

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

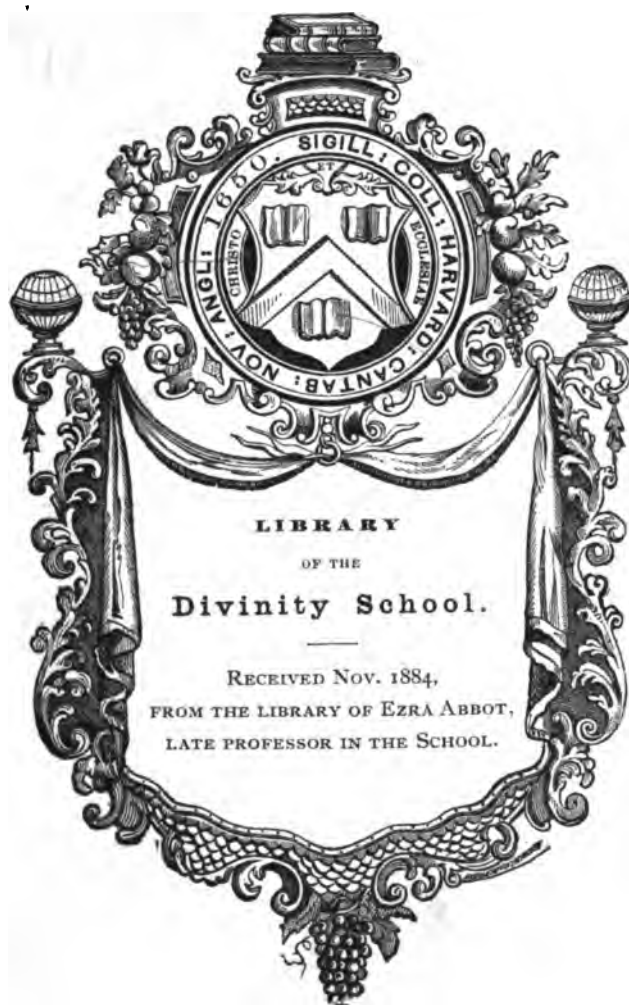
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ANDOVER-HARVARD LIBRARY

AH 57DQ Z

Published, unbound, at 16 str.

4341
16-2

3 vols. bound in 2,

\$ 10.00

Ezra Abbot, jr.

Oct. 31, 1857.

U L F I L A S.

V O L U M E N I.

 Die letzten Bogen, enthaltend die übrigen Fragmente des neuen und die des alten Testaments, werden mit

dem 2. Bande zusammenge-

GESCHÖNHEIT.

U L F I L A S.

V O L U M E N I.

This is the title page of an earlier edition

ULFILAS.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI VERSIONIS GOTHICAE

FRAGMENTA QUÆ SUPERSUNT

AD FIDEM CODD. CASTIGATA LATINITATE DONATA ADNOTATIONE

CRITICA INSTRUCTA

CUM

GLOSSARIO ET GRAMMATICA LINGUAE GOTHICAE

CONIUNCTIS CURIS EDIDERUNT

H. C. DE GABELENTZ ET D^r. J. LÖBE.

VOLUMEN I.

ADIECTAE SUNT TABULAE DUAE LAPIDI INCISAE.

ALTENBURGI ET LIPSIAE

IN LIBRARIA SCHNUPHASIANA (C. R. STAUFFERI)

1836.

LONDINI APUD BLACK ET ARMSTRONG.

C.P.SCHÖNEMANN

U L F I L A S.

V O L U M E N I.

Bible, Gothic. 1843

U L F I L A S.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI VERSIONIS GOTHICAE

FRAGMENTA QUAE SUPERSUNT

AD FIDEM CODD. CASTIGATA LATINITATE DONATA ADNOTATIONE
CRITICA INSTRUCTA

CUM

GLOSSARIO ET GRAMMATICA LINGVAE GOTHICAE

CONIUNCTIS CURIS EDIDERUNT

Hans Lorenz vander
(August) J. Loebe
H. C. DE GABELENTZ ET DR. J. LOEBE.

VOLUMEN I. TEXTUM CONTINENS.

ADIECTAE SUNT TABULAE DUAЕ LAPIDE EXPRESSAE.

LIPSIAE

APUD F. A. BROCKHAUS.

1843.

C.P.SCHÖNEMANN

307
Gothic
1843
v.1
cop.1

U L F I L A S.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI VERSIONIS GOTHICAE

FRAGMENTA QUAE SUPERSUNT

AD FIDEM CODD. CASTIGATA LATINITATE DONATA ADNOTATIONE
CRITICA INSTRUCTA

CONIUNCTIS CURIS EDIDERUNT

H. C. DE GABELENTZ ET DR. J. LOEBE.

ADIECTAE SUNT TABULAE DUAE LAPIDE EXPRESSAE.

LIPSIÆ
APUD F. A. BROCKHAUS.

1843.

MAXIMILIANO

REGNI BAVARICI HEREDI

CELSISSIMO

HANC

BIBLIORUM GOTHICORUM

**ANTIQUISSIMI GERMANICARUM LINGUARUM
MONUMENTI**

NOVAM EDITIONEM

**QUA PRIMUM OMNES BELIQUIAE ADHUC COGNITAE ATQUE EDITAE
CONTINENTUR**

D. D. D.

EDITORES.

TUO nomine, Princeps Celsissime, hoc nostrum opus ornare non alio, quam summae venerationis sensu ducti sumus ausi: quis enim **TE** gravior harum literarum patronus exstitit, aut quis alius praeclariore haec studia liberalitate accendit, auxit, ornavit? Itaque non metuebamus, ne offenderis conatibus nostris, qui, quum **TIBI** propositum esset ad perscrutandum celeberrimum illud bibliothecae Upsaliensis cimelium alios viros doctos mittere, antequam huius consilii fama ad nos pervenisset, ipsi illuc profecti nova animi vere regii documenta dare **TIBI** cupienti fortasse impedimento fuisse videremur: sed potius persuasi, Principi Excelso atque

Magnifico nostra nos studia probaturos, TIBI hanc opellam nostram consecrare statuimus, quam ut aequi bonique facere velis, suppliciter rogamus. Collegimus quae in promptu erant pro viribus nos quidem: at quae TE acclamationes, quantaes laudes totius gentis literatae, quales congratulationes excipient, si missi TUI regia munificentia adiuti ex Gallia et Hispania, quas terras Gothi olim occupavere, copias desideratissimas ex monasteriorum latebris tamquam ex diuturna captivitate redemptas in atria TUA augusta reportarint! Qua spe erecti nos, si ad TE, Princeps Celsissime atque Indulgentissime, libellus noster facilem invenerit aditum, amplissimum praemium consecutos esse existimabimus

TUO nomini Celsissimo

addictissimi

H. C. de Gabelentz. J. Loebe.

PROLEGOMENA.

Ulfilas ¹⁾, utrum genere Cappadox, Sadagolthino vico oriundus, cuius parentes, incursione a Gothis sub finem seculi tertii in Cappadociam facta, a victoribus domo in Europam abductos fuisse Philostorgius ²⁾ narrat, an testimonio reliquorum scriptorum parentibus et ipsis Gothicis natus fuerit, diiudicare nunc omittimus, quia ad rem nostram parum valere videtur; nam Ulfilam apud Gothos natum educatumque postea huius gentis episcopum fuisse, praeter reliquos auctores etiam Philostorgius ille tradit, eorumque Gothorum, qui Minores vocati in Moesia inferiore flumen Danubium inter et montem Haemum incolebant ³⁾. His enim nescio quo doctore nec quo tempore ⁴⁾ doctrina religionis Christianae imbui sese passis Theophilo, qui Constantino Magno imperatore primus episcopus fuit ⁵⁾, circiter annum 360 ⁶⁾ Ulfilas sacrorum antistes successit eumque non solum peritissimum evangelii explicatorem et spectatae virtutis hortatorem habuerunt, sed merita haec maxima in cives suos laudantur, quod libros sacros in eorum sermonem convertit ⁷⁾.

Scriptorum autem veterum, qui literarum sacrarum gothicam translationem Ulfilae tribuunt, alii id factum esse in universum dicunt, non libros nominantes, quos converterit, quos praetermiserit; alii omnes

1) Nomen Ulfilae praeter *Ulphilas* (*Οὐλφιλας*), apud scriptores vario modo scribitur: *Urfilas*, *Urfilus*, *Gulfilas*, *Hulfilas*, *Gilfulas*, *Galfilas*, *Ulphias*, *Gulfias*, *Gudila*, *Gudillas*, *Unila*, quarum mutilationum plurimas hispanici scriptores admiserunt, vid. Essbergium Ulfil. 1. Rectissime sine dubio, quia ita indole linguae gothicae commendatur, *Vulfila* scriberetur (vid. Grim. I 57 sq.), quod verbum, nomen deminutivum vocis *vulfs* (lupus), proprie lupulum significat, vid. Massm. Skeir. p. 97.

2) Histor. ecclesiast. 2, 5. cf. Aschbachii Geschichte der Westgothen p. 31 Not. 63.

3) Jornandes de rebus Geticis p. 135 ed. Lindenb.

4) Apud Basilium Magnum epist. 338 sq. et Epiphanium adversus haeres. 3, 14 Ascholi episcopus Thessalonicensis et Audius, Uranius, Sylva-

nus sacerdotes primi christianae doctrinae praecones apud Gothos fuisse feruntur; cf. Massm. l. l. p. 90.

5) Socrates Histor. ecclesiast. 9, 32. Nicephorus Callistus 9, 44. Cassiodorus Histor. eccles. tripart. 5, 38. Essbergium l. l. 8. Aschbachium l. l. p. 29.

6) Philostorgius quum Ulfilam primum Gothorum episcopum haberet, non mirum est, si eum Constantino Magno aequalem fuisse scripsit; cf. Benzellii praef. p. XXXI. Apud Scholzium Nov. Test. vol. I. praefat. p. CXXIX Ulfilas seculo quinto biblia convertisse sine dubio per typhothetae errorem dictus est.

7) Socrates 4, 33. Sozomenus 6, 37. Nicephorus 11, 48. Cassiodorus 8, 13. Jornandes p. 106. vid. Essbergium 12. Knittelium p. 442 sq. Castill. Specim. praef. p. XI.

complexum esse scribunt⁸⁾, ut ipse Philostorgius, qui tamen libros Regum excipit, eiusque rei causam affert, quod quum iis in libris permultorum bellorum mentio fiat, Ulfilas veritus sit, ne cives sui, a belli studio potius arcendi, sacrae scripturae auctoritate seducti eo ferociores atque bellicosiores fierent⁹⁾. Ea Philostorgii sententia a viris doctis tamquam ridicula improbata atque explosa est; id quod etiamsi in ceteris, quae de Ulfila narravit, parum certus auctor deprehendatur mendaciorumque plurimorum propter partium Arianarum studium argui possit, tamen quia hac in re nulla mentiendi causa erat, calumniandi magis studio, quam recto iudicio factum videtur. Quid enim quaeso Arianorum Cappadocum interesse poterat, Ulfilas libros Regum translationi suae addiderit, an non? Nisi omnia nos fallunt, viri eruditi, qui omnem fidem in his rebus Philostorgio abiudicant, temere eum condemnant idque maxime errant, quod rem ipsam, scilicet infirmioribus stabilitam rationibus, ab his rationibus non satis diligenter seiungunt¹⁰⁾. Causam omissorum librorum illorum a Philostorgio allatam non probantibus nobis ea in re Philostorgio, ipso Ulfilae aequali, fide dignior testis nemo videtur. Abesse a versione gothica libros Regum quum sciret ipse vel fama accepisset, eius omissionis causam aliquam subiicere volebat, non curans vera esset, necne. Libros Regum igitur ab Ulfila non esse conversos quin credamus, nihil impedit¹¹⁾; cur non converterit, nescire nos fatentes suspicamur, Ulfilam ad opus tam amplum conficiendum aut vires aut tempus defecisse; maximam bibliorum partem si transtulit, id ipsum maximam movet admirationem, quum praeter hanc curam non solum domi permulta negotia essent gerenda, sed etiam legationes ad Constantinopolitanos suorum civium nomine suscipiendae¹²⁾.

Totum autem librorum sacrorum corpus Gothos in suam sermonem conversum habuisse, id quod olim scriptorum, harum rerum imperitorum et relata tantum referentium, fide credebatur, nunc permultis argumentis comprobatur. Praeter evangelia enim, antea sola cognita, nostra aetate fragmenta epistolarum Paulinaram et de veteris testamenti libris Esdrae et Nehemiae quaedam partes inventae sunt; unde colligimus, Gothicos theologos etiam reliquos veteris testamenti libros non intactos reliquisse. Nam quid commovere illos potuit, ut omissis aliis tam praestantibus atque gravibus, libros tam ieiuni argumenti neque ad fidem aut ad cultum quidquam valentes translatos suis traderent? Quid? quod etiam eorum, quorum nulla fragmenta adhuc sunt reperta, vestigia in aliis conservatis deprehendimus: in Skeir. p. 37 versus alter et tertius Psalmi

8) Inter alios Isidorus Hispalensis Chronico ad aeram 5576: tunc Gulfilas utramque testamentum linguam in propriam transtulit.

9) I. I. Οὐρφίλας μετέφρασεν εἰς τὴν (τῶν Γότθων) φωνὴν τὰς γραφὰς ἀπάσας πλήν γε δὴ τῶν βασιλείων, αἵτις τῶν μὲν πολέμων ἱστορίαν ἔχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους ὄντος φιλοπολέμου καὶ δεομένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὁρμῆς, ἀλλ' οὐ τοῦ πρὸς τὰ ταῦτα παροξύνοντος.

10) Knittelius p. 443 sq. inde Philostorgium re-felli posse opinatus est, quod Theodatus, Gothorum rex, in epistola quadam testimonium e libris Regum protulisset, quod (sic dicit Knittelius) proceres et reges gothici non fecissent, si Ulfilas, cuius consilia

et effata apud Gothos oraculorum instar haberentur, Gothos a lectione librorum Regum revocare voluisset. At vir bonus, qui Cassiodorum, non Theodatum illam epistolam scripsisse recordaretur, id etiam recordari debebat, Ulfilae et Theodati aetates duobus seculis diversas esse, intra quod tempus libri, ab Ulfila omissi, ab aliis conversi esse poterant. Causam illam allatam improbabilem esse, maxime ex Jornande discimus, qui eosdem illos Gothos, apud quos Ulfilas episcopus fuit, gentem multam quidem, sed pauperem et imbecillem, nihil abundantem, nisi armento diversi generis pecorum et pascuis silvae lignorum fuisse, dicit p. 135.

11) cf. Castell. Excurs. ad Philipp. p. 65.

12) vid. Essbergium 13. 14. Zahnii Einleitung p. 20.

quingentesimi tertii citantur: *saci fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandidedum. samana umbrukjai vaurþun*, i. e. qui intelligat aut requirat deum; omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt. Deinde Ephes. 4, 8 in margine codicis A adscriptum est *psalms...*, quo librarius hunc locum e libro psalmodum (68, 19) haustum esse indicare voluit. Hinc Psalmos gothice conversos fuisse sine dubio recte conicitur*); certe explicationis illius auctor omnia novi testamenti loca e versione nostra citavit, neque nos quidem dubitamus, id ipsum fecisse, si quae loca e reliquis bibliorum libris laudata affert. Ex eadem evangelii Iohannei explicatione etiam libros Mosis gothicam versionem complexam fuisse cognoscimus; nam p. 41 sq. etiamsi non verba ipsa, tamen sensus versuum 2—9 capitis 19 libri Numerorum redditur: *vasuk þan jah frauja þo ahmeionon anafilhands dauþein. eiþan garaihtaba varþ bi viknein sokains gavagida. ante vitof þize unfaurveisane missadede ainaizos vitof raidida azgon kalbons gabrannidaizos utana bibaurgeinai. afaruk þan þo in vato vairpandans krain jah hyssopon jah vullai raudai ufartrusnjandans. svasue gadob þans ufarmiton munandans*, i. e. fuit autem etiam dominus (Iesus) hunc spiritualem commendans baptismum; igitur recte fuit de purificatione quaestio mota; nam lex horum non-voluntariorum peccatorum unius legem statuit cinerem vaccae combustae extra munimentum; posthac autem hunc in aquam coniicientes puram et hyssopo et lana rubra contegentes; uti decuit hos superhire cogitantes**). Multo clarius eorum librorum versio cognoscitur ex alio codice, qui Vindobonae adseruatur¹³⁾ et praeter runorum signa etiam pleraque gothica verba et literas numerorum continet, quas postremas maximam partem e Geneseos capite quinto ductas esse Wilhelmus Grimmus, vir literarum germanicarum peritissimus, primus vidit¹⁴⁾; sunt autem hae: versu 3 *sl* = 230 (Vulg. 130); vs. 5 *ʒl* = 930; vs. 7 *oz* = 707 (Vulg. 807); vs. 8 *ʒib* = 912; vs. 13 *um* = 740 (Vulg. 840); inde autem sequitur, illum librarium codicem, continentem gothicam veteris testamenti versionem, ante oculos habuisse, unde illas exscripsit. Omnes igitur libri sacri in gothicam linguam translati fuisse videntur, quamquam aliquorum vel novi foederis librorum nulla adhuc apparent vestigia, v. c. actorum Apostolorum, epistolarum catholicarum, apocalypses Iohanneae; quae autem desunt, lateantne in monasteriorum tenebris aut codicum obliteratorum sepultura, an bibliothecarum cladibus omnino interierint, quis divinare potest? Sed Ulfilas num ipse illam translationem confecerit, alia quaestio est; perfecisse totam cur negemus, supra indicavimus; at quum tota antiquitate fama maneret, eum biblia in gothicam linguam convertisse, facile fieri potuit, ut qui initium interpretandi fecisset cuiusque auspiciis et fortasse auctoritate ea, quae ipse non perfecerat, ab aliis viris eruditis perfecta essent, ab eodem ipso profecta esse dicerentur. Si in tanta rerum obscuritate coniectura uti licet, qui maxime praeter Ulfilam interpretandis bibliis operam suam poneret, Selinas quidam fuisse videtur, quem Ulfilas a commentariis et in episcopatu successorem habuit¹⁵⁾; ille enim et patrii et graeci sermonis gnarus, opus a decessore inchoatum, aut receptum aut susceptum, in ecclesiae suae commodum facile perficere potuit¹⁶⁾.

*) cf. Massm. Skeir. p. 88.

***) Gothum: haec ex epistola ad Hebraeos citavisse, Massm. l. l. p. 65 sq. nobis non persuasit.

13) Membr. Salisb. Nro. 140 olim Salisb. LXXI.

14) vid. W. J. XLIII p. 15 sqq.

15) vid. Sozomenum 7, 17. Nicephorum Callist. 12, 30.

16) cf. Castillion. Specim. praefat. p. X sq.: a Selina pronum creditu est gothica biblia dictante Ulfila fuisse conscripta et pro suo librarii munere distincta atque emendata.

Gothicae deinde translationis non solum confectae, sed etiam per secula asservatae complura apud scriptores inveniuntur testimonia eaque maxime, ex quo Gothorum magna pars, relictis sedibus Istricis, Theodorico duce Alpes transgressi Italiam occupatam tenuerunt. Gothi enim illic incolentes atque imperantes non mirum est, si per huius terrae fines, certe iis regionibus, ubi regni sedes erat, gothica lingua locuti et in ecclesiis suis gothicis etiam bibliis usi sunt. Ea tempestate illa oratiuncula, in fine codicis Brixiani posita, confecta esse videtur, in qua ut caveant interpretes literarum sacrarum monentur, *ne legenti videatur aliud in graeca lingua, aliud in latina vel gotica designata esse conscripta*¹⁷⁾. Unde gothicam interpretationem non solum in Italia aliisque terris, quas Gothi tenebant, posteriore tempore existisse, sed etiam cum latina pari auctoritate valuisse discimus. Alterum de versione gothica testimonium legitur apud Walafridum Strabum, scriptorem seculi noni, qui gothicorum bibliorum monumenta suo tempore apud nonnullos haberi dicit¹⁸⁾; cuius fides his in rebus eo maior est, quod monasterio Reichenaviensi praepositus, in confinio fere habitabat earum regionum, quas Gothi utriusque olim incoluerant.

Postquam deinde per sex secula a nemine gothicorum bibliorum mentio facta est, nisi si quis quae apud scriptores antiquos legisset, reddidit, neque alicubi vestigium librorum illam versionem continentium comparuit: seculo sexto decimo in monasterii Werdenensis, in Gallia Belgica ad Ruram conditi, bibliotheca codex unus inventus est. Antonio enim Morillon¹⁹⁾, qui Antonio Perrenoto, cardinali Granvellano, ab epistolis erat, bibliothecae illius libros manuscriptos perscrutanti in manus incidit codex, quem Ulfilanam versionem continere ille statim vidit, et orationem dominicam cum aliis quibusdam particulis ab eo inde descriptam Maximilianus, Antonii frater, cum Goropio Becano communicavit, qui ea Gotodanicis suis inseruit²⁰⁾. Paulo post Gruterus aliquot versus, ab Arnolde Mercatore ex eodem codice excerptos, in thesauro inscriptionum edidit²¹⁾. Omnia fragmenta, in illo codice servata, multo post (anno 1665) opera Francisci Junii et deinde saepius edita sunt. Sed viri gothicae linguae studiosi diu multumque questi erant, quod de hac totius scripturae sacrae versione tam pauca, eaque evangeliorum modo fragmenta relicta essent, quae ad enodandas et removendas interpretandi difficultates non sufficerent: quum Knittelius, aedis metropolitanae apud Guelferbytanos archidiaconus, seculo proxime superiore in codice bibliothecae Guelferbytanae fragmenta epistolae Pauli ad Romanos scriptae invenit. In *Ἐφραϊμ* grandius incidere, quo biblia gothica, etiamsi non omnibus partibus integra, ampliora tamen plurimorum novi foederis librorum fragmenta nacti

17) vid. Garbellum ap. Blanchinum *Evangeliar. quadrupl. prolegg.* p. 7 sq. Ea verba vitiose conscripta et vitiosius descripta Semlero ad praefationem quandam, comparationi gothicae versionis cum latina et textu graeco faciendae praefixam, pertinere sunt visa, vid. huius viri venerabilis *Versuch einer Erläuterung einer alten Spur einer gothischen Uebersetzung*, Halle 1764, 4.

18) De rebus ecclesiasticis cap. 7.

19) Primam Ulfilanae versionis repertorem quum Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei conscripta et anno 1754 edita recte Morillonem appellavisset, paulo post in altera de codice Argenteo

anni 1759 Arnoldum Mercatorem fuisse minus recte dicit, vid. Zahnii *Einleit.* p. 39 sq. Ceterum quaesitum est, utrum ille codex Argenteus, an alius fuerit; Ihre *Ulfil. illustr.* p. 98 fuisse negat hanc maxime ob causam, quod Morillon compendiis scribendi usus sit, quae in codice Argenteo, certe locis ab eo exscriptis, non inveniuntur, deinde quoque illum literarum formas exhibuisse, quas codex Argenteus omnino non agnoscat. Alii nullum alium, quam Argenteum ante oculos habuisse comprobaverunt, vid. Zahnium l. l.

20) vid. Goropii *Origines Antverpenses* libro VII p. 739 sq. 750.

21) p. 147 sq.

sumus, viris doctis nostri seculi reservatum erat: in bibliotheca enim Mediolanensi ab Angelo Majo et Carolo Octavio Castillionaeo codices rescripti sunt reperti, quorum priorem scriptionem diligentius intuentibus illis viris doctis, Ulfilanae versionis evangelii Matthaei, epistolarum Paulinarum ad Romanos, eiusque plura, quam quae Knittelius iam repererat, utriusque ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, utriusque ad Thessalonicenses et pastoralium ad Timotheum, Titum et Philemonem, praeterea Esdrae et Nehemiae, librorum veteris testamenti, fragmenta continere apparebat, quae fragmenta primum duumviri illi coniunctis curis, deinde Castillionaeus solus inde ab anno huius seculi undevicesimo edidit.

Sed iam pridem quaestionem posuerunt viri eruditi, utrum ea, quae pro Ulfilanae seu gothicae versionis fragmentis haberentur, vere gothica essent, an ad aliam, in usum alius barbaricae gentis confectam, pertinerent. Inter alios Lacrozius negavit et *francicam* esse linguam nostrae versionis probare studuit²²⁾. Quam trita est ac prope decantata illa quaestio, tam inepta atque infirma sunt argumenta, quibus Lacrozius opinioni suae fidem facere laboravit; quod enim primum dicit, codicem nostrae versionis non in iis regionibus, ubi Gothi incolerent, sed ubi Franci, repertum esse; deinde nonnullos haram literarum ductus ad Francorum veterem scribendi rationem propius accedere; tam alias quasdam latinas esse, quas Gothi in Moesia habitantes cognitae habere non possent; postremo inter literas huius linguae quatuor novas et a graecarum et latinarum similitudine abhorrentes inveniri, quarum tres literis a Chilperico, Francorum rege, renovatis congruere: quis est, quin videat, ea argumenta, quae refellantur vix digna et ea posuisse, esse refutasse? Mirum igitur, quod haec argumentandi perversitas inter alios²³⁾ Wetstenium, virum magnae sagacitatis, ut probaret istam opinionem, permovere potuit²⁴⁾. Omnium optime, quam frigidis rationibus usus esset Lacrozius, demonstravit Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei anno 1754 edita²⁵⁾ et sapientiores iam pridem illas nugas improbaverunt²⁶⁾.

Quum autem Francorum esse biblia nostra ne probabile quidem reddere illi potuerint, nunc vere Gothica esse argumentis gravissimis confirmatur. Constat enim praeter bibliorum translationem de literis gothicis duo monumenta servata esse, quorum alterum quatuor gothicis subscriptionibus constat, positus sub venditionis cuiusdam testimonio latine scripto²⁷⁾, quarum una sic habet: *ik merila bokarcis handau meinai ufmelida jah andnenum skilligans .j. jah faurpis þairk kavtsjon jah miþ diakuna alamoda ussaranma jah miþ gahlaibim ussarin andnenum skilligans .rk. vairþ þize saive*, i. e. ego Merila, scriba, manu mea subscripsi et accepimus solidos sexaginta et antea per cautionem et cum diacono Alamodo nostro et cum collegis nostris accepimus solidos centum viginti, pretium horum lacuum. Alterum, simile testimonium, unam gothicam subscriptionem continet, quae fere sic habet: *ik guðilub diakun þo frabauhta. boka fram mis gavaurhta þus diakun alamoda. fidvor unkjana (?) hugsis kaballarja jah killigans .rlg. andnam jah ufmelida*, i. e. ego Guðilub diaconus haec vendidi; libellum a me feci

22) vid. Lacrozii epistolam ad Iohannem Chamberlaynium in Thesaurō epistolarum tom. III p. 92 sq.

23) vid. Zahnii Einleit. p. 27.

24) Wetstenii Prolegg. in Novum Testamentum p. 304 sq. ed. Semler.

25) vid. Ulfil. illustrat. p. 259 sqq.

26) Semlerus ad Wetsten. Prolegg. p. 305 (quem tamen miramur paulo post p. 308 interpretem nostrum *Francogothum* appellare) cf. Zahnii Einleit. p. 26 sqq. Aschbachium l. l. p. 36 sq.

27) vid. Zahnii Einleit. p. 76 sq. Eas initio seculi sexti scriptas esse Grimmius Gram. praef. p. XLVII (edit. prioris) suspicatur.

tibi diacono Alamodo; quatuor uncias fundi Caballari et solidos centum triginta tres accepi et subscripsi. Horum documentorum prius Neapoli asservatur, indeque nomine *Neapolitanum documentum* vocatur; alterum Aretii olim erat²⁸⁾, quapropter *Aretinum documentum* appellatur; utrumque autem Ravenna, ubi scriptum est, in sedes posteriores pervenit. Ea igitur lingua, qua utuntur testes illi, quae alia esse potest, nisi gothica, quum Ravennae sedes nullius gentis germanicae, nisi gothicae, imperante Theodorico, fuerit et in reliquis literis, latino sermone conceptis, testes illi expresse gothicae ecclesiae sacerdotes appellentur? Et quum horum documentorum lingua eadem, quae nostrae versionis sit, haec versio, cui alii genti, nisi Gothi, tribuenda est? Accedit aliud etiam idque gravissimum argumentum: ad finem enim codicis alterius Ambrosianorum²⁹⁾, quibus epistolarum Paulinarum fragmenta continentur, calendarium additum est³⁰⁾, in quo dies festi et sacri, a communibus paulo diversi, notantur. Fragmentum huius calendarii sic incipit: *·kg· þize ana gutþindai managaise martyre jah friþareikeis*³¹⁾ i. e. XXIII. (intell. die) horum in gutica gente multorum martyrum et Fritharici. Unde sole clarius elucet, guticae, i. e. gothicae genti hoc calendarium compositum adeoque non alia nisi gothica lingua conscriptum esse, et quum hic etiam eandem, quam in versione nostra linguam habeamus, omnes concidunt dubitationes de origine vere gothicae versionis eius, quae gothicae nomine circumfertur³²⁾. Quibus argumentis denique hoc addatur, etiam locum exstare in hac versione, ex quo interpretem Arianum fuisse intelligitur, cui sectae praeter Gothos nullam aliam germanicam gentem adhaesisse inter omnes constat.

Haec si vere sunt disputata, non dubium adhuc erit, an haec lingua germanica sit; qui theodiscam esse eam voluerunt, idem contendunt non nisi nomine variantes. Gothi enim ipsi si natione Germani fuerunt, id quod testimonio scriptorum veterum et inquilinorum et aliorum comprobatur, etiam eorum sermo ad germanicas linguas pertinuerit necesse est. Ceterum hic sermo ostrogoticus an visigothicus, an moesogoticus nominandus sit, non quaerimus, persuasam habentes, omnibus Gothi eundem sermonem, quod alio loco demonstrabimus, eandemque bibliorum versionem fuisse.

Restat ut de integritate Ulfilanae versionis dicamus; fuerunt enim, qui nostram versionem vere Ulfilae esse dubitantes, an aliis theologis posterioris temporis tribuenda esset, quaesiverunt. In his primus fuit Hiccius³³⁾, quem virum doctum maxime offendit, quod nostra fragmenta cum codicibus latinis consentirent, quorum copia quum Gotho in Moesia habitanti vix esset, haud dubie graeco bibliorum exemplo uti debuisset; deinde quod nulla nunc arianismi vestigia apparent, quae quum Ulfilas cum Gothi suis Arianorum haeresin sequeretur³⁴⁾, conspicua esse deberent, si iure ei haec versio tribueretur. Sed neque nostram versionem e latinis libris haustam esse infra demonstrabimus, neque intelligimus, cur Arianorum opiniones in ea inesse

28) Massm. l. l. p. X qui inscriptionem illam cum reliquis emendatus, pro doctrina sua, singulari libello editurus est.

29) S. 36 part. sup., quem Castillionaeus in sua editione et post eum nos litera A notavimus.

30) vid. Castillon. Specim. p. 26 sq.

31) Castill. male *madagrize* et librarij errorem *friþareikeis*, syllaba *kci* falso duplicata (vid. ad Matth. 11, 16) edidit.

32) cf. Aschbachium l. l. p. 38.

33) vid. Institutiones grammaticae anglosaxonicae et moesogothicae.

34) Cf. de ea re copiose disserentes Heupelium l. l. p. 11. Essbergium 13. Knittelium p. 449. Mansonem Gesch. der Ostgothen p. 9. Aschbachium l. l. p. 29 sq. cf. p. 222 sq. Massm. Skeir. p. 69 sqq. Castill. Excurs. ad Philipp. 2, 16. p. 63 sqq. cf. Specim. praef. p. XIII sqq.

oporteat; nam nec tempus, quo Ulfilas a catholica fide ad Arianos sese convertit, nec quo literas sacras transtulit, notam est: fortasse priusquam ad illam haeresin delapsus est, interpretationem suam confecit, aut quod multo est probabilius, Gothi non tanta religione fidei et confessionis minutias initio sectati videntur, ut vel in biblia eas intulerint, quas in archetypo non invenerunt. Accedit quod ex iis fragmentis, quae in codice Argenteo continentur, nullus locus reperitur, de quo Ariani cum Orthodoxis discreparent. Zahnus³⁵⁾ ad rem declarandam duo potissimum loca, initium Iohannei evangelii et Rom. 9, 8 inspicere optavit, quorum locorum alterum nunc habemus: *xristus saci ist ufar allaim guþ þinþiþs in aivam.* Quod si quis inde Gothos aut interpretem non Arianos fuisse colligeret, properantius ageret, nam ut interpret *guþ* re vera ad Christum retulerit, quamquam id non opus esse viri docti ad h. l. docuerunt, tenendum est, Arianos non divinitatem Christi, sed Christi cum deo patre quasi identitatem negavisse, ut Arii sectator vel severissimus ita scribere posset, uti auctor expositionis illius saepius citatae³⁶⁾ *ainabawra sinas guþs guþ visandin**) (soli filio dei, deus existenti). Neque eam ob causam locus, diu desideratissimus, *Timoth. 1, 3, 16* ad quaestionem profligandam facit, ubi etiam de Christo *guþ gabairhtips vas in leika* dicitur; nec quod Castillionaeus ad gothicam versionem heterodoxiae crimine liberandam *Coloss. 1, 16* laudavit, satis mirari possumus. Unus tantummodo locus est, a Castillionaeo iam indicatus, ex quo interpretis nostri arianismus perspicue cognoscitur; Philipp. enim 2, 6 legitur: *in xristan iesu. saci in guþaskauncin visandin vulva rahnda visan sik galeiko guþa.* Quo quidem loco Massmannus Skeir. p. 73, qui *samaleiks* et *galeiks* non recte distinxisset, arianismum probari negavit, sed Castillionaeus in epimetro epistolae ad Philippenses addito p. 63 sqq. praeclare de eo disseruit eumque exhibere argumentum, interpretem gothicum qui similitudinem pro aequalitate posuerit, arianismi placitum in textum intulisse docuit.

Contra Knittelius Ulfilae ipsius esse nostram versionem contendens haud felicius causam suam agit³⁷⁾; quod enim dicit, Ulfilanam esse oportere, propterea quod apud scriptores nullius nisi Ulfilae sacri codicis versio commemoretur, non consideravit, quam parum gravitatis in argumenta e scriptorum silentiis ducta redundet; et si res ecclesiasticas Gothorum a suis scriptoribus relatas haberemus, aut de iis in aliis historiarum gothicarum libris copiose narratam esset, silentium de renovata interpretatione offenderet; nunc autem, quam eiusmodi mentio non fiat, inde intelligimus posteriores interpretes neque publice neque certo tempore opus fecisse, sed deinceps ita, ut ab aliis alia mutarentur. Re vera fragmenta ad nostram aetatem servata esse illius versionis, quam Ulfilas ex scriptorum testimonio confecit, aut affirmare aut negare difficile quidem est. Versionis illius in gothica ecclesia auctoritatem fuisse magnam, huic rei et Ulfilae auctoritas, qua apud suos viguit, et hoc etiam argumento est, quod nullius alius opera in interpretanda biblia impensa a rerum scriptoribus commemoratur. Quae auctoritas autem si tanta fuit, quid erat causae, ut aliquis literas sacras denno convertendas susciperet? At si totius versionis repetitionem negamus, procedente tempore hic illic mutationes quasdam factas esse non negamus. Quod e codice Argenteo, conditione et indole singularum eius partium diligentius perspecta, cognosci poterat, plures recensiones existisse (cuius rei ignoratione factum est, ut Mareshallus in fraudem incideret, quum propter stupendam vetustatem codicis Argentei hanc versionem non aliam esse, quam Ulfilae illam antiquissimam existimaret³⁸⁾); nunc quam epistolarum partes per-

35) Einleit. p. 37.

*)—Pro hac vitiosa lectione scribendam est *ainabawra — visandin*. V. *Acta, Myth. u. Keltensidj. der Weisens*, p. 41 177.

36) Skeir. p. 46, 13.

37) p. 444 sq.

38) Observationes apud Junium p. 388.

multas, evangeliorum nonnullas bis in diversis codicibus comparare licet, etiam clarius intelligitur; illae tamen recensiones certe ex una eaque, uti videtur, Ulfilana originem duxerunt, mutaverunt autem viri eruditi posterioris aetatis, aut ubi Ulfilae versionem textui graeco non satis accurate respondentem vidissent, aut ubi in suis libris alias lectiones reperissent atque quas habuerat Ulfilas. Haec quidem videre non difficile est, illud autem non facile aliquis dicet, quae illis locis initio ab Ulfila scripta et quae ab aliis mutata, addita aut praetermissa sint; dolendum vero est, quod Heynatus, qui additamenta quaedam diversa linguae indole se cognovisse gloriatur³⁹⁾, signa cognitorum non prodidit.

Praemissis his in universum de lingua et auctore nostrae versionis, pergimus ad instituendam quaestionem de ratione, qua sit confecta, unde qui eius usus maxime in emendandis locis scripturae sacrae esse possit, apparebit. Primum autem dicendum est de fonte, ex quo Gothus interpres hauserit. Ulfilam interpretationem suam e *graecis* libris confecisse nemo olim dubitavit, idque iam pridem Martyrii Nicetae auctor⁴⁰⁾ testatur postque eum Sixtus Senensis⁴¹⁾. Quae notitia unde his viris venerit, famane apud veteres percubuerit an inde coniecerint, quia Ulfilas in Moesia habitavisset et e commercio Constantinopolitanorum hominum graecae linguae peritiam nactus esset, eum etiam graecos libros ad opus suum perficiendam adhibuisse, nos quidem nescimus, sed testimonium maxime prioris illius scriptoris propter vetustatem non adeo contemnendum videtur. Qui vero stat a partibus eorum, qui Ulfilam graecos libros secutum esse⁴²⁾ contendunt, is non solum scriptorum auctoritati fidem habere debet, qui in his rebus haud idoneam ad persuadendum vim habere soleant: adsunt etiam argumenta ducta e comparatione versionis nostrae et textus graeci, quibus id probatur. E multis aliis haec pauca proferimus: non solum enim eum ordinem verborum, quo graeci praeverunt, fideliter servat — praeterquam ubi indoles gothicae linguae alium ordinem exigit, uti in negatione iuxta verbum enuntiati ponenda, cf. ad Joh. 14, 11. Luc. 8, 12; in collocandis quibusdam particulis aut initio aut post initium enuntiati, uti *īþ*, quod aliter atque *δέ*, graeca vocula gothicae respondens, primo enuntiati loco ponitur; aut aliae nescio quae sermonis causae alium ordinem postulant, ut pronomen substantivo praeponatur, *þata andþahis* = *τὴν διακονίαν ταύτην* — sed etiam sermonem suum in permultis ad graecum conformavit, quo pertinere videtur usus dualis numeri, quo tamen Ulfilas saepius utitur, quam in graeco textu exstat et fere omnibus locis, ubi duae personae indicantur; deinde figura, quam attractionem vocant, frequens usus participiorum graecis exemplis accommodatus, abusus pronominis demonstrativi ad vices articuli graeci implendas multaque sunt alia, quae lectores grammatica nostra docebit. Quae quum ita sint, tamen fuerunt, qui omni linguae gothicae eiusque indolis peritia destituti, comparatis singulis gothicis verbis cum graecis, animadvertisse sibi videbantur, Ulfilam saepius a graeco textu discedentem cum latinis libris consentire, cui animadversioni tantam tribuerunt vim, ut

39) cf. Zahnii Einleit. p. 36.

40) Apud Simeonem Metaphrastem in actis S. Nicetae (Acta Sanctorum Septembr. V. p. 41 edit. Antverp.) *Θεοφιλος, ἔφη, τὴν ἱερὰν ἡμῶν γραφὴν καὶ θεόπνευστον ἀπὸ τῆς ἑλλάδος εἰς τὴν γοτθικὴν γλῶσσαν μεταβαλὼν*. Cf. Hieronymi epistolam ad Sunjam et Frithilam scriptam, qua Gothos graecis sacrae scripturae codicibus usque esse dicit.

41) Biblioth. IV p. 390 edit. Colon. Ulfilas primus Gothus omnes divinas scripturas e *graeco* in gothicam linguam a se conversas tradidit.

42) Cum Ussero apud Junium Glossar. p. 16. cf. Mareshallum p. 389 sq. Benzeliium praefat. p. VI. Lyeum p. XXXVI. Ibreum Ulfil. illustr. p. 268. Knitteliium p. 446. Zahniam Einleit. p. 28 sqq.

e graeco fonte hausisse eum negantes potius latinos libros secutum esse probare susciperent; prae ceteris Wetstenius id egit⁴³); rationes autem, quas tanquam probantes adduxit, tanta laborabant infirmitate, ut non solum alii existerent, qui eas refellere conarentur⁴⁴), sed etiam ipse re denuo considerata ad sapientiam re- versus versione nostra plerumque quidem graecum textum exprimi, saepe tamen relictis graecis versionem Italiam sequi existimaret⁴⁵).

Et loca quidem esse, e quibus cognoscatur, versioni nostrae plurima et verba et versiculos in libris latinis solummodo exstantia admixta esse, eamque lectiones habere, quae a graecis discedentes cum latinis consentiant, non nisi caeci aut rixosi negabunt. Primum enim additamenta non pauca inveniuntur, quae graeci codices omnino spernunt, latini agnoscunt⁴⁶): M. 10, 29 *viljan* — lat. voluntate; Mc. 14, 68 *gabaurjaba* — cum voluntate; L. 1, 3 *jah ahmin veihamma* — et spiritu sancto; 9, 2 *allans* — omnes; 9, 43 *qaþ paitrus. frauja duwe veis ni mahtedum usdreiban þamma. iþ iesus qaþ. þata kuni ni usgaggiþ nibai in bidom jah in fastubnja* — (paucis mutatis Corb. et Colb.) dixit ei Petrus; domine, propter quid nos non potuimus eiicere illud? quibus dixit: quoniam huiusmodi orationibus et ieiuniis eiicietur; 9, 50 *ni ainhun auk ist manne. saei ni gavarwkjai maht in namin meinamma* — nemo est enim, qui non faciat virtutem in nomine meo; 15, 31 *vast jah* — fuisti et; 19, 22 *jah lata* — et piger; haec omnia a graecis praetermissa cum Gotho codd. Colb. Corb. Brix. Redig. aut alii latini habent. Deinde permulta sunt loca, quibus lectiones latinae pro graecis insident; ad quod probandum Zahnus Einleit. p. 32 minus apte laudat Luc. 5, 3 et Joh. 7, 9 quorum locorum altero Gothum cum Brix. pro ἡρώτης *iussit* (ἐκέλευσε), altero pro εἰπὼν *ἔμεινε dixit cum esset* legisse opinatur; penitus insinuabit in causam, qui haec loca legerit: Mc. 7, 3 *ufta* (saepe) non graeco *πυγμαῖ*, sed lectioni latinorum quorundam *crebro* accommodatum est; L. 9, 20 ubi gr. habent τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, Gothus autem *þu is xristus sunus gwþs*, quae conveniunt cum Redig. et Brix. *tu es Christus, filius dei*; 5, 10 *eiud nutans*, quibus non graeca *ἔση ζωγράφων* redduntur, sed potius lectio Brix. *eritis captores*; 2, 14 *godis viljins* quis graecam *εὐδοκία* vel *εὐδοκίας* Gothum his verbis reddidisse contendat, nec potius codicum latinorum *bonae voluntatis*? 1, 29 *innagahtai* procul omni dubio latinos sequitur, qui pro graeco *λόγω introiῦ* legunt; sic etiam in epistolis: Cor. 2, 5, 10 ubi gr. *διὰ* habent, Gothus *svesona* = latinorum *proprios*, qui *ἰδιά* legisse videntur; 12, 17 *ibai þairh wana* = Vulg. *numquid per aliquem*, gr. *τινα ὧν — δι' αὐτοῦ*; Philipp. 4, 8 *veih* = latino *sancta*, gr. *ἀγνά*; 1, 18 *þandei* = latinorum *dum*, gr. *πλήν* vel *πλήν ὄτι*. Sic Gothum quum Cor. 2, 8, 19 pro graeco *χειροτονηθεῖς gateviþs* reddat, latinum *ordinatus* ob oculos habuisse suspicamur, cui verbo gothicum (a *tevi*, ordo, ductum) multo propius quam graeco accedit; et Philipp. 4, 6 ubi graeca *ἐν παντὶ τῆ προσευχῆ* per *in allai bidai* convertuntur, aliquis coniciere potest, Gothum interpretem non graeca verba, sed latina *in omni oratione*, male intellecta, quod formulam in omni, per se positam (*in allem*), ad sequentem vocem traxerit, esse secutum⁴⁷).

43) Prolegg. in novum testamentum p. 114 sqq. edit. prior.

44) vid. Bengelii Apparatum novi testamenti p. 408 sq.

45) l. l. p. 358 edit. Seml.

46) cf. Zahnii Einleit. p. 32 sq.

47) Wetstenius p. 306 sententiam de confessione nostrae versionis e latinis libris male probat dicens, ubi latinus interpres verba graeca aut parum accurate aut perperam verterit, eodem modo etiam vertisse Gothum; sed lectiones plerorumque locorum ab eo vituperatorum (M. 6, 11. 16. 27. 9, 38.

Quodsi indicatis his vestigiis, tamen versionem nostram e graecis libris ductam esse contendimus, et remittimus lectores ad ea, quae supra de indole huius versionis in universum diximus, et haec addimus: Gothus participium verbi substantivi *εἶναι* et *ὑπάρχειν* cum graecis ponere solet, ubi latini propter huius participii inopiam aut relativo pronomine aut coniunctione aliqua ad illud circumscribendum utuntur; particulas quasdam graecas a latinis omissas fideliter reddit, sic *ἄν* Luc. 9, 46. 10, 13. 17, 6. Joh. 9, 41. Rom. 9, 29; *περ* Luc. 18, 14. Cor. 2, 8, 7; multis locis lectiones latinorum a graecis discrepantes nec Gothus habet, sed cum graecis concinit, sic L. 1, 10 ubi nullus latinorum cum Gotho *προσδεχόμενον* legit; sub orationis dominicae finem Gothus cum codd. graecis doxologiam habet, quam latinorum fere nullus agnoscit; et quid alia producamus, quum paucis exceptis omnia fere e graecis hausta esse aperte testentur?

Viri eruditi igitur quum in Ulfilae versione aliquot locis latinorum codicum lectiones reperissent, alii eum libros utriusque sermonis consuluisse⁴⁸⁾, alii versionem gothicam posteriore aetate ab aliis theologis ad latinos libros reformatam esse censuerunt⁴⁹⁾. Quarum opinionum prior parum laudanda videtur; nam etiamsi neque cum Wetstenio, num Ulfilas linguae latinae peritus, neque cum Hickersio et Lacrozio, num latina lingua in Moesia vulgaris et latini sacrae scripturae codices illuc translati fuerint⁵⁰⁾, quaerimus; tamen quia lux evangelii Gothis a graeco orbe affulserat, fieri non potuit, quin doctores gothici, qui a Graecis doctrinam acceperant et in graecorum christianorum conciliis intererant, graecae linguae gnari essent, ex quo intelligitur, nullam esse causam, cur primus interpres bibliorum ad libros latinos confugerit, cuius linguae, si vere eam calluit, cognitio ei certe non paratior quam graecae esset. Medio quidem aevo theologos tanta linguae graecae imperitia laboravisse scimus, ut sicubi literae sacrae essent adhibendae, ad libros latinos confugeretur, id quod Lutherus noster fecit, priusquam graecis literis studere coepisset; sed inde probare, illa quoque aetate hominibus exteris latinam quam graecam faciliorem intellecta fuisse atque in explicandis locis difficilioribus latinos libros adhibitos, periculosius videtur. Et si vere habuit libros latinos, cur de tam paucis locis eos consuluit, de plurimis aliis neglexit, ubi propter difficultates interpretationis aut minus recte aut prorsus falso convertit? Multo autem probabilior est altera sententia, qua versio in Moesia ex libris graecis confecta postea in Italia ab aliis theologis gothicis ad teno-

Mc. 1, 38) recte habent et cum graecis conspirant, saltem probe pro intellectu Gothi reddita continent. Contra aliis locis Gothus latinos libros non secutus suo Marte minus recte convertit, vide de aliis Luc. 1, 5 et 8 ubi graecum *ἐφημερία* latini multo rectius per *vicem*, quam Gothus per *afar* et *kuni* reddiderunt. Nec firmioribus argumentis Semlerus ad Wetsten. p. 308 epistolam ad Romanos e latino codice expressam esse comprobat, nam quae loca probantia adducit, aut nihil probant, aut a Knittelio falso sunt lecta vel explicata; sic 11, 34 *imma* dativum pro graeco *αὐτοῦ* posuit Gothus, quia ita eius lingua dativus pro genitivo substantivis apponi solet; et quae versio latina habet *ei* vel *ihi*, ut eam secutus esse Gothus dici possit? Sic 12, 3

gups (dei) versio latina nulla, codices graeci per multi addunt; 12, 19 Knittelum falso legisse ad h. l. diximus; 14, 9 *qivaim—dauþaim* haec verba cum Gotho non solum latini, sed etiam graeci libri transponunt.

48) Benzelius praefat. p. XXXIII: versio facta est, inquit, non aliunde, quam authentica graeca, latino tamen interprete, qui ille cumque fuit, non inconsulto; cf. Bengelium Defensione N. T. p. 27. Semlerum ad Wetsten. p. 309. Grimmaium W. J. LXX p. 47.

49) Wetstenius p. 306 edit. Seml. Ihre Ulfil. illustr. p. 268. Zahnus Einleit. p. 31 sqq. Castillion. Specim. praef. p. XX. cf. eundem ad Ephes. 2, 3 et ad Galat. 4, 18.

50) cf. Ihre Ulfil. illustrat. p. 260. 269.

rem et normam latinorum librorum mutata et interpolata esse existimatur. Neque Griesbachius ⁵¹⁾ audiendus est, qui gothicam versionem aliqua relatione cum latinis coniunctam esse negans potius, quae illa ex his in se translata habere videatur, ea aut casu fortuito et a Gotho et a Latinis addita, aut quum consensus ita habeat, ut maxime interpretamenta, glossemata, additamenta e locis parallelis ⁵²⁾ eiusque sint generis alia, in utramque versionem ex eodem fonte deducta esse opinatur. Haec altera opinio, ut priorem omittamus, sagaciter quidem excogitata est, sed si vir doctissimus epistolarum nunc editarum comparisonem instituere potuisset et vel errores e latinis in gothicam versionem transiisse vidisset, procul dubio aliter iudicasset; nam e. g. quod Eph. 2, 3 ad verbum textus *vilyans* (voluntates) in margine *lustuns* (voluptates) positum est, unde ea lectio venit, nisi e latino codice, in quo verba sonu similia permutata erant? Neque illa sententia, nobis probata, tam ridicula est, quam Richardo Simoni ⁵³⁾ videbatur, modo ne de Vulgata cogitetur, ad quam nostra versio mutata sit. Vulgatam enim, quam nunc vocant, Gothos non adhibuisse non solum inde cognoscitur, quod multo post usu recepta est, verum etiam quod Gothica versio et novi et veteris testamenti, cum nullo fere libro rarius, quam cum illa concinit ⁵⁴⁾; contra saepius cum antiqua illa versione, quam hoc nomine appellatam Sabatier e variis codicibus collectam cum Vulgata edidit, saepius etiam cum Brixiano codice, quem Blanchinius edidit; sed cum nullo horum librorum ita congruit Gothus, ut unum aut alterum prae reliquis secutus esse dici possit. Res autem sic habere videtur: Gothi relicti Istri ripis biblia sua, sicut erant ab Ulfila conversa, aut etiam ab aliquo, si quid deesset, perfecta, secum in Italiam deportarant; ibi incolentes quum linguam Romanorum didicissent et latinos sacrae scripturae codices, in quos inciderant, a sua interpretatione discrepare, passim etiam auctiores esse vidissent, ex illis exemplis libros suos ita correxerunt atque mutaverunt, ut vel singula verba gothica antiquae versionis cum aliis sive usitatoribus, sive ad sensum reddendum magis idoneis permutarent, vel si quae manca viderentur, ea supplerent. Quo factum est, ut non solum lectiones librorum latinorum in versione ea, quae e graecis codicibus facta erat, deprehendantur ⁵⁵⁾, sed etiam eae literarum sacrarum partes, quae binis exemplis gothicis conservatae sint, duarum recensionum vestigia ostendant, alteram antiquiorem ad textus graeci similitudinem magis accommodatam, alteram recentiore multum locis emendatam, mutatam, interpolatam, sed ita, ut, qui eam relegerent atque retractarent, ii librorum antiquorum lectiones religiose in margine sui codicis adpingerent, quas adnotationes librarii posteriores reddiderunt aut etiam aliis auxerunt. Sic in iis fragmentis, quae codex Argenteus solus continet, diligentius inter se comparatis, cognovisse nobis videmur, alia ad recentiore, alia ad veteriore recensionem pertinere; et ad illud quidem genus maxime insignem evangelii *Lucae* a reliquorum evangeliorum ratione diversitatem referimus, cuius et frequentior cum libris latinis consensus, et discrepantes singularum vocum scripturae ⁵⁶⁾, praeterea usus formarum

S. 172. p. 1.

51) Epistola ad Zahnium data, vid. Zahnii *Einleit.* p. 34.

52) Loca ex parallelis interpolata habes haec: *Matth.* (3, 11) 27, 42. (58). *Marc.* 2, 22. 10, 4. 14, 47. 15, 21. 37. 40. 16, 1. 2. *Luc.* 4, 33. 6, 4. 9, 43. 50. *Joh.* 15, 2. *Gal.* 5, 20. *Coloss.* 3, 8. cf. Millii *Prolegg.* 742 sq.

53) *Historia critica versionum N. T.* p. 222.

54) cf. Knittelium p. 376. Zahnium p. 32. Pro

multis aliis locis nunc laudamus *Timoth.* 1, 3, 6 locum celeberrimum, ubi Goth. cum graecis *θεός*, a Vulgata omissum, legit, et de veteri testamento cf. numeros, e libro *Geneseos* supra p. XI citatos, qui a *Vulg.* multum discrepant.

55) vid. supra pag. XVII.

56) Sic hoc evangelio saepissime *d* pro *p* in terminatione ponitur, maxime in tertia singularis et secunda pluralis persona: 1, 13 *gabawid* pro

verborumque in reliquis evangelis aut nunquam aut rarissime obviorem⁶⁷⁾), et plurimae lectiones variae et glossae⁶⁸⁾ ad marginem adscriptae, sive a correctoribus ipsis, sive a librariis alia exempla comparantibus additae, quarum quaedam in textum sunt illatae⁶⁹⁾, manus emendatrices satis perspicue indicant. Huc accedit, quod in codice Vindobonensi, cuius supra mentionem fecimus, pauca quaedam verba gothica adducuntur, comparata cum aliis recentioris linguae germanicae; in his, haud dubie ex evangelio Lucae sumtis,

gabairiþ. 17 *fauragimid*. 32. 35. 5, 36. 37. 6, 45; 2, 12. 5, 10. 24. 30. 34. 6, 2. 24. 25. 31. 32. 34. 46; 3, 14. 6, 27. 28. 33. 35. 36. 37. 38; 3, 4. 5, 4. 6, 23. 27. 35. 37; 6, 3; in forma neutra participii praeteriti: 2, 12 *galagid*. 23. 4, 10. 17. 6, 48. cf. 15, 16 *sad* et 7, 46 *haubid* pro *sap* et *haubiþ*; in tertia singularis praeteriti verborum prioris coniugationis: *bad* 8, 31. 15, 28; *anabaud* 5, 14. 8, 29. 55. *faurbaud* 5, 14. 8, 56; sic in terminationibus masculinis sequente *s* litera: *stads* 14, 22; *faheds* 1, 14. 2, 10. 15, 7; *hundafads* 7, 6 et in participiis *mikilids* 4, 15. *gahrainids* 4, 27. *gamanvids* 6, 40; deinde *b* pro *f* uti 4, 3 *hlaibs*; *n* pro *g* ante palatinas literas, *ng*, *nk*, *nq* pro *gg*, *gk*, *gq*, vid. ad Luc. 14, 31. (ea scribendi ratio, quae etiam in documento Aretino invenitur, latinitatem videtur oler⁷⁰⁾); literae geminatae simpliciter ponuntur: *fulnan* pro *fullnan*, vid. ad 2, 21; *fauragaggjans* et *fauragagjan* 8, 3. 16, 1 pro *fauragaggjan*. Praeterea vocales cum aliis vocalibus et diphthongis permutantur; *ei* cum *e*: 2, 10 *faheid*. 15 *iöhannein*. 8, 32 *anasaisleip*. 9, 13 *manaseidai* pro *fahed*, *iöhannein*, *anasaislep*, *manasedai*; cf. ad 3, 5; *e* cum *ei*: 2, 37 *blotande*. 43 *miþþane*. 10, 5 *þane*. 19, 37 *þoze* pro *blotandei*, *miþþanei*, *þanei*, *þozei*, cf. ad 10, 5; *e* cum *i*: *andabhtededun* 8, 3. *svekunþs* 8, 17. *aggele* 9, 26. 15, 10 pro *andabhtededun*, *svikunþs*, *aggile*; *i* cum *e*: *galagidideina* 5, 18. 6, 11. *qini* 7, 3 pro *galagidideina* et *qemi*, vid. ad 8, 56; *au* cum *u* vid. ad Marc. 7, 32; *u* cum *au* vid. ad Luc. 1, 54; *o* cum *u*: 3, 26 *iödins*. 16, 8 *sunjos* pro *iödins* (vid. vs. 30) et *sunjus*, alia vide ad 4, 13 adnotata. Huc pertinet emissio *j* literae *e* formis quibusdam verbi *visan*: 9, 12 *sium*. 5, 10 *siud*. 9, 41 *siau*. 8, 25 et 14, 31 *siai*.

57) Verborum formae huic evangelio soli in codice Argenteo propriae: *auhmiats* 3, 2. 4, 29. 19, 47 pro *auhmiats*; *iba* 17, 9 pro *ibai*; *unhulþa* pro *unhulþo* 4, 35. 8, 29. 33. 9, 42 (legitur quidem etiam Matth. 25, 41, sed est hic locus e codice Ambrosiano); 6, 40 *laisaris* pro *laisareis*; 1, 23 *andabhteis* pro *andabhtjis*, vid. h. l.; 9, 39 *hropjiþ* pro *hropeiþ*, cf. Grim. I. 847; 19, 12 *gaggida* pro *iddja*; *bai* pro *bajops* 1, 6. 7. 5,

7. 6. 39. 7, 42; *nauhþan* pro *nauhþanuk* 1, 15. 8, 49. 9, 42 (in sententia negativa etiam J. 6, 17). Verborum eorum, quae aut nusquam in evangelis amplius, aut perquam raro inveniuntur, tantus est numerus, ut omnia proferri vix possint, quapropter lectores Glossarium adire iubemus; unum alterumque posuisse sat erit: dicitur apud Lucam *airus* pro *aggilus*, *stodus* pro *awa*, *naus* pro *dauþs*, *manaseds* pro *managei*, *gaujans* pro *bisitands*, *gatvo* et *fauradauri* pro *plapjo* (*platjo*), *unhails* pro *siuks*, *namjan* pro *haitan*, *skeinan* pro *liuhtjan*, *þiuþspillon* pro *vailamerjan*, *magus* pro *þiumagus* multaque simplicia pro compositis, uti *sviltan*, *aistan*, *gistjan* all. Alia omittimus, quia in textu graeco etiam huic evangelio sunt propria; addimus autem hoc loco ex observationibus syntacticis prae ceteris, in hoc evangelio articuli enim usum esse, ut etiam substantivo postponatur, vid. 3, 8 *us stainam þaim*. 17, 17 *taihun þai*. 20, 15 *aurtjam þaim*; ea constructio in epistolis saepissime, in evangelis praeterea tantummodo Joh. 7, 8 invenitur. — 57) *astan* et *stod* 9, 6. *gauragedans* *þeist* 4, 19. *Andabhtede* 4, 19. *Stodjan* 3, 25. 7, 20. 6. 6.

58) Varias lectiones: 5, 28 in textu *iddja* — marg. *laistida*; 6, 27 *fjandam* — *haijandam*; 40 *gamanvids* — *ustauhans*; 7, 32 *gaunodedum* — *hufum*; 8, 27 *unhulþons* — *skohsla*; 9, 34 *qemus in þamma milhmin* — *jah at im in milhmin atgaggandam*; 16, 13 *faihuþraihna* — *mammonim*; glossae: 3, 14 in textu *valdaiþ* — marg. *ganhidai sijaiþ*; 6, 49 *stodus* — *awa*; 9, 13 *manaseidai* — *managein*; quamquam inter varias lectiones et glossas vere distinguere difficillimum est.

59) Hae multo pauciores sunt, quam quas Zahnus Einleit. p. 34 enumeravit, et iniuria Castill. huc refert loca Cor. 1, 12, 15. 2, 10, 16. Galat. 5, 4. Coloss. 2, 23, de quibus locis in adnotatione diximus; sed citra omnem dubitationem L. 2, 2 de verbis *at visandin kindina syriais raginon-din saurim* alterutrum e glossa ortum est, nam *at visandin kindina syriais* idem est, quod *raginon-din saurim*; idem 5, 35 de altero *jah*; 14, 32 de *jabai nist mahteigs*; 17, 6 de *jabai*; Cor. 1, 15, 6 de *fijhundam*; Coloss. 3, 12 de *armahairtein* statuendum est, cf. etiam ad Luc. 19, 7.

tituli et alius cuiusdam loci lectiones ⁶⁰⁾ a cod. Arg. diversae insunt. *Marci* etiam evangelii duarum recensio-
num vestigia deprehenduntur, in quo et sermonis complures proprietates aut cum Luca communes, aut ab
omnibus reliquis discedentes cognoscuntur ⁶¹⁾, et variae lectiones in margine sunt adscriptae ⁶²⁾, et cuius
textus, uti Lucae, saepius ex reliquis evangelii interpolatus ⁶³⁾ apparet. Quod his indiciis docti de
Luca et Marco invenimus, idem de *Matthaeo* et *Johanne* statuendum esse alii libri gothici probant; in co-
dicibus enim Ambrosianis fragmenta evangelii Matthaei leguntur, in quibus discrepantiae a textu codicis
Argentei sunt ⁶⁴⁾; deinde in opusculo illo theologico, de evangelio Johannis scripto (*Skeireins*), loca plera-
que huius evangelii citantur, e quibus auctorem illius opusculi textum a nostro diversum habuisse
apparet ⁶⁵⁾.

Considerantibus has diversitates, eas leviores modo esse, neque illa retractatione versionis prioris aut
indolem aut aequalitatem interiisse cognoscitur. *Epistolae* utrum iam ad Istri ripas conversae fuerint
Gothis, an demum in Italia, decernere non audemus nos quidem, quamquam nihil cogitare possumus, quod
ne fieret, impedimento fuerit. Quae autem fragmenta ad nostram aetatem pervenerunt, ea posteriori tempore
tribuenda esse, inde disci potest, quod non solum cum codicibus italicis fere conspirant, sed etiam quod
novas formas (vid. ad Thess. 1, 4, 14), novas syntaxis rationes (vid. ad Coloss. 4, 10) multasque pro-
prietates supra indicatas continent. Earum autem epistolarum etiam duas existisse recensiones discrepan-
tia codicum indicat; de antiquiore illa quantum superest verbis contextis edidimus (cod. Carol. et cod. B),
altera, cuius varietatem in adnotatione subiunximus (cod. A), recentior esse videtur: nam duo illi codices,
quos significavimus, nullas habent adnotationes marginales, certe non eas, quibus variae lectiones aut
glossae indicantur ⁶⁶⁾, in altero autem recentior aetas, nisi e variis lectionibus margini appictis ⁶⁷⁾, certe

f. Add. p. I.

60) Scriptum est *aivaggeljo þairh lokan*; quum in codice nostro *lukan* legatur, ex alio codice illud desumptum esse apparet; sic etiam *vaurþun afar þo*, quae verba certe ad Luc. 9, 28 pertinent, in cod. nostro legimus addito *þan: vaurþun þan afar þo* (intell. *vaurda*).

61) v. c. quum formulae *sunus mans* apud Matthaeum (9, 6. 10, 23. 11, 19) articulus addi soleat, apud Marcum omittitur 2, 10. 8, 31. 38. 9, 9. 12. 31. 10, 33. 45. 13, 26. 14, 41, quod apud Lucam etiam plerumque factum est.

62) 1, 6 in textu *haiþivisk* — margine *vilþi*; 1, 11 in *þozei vaila galeikaida* — *þukei vilda*; 5, 4 *gatamjan* — *gabindan*; 12, 24 *mela* — *bokos*.

63) vid. Not. 52.

64) 26, 72 cod. Arg. *afaiak* — cod. Ambr. *laugnida*; 26, 75 *afaiak* — *invidis*; 27, 1 *runa* — *garuni*; ibid. *gudjans* — *þai gudjans*.

65) 6, 11 cod. Arg. *qaþ du siponjam* — Skeir. *qaþ siponjam*; eodem versu *þei* — *ei*; 6, 13 *fimf* — *þaim .e.*; paulo post *hlaibam þaim barizeinam* — *hlaibam barizeinam*; eodem versu *þaim matjandam* — *at þaim matjandam*; 7, 46

andhofun — *andhofun þan*; 7, 48 *fareisaie* — *þize fareisaie*; ut omittamus quod 7, 47 pro *sijnþ* scriptum est *siuþ* et 6, 9 *tvans* pro *b. v. Add. p. I.*

66) Margini codicis B adscriptae sunt literae numerales et solae et voce *laiktjo* addita, quarum illis capita, his praelectiones ecclesiasticae indicantur; de iis vide infra; quod ad Cor. 1, 15, 57 *sihv* legitur, Castillionaeus coniecturam suam, quasi 218 versus significaret, ne sibi quidem ipsi probavit, nec nobis literarum illarum significatio perspecta est, nisi forte quis respiciens sensum versiculi, in quo deus victoriam nobis per Iesum Christum dedisse dicitur, literas illas latinas esse conicit pro *si. h. v.* = signo hoc vinces, ut theologus gothicus indicare voluerit, cives ea tessera usos victoriam de hostibus suis nescio externis aut internis reportaturos esse.

67) Rom. 9, 13 in textu *fjajida* — marg. *andvaih* (?); 10, 7 *iup* — *.rjo* (in quo fragmento non adverbium, sed verbum pro *iup* *ustiuhan* latere suspicamur, fortasse *usfarjon*); Cor. 1, 9, 9 *ni faurmuljais auhsau þriskaidai* — *ni faurvaipjais munþ auhsau þriskandin*; 19 *gagigaided-*

e frequentissima lectionum emendatione ad graecum textum facta⁶⁸) et ex singulari scriptura saepe obvia cognoscitur. Huc referimus frequentem assimilationis usum, qua *h* litera finalis in eandem primam sequentis vocis mutatur, quae figura quum rarius in evangeliiis, certe iis, quae in codice Argenteo continentur, nec nisi ante *β* inveniat⁶⁹), rarius etiam in cod. B, in cod. A ante omnes liquidas et medias literas adhibetur⁷⁰); deinde usum simplicium vocalium in terminationibus pro diphthongis⁷¹), omissionem

jau — *gastaldjau*; 21 *gagiggau* — *gavandjedjau*; 22 *waiva* — *vaila*; 10, 30 *andnima* — *brukja*; 13, 3 *ei gabrannjaidau* — *ei wopau*; 5 *ni sokeiβ sein ain* — *ni inaljanoβ sein ain*; 15 33 *riurjand* — *fravardjand*; 2, 1, 8 *afsvaggvidai veseima* — *skamaidedeima*; 2, 11 *galiginondau* — *gafaihondau*; 15 *fragistnandam* — *fralusnandam*; 3, 14 *afdaubnodedum* — *gabindnodedum*; 5, 12 *uskannjaima* — *anafilhaima*; 12, 7 *knubo* — *gairu*; 12, 15 *lahaleiko* — *gabaurjaba*; Gal. 2, 5 *gastandai* — *hairhvisai*; 6 *andsitaiβ* — *nimiβ*; 8 *gatavida* — *vaurhta*; 4, 3 *ufstabim fairwau* — *uf tugglam*; 13 *siukein* — *ummaht*; 21 *niu hauseiβ* — *niu usuggvuβ*; 6, 3 *fraβjamarzeins ist* — *sik silban uslutonds ist*; Eph. 1, 9 *bi viljan saei fairagaleikaida imma* — *ana laikainai poei garaidida in imma*; 14 *gafreideinai* — *ganistais*; 2, 3 *viljans* — *lustuns*; ibid. *vistai barna hatixis* — *us sateinai urrugkai*; 2, 10 *godaim* — *piuβeigaim*; 3, 10 *filufaihu* — *managnandei managei*(?), quarum adnotationum maxima pars interpretationes, aliae emendationes secundum graecum textum (Cor. 1, 13, 3. Gal. 2, 6. Eph. 1, 9) aut secundum latinas versiones (Gal. 4, 21. Eph. 2, 3), aut lectiones codicis B continent (Cor. 2, 1, 8, 12, 15).

68) Cor. 1, 16, 2 cod. B *taujai* (faciat) — cod. A *lagjai* c. gr. omn. *τιθέτω*; 2, 1, 8 *skamaidedeima uns* — *afsvaggvidai veseima* haesitantes essemus, quod gr. *ἐξαπορηθῆναι* propius accedit; 19 *vailamerjada* evangelizatur — *merjada* praedicatur, c. gr. omn. *κηρυχθεῖς*; 2, 13 *imma* ei — *im* iis, c. gr. omn. *αὐτοῖς*; 3, 3 *svikunβ* manifestum — *svikunβai* manifesti, c. gr. omn. *φανερούμενοι*; 3, 9 *us vulβau* e gloria — *in vulβau* c. gr. omn. (*ἐν*) *δόξῃ*; 8, 19 *miβ gasinβam* cum sociis — *miβgasinβa* consocius, c. gr. omn. *συνέκδημος*; 20 *bivandjundam* devitantiibus — *bivandjandans* devitantes, c. gr. omn. *στέλλόμενοι*; 22 *filaus mais* multo magis — *filu* multo, c. gr. omn. *πολύ*; 13, 5 *ibai* num (*μητι*, *ἄρα*) — *nibai* nisi, c. gr. plerisque *εἰ μητι*; Eph. 1, 22 *all* omne — *alla πάντα*; 2, 2 *aivis aevi* — *fairwau* mundi, c. gr. omn. *κόσμον*; 2, 5 *sijum* sumus — *sijuβ* estis, c. gr. omn. *ἐστέ*; vice versa 4, 25;

4, 28 *ak sed* — *iβ* verum, c. gr. omn. *δέ*; 4, 30 *βammei* quo — *in βammei*, c. gr. omn. *ἐν* *ῥ*. Varietates permultae aliae utriusque codicis ita sunt comparatae, ut uterque graecos diversos secutus sit, cod. A autem maxime eos, quorum origo italica est certa: Cor. 2, 2, 12. cod. B: *in aivaggeljon eis to euaggelion* — cod. A: *in aivaggeljons dia to euaggelion*; 16 *daubaus thanatou* — *us daubau en thanatou*; 3, 9 *andbakti diakonia* — *andbaktja diakonia*; 5, 12 *hairtin kardia* — *in hairtin en kardia*; 7, 3 *gasviltan apothanein* — *miβgasviltan synapothanein*; Eph. 1, 19 *in uns eis hmas* — *in izvis eis umas*; Philipp. 3, 13 *ni βau ouk (ara)* — *ni nauk ouk ara*. Rarissime lectiones codicis A graecorum auctoritas deficit, ut Cor. 2, 7, 9 ubi pro *in vaihtai* legit *vaihtai*, quum *in* praepositionem omnes gr. agnoscant; sic 9, 2 ubi *wopam* (gloriamur) pro *wopa* (glorior) nec graeci nec latini habent; 13, 7 *ungakusanai* (reprobi) cum solo cod. Lincolnensi, quantum sciamus, pro *gakusanai* (*δόκιμοι*) legit; quod denique Coloss. 3, 1 pro *βarei*, quod omnes codd. (*ou*) postulant, *βar* (ibi) praebet, librarii errore positum esse suspicamur. Reliquae quae intercedunt diversitates, non sensum aut textum diversum praebent, sed continent diversitates interpretandi, sic Cor. 2, 7, 8 B *auk* — A *unte*; 9, 2 *gavagida* — *unvagida*; Gal. 2, 6 *vulβris* — *vulβrais*; 6, 1 *atsaiwands* — *andsaiwands*; Eph. 1, 14 *izei* — *saei*; 3, 10 *managfalpo* — *filufaihu*; 3, 19 *du* — *in*; 6, 11 *diabulaus* — *unhulβins*; 6, 18 *vakandans* — *duvakandans*; Coloss. 3, 5 *vinnon* — *vinna*.

69) Quod scribitur *jan-ni* M. 25, 42 et *jas-sa* 26, 2, ea e cod. Ambros. sunt.

70) Praeterquam quod illa mutatio ante *β* admittitur, idem fit quoque ante liquidas: *l* Cor. 2, 1, 8. (aliter 7, 8.) Eph. 3, 18; *m* Philipp. 3, 17; *n* Cor. 1, 10, 20. 2, 1, 18. 19. 3, 13. 5, 12. 8, 5. Philipp. 3, 3. all.; *r* Cor. 2, 8, 10 cf. ad 4, 6; *s* Cor. 1, 5, 8. 11, 2, 2, 8, 15. 7, 3. Philipp. 4, 2; ante medias: *b* Cor. 1, 10, 21. 2, 7, 15. 9, 4; *g* Cor. 2, 2, 7. 5, 5. 18. 8, 23. Eph. 4, 24; *d* Cor. 2, 2, 16; quid? quod ante *k* tenuem literam assimilatione utitur Cor. 1, 7, 16.

71) Sic *i* pro *ei*: Cor. 2, 13, 3 *siukiβ*, Gal.

literarum exiliis sonantium in fine verborum⁷²); evitacionem quorundam generum hiatus interposita j littera⁷³). Quibus omnibus collectis (eaque copia multis facile aliis augeri potest), aperte indicatur, linguam gothicam antea rudem, agrestem, inconditam ab iis, qui librorum sacrorum interpretationi gothicas denuo operam dederunt, ab incorrupta integritate ad peregrini sermonis consuetudinem deflexam et emolitam esse.

Reliqua sunt fragmenta *veteris testamenti*, pauca quidem, sed idonea ad certissimam coniecturam faciendam, plerosque certe libros eius gothice fuisse conversos; libros enim levioris argumenti prae gravioribus a Gothis linguae patriae traditos vix credibile esse, sed procul dubio ceterorum etiam librorum versionem existisse, supra ostendimus. Ea autem translatio aetati esse videtur tribuenda, postquam Gothi in Italia sedes ceperunt. Nam quum non ex hebraico codice fluxerit, sed e translatione septuaginta interpretum ea, quae Complutensis editionis fons fuit, id quod ex collatione gothicae cum Complutensi facile cognoscitur⁷⁴), Complutensem autem ex italicis codicibus confectam esse constet⁷⁵), gothicam etiam versionem, saltem fragmenta nostra, ex libris italicis haustam atque in Italia factam esse apparet.

Ad argumenta, quibus nostram versionem plerasque mutationes in Italia passam esse supra probavimus, haec etiam certiora adiici possunt: post inscriptiones singulorum librorum ponitur *dustodeiþ* vel *anastodeiþ*, i. e. incipit⁷⁶), quod in graeco nullo, verum in latinis plerisque invenitur⁷⁷); in fine epistolarum additur *ustauh*, i. e. explicit⁷⁸) sive praemissa brevi significatione, ad cuius ecclesiae christianos apostolus epistolam scripserit⁷⁹), sive indicato loco, unde illas miserit⁸⁰). Quas subscriptiones quum ab Euthalio,

6, 3 þugkiþ pro siukeiþ, þugkeiþ; e pro ei: Cor. 2, 5, 21. 8, 16. Gal. 6, 13. Eph. 2, 16. Philipp. 2, 26 ixe et þize pro izei et þizei. Contra in mediis vocibus pleniore praefert sonos, scribit enim Cor. 2, 1, 12 *usmeitum*. Gal. 3, 19 þizeiei. Col. 4, 7 *tykeikus* pro *usmetum*, þizeei, *tykekus*. 72) Cor. 2, 13, 5 þau; 12, 2. 3. Eph. 2, 12 *inu* pro þauh et *inu*.

73) v. c. pro ia scribit ija in *frijaþva* omnibus locis, ubi id verbum legitur pro *friaþva*; iai — ijai in *sijai* Philipp. 4, 5. Col. 4, 6; aið — aiji in *saijiþ* Cor. 2, 9, 6. Gal. 6, 7. 8; eija — eijha in *freiþhals* Cor. 2, 3, 17 multisque aliis locis. Contra *iu*, pro quo antea *iju* scribi solebat, maxime in cod. A. restituitur, in *sium* et *siuþ* Cor. 2, 2, 17. 3, 3. 6, 16. 13, 9. Eph. 2, 8. 10. 4, 1. Philipp. 3, 3.

74) vid. Esdr. 2, 31 ubi *anþaris* vulgo omissum c. Complut. (*ἐτέρου*) addit; 39 *þuundi iz* = *χίλιοι δεκαεπτά*, lectioni Complut. pro *χίλιοι ἐπτά*; Neh. 5, 13 ab initio c. Complut. addit *jah* (*καίτε*); sic vs. 14 *þiudanis* (*βασιλεῖ*) post *artarkauþksaus* Ἀρθασασθά et ibidem *kai egw* pro *ἐγώ*, nisi quod verbis transpositis *ik jah* legit; paullo post quum vulgo scriptum sit *þian autw* οὐκ ἐφαγον και τὰς βίας τὰς πρώτας δε προδ ἐμου ἐβαρυναν ἐπ' αὐτούς, Goth. cum Complut.

legit ἄρτον τῆς ἡγεμονίας μου οὐκ ἐφαγομεν οἱ δὲ ἄρχοντες οἱ ἐμπροσθέν μου ἐβαρυναν ἐπὶ τὸν λαόν, convertit enim: *klaif fauramaþleis meinis ni matidedum. iþ fauramaþljos þaiei vesum fauramis kawidedun þo managein*; vs. 15 pro *διδραγμα* cum Complut. legit *σίκλος* (*sikle*); pro *ἐκτετιναγμένοι αὐτῶν ἐξουσιάζονται* cum eodem libro *παιδάρια αὐτῶν ἐκυρλευσαν* (*skalkos iz fraujinodedum*), et sic porro. Eam textus gothici cum Complutensi consensum iam Speciminis editores indicaverunt, sed non omnibus locis id ab iis factum est, ubi Goth. cum illo libro conspirat.

75) vid. epistolam ad Leonem X. summum episcopum, Complutensi praefixam.

76) vid. evangelia Marci et Lucae, epistolas ad Corinthios alteram et ad Ephesios; epistola ad Galatas abrupte incipit, reliqua vero evangelia et epistolae sunt *ἀκέφαλα*.

77) cf. Wetstenium l. l. p. 305.

78) vid. epistolas ad Romanos, ad Corinthios utramque, ad Galatas, Ephesios, Colossenses, Ceterum quod *explicit* gothicum *ustauh* reddidimus, voce latina usi sumus, pro qua rectius *perfecti* dicendum erat; cf. Grimmium W. J. LXX p. 34.

79) Sic in cod. B esse solet.

80) Sic in cod. A, qui etiam duas saepe subscriptiones coniunctas habet.

N. f. d. d. p. II.

Γαλ. Θεβαλονικουφο altera

episcopo Alexandrino, medio seculo quinto demum factas esse inter omnes constat⁸¹), illo autem tempore neque Ulfilas adhuc inter vivos esset, nec Visigothi sedes antiquas ad Istrum incolerent, nec Ostrogothi, mortuo Attila rebellantes et novas sedes quaerere parantes, his rebus vacasse videantur; quo alio tempore, nisi postquam occupaverunt Italiam et — si etiam de reliquis Gothis dicendum est — Galliam eorum libri illas inscriptiones et subscriptiones acceperunt? E latinis libris Gothos etiam indicem lectionum ecclesiasticarum, additamenti eodem tempore cum subscriptionibus introducti⁸²), in sua biblia transtulisse, earum appellatio *laiktjo* argumento est; illas enim sectiones Gothi si e graecis libris hausissent, verbum a *siggván* (*ἀναγγωνάσειν*) ductum formassent, ut graeco *ἀναγγώσις* responderet, nunc autem vocem mere latinam posuerunt⁸³). Praeter hanc divisionem, secundum lectiones factam, alia in utroque codice secundum capitula, sed diversa apparet. Nam quae in cod. B solo leguntur, maximam partem cum Euthalianis conspirant, quas praeterea habet cod. A et B, cum nulla librorum aliorum divisione congruunt⁸⁴). Pro his divisionibus, ut id hoc loco moneamus, evangelia in codice Argenteo secundum canones, Eusebianis non ab-similes, divisa sunt⁸⁵), qui a primo interprete, an ab aliis appicti sint, certo dici non potest.

81) Absolvit autem Euthalius illam operam anno 458. vid. Mill. prolegg. 940 et 944. Ceterum in librorum fine illud *explicit* ponere, iam seculo quarto Romanos esse solitos, ex Hieronymi epistola 28, 4 cognoscimus.

82) vid. Mill. prolegg. 941.

83) Appositae sunt hae lectiones margini codicis B et quidem Cor. 2, 3, 4, 5, 11, 8, 1, 9, 1, 11, 29 (quarum quinque lectionum Euthalius quantum tantum agnoscit). Gal. 5, 2, 25. Eph. 5, 1, 5. Philipp. 1, 21, 3, 1, 4, 1. Thess. 1, 3, 1.

84) In epistola ad Romanos, nisi in cod. Carol. ad 12, 1 *i* et ad 13, 1 *e*, nullae divisiones adscriptae apparent; in priore ad Corinthios (cod. A) ad 11, 3 ponitur *h* (8), ad 14, 26 *ie* (15), ad 15, 58 *iz* (17); legitur praeterea etiam ad 11, 25 *e* (5), qua Euthalianam divisionem indicari Castillionaeus existimat, cf. Knittelium p. 384. In altera ad Corinthios legitur in cod. B ad 1, 3 *a* (1), 1, 15 *b* (2), 2, 12 *g* (3), 4, 1 *e* (5), 4, 7 *q* (6), 5, 12 *z* (7), 7, 4 *h* (8), 8, 1 *p* (9), 9, 3 *i* (10), 11, 21 *ia* (11); litteram *d* (4) Castillionaeus (ad 2, 1, 3) omissam aut ita interiisse dicit, ut nulla eius vestigia deprehenderit; ceterum Euthaliana sectio prima ponitur ad 1, 1; octava ad 7, 2; decima ad 10, 1; undecima ad 11, 1: in cod. A duae tantum notantur sectiones ad 5, 11 *d* (4) et ad 8, 1 *q* (6), quae cum graecis omnino non congruunt. In epistola ad Galatas in cod. B ad 2, 11 *g* (3), ad 4, 21 *p* (9), ad 5, 13 *ia* (11), compluribus omissis; in cod. A ad 3, 27 *g* (3); ad 4, 13 *d* (4). Epistola ad Ephesios cod. A ad 2, 1 *a* (1). Epistola

ad Thessalonicenses priore cod. B ad 2, 17 *b* (2), 3, 11 *g* (3), 4, 13 *e* (5). ^{2, 8, 6 e 67. 16 q 16. 57m. 1, 2, 7 d 66. 8, 8 12. 17. 6, 4 11. 17. 2, 2, 10 e 70. 5, 14 66.}

85) Hos canones primus Lye editioni Benzelianae apposuit; qui ab Eusebianis discedunt, sunt hi: evangelio Matthaei: sect. *md* 6, 9: Eus. 6, 14; *mq* 6, 20: 6, 19; *ne* 7, 15: 7, 13; *np* 7, 19: 7, 21; *jp* 8, 22: 8, 23; *qd* 10, 33: 10, 32; *rq* 11, 16: 11, 14; *rz* 11, 18: 11, 15; *tme* 27, 51: 27, 52; evangelio Marci sect. *b* 1, 4: Eus. 1, 3; *g* 1, 6: 1, 4; *p* 1, 14: 1, 15; *ka* 2, 13: 2, 14; *kp* 3, 13: 3, 14; *mq* 4, 34: 4, 35; *mz* 4, 35: 4, 36; *nq* 6, 12: 6, 13; *nh* 6, 15: 6, 16; *j* 6, 18: 6, 21; *jp* 6, 54: 6, 53; *ud* 7, 30: 7, 31; *uq* 7, 37: 8, 1; *pg* 8, 29: 8, 30; *qd* 9, 33: 9, 32; *ra* 9, 49: 9, 44; *rb* 9, 50: 9, 49; *rih* 11, 3: 11, 4; *rl* 12, 12: 12, 13; *rn* 14, 8: 14, 7; *rpe* 14, 50: 14, 49; *r⁴q* 14, 68: 14, 69; *r⁴p* 15, 1: 15, 2; *s* 15, 2: 15, 3; *sa* 15, 3: 15, 4; *sp* 15, 20: 15, 21; evangelio Lucae *b* 1, 35: 2, 6; *g* 1, 36: 2, 8; *i* 3, 15: 3, 16; *ia* 3, 16: 3, 17; *ib* 3, 17: 3, 19; *lb* 5, 10: 5, 11; *mh* 6, 21: 6, 22; *na* 6, 26: 6, 25; *jp* 7, 18: 7, 19; *uh* 8, 11: 8, 12; *rpz* 15, 3: 15, 4; *r⁴* 15, 11: 15, 12; *r⁴b* 16, 13: 16, 14; *r⁴p* 17, 3: 17, 4; *sq* 17, 24: 17, 25; *siq* 18, 14: 18, 15; *ska* 18, 27: 18, 29; *ske* 18, 43: 19, 1; *slg* 19, 35: 19, 32; *sl^d* 19, 37: 19, 36; *slq* 19, 40: 19, 41; evangelio Johannis *nq* 6, 35: 6, 37; *fg* 6, 48: 6, 49; *jd* 6, 49: 6, 50; *ua* 6, 63: 6, 64; *ub* 6, 64: 6, 65; *ug* 6, 65: 6, 66; *ya* 10, 15: 10, 16; *yb* 10, 16: 10, 17; *yg* 10, 39: 10, 40; *rh* 12, 27: 12, 28; *r^kq* 13, 36: 13, 37; *rib* 14, 26: 14, 26; *rlz* 15, 16: 15, 17; *rlh* 15, 17: 15, 18; *rmd* 15, 23: 15,

Postquam de fontibus egimus, unde versio gothica, quam nunc habemus, composita sit, sequitur altera quaestio de ratione, quomodo Ulfilas interpretis munus administraverit, qua quaestione profligata intelligi poterit, quid utilitatis novi testamenti crisis inde capiat.

Ulfilam religiosissime sequentem textus graeci auctoritatem verbum de verbo reddidisse omnes fere consentiunt, sed eam fidem servilem plerique tamque superstitiosam cogitaverunt, ut vituperandane sit magis quam laudanda, in incerto relinquatur. Nam qui ita graecos secutum eum dicunt, ut vel formis passivis pro mediis graecis, male intellectis, utatur, quid aliud agunt, quam ut Gothum imperitiae linguae graecae atque adeo suae ipsius accusent? Sed iidem tamen Gothum modo accuratorem graeci textus imitationem oblitum esse dicunt, modo graecorum auctoritatem deseruisse, id ubi aut soni suavitas aut sermonis gothici ingenium postulaverit⁸⁶). Si vero ita convertit de graecis, ut suae etiam linguae leges observaret, quis eum, cuius sola fides laudanda sit, servilem in modum interpretatum esse contendat? Neque verum est, quod alii viri docti⁸⁷) Ulfilam graecum exemplar totidem saepe verbis interpretatum esse, obscura obscure vertisse, ambigua in ambiguitate reliquisse, syntaxin graecorum collocationemque verborum servavisse aiunt, ut in eius libro graecum habeamus textum gothicis quidem vocabulis convestitum, borealibus tamen idiotismis plane carentem. Sed non solum per se incredibile est, hominem sapientem suo se sensu ita privasse, ut librorum sacrorum interpretationem faceret ita comparatam, ut eius verba legentes neque intelligerent, nec ullum inde fructum perciperent, quum tamen spectasset id, ut cives doctrina christiana e bibliis haurienda imbuerentur atque confirmarentur; sed etiam demonstrari perfacile potest, Gothum suae linguae copiis ita usum esse eiusque leges ita observasse, ut translationem vere gothicam, non graecam verbis gothicis vestitam exhibuisse dici possit⁸⁸). Nam neque articulum ponit, nisi ubi sermo gothicus eum admittit, neque morem graecum cum subiecto neutro pluralis verbum singularis numeri coniungendi imitatur; duali numero saepius, quam in graecis fit, et loco genitivorum a substantivis pendentium saepissime dativis utitur (cf. ad Joh. 8, 34); praedicatum non casu cum subiecto congruo ponit, sed addita *du* praepositione reddit; duobus verbi temporibus contentus neque ad reddendum futurum, neque ad praeterita distinguenda novas formas inducit; tempora non computat annorum, sed hiemum spatiis (vid. ad Matth. 9, 20 et Luc. 2, 42), non noviluniis, sed pleniluniis (vid. ad Coloss. 2, 16), et quis enumerare potest, quoties verba transponit, neque negationem quidem solum, de qua re supra diximus, sed etiam alia (vide e Matthaео solo 7, 24 *vaurda meina*, gr. *μου τοὺς λόγους*. 24 *jainamma razna* — *οὐκία ἐκείνη*, sic 8, 13.

24; *rme* 15, 24: 15, 25; *rmq* 16, 2: 16, 1; *rmz* 16, 4: 16, 5; *rm̄b* 16, 15: 16, 16; *rne* 17, 25: 17, 26; *rj̄b* 18, 19: 18, 18; *rux* 18, 28: 18, 29; *rus̄b* 18, 35: 18, 34; *rʹ* 19, 6: 19, 7. Praeterea canones in codice adscribere librarius nonnunquam omisit, desiderantur enim Matth. 7, 15 *nq*; 7, 17 *nh*; 27, 51 *tmd*; 27, 62 *tna*; Marc. 16, 11 *sl̄d* et 12 *sl̄e*; Luc. 4, 24 *ka*; 6, 6 *mb*; 7, 11 *jz*; 9, 37 *ʹb*; 10, 1 usque ad 10, 29 deinceps quinque sectionum numeri ab *rx* usque ad *rib*; 10, 29 *rkb*; 16, 13 *rʹa*; 17, 7 *sa*; Joh. 15, 23 *rmg*.

86) vid. Zahnium ad Luc. 19, 31 et Einleit. p. 30, 2.

87) uti Castillionaens Specim. praef. p. XX, quem virum praestantissimum nunc, multo Ulfilae usu atque familiaritate edoctum, aliter sentire autnumamus, ut ipse eos non laudet, qui sententiam illam ad verbum suam reddiderunt, quod fecit Aschbachius l. l. p. 35.

88) vid. Grimmium de hac re docte, uti solet, disputantem Gramm. praef. p. XLVI editionis prioris.

9, 26. 8, 3 *βατα βρυτσίλλ* is — αὐτοῦ ἡ λέπρα. 8 *af hrot mein* — μου ὑπὸ στέγην. 9, 6 *βανα ligr βεινανα* — σοῦ τὴν κλίνην. 27 *icsua jainβro* — ἐκείθεν τῷ Ἰησοῦ. 11, 10 *sa ist auk* — οὗτος γὰρ ἐστι. 27, 45 *varβ riqis* — σκότος ἐγένετο. 46 *weila niundon* — ἐννάτην ὥραν; quoties nullam auctoritatem secutus verba quaedam addit, uti Matth. 5, 17 *ik*; 19 *sah*, quod respondet praegresso *saci*; 8, 26 *icsus* (quod etiam Syr. et Vulg. versiones addunt); 9, 17 *biβeh βan*; 10, 28 *βatainci*, quod praeter Tertullianum advers. Gnost. p. 829, sed alio loco positum (qui solum corpus occidunt), nullus liber habet; 11, 23 *eis*; 27, 15 *warjanoβ*; quoties alia omittit, uti eodem evangelio 25, 43 *ἡμην*; 27, 16 *λεγόμενον*; quoties rerum ac notionum amplificationes admittit, de qua re vide ad Matth. 9, 8 et 23. cf. ad Cor. 1, 9, 25; quoties verba graeca, saepius posita, variis gothicis reddit, uti Matth. 5, 23. 24 *aibr, giba* (δῶρον) 6, 2. 5 *andnemun, haband* (ἀπέχουσι) 1. 2 *laun, mizdon* (μισθόν) 19. 20 *klifand, stiland* (κλέπτουσι) 27. 28 *maurnan, saurgan* (μεριμνᾶν) 7, 13 *innaggan, ingaleiβan* (εἰσερχεσθαι) 17. 18 *gods, βiuβeigs* (ἀγαθός) 24. 26 *vair, manna* (ἀνὴρ) 9, 17 *niujata, juggata* (νέον) 32. 33 *bauβs, dumbis* (κωφός) 26, 70. 72 *laugmida, afaiaik* (ἠρνήσατο), cf. Maresh. p. 472 sq. Massm. B. A. 1834 p. 962; ex quibus omnibus, nec solum in Matthaeco inventis, verum in reliquis etiam evangeliiis et in epistolis, Ulfilam non inepte graecissare, sed sermonis gothici et morum indolem fideliter servare apparet. Neque in altera illa recensione, quam posteriore tempore factam et stylo graecis accuratius respondente elaboratam esse supra diximus, proprietates linguae gothicae ita interiorant, ut pro graeca verbis gothicis vestita haberi possit. Quae qui considerant, Ulfilam, quantum pro intelligentia fieri poterat, graecorum vestigia religiose persequuntur, ubi autem linguae indoles sic postulareret, illorum auctoritate contenta sensum tamen probe atque recte reddidisse sentient.

Sunt quidem loca, ubi minus accurate convertisse videtur; id autem omnibus fere linguarum peregrinarum interpretibus accidit, ut aut a singulorum verborum auctoris significato aberrarent, aut eius sententiam non assequerentur, aut morum aliarum gentium institutorumque notitiam non satis paratam haberent. Neque Ulfilam, linguae graecae egregie peritum et praecipua arte opus suum facientem, ab ea culpa liberare nobis animus est, qui sacerdotes Iudaeorum in classes descriptos easque singulas singulis hebdomadibus munere sacro functas fuisse nesciret, nam *ἐφημερία* Luc. 1, 5 et 8 nec per *afar* (post i. e. posteri, posteritas), nec per *kuni* (genus, gens, familia) convertendum erat, neque laudamus, quod Matth. 5, 26 *minnista* (minimus) pro *ἔσχατος* (*astumista*), Marc. 1, 4 *aflageins* (depositio) pro *ἄφρασις* (*fralet*), Luc. 6, 44 *trudan* (calcare) pro *τρογγᾶν*, Cor. 2, 11, 20 *in arbaidai briggan* pro *ἐπαίρεσθαι* posuit, cf. Castill. ad Coloss. 2, 23; his locis verborum singulorum significationem accuratius investigare neglexit, quod etiam in reddendis particulis quibusdam ei accidit, vid. ad Cor. 1, 4, 5. 7, 17. 2, 11, 16. Huc ea pertinent loca, ubi interior linguae graecae cognitio ei defuit, sic Joh. 8, 25 *τὴν ἀρχὴν* male convertit, quod vitium etiam ab interpretibus compluribus latinis commissum est; aut verborum ordinem secundum leges communes recte quidem, sed cum sensus detrimento mutavit, vid. ad Joh. 14, 11; aut verba graeca explicatu facilia liberius, quam ad sensum reddendum accommodatius convertit, qualia loca sunt Cor. 1, 12, 15, vid. ad h. l.; Rom. 11, 24 ubi *κατὰ φύσιν* et *παρὰ φύσιν* opposita non solum non reddidit, sed prioris enuntiationi sensum pervertit, nam pro *us vistai βis vilβeis alevabagnis*, e natura huius agrestis oleae, si graecis *ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἀγριελαιου* respondere debebant, *us βamma (bi) vistai* — *alevabagma* scriben-

dum erat. Ubi propter defectum formarum, quibus tempora verbi signantur, graeca accuratius reddere non potuit, nulla quidem dignus est vituperatione, sed et Cor. 1, 16, 3 δοκιμάσητε praeterito *gakusiþ* pro *gakusiþ* et Joh. 8, 45 ubi participium κατηγορῶν circumscriptione relativa reddidit, praesente *vroheiþ* pro *vrohida* rectius uti poterat. Quotquot autem loca his addi possunt, quibus Ulfilas aliquid humani est passus⁸⁹), tamen pro tanto opere eorum numerus tam exiguus et peccata tam levia sunt, ut eius interpretatio pro optima habenda sit; illa autem loca maxime hanc ob causam indicavimus, ne quis Gothum ibi variam graecorum lectionem secutum arbitretur.

Ceterum saepius factum est, ut scripturae similitudine sive singularum literarum, sive verborum compendiis in suo codice deceptus aliter atque nunc in graecis est, converterit. Nunc non de locis Marc. 7, 3. Cor. 2, 8, 10. Philipp. 4, 8 dicetur, nam ibi pro πυγμαῖ, διά et ἀγνά etiam interpretes latini alique scriptores πυκνά (vel simile quid), ἴδια et ἄγια legerunt, ita ut in aliquot libris eiusmodi varietas existisse videatur; neque eandem ob causam Cor. 2, 1, 24 huc trahendum est, nam pro χαρᾶς non Gothus solum χάριτος legit, verum etiam codd. 57 71 et versio Armenica; cum priore autem illo codice Gothus saepissime conspirat. Citamus potius loca Marc. 9, 18 ubi pro δῆσσει legit δίπτει et Thessal. 1, 5, 14 ubi ἀνέχεσθε pro ἀντέχεσθε; quamquam sunt etiam, qui his locis cum Gothi lectione consentiant, et illo quidem 12 ap. Mi., hoc 74 ap. Griesb., sed cum iis libris consensus aut nullus, aut tam rarus est, ut hic casu quodam et fortuito concinere et librariis idem, quod Gothe accidisse videatur; idemque de Luc. 1, 10 statimus, ubi et a Gothe et a librariis codicis 131 et evangeliiarii 44 pro προσευχόμενον falso προσδεχόμενον lectum est. Falso eum legisse multo clarius apparet Luc. 7, 25 ubi graeci omnes τροφῆ habent, ipse autem convertit, quasi τροφῆ (*fodeimai*, vid. Matth. 6, 25. 26. Luc. 4, 16. Eph. 5, 29. Skeir. 50, 14) scriptum reperisset; sic Joh. 16, 6 quum *gadaubida* (obduravit) scripserit, πεπώρωκεν pro πεπλήρωκεν (*usfullida*) legisse existimandus est; et fidem habent Mareshallus et Benzelius, qui Ulfilam Marc. 10, 22 χρίματα pro κτήματα et Matth. 27, 52 κειμένων pro κεκοιμημένων per similem errorem legisse existimant, vid. ad hh. ll.; neque minus idoneis argumentis ad Marc. 10, 24 comprobavisse nobis videmur, Gothum πεποθηκότας interpretatum esse pro πεποιθότας; sic Marc. 15, 29 praepositiones παρά et πρό in compositione eum non recte distinxisse vidimus, nisi potius librarius in codicem mendam intulit; neque improbable videtur interpretem nostrum Luc. 19, 2 ὑποστρέψαι festinatione quadam abreptum pro ὑπέστρεψεν et 18, 35 προσατεῖν pro προσατεῖν legisse, deinde Cor. 2, 3, 7 ἐνδόξη cum ἐνδόξη et Luc. 8, 53 εἰδότες cum ἰδόντες permutavisse. Ad Luc. 3, 14 nos probasse coniecturam Mareshalli, indicantis Ulfilam pro ἀρκεῖσθε fortasse ἄρχετε aut ἄρχεσθε legisse, nunc poenitet, propterea quod nullum verbum cum *valdam* compositum illud ἄρχειν continet et *ganohidai sijaiþ*, quod in margine scriptum est, glossa potius quam varia lectio esse videtur. Quod vero Marc. 15, 24 et Luc. 15, 8 τις cum τις, Cor. 1, 10, 17 et Philipp. 1, 16 οἱ cum οἱ (cf. Luc. 8, 14), Gal. 2, 17 ἄρα cum ἄρα permutata inveniuntur, id sola interpretis negligentia factum est, fieri autem facilius poterat propter accentus et spiritus

89) vid. ad Marc. 12, 13. Luc. 16, 16. 17, 22. Thessal. 1, 5, 23.

antiquitus omissos. His etiam in locis cavendum est, ne quis a Gotho varietatem graeci textus redditam opinetur.

Restat, ut de iis etiam locis loquamur, ubi Ulfilas vitia contra linguae suae leges commisisse videtur, quo in numero ea maxime sunt, ubi oblitus verborum structurae, quam sermonis gothici ratio postulabat, graeca sola secutus negligentius convertit; sic Luc. 1, 9 *hlauts imma urrann du saljan atgaggands* pro *atgaggandin*, quia in graeco est ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελεῖθών. Cor. 1, 7, 10 sq. *þaim liugom haftam anabiuda qenai* — *jah aban* pro *abin*, Gothus ita propter graecum γυναικα — καὶ ἄνδρα; Luc. 16, 18 *wazuh saci afletands* — *jah liugands* pro *afletiþ jah liugaiþ*, nam participia graeca ἀπολύων καὶ γαμῶν enuntiato relativo redditurus erat, sed posito pronomine relativo etiam participia pro verbis ipsis addidit; vid. etiam quae ad Coloss. 2, 14 et 3, 5 adnotavimus et cf. Luc. 9, 13 *maizo fimf hlaibam jah fiskos twai*, ubi quum pro graeco ἡ πέντε ἄρτοι dativum post comparativum solitum posuisset, pergendum erat *fiskam twaim*, sed consilii oblitus cum graecis, qui recte ἰχθύες δύο habent, ipse male nominativo pergit; sic etiam Matth. 8, 15 fortasse rectius pro *heito*, quod cum graecis ponit, *heitons* posuisset, propter praecedens *heitom*. Alia loca, quae huc trahi possint, habent, quo defendantur, uti Joh. 6, 63 *þo vaurda. þoei ik rodida izvis. ahma ist jah libains ist*, ubi verbum *ist* Gotho non ad subiectum *vaurda*, sed ad praedicata *ahma* et *libains*, quibus apponitur, pertinere visum est, sic etiam e latinis Cantabrigiensis et Corbeiensis converterunt. Saepius autem in eo erravit, quod substantivis adiectivorum formas, ab illorum genere abhorrentes, apposuit, quae loca collegimus ad Nehem. 6, 16.

Maximam autem ex comparatione interpretationis nostrae utilitatem nasci ad restituendam textus graeci integritatem nemo adhuc negavit: quamquam enim non pauca enumeravimus loca, in quibus Ulfilas sive per errorem, sive de consulto a graecis discessit, et permulta etiam alia sunt, ubi eum sermonis gothici ingenium a diligentiore graecorum imitatione avocavit; tamen versionem nostram primo omnium loco ponere non dubitamus, propterea quod non solum fidissime graeca reddidit, sed etiam quia nulla alia lingua graecae propius cognata, nulla magis idonea est, quae textus graeci tanquam imaginem exprimat, quam gothica. Fuerunt quidem, qui versionem syriacam anteponebant⁹⁰⁾, sed si varietatum nubem ab hominibus linguae syriacae peritis adductam⁹¹⁾, contemplamur et versionis gothicae prae illo exiguum numerum computamus, syriacam nulla re nisi aetate esse praestabiliorem apparebit. Oportet autem eum, qui de dignitate versionis alicuius recte statuere vult, eius linguae, qua est conscripta, eam peritiam habere, ut quae sint varietates in illa, quae linguae proprietates probe dignoscere queat; qua peritia destituti, qui comparationem textus graeci cum versione Ulfilana instituerunt, fieri non potuit, quin rem successu minus prospero gererent. Ea imperitia Zahnius initio se prohibitum esse fatetur, ne omnes lectiones a graecis discrepantes notaret; postquam autem peritior fieri coepisset, operi perficiendo eum mors praeripuit. Quas autem varietates Griesbachius, omissis compluribus iam a Millio datis⁹²⁾, ex imperfectis Junii et Knittellii editionibus adnotaverat, eas

90) vid. Heupelium I. L. 4, a. qui Franzii auctoritate permotus, versionis gothicae praestantiam ignorantis, id posuisse videtur.

91) vid. Scholzium I. prolegg. p. CXXI sqq.

92) Quod ei laudi magis, quam vituperio tribuendum esse Zahnius existimat, Eialeit. p. 33*.

Schulzius, qui editionem Griesbachianam iterum curavit, adhibita Zabnii mala versione aliis auxit, ita tamen, ut quo consilio id fecerit, non intelligatur, qui dum paucas novas addit, sexcentas omiserit. Ne calumniari videamur, ex Johannei evangelii aliquot capitibus, quas lectiones varias tacite praeterierit, liceat indicare, praetermissis tamen locis, in quibus Gothi lectio cum nullo alio libro congruit, sive ille pro arbitrio, sive propter nativam sermonis discrepantiam aliquid mutaverit, praeciderit aut addiderit, v. c. 10, 21 *mag* *μηκυβο* gr. *δαιμόνων δύναται* (quamquam sic in cod. 235 etiam legi Scholzius adnotat); 25 ubi *αυτοῖς* omittitur; 11, 4 ubi pro *Ἰησοῦς* ponit *ἰς* (quod fortasse librarii *ἰς* pro *ἰς* scribentis error est); 6 ubi omittit *οὖν*; 25 ubi omittit *αὐτῆς*; 11, 34 *lagidedun* (posuerunt) pro *τεθεικατε*; 12, 6 ubi ipsa alio loco ponit *ἴνα*, alio graeci; 9 ubi addit *ἰesus*; 28 ubi *namo* *ἑρινάτα* pro *σοῦ τὸ ὄνομα* collocat; 12, 43 ubi *mais* alio loco ponit. Sed sunt permulta alia, ubi aut falso adnotavit, uti 10, 16 ubi Gothum *αὐλή* pro *πολιμνη* legisse dicit, vid. nos ad h. l.; 10, 18 ubi Gothi auctoritas delenda erat, nam uti ad h. l. comprobavimus, non ἀλλ' — *ἐμαντοῦ* a Gotho omissa sunt, sed *ἐμοῦ* — *αὐτήν* librarii negligentia exciderunt; 10, 36 ineptit addens Gothum omittere articulum *τοῦ*; — quasi eum Ulfilas unquam ad vocem *θεός* posuisset! 11, 4 ubi *αὐτη* a Gotho abesse dicit, quum aperte conversum sit voce *βο*, sed per hunc errorem innumeris locis lapsus est vir ille doctus; 11, 9 et 12, 20 ubi *ἐκ* Gothum omisisse dicit, eam autem praepositionem Gothus post verba partitiva (*πολλοί, τινές* all.) fere solet omittere; 11, 33 ubi Gothum cum D aliisque latinis codicibus conspirare dicit, imo potius cum aliquot latinis apud Sabatier, qui habent: Iudaeos, qui venerant (erant) cum ea plorantes; aut Gothi auctoritatem aliis adnotatis non apposuit, uti 10, 39 ubi Gothum *οὖν* c. codd. omittere non adnotat, quum mox apud eum *πάλιν* post *αὐτόν* poni dicat; sic 10, 41 et 42 neque *ἐποίησε σημεῖον* neque *εἰς αὐτόν ἐκεῖ* cum aliis legisse adnotat; 11, 21 *ὁ ἀδελφός μου* post *ἀπέθανε (ἐτεθνήκει)* ponitur; 11, 29 *δέ* additur; 12, 6 *τοῦτο δὲ εἶπε* legitur, itemque 12, 26 *ἐμοί τις διακονῆς*; in iisque Gothi cum aliis libris graecis consensum non indicatum esse eo magis offendit, quod aliis locis versio gothica in auctoritatum numero posita est, uti 10, 10. 10, 16 (ubi dubitari etiam potest, an recte factum sit, nam etiamsi *γενήσεται* Gothus legisset, tamen aliter scribere non potuisset) 10, 29. 30. 39. 11, 17. 30. 32. 46 (ubi ne falso adnotaverit, Gothum *ὄ* pro *ἔ* legisse, veremur, nam sic pro plurali numerum singularem neutrius ponere solet); 12, 17. 37 (superfluum h. l. erat Gothum excitare, a quo quum et *galaubjan imma* et *du imma* sine discrimine dicatur, utrum *εἰς αὐτόν* an *αὐτῷ* lectum fuerit, certo dici non potest). Sed haec sufficiant. Scholzius, recentissimus novi testamenti editor, ad additamenta Schulziana nihil addidit, maximam partem eius auctoritate adductus falsane sint, an proba nihil curans, ipse etiam suo commentario adpersit, nonnullis nescio quo consilio quave causa omissis.

Diligentis critici quum esse videretur, omnes discrepantias notare, quae inter textum graecum et versionem gothicam intercederent, id suadente Michaeli⁹³⁾ nos quidem fecimus, exceptis tamen iis, quae non ex alia lectione, sed ex diverso utriusque linguae ingenio ortae sunt; sic v. g. genitivus pluralis post *alls, was, suns, ainshun* pro eodem illorum verborum casu, uti Matth. 7, 17 *all bagme* (omne arborum) — *πᾶν δένδρον*. 5, 46 *wo mizdono* (quam mercedum) — *τίνα μισθόν*. Joh. 12, 20 *sunai fiudo* (quidam

93) Einleitung in die göttlichen Schriften p. 279.

gentilium) — *τινές Ἕλληνες*. Marc. 6, 8 *πὶ αἰσθητικῆς μακτε* (non unam virtutem) — *οὐδεμίαν δύναμιν*; circumitio infinitivi cum praepositione et articulo et eadem genitivorum absolutorum, uti Matth. 27, 12 *πὶ βραμει προκίβς vas* (dum accusatus fuit) — *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτόν*. 57 *βαν σεῖβν varβ* (quum sero fieret) — *ὀψίας γενομένης*; eadem infinitivi passivi, uti Marc. 10, 45 *at andbaltjam* (ad servitia) — *διακονηθῆναι*, cf. ad 8, 31 et 13, 9; usus praeteriti temporis in narratione pro praesente graeco, vid. ad Matth. 8, 20 et Luc. 3, 11 et praeterea multa alia, quae enumerare longum est, non sunt varietates; eas autem invenire auxilio interioris sermonis gothici cognitionis non adeo difficile est. Inveniuntur quidem loca, ubi haereri possit, utram lectionem Gothus sequutus sit, quia eadem forma gothica duabus graecis respondet, uti Gal. 6, 2 ubi *usfulleiβ* = *ἀναπληρώσατε* et *ἀναπληρώσεται*, Cor. 1, 15, 49 ubi per *bairaima* et *φορέσομεν* et *φορέσωμεν* reddi poterat, cf. ad L. 5, 30; aut particulae graecae diversae a Gotha non satis diligenter sunt distinctae, uti *δέ* et *γάρ*, *δέ* et *καί*, *καί* et *οὖν*; in his satius erit Gothum codices eos secutum dicere, cum quibus conspirare fere solet. Quae autem lectiones re vera sunt variantes, hae eo diligentius notandae sunt, quia versio Gothi, quae cum nullo librorum vetustorum adhuc superstitionem ita concinit, ut ex eo solo hausta dici possit, ipsa pro codice est habenda. Nam etiamsi plurimis locis evangeliorum cum codice D, epistolarum cum codicibus DEFG*) consentit, tamen in evangelii illam, in epistolis hos codices Gothum esse secutum contendere non potest, quia haud pauca sunt loca, ubi ab illorum auctoritate discedit — quae etiam causa est, cur versio gothica, quum mixtis adnumeranda sit, ad byzantinam sive constantinopolitanam recensionem solam a viris doctis non debebat referri —; sic Matth. 5, 46 cod. D *πελῶναι*, Goth. *βιυδο* (ἐθνικοί); 6, 1 D *δικαιοσύνην*, Goth. *armaion* (ἐλεημοσύνην); 6, 4 D habet *αὐτός*, quod Goth. omittit; 6, 13 D omittit doxologiam, quam Goth. habet, et sic permulta alia; idemque fit in epistolis Rom. 8, 34 *καί* post *ὅς* habent DEFG, Goth. cum aliis omittit; 9, 18 illi legunt *οὖν μοι*, Goth. cum all. *mis nu* (μοι οὖν); 23 habent *καί*, quod Goth. omittit; 26 *αὐτοί* ab illis omissum Goth. addit; 9, 32 illi habent *ὡς*, quod cum all. Goth. omittit; 13, 11 legunt *ἐπαινέσατε*, Goth. c. all. *ἐπαινέτωσαν*, et sic saepius.

Haec praefati, quibus aut minus recte disputatis, aut cursim breviterque tantum attactis, indicum aequitatem atque indulgentiam rogamus, denique de codicibus versionem gothicam continentibus et editionibus a viris doctis ante hanc nostram adornatis dicemus.

Principem locum et aetate et dignitate *codex Argenteus* tenet⁹⁴). Eum seculo XVI. in monasterio Werdenensi repertum, inde sub finem eiusdem seculi⁹⁵) primum Pragam delatum, postea anno 1648 a co-

*) Quos Griesbachius signat.

94) Vide copiosius de hoc codice loquentem Iherum in dissertatione de codice Argenteo anni 1769 (Ulfil. illustrat. p. 184 sqq.) et praefatione in eundem librum p. 3 sqq.; deinde Zahnium Einleitung p. 37 sqq.

95) Viri docti codicem temporibus belli tricennalis Pragam delatum esse opinantes, idoneum ar-

gumentum, quo id probarent, adducere non poterunt; iam seculo sexto decimo loco suo motum esse, cognoscitur e Richardi Streinii, Caesari Rudolpho II. a consiliis et Matthiae archiducis palatio praefecti, libro sic inscripto: Apologia oder Schutzred uber des durchleuchtigsten Hauses Osterreich von weiland Kaiser Friderich I. demselben anno 1156 erthailten ansechlichen Privilegio; eo enim in libro auctor postquam Otfridum *wamba* verbo obscuro pro

mite Königsmark in spoliis Holmiam missum, cum Isaaco Vossio inde anno 1655 nescimus utrum Christianae reginae, an huius viri ipsius voluntate in Belgium profectum, a comite de la Gardie autem magno pretio⁹⁶) redemptum et involacro argenteo ornatum bibliothecae universitatis Upsaliensis donatum esse, inter omnes constat. Hic codex literis argenteis et aureis in membranis purpureis formae quartae, quam vocant, sub finem seculi quinti aut initio sexti, quum Gothi Italiam incolebant, scriptus est⁹⁷). De trecentis viginti plagulis, quibus eum constituisse divisione quaternionali comprobatur, quum repertus est, centum octoginta octo relictæ erant, quibus tempore recenti manus impia plurimum minimumque undecim detrahit⁹⁸); itaque in libris nostris habemus e codice Argenteo ducta: evangelii Matthæi 3, 13—6, 23; 7, 12—10, 1; 10, 23—11, 25 (in quibus est plagula illa, altera parte mutila vs. 13—23); 26, 70—27, 19; 27, 42—65; Marci 1, 1—6, 30; 6, 53—12, 38; 13, 16—29; 14, 4—16; 14, 41—16, 12; Lucae 1, 1—10, 30; 14, 9—16, 24; 17, 3—20, 46; Johannis 3, 43—11, 47; 12, 1—49; 13, 11—19, 13. De iis autem in codice nunc etiam desiderantur Marc. 1, 13—37; 2, 13—3, 7. 8, 42—7, 33 et nisi omnia nos fallunt, Matth. 27, 54 usque ad finem. Evangelia in cod. Arg. non eo ordine, quem nostrae editiones servant, sequebantur, sed sic: Matthæus, Johannes, Lucas, Marcus; id autem, quod e perverso ordine, quo nunc singulae plagulae distractæ sunt, cognosci non potest, cognoscitur et ex ordine, quo in arcibus sub textu pictis (vid. Tab. I) sequuntur, et ex literis numeralibus, singulis quaternionibus adscriptis, de quibus adhuc hæc exstant: *g* (3) in fol. 14 (a Matth. 9, 27 incipiente); *ie* — *k* (13—20) in fol. 33 (Joh. 7, 2—16) fol. 101 (Joh. 8, 57) fol. 87⁹⁹) (Joh. 11, 22) fol. 79 (Joh. 13, 11) fol. 73 (Joh. 16, 14) fol. 117 (Joh. 19, 4); *kb* (22), *kd*—*kz* (24—27), *l* et *la* (30 et 31) qui quaterniones textum Lucae continent; *le* (35) *lq* (36) *lh* (38) *lp* (39) *m* (40), in quibus quaternionibus evangelium Marci scriptum est. Supra textum plagulae ad sinistram legitur *Ἰωάννης* (i. e. *κατά*) intellige *aivaggeljo*, ad dextram nomen evangelistae *ματθαίου, ἰωάννην, λυκάν, μαρκου*; hæc inscriptiones sunt manu recentiore et

ventre usum esse dixit, addit: *dess auch aber im gottischen Euangelj buech dessen Sr. Kay: Maytt. original haben, zur befinden. Streinius autem quum anno 1601 obierit, codicem Argenteum, qui sine dubio idem est, quem ille ante oculos habuit, iam seculo XVI. Pragam peregrinasse non dubium est. Hanc notationem autem Schmellerus, vir doctissimus, cum nobis humanissime communicavit.*

96) Zahnus Einleit. p. 44 sq. quanti de la Gardie codicem emerit, diversas virorum doctorum sententias notat; quarum hæc duæ sunt rectæ, una, qua thaleris sexcentis (intell. sueticis imperialibus), altera, qua quadringentis (intell. sueticis imper. banc.) emisse dicitur; utraque enim summa æquiparat thaleros ducentos nostri aeris.

97) Literas impressas vel inustas esse primus Ihre contendere ausus est, quem secuti sunt Schinmeierus et Adelungius; argumenta autem, quæ tamquam probantia Ihre affert, satis frigida esse

iam Zahnus optime docuit et nos, quum illas nugæ recollere taedeat, id tantum quaerimus, quomodo si illo tempore artis typographicae — nam eam cogitavisse illos viros doctos non dubium est — principia iam innotuerunt, ea ars tam longæ oblivioni rursus tradi potuerit; deinde cur librarius duplices lineas duxerit, quarum si typos excussisset, ne una quidem opus erat.

98) Eius furti a nobis primum cogniti et nescio qua auctoritate in ephemeridibus publicis omnium fere gentium divulgati, Anglus quidam, qui codicem contulisset, accusatus est: sed neque nos hi accusatores sumus, neque Angli nomen nobis cognitum est, qui codicem eo consilio legerit, ut usum aliquem inde faceret; mirum autem est, quod alium codicem, qui evangelia gothica continuisset, Neapoli in Angliam delatum esse Itali palam professi sunt, vid. Castill. Specim. præf. p. V.

99) Apud Ihreum Ulfl. illustr. p. 87 falso 187 scriptum est.

male quidem scriptae; infra illas descriptiones sequitur textus in singulis plagulis versibus vicenis conscriptus; ima plagulae parte arcus illi, quos supra commemoravimus, in quibus loca parallela aliorum evangeliorum indicata literis aureis scripta sunt; in marginibus leguntur literae numerales, canones sive sectiones indicantes (vid. Tabul. I), praeterea lectiones variae et glossae, diversissima ratione scriptae, aliae enim per-eleganter (uti ad Luc. 6, 49. 7, 32. 9, 13), aliae male pictae (uti ad Luc. 6, 27), aliae ut literarum ductum et colorem inscriptionum illarum aequiparent; aliae splendorem argenteum servarunt (uti ad Marc. 1, 6. 41), aliarum color adeo nigrum, ut an unquam argenteus fuerit, cognosci vix possit; alia etiam additamenta atramento et sermone latino aetate recentiore scripta inveniuntur, quibus qui scripsit, capitum numeros, argumentum singulorum versuum aut capitum, Gothum quaedam omisisse (vid. ad Joh. 7, 52), significationem verborum (haec supra verba gothica ipsa sunt scripta), in ima paginarum parte quid in sequentibus desideretur, quot foliis praetermissis continuatio sequatur, indicare voluit. Inepta manus etiam aliquot locis textum mutavit atramento argenteo, sed miseris literis, alias verborum formas inducendo (vid. ad Matth. 9, 24 et ad Marc. 4, 7). Plura alia de scribendi ratione, compendiis, mendis, quaeque sunt huius generis alia in palaeographia gothica, grammaticae nostrae addenda, dicemus. Ceterum maxima plagularum pars ita servata est, ut scriptura facile legi possit; sunt tamen versus et singulae quoque plagulae, quarum litterae nescitur qua causa adeo deletae sunt, ut quasi spongia abstersae videantur neque quidquam literarum, nisi sub luce idonea aut etiam ea paulo detracta, cognoscatur; aliis locis literarum pigmenta membranas ita perederunt, ut singulae literae et voces interierint nec nisi ex foraminibus relictis, quid scriptum fuerit, indicari queat; aliis locis literae aversae paginae adeo penetraverunt et ductibus adversae ita sese immiscuerunt, ut diligenter discernendae illae sint, si in his errare nolueris. Colorem purpureum plagulae permultae mutarunt et aut roseum aut violaceum aut fuscum traxerunt; literae argenteae maximam partem livuerunt aut rubiginarunt. Neque tamen metuendum est, ne codex iste omnino intereat, quum tanta cum cura Upsalienses asservent, ut eum ad posteritatem etiam perventurum esse non temere speremus.

Codex Carolinus ¹⁰⁰⁾, rescriptus, quatuor foliis continet partes versionis epistolae ad Romanos, Isidori Hispalensis originibus superscriptas; repertus est a Knittelio anno 1756 in bibliotheca Guelferbytana; membranae sunt formae maioris, literae codici Argenteo simillimae (vid. Tabul. II, v); in Italia circa idem tempus, quo codex Argenteus, uti Knittelius existimat, scriptus, quondam in monasterium Weissenburgense ¹⁰¹⁾ delatus, inde inter numerum aliorum librorum Moguntiam venundatum missus, ibi ab Henrico Iulio de Blum emptus et Pragae deportatus, denique Antonio Ulrico regnante 1678 Guelferbytum pervenit, ubi hodie servatur. Continetur autem folio 277: Rom. 11, 33—12, 8; fol. 256: 12, 17—13, 8; fol. 255: 14, 9—20; fol. 280: 15, 3—15. Paginae divisae sunt in duas partes, quarum in altera sinistra textus

100) vid. Knittelium p. 316 sqq.

101) Hunc codicem ad Bobiense in Liguria coenobium pertinuisse, unde etiam bibliothecae Ambrosianae palimpsesti prodire, datis ad Angelum Maium literis docuit v. c. Niebuhr, et eo quoque

pertinuit alius, in bibliotheca Vaticana asservatus, homiliarum gothicarum fragmenta continens (Skeireins) cast. in Addend. ad epistolam Corinth. alteram p. 83, unde Adelungium suspicantem, codicem Carol. in Hispania, Visigothorum sede, scriptum esse, erravisse apparet.

gothicus viginti septem versibus valde imparibus exaratus, in altera dextra versio latina posita est, neque cum Vulgata, neque cum textu gothico congruens.

Codices Ambrosiani numero sunt quinque, membranacei ~~aglimpsesti~~, e coenobio Bobiensi, quod in Liguria situm est, Mediolanum deportati, quos omnes Castillionaeus eo tempore, quo Gothi Italiae imperium tenuerunt, scriptos esse probavit¹⁰²). Inter eos *codex A* (S 36 part. sup.; vid. Tabul. II, III), forma quarta, nunc continet Gregorii Magni homilias in Ezechielem, sub quibus latent fragmenta epistolae ad Romanos: 6, 23—8, 10, 8, 34—11, 1, 11, 11—33, 12, 8—14, 5, 16, 21— fin. ad Corinthios prioris 1, 12—25, 4, 2—12, 5, 3—6, 1, 7, 5—28, 8, 9—9, 9, 9, 19—10, 4, 10, 15—11, 6, 11, 21—31, 12, 10—22, 13, 1—12, 14, 20—27, 15, 1—35, 15, 46—16, 11, 16, 23— fin.; ad Corinthios alterius 1, 8—4, 10, 5, 1—9, 7, 12 1— fin. ad Galatas 1, 22—2, 8, 2, 17—3, 6, 3, 28—4, 23, 5, 17— fin. ad Ephesios 1, 1—2, 20, 3, 9—5, 3, 5, 17—29, 6, 9—19. ad Philippenses 2, 26—4, 7. ad Colossenses 1, 10—29, 2, 10—3, 8, 4, 4—15. ad Thessalonicenses prioris 5, 22— fin. et fragmenta epistolarum ad Thessalonicenses alterius, ad Timotheum utriusque, ad Titum et Philemonem. Inscriptiones in paginarum parte superiore positae, *du kawinþium*, *du aifaisium* et aliae maximam partem mutilatione membranarum interierunt, in margine variae lectiones et glossae (vid. not. 67) minoribus, quam in textu sunt, inclinatisque literis scriptae. Ceterum codicis scripturam non eiusdem librarii esse Castillionaeus iudicat, nam alteram partem peritiore, alteram rudiore manu exaratam esse; et quamquam literae plerumque lectu non difficiles sint, tamen plagulas aliquot ita abrasas aut elutas inveniri, ut scripturam gothicam nunquam quemquam assecuturum speret. Foliorum ordo etiam ab eo, qui rescripsit, omnino perturbatus est.

v. 102. p. I.

Cod. B (S 45 part. sup.; vid. Tabul. II, IV) eadem qua A forma, Hieronymi explanationem in Iesiam continet, scriptam super versionem gothicam epistolarum ad Corinthios prioris 15, 48 — fin. ad Corinthios alterius integrae, ad Galatas 1, 1—2, 17, 4, 19 — fin. ad Ephesios 1, 1—4, 6, 4, 17—5, 11, 6, 8— fin. ad Philippenses 1, 14—2, 8, 2, 22—4, 17. ad Colossenses 1, 6—29, 2, 11— fin. ad Thessalonicenses prioris 2, 10— fin. deinde fragmenta epistolae ad Thessalonicenses alterius, utriusque ad Timotheum et ad Titum. Literarum forma haud inelegans quidem est, sed festinationem quandam prae se ferre videtur. Propter recentem scripturam superinductam verba Ulfilana saepius aegre tantum cognoscuntur; plagularum ordo pariter atque in codice A perturbatus est.

v. 102. p. II.

Tertio loco is codex ponitur, quem nos *Ambrosianum* appellavimus; sunt autem quatuor tantum pagellae codicis, forma minore, versionem latinam evangeliorum continentis (I. 61 part. super.), sub qua scriptum est interpretationis gothicae fragmentum evangelii Matthaei, eiusque quidem partis, quae in codice Argenteo maximam partem nunc desideratur; lucramur autem inde 25, 38—26, 3, 26, 65—70, pergiturque, postquam hoc versu cod. Argenteus incipit, cum hoc usque ad 27, 1. Scripturae genus est grande et ad codicem Argenteum propius quam ceteri Ambrosiani accedit (vid. Tabul. II, IV).

102) vid. Castill. Specim. praef. p. IV sq. XV sqq.

Supersunt deinde tria folia codicis (G 82 part. sup.), in quo scripta est commentatio in libros Regum latina; librarius in usum suum convertit codices Plauti fabularum, Senecae tragoediarum et interpretationis Ulfilanae librorum Nehemiae et Esdrae; servata sunt in quatuor pagellis de Nehemia 5, 13—18. 6, 14—7, 3; duabus de Esdra 2, 13—14. Literarum specimen redditum est Tabul. II, 1.

Quinto denique loco ponimus codicem, qui *Skeireins* continet, cuius una pars Romae in bibliotheca Vaticana cum Frontino superscripto (cod. no. 5750 membr. forma quarta) servatur, altera Mediolani (cod. Ambros E 147, membr. forma quarta), in qua super gothica concilium Chalcedonium scriptum est; vide de eo Massmannum docte atque copiose disputantem Skeir. p. 55 sqq. Eius autem mentionem eam ob causam hic fecimus, quia inde duximus Joh. 1, 29. 3, 3—5. 23—26. 29—32. 5, 21—23. 35—38 et praeterea alia ibi leguntur, quae in cod. quoque Arg. exstant; eorum varietatem in adnotatione indicavimus.

Antonium Morillonem primum versionis Ulfilanae memoriam redintegravisse supra commemoravimus; post eum Derrerus quidam totum codicem Argenteum descripsit, quae descriptio, a comite de la Gardie simul cum codice Argenteo emta et Upsaliam deportata, anno 1702 cum Olai Rudbeckii domo et libris conflagravit. Primam autem Ulfilae editionem e codice Argenteo et Derreri illa descriptione haustam Franciscus Junius adornavit¹⁰³⁾; ea autem editio mendis scatet ita, ut nunc eius nulla fere utilitas sit, accedit, quod multa addidit, quorum vestigia in codice nulla apparent, itemque omisit, quae vel hodie sine difficultate legi possunt. Multa autem laude dignae sunt observationes Thomae Maresballi, Angli, volumini priori inde a pagina 385 additae. Haud melior evasit editio Georgii Stiernhielmii, consilarii militaris suecici et praesidis collegii antiquitatum Holmiensis, quae Junianam editionem paucissimis locis emendatam, permultis etiam corruptiorem repetiit¹⁰⁴⁾. Multo maiore cum cura Ericus Benzelius, archiepiscopus Upsaliensis, et eo mortuo Eduardus Lye, Anglus, Ulfilam ediderunt¹⁰⁵⁾; nam Benzelius non solum lectiones permultas Junii et Stiernhielmii emendavit, sed etiam primus de nostrae versionis discrimine et consensu cum textu graeco verissime iudicavit; unum modo desideratum est: non omnia loca evanida atque lectu difficilia dare valuit. Eum laborem suscepit Johannes ab Ihre, regiae cancellariae consiliarius et professor universitatis Upsaliensis, qui totum opus ab aliquo e Stiernhielmii editione describendum curavit in eamque descriptionem emendationes ex codice Arg. ipso haustas intulit¹⁰⁶⁾; eoque in negotio ea diligentia, prudentia, peritia versatus est, quam is modo, qui codicem Argenteum suis oculis vidit, satis aestimare potest. Quae Ihre

103) Quatuor D. N. Iesu Christi evangeliorum versiones perantiquae duae, gothica scil. et anglo-saxonica, quarum illam ex celeberrimo cod. Arg. nunc primum depromsit Fr. Junius. Accessit et glossarium gothicum. Dortrechtii 1665 (Amstelodami 1684) 2 voll. 4.

104) D. N. Iesu Christi SS. Evangelia ab Ulfila Gothorum in Moesia episcopo circa annum a nato Christo CCCLX ex graeco gothice translata nunc cum parallelis versionibus sueco-gothica, norraena l. islandica et vulgata latina edita Stockhol-

miae, 1671, 4. cf. Eberti Allgemeines bibliograph. Lexicon II. p. 991.

105) Sacrorum evangeliorum versio gothica ex cod. Arg. emendata atque suppleta cum interpretatione latina et adnotationibus E. Benzeli edidit, observationes suas adiecit et grammaticam gothicam praemisit E. Lye, Oxonii 1750, 4.

106) Id exemplar, quod postremo in Heina-tii, professoris Francofurtensis, possessionem venit, indeque nomine *Heynatii manuscriptum* vocatum est, Zahnus deinde in consilium adhibuit.

ad novam Ulflae editionem curandam e codice duxerat atque aliunde collegerat, quum ipsi opus perficere per fata non liceret, A. F. Büschingius, gymnasii Berolinensis director, edidit¹⁰⁷). Multis annis post quod Ibreo non contigerat, ut Ulfilam totam ederet, J. Chr. Zahnio, sacerdoti saxonico, contigit¹⁰⁸); is autem textum non solum fragmentis epistolae ad Romanos a Knittelio inventis auxit¹⁰⁹), sed etiam adhibita multa cura et Ibrei emendationibus, supplementis, adnotationibus fideissime usus, quantum potuit, emendatissimum atque integerrimum dedit, exceptis iis locis, ubi Ibre ipse codicem Argenteum diligentius inspicere neglexerat. Id quum compluribus locis factum esset, Zahnus aut in errorem perductus est, aut mendas ab Ibreo non animadversas corrigere non potuit. Praeterea optandum fuit, Zahnus maiorem sermonis gothici peritiam iudiciiue subtilitatem habuisset; nam adnotationes, quas textui subiunxit, praeter quas Mareshallo, Gordono, Ibreo debet, ieiunae sunt atque ineptae, maximam partem etiam falsae. Post Zahnium nemo fragmenta Ulfilana integra edidit; sed quae de Matthaei evangelio supersunt, bis sunt edita a S. Henshallo, magistro anglico, et J. A. Schmellero, linguae germanicae in universitate Monacensi doctore¹¹⁰). Quum autem et propter priorum editionum vitiositatem et quod in iis fragmenta nuper a Maio reperta et a Castillionaeo in lucem edita¹¹¹) non continerentur, nova Ulflae editione opus esse¹¹²) videretur, ii deinde, quos eam

107) Iohannis ab Ibre scripta versionem Ulfilanam et linguam moeso-gothicam illustrantia ab ipso doctissimo auctore emendata novisque accessionibus aucta, iam collecta et una cum aliis scriptis similis argumenti edita ab A. F. Büsching, Berolini 1773, 4. In huius libri appendice etiam *Iohannis Gordoni*, iurisconsulti Edinburgensis, Specimen animadversionum criticarum in priscam evangeliorum versionem gothicam continetur, optimarum observationum plenum, et dolendum, quod non plura de eo linguae gothicae peritissimum atque sabactissimi iudicii viro habemus.

108) Ulfilas gothische Bibelübersetzung nach Ibhrens Text, mit einer grammatisch-wörtlichen lateinischen Uebersetzung, samt einer Sprachlehre und einem Glossar ausgearbeitet von F. K. Fulda, das Glossar umgearbeitet von W. F. H. Reinwald etc. herausgegeben von J. Chr. Zahn, Weissenfels 1805, 4.

109) Ulphilae versionem gothicam nonnullorum capitum epistolae Pauli ad Romanos e litura cuiusdam ms. rescripti, qui in augusta apud Guelpherbytanos bibliotheca adservatur etc. eruit, commentatus est datque foras F. A. Knittel 1762, 4. Eam editionem textum accuratissime lectum et erutum continere si Ebertus l. l. p. 992 dicit, aut immerita laude eam sustulit, aut de re sibi parum comperta confidentius iudicavit; nam Knittelius, quae facilia lecta sunt in codice, recte legit, in iis, quae aliquanto sunt difficiliora, saepius erravit, linguae autem gothicae proprietates ei plane incognitae fuerunt.

110) Horum virorum alter, qui libellum sic inscripsit: The gothic gospel of St. Matthew from the codex Argenteus of the fourth century with the corresponding English or Saxon from the Durham book of the eighth century etc. by S. Henshall, London 1807, 8. ad textus emendationem non solum nihil contulit, sed etiam falsis verborum distractionibus aut copulationibus eum foede maculavit; adnotationes autem textui subiectae tam sunt perversae atque ineptae, ut, quae commemorentur, non sint dignae. Multo melius Schmellerus Matthaei fragmenta edidit hoc in libello: Evangelii secundum Matthaeum versio francica seculi IX. nec non gothica sec. IV. quoad superest, Stuttgart 1827, 8. is enim vir doctissimus textum, e Zahnii editione haustum, quam emendatissime potuit, edidit, atque etiam primus fragmentis, e codice Ambrosiano detectis, auxit.

111) Ulphilae partium ineditarum in Ambrosianis palimpsestis ab Angelo Majo repertarum specimen coniunctis curis eiusdem Maji et C. O. Castillionaei editum, Mediolani 1819, 4. — Ulphilae versio gothica epistolae D. Pauli ad Corinthios secundae, quam etc. edidit C. O. Castillionaeus, Mediol. 1829. — Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Romanos, ad Corinthios primae, ad Ephesios, quae supersunt etc. edidit C. O. Castillionaeus, Mediol. 1834. — Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses primae, quae supersunt etc. edidit C. O. Castillionaeus, Mediol. 1835. Goth. vers. epistolae D. Pauli ad Thessalonicenses, ad Romanos, ad Philom. quae supersunt C. O. Castill. Med. 1835.

112) Quos in errores viros nostri aevi doctissimi

adornaturos audissemus, aut diutius cunctarentur, aut consilium abiecissent, ipsi nos ad hoc opus suscipiendum accessimus, neque solum fragmenta versionis Ulfilanae omnia colligere, sed etiam emendatius, quam adhuc factum esset, edere constituimus. Nam legentibus nobis atque diligentius relegentibus cum alteram textus partem, a Zahnio ex Ithrei adnotationibus emendatam, tum reliqua a Knittelio et Castillionaeo e codicibus hausta, per multa inventa sunt, quae trutina examinata probari non possent quibusque nulla nisi ex iterata codicum inspectione atque recognitione medicina quaeri posse videretur. Quae quum ita essent, Upsaliam et Guelpherbytum profecti singulari humanitate et liberalitate bibliothecarum custodum summa cum laude praedicanda impetravimus, ut codicem Argenteum et Carolinum ab initio ad finem usque per otium legeremus ac perlustrarem et vitia animadversa, utrum librorum negligentiae, an editorum incuriae tribuenda essent, cognosceremus. Et in utroque codice conferendo expectatio nostra nisi superata, certe non decepta est; quas enim lectiones olim dubias nunc suspitione liberaverimus, quam multas corruptas emendaverimus, qui adnotationes nostras perlegerit, ipse videbit. Sed multo magis, quam illi, codices Ambrosiani, quamquam a Massmanno ex parte iterum inspecti, ut denuo excuterentur necesse erat; quod quum ipsis nobis facere non liceret, Castillionaeum precibus adiimus, ut coniecturas nostras; quas dubiis et aperte falsis lectionibus substitueramus, cum codicum scriptura comparare vellet; idque negotium non solum paratissimo animo atque rarissima gratificatione et benevolentia suscepit, sed etiam tanta diligentia atque accuratatione gessit, ut textus epistolarum, quantum superest, quem eius ipsius editione multo emendatiorem edidimus, summo iure Castillionaei etiam studio debeatur.

In adornanda autem nostra editione ita versati sumus ut lectiones codicum (in evangeliiis Argentei, in epistolis codicis B) veras, non eas, quas exhibebant editiones, summa fide redderemus, exceptis iis solis, quae aperte falso habebant, quas quidem ex legibus sermonis emendavimus, dubias autem et quarum emendatio non esset in promptu, relinqueremus intactas; in verborum autem scriptura, quum gothicarum literarum integritatem retinere cuperemus, hanc legem servavimus, ut non *ih*, *ch*, *sh*, *qu* scriberemus; sed simpliciter *h* (islandicae proprie literae formam, ab aliis viris doctis iam introductam) *x*, *w*, *q* et pro *w* simplicem formam *v*; verba denique interpunctionibus diremimus frequentioribus quidem, quam in codicibus apparent, sed quae ad sensum explicandum utiles esse viderentur. Textui sic constituto versionem latinam addidimus, non qualem Zahnus confecit, ut verborum gothorum solorum ratione habita vel contra consuetudinem sermonis latini peccaret, sed quae regulas latinitatis observans verbum gothicum verbo latino redderet; in quo negotio, quantum licebat, Vulgatam secuti sumus. Denique adnotationem criticam adiecimus, qua primum editionum priorum errata enumerantur, quae quia ad historiam textus gothici pertinebant et qua diligentia quave negligentia codices a criticis adhibiti essent, cognosci posset, nunc non omittenda esse videbantur; deinde lectiones merito suspectas indicavimus, temere in dubitationem vocatas defendimus, rationes

mos editionum illarum vitia perduxerint, inter alia optime cognoscitur e disputatione Graffii de infirma germanicae linguae declinatione conscripta, multa doctrina repleta, in Novi diarii societatis eruditorum Berolinensium etc. volumine altero inde a pag. 1.

edita; is enim leges constituit plerasque, e lectionibus falsis deductas, quarum eum cognitio veris lectionibus, etiamsi non poenitebit, tamen loca, quae nunc citavit tanquam probantia, non probare id, quod voluit, ipse intelliget.

emendationum aut explicationum ab aliis initas sub iudicium vocavimus, neque ubi Gothus aut minus recte in interpretatione versatus esset, aut contra sermonem suum peccavisset, aut graeca falso legisset, animadvertere omisimus; tum textus nostri et graeci vulgati frequentem discrepantiam notavimus, vulgatus autem textus graecus nobis est, quem Griesbachii editio praebet, praeterque varietates ibi positas Millium et Matthaeium consulimus; denique varietates vel in altero codice inventas, vel in marginibus adscriptas ibi adiunximus, ita ut quae in textu aliarum editionum sint, omnia, de annotationibus, observationibus, aliorum explicandi conatibus, ea quae utilia viderentur, librorum autem gothicorum additamenta, glossae, variae lectiones, gothici et graeci textus diversitates omnes indicatae inveniantur. Ut breviores esse possemus, notis usi sumus fere his:

‡ significat lectionem prorsus falsam.

+ — lectionem non falsam quidem, sed quam codd. non agnoscant.

∞ — verborum transpositionem.

° (supra lineam positum) — verborum omissionem.

gr. — lectionem textus graeci Griesbachiani.

gr. omni. — lectionem codicum graecorum omnium.

cod. et codd. — lectionem codicis vel lectiones codicum a Griesb. citatorum.

div. — divisim.

ict. — iunctim.

pr. — primum.

sec. — secundum.

tert. — tertium.

coni. — coniecti l. coniectura.

vers. vel verss. — versio vel versiones.

lac. — lacuna.

editt. — editiones Ulfilae, quae nostram praecesserunt.

B. — Benzel.

B. A. — Bairische Annalen.

Bü. — Büsching.

Cast. — Castiglione.

F. — Fulda.

G. s. Gord. — Gordon.

GGA. — Göttingische Gelehrte-Anzeigen.

Gr. — Grimm, Deutsche Grammat.

H. — Henshall.

HLZ. — Hallische Literaturzeitung.

Hs. — Heintzii manuscriptum.

Ih. — Ihre.

J. s. Jun. — Junius.

Kn. — Knittel.

MGA. — Münchner Gelehrte-Anzeigen.

LM. — Lye-Manning.

Mi. — Matthaei.

Mill. — Millius.

Msm. — Massmann.

Rw. — Reinwald.

Sch. — Schulz.

Schm. — Schmeller.

Sk. — Skeireins.

St. — Stiernhielm.

W. J. — Wiener Jahrbücher.

Z. — Zahn.

The first part of the paper discusses the importance of the study and the objectives of the research. It then proceeds to a literature review, followed by a description of the methodology used in the study. The results of the study are then presented, and a conclusion is drawn.

The study found that there is a significant relationship between the variables being studied. The results indicate that the independent variable has a positive effect on the dependent variable. This finding is consistent with previous research in the field.

The implications of the study are discussed, and it is concluded that the findings have important implications for practice and policy. Further research is suggested to explore the relationship between the variables in more detail.

emendationum aut explicationum ab aliis initas sub iudicium vocavimus, neque ubi Gothus aut minus recte in interpretatione versatus esset, aut contra sermonem suum peccavisset, aut graeca falso legisset, id animadvertere omisimus; tum textus nostri et graeci vulgati frequentem discrepantiam notavimus, graecus autem vulgatus textus nobis est, quem Griesbachii editio praebet, praeterque varietates ibi positas Millium et Matthaeium consulimus; denique varietates vel in altero codice inventas, vel in marginibus adscriptas ibi adiunximus, ita ut quae in textu aliarum editionum sint, omnia, de annotationibus, observationibus, aliorum explicandi conatibus, quae utilia viderentur, librorum gothicorum additamenta omnia, glossae, variae lectiones, gothici et graeci textus diversitates indicatae inveniantur. Ut breviores esse possemus, notis usi sumus fere his:

‡ significat lectionem prorsus falsam.

+ — lectionem non falsam quidem, sed quam codd. non agnoscant.

∞ — verborum transpositionem.

° (supra lineam positum) — verborum omissionem.

gr. — lectionem textus graeci Griesbachiani.

gr. om̄. — lectionem codicum graecorum omnium.

cod. et codd. — lectionem codicis vel lectiones codicum a Griesb. citatorum.

div. — divisim.

ict. — iunctim.

pr. — primum.

sec. — secundum.

tert. — tertium.

coni. — coniecit l. coniectura.

vers. vers. — versio, versiones.

lac. — lacuna.

edit. — editiones, quae nostram praecesserunt.

J. s. Jun. — Junius.

St. — Stiernhielm.

B. — Benzel.

LM. — Lye-Manning.

Z. — Zahn.

H_z. — Heinatii manuscriptum.

H. — Henshall.

Schm. — Schmeller.

Ih. — Ihre.

Bü. — Büsching.

Kn. — Knittel.

Cast. — Castiglione.

Msm. — Massmann.

Sk. — Skeireins.

G. s. Gord. — Gordon.

F. — Fulda.

Rw. — Reinwald.

Mi. — Matthaei.

Sch. — Schulz.

W. J. Wiener Jahrbücher.

B. A. Bairische Annalen.

Emendanda atque addenda.

I. I n t e x t u.

- p. 11 lin. 16 pro *ḥiswaduḥ* l. *ḥiswaduḥ*.
— 13 — 14 — *ḥanuḥ* l. *ḥanuh*.
— 95 — 7 — *ḥiuḥ spilloda* l. ict. *ḥiuḥspilloda*.
— 98 — 9 — *vaila merjan* l. ict. *vailamerjan*.
— 100 — 17 — eod. l. id.
— 109 — 7 et 8 — *niḥḥan* l. div. *niḥ ḥan*.
— 121 — 9 — eod. l. id.
— 207 — 9 — *innunin* l. *innumin*.
— 221 — 10 primum post numerum 22 pone 23, deinde pro *gaius* l. *gaius*.
— 222 — 4 pro *gaiu* l. *gaiu*.
— 224 — 11 — *ushrainaiḥ* l. *ushraineiḥ*.
— 228 — 11 — *ibai* l. *iba*.
— 267 — 8 — *frijonda* l. *frijoda*.
— 308 — 7 — *saggvam* l. *saggvim*.

II. I n v e r s i o n e l a t i n a.

- 72 — 5 adde iam post *huius*.
— 229 — 6 pro *stadio* leg. *stadium*.
— 232 — 10 — *edidit* l. *edit*.
— 237 — 5 — *veniuntur* l. *venimur*.
— 240 — 4 comma post *litteras* positum post *probat* ponendum.
— 269 — 1 pro *nisi* l. *num*.
— 272 — 9 post *peccatores* numerus 16 addendus.

III. I n a d n o t a t i o n e.

- p. 2 col. 1 lin. 6 del. *omn.*
 — 3 — 1 — 17 post *Ulf.* adde: c. cod. 6 (uti Scholzius notat).
 — 7 — 2 — 2 vide quae de h. l. ad Gal. 2, 6 diximus.
 — 9 — 2 — 6 post *loco* adde: c. codd.
 — 10 — 1 — 2 pro *is* leg. *is*.
 eod. — 2 — 3 pro \sim *gr. omn.* l. *gr. omn.* *αὐτοῦ ἡ λέπρα.*
 — 12 — 2 — 7 pro *pluralis* l. *masculinum.*
 — 18 — 1 — 1 post *gr.* adde: *omn.*
 — 42 — 1 — 11 post 31 adde: L.
 — 45 — 1 — 4 pro 3 leg. 5.
 — 54 — 1 — 2 pro *skulþs* l. *skulds.*
 — 56 — 2 — 4 post 18 adde: *gavairpiþ*] proicit, *gr.* fere *omn.* *θήσσει*; Goth. c. cod. 12 ap. Mi. *θίπτει.*
 — eod. — 2 — 14 pro *valvnon* — *afvapnon*, *gafullnon* l. *valvnan*, *afvapnan*, *gafullnan.*
 — 62 — 2 — 5 post 10 adde: vid. tamen ad Gal. 6, 12.
 — 64 — 2 — 13 pro 8 l. 3.
 — 65 — 2 — 5 post *ἀκολουθοῦντες* adde: vel potius librarii negligentia verba *jah þai afargag-gandans* exciderunt, cf. ad Rom. 9, 15.
 — 73 — 2 — 8 sq. pro *ubuhvopida* et paulo post *ufvopida* l. *ubuhvopida* — *ufvopida.*
 — 80 — 2 — 16 post 11 adde: pro *afar sabbate* fort. ict. legendum *afarsabbate*, sicut *aftermontag* olim dicebatur pro *dienstag*, cf. Grim. Deutsche Rechtsalterth. p. 820.
 — 92 — 2 — 9 post *allh* adde: vid. ad Gal. 5, 15.
 — 94 — 2 — 13 sq. vid. Prolegg. pag. XXVII.
 — 118 — 1 — 1 sq. pro *urumnada* et *usurnada* leg. *urumnoda* et *usurnnoda.*
 — 157 — 2 — 2 pro 28 l. 18.
 — 161 — 1 — 4 post *ἀποθάνη* adde: *καί* c. Goth. omittunt Vulg. Colb. Patr. lat.
 — 163 — 1 — 8 pro *conspirat* lege: (dixit cum esset) *conspirare* Z. haud ita recte dicit.
 — 176 — 1 — 14 pro 15 l. 16.
 eod. — 2 — 1 post *omn.* adde: praeter cod. 235.
 eod. — ead. — 7 del. *omn.* et post *c.* adde: cod. L. ev. 15.
 — 183 — 1 — 5 post *ad* adde: L.
 — 207 — 1 post l. 10 adde: 7, 22. *innumin*] vid. ad Coloss. 1, 29.
 — 212 — 1 — 8 pro *Cast.* — *excidere* sic legendum est: sic cod. A syllabis *us da* supra lineam *daus* scriptis (*urraisidaupaim*), quod quum *Cast.* initio non conspexisset \ddagger *urrais* edidit.
 — 219 — 1 — fin. adde: 13, 15 *dragkameim*] vid. ad Gal. 5, 21.
 — 221 — 2 — 9 post 23 adde: *gaius*] sic *Cast.* sine punctorum supra *i* positorum vestigio et h. l. et Cor. 1, 1, 14 in cod. A scriptum esse dicit; minus recte autem Goth. ita scripsit, nunquam enim hoc nomen bisyllabum est ita, ut *ai* vocales diphthongum efficiant.
 — 222 — 1 post l. 3 adde: 1, 14. *gaiu*] vid. ad Rom. 16, 23.
 — 224 — 2 — 3 pro *ushrainaiþ* — *ushraineiþ* lege: *ushraineiþ*] sic cod. A; *Cast.* \ddagger *ushrainaiþ*.
 — 226 — 2 — 19 post *legerit* adde: codice denuo inspecto *Cast.* *ainwarjatoh* scriptum esse sibi videri dicit; quae lectio si vera est, Goth. *ἕκαστον* pro genere neutro habuit.

- p. 232 col. 2 lin. 1 pro *matjiduḥ* l. *matjiduk*.
 — 240 — 1 — 2 vid. Prolegg. pag. XXI, not. 66.
 — 248 — 2 — 10 pro *codd.* l. gr.
 — 249 — 1 — 11 post *vairḥam* adde: c. gr. omn.; lectio codicis B c. Patrr. lat. conspirat.
 — 268 — 2 — 17 post *nibai* adde: (nisi).
 — 283 — 1 — 7 quae post *alla* leguntur, delenda sunt omnia.
 — 295 — 2 — 2 pro A l. B.
 — 298 — 1 — 3 pro A l. B.
 — 308 — 2 — 6 ante *fraujin* adde: *saggvim*] sic cod. B. Cast. ‡ *saggvam*.
 — 315 — 1 — 11 pro *ḥiuhaiḥ* l. *tiuhaiḥ*.

E V A N G E L I A .

Aivaggeljo þairh Matþaiu.

3, 11 **A**þþan ik in vatin izvis dauþja. iþ sa afar mis gaggida svinþoza mis ist. þizei ik ni im vairþs ei anahneivands andbindau skaudaraip skohis is. sah
5, 8 þan izvis daupeiþ in ahmin veihamma. — audagai þai hrainjahairtans. unte
15 þai guþ gasaiwand. — ... ak ana lukarnastaþan. jah liuteiþ allaim þaim in
16 þamma razna. sva liuhtjai liuhaþ izvar in andvairþja manne. ei gasaiwaina
17 izvara goda vaurstva jah haubjaina attan izvarana þana in himinam. ni hug-
jaiþ ei ik qemjau gatairan vitoþ aiþþau praufetuns. ni qam gatairan ak usfulljan.

leg: gaggandā.
Auf gramm. S. 134, 41.
Part. Act. gagganda g + t.

Evangelium per Matthaeum.

3, 11. At ego in aqua vos baptizo, verum hic post me veniens maior me est, cuius ego non sum dignus, ut me - inflectens resolvam corrigiam calcei eius; hic vero vos baptizat in spiritu sancto. — 5, 8. Beati hi mundi - corde, nam hi deum vident. — 15. ... sed super candelabrum, et lucet omnibus his in hac domo. 16. Sic luceat lux vestra in praesentia hominum, ut videant vestra bona opera et celebrent patrem vestrum huic in coelis. 17. Ne putetis, quod ego venerim abrogare legem aut profetas; non veni abrogare, sed perficere.

Adnotatio.

3, 11. Hunc versum et 5, 8, qui in cod. Arg. non leguntur, ex libro, qui a Massmanno editus *Skeircins aivaggeljons þairh iohannen* inscribitur, addidimus. Hic prior versus citatus est Sk. p. 14 (42). — in — dauþja] ~ gr. omn., deinde Goth. ° *sis metávoicy*, quod in locis parallelis (Mc. 1, 8. L. 3, 16. J. 1, 26) gr. etiam omittunt; eadem verba M. 9, 13. Mc. 2, 17 et apud Goth. et apud quosdam gr. desiderantur. — ik] sec. ego, ° gr. omn. — anahneivands] me inflectens, ° gr. omn., videtur ex Mc. 1, 7 additum esse (cf. ad 27, 42). — andbindau—iþ] solvam corrigiam calcei eius, gr. omn. τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. — þan] vero, ° gr. omn. — veihamma] Ulf. c. cdd. ° καὶ πνϋλι.

5, 8. Hic versus primum editus in Ulfilae partium ineditarum specimine ab Ang. Maio et C. O. Castillionaeco edito pag. 24, nunc repetitur Sk. p. 26 (48). — audagai] leguntur deinde auk þan qaþ I.

(enim autem dixit), quae ab auctore hujus operis, ut verba scripturae sacrae cum suis cohaerent, addita sunt.

5, 15. Principium eorum, quae conservata sunt in cod. Arg. — lukarnastaþan] J. St. + lukarnastaþin, H. † div. — liuteiþ] utrum sic, an liugeiþ, quod editt. habent, in cod. Arg. scriptum sit, hodie distingui non potest; nos cum G. (Ulfil. illustr. append. p. 50) praetulimus liuteiþ, quod pro liuhteiþ (Cor. 1, 4, 5) errore librarii scriptum esse, ille recte dicere videtur, vid. vs. 16 liuhtjai, adde Cor. 2, 4, 4 liuhtjai, vs. 6 liuhtida. Singulae literae librarii negligentia saepius omissae sunt, h ipsum Mc. quoque 15, 38 als pro alhs, L. 6, 12 þairvakands pro þairkvakands, 6, 17 et 8, 4 hiuma pro hiuhma, J. 6, 12 drausnos pro drauhsnos. — þamma] H. † þamna.

5, 16. liuhtjai] H. † liughtjai.

5, 17. ik] ego, ° gr. omn., B. † ni. — ei ik qemjau] J. St. + ei qam.

18 amen auk qīpa izvis. und p̄atei usleiþīþ himins jah airþa. jota ains aiþþau
 19 ains striks ni usleiþīþ af vitoda. unte allata vairþīþ. iþ saei nu gatairiþ aina
 anabusne þizo minnistono jah laisjai sva mans. sah minnista haitada in þiudangard-
 jai himine. iþ saei taujiþ jah laisjai sva. sah mikils haitada in þiudangardjai himine.
 20 qīpa auk izvis p̄atei nibai managizo vairþīþ izvaraizos garaihteins þau
 21 þize bokarje jah fareisaie. ni þau qimiþ in þiudangardjai himine. hauside-
 duþ p̄atei qīþan ist þaim airizam. ni maurþrjais. iþ saei maurþreip. skula
 22 vairþīþ stauai. aþþan ik qīpa izvis p̄atei wazuh modags broþr seinamma
 svare skula vairþīþ stauai. iþ saei qīþīþ broþr seinamma raka. skula vair-
 þīþ gaqumþai. aþþan saei qīþīþ dvala. skula vairþīþ in gaiainnan funins.
 23 jabai nu bairais aibr þein du hunslastada jah jainar gamuneis p̄atei broþar
 24 þeins habaiþ wa bi þuk. aflet jainar þo giba þeina in andvairþja hunsla-
 stadis jah gagg faurþis gasibjon broþr þeinamma jah biþe atgaggands at-
 25 bair þo giba þeina. sijais vaila hugjands andastauin þeinamma sprauto. und
 p̄atei is in viga miþ imma. ibai wan atgibai þuk sa andastaua stauþn
 26 jah sa staua þuk atgibai andbahta. jah in karkara galagjaza. amen qīpa

18. Amen enim dico vobis, usque dum perit coelum et terra, jota unum aut una linea non perit de lege, donec omne fit. 19. Verum qui nunc abrogat unum praeceptorum horum minimorum et doceat sic homines, hic minimus nominatur in regno coelorum: verum qui facit et doceat sic, hic magnus nominatur in regno coelorum. 20. Dico enim vobis, quod, nisi plus fit vestrae iustitiae, quam horum scribarum et Farisaeorum, non quidem venitis in regnum coelorum. 21. Audistis, quod dictum est his maioribus: ne occidas; verum qui occidit, reus fit iudicio; 22. at ego dico vobis, quod quisque iratus fratri suo temere reus fit iudicio; verum qui dicit fratri suo: raka! reus fit concilio; at qui dicit: fatue! reus fit in geennam ignis. 23. Si igitur feras munus tuum ad aram et illic recorderis, quod frater tuus habet aliquid contra te; 24. relinque illic hanc oblationem tuam in praesentia arae et vade prius te-reconciliare fratri tuo et posthac accedens offer hanc donationem tuam. 25. Sis bene volens adversario tuo propere, usque dum es in via cum eo, ne quando tradat te hic adversarius iudici et hic iudex te tradat commentariensi, et in carcerem ducaris. 26. Amen dico

5, 18. jah] H. † *jan*. — *allata vairþīþ*] J. St. B. † *alla gavairþīþ*, H. † *alla tavairþīþ*.

5, 19. sah] pr. Z. + *sa*; ceterum ° gr. omn. — *þiudangardjai*] H. † div. — *sva*] sec. sic, ° gr.

5, 20. ni þau] editt. † jct. — *izvaraizos garaihteins*] ~ gr. omn. Ceterum Ulf. ° *πλειον*.

5, 22. skula] pr. Schm. † *scula*.

5, 23. jabai] H. semper † *gabai*. — *aibr*] sic cod. Arg.; neque Iheri conjectura *bair*, neque Zahnii *libr* digna, quae recipiatur, quia utrumque verbum auctoritate caret; nec *giba* habet, quo se commendat, quum

þein, non *þeina*, quod *giba* postulat, in textu scriptum sit. Vocem *aibr* dubiae originis et significationis Grim. quoque L. 44 sq. retinuit. J.

5, 24. andvairþja] H. † *andvirþja*. — *gasibjon*] te reconciliare, gr. omn. *διαλλάγηθι*. — *atbair*] H. † div.

5, 25. atgibai þuk] ~ gr. omn.

5, 26. minnistan] minimum, gr. omn. *ελάχιστον*, quapropter Sch. Ulfilam in suo libro *ελάχιστον* legisse suspicatur; fortasse Gothus falso vertit, quod quidem non semel tantum ei accidit.

27 þus. ni usgaggis jainþro. unte usgibis þana minnistan kintu. hausideduþ þa-
 28 tei qiþan ist. ni horinos. aþþan ik qiþa izvis þatei wazuh saei saiwiþ qi-
 29 non du luston izos. ju gahorinoda izai in hairtin seinamma. iþ jabai augo
 þein þata taihsvo marzjai þuk. usstagg ita jah vairp af þus. batizo ist auk
 þus ei fraqistnai ains liþive þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in gai-
 30 ainuan. jah jabai taihsvo þeina handus marzjai þuk. afmait þo jah vairp af
 þus. batizo ist auk þus ei fraqistnai ains liþive þeinaize jah ni allata leik
 31 þein gadriusai in gaiainnan. qiþanuh þan ist þatei wazuh saei afletai qen.
 32 gibai izai afstassais bokos. iþ ik qiþa izvis þatei wazuh saei afletip qen
 seinu inuh fairina kalkinassaus. taujiþ þo horinon. jah sa ize afsatida liugaip.
 33 horinof. aftra hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizam. ni ufarsvarais.
 34 iþ usgibais frauin aiþans þeinans. aþþan ik qiþa izvis ni svaran allis. ni

tibi: non exis illinc, donec reddis hunc minimum obolum. 27. Audistis, quod dictum est: ne moecheris; 28. at ego dico vobis, quod omnis qui adspicit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus - est - cum ea in corde suo. 29. Verum si oculus tuus hic dexter sollicitet te, erue eum et proice a te, melius est enim tibi, ut perdatur unum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam; 30. et si dextra tua manus sollicitet te, abscinde hanc et proice a te; melius est enim tibi, ut perdatur unum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam. 31. Dictum autem est, quod omnis qui repudiet uxorem, det ei divortii libros; 32. verum ego dico vobis, quod omnis qui repudiat uxorem suam sine crimine adulterii, facit hanc moechari; et hic qui repudiatam ducit - in - matrimonium, moechatur. 33. Iterum audistis, quod dictum est his maioribus: ne peieres, verum reddas domino iuramenta tua; 34. at ego dico vobis, non iurare omnino, non

5, 29. þata] J. St. † þana. — usstagg] Schm. † afstagg; codicis Arg. lectionem esse falsam pro usstigg, iam Grim. II. 190* recte notavit. In codice rasum est a, qua re fortasse emendatio indicatur. — gadriusai] Z. praef. p. XIV absurde contendit Gothum legisse πέρση pro βληθῆ, scilicet Ulfilam habet pro interprete verborum graecorum tenacissimo; at cf. 6, 2 andnemun (acceperunt) = ἀπέχουσι, et alia.
 5, 30. þeinaize] St. † þeinlize. — gadriusai] H. † driusai.

5, 31. qiþanuh þan] J. St. Hz. uti fere ubique † quiþan uhþan; nam uh est particula enclitica, non proclitica, vid. Gram.; hunc errorem permultis locis Z. quoque admittit. — wazuh] cod. Arg. † wa || wazuh; sic saepius syllabae in lineae antecedentis fine scriptae, ab initio sequentis repetitae sunt, vid. ad L. 1, 65. J. 9, 41. — qen] Ulf. Γ^o αἰτωῦ.
 [so. ant. 6. (ut dicitur notat)]

5, 32. sa ize] F. † sa izei; Hz. ex corr. † saize; Z. h. l. et 7, 15 recte div., sed Mc. 9, 1 † jct.

5, 33. ni ufarsvarais] J. St. B. H. † nis farsvarais. — usgibais] St. † usgibas. — frauin] in cod. Arg. exceptis iis locis, ubi non de deo aut Jesu sermo est (M. 6, 24. 27, 63. L. 16, 13. J. 15, 15) semper scribitur per notam fin (sic etiam fins, fan pro frauins, frauian), quam J. St. B. H. † fanin sunt interpretati, rectam atque integram formam primus restituit Gordon. p. 51.

5, 34. guþs] editt. † gops, H. † jþ. Ceterum editiones semper forma gop, gopis etc. utuntur; Maresch. p. 408, Gord. p. 52 f. et lh. guþ, guþs scribi merito iusserunt, vid. Joh. 10, 34, ubi sine nota guda legitur; sic semper etiam Castill. in editione epistolarum recte dedit.

- 35 bi himina. unte stols ist guþs. nih bi airþai. unte fotubaurd ist fotive is.
 36 nih bi iairusaulymai. unte baurgs ist þis mikilins þiudanis. nih bi haubida
 37 þeinamma svarais. unte ni magt ain tagl weit aiþþau svart gataujan. sijaiþ-
 þan vaurd izvar. ja ja. ne ne. iþ þata managizo þaim us þamma ubilin ist.
 38. 39 hausideduþ þatei qiþan ist. augo und augin jah tunþu und tunþau. iþ ik
 qiþa izvis ni andstandan allis þamma unseljin. ak jabai was þuk stautai bi
 40 taihsvon þeina kinnu. vandeï imma jah þo anþara. jah þamma viljandin
 41 miþ þus staua jah paida þeina niman. aflet imma jah vastja. jah jabai was
 42 þuk ananaupjai rasta aina. gaggais miþ imma tvos. þamma bidjandin þuk
 43 gibais jah þamma viljandin af þus leiwan sis ni usvandjais. hausideduþ
 44 þatei qiþan ist. frijos newundjan þeinana jah fiais fiand þeinana. aþþan ik
 qiþa izvis. frijoþ sijands izvarans. þiupþaiþ þans vrikandans izvis. yaila taujaiþ

per coelum, nam sedes est dei; 35. neque per terram, nam scabellum est pedum eius; nec per Ierusalem, nam civitas est huius magni regis; 36. neque per caput tuum iures, nam non potes unum pilum album aut nigrum reddere. 37. Sit autem verbum vestrum: sane, sane; minime, minime; verum hoc plus his ex hoc malo est. 38. Audistis, quod dictum est: oculum pro oculo et dentem pro dente; 39. verum ego dico vobis, non resistere omnino huic malo, sed si quis te percutiat ad dextram tuam malam, offer ei etiam hanc alteram. 40. Et huic volenti cum te iudicium et pallium tuum tollere, permittite ei etiam tunicam. 41. Et si quis te cogat miliare unum, eas cum eo duo. 42. Huic oranti te des et huic volenti a te mutuari sibi, ne avertaris. 43. Audistis, quod dictum est: ames propinquum tuum et oderis inimicum tuum; 44. at ego dico vobis: ametis inimicos vestros, benedicatis his persequentibus vos, bene faciat

5, 35. *þiudanis*] H. † *þiudanins*.
 5, 36. *gataujan*] H. † *gataugan* (sic 5, 47).
 5, 37. *sijaiþ-þan*, J. † *sij aiþþan*, B. † *sijai þan*, Z. † *sijaiþ þan*, H. † *sijai þau*, Schm. † *sijai-þþan*. Veram huius formae naturam nullus interpretum perspexit; Z. coaluisse eam putat ex *sijai* et *aþþan* vel *aþþan*, quod synaloephes genus cum *aþþan* inauditum est; aliquid veri inest in altera illa opinione; Schm. videtur aliquid desiderare, quod puncto posito indicat. Res autem ita se habet: *uh* particula enclitica cum vi quadam copulativa ab initio sententiarum verbis annectitur; quod si ea vox, cui annectitur, in vocalem longam aut diphthongum desinit, ad vitandum hiatum *u* particulae omittitur; nostro loco igitur *sijaiuh* pro *sijaiuh* (uti *viljauh* [Cor. 1, 11, 3], *sumaiuh*, *þaiuh*, al. pro *viljau - uh*, *sumai - uh*, *þai - uh*); sin vero brevis est vocalis terminationis, ea ipsa abiicitur et integra particula *uh* additur (J. 6, 64 *vissuh*, L. 7, 6 *iddjuh* al. pro *vissa - uh*, *iddja - uh*). De-

inde illud *h* saepius subsequenti consonanti assimilatur, cf. *jan - ni* 25, 42. *jag - gabairaidau* J. 3, 4. *jas - sa* M. 26, 71. *nis - sijai* L. 20, 16 et potissimum *sumaiþ-þan* M. 26, 67. J. 11, 46. *þaiþ-þan* Rom. 12, 4. Frequenter ea figura in epistolis, vid. Mssm. Sk. p. 60.

5, 39. *allis*] omnino, ° gr. omn., solus Ptolem. ap. Epiphan. Haeres. 33, 6 testante Millio *δλωγ* habet. — *unseljin*] H. † *unselgin*. — *taihsvon*] H. † *taihvon*.

5, 40. *staua*] St. † *stava*.

5, 42. *jah*] St. † *jak*.

5, 43. *fiais*] St. † *filis*. — *newundjan*] H. † *div*.

5, 44. Fallantur Griesb. et Mill. opinantes Gothum καὶ διωκόντων ὑμᾶς omisisse, nam ea verbis *jah vrikandans izvis* reddidit; potius in suo codice legit et secundum eum vertit: ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, ἐλλογείτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς. Ita nec

45 þaim hatjandam izvis jah bidjaiþ bi þans usþriutandans izvis. ei vairþaiþ
 . . . sunjus attins izvaris þis in himinam. unte sunnon seinu urranneiþ ana ubi-
 46 lans jah godans jah rigneiþ ana garaihtans jah ana invindans. jabai auk fri-
 job þans frijondans izvis ainans. wo. mizdono habaiþ. niu jah þai þiudo þata
 47 samo taujand. jah jabai goleiþ þans frijonds izvarans þatainei. we managizo
 48 taujiþ. niu jah motarjos þata samo taujand. sijaiþ nu jus fullatojai svasve
 6, 1 atta izvar sa in himinam fullatojis ist. atsaiwiþ armaion izvara ni
 taujan in andvairþja manne du saiwan im. aiþþau laun ni habaiþ fram
 2 attin izvaramma þamma in himinam. þan nu taujais armaion. ni
 haurnjais faura þus svasve þai liutans taujand in gaqumþim jah in ga-
 runsim. ei hauhjaindau fram mannam. amen qiþa izvis. andnemun miz-
 3 don seinu. iþ þuk taujandan armaion ni viti hleidumei þeina. wa tau-
 4 jiþ taihsvo þeina. ei sijai so armahairtiþa þeina in fulhsnja jah atta þeins.
 5 saei saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus in bairhtein. jah þan bidjaiþ. ni si-
 jaiþ svasve þai liutans. unte frijond in gaqumþim jah vaihstam plapjo stan-
 dandans bidjan. ei gaumjaindau maunam. amen qiþa izvis þatei haband

his odientibus vos et precemini pro his calumniantibus vos, 45. ut fiat filii patris vestri huius in coelis, nam solem suum oriri - facit super malos et bonos et pluere - facit super iustos et super iniustos. 46. Si enim amatis hos amantes vos solos, quam mercedem habetis? nonne etiam hi paganorum hoc ipsum faciunt? 47. Et si salutatis hos amicos vestros tantum, quo plus facitis? nonne etiam portitores hoc ipsum faciunt? 48. Sitis igitur vos perfecti, sicut pater vester hic in coelis perfectus est. 6, 1. Curate beneficium vestrum non facere in praesentia hominum, ut videamini eis, alioquin mercedem non habetis a patre vestro hoc in coelis. 2. Quum igitur facias beneficium, ne cornu - canas ante te, sicut hi simulatores faciunt in conciliis et in viis, ut celebrentur ab hominibus; amen dico vobis: acceperunt mercedem suam. 3. Verum te facientem beneficium ne sciat sinistra tua, quid faciat dextra tua, 4. ut sit hoc beneficium tuum in abscondito et pater tuus, qui videt in absconditum, reddat tibi in aperto. 5. Et quum oretis, ne sitis sicut hi simulatores, nam amant in conciliis et angulis platearum stantes orare, ut observentur hominibus; amen dico vobis, quod habent

opus est verbo *vrikan* novam significationem tribuere, quam eius etymon respuit, nec cum *Rw. fraqiþandans* pro *vrikandans* conicere; cf. ad L. 3, 14.

5, 45. *ana*] tert. super, ° gr. omn.

5, 46. *ainans*] solos, ° gr. omn. — *þiudo*] paganorum, gr. *τελώναι*.

5, 47. *frijonds*] amicos, gr. *ἀδελφούς*. — *taujiþ*] H. † *taugiþ*, uti vs. 36 et saepius. — *motarjos*] portitores, gr. *ἐθνικολ*. — *þata samo*] hoc ipsum, gr. *οὕτω*.

5, 48. *fullatojai*] H. utrumque † div. — *atta*] H. † *attah*. — *izvar*] Z. † *zvar*.

6, 1. *armaion*] St. † *armajon*; ceterum gr.

δικαιοσύνην. — *andvairþja*] St. † *andvairþia*, H. † *andvairþga*.

6, 2. *ei*] H. ° †. — *hauhjaindau fram*] H. † *hauhjainda ufram*. — *andnemun*] H. † div. uti saepius.

6, 4. *sijai*] Z. † *siai*. — *þeina*] gr. ante so. — *fulhsnja*] pr. cod. Arg. † *fulhsja*. — *fulhsnja*] sec. Ulf. ° *αὐτός* c. codd. et verss.

6, 5. *bidjaiþ* — *sijaiþ*] oretis — sitis, gr. *προσέυχη* — *ἔση*. — *jah*] sec. Ulf. ° *ἐν*. — *plapjo*] quum in nulla germanicarum linguarum hoc verbum inveniatur, Ulfilas ex graeca mutuasse videtur *πλατεῖα*, eamque ob causam *platjo* scribendum esse putamus.

6 mizdon seina. iþ þu þan bidjais. gagg in heþjon þeina jah galukands haur-
 dai þeina bidei du attin þeinamma þamma in fulhsnja jah atta þeins. saei
 7 saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus in bairhtein. bidjandansuþ-þan ni filuvaurd-
 jaiþ svasve þai þiudo. þugkeiþ im auk ei in filuvaurdein seinai andhausjain-
 8 dau. ni galeikoþ nu þaim. vait auk atta izvar. þizei jus þaurbuþ. faurþizei
 9 jus bidjaiþ ina. sva nu bidjaiþ jus. atta unsar þu in himinam. veihnai namo
 10 þein. qimai þiudinassus þeins. vairþai vilja þeins sve in himina jah ana
 11. 12 airþai. hlaif unsarana þana sinteinan gif uns himma daga jah aflet uns
 13 þatei skulans sijaima svasve jah veis afletam þaim skulam unsaraim. jah ni
 briggais uns in fraistubnjai. ak lausei uns af þamma ubilin. unte þeina ist
 14 þiudangardi jah mahts jah vulþus in aivins. amen. unte jabai afletiþ
 15 mannam missadedins ize. afletiþ jah izvis atta izvar sa ufar himinam. iþ ja-
 bai ni afletiþ mannam missadedins ize. ni þau atta izvar afletiþ missadedins
 16 izvaros. aþþan biþe fastaiþ. ni vairþaiþ svasve þai liutans gaurai. fravard-
 jand auk andvairþja seina. ei gasaiwaindau mannam fastandans. amen qiþa
 17 izvis þatei andnemun mizdon seina. iþ þu fastands salbo haubiþ þein jah

mercedem suam. 6. Verum tu, quum oras, vade in cubiculum tuum et claudens ianuam tuam ora ad patrem tuum hunc in abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi in aperto. 7. Orantes autem ne multa - loquamini sicut hi paganorum; videtur eis enim ut in multiloquio suo exaudiantur. 8. Ne similes - sitis igitur his, scit enim pater vester, cuius vos indigetis, antequam vos oretis eum. 9. Sic igitur oretis vos: pater noster tu in coelis, sanctificetur nomen tuum, 10. veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, ut in coelo, etiam super terra; 11. panem nostrum hunc quotidianum da nobis hodierno die, 12. et remitte nobis, quod rei simus, sicut etiam nos remittimus his debitoribus nostris, 13. et ne ducas nos in tentationem, sed libera nos ab hoc malo: nam tuum est regnum et potentia et gloria in secula, amen. 14. Nam si remittitis hominibus peccata eorum, remittit etiam vobis pater vester hic super coelis; 15. verum si non remittitis hominibus peccata eorum, non quidem pater vester remittit peccata vestra. 16. At quando ieiunatis, ne fiat sicut hi simulatores tristes; permutant enim facies suas, ut videantur hominibus ieiunantes; amen dico vobis, quod acceperunt mercedem suam. 17. Verum tu ieiunans unge caput tuum et

6, 6. *galukands*] J. St. † *galaukands*. — *haurdai*] Zahnii coniectura *paurdai* non necessaria est, vid. Cor. 2, 2, 12.

6, 7. *bidjandansuþ-þan*] editt. † *bidjandansuþþan*.

6, 8. *jus*] pr. vos, ° gr. omn., H. † *gus*, ut saepius *g* pro *j*. — *faurþizei*] H. † div.

6, 9—13. Oratio dominica saepius, sed male repetita in libris varii argumenti, e. g. in Anonymi libro de literis et lingua Getarum, quem edidit Bonav. Vulcan., Graeteri Bragure I. p. 110. Adelungii Mi-thridate II. p. 182. — *þu*] tu, gr. *ó*, vid. ad L. 6, 20.

6, 11. *sinteinan*] ea vox, Adelungio l. l. obscurae significationis esse visa, comparanda est cum *seiteins* Cor. 2, 11, 28 = *ó καθ' ἡμέραν*; significat igitur quotidianum. — *hímma daga*] editt. † jct.

6, 13. *unte—amen*] ° gr.

6, 15. *ni þau*] editt. † jct., nam *þau* pertinet ad verbum *afletiþ*.

6, 16. *svasve*] Z. + *sve*. — *fravardjand*] J. St. † *fravaurdjand*, H. † *fravardjana*. — *gasaiwaindau*] J. St. † *gasaiwandau*.

6, 17. *haubiþ þein*] ~ gr. omn.

- 18 ludja þeina þvah. ei ni gasaiwaizau mannam fastands ak attin þeinamma þamma in fulhsnja. jah atta þeins. saei saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus.
- 19 ni huzdjaip izvis huzda ana airþai. þarei malo jah nidva fravardeiþ jah
- 20 þarei þiubos ufgraband jah hlifand. ip huzdjaip izvis huzda in himina. þarei nih malo nih nidva fravardeiþ jah þarei þiubos ni ufgraband nih
21. 22 stiland. þarei auk ist huzd izvar. þaruh ist jah hairto izvar. lukarn leikis ist augo. jabai nu augo þein ainfaþ ist. allata leik þein liuhadein vairþiþ.
- 23 ip jabai augo þein unsel ist. allata leik þein riqizein vairþiþ. jabai nu liuhap þata in þus riqiz ist. þata riqiz wan filu. ni manna mag tvaim frauþam skalkinon. unte jabai fijaiþ ainana. jah anþarana frijoþ. aiþþau ainamma ufhouseiþ. ip anþaramma frakann. ni maguþ guþa skalkinon jah mammonin.
- 25 duþþe qiþa izvis. ni maurnaiþ saivalai izvarai. wa matjaiþ jah wa drigkaip. nih leika izvamma. we vasjaiþ. niu saivala mais ist fodeinai jah leik
- 26 vastjom. insaiwiþ du fuglam himinis. þei ni saiand nih sneiþand nih lisand in banstins. jah atta izvar sa ufar himinam fodeiþ ins. niu jus

faciem tuam lava; 18. ut non videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo huic in abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi. 19. Ne colligatis vobis thesauros super terra, ubi tinea et aerugo perdit et ubi fures effodiunt et furantur. 20. Verum colligite vobis thesauros in coelo, ubi neque tinea neque aerugo perdit et ubi fures non effodiunt neque furantur. 21. Ubi enim est thesaurus vester, ibi est etiam cor vestrum. 22. Lucerna corporis est oculus; si igitur oculus tuus clarus est, totum corpus tuum lucidum fit; 23. verum si oculus tuus malus est, totum corpus tuum tenebrosum fit; si igitur lumen hoc in te tenebrae sunt, hae tenebrae quam multae! 24. Non homo potest duobus dominis servire; nam si odit unum, etiam alterum amat; aut uni obedit, verum alterum contemnit; non potestis deo servire et mammonae. 25. Ideo dico vobis, ne solliciti-sitis animae vestrae, quid edatis et quid bibatis, neque corpori vestro, quo vestiatis; nonne anima plus est cibo et corpus vestibus? 26. Videte ad aves coeli, quod non serunt neque metunt neque colligunt in horrea, et pater vester hic super coelis alit eas; nonne vos

6, 20. *huzdjaip*] St. † *husdjaip*.

6, 24. *unte jabai*] nam si, gr. omn. ἢ γὰρ, quamobrem putandus est Ulfilas legisse εἰ γὰρ, et sensus est: nam si odit alterum, etiam alterum diligit. In loco parallelo L. 16, 13 etiam a Graeco differt Goth., vid. ad h. l. — *fijaiþ ainana*] ~ gr. omn. — *ufhouseiþ*] obedit, gr. omn. ἀνδέξεται; Ulf. fortasse legit ὑποδέξεται, ei enim verbo respondet *ufhausjan* L. 2, 51. 10, 17. 20. Rom. 13, 1. — *ip*] verum, gr. omn. καί, pro qua graeca voce gothicum *ip* etiam aliis locis in enuntiatis aduersativis ponitur (Mc. 10, 42. 15, 15. cf. 15, 31.)

6, 25. *matjaiþ*] Z. † *mahjaiþ*.

6, 26. *niþ*] pr. Z. + *ni*. — *sneiþand*] J. St. B. † *sneiand*, Bü. H. † *sneidhand*. — *maisve aþrizans*] sic in cod. Arg. legitur, quamquam literae pene legi non possunt; H. † *mais veaþrizans*. Interpretes lectionem codicis Arg. merito habentes corruptam alii aliam coniecturam proposuerunt; Gord. p. 54 *mais vairþizans*, Z. *mais sveraiþans*, probante Schm., uti videtur, et Wackernagel Deutsch. Lesebuch I. praef. p. XXIII; Rw. Gloss. p. 77 vulgatam defendit, sed quid *maisve* sit, nescire se fatetur; gothicam formam esse Z. Gloss. p. 178 recte negat. Non dubium est, quin monstrosa illa lectio librarii negligentia orta sit, et quum coniectura ad

27 maisve aprizans sijuþ þaim. iþ was izvara maurnands mag anaaukam ana
 28 vahstu seinana aleina aina. jah bi vastjos wa saurgaiþ. gakunnaiþ blomans
 29 haiþjos. waiva vahsjand. nih arbaidjand nih spinnand. qiþukt þan izvis
 þatei nih saulaumon in allamma vulþau seinamma gavasida sik sve ains þize.
 30 jah þande þata havi haiþjos himma daga visando jah gistradagis in auhn
 31 galagiþ guþ sva vasjiþ. waiva mais izvis leiril galaubjandans. ni maurnaiþ
 32 nu qiþandans. wa matjam aiþþau wa drigkam aiþþau we vasjaima. all auk
 þata þiudos sokjand. vaituh þan atta izvar sa ufar himinam þatei þaurbuþ —
 7, 12 —... jaina izvis mans. sva jah jus taujaiþ im. þata auk ist vitoþ jah praufeteis.
 13 inngaggiþ þairh aggvu daur. unte braid daur jah rums vigs sa brigganda
 14 in fralustai jah managai sind þai inngaleiþandans þairh þata. wan aggvu
 þata daur jah þraihans vigs sa brigganda in libainai jah favai sind þai
 15 bitandans þana. atsaiwiþ sveþauh faura hugnapraufetum þaim izzei qimand

magis potiores estis his? 27. Verum quis vestrum sollicitus potest addere ad staturam suam cubitum unum? 28. Et de vestibus quid solliciti - estis? considerate flores campi, quomodo crescunt, neque laborant neque nent. 29. Dico autem vobis, quod neque Solomon in tota gloria sua vestivit se, ut unus horum. 30. Et si hoc foenum campi hodierno die existens et cras in fornace positum deus sic vestit, quomodo magis vos parum credentes? 31. Ne solliciti - sitis igitur dicentes, quid edimus aut quid bibimus aut quo vestiamus; 32. omne enim hoc pagani quaerunt; scit autem pater vester hic super caelis, quod indigetis — 7, 12. — (faciant vobis homines, sic etiam vos faciatis iis, hoc enim est lex et profetae. 13. Intrate per angustam portam, nam lata porta et spatiosa via haec ferens in perniciem et multi sunt hi ingredienti per hanc. 14. Quam angusta haec porta et torta via haec ferens in vitam et pauci sunt hi inveniendes hanc. 15. Attendite vero a falsis - profetis his, qui veniunt

medendum opus sit, nulla facilius et verior ea inveniri potest, quam Gordonus fecit; nam quod Z. addubitat, *mais* cum comparativo coniungi posse, constat non solum Graecos et Latinos *μᾶλλον* et potius cum comparativo ponere, sed etiam Islandos (vid. Gloss. Edd. v. Heldr); atque adeo ipsos Gothos eiusmodi pleonasmos sibi concedere, vid. Cor. 2, 8, 22 *mais usdaudozan*. Nostro autem loco accedit, quod Vulgata etiam *magis pluris* habet. — *þaim*] J. St. † *þaima*.

6, 27. *vahstu*] J. St. † *vahstm*. — *seinana aleina*] sic cod. Arg.; edit. † *seinan alleina*.

6, 28. *saurgaiþ*] J. St. B. H. † *saurjaiþ*.

6, 29. *vulþau*] J. St. † *vulþu*.

6, 30. *jah*] pr. J. St. † *jabai*. — *gistradagis*] *ἀγριον*; vox *gistra*, cuius radix in omnibus affinis dialectis non *cras*, sed *heri* significat, vide-

tur errore interpretis posita esse; si quis ex bohemica lingua *z e g t r a*, *cras*, ad tuendam lectionem comparare et Ulfilam a culpa iniuriae vindicare velit, eius in memoriam vocamus Cor. 1, 15, 32, ubi *ἀγριον* = *du maurgina*. — *waiva mais*] quanto magis, gr. *ὀ πολλῶ μᾶλλον*.

6, 31. *we*] J. St. † *wa*.

6, 32. *all auk*] H. † *alla uk*.

7, 13. *vigs*] H. † *vigis*; cod. Arg. *vigs*; prius autem illud *s* linea perpendiculari ab recenti manu superinducta deletum est, quam viri docti literam *i* esse putarunt; neque tamen negamus, illum refectorem, cuius inscitia linguae gothicae etiam aliis locis deprehenditur, *vigis* legendum esse existimasse. — *inngaleiþ*] J. St. B. † *ingaleiþ*.

7, 15. *sveþauh*] J. St. † *sveþau*, sic enim nunquam, sed *þau* cum *sve* compositum semper scribitur ad-

16 at izvis in vastjom lambe. iþ innaþro sind vulfoſ vilvandans. bi akranam
 ize ufkunnaip ins. ibai lisanda af þaurnum veinabasja aipþau af vigadeinom
 17 smakkans. sva all bagme godaize akрана goda gataujip. iþ sa ubila bagms
 18 akрана ubila gataujip. ni mag bagms þiubeigs akрана ubila gataujan nih
 19 bagms ubils akрана þiubeiga gataujan. all bagme ni taujandane akran god
 20 usmaitada jah in fon atlagjada. þannu bi akranam ize ufkunnaip ins.
 21 ni wazuh saei qipip mis. frauja frauja. inngaleipip in þiudangardja himine ak sa
 22 taujands viljan attins meinis þis in himinam. managai qipand mis in jai-
 namma daga. frauja frauja. niu þeinamma namin praufetidedum jah þei-
 namma namin unhulþons usvaurpum jah þeinamma namin mahtins mikilos
 23 gatavidedum. jah þan andhaita im þatei ni wanhun kunþa izvis. affeipip
 24 fairra mis jus vaurkjandans unsibjana. wazuh nu saei hauseip vaurda
 meina jah taujip þo. galeiko ina vaira frodamma. saei gatimrida razn sein ana
 25 staina. jah afiddja dalaþ rign jah qemun awos jah vaivoun vindos jah bi-
 stugqun bi þamma razna jainamma jah ni gadraus. unte gasulip vas ana
 26 staina. jah wazuh saei hauseip vaurda meina jah ni taujip þo. galeikoda
 27 mann dvalamma. saei gatimrida razn sein ana malmin. jah afiddja dalaþ

ad vos in vestibus ovium, verum intrinsecus sunt lupi rapientes. 16. In fructibus eorum cognoscatis eos; num colliguntur a spinis uvae, aut a tribulis ficus? 17. Sic omne arborum bonarum fructus bonos facit, verum haec mala arbor fructus malos facit. 18. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. 19. Omne arborum non facientium fructum bonum exciditur et in igne ponitur. 20. Ergo in fructibus eorum cognoscatis eos. 21. Non omnis, qui dicit mihi: domine! domine! ingreditur in regnum coelorum, sed hic faciens voluntatem patris mei huius in coelis. 22. Multi dicunt mihi in illo die: domine! domine! nonne tuo nomine vaticinati sumus et tuo nomine daemonia eiecimus et tuo nomine virtutes magnas fecimus? 23. Et tum constiteor iis, quod non unquam novi vos, abite procul me, vos operantes iniquitatem. 24. Omnis igitur qui audit verba mea et facit haec, assimilo eum viro prudenti, qui aedificavit domum suam super petra, 25. et cecidit deorsum pluvia et venerunt aquae et flaverunt venti et ruerunt contra hanc domum illam et non concidit, nam fundata erat super petra. 26. Et omnis qui audit verba mea et non facit haec, assimilatur homini stulto, qui aedificavit domum suam super arena, 27. et cecidit deorsum

ðito h (i. e. uh); male sveþau olim scribebatur 11, 22
 24. — *dingnupraufetum*] St. † div. — [þaim izei]
 J. St. Hz. † ict., vid. ad 5, 32.

7, 17. *gataujip*] Z. † *gataujit*.

7, 23. *unsibjana*] hanc formam corruptam esse
 iam G. et LM. contenderunt; pro Gordoni coniec-
 tura *unsibjata* suspicamur legendum esse *unsibja*.
sawazuh nu saei etc.; *sawazuh* quidem frequens
 usus sermonis gothici postulat, vid. 10, 32. cf. Mc.

I.

9, 37. 10, 11. alia. (quamquam dicitur etiam M. 7;
 26 *jah wazuh saei* — J. 6, 45 *wazuh nu sa* —).
 N pro S et vice versa etiam aliis locis librarii po-
 nunt, vid. Mc. 6, 2; cf. ad L. 3, 14.

7, 24. *vaurda meina*] ~ gr. omn. h. l. et vs.
 26; ceterum Ulf. utroque loco ^o *τούτους. ε. eodet.*

7, 26. *vaurda meina*] vid. ad vs. 24.

7, 27. *jainamma razna*] ~ gr. omn. — *drus*] J. St. † *draus*.

2

rign jah qemun awos jah vaivoun vindos jah bistugqun bi jahamma razna
 28 jah gadraus jah vas drus is mikils. jah varþ þan ustauh iesus þo vaurda.
 29 biabriedun manageins ana laiseinai is. vas auk laisjands ins sve valdufni
 8, 1 habands jah ni svasve bokarjos. dalaþ þan atgaggandin imma af fair-
 2 gunja laistidedun afar imma iumjons managos. jah sei. manna þrutssill ha-
 bands durinnands invait ina qipands, frauja. jabai vileis. magt mik gahrain-
 3 jan. jah ufrakjands handu attaitok imma qipands, viljau. vairþ hrains. jah
 4 suns hrain varþ þata þrutssill is. jah qaþ imma iesus. saiw ei mann ni
 qipais ak gagg. þuk silþan ataugei gudjin jah atbair giba. þoei anabaup mo-
 5 ses du veitvodipai im. afaruh þan þata innatgaggandin imma in kafarnaum
 6 duatiddja imma hundafaps bidjands ina jah qipands. frauja. þiumagus
 7 meins ligip in garða uslipa harduba balviþs. jah qaþ du imma iesus. ik
 8 qimands gahailja ina. jah andhafjands sa hundafaps qaþ. frauja. ni im
 vairþs ei uf hrot mein inngaggais. ak þatainei qip vaurda jah gahailniþ sa
 9 þiumagus meins, jah auk ik manna im habands uf valdufnja meinamma
 gadrauhþins. jah qipa du þamma. gagg. jah gaggip. jah anþamma. qim. jah

pluvia et venerunt aquae et flaverunt venti et ruerunt contra illam domum, et concidit et erat ruina eius magna. 28. Et factum - est, quum conficeret Iesus haec verba, tremuerunt turbae de doctrina eius; 29. fuit enim docens eos ut potestatem habens et non sicut scribae. 8, 1. Deorsum autem descendente eo de monte, sequutae - sunt post eum turbae multae. 2. Et ecce, homo leprae - cutem habens accurrens adoravit eum dicens: domine! si vis, potes me mundare. 3. Et extendens manum attigit eum dicens: volo; si mundus! et statim munda facta - est haec leprae - cutis eius. 4. Et dixit ei Iesus: vide, ut homini non dicas, sed vade, te ipsum ostende sacerdoti et offer oblationem, quam praecepit Moses ad testimonium eis. 5. Post autem hoc ingrediente eo in Cafarnaum, adiit eum centurio orans eum 6. et dicens: domine, servus meus iacet in domo paralyticus, male affectus. 7. Et dixit ad eum Iesus: ego veniens sano eum. 8. Et respondens hic centurio dixit: domine, non sum dignus, ut sub tectum meum ingrediaris, sed tantum dic verbum, et sanatur hic servus meus. 9. Et enim ego homo sum habens sub potestate mea milites et dico ad hunc, vade! et vadit; et alii: veni! et

7, 28. iesus] J. B. H. † iaisus, St. † jaisus; cod. Arg. semper is; primus Maresh. (vid. Jun. p. 405) rectam lectionem invenit; post eum commendavit Gord. (Ulf. illustr. append.) p. 52 et Z. ad M. 8, 7. c.f. Castell. ad Esdr. 2, 36. — biabriedun] hanc formam, cuius loco Z. bibairidedun (immo bibairidedun!) reponere volebat, rectam esse comprobat abs L. 15, 14 et abraha M. 27, 54.

8, 1. iumjons] J. St. B. H. † iumjons, Z. † jumjons.

8, 2. mik] J. St. † mir.

8, 3. imma] Ulf. ^o Ἰησοῦς. — qipands] St. † qitands. — þata — is] ~ gr. omn. ἄρα ἢ ἕνεκα.

8, 4. jah] pr. St. † iah, uti saepius. — manna] J. St. B. H. † man.

8, 5. afaruh þan þata] post vero hoc, gr. δέ.

8, 8. mein] gr. omn. ante uf.

8, 9. habands — meinamma] habens sub imperio meo, gr. ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτόν.

10 qimip. jah du skalka meimamma. tavei þata. jah taurijp. gahausjands þan
 iesus sildaleikida jah qap du þaim afarlaistjandam. amen qipa izvis. ni in
 11 israela svalauda galaubein bigat. apþan qipa izvis þatei managai fram ur-
 runsa jah saggqa qimand jah anakumbjand miþ abrahama jah isaka jah
 12 iakoba in þiudangardjai himine. If þai sunjus þiudangardjos usvairpanda in
 13 riqis þata hindumisto. jainar vairþip grets jah krusts tunþive. jah qap iesus
 þamma hundafada. gagg jah svasve galaubides vairþai þus. jah gahailnoda sa
 14 þiumagus is in jainai weilai. jah qimands iesus in garda paitraus jah ga-
 15 saw svaihron is ligandein in heitom jah attaitok handau izos jah affailot
 16 ifja so heito. jah urrais jah andbaktida imma. at andanahtja þan vaurþa-
 namma atberun du imma daimonarjans managans jah usvarp þans ahmans
 17 vaurda jah allans þans ubil habandans gahailida. ei usfulmodedi þata game-
 lido þairh esaian praufeta qipandan. sa unmahtins unsaros usnam jah sauh-
 18 tins usbar. gasaiwands þan iesus managans hiuhmans bi sik haihait galei-
 19 þan siponjans hindar marein. jah duatgaggands ains bokareis qap du imma.
 20 laisari. laistja þuk þiswadub þadei gaggis. jah qap du imma iesus. fauhons

8, 10. J. St. 164

venit; et ad servum meum: fac hoc! et facit. 10. Audiens autem Iesus miratus est et dixit ad hos sequentes: amen dico vobis, non in Israële talem fidem inveni. 11. At dico vobis, quod multi ab oriente et occidente veniunt et adcumbunt cum Abrahamo et Isaco et Iacobo in regno coelorum; 12. verum hi filii regni eiiciuntur in tenebras has extremas; illic fit fletus et fremitus dentium. 13. Et dixit Iesus huic centurioni: vade et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est hic servus eius in illa hora. 14. Et veniens Iesus in domum Petri et vidit socrum eius iacentem in febribus 15. et attigit manum eius et dimisit eam haec febris; et surrexit et ministravit ei. 16. In vespere autem facto attulerunt ad eum daemónicos multos, et eiecit hos spiritus verbo et omnes hos male habentes sanavit, 17. ut impleretur hoc scriptum per Esaiam profetam dicentem: hic infirmitates nostras suscepit et morbos sustulit. 18. Videns autem Iesus multas turbas circum se, iussit ire discipulos trans mare. 19. Et accedens unus scriba dixit ad eum: magister, sequor te quocunque quo vadis. 20. Et dixit ad eum Iesus: vulpes

8, 11. apþan] J. St. † apþan. — saggqa] J. St. † sagqa. — iakoba] Schm. † iacoba.

8, 13. jainai weilai] ~ gr. omni.

8, 14. jah] sec. abundat praecedente participio, uti J. 6, 49 et saepius.

8, 15. imma] ei, gr. ἀντιοῖς.

8, 16. at andanahtja] J. St. † ict., H. † at anda nahija.

8, 17. usnam] si Ulf. ἀνέκαβε in cod. suo legisset, quod Sch. contendit, scripsisset andnam

(vid. L. 9, 51); subsequitur etiam usbairan pro simplici βασιλεύειν. — sauhitins] B. H. † sautins.

8, 18. siponjans] discipulos, ° gr. omni.; Ulf. c. verss.

8, 19. atgaggands] H. † atgangands.

8, 20. qap] dixit, gr. omni. λέγει; sic Ulf. in narratione semper fere praeterito utitur tempore praesente historico Graecorum. — sein anahnavjai] J. St. † seinana hnavjai; ceteram sein, suum, ° gr. omni.

grobos aigum jah fuglos himinis sitlans. iþ sunus mans ni habaiþ. war hau-
 21 biþ sein anahnaivjai. anþaruh þan siponje is qaþ du imma. frauja. uslaubei
 22 mis frumist galeiþan jah gafilhan attan meinana. iþ iesus qaþ du imma.
 23 laistei afar mis jah let þans dauþans filhan seinans dauþans. jah innatgag-
 24 gandin imma in skip afariddjedun imma siponjos is. jah sai. vegs mikils
 varþ in marein svasve þata skip gahuliþ vairþan fram vegim. iþ is saislep.
 25 jah duatgaggandans siponjos is urraisidedun ina qiþandans. frauja. nasei
 26 unsis. fraqistnam. jah qaþ du im iesus. wa faurhteip. leitul galaubjandans.
 27 þanuh urreisands gasok vindam jah marein. jah varþ vis mikil. iþ þai
 mans sildaleikidedun qiþandans. wileiks ist sa ei jah vindos jah marci uf-
 28 hausjand imma. jah qimandin imma hindar marein in gauja gairgaisaine
 gamotidedun imma tvai daimonarjos us hlaivasnom rinnandans sleidjai filu.
 29 svasve ni mahta manna usleiþan þairh þana vig jainana. jah sai. hropide-
 dun qiþandans. wa uns jah þus. iesu sunau guþs. qamt her faur mel balvjan
 30. 31 unsis. vasuh þan fairra im hairda sveine managaize haldana. iþ þo

foveas habent et aves coeli nidos, verum filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. 21. Alius autem discipulorum eius dixit ad eum: domine, permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum. 22. Verum Iesus dixit ad eum: sequere post me et sine hos mortuos sepelire suos mortuos. 23. Et ingrediente eo in navem, sequuti - sunt eum discipuli eius. 24. Et ecce, motus magnus factus - est in mari, adeo - ut haec navis tecta fieret a fluctibus; verum is dormivit. 25. Et accedentes discipuli eius suscitaverunt eum dicentes: domine, salva nos, perimus! 26. Et dixit ad eos Iesus: quid timetis, parum credentes? Tunc surgens increpavit ventibus et mari, et facta - est tranquillitas magna. 27. Verum hi homines admirati - sunt dicentes: qualis est hic ut etiam venti et mare obediant ei? 28. Et veniente eo trans mare in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo daemoniaci e sepulcris currentes, saevi valde, adeo - ut non posset homo ire per hanc viam illam. 29. Et ecce, clamaverunt dicentes: quid nobis et tibi, Iesu, fili Dei! venisti huc ante tempus torquere nos? 30. Fuit autem procul eis grex porcorum multorum pascens. 31. Verum haec

8, 24. *saislep*] J. St. ‡ div.

8, 25. *is*] eius, ° gr.

8, 26. *iesus*] ° gr. omn.; Ulf. c. verss. — *wa*]

J. ‡ *wl*.

8, 27. *wileiks*] H. ‡ div. — *sa ei*] editt. ‡ ict.

8, 28. *gairgaisaine*] expectaveris *gairgaisene*, solet enim Ulfilas graecum η per e non per ai reddere, certe raro, uti Esdr. 2, 31 *aillam* (Ἠλάμ, אֵילָם) L. 10, 13. 9, 10 *baipsaida* (Βηθσαϊδά) L. 1, 17 *hailias* (Ἠλλιας) Mc. 6, 17 *hairodias* (Ἡρωδίας) Sk. 52, 4 *neikaudaimus* (Νικαόδημος), pro quibus tamen aliis locis invenitur *bepsaida*, *helias*, *herodias*, *neikaudemus*.

8, 29. *sunau*] H. ‡ *sundu*.

8, 30. *haldana*] Lye Gram. p. 50 male coniecit *haldanda* (immo *haldandei*), cui Z. h. l. et ad L. 8, 32 iniuria adstipulatur; recte enim iam Ih. notavit, significare *haldan* pascere (vid. vs. 33), non pasci, vid. etiam Mc. 5, 11.

8, 31. *qiþandans*] Schm., quem ^{παραπληροῦς} *piurealis* offendit, nescire videtur, esse constructionem per synesin, vid. 9, 33. L. 9, 11 et saepissime. — *uslaubei uns galeiþan*] permittite nobis ire, gr. ἀποστειλον ἡμᾶς. Ceterum Z. Schm. ‡ *uslaubai*.

skohsla bedun ina qipandans. jabai usvairpis uns. uslaubei uns galeipan in
 32 þo hairda sveine. jah qap du im. gaggiþ. ip eis usgaggandans galiþun in
 hairda sveine. jah sai. run gavaurhtedun sis alla so hairda and driuson in
 33 marein jah gadaupnodedun in vatnam. ip þai haldandans gaplauhun jah
 34 galeipandans gataihun in baurg all bi þans daimonarjans. jah sai. alla so
 baurgs usiddja vipra iesu jah gasaiwandans ina bedun ei usliþi hindar mar-
 9, 1 kos ize. jah atsteigands in skip ufarlaiþ jah qam in seinai baurg.
 2 þan usatberun du imma usliþan ana ligra ligandan. jah gasaiwands iesus
 galaubein ize qap du þamma usliþin. þrafstei þuk barnilo. afletanda þus
 3 fravaurhteis þeinós. þaruh sumai þize bokarje qeþun in sis silbam. sa vaja-
 4 mereiþ. jah vitands iesus þos mitonins ize qap. duwe jus mitoþ ubila in
 5 hairtam izvaraim. wafar ist raihtis azetizo qipan. afletanda þus fravaurh-
 6 teis. þau qipan. urreis jah gagg. aþþan ei viteiþ þatei valdufni habaiþ sa
 sunus mans ana airpai afleitan fravaurhtins. þanuþ qap du þamma usliþin.

daemonia orarunt eum dicentes: si eiicis nos, permittite nobis ire in hunc gregem porcorum. 32. Et dixit ad eos: ite! verum ii exeuntes iverunt in gregem porcorum, et ecce, cursum fecerunt sibi totus hic grex de praecipitio in mare et perierunt in aquis. 33. Verum hi pascentes fugerunt et euntes praedicarunt in urbe omne de his daemoniis. 34. Et ecce, tota haec urbs exiit obviam Iesu et videntes eum orarunt, ut exiret trans fines eorum. 9, 1. Et conscendens in navem transiit et venit in suam urbem. 2. Tum attulerunt ad eum paralyticum super lecto iacentem, et videns Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: consolare te, filiole, remittuntur tibi peccata tua! 3. Tunc quidam horum scribarum dixerunt in se ipsis: hic blasphematur. 4. Et sciens Iesus has cogitationes eorum dixit: cur vos cogitatis mala in cordibus vestris? 5. Utrum est enim facilius dicere: remittuntur tibi peccata, an dicere: surge et vade? 6. At ut sciatis, quod potestatem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, tunc dixit ad hunc paralyticum:

8, 32. *hairda sveine*] gregem porcorum, gr.

θ. π. τοὺς χοίρους. — *and driuson*] J. St. H. ‡ ict.

8, 33. *gataihun in baurg*] ~ gr. omn., Sch. cum Z. convertit in *vico*; sed *baurg* etiam accusativus esse potest. — *bi*] de (non *propter*), Ulf. c. codd. *κατά* legit.

9, 2. *þan usatberun*] gr. omn. *καὶ ἰδοὺ προσέφερον*; Sch. cum Z. vertit *tunc*, suspicans Ulf. *τότε* legisse; male, nam *þan* ea significatione nunquam initio sententiarum ponitur (vid. M. 7, 23. 9, 15. Mc. 13, 21. 26. all.), sed *þanuh* (M. 8, 26. 9, 6. 14. 29. all.). Quamquam Ulf. M. 27, 51 *καὶ ἰδοὺ* per *jah þan* reddit, tamen h. l. in suo cod. *ἰδοὺ* non legisse videtur, abest etiam in cod. e apud Mi. et in compluribus verss. ap. Sch. Quum verò Goth. *καὶ*

προσέφερον Mc. 10, 13 convertat *þanuh atberun* et aliis locis quoque graecum *προσφέρειν* per *atbairan* reddere soleat, etiam h. l. *þanuh atberun* scribendum esse videtur. Accedit, quod quum Iesus in urbem intravisset (vid. vs. 1), nec aegrotum ante urbem portari oporteret, *usatbairan* (efferre) aptum sensum non praebet.

9, 4. *vitands*] sciens, gr. *ἰδών*. — *hairtam*] St. ‡ *hartam*.

9, 5. *wafar*] Z. ‡ *watar*. — *ist raihtis*] ~ gr. omn.; male notat Griesb. abesse *γάρ* in Goth. — *þus*] tibi, gr. *σοῦ*.

9, 6. *afleitan*] sic *leitan* pro frequentiore *letan* Mc. 15, 9. L. 2, 29. 16, 18. — *þeinana*] gr. omn. ante *þana*.

7 urreisands nim þana ligr þeinana jah gagg in gard þeinana. jah urreisands
 8 galaiþ in gard seinana. gasaiwandeins þan manageins ohtedum sildaleikjan-
 9 dans jah mikilidedun guþ þana gibandan valdufni svaleikata mannam. jah
 þairhleipands iesus jainþro gasaw mannan sitandan at motai maþþaiu hai-
 tanana jah qaþ du imma. laistei afar mis. jah usstandands iddja afar imma.
 10 jah varþ biþe is anakumbida in garda jah sai. managai motarjos jah fra-
 11 vaurhtai qimandans niþanakumbidedun iesua jah siponjam is. jah gaum-
 jandans fareisaieis. qeþun du þaim siponjam is. duwe miþ motarjam jah
 12 fravaurhtaim matjiþ sa laisareis izvar. iþ iesus gahausjands qaþ du im. ni
 13 þaurbun hailai lekeis ak þai unhaili habandans. aþþan gaggaiþ. ganimiþ
 wa sijai. armahairtiþa viljau jah ni hunsl. niþ - þan qam laþon usvaurhtans
 14 ak fravaurhtans. þanuh afiddjedun siponjos iohannes qiþandans. duwe veis
 15 jah fareisaieis fastam filu. iþ þai siponjos þeinai ni fastand. jah qaþ du im
 iesus. ibai magun sunjus brufþadis qainon und þata weilos. þei miþ im ist
 brufþafs. iþ atgaggand dagos þan afuimada af im sa brufþafs jah þan fastand.

surgens tolle hunc lectum tuum et vade in domum tuam. 7. Et surgens ivit in domum suam. 8. Viden-
 tes autem turbae timuerunt admirantes et laudarunt Deum hunc dantem potestatem talem hominibus.
 9. Et transiens Iesus illinc vidit hominem sedentem ad telonium, Matthaeum vocatum, et dixit ad eum:
 sequere post me; et surgens ivit post eum. 10. Et factum - est, quando is accubuit in domo, et ecce,
 multi portitores et peccatores venientes ad cubuerunt - cum Iesu et discipulis eius. 11. Et observantes
 Farisaei dixerunt ad hos discipulos eius: cur cum portitoribus et peccatoribus coenatur hic magister vester?
 12. Verum Iesus audiens dixit ad eos: non indigent sani medici, sed hi insanitatem habentes. 13. At ite,
 discite, quid sit; misericordiam volo et non sacrificium; neque enim veni vocare iustos, sed peccatores.
 14. Tunc accesserunt discipuli Iohannis dicentes: cur nos et Farisaei ieiunamus multum, verum hi discipuli
 tui non ieiunant? 15. Et dixit ad eos Iesus: num possunt filii sponsi flere per hoc temporis, quod
 cum eis est sponsus? verum accedunt dies, quum auferatur ab iis hic sponsus, et tum ieiunant.

9, 7. *seinana*] St. † *seinada*.

9, 8. *oktedun sildaleikjandans*] ex Maresh.
 sententia Ulf. utramque lectionem graec. ἐθαύμασαν et
 ἐφοβήθησαν coniunxit; B. statuit lectionem nostram
 e glossa in textum immissa ortam esse; sed neutra
 ratio intelligenti probabitur; nisi Ulf. ἐφοβήθησαν
 θαυμάσαντες legit (cf. L. 8, 25), quod Brix. quo-
 que versio habet, cogitandum est de amplificatione
 quadam notionis, qua Ulf. saepius utitur, vid. Mc.
 1, 27 *afslauþnodedun sildaleikjandans* (ἐθαυβή-
 θησαν), ubi B. iniuria quoque iudicat *sildaleikjan-*
dans ex glossa ortum esse; 2, 12 *hambidedun*

mikiljandans (δοξάζειν) cf. 2, 4. M. 9, 23. 26,
 72.^f— *valdufni*] J. St. † *valaufni*.

9, 9. *maþþaiu*] sic pro *matþaiu* (Mc. 3,
 18) L. quoque 6, 15.

9, 13. *wa*] Z. † *sva*.

9, 14. *afiddjedun*] Ulf. ° *avtq̄*. — *fastam*]
 J. St. † *fastaim*.

9, 15. *atgaggand*] cod. Arg. † *atgaggand*. —
þan] J. St. † *þam*.

[*2. 2. 2. andhalsands qap. De simili notatione ampl.*
ificatione vid. in Cor. 1, 9, 25.

16 apþan ni washum lagjip du plata fanan þarhis ana snagan fairnjana. unte
 17 afnimiþ fullon af þamma snagin. jah vairstiza gataura vairþip. niþ - þan giu-
 tand vein niujata in balgins fairnjans. aipþau distaurnand balgeis. biþeh þan
 jah vein usgutniþ jah balgeis fraqistaand. ak giutand vein juggata in balgins
 18 niujans. jah bajopum gabairgada. miþþanei is rodida þata du im. þaruh
 reiks ains qimands invait ina qipands þatei dauhtar meina nu gasvalt. akei
 19 qimands atlagei handu þeina ana ija jah libaiþ. jah urreisands iesus iddja
 20 afar imma jah siponjos is. jah sai. qino bloþarinnandei ·ib· vintruns duatgag-
 21 gandeï aftaro attaitok skauta vastjos is. qapuh auk in sik. jabai þatainei
 22 atteka vastjai is. ganisa. ip iesus gavandjands sik jah gasaiwands þo qap.
 þrafstei þuk dauhtar. galaubeins þeina ganasida þuk. jah ganas so qino fram
 23 þizai weilai jainai. jah qimands iesus in garda þis reikis jah gasaiwands

16. At non ullus ponit pro assumpto pannum villosum super vestimento vetere; nam tollit plenitudinem ab hoc vestimento et peior fissura fit. 17. Neque autem fundunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, deinde tunc et vinum effluit et utres perduntur; sed fundunt vinum novum in utres novos, et ambobus consulitur. 18. Dum is locutus - est hoc ad eos, tunc princeps unus veniens adoravit eum dicens, quod filia mea nunc mortua - est; sed veniens pone manum tuam super ea et vivit. 19. Et surgens Iesus ivit post eum et discipuli eius. 20. Et ecce, mulier sanguiflua duodecim hiemes accedens retro attingit fimbriam vestis eius; dixit enim in se: si tantum attingo vestem eius, sanor. 22. Verum Iesus vertens se et videns hanc dixit: consolare te, filia, fides tua sanavit te! Et sanata - est haec mulier ab hac hora illa. 23. Et veniens Iesus in domum huius principis et videns

9, 16. *du plata*] J. St. B. H. † ict.; praepositio *du* uti Mc. 11, 17. 12, 10. all. praedicato enuntiati addita est. — *fanan þarhis ana*] sic cod. Arg.

ⁱ
 superscripto *i* (*þarhis*); J. St. † *fananþa rihs*; B. † *fanan þarhis*; Gord. (Ulf. illustr. app. p. 56) con. *fanan þarkisana ana* — neglecto illo superscripto *i*; Schm. coniecit *þairhis* aut *anþaris*, sed indicare debebat vir doctus, quid significaret illud novum verbum, aut quo sensu *anþar* h. l. accipi vellet. Textum graecum legenti apparet *αὐτοῦ* post *πλήρωμα*, quod omnes codd. et verss. habent, in Goth. desiderari; quid impedit, quominus statuamus *is* ex alio loco ab eo, qui scripsit codicem Argenteum, verbo *þarih* esse affixum, quum nesciret, quo pertineret? Illud *is* ab *þarhis* demtum si post *fullon* collocatur, ad reliquum *þarih* autem syllaba *ana*, quam sine dubio propter sequens *ana* librarius omisit, additur, lectionem lucramur aptam: *þarihana ana snagan* — *fullon is af þamma*

etc. Ceterum *þarhis* Ulf. videtur a graeco verbo *τραχὺς* mutuatus esse, quod significat *ἀγναπτος* (*ἀγναπτος*), vid. Etym. Magn. p. 714, 24.

9, 17. *biþeh þan*] deinde tunc, ° gr. omn. Schm. haesitat et Z. cum B. suspicatur *þan* esse glossam ad *biþeh*, quod tamen *þanuh* esse debebat (vid. ad 9, 2); sed nihil frequentius eiusmodi pleonasmis, sic *auk raihtis*, *auk allis*, *þan auk*, *ip þan*, *apþan sveþauh*, all.

9, 18. *miþþanei*] J. St. † div.; sic alias etiam reliquae editt. — *þata*] gr. omn. ante *is*. — *þeina ana*] H. † ict. — *jah*] B. † *jau*.

9, 20. *vintruns*] hiemes; gr. omn. *ἔτη*; gentium germanicarum propria est ista temporum secundum hiemes computatio, non annorum. — *ib*] sic cod. Arg. J. B.; St. Z. + XII.

9, 21. *jabai*] Z. † div. — *þatainei*] H. † div. — *vastjai*] J. St. † *vastjan*.

9, 23. *svigljans*] J. † *svilgjans*. — *jah haurnjans haurnjandans*] et buccinatores buccinantes,

- 24 svigljans jah haurnjans haurnjandans jah managein auhjondein. qap̄ du im.
 25 afleip̄. unte ni gasvalt so mavi ak slep̄. jah biblohun ina. panuh pan us-
 dribana varp̄ so managei. atgaggands inn habaida handu izos jah urrais so
 26. 27 mavi. jah usiddja meripa so and alla jaina airpa. jah warbondin iesua
 jainpro laistidedun afar imma tvai blindans hropjandans jah qipandans.
 28 armai uggkis. sunau daveidis. qimandin pan in garda duaſiddjedun imma
 pai blindans jah qap̄ im iesus. gaſlaubjats patei magjau pata taujan. qepun
 29 du imma. jai frauja. panuh attaitok augam ize qipands. bi galaubeinai igg-
 30 qarai vairpai iggqis. jah usluknodedun im augona jah inagida ins iesus
 31 qipands. saiwats ei manna ni viti. ip̄ eis usgaggandans usmeridedun ina in
 32 allai airpai jainai. panuh bipe ut usiddjedun eis. sai. atberun imma mannan
 33 baudana daimonari. jah bipe usdribans varp̄ unhulpo. rodida sa dumba.
 jah sildaleikidedun manageins qipandans. ni aiv sva uskunp̄ vas in israela.

tibicines et buccinatores buccinantes et multitudinem tumultuantem, 24. dixit ad eos: abite! nam non mor-
 tua - est haec puella, sed dormit, et deriserunt eum. 25. Tunc quum expulsa esset haec multitudo, acce-
 dens intro tenuit manum eius et surrexit haec puella. 26. Et exiit fama haec in totam illam terram.
 27. Et abeunte Iesu illinc sequuti - sunt post eum duo caeci clamantes et dicentes: miserere nostri, fili
 Davidis! 28. Veniente autem in domum, adierunt eum hi caeci et dixit iis Iesus: creditisne, quod
 possim hoc facere? dixerunt ad eum: utique domine! 29. Tunc attigit oculos eorum dicens: secundum
 fidem vestram fiat vobis! 30. Et reclusi - sunt iis oculi et comminatus - est eis Iesus dicens: videte, ut
 homo non sciat. 31. Verum ii exeuntes diffamarunt eum in tota terra illa. 32. Tunc quum foras
 exirent ii, ecce, attulerunt ei hominem mutum daemonicum, 33. et quum eiectus esset daemon, loquutus -
 est hic mutus, et admiratae - sunt turbae dicentes: non ex - aeterno sic cognitum fuit in Israele.

o gr. omn.; B. probante Zahnio glossam ad *svigljans* esse suspicatur, sed *sviglja* significat ἀλλή-
 τής, cf. M. 11, 17. L. 7, 32 (ubi *svigljan* = ἀλλείν), *haurnja* autem est σαλπικτής, cf. M.
 6, 2 (ubi *haurnja* = σαλπίζειν). Potius videnda
 est in illis, uti L. 2, 29 in *fraujinond frauja*,
 amplificatio rei, cui similem ad 9, 8 notavimus.

9, 24. *slep̄*] sic legitur in cod. Arg., uti Mc. 4,
 27 et 38, nec mutavit eadem impia et imperita ma-
 nus, quae Mc. 5, 39, L. 9, 32. J. 11, 12 sq.
slep̄ in *sacuiþ* corruptit (cf. ad Mc. 4, 7), formam
 omnino non gothicam, nam neque *ae*, neque *eu*, nec
ui sunt gothicae diphthongi, cf. Ih. Ulf. illustr.
 p. 15, et miramur Rv. Gloss. p. 143.* periculum
 illius monstri defendendi fecisse. Illa mutatio ab
 homine quodam Scandinavo facta esse videtur, qui
 islandicum *sofa*, suecanum *sofva*, all. nosset qui-
 dem, sed non item anglo-saxonicum *slapan*, angli-
 cum *sleep*, all. Ceterum utramque formam ex eadem

radice natas esse, docet Bopp. Vergleichende Gram.
 I. p. 84 sq. cf. p. 19.

9, 25. *panuh pan*] male editt. vertunt: quum
 vero (cf. ad 9, 2), nam *panuh* est demonstrati-
 vum, sic legitur etiam Cor. 1, 15, 54; pro *panuh*
pan scribitur Mc. 8, 20 *aþþan þan*, et Cor.
 1, 15, 28 *panuh bipe*.

9, 26. *jaina airpa*] ~ gr. omn.

9, 27. *iesua jainpro*] ~ gr. omn.

9, 28. *gaulaubjats*] sic cod. Arg. H. Schm.; J. St.
 B. Z. Hz. + *gaulaubjats*, quibus incognitus erat
 usus mere gothicus *u* interrogativum inter *ga* praefixum
 et verbum ipsum ponendi, sic L. 18, 8 *biu-
 gítai*, J. 9, 35 *gaulaubeis*, sic etiam interposito
 alio verbo Mc. 8, 23 *gau wa sewi*, cf. J. 5, 46
ga þau laubidedeiþ, et cf. ad Mc. 14, 44.

9, 30. *qipands*] St. † *qipans*.

9, 32. [*usiddjedun eis*] ~ gr. omn. [*ad*] *foras*, o gr. omn.

9, 33. *usdribans*] haesitant Z. Schm.; est figura

34. 35 Īp fareisaieis qeþun. ĩn fauramaþlja unhuþono usdreþiþ unhuþons. jah hi-
 tauh ĩesus bauřs allos jah haimos laisjands ĩn gaqumþim ĩze jah merjands
 aivaggeþjon þrudangardjos jah hailjands allos sauhtins jah alla unhaiþja.
 36 gasaiwands þan þos manageins ĩnfeinoda ĩn ĩze. unte vesun afdauđai jah
 37 fravaurpanai sve lamba ni habandona hairdeis. þanuh qaþ du siponjam
 38 seinaim. asans raihtis managa ĩþ vaurstvjans favai. bidþiþ nu frauþan asa-
 10, 1. nais ei ussandjai vaurstvjans ĩn asan seinu. jah athaitands þans tvalif si .. —
 23 — þizai bauřg. þliuhaiþ ĩn anþara. amen auk qiþa ĩzvis ei ni ustiuhþiþ
 24 bauřs ĩsraelis. unte qimiþ sa sunus mans. nist siponeis ufar laisarja nih
 25 skalks ufar frauþin seinamma. ganah siponi ei vairþai sve laisareis ĩs jah
 skalks sve frauþa ĩs. jabai gardaþaldand baiailzaibul haihaitun. und wan filu (cf. ad Jern. 1, 5, 11.)
 26 mais þans ĩnnakundans ĩs. ni nunu ogeiþ ĩzvis ĩns. ni vaiht auk ĩst gahuliþ.
 27 þatei ni andhuljaidau. jah fulgin. þatei ni ukunnaidau. þatei qiþa ĩzvis ĩn
 riqiza. qiþaiþ ĩn liuhada. jah þatei ĩn auso gahauseiþ. merjaiþ ana hrotam.
 28 jah ni ogeiþ ĩzvis þans usqimandans leika þatainei ĩþ saivalai ni magandans
 usqiman. ĩþ ogeiþ mais þana magandan jah saivalai jah leika fraqistjan ĩn

34. Verum Farisaei dixerunt: in principe daemoniorum eicit daemonios. 35. Et circumiit Iesus urbes omnes et vicos docens in conciliis eorum et praedicans evangelium regni et sanans omnes morbos et omnes insanitates. 36. Videns autem has turbas misertus - est ob eos, nam fuerunt vexati et dispersi, ut oves non habentes pastorem. 37. Tunc dixit ad discipulos suos: messis quidem multa, verum operarii pauci. 38. Orate igitur dominum messis, ut emittat operarios in messem suam. 10, 1. Et advocans hos duodecim dis(cipulos) — 23. — hac urbe, fugiatis in aliam; amen enim dico vobis, quod non consummatis urbes Israelis, donec veniat hic filius hominis. 24. Non - est discipulus super magistro, neque servus super domino suo. 25. Sufficit discipulo, ut fiat, ut magister eius, et servus ut dominus eius; si patrem - familias Beelzebul vocarunt, in quam multum magis hos domesticos eius. 26. Ne igitur timete vobis eos, non quidquam enim est contactum, quod non detegatur, et absconditum, quod non cognoscatur. 27. Quod dico vobis in tenebris, dicatis in luce; et quod in aurem auditis, nuntietis in tectis. 28. Et ne timete vobis hos perdentes corpus modo, verum animam non potentes perdere; verum timete magis hunc potentem et animam et corpus occidere in

synesis, cf. ad 8, 31. [— ni aiv] J. St. † ni ĩn aiva. — sva uskunþ] ~ gr. — ĩsraela] J. St. B. H. † ĩsraelan.

9, 34. fauramaþlja] J. St. B. † favrabaþaja.

9, 35. gaqumþim] J. St. † gaqumþin.

10, 23. þliuhaiþ] H. † þliuhaiþ. — anþara] Ulf. c. cod. k. et verss. ° ετέραν — εις την.

10, 24. seinamma] Z. † sainamma.

L. [Græm, 1877. p. 279 pro unhalfo legendum esse videtur unhalfo, sed vid. Glogar. l. 7.

10, 25. siponi] sic recte, nam ganah accusativum secum habere solet, vid. etiam Cor. 2, 12, 9. — baiailzabul] J. St. † baiailzabul. — ĩnnakundans] H † ĩnnarundans.

10, 26. ni nunu] J. St. B. Hz. H. † ninu nu. — ni vaiht] Z. † nivaith.

10, 28. þatainei] modo, ° gr. omn. — saivalai] pr., Hz. † saivala.

29 gaiainnan. niu tvai sparvans assarjau bugjanda. jah ains izē ni gadriusiþ
 30 ana airþa inuh attins izvaris viljan. aþþan izvara jah tagla haubidis alla
 31 garaþana sind. ni nunu ogeiþ. managaim sparvam batizans sijuþ jus.
 32 sawazuh nu saei andhaitiþ mis in andvairþja manne. andhaita jah ik imma
 33 in andvairþja attins meinis. saei in himinam ist. iþ þiswanoh saei afaikiþ
 mik in andvairþja manne. afaika jah ik ina in andvairþja attins meinis þis
 34 saei in himinam ist. nih ahjaiþ þatei qemjau lagjan gavairþi ana airþa. ni
 35 qam lagjan gavairþi ak hairu. qam auk skaidan mannan viþra attan is jah
 36 dauhtar viþra aiþein izos jah brup viþra svaihron izos. jah fijands mans
 37 innakundai is. saei frijoþ attan aiþþau aiþein ufar mik. nist meina vairþs.
 38 jah saei frijoþ sunu aiþþau dauhtar ufar mik. nist meina vairþs. jah saei ni
 39 nimiþ galgan seinana jah laistjai afar mis. nist meina vairþs. saei bigitiþ
 saivala seina. fraqisteiþ izai. jah saei fraqisteiþ saivalai seinai in meina. bigi-
 40 tiþ þo. sa andnimands izvis mik andnimiþ jah sa mik andnimands and-
 41 nimiþ þana sandjandan mik. sa andnimands praufetu in namin praufetaus
 mizdon praufetis nimiþ jah sa andnimands garaihtana in namin garaihtis
 42 mizdon garaihtis nimiþ. jah saei gadragkeiþ ainana þize minnistane stikla
 kaldis vatins þatainei in namin siponeis. amen qiþa izvis ei ni fraqisteiþ

geennam. 29. Nonne duo passerēs assario emuntur? et unus eorum non cadit in terram sine patris vestri voluntate. 30. At vestri etiam capilli capitis omnes numerati sunt. 31. Ne igitur timete, multis passeribus meliores estis vos. 32. Omnis igitur qui confitetur me in praesentia hominum, confiteor etiam ego eum in praesentia patris mei, qui in coelis est. 33. Verum omnem qui negat me in praesentia hominum, nego etiam ego eum in praesentia patris mei huius qui in coelis est. 34. Ne putetis, quod venerim ferre pacem in terram; non veni ferre pacem, sed gladium. 35. Veni enim distrahere hominem contra patrem eius et filiam contra matrem eius et nurum contra socrum eius. 36. Et inimici hominis domestici eius. 37. Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus, et qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. 38. Et qui non sumit crucem suam et sequatur post me, non est me dignus. 39. Qui invenit animam suam, perdit eam, et qui perdit animam suam ob me, invenit hanc. 40. Hic recipiens vos, me recipit, et hic me recipiens, recipit hunc mittentem me; 41. hic recipiens profetam in nomine profetae, mercedem profetae accipit, et hic recipiens iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipit; 42. et qui potu recreat unum horum minimorum calice frigidae aquae modo in nomine discipuli, amen dico vobis, quod non perdit

bugjanda] omuntur, quod est bugjanda] 10, 29.] viljan] voluntate, ° gr. omnia.

10, 30. tagla] H. † tagal.
 10, 31. ni nunu] J. St. † ict., B. H. † ninu
 nu, vid. vs. 26. — managaim] J. St. † managaim.
 10, 32. sawazuh] Z. † div. — andhaita]
 H. † adhaita.

10, 33. þiswanoh] Z. † div. — ina] gr.
 ante jah ik.

10, 42. minnistane] minimorum, gr. μικρῶν;
 Sch. errat dicens, Ulf. legere c. cod. 157 τῶν μι-
 κρῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων.

11, 1. mizdon seinai. jah varþ. biþe usfullida iesus anabiudands þaim tvalif siponjam seinaim. ushof sik jainþro du laisjan jah merjan and baurgs ize. 2 iþ iohannes gahausjands in karkarai vaurstva xristaus insandjands bi si- 3 ponjam seinaim qaþ du imma. þu is sa qimanda þau anþarizuh beidaima. 4 jah andhafjands iesus qaþ du im. gaggandans gateihþ iohanne þatei gahau- 5 seiþ jah gasaiwiþ. blindai ussaiwand jah haltai gaggand. þrustfillai hrainjai vairþand jah baudai gahausjand jah dauþai urreisand jah unledai vilamer- 6. 7 janda. jah audags ist wazuh saei ni gamarzjada in mis. at þaim þan afgaggandam dugann iesus qiþan þaim manageim bi iohannen. wa usiddjeduþ 8 ana auþida saiwan. raus fram vinda vagidata. akei wa usiddjeduþ saiwan. mannan hnasqjaim vastjom gavasidana. sai. þaiei hnasqjaim vasidai sind. in 9 gardim þiudane sind. akei wa usiddjeduþ saiwan. praufetu. jai qiþa izvis 10 jah managizo praufetau. sa ist auk. bi þanei gameliþ ist. sai. ik insandja ag- 11 gilv meinana faura þus. saei gamanveiþ vig þeinana faura þus. amen qiþa

mercedem suam. 11, 1. Et factum est, quum consummaret Iesus mandans his duodecim discipulis suis, extulit se illinc ad docendum et praedicandum per urbes eorum. 2. Verum Iohannes audiens in carcere opera Christi, mittens de discipulis suis dixit ad eum: 3. tu es hic veniens, an aliumne expectemus? 4. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate Iohanni, quod auditis et videtis; 5. caeci vident et claudi eunt, leprosi mundi fiunt et surdi audiunt et mortui resurgunt et pauperes evangelio edocentur. 6. Et beatus est omnis qui non scandalizatur in me. 7. In his autem abeuntibus coepit Iesus dicere his turbis de Iohanne: quid existiis in desertum videre, arundinem a vento agitatam? 8. Sed quid existiis videre, hominem mollibus vestibus indutum? Ecce, qui mollibus induti sunt, in domibus regum sunt. 9. Sed quid existiis videre, profetam? utique dico vobis et plus profeta! 10. Hic est enim, de quo scriptum est: ecce, ego mitto angelum meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 11. Amen dico

11, 1. *biþe*] Z. † *biþ*.

11, 2. *bi*] B. ut graeco *δύο* respondeat lectio, positum esse existimat pro *b*, eamque literam duo significare et a Gothiis *bi* pronunciatam esse; Maresch. ap. Iun. p. 403 et Ih. Ulf. illustrat. p. 135 *per* vertunt et Ulfilam *duá* c. codd. et verss. legisse putant; Z. coniecit scriptura fuisse *.b. bi*. Z. et B. coniecturae pari modo contra usum loquendi peccant, nam neque *insandjan* cum dativo ponitur, neque *bi* significat ex, de (hoc sensu). Quamquam Maresch. et Ih. sententia nobis maxime probatur, tamen confitemur, nos *bi* hac significatione (*per*) nullo alio loco invenisse.

11, 5. *ussaiwand*] St. † *assaiwand*. — *þrustfillai*] St. † *þrustfillai*. — *jah*] tert. ° gr.

11, 7. *þan afgaggandam*] J. St. † *þana fargaggandam*; in cod. Arg. inter *afet gaggandam* quaedam literae (*ar?*) scriptae fuerunt, sed iis suo iure deletis lacuna relicta est. — *usiddjeduþ*] St. † *usiddjedut*.

11, 8. *þaiei*] J. St. † *þaei*.

11, 9. *jai*] St. † *iah*. — *managizo*] J. St. B. H. + *managiza*. — *praufetau*] H. † *prau- fetan*.

11, 10. *ist auk*] ~ gr. omn.; sic Goth. *auk* particulam saepissime post duo verba enuntiatu ponere solet, vid. Glossar. — *meinana*] J. St. † *meinna*, H. † *meina*. — *faura*] B. † *frwra*.

izvis ni urrais in baurim qimono maiza iohanne þamma daupjandia. ip sa
 12 minniza in þiudangardjai himine maiza iirma ist. framuh þan þaim dagam
 iohannis þis daupjandins und hita þiudangardi himine anamahtjada jah ana-
 13 mahtjandans fravilvand þo. allai auk praufeteis jah vitoþ und iohanne faura-
 14 qeþun. jah jabai vildedeiþ miþniman. sa ist helias. saei skulda qiman.
 15. 16 saei habai ausona hausjandona gahausjai. wamma nu galeiko þata kuni.
 17 galeik ist barnam sitandam in garunsai jah vopjandam anþarans jah qi-
 þandam. sviglodedum izvis jah ni plinsideduþ. hufum jah ni qainodeduþ.
 18 qam raihtis iohannes nih matjands nih drigkands jah qiþand. unhulþon ha-
 19 baiþ. qam sa sunus mans matjands jah drigkands jah qiþand. sai. manna

vobis, non exstitit in natis mulierum maior Iohanne hoc baptizante; verum hic minor in regno coelorum maior eo est. 12. Ab autem his diebus Iohannis huius baptizantis usque hodiernum regnum coelorum violatur et violantes arripiunt hoc. 13. Omnes enim profetae et lex usque Iohannem praedixerunt, 14. et si velletis concipere, hic est Elias, qui debuit venire. 15. Qui habeat aures audientes audiat. 16. Cui igitur assimilo hoc genus? Simile est pueris sedentibus in foro et vocantibus alios 17. et dicentibus: cecinimus vobis et non saltavistis; ploravimus et non flevistis. 18. Venit enim Iohannes nec edens nec bibens, et dicunt: daemonium habet. 19. Venit hic filius hominis edens et bibens, et dicunt: ecce, homo

11, 12. *fravilvand*] J. St. † *fravilvan*.

11, 15—25. pagina haec codicis Arg., quae hos decem versus continet, dimidia fere parte rupta est, (quod si Schmellerus scivisset, non adnotasset, literas in hac pagina scriptas ita exolevisse, ut pene legi non possent) vid. Tabulam ap. Ih. Ulf. illustr. p. 189. Quae ita interierunt de verbis gothicis, ea primus Ih. ex L. 7, 32 sqq. et 10, 13 sqq. supplendi periculum fecit; eum secuti sunt Z. H. et maximam partem Schm. Quam vs. 15 apud J. et St. totus et alia etiam, quae nunc desunt, legantur, aliquis coniecere potest, eorum temporibus illam scissuram non tam late hiasse; sed qui illorum gothica ex graecis supplendi morem novit, tali opinioni non multum tribuet.

11, 15. *ausona*] de hac voce litera s omnino non legitur et literae u inferior tantum pars. — *gahausjai*] syllaba ga in cod. Arg. non legitur, non satis accurate igitur Schm. edidit.

11, 16. *wamma*] editt. *we*; quod nos dedimus, coniecit Schm.; ea autem coniectura non solum propter sensum commendari videtur, nam non quaeritur, cui rei (*we*), sed cui personae (i. e. *wamma*) simile id genus sit, vid. L. 6, 47 *waxuh sa gaggands du mis* — *wamma galeiks ist?* (quamquam *we* non falsum esse, e loco parallelo L. 7, 31 apparet); sed etiam quod vocula *we* spatium omnino

non explet. — *kuni*] J. St. B. † *kunni*. J. St. habent a *þata* usque ad *anþaran* (sic quidem pro *anþarans*). In cod. Arg. pro s pars literae þ clare apparet, pro qua J. St. v posuerunt; *anþarans* postulant regulae syntacticae (vid. etiam L. 7, 32) et veri simile videtur, librarii errore scriptum fuisse *anþaranþarans*, quae vitia saepius reperiuntur (L. 6, 17. J. 9, 41. 12, 47. 13, 13. cf. ad M. 5, 31). Ceterum Ulf. c. codd. et verss. *étépois* legit, et ab Ih. male addita *frijonds seinans* male repetierunt Z. et Schm.; iis enim transfertur *étápois autōw*, quod alii codd. gr. pro *tois étépois* legunt; neque omnino spatium tam multa capit. — *garunsai*] quum codd. alii *ayopā*, alii *ayopais* habeant, legi etiam potest *garunsim*. — *jah*] H. † *jai*.

11, 17. 18.] integri hi versus ap. J. St. legantur. — *hufum*] *izvis*, quod J. St. Ih. Z. Schm. post *hufum* addunt, delendum est; nam pars paginae abrupta tot literas non capit; *éμiv* omitant etiam plerique codd. — *ni matjands*] Ih. Z. † *ni matjands*. — *unhulþon*] legitur in cod. Arg. *unhulþ* . . . non *unkul* . . . , ut habet Schm.

11, 19. *afdrugja*] J. St. hunc versum integrum habent excepto verbo *afdrugja*, pro quo *afd* . . . legunt; sed in cod. Arg. tantummodo *a* exstat; ab Ih. recte suppletum esse docet Cor. 1, 5, 11. — *frijonds*] H. † *frijands*.

afetja jah afdrukja. motarje frijonds jah fravaurhtaize. jah usvaurhta gado-
 20 mida varþ handugei fram barnam seinaim. þanuh dugann idveitjan þaurgim.
 in þamei vaurþun þos managistons mahteis is. þatei ni idreigodedun sik.
 21 vai þus kaurazein. vai þus beþsaiðan. unte iþ vaurþeina in tyre jah seidone
 landa mahteis þos vaurþanons in izvis. airis þau in sakkau jah azgon idrei-
 22 godedeina. sveþauh qiþa izvis. tyrim jah seidonim sutizo vairþiþ in daga
 23 stauos þau izvis. jah þu kafarnaum. þu und himin ushauhida. dalap und
 halja galeiþis. unte jabai in saudaumjam vaurþeina mahteis þos vaurþanons
 24 in izvis. aiþþau eis veseina und hina dag. sveþauh qiþa izvis þatei airþai
 25 saudaumje sutizo vairþiþ in daga stauos þau þus. inuh jainamma mela andhaf. . —
 25, 38 wanuh þan þuk sewum gast jah galaþodedum. aiþþau naqadana jah vasidedum.

edax et bibax, portitorum amicus et peccatorum, et iusta iudicata fuit sapientia a filiis suis. 20. Tunc coepit exprobrare urbibus, in quibus factae sunt hae plurimae virtutes eius, quod non converterunt se. 21. Vae tibi Corazin! vae tibi Bethsaida! nam si fierent in Tyrionum et Sidoniorum terra virtutes hae factae in vobis, prius fortasse in sacco et cinere poeniteret eos. 22. Verumtamen dico vobis, Tyriis et Sidoniis facilius fit in die iudicii, quam vobis. 23. Et tu Cafarnaum, tu usque coelum exaltata, deorsum usque infernum vadis, nam si in Sodomitis fierent virtutes hae factae in vobis, fortasse ii existerent usque hodiernum diem. 24. Verumtamen dico vobis, quod terrae Sodomitarum facilius fit in die iudicii, quam tibi. 25. In illo tempore respon(dens) — 25, 38. Quando vero te vidimus hospitem et invitavimus? aut nudum et vestivimus?

11, 20. apud J. St. totus legitur. — þanuh] St. Z. † tanuh. — ni] J. St. † nih. — idreigodedun] fortasse gavandidedun reponendum est, sic L. 17, 3 sq. variatur. — sik] J. St. B. ° †.

11, 21. kaurazein] Ih. Z. † korazein, vid. L. 10, 13; recte iam B. H. dederunt. — beþsaiðan] aut si mavis beþsaeidan, vid. J. 12, 21. — vaurþeina — vaurþanons] B. † in tyrai jah seidonai vaurþeina . . . laudai mahteis þos vaurþanons; Ih. Z. H. Schm. † vaurþeina in tyrai (H. † turai) jah seidonai svelauda mahte vasve þos vaurþanons. Landa perspicue in cod. Arg. legitur; quamquam in gr. desideratur, tamen retinendum est, quia alio modo lectio restitui non potest. Ceterum ~ gr. omn. De literis þa vocis vaurþanons partes tantum supersunt. — airis þau] Schm. † ict. — azgon] J. St. B. Ih. p. 236, 2 + azgomið

11, 22. sveþauh] sic cod. Arg.; J. St. Ih. Z. H. Schm. † sveþau, vid. ad 7, 15. — tyrim] H. † turim; J. St. post izvis addunt + þatei. — sutizo] Ih. H. † supizo. — izvis] fin. J. St. + þus.

11, 23. dalap und halja] Ih. H. Z. Schm. † [idreigodedeina] melius scriberetur galdreigodedeina, uti Luc. 10, 13 scripserunt est.

und halja dalapa; nam dalapa significat infra (Mc. 14, 66) non deorsum, id autem est dalap. — unte jabai] J. St. † þatei ei; nam ei, non nisi in interrogativis sententiis pro graeco ei ponitur, (Mc. 11, 13, 15, 44. Philpp. 3, 11); id sentientes Ih. Z. Schm. dederunt unte iþ, (pro quo H. † unþe iþ) recte quidem, sed non explet verum. — saudaumjam] J. St. † saudaumjan. — mahteis] Ih. Z. H. Schm. † addunt þos; neque spatium tot literas capit, neque ullum illius vocis vestigium apparet, quum alibi infra lineam excurrentes literarum partes omnes conspiciantur. — izvis] vobis, gr. omn. soi. — eis] ii, ° gr. omn.

11, 24. sveþauh] J. St. † sve þau; Z. Schm. † sveþau, vid. ad 7, 15.

11, 25. andhaf. . .] hactenus cod. Arg.; J. St. de suis integram formam andhafjands addiderunt, quos secutus est Z.

25, 38—26, 3 init. Hoc fragmentum, quod in cod. Arg. non reperitur, ab Ang. Majo et Castilioneo in codice quodam Ambrosiano inventum et in Specimine Ulphilae part. inedit. p. 8 sq. editum est.

39 wanuh þan þuk sewum siukana aiþþau in karkarai jah afiddjedum du þus.
 40 jah andhafjands sa þiudans qiþiþ du im. amen qiþa izvis. jah þan ei tavi-
 41 deduþ ainamma þize minnistane broþre meinaize. mis tavideduþ. þanuh
 qiþiþ jah þaim af hleidumein ferai. gaggiþ fairra mis jus fraqiþanans in fon
 42 þata aiveino þata manvido umbulþin jah aggilum is. umte gredags vas jan-
 43 ni gebuþ mis matjan. afþaursiþs vas jan - ni dragkideduþ mik. gasts jan - ni
 galapodeduþ mik. naqaþs jan - ni vasideduþ mik. siuks jah in karkarai jan-
 44 ni gaveisodeduþ meina. þanuh andhafjand jah þai qiþandans. frauja wan
 þuk sewum gredagana aiþþau afþaursidana aiþþau gast aiþþau naqadana aiþ-
 45 þau siukana aiþþau in karkarai jan - ni andbahtidedeima þus. þanuh and-
 haffiþ im qiþands. amen qiþa izvis. jah þan ei ni tavideduþ ainamma þize
 46 leitilane. mis ni tavideduþ. jah galeiþand þai in balvein aiveinon iþ þai
 26, 1 garaihtans in libain aiveinon. jah varþ. biþe ustauh iesus alla þo vaurda.
 2 qaþ siponjam seinaim. vituþ þatei afar tvans dagans paska vairþiþ jas - sa
 3. 65 sunus mans atgibada du ushramjan. þanuh — — þaurbum veitvode. sai. nu
 66 gahausideduþ þo vajamerein is. wa izvis þugkeiþ. iþ eis andhafjandans qe-

39. Quando vero te vidimus aegrotum aut in carcere et venimus ad te? 40. Et respondens hic rex dicit ad eos: amen dico vobis, etiam vero ut feceritis uni horum minimorum fratrum meorum, mihi fecistis. 41. Tunc dicit etiam his a sinistro latere: ite procul me vos damnati in ignem hunc aeternum hunc paratum diabolo et angelis eius. 42. Nam famelicus fui, et non dedistis mihi edere, sitiens fui, et non potu - recreastis me; 43. hospes, et non invitastis me; nudus, et non vestivistis me; aegrotus et in carcere, et non visitastis me. 44. Tunc respondent etiam hi dicentes: domine, quando te vidimus famelicum aut sitientem aut hospitem aut nudum aut aegrotum aut in carcere et non ministravimus tibi? 45. Tunc respondet iis dicens: amen, dico vobis, etiam vero ut non feceritis uni horum parvorum, mihi non fecistis. 46. Et eunt hi in supplicium aeternum, verum hi iusti in vitam aeternam. 26, 1. Et factum - est, quum finiret Iesus omnia haec verba, dixit discipulis suis: 2. scitis, quod post duo dies pasca fit et hic filius hominis traditur ad crucifigendum? 3. Tunc — — 65. egemus testibus? ecce, nunc audistis hanc blasphemiam eius; quid vobis videtur? 66. Verum ii respondentes dix-

25, 40. jah þan ei] etiam vero ut, (*gesetzt auch, dass*) Cast. † jah þanei (cf. ad L. 5, 24); gr. omn. ἐφ' ὅσον. Gothus sollicitus ingressus graecorum vestigiis accusativum rei (aliquid) omisit; sic vs. 45. — minnistane] gr. omn. post meinaize. — meinaize] Cast. † meinaze.

25, 43. gasts] Ulf. ° ἡμῶν.

25, 45. jah þan ei] vid. ad vs. 40. — leitilane] parvorum, gr. omn. ἐλαχίστων.

26, 1. 65—27, 1. haec in eodem codice continen-

tur, de quo ad 25, 38 dictum est; cod. Arg. de his ea habet, quae inde ab versu 70 capitis 26 sequuntur.

26, 65. sai nu gahausideduþ] Cast. † saikgga hausideduþ, Schm. † sai gahausideduþ. Veram lectionem iam pridem coniectura assequuti eramus, quum Masm. etiam (Sk. p. 182) eam in cod. Ambr. legi adnotavit, et miramur, Grimmium, virum tantae prudentiae, monstrosam illam formam saikgga Gr. III, 12 defendere tentasse.

67 þun. skula dauþaus iſt. þanuh spivun ana andavleizn iſ jah kaupastedun
 68 ina. sumaiþ-þan loſam slohun qiþandans. praufetei unſis xriſtu. was iſt ſa
 69 ſlahands þuk. iþ paitrus uta ſat ana rohsnai jah duafiddja imma aima þivi
 70 qiþandei. jah þu vaſt miþ iesua þamma galeilaiu. iþ iſ laugnida faura þaim
 71 allaim qiþands. ni vaiſt wa qiþis. uſgaggandan þan ina in daur gasaw ina
 anþara jah qaþ du þaim jainar. jah ſa vaſ miþ iesua þamma nazoraiau.
 72.73 jah aftra afaiaik miþ aiþa ſvarands þatei ni kann þana mannan. afar leitil
 þan atgaggandans þai ſtandardans qeþun paitrau. bi ſunjai jah þu þize iſ.
 74 jah auk razda þeina bandveiþ þuk. þanuh dugann afdomjan jah ſvaran
 75 þatei ni kann þana mannan. jah ſuns hana hrukida. jah gamunda paitrus
 vaurdis iesuis qiþanis du ſis þatei faur hanins hruk þrim ſinþam afaikis
 27, 1 mik. jah uſgaggands ut gaigrot baitraba. at maurgin þan vaurþanana runa
 nemun allai gudjans jah þai ſiniſtans manageins bi iesu. ei aſdaupidedeina ina.

runt: reus mortis est. 67. Tunc spuerunt in faciem eius et colaphis-affecerunt eum, alii vero palmis verberarunt dicentes: 68. praedica nobis, Christe, quis est hic verberans te? 69. Verum Petrus foris sedit in atrio et accessit - ad eum una serva dicens: etiam tu fuisti cum Iesu hoc Galilaeo! 70. Verum is negavit coram his omnibus dicens: non scio, quid dicis. 71. Exeuntem autem eum in portam vidit eum alia et dixit ad hos illic: etiam hic fuit cum Iesu hoc Nazoraeo. 72. Et iterum negavit cum iuramento iurans, quod non novi hunc hominem. 73. Post paulum autem accedentes hi stantes dixerunt Petro: in veritate etiam tu horum es, et enim sermo tuus manifestat te. 74. Tunc coepit detestari et iurare, quod non novi hunc hominem; et statim gallus cantavit. 75. Et meminit Petrus verbi Iesu dicti ad se, quod ante galli cantum tribus vicibus negas me; et exiens foras flevit amare. 27, 1. Ad mane autem factum consilium inierunt omnes sacerdotes et hi natu-maximi populi de Iesu, ut interficerent eum.

26, 69. *uta sat*] foris sedit; Cast. versione seductus Sch. male dicit Goth. ἔξωθεν post ἐξάθητο legere.

26, 70. *þaim*] iis, Goth. igitur αὐτῶν non repudiat, uti Sch. † notat. — *wa qiþis*] his verbis incipit fragmentum cod. Arg.

26, 71. *jah sa*] cod. Ambr. *jus-sa*, vid. ad 5, 37.

26, 72. *afaiaik*] J. St. † *afaiar*; cod. Ambr. *laugnida*, quod idem significat. — *ſvarands*] iurans, ° gr. omn.; B. videtur glossa esse ad *miþ aiþa*, sed habet uterque codex, nec insolita est ea abundantia locutionis, cf. Mc. 1, 6 *vaurda qiþan*, 4, 3 *saias fraiva*, 6, 9 *gaskohs suljom*, 1, 40 *knivam knussjands*, cf. ad M. 9, 8.

26, 73. *standandans*] cod. Ambr. † *standans*. — *paitrau*] cod. Ambr. *du paitrau*, sed additamentum

du expunctum est. — *bi sunjai*] J. St. B. Z. H. † ict., sic ubique.

26, 75. *qiþanis*] dicti, gr. omn. εἰρηκότος, sic Mc. 15, 28 *þata gamelido þata qiþano* (hoc scriptum hoc dictum) = ἡ γραφή ἡ λέγουσα. — *afaikis*] cod. Ambr. *invidis*, quod idem valet.

27, 1. *at maurgin*] J. St. † ict.; B. † *at maurgan*. — *vaurþanana*] lh. conl. *vaurþanamma*, sed accusativum habet uterque codex et pro eo casti *maurgin* (a nominativo *maurgins*) habendum est. Praepositio *at* raro quidem cum accusativo construitur, sed uti hoc loco, etiam Mc. 12, 2. L. 2, 41. — *runa*] cod. Ambr. *garuni*. — *gudjans*] addit cod. Ambr. articulum *þai*. — *jah þai*] hucusque pertinet fragmentum cod. Ambr.

2 jah gabindandans ina gatauhun jah anafulhun ina pauntiau peilatau kindina.
 3 panuh gasaiwands iudas sa galeyjands ina patei du stauai gatauhans varþ.
 4 idreigonds gavandida þans þrinstiguns silubrinaize gudjam jah sinistam qipands.
 fravaurhta mis galeyjands bloþ svikn. iþ eis qeþun. wa kara unsis. þu viteis.
 5 jah atvairpands þaim silubram in alh aflaiþ jah galeyjands ushahbah sik.
 6 iþ þai gudjans nimandans þans skattans qeþun. ni skuld ist lagjan þans in
 7 kaurbanaun. unte andvairþi bloþis ist. garuni þan nimandans usbauhtedun
 8 us þaim þana akr kasjins du usfilham þaim gastim. dupþe haitans varþ
 9 akrs jains akrs bloþis und hina dag. þanuh usfullnoda þata qipano þairh
 iairaimian praufetu qipandan. jah usnemun þrinstiguns silubreinaize andvairþi
 10 þis vairþodins. patei garahnidedun fram sunum israelis. jah atgebun ins und
 11 akra kasjins svasve anabauf mis frauja. iþ iesus stoþ faura kindina jah
 frah ina sa kindins qipands. þu is þiudans iudaie. iþ iesus qaþ du imma.
 12 þu qipis. jah miþþancei vrohiþ vas fram þaim gudjam jah sinistam. ni vaiht

2. Et vincientes eum duxerunt et tradiderunt eum Pontio Pilato praefecto. 3. Tunc videns Iudas hic tradens eum, quod ad iudicium ductus fuit, poenitentia-motus retulit hos triginta argenteorum sacerdotibus et natu-maximis 4. dicens: peccavi mihi tradens sanguinem innoxium; verum ii dixerunt: quid cura nobis? tu scias! 5. Et proiciens hos argenteos in templum abiit et iens suspendit se. 6. Verum hi sacerdotes sumentes hos denarios dixerunt: non debitum est ponere hos in corbanon, nam pretium sanguinis est. 7. Consilium autem ineuntes emerunt ex his hunc agrum figuli ad sepulcra his hospitibus. 8. Ideo vocatus fuit ager ille ager sanguinis usque hodiernum diem. 9. Tunc impletum est hoc dictum per Ieremiam profetam dicentem: et acceperunt triginta argenteorum pretium huius aestimati, quod appetiarunt e filiis Israelis. 10. et dederunt eos pro agro figuli, sicut praecepit mihi dominus. 11. Verum Iesus stetit coram praefecto, et interrogavit eum hic praefectus dicens: tu es rex Iudaeorum? verum Iesus dixit ad eum: tu dicis! 12. Et dum accusatus fuit ab his sacerdotibus et natu-maximis, non quidquam

27, 4. *mis*] non *male*, uti H. vertit, sed *mih*, cf. L. 15, 18. — *svikn*] Ulf. quoque videtur ἀδῶον legisse, nam δίκαιος ab eo per *garaihts* aut *usvaurhta* reddi solet.

27, 5. *aflaiþ*] Z. Schm. ° †; reliquae edit. omnes habent, nec Sch. adnotare debebat Ulfilam omittere ἀνεχώρησε.

27, 6. *gudjans*] St. † *gudjands*. — *andvairþi*] sic cod. Arg., B. lh. Z. Schm. † *andavairþi*.

27, 7. *usfilham*] sic cod. Arg. *usfilha*; edit. † *usfilhan*, lh. Ulf. illustr. p. 229, 2 † *usfilha* (vid. Mc. 14, 8. cf. J. 12, 7). — *þaim*] J. St. † . . a;

lh. Z. H. Schm. † *ana*; in codice Arg. huius vocis ultima tantum pars dignoscitur, quae literae *a* non potest, *m* esse potest, quam ob causam B. coniectura probabilis videtur, etsi articuli usus hoc loco insolentior est.

27, 9. *usnemun*] J. St. B. † *ganemun*. — *silubreinaize*] vs. 3 erat *silubrinaize*. — *andvairþi*] edit. † *andavairþi*, vid. ad vs. 6.

27, 11. *kindina*] J. St. † *kindana*. — *imma*] Z. † *ima*.

27, 12. *miþþancei*] J. St. † div. — *vrohiþs*] J. St. † *vrohits*.

13 andhof. þanuh qaþ du ïmma peilatus. niu hauseis. wan filu ana þuk veit-
 14 vodjand. jah ni andhof ïmma viþra ni ainhun vaurde. svasve sildaleikida sa
 15 kindins filu. and dulþ þan warjanoh biuhts vas sa kindins fraletan ainana
 16 þizai managein bandjan. þanei villedun. habaidedunuh þan bandjan gatar-
 17 hidana barabban. gaqumanaim þan ïm qaþ ïm peilatus. wana vileiþ ei fra-
 18 letau ïzvis. barabban þau ïesu. saei haitada xristus. vissa auk þatei ïn
 19 neiþis atgebun ïna. sitandin þan ïmma ana stauastola ïnsandida du ïmma
 42 qens is qiþandei. ni vaiht þus jah þamma garaihtin — — ïsraelis ïst. atstei-
 43 gadau nu af þamma galgin. ei gasaiwaima jah galaubjam ïmma. trauaida du
 guþa. lausjadau nu ïna. jabai vili ïna. qaþ auk þatei guþs ïm sunus.
 44 þatuh samo jah þai vadedjans þai miþushramidans ïmma ïdveitidedun
 45 ïmma. fram saihston þan weilai varþ riqis ufar allai airþai und weila niun-
 46 don. iþ þan bi weila niundon uþhropida ïesus stibnai mikilai qiþands. helei helei.
 47 lima sabakþani. þatei ïst. guþ meins guþ meins. duwe mis bilaist. iþ sumai
 48 þize jainar standandane gahausjandans qeþun þatei helian vopeiþ sa. jah suns

respondit. 13. Tunc dixit ad eum Pilatus: nonne audis, quam multum contra te testantur? 14. Et non respondit ei contra non unum verborum, adeo - ut miraretur hic praefectus multum. 15. Ad festum autem quodcunque consuetus fuit hic praefectus dimittere unum huic turbae vinctum, quem voluerunt. 16. Habuerunt autem vinctum famosum Barabbam. 17. Congregatis autem iis, dixit iis Pilatus: quem vultis, ut dimittam vobis, Barabbam an Iesum, qui vocatur Christus? 18. Scivit enim, quod ob invidiam tradiderunt eum. 19. Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor eius dicens: non quidquam tibi et huic iusto — 42. — Israelis est, descendat nunc ab hac cruce, ut videamus et credamus ei; 43. confidit in deo, liberet nunc eum; si velit eum, dixit enim, quod dei sum filius. 44. Hoc ipsum etiam hi malefici hi crucifixi - cum eo exprobrarunt ei. 45. A sexta autem hora facta - est caligo super omnem terram usque horam nonam. 46. Verum tum circa horam nonam exclamavit Iesus voce magna dicens: Heli, Heli; lima sabachthani! quod est: deus mi, deus mi, cur me reliquisti! 47. Verum quidam horum illic stantium audientes dixerunt, quod Heliam vocat hic. 48. Et statim

27, 14. sildaleikida] St. † sildaleikjda.

27, 15. warjanoh] quodcunque, ° gr. omn.; ceterum vid. ad Mc. 15, 6.

27, 16^f gatarhidana] St. † datarhidana. Mareah. ap. J. p. 410 speciosius quam verius legi suadet gataiknidana; vide Sk. 44, 22 ubi gatarhjan eodem sensu invenitur. — barabban] Ulf. ° λεγόμενον.

27, 42. atsteigadau] vid. ad J. 13, 35. — ei gasaiwaima] ut videamus, ° gr. omn., Ulf., qui c.

I. [þan] Goll. ° vtr, þanuh, quod fortasse a libario propter praecedens þan omissam est.

verss. legit, ex Mc. 15, 32 addidisse videtur (cf. ad 3, 11).

27, 44. þan] H. ° † — weilai] J. St. Hz. ^{cf. ad Goh. 18, 26 et Ephes. 4, 2} † weila; B. lac.; in cod. Arg. weil. . tantummodo legi potest. — varþ riqis] ~ gr. omn.

27, 46. weila niundon] ~ gr. omn. — helei] Ulf. ηλει, non ηλι legisse, cum Griesb. contendi non potest, nam saepius Ulf. graecum i accentu insignitum per diphthongum ei reddit, vid. Grim. I. 38. — lima] gr. λαμά.

4

þragida ains us im jah nam svamm fulljands akeitis jah lagjands ana raus
 49 draggkida ina. ip þai anþarai qeþun. let ei saiwam. qimaiu helia nasjan ina.
 50. 51 ip iesus aftra hropjands stibnai mikilai aflailot ahman. jah þan faurhah alhs
 diskritnoda in tva iupaþro und dalaþ jah airþa reiraida jah stainos disskrit-
 52 nodedun jah hlaivasnos usluknodedun jah managa leika þize ligandane
 53 veihaize urrisun jah usgaggandans us hlaivasnom afar urrist is innatgaggan-
 54 dans in þo veihon baurg jah ataugidedun sik managaim. ip hundafaþs jah
 þai miþ imma vitandans iesua gasaiwandans þo reiron jah þo vaurþanona
 55 ohtedun abraba qiþandans. bi sunjai guþs sunus ist sa. vesumuh þan jainar
 qinons managos fairraþro saiwandeins. þozei laistidedun afar iesua fram ga-
 56 leilaia andbahtjandeins imma. in þamei vas marja so magdalene jah marja
 57 so iakobis jah iosez aiþei jah aiþei sunive zaibaidaius. ip þan seiþu varþ.
 qam manna gabigs af areimaþaias. þizuh namo iosef. saei jah silba siponida

cucurrit unus ex iis et sumpsit spongiam implens aceto et ponens super arundinem potu - recreavit eum.
 49. Verum hi alii dixerunt: sine, ut videamus, veniatne Helia salvare eum. 50. Verum Iesus iterum cla-
 mans voce magna emisit spiritum. 51. Et tum velum templi scissum - est in duo, superne usque deor-
 sum, et terra mota - est et saxa scissa - sunt 52. et sepulcra aperta - sunt et multa corpora horum iacen-
 tium sanctorum surrexerunt 53. et exeuntes ex sepulcris post resurrectionem eius introentes in hanc
 sanctam urbem et ostenderunt se multis. 54. Verum centurio et hi cum eo custodientes Iesum videntes
 hunc motum et haec facta timuerunt valde dicentes: in veritate, dei filius est hic. 55. Fuerant autem
 illic mulieres multae procul videntes, quae sequutae - sunt post Iesum a Galilaea, ministrantes ei, 56. in
 quibus fuit Marja haec Magdalene et Marja haec Iacobi et Iosis mater et mater filiorum Zebedaei.
 57. Verum quum sero fieret, venit homo dives ab Arimathaea, huius nomen Iosef, qui etiam ipse discipulus - fuit

27, 48. jah lagjands] St. † ict.

27, 49. let ei] J. St. † ict., vid. ad Mc. 15,
 36. — nasjan] servare, gr. σώσω.

27, 51. diskritnoda] sic cod. Arg.; J. St. B. dis-
 skritnoda, rectius quidem, sed uti codex habet, saepius
 scribitur, vid. ad Mc. 3, 13. — iupaþro] Z. † iupaþro.

27, 52. ligandane] iacentium, gr. omn. κει-
 μηένων; B. satis acute suspicatur Ulf. falso le-
 gisse κειμένων; κειοιμήσθαι certe aliis locis ga-
 slepan reddi solet, vid. Cor. 1, 15, 20.

27, 53. innatgaggandans] J. St. † innagag-
 gandans. — managaim] B. lac.

27, 54. vaurþanona] J. St. † vaurþano. —
 sunus] J. St. † sunu. — ist] est, gr. omn. ἵν.

27, 55. saiwandeins] J. St. † saiwaindeins. —
 þozei] J. St. B. H. † þosei.

27, 56. iosez] insolentior forma genitivi propter
 z in fine; Mc. 15, 40. 47. L. 3, 29 recte iosezis
 legitur; si scriberetur ioses, defendi posset compa-
 ratis formis mozes J. 9, 28. anos Esdr. 2, 33;
 nunc vero iosezis scribendum esse videtur.

27, 57. af areimaþaias] offendet lectorem haec
 structura, quod af dativum secum habere solet;
 praeter hunc locum Mc. quoque 15, 43 et af be-
 þanias J. 11, 1; elliptice id dictum esse ex L. 6,
 17 apparet, ubi us allamma iudaias legitur, omni-
 bus in his locis landa supplendum est, cf. ad L.
 8, 49. — þizuh namo] huius nomen, gr. omn.
 τοῦνομα, quam formam non novisse videtur Ulf.,
 constructio enim postulat þizei namo, ut L. 1, 27,
 2, 25; vide tamen ad J. 18, 26.

58 İesua. sah atgaggands du peilatau baþ þis leikis İesuis. þanuh peilatus uslaubida
 59 giban þata leik. jah nimands þata leik İosef bivand İta sabana hrainjamma
 60 jah galagida İta İn niujamma seinamma hlaiva. þatei ushuloda ana staina jah
 61 faurvalvjands staina mikilamma daurons þis hlaivis galaiþ. vasuh þan jainar
 marja magdalene jah so anþara marja sitandeins andvairþis þamma hlaiva.
 62 İftumin þan daga. saei İst afar paraskaivein. gaqemun auhumistans gudjans
 63 jah fareisaieis du peilatau qiþandans. frauja. gamundedum þatei jains airz-
 64 jands qaþ nauh libands. afar þrins dagans urreisa. hait nu vitan þamma hlai-
 va und þana þridjan dag. İbai ufto qimandans þai siponjos İs binimaina
 İmma jah qiþaina du managein. urrais us dauþaim. jah İst so speidizei air-
 65 ziþa vairsteizi þizai frumein. qaþ İm peilatus. habaiþ vardjans. gaggiþ vitaid-
 66 uh svasve kunnuþ. İþ eis gaggandans galukun þata hlaiv faursigljandans þana —

Iesu; 58. hic accedens ad Pilatum petiit hoc corpus Iesu. Tunc Pilatus permisit dare hoc corpus;
 59. et sumens hoc corpus Iosef involvit id linteo mundo 60. et posuit id in novo suo sepulcro, quod ex-
 cidit in saxo et praecludens saxo magno ostia huius sepulcri ivit. 61. Fuit autem illic Marja Magda-
 lene et haec altera Marja sedentes e - regione huic sepulcro. 62. Postero autem die, qui est post para-
 sceven, convenerunt summi sacerdotes et Farisaei ad Pilatum 63. dicentes: domine, meminimus, quod ille
 seductor dixit adhuc vivens: post tres dies surgo. 64. Iube igitur custodire hoc sepulcrum usque hunc
 tertium diem, ne forte venientes hi discipuli eius auferant eum et dicant ad populum: surrexit
 e mortuis, et sit haec posterior seductio peior hac priore. 65. Dixit iis Pilatus: habete custodes,
 ite, custodite sicut scitis. 66. Verum ii euntes clauserunt hoc sepulcrum signantes hunc —

27, 58. *uslaubida*] permisit, gr. omn. ἐκέλευσε; Maresh. p. 410 *uslaubida* ex loco parallelo J. 19, 38 huc pervenisse suspicatur, ibi enim ἐπέτρωςε legitur, cui verbo *uslaubjan* semper respondet.

27, 62. *paraskaivein*] accusativus forma graeca, sic *synagogein* L. 7, 5. *apistaulein* Rom. 16, 22.

27, 64. *þridjan*] J. St. B. Hz. ‡ *þridjin*. — *ufto*] sine dubio legendum est *aufto*. — *frumein*] sic recte, vid. Grim. I. 757.

27, 65. *vardjans*] custodes, gr. omn. (praeter cod. D. ubi prima manu scriptum erat φύλακας) *κουστωδιάν*; sic vs. seq.

Aivaggeljo þairh Marku

a n a s t o d e i þ.

1, 1.2 **A**nastodeins aivaggeljons iesuis xristaus sunaus guþs. sve gameliþ ist in esaïin
 praufetau. sai. ik insandja aggilu meinana faura þus. saei gamanveiþ vig þei-
 3 nana faura þus. stibna vopjandins in auþidai. manveiþ vig frauþins. ~~mahtos~~
 4 vaurkeiþ staigos guþs unsaris. vas iohannes daupjands in auþidai jah mer-
 5 jands daupein idreigos du aflageinai fravaurhte. jah usiddjedun du imma all
 iudaialand jah iairusaulymeis jah daupidai vesun allai in iaurdane awai
 6 fram imma andhaitandans fravaurhtim seinaim. vasuþ - þan iohannes gavasipþ
 taglam ulbandaus jah gairda filleina bi hup seinana jah matida þramsteins
 7 jah miliþ haiþivisk jah merida qiþands. qimip svinþoza mis sa afar mis.
 8 þizei ik ni im vairþs analneivands andbindan skaudaraip skohe is. aþþan ik

Evangelium per Marcum incipit.

1. Initium evangelii Iesu Christi, filii dei. 2. Ut scriptum est in Esaia profeta: ecce, ego mitto angelum meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 3. Vox clamantis in deserto: parate viam domini, rectas facite semitas dei nostri! 4. Fuit Iohannes baptizans in deserto et nuntians baptismum poenitentiae ad remissionem peccatorum; 5. et exierunt ad eum omnis Iudaea - terra et Ierusalymitani et baptizati fuerunt omnes in Iordano aqua ab eo, confitentes peccata sua. 6. Fuit autem Iohannes indutus pilis cameli et zona pellicea circa coxam suam et comedit locustas et mel agrestre 7. et nuntiavit dicens: venit fortior me hic post me, cuius ego non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceorum eius. 8. At ego

A d n o t a t i o.

Inscript. *anastodeiþ*] ° gr. omn., sic etiam Luc. inscript.

1, 2. *faura þus*] sec. ante te, ° gr.

1, 3. *guþs unsaris*] dei nostri, gr. *αὐτοῦ*.

1, 4. *aflageinai*] sic cod. Arg. aperte; J. St. B. † *aflateinai*, a Z. iniuria probatum.

1, 5. *usiddjedun*] exierunt, Ulf. aut c. gr. *ἐξῆρορεύοντο* legit, aut ex usu sermonis gothici

vocem *land* sensu colectivo construit. — *allai*] gr. post *iairusaulymeis*.

1, 6. *haiþivisk*] cod. Arg. in marg. *vilþi* idem significans, vid. Rom. 11, 17. 24.

1, 7. *sa*] hic, ° gr. omn. — *þizei*] J. St. † *þize*. — *ik*] ego, ° gr. omn. — *anahneivands*] St. † *anahneivands*.

1, 8. *aþþan*] vid. ad 9, 12.

9 daupja izvis in vatin. ip is daupeiþ izvis in ahmin veihamma. jah varþ in
 jainaim dagam. qam iesus fram nazaraip galeilias jah daupips vas fram io-
 10 hanne in iaurdane. jah suns usgaggands us þamma vatin gasaw usluknans
 11 himinans jah ahman sve ahak atgaggandan ana ina. jah stibna qam us himi-
 12 nam. þu is sunus meins sa liuba. in þuzei vaila galeikaida. jah suns sai. ahma
 13 ina ustauh in aupida jah vas in þizai aupidai dage fidvortiguns fraisans
 fram satanin jah vas miþ diuzam jah aggileis andbahtidedun imma.
 14 ip afar þatei atgibans varþ iohannes. qam iesus in galeilaia merjands aivag-
 15 geljon þiudangardjos guþs qiþands þatei usfullnoda þata mel jah atnewida
 16 sik þiudangardi guþs. idreigoþ jah galaubeiþ in aivaggeljon. jah warbonds
 faur marein galeilias gasaw seimonu jah andraian broþar is. þis seimonis.
 17 vairpandans nati in marein. vesun auk fiskjans. jah qaþ im iesus. hirjats afar

baptizo vos in aqua, verum is baptizat vos in spiritu sancto. 9. Et factum - est in illis diebus, venit Iesus a Nazareth Galilaeae, et baptizatus fuit ab Iohanne in Iordano. 10. Et statim exiens ex hac aqua vidit reclusos coelos et spiritum uti columbam accedentem super eum. 11. Et vox venit e coelis: tu es filius meus hic carus, in te - quo valde me - oblecto. 12. Et statim, ecce, spiritus eum eduxit in desertum, 13. et fuit in hoc deserto diebus quadraginta tentatus a Satana et fuit cum feris, et angeli ministrarunt ei. 14. Verum post quod traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Galilaeam nuntians evangelium regni dei 15. dicens, quod impletum - est hoc tempus et appropinquavit se regnum dei, respiscite et credite in evangelium. 16. Et ambulans ad mare Galilaeae vidit Simonem et Andream, fratrem eius, huius Simonis, iacentes rete in mare; fuerunt enim piscatores. 17. Et dixit iis Iesus: venite post

1, 9. iohanne] J. St. † iohannes.

1, 10. usluknans] Ih. Ulfil. illustr. p. 155 pro usluknandans positum esse ait, de qua re Z. Gram. p. 55 recte dubitans pro participio passivi verbi uslukan habere maluit; sed haec forma secundum regulas grammaticas uslukanans esse debet: itaque statuendum est, aut librarium errasse scribendo usluknans pro uslukanans, aut formam usluknans pertinere ad adiectivum uslukns, cf. L. 6, 35 usvenans (ab usvens).

1, 11. qam] venit, gr. omn. ἐγένετο, cf. J. 6, 25. — in þuzei vaila galeikaida] cod. Arg. in marg. þukei vilda (te - quem volui).

1, 12. suns sai] statim ecce; quum nullus graecorum ullum illius sai vestigium habeat (quia prorsus sensui repugnat), complures autem ἐνθέρως praebeant pro vulg. ἐνθός, deinde noster ἐνθέρως per (quod placet Grimm, Gr. IV, 28, et Ulfil. l. l.)

sunsaiu reddere soleat (3, 6. 5, 29 sq. 6, 25. 10, 52 all.), etiam h. l. sine dubio sunsaiu legendum est.

1, 13. diuzam] editt. † dñzam; sine dubio recta lectio in cod. Arg. existit, sed hodie certo dici non potest, quia hic locus in earum plagularum una scriptus erat, quas impia manus e codice avertit. Diuzam primus Grim. I. 606 divina coniectura assequutus est, et repudiatam II. 266 repetiit III. 359, monitus loco Cor. 1, 15, 32.

1, 14. atgibans] J. St. † atihdans.

1, 15. qiþands] ante hoc verbum Ulf. c. codd. o xai.

1, 16. jah warbonds] Ulf. c. codd. xai παρά- των legisse videtur, vid. 2, 14. — andraian] St. † andrajan. — þis seimonis] huius Simonis, gr. — fiskjans] St. † fiskians.

18 mis jah gatauja igqis vairþan nutans manne. jah suns aletandans þo natja
 19 seina laistidedun afar imma. jah jainþro inngaggands framis leitil gasaw
 iakobu þana zaibaidaius jah iohanne broþar is jah þans in skipa manvjan-
 20 dans natja. jah suns haihait ins jah aletandans attan seinana zaibaidaim in
 21 þamma skipa miþ asnjam galipun afar imma jah galipun in kafarnaum. jah
 22 suns sabbato daga galeiþands in synagogen laisida ins jah usfilmans vaur-
 þun ana þizai laiseinai is. unte vas laisjands ins sve valdufni habands jah
 23 ni svasve þai bokarjos. jah vas in þizai synagogen iþe manna in unhrain-
 24 jamma ahmin jah ufthropida qiþands. fralet. wa uns jah þus iesu nazore-
 25 nai. qamt fraqistjan uns. kann þuk was þu is. sa veiha guþs. jah andbait ina
 26 iesus qiþands. þahai jah usgagg ut us þamma. ahma unhrainja. jah tahida
 27 ina ahma sa unhrainja jah hropjands stibnai mikilai usiddja us imma. jah
 afslauþnodedun allai sildaleikjandans. svaei sokidedun miþ sis misso qiþan-
 dans. wa sijai þata. wo so laiseino so niujo. ei miþ valdufnja jah ahmarn

me et facio vos fieri captores hominum. 18. Et statim relinquentes haec retia sua sequenti - sunt post eum. 19. Et illinc iniens ultra paulum, vidit Iacobum, hunc Zebedaei, et Iohannem, fratrem eius, etiam hos in nave parantes retia. 20. Et statim vocavit eos et relinquentes patrem suum Zebedaeum in hac nave cum mercenariis iverunt post eum. 21. et iverunt in Cafarnaum; et statim sabbato die iens in synagogam docuit eos. 22. Et attoniti fuerunt super hac doctrina eius, nam fuit docens eos uti potestatem habens et non sicut hi scribae. 23. Et fuit in hac synagoga eorum homo in immundo spiritu et exclamavit 24. dicens: desine, quid nobis et tibi, Iesu Nazarene, venisti perdere nos? novi te, qui tu es, hic sanctus dei. 25. Et increpavit eum Iesus dicens: tace et exi foras ex hoc, spiritus immunde. 26. Et laceravit eum spiritus hic impurus et clamans voce magna exiit ex eo. 27. Et obstupuerunt omnes admirantes, ita - ut disputarent inter se invicem dicentes, quid sit hoc, quae haec doctrinarum haec nova, quod cum potestate etiam spiritibus

1, 17. igqis] J. St. † igvis; recte Maresh. p. 414.

1, 19. jainþro inngaggands] ~ gr. omn.; ceterum J. St. † inngaggands. — framis leitil] J. Z. † framisleitil, St. B. † framisleita. Z. h. l. et Versuch etc. p. 86 † fram is leitil; quid in codice Arg. scriptum fuerit, nec Ih. adnotavit, neque hodie cognosci potest, quia haec plagula e codice direpta est. Framis Grim. III. 591. cf. 97 recte pro adverbii comparativo habet, ulterius significante et graeco πρό in compositis verbis respondente, sic Rom. 13, 12 framis galaiþ = προέκοψεν. Quod vero dicit leitil esse formam breviorum pro leitil, rectius videmur fecisse stantes, leitil negligentia librarii pro leitil ortum

esse. — zaibaidaius] St. † zaibaidajaus. — iohanne] J. St. † iohannes.

1, 21. synagogen] Z. † synagogin. — ins] eos, ° gr.

1, 24. nazorenai] sic Goth. constanter legit quum sint loci, ubi gr. aut Ναζαρηνός aut Ναζαραϊός habent, 14, 67. 16, 6. L. 4, 34. — þu] tu, ° gr. omn.

1, 25. ahma unhrainja] spiritus immunde, ° gr. omnes praeter cod. D.

1, 27. afslauþnodedun] B. † afslauþnode-
 aun; quod Ulf. sildaleikjandans addit, a gr. omni-
 bus omissum, vid. ad M. 9, 8. et Cor. 1, 9, 25. —
 laiseino] vid. ad 6, 2.

28 þaim unhrainjam anabiudij þah jah ufhausjand imma. usiddja þan meriþa is
 29 suns and allans bisitands galeilias. jah suns us þizai synagogen usgaggan-
 dans qemun in garda seimonis jah andraiuns miþ iakobau jah iohannen.
 30. 31 iþ svaihro seimonis lag in brinnon. jah suns qeþun imma bi ija. jah duat-
 gaggands urraisida þo undgreipands handu izos. jah aflailot þo so brinno
 32 suns jah andbahtida im. andanahtja þan vaurþanamma. þan gasaggq sauil.
 33 berun du imma allans þans ubil habandans jah unhulþons habandans. jah so
 34 baurgs alla garunnana vas at daura. jah gahailida managans ubil habandans
 missaleikaim sauhtim jah unhulþons managos usvarp jah ni fralailot rodjan
 35 þos unhulþons. unte kumþedun ina. jah air uhtvon usstandands usiddja jah
 36 galaip ana auþjana staþ jah jainar baþ. jah galaistans vaurþun imma seimon
 37 jah þai miþ imma. jah bigitandans ina. qeþun du imma þatei allai þuk
 38 sokjand. jah qaþ du im. gaggam du þaim bisunjane haimom jah baurgim. ei
 39 jah jainar merjau. unte duþe qam. jah vas merjands in synagogim ize and
 40 alla galeilaian jah unhulþons usvairpands. jah qam at imma þrutsfill habands
 bidjands ina jah knivam knussjands jah qipands du imma þatei. jabai vileis.

his immundis imperet et obediunt ei? 28. Exiit autem fama eius statim per omnes vicinos Galilaeae. 29. Et statim ex hac synagoga exeuntes venerunt in domum Simonis et Andreae cum Iacobo et Iohanne. 30. Verum socrus Simonis iacuit in febre, et statim dixerunt ei de ea. 31. Et accedens erexit hanc apprehendens manum eius, et dimisit hanc haec febris statim, et ministravit iis. 32. Vespere autem facto, quum occidit sol, tulerunt ad eum omnes hos male habentes et daemones habentes. 33. Et haec urbs tota collecta fuit ad ianuam. 34. Et sanavit multos male habentes variis morbis et daemones multos eiecit, et non permisit loqui hos daemones, nam noverunt eum. 35. Et mane crepusculo exurgens exiit et ivit in desertum locum et illic oravit. 36. Et comites facti sunt ei Simon et hi cum eo. 37. Et invenientes eum dixerunt ad eum, quod omnes te quaerunt. 38. Et dixit ad eos: imus ad hos circumcirca vicos et urbes, ut etiam illic nuntiem, nam ideo veni. 39. Et fuit praedicans in synagogis eorum per totam Galilaeam et daemones eiiciens. 40. Et venit ad eum lepram habens, orans eum et genibus nitens et dicens ad eum, quod si vis,

1, 29. iohannen] J. St. † iohannes.

1, 32. gasaggq sauil] sic recte lh. Ulfil. illustr. p. 113. sq.; J. St. † gasag ju sa uil; B. Hz. † gasaggq sau il.

1, 34. usvarp] J. St. † usvairp.

1, 35. air uhtvon] Z. temere coni. airuh tuon; nam lectio vulgata eo confirmatur, quod in affinis linguis eadem vox reperitur, vid. Schmid Schwäb. Wörterb. p. 8. Graff Althochdeutsch. Sprachsch. I. p. 138. Ceterum Ulf. c. codd. et versa. ° lian.

1, 37. þuk sokjand] ~ gr.

1, 38. bisunjane] circumcirca, Ulf. cum cod. D. ἐγγύς legisse videtur. — haimom jah baurgim] vicos et urbes, gr. χωμοπόλεις. Ceterum J. St. B. Hz. † haimon, vid. lh. Ulfil. illustrat. p. 229.

1, 39. in synagogim] in synagogis; gr. εἰς τὰς συναγωγὰς.

1, 40. knussjands] Ulf. c. codd. ° αὐτόν.

- 41 magt mik gahrainjan. iþ iesus infeinands ufrakjands handu seina attaitok
 42 imma jah qaþ imma. viljau. vairþ hrains. jah biþe qaþ þata iesus. suns
 43 þata þruttsfill aflaiþ af imma jah hrains varþ. jah gawotjands imma suns
 44 ussandida ina jah qaþ du imma. saiw ei mannhun ni qiþais vaiht ak gagg
 þuk silban ataugjan gudjin jah atbair fram gahraineinai þeinai. þatei anabaup
 45 moses du veitvodiþai im. iþ is usgaggands dugann merjan filu jah usqiþan
 þata vaurd. svasve is juþan ni mahta andaugjo in baurg galeiþan ak uta
 2, 1 ana auþjaim stadim vas. jah iddjedun du imma allaþro. jah galaiþ aftra in
 2 kafarnaum afar dagans. jah gafrehun þatei in garda ist. jah suns gaqemun
 managai. svasve juþan ni gamostedun nih at daura. jah rodida im vaurd.
 3. 4 jah qemun at imma usliþan bairandans hafanana fram fidvorim jah ni ma-
 gandans newa qiþan imma faura manageim andhulidedun hrot. þarei vas

potes me mundare. 41. Verum Iesus miserens extendens manum suam tetigit eum et dixit ei: volo, si mundus. 42. Et quum dixit hoc Iesus, statim haec lepra abiit ab eo et purus factus est. 43. Et comminans ei statim emisit eum 44. et dixit ad eum: vide, ut alicui non dicas quidquam, sed i te ipsum ostendere sacerdoti et offer pro purificatione tua, quod praecepit Moses ad testimonium iis. 45. Verum is exiens coepit praedicare multum et eloqui hoc verbum, adeo - ut is amplius non posset palam in urbem ire, sed foris in desertis locis fuit et iverunt ad eum undique. 2, 1. Et ivit iterum in Cafarnaum post dies, et compererunt, quod in domo est. 2. Et statim convenerunt multi, adeo - ut amplius non locum - invenirent ne - quidem ad iannam, et locutus - est iis verbum. 3. Et venerunt ad eum paralyticum ferentes sublatum a quatuor. 4. Et non potentes prope venire ei prae turbis detexerunt tectum, ubi fuit

1, 41. *seina*] suam, ° gr. omn. praeter unum cod. D(Bezae), referente Maresh. p. 418.

1, 42. *þata*] pr. hoc, ° gr. omn. — *iesus*] quam gr. omn. hoc loco et L. 6, 12. 8, 10. J. 18, 1 pronomen demonstrativum (*αὐτός* vel *ὁ*) habeant, suspicari licet is legendum esse, pro quo librarius facile *is* scribere poterat; fortasse eadem emendatio 2, 25 adhibenda est, ubi praeter Syriam et Armeniam versiones nullus liber *iesus* praebet; (aliter pro *is* J. 11, 4 iam Lye ap. Benz. praef. p. LXVII *iesus* cum gr. omn. scribere maluit). Sed negari non potest esse locos, in quibus non ita facile de eiusmodi errore cogitare liceat, e. gr. Mc. 5, 22. ubi *isus* (i. e. *iesuis*), in omnibus autem gr. constanter *αὐτοῦ* legitur. Difficilis etiam est de loco Mc. 6, 55 sententiam ferre: *ei is vesi*, quod legitur, respondet versionibus latinis; *ei iesus vesi*, si legeretur, lectioni codicis D et eis versionibus aptius esset, cum quibus in aliis locis conspirare solet; Benzeli iudicium Ulfilam *ἐκεῖνος* pro *ἐκεῖ* legisse arbitrantis,

amplecti non libuerit. Ut vero h. l. rem conficiamus, addimus, Mc. 1, 45 et L. 5, 34 pro *is*, quod cod. Arg. cum gr. omn. habet, J. St. (et Luc. loco B. etiam) et Mc. 2, 15 omnes editores contra codicis Arg. auctoritatem male *iesus* reposuisse. — *þata þruttsfill*] gr. omn. praeter cod. e ap. Mi. post *imma*.

1, 44. *mannhun*] Z. † *manhun*. — *gudjin*] Ulf. *ἀρχιερεῖ* pro *ιερεῖ* legisse, Griesb. temere contendit, nam *gudja* et *auhumists gudja* Ulf. promiscue utitur, nec licet eam ob causam coniiicere 2, 26 enim simplex *ιερέως* in suo cod. legisse, uti idem vir doctus fecit.

1, 45. *iþ is*] vid. ad 1, 42.

2, 1. *galaiþ aftra*] ~ gr. — *gafrehun*] compererunt, gr. omn. *ἤκουσαν*. — *in garda*] in domo, gr. *εἰς οἶκον*.

2, 2. *at dawra*] Ulf. ° *τά* cum codd. 28 et 131. — *gamostedun*] *gamotan* est locum habere, capi, vid. J. 8, 37. Cor. 2, 7, 2.

2, 3. *fidvorim*] cod. Arg. et editt. † *fidvorin*.

iesus. jah magrabandans insailidedun þata badi jah fralailotun. ana þammei
 5 lag sa usliþa. gasaiwands þan iesus galaubein ize qap du þamma usliþin.
 6 barnilo. apletanda þus fravaurhteis þeinos. vesunuh þan. sumai þize bokarje
 7 jainar sitandans jah þagkjandans sis in hairtam seinaim. wa sa sva rodeiþ
 8 maiteinins. was mag apletan fravaurhtins niba ains guþ. jah suns ukunnands
 iesus ahmin seinamma þatei sva þai mitodedun sis qap du im. duwe mitop
 9 þata in hairtam izvaraim. wapar ist azetizo du qipan þamma usliþin. aple-
 tanda þus fravaurhteis þeinos, þau qipan. urreis jah nim þata badi þeinata
 10 jah gagg. apþan ei viteiþ þatei valdafni habaiþ sunus mans ana airþai aple-
 11 tan fravaurhtins. qap du þamma usliþin. þus qipa. urreis nimuh þata badi
 12 þein jah gagg du garda þeinamma. jah urrais suns jah ushaffands badi
 usiddja faura andvairþja allaize. svasve usgeisnodedun allai jah haahidedun
 13 mikiljandans guþ qibandans þatei aiv sva ni gasewum. jah galaiþ aftra faur
 14 marein. jah all manageins iddjedun du imma jah laisida ins. jah warbonds

Jesus, et effodientes illaquearunt hunc grabatum et demiserunt, super quo iacuit hic paralyticus.
 5. Videns autem Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: filiule, remittuntur tibi peccata tua.
 6. Fuerunt autem quidam horum scribarum illic sedentes et cogitantes sibi in cordibus suis: 7. quid hic
 sic loquitur blasphemias, quis potest remittere peccata, nisi unus deus? 8. Et statim cognoscens Iesus
 spiritu suo, quod sic hi cogitarunt sibi, dixit ad eos: cur cogitatis hoc in cordibus vestris? 9. Utrum est
 facilius ad dicendum huic paralytico: remittuntur tibi peccata tua, an dicere: surge et sume hunc grabatum tuum
 et i; 10. at ut sciatis, quod potestatem habet filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum:
 11. tibi dico, surge sumeque hunc grabatum tuum et i ad domum tuam. 12. Et surtexit statim et attollens grabatum
 exiit coram facie omnium, adeo - ut obstupuerint omnes et honorificarint magnificantes deum dicentes, quod un-
 quam sic non vidimus. 13. Et ivit iterum ad mare; et omne turbae iverunt ad eum et docuit eos. 14. Et ambulans

2, 4. *insailidedun — fralailotun*] illaquea-
 runt — demiserunt, gr. omn. *χαλῶσι*; est am-
 plificatio, cuius alia exempla collecta sunt ad M.
 9, 8 et Cor. 1, 9, 25. — *lag*] gr. omn. post *usliþa*.

2, 5. *þus — þeinos*] tibi — tua, gr. *σοῦ*;
 Ulf. c. codd. *σοί — σοῦ*; sic vers. 9.

2, 8. *mitop þata*] ~ gr. omn.

2, 9. *apletanda*] cod. Arg. † *apleþanda*. —
þus — þeinos] vid. ad vs. 5. — *jak*] pr. et,
 ° gr. — *þeinata*] gr. omn. ante *þata*.

2, 11. *nimuk*] sunt qui dicant, Ulf. omittere
xai, sed errant neccientes, particulam *ah* habere vim
 copulativam, sic 14, 13 *qapuh* = *καὶ λέγει*,
 cf. ad Cor. 1, 16, 13. *Nimuk* autem pro *jak nim* vs. 9
 dictum est, solet enim Gothus sermonem variare.

I.

2, 12. *haahidedun mikiljandans*] vid. ad M.
 9, 8; ceterum St. † *haubidedun*. — *þatei*] St. †
þapei. — *gasewum*] J. St. cum cod. Arg. † *gase-*
wun, nec graecis respondens, nec sensum aptum
 praebens; in cod. *gasewu* pro *gasewu*, errore librarii.

2, 13. *galaiþ*] St. † *gelaiþ*. — *jak all* —
imma] hoc colon cod. Arg. non in textu, sed in
 marg. habet, J. St. B. † *jak alla managei usidd-*
jedun, scilicet in cod. literae *us* vocis *manageins*
 directae novum versum incipiunt, illi autem pro *us*
 habuerunt; veram lectionem cum hac falsa miscens,
 is qui confecit H2. manuscriptum, dedit: *jak all*
manageins usiddjedun.

5

gasaw leivvi þana alfaius sitandam at modhi jah qap du imma. gagg afar
 15 mis. jah usstandans iddja afar imma. jah varþ. hiþe is anakumbida in garda
 is. jah managai motarjos jah fravaurhtai maþanakumbidedam iesua. jah sipon-
 16 jam is. vesua auk managai jah iddjedum afar imma. jah þai bokarjos jah
 fareisaisis gasaiwandans ina matjendan miþ þaim motarjam jah fravaurhtaim
 qepun du þaim siponjam is. wa ist þatei miþ motarjam jah fravaurhtaim mat-
 17 jip jah driggip. jah gahaumonds iesus qap du im. ni þanzbun svinþai lekeis
 18 ak þai ubilaba habandans. ni qam lapon utvaurhtans ak fravaurhtans. jah
 vesun siponjos iohannis jah fareisaisis fastandans. jah afiddjedum jah qepun
 du imma. duwe siponjos iohannis jah fareisaisis fastand ip þai þeimai sipon-
 19 jos ni fastand. jah qap im iesus. ibai maegun suajus brupfads. und þatei miþ
 im ist brupfaps. fastan. sva lagga weida sve miþ sis haband brupfad. ni ma-
 20 gun fastan. apþen atgaggand dagos. þan afnimada af im sa hrupfaps. jah
 21 þan fastand in jainamma daga. ni mamma plat fozina niujis siujip ana snagan
 fairnjana. ibai afnimai fullon af þamma sa niuja þamma fairnjin jah vairsta
 22 gataura vairþip. ni manna giutip vein juggata in balgins fairnjaans. ibai aufto
 distairai vein þata niujo þans balgins jah vein usgutsip jah þai balgeis fra-

vidit Levvi, hunc Alfaei, sedentem ad telonium et dixit ad eum: i post me; et exurgens ivit post eum.
 15. Et factum - est, quum is adcumberet in domo eius, et multi portitores et peccatores adocubnerunt - cum Iesu et
 discipulis eius, fuerunt enim multi et iverunt post eum. 16. Et hi scribae et Farisaei videntes eum eden-
 tem cum his portitoribus et peccatoribus dixerunt ad hos discipulos eius: quid est quod cum portitoribus
 et peccatoribus edit et bibit? 17. Et audiens Iesus dixit ad eos: non indigent validi medici, sed hi male
 habentes; non veni invitare iustos, sed peccatores. 18. Et fuerunt discipuli Iohannis et Farisaei ieiunantes;
 et adierunt et dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis et Farisaei ieiunant, verum hi tui discipuli non
 ieiunant? 19. Et dixit iis Iesus: num possunt filii sponsi, usque dum cum iis est sponsus, ieiunare? tam
 longum tempus quam cum se habent sponsum, non possunt ieiunare. 20. At accedunt dies, quum aufer-
 tur ab iis hic sponsus, et tum ieiunant in illo die. 21. Non homo assumentum panni novi suit ad amictum
 veterem; ne auferat plenitudinem ab hoc hic novus hoc vetere et peior fissura fiat. 22. Non homo fundit
 vinum novum in utres veteres, ne forsam dirumpat vinum hoc novum hos utres et vinum effluat et hi utres per-

2, 14. *alfaius*] J. St. † *alfaius*. — *ustan-*
dands] St. † *ustandans*.

2, 15. *is*] pr., vid. ad I, 42; ceterum gr. omni.
 post *anakumbida*.

2, 16. *ist*] est, ° gr. omni. — *fravaurhtaim*] cod.
 Arg. † *fravaurhtaim*.

2, 17. *fravaurhtans*] Ulf. c. codd. ° *eis me-*
tanovian, cf. ad M. 3, 11.

2, 18. *fareisaisis*] sec., gr. omni. *oi tōn Pa-*

ρωαίων, praeter unam cod. 239, qui cum Goth.
 consentit.

2, 19. *brupfaps*] gr. omni. ante *maþ*; J. St.
 † addunt articulum *sa*.

2, 21. *af þamma*] ab hoc, gr. *αὐτῶν*.

2, 22. *imit* Ulf. ° *kal*. — *balgins*] sec. J. St.
 † *baljins*; iidem vox † *baljeis*. — *giutand*] fundit,
 gr. omni. *βλητέον*, Ulf. e L. 5, 38, ubi codd.
 aliqui *βάλλουσι* praesent.

23 qistnand. ak veini jaggata in bedgins nujans gistand. jah varþ þairhgaggan
 imma sabbato daga þairh atisk. jah dugusanu saponjos is skevjandans raup-
 24 jan ahsa. jah fareisaieis qeþain du imma. sai. wa taujand saponjos þeina sab-
 25 batim. þatei ni skuld ist. jah iesus qap da im. niu ussuggvuþ aiv. wa gata-
 26 vida daveid. þan þawrfta jah gredags vas. is jah þai miþ imma. waiva galaip
 in gard gups uf abjapara gudjin jah hlaiþans faurlageinai matida. þanzei
 ni skuld ist matjan naba ainaim gudjam. jah gaf jah þaim miþ sis visandam.
 27 jah qap im. sabbato in mans varþ gaskapans ni manna in sabbato dagis.
 28. 3, 1 svaei frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato. jah galaip aftra in syna-
 2 gogen. jah vas jainar manna gapauršana habands handu. jah vitaidedun
 3 imma. hailidedi sabbato daga. ei vrohidedeina ina. jah qap du þamma mann
 4 þamma gapauršana habandin handu. urreis in midumai. jah qap du im.
 skuldu ist in sabbatim þiup taujan aiþþau umþiup taujan. saivala nasjan
 5 aiþþau usqistjan. ip eis þahaidedun. jah ussaiwands ins miþ moda gauris in
 daubipos hairtins ize qap du þamma mann. ufrakei þo handu þeina. jah
 6 ufrakida. jah gastop aftra so handus is. jah gaggandans þan fareisaieis suns-

cant; sed vinum novum in utres novos fundunt. 23. Et factum est transire eum sabbato die per satum et coeperunt discipuli eius praetereuntes vellere aristas, 24. et Farisaei dixerunt ad eum: ecce, quid faciant discipuli tui sabbatis, quod non fas est? 25. Et Iesus dixit ad eos: nonne perlegistis unquam, quod fecit David, quum indiguit et famelicus fuit, ipse et hi cum eo; 26. quomodo ivit in domum dei sub Abjathare sacerdote, et panes propositionis comedit, quos non fas est edi, nisi solis sacerdotibus; et dedit etiam his cum se existentibus. 27. Et dixit iis: sabbatus causa hominis fuit creatus, non homo causa sabbati diei; 28. ita - ut dominus sit hic filius hominis etiam huic sabbato. 3, 1. Et ivit iterum in synagogam, et fuit illic homo arefactam habens manum, 2. et observerunt eum, sanaret sabbato die, ut accusarent eum. 3. Et dixit ad hunc hominem hunc arefactam habentem manum: surge in medio. 4. Et dixit ad eos, fasne est in sabbatis bene facere, aut male facere? animam servare, aut perdere? verum si tacerunt. 5. Et adspiciens eos cum ira, tristis ob obdurationem cordis eorum, dixit ad hunc hominem: protende hanc manum tuam; et protendit, et constitit rursus haec manus eius. 6. Et euntes tum Farisaei sta-

2, 23. *skevjandans raupjan*] praetereuntes vel-
 lere, gr. ὁδὸν ποιεῖν ἕλλοντες; Ulf. c. verss.
 2, 24. *saponjos þeina*] discipuli tui, ° gr.
 2, 25. *iesus*] vid. ad 1, 42.
 2, 26. *gudjin*] vid. ad 1, 44. — *faurlagei-
 mai*] J. St. † *faurlageinai*, vid. L. 6, 4. —
ainaim] solis, ° gr.
 2, 27. *varþ gaskapans*] fuit creatus; gr.
 solum ἐγένετο, Ulf. c. codd. ἐκτίσθη.

3, 2. *kaildedi*] gr. omn. post *daga*; ceterum
 J. St. † *jav (ei)* e L. 6, 7 addant et Ulf. c. codd.
 ° αὐτόν.
 3, 4. *in*] in, ° gr. — *usqistjan*] utrum Ulf.
ἀπολέσαι, an ἀποκτείνειν legerit, certo dici non
 potest, nam *usqistjan* utriusque graeco verbo respondet.
 3, 5. *gastop aftra*] constitit rursus = graeco
ἀποκατεστάθη, cf. 8, 25.
 3, 6. *þan*] tum, ° gr. omn.

aiv miþ þaim herodianum garum gatavidedum bi ina. ei imma usqemeina.
 7 jah iesus aþaiþ miþ siponjam seinaim da marein. jah filu manageins us ga-
 8 leilaian laistidedun afar imma. jah us iudaia jah us iairusaulymim jah us
 idumaia jah hindana iaurdanus. jah þai hi tyra jah seidona manageins filu
 9 gahausjandaus. wan filu is tavida. qemum at imma. jah qeþ þaim siponjam
 seinaim ei skip habaiþ vesi at imma in þizos manageins. ei ni þraiheina
 10 ina. managans auk gahailida. svasve drusun ana ina. ei imma attaitokeina.
 11 jah sva managai sve habaidedun vundufnoþos jah ahmans unhrainjans. þaih
 þan ina gasewun. drusun du imma jah hropidedun qiþandans þatei þu is
 12. 13 sumus guþs. jah filu andbait ins ei ina ni gasvikunþidedeina. jah ustaig in
 14 fairguni jah athaihait þanzei vilda is jah galipun du imma. jah gavaurhta
 15 tvalif du visan miþ sis jah ei insandidedi ins merjan jah haban valdufni du
 16 hailjan sauhþins jah usvairpan unhulþons. jah gasatida seimona namo paitrus.
 17 jah iakobau þamma zaibaidaius jah iohanne broþr iakobaus. jah gasatida
 18 im namna bauanairgais. þatei ist. sunjus þeiwons. jah andraian jah filippu
 jah barþaulaumaiu jah matþaiu jah þoman jah iakobu þana alfaiaus jah

tim cum his Herodianis consilium fecerunt contra eum, ut eum occiderent. 7. Et Iesus abiit cum discipulis suis ad mare et multum turbae e Galilaea sequuti - sunt post eum et ex Iudaea 8. et ex Ierosolymis et ex Idumaea, et ultra Iordanum et hi circa Tyrum et Sidonem turbae multum audientes, quam multum is fecit, venerunt ad eum. 9. Et dixit his discipulis suis, ut navis praesto esset ~~apud~~ propter hanc turbam, ut non comprimerent eum. 10. Multos enim sanavit, adeo - ut ruerent in eum, ut eum attingerent, et tam multi quam habuerunt vulnera 11. et spiritus immundos, hi quum eum viderent, ruerunt ad eum et clamaverunt dicentes, quod tu es filius dei. 12. Et multum comminatus - est iis, ut eum non manifestarent. 13. Et conscendit in montem et advocavit quos voluit is et iverant ad eum. 14. Et fecit duodecim ad versandum cum se et ut mitteret eos praedicare 15. et habere potestatem ad sanandos morbos et eiciendos daemones. 16. Et imposuit Simonj nomen Petrus. 17. Et Iacobo, huic Zebedaei, et Iohanni, fratri Iacobi, et imposuit iis nomina Boanerges, quod est filii tonitru. 18. Et Andream et Philippum et Bartholomaeum et Matthaeum et Thomam et Iacobum, hunc Alfaei, et

3, 7. *aþaiþ*] gr. post *seinaim*.

3, 8. *seidona*] J. St. B. e graeco textu codicis

D temere addunt *bi*. — *is*] *is*, ° gr. omn.

3, 9. *þraiheina*] J. St. † *þraiheimai*.

3, 10. *jah*] et, ° gr.

3, 11. *þaih*] hi, ° gr. omn.

3, 13. *ustaig*] sic cod. Arg.; editt. *ustaiþ*, rectius quidem, sed in verbis compositis saepius alterum *s* a librariis omissum est, sic M. 27, 51 *diskritnoda*, L. 8, 55 *ustop*, 14, 14 *ustassai*; vid. Massm. Sk. p. 59. Idem factum est, si alie-

rum verbum in *s* desinit, alterum ab *s* incipit, vid. ad Mc. 10, 45, 16, 1.

3, 16. *paitrus*] secundum regulas grammaticas scribendum fuit *paitru*, accusativo casu, vid. L. 1, 13 *haitais namo is iohannen*, cf. M. 9, 9.

3, 17. *iakobau* — *iohanne*] ii dativi non habent, unde pendeant, accusativos verbo *gavaurhta* coniungendos requirit sensus. Ceterum pro *iohanne* J. St. † *iohannes*.

3, 18. *matþaiu*] St. † *matþaju*. — *kananci-*
ten] St. Z. † *kananciþen*.

19 þaddaþu jah seimona þana kananeiten jah iudan iskarioten. saei jah gale-
 20 vida ina. jah afiddjedun in gard. jah gaiddja sik managei. svasve ni mah-
 21 tedun nih blaif matjan. jah hausjandans fram imma bokarjos jah anþarai
 22 usiddjedun gababan ina. qeþun auk þatei usgaisiþs ist. jah bokarjos þai af
 iairusaulymai qimandans qeþun þatei baiailzaibul habaiþ jah þatei in þamma
 23 reikistin unhulþono usvairpiþ þaim unhulþom. jah athaitands ins in gajukom
 24 qaþ du im. waiva mag satanas satanan usvairpan. jah jabai þiudangardi vi-
 25 þra sik gadailjada. ni mag standan so þiudangardi jaina. jah jabai gards
 26 viþra sik gadailjada. ni mag standan sa gards jains. jah jabai satana usstop
 27 ana sik silban jah gadailiþs varþ. ni mag gastandan ak andi habaiþ. ni
 manna mag kasa svinþis galeiþands in gard is vilvan. niba faurþis þana svin-
 28 þan gabindiþ jah þana gard is disvilvai. amen qiþa izvis þatei allata affetada
 þata fravaurhte sunum manne jah naiteinos sva managos svasve vajamerjand.
 29 aþþan saei vajamereiþ ahman veihana. ni habaiþ fralet aiv ak skula ist aivei-
 30. 31 naizos fravaurhtais. unte qeþun. ahman unhrainjana habaiþ. jah qemun þan
 aiþei is jah broþrjus is jah uta standandona insandidedum du imma haitan-
 32 dona ina. jah setun bi ina managei. qeþun þan du imma. sai. aiþei þeina

Thaddaeum et Simonem, hunc Cananitem, 19. et Iudam Iscariotem, qui etiam tradidit eum. 20. Et adierunt in domum et collegit se turba, adeo - ut non possent ne - quidem panem edere. 21. Et audientes de eo scribae et alii exieruntprehendere eum, dixerunt enim, quod furore - percussus est. 22. Et scribae hi ab Ierusalymis venientes dixerunt, quod Beelzebul habet et quod in hoc supremo daemonum eiicit hos daemones. 23. Et advocans eos in parabolis dixit ad eos: quomodo potest Satanas Satanam eiicere? 24. Et si regnum contra se dividitur, non potest stare hoc regnum illud; 25. et si domus contra se dividitur, non potest stare haec domus illa; 26. et si Satanas insurrexit contra se ipsum et divisus fuit, non potest constare, sed finem habet. 27. Non homo potest vasa validi iens in domum eius rapere, nisi antea hunc validum vincit et hanc domum eius diripiat. 28. Amen dico vobis, quod omne remittitur hoc peccatorum filiis hominum et blasphemiae tam multae quam blasphemant; 29. at qui blasphemat spiritum sanctum, non habet remissionem unquam, sed reus est aeterni peccati; 30. quia dixerunt, spiritum immundum habet. 31. Et venerunt tum mater eius et fratres eius et foris stantes immiserunt ad eum vocantes eum, 32. et sederunt circa eum turba, dixerunt autem ad eum: ecce, mater tua

3, 20. *afiddjedun*] St. † *afiddiedun*, sic *gaiddia* pro *gaiddja*, *matian* pro *matjan* et saepius. Ceterum Ulf. ° *πάλιν* et *αὐτοῦς*.
 3, 21, *fram — anþarai*] de — alii, gr. *οἱ παρ' αὐτοῦ*.
 3, 22. *iairusaulymai*] J. † *iairusaulyma*.
 3, 23. *gajukom*] J. St. † *gajukon*. — *waiva*] sic cod. Arg., non *weaiva*, uti B. in eo legi dicit.
 3, 26. *satana usstop*] editt. † *satanans stop*;

satanans nominativo nunquam dicitur, sed *satana* J. 13, 27. Cor. 2, 11, 14. aut *satanas* Mc. 3, 23. — *gastandan*] J. St. B. + *standan*. — *ak*] St. † *ak*.
 3, 27. *þana*] sec., Ulf. ° *τότε*, aut *þan* ante articulum *þana* librarii oscitantia excidit.
 3, 29. *fravaurhtais*] peccati, gr. *ῥησις*.
 3, 31. *jah*] pr. et, gr. *οὐν*.
 3, 32. *managai*] gr. ante *bi*. — *svistrjus*] J. St. † *svistrjos*.

- 33 jah broþrjus þeinaí jah svistrjus þeinos uta sokjand þak, jah andhof ina qi-
 34 þanda. wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinaí. jah hisarwands
 bisunjand þans bi sik sitandans qap. sai aiþei meina jah þai broþrjus mei-
 35 nai. saei allis vaurkeiþ viljan guþs. sa jah broþar meins jah svistar jah aiþei ist.
 4, 1 jah aftra Iesus dugana laisjan at marein. jah galesun. sik du inna mana-
 geins filu. svasve ina galeiþan in akip. gasitan in marein. jah alla so managei
 2 viþra marein ana stapa vas. jah laisida ins in gajakoma manag. jah qap im
 3.4 in laiseinai seinai. hauseiþ. sai. urran sa saians du saien fraiva seinamma. jah
 varþ. miþþaneí saiso. sum raihtis gadraus faur vig. jah gemun fuglos jah
 5 fretun þata. anþaruf-þan gadraus ana stainamma. þarei ni habaida airþa
 6 managa. jah suns urran. in þizeí ni habaida diupaizos airþos. at sunnin
 7 þan urrinandia usbrann. jah unte ni habaida vaurtins. gapaursnoda. jah sum
 gadraus in þaurnuns. jah afarstigun þai þaurnjus jah afwapidedun þata. jah
 8 akran ni gaf. jah sum gadraus in airþa goda jah gaf akran urrinando jah

et fratres tui et sorores tuae foris quaerunt te. 33. Et respondit iis dicens: quae est haec mater mea, aut hi fratres mei? 34. Et circumspiciens circumcirca hos circa se sedentes dixit: ecce, mater mea et hi fratres mei! 35. Qui enim facit voluntatem dei, hic etiam frater meus et soror et mater est. 4, 1. Et iterum Iesus coepit docere ad mare et congregaverunt se ad eum turbae multum, adeo - ut is iret in navem, sederet in mari, et omnis haec turba adversus mare in ripa fuit. 2. Et docuit eos in parabolis multam et dixit iis in doctrina sua: 3. audite, ecce, exiit hic serens ad serendum semine suo. 4. Et factum est, dum sevit, quoddam quidem cecidit ad viam, et venerunt aves et vorarunt hoc. 5. Aliud autem cecidit in lapidosum, ubi non habuit terram multam, et statim exiit, propter quod non habuit profundam terram. 6. In sole autem oriente exaruit, et quia non habuit radices, exaruit. 7. Et quoddam cecidit in spinas, et supercenderunt hae spinas et exstinxerunt hoc, et fructum non dedit. 8. Et quoddam cecidit in terram bonam et dedit fructum adscendentem et

3, 34. *sai*] ecce, Ulf. videtur ἰδοὺ legisse; quamquam loci sunt, in quibus *sai* graeco ἴδεις respondet (11, 21, 15, 4. J. 7, 26, 11, 36. all.), quod Goth. alias *saiw* interpretari solet.

3, 35. *jah*] pr. et, ° gr. — *svistar*] Ulf. c. todd. et vers. ° μού.

4, 1. *Iesus*] ° gr. omn. — *galeiþan*] ire, gr. omn. ἐμβάρτα; quum hic infinitivus cum sequentibus particula copulativa non iungatur, pro *galeiþan* olim *galeiþandan* (euntem) scriptum fuisse videtur; non tamen inaudita sunt similia asyndetorum genera. — *alla*] Z. ‡ *alle*. — *stapa*] littore (nostram *gestade*), gr. γῆς.

4, 3. *urran*] J. St. ‡ *urran*, sic etiam vs. 5. — *fraiva seinamma*] semine suo, ° gr. vid., ad M. 26, 72.

4, 4. *saiso*] J. St. ‡ div.

4, 5. *urran*] vid. ad vs. 3.

4, 6. *vaurtins*] Z. pro genitivo singularis haberi posse arbitrans errat, nam *vaurts* singulari numero Gothus non utitur, nisi sensu improprio (Rom. 11, 16 sqq. 15, 12); ubi propriam habet significationem, *vaurteis* plurali numero ponit, vid. infra vs. 17, 11, 20. L. 3, 9, 8, 13, 17, 6.

4, 7. *þaurnuns*] St. ‡ *þaurnus*. — *afwapidedun*] cod. Arg. manu secunda et B. ‡ *afwapidedun*, quam immanem formam imperitus corrector etiam 4, 19, 5, 13 in codice ponit. alii autem Iocis (9, 43 seqq. L. 8, 14, 33) sinceram lectionem intactam reliquit, nihilo tamen minus etiam in iis B. *afwaujan* edidit. Cf. ad M. 9, 24.

4, 8. *urrianando*] St. ‡ *urrianando*.

9 vabšjando. jah bar ain .l. jah ain .f. jah ain .r. jah qap. saei habai ausona
 10 hausjandona. gahausjai, ip biþe varþ sundro. frehun ina þai bi ina miþ þaim
 11 tvalibim þizos gajukons. jah qap im. izvis atgiban ist kunnan runa þiudan-
 12 gardjos gups. ip jainaina þaim uta in gajukon allata vairþip. ei saiwandans
 saiwaina jah ni gaumjaina. jah hausjandans hausjaina jah ni fraþjaina. nibai
 13 wan gavandjaina sik jah aletaindau im fravaurhteis. jah qap du im. ni vi-
 14 tuþ þo gajukon jah waiva allos þos gajukons kunneip. sa saijands vaurd
 15 saijip. apþan þai vipra vig sind. þarei saiada þata vaurd. jah þan gahausjand
 unkarjans. suns qimip satanas jah usnimip vaurd þata insaiano in hairtam
 16 ize. jah sind samaleiko þai ana stainahamma saianans. þaiei þan hausjand
 17 þata vaurd. suns miþ fahedai nimand ita jah ni haband vaurtins in sis ak
 wellawairbai sind. þaproh biþe qimip aglo aipþau vrakja in þis vaurdis.
 18 suns gamarzjanda. jah þai sind þai in þaurnuns saianans þai vaurd hausjan-
 19 dans. jah saurgos þizos libainais jah afmarzeins gabeins jah þai bi þata an-
 þar lustjus innatgaggandans afwapjand þata vaurd jah akranalaus vairþip.

crescentem et tulit unum XXX et unum LX et unum C. 9. Et dixit, qui habeat aures audientes, audiat.
 10. Et quum factus - est seorsim, interrogarunt eum hi circa eum cum his duodecim de - hac parabola.
 11. Et dixit iis: vobis datum est scire mysterium regni dei; verum illis his foris in parabolis omne fit,
 12. ut videntes videant et non cognoscant, et audientes audiant et non intelligant; ne quando convertant
 se et remittantur iis peccata. 13. Et dixit ad eos, non scitis hanc parabolam et quomodo omnes has para-
 bolas novistis. 14. Hic serens verbum serit; 15. verum hi circa vitam sunt, ubi scriitur hoc verbum et
 quum audiunt incurii, statim venit Satanas et auferit verbum hoc insitum in corda eorum. 16. Et sunt
 similiter hi in lapidosum sati, qui quum audiunt hoc verbum, statim cum laetitia capiunt id, 17. et
 non habent radices in se, sed temporales sunt, deinde quum venit afflictio aut persecutio propter hoc
 verbum, statim sollicitantur. 18. Et hi sunt hi in spinas sati, hi verbum audientes, 19. et curae huius vitae et
 sollicitatio possessionis et haec circa hoc aliud cupiditates introuentes extinguunt hoc verbum et infructuosum fit.

4, 9. saei habai] qui habeat, fortasse Ulf. c. Vat. et Cant. ὁς ἔχει legit. — hausjandona] audientes, gr. omn. ἀκούειν, cf. vs. 23. 7, 16.

4, 11. jainaim] St. † jainam. — gajukon] parabola, sine dubio gajukom plurali numero legendum est.

4, 12. nibai wan] male vertant viri docti: nisi quando, pro: (timeo) ne quando.

4, 13. þo] hanc, iniuria Ulf. τέντην omittere, Sch. contendit.

4, 14. saijands] St. † saijands.

4, 15. vig] J. St. † vigs. — sind] gr. omn. ante vipra. — unkarjans] incurii, ° gr. omn.;

ex eodem fonte haustum est, unde Ver. Ver. Colb. (cf. Brix.) suum negligenter duxerunt. — insaiano] St. † insajano.

4, 16. jah] Ulf. ° οὗτοι. — þaiei] J. St. † þaiei. — fahedai] St. † fahelai.

4, 17. agla] J. St. † algo. — aipþau] St. † aipau. — vrakja] J. St. B. † vrakjai.

4, 18. þai] pr. hi, gr. ἄλλοι. — saianans] Ulf. c. codd. ° οὗτοι εἰσι.

4, 19. saurgos] J. St. B. † saurjos. — libainais] vitae, gr. αἰώνος. — innatgaggandans] St. † inatgaggandans. — afwapjand] vid. ad vs. 7.

20 jah þai sind þai ana airþai þizai godon saianans. þatei hausjand þata vaurd
 21 jah andnimand jah akran bairand. ain .1. jah ain .j. jah ain .r. jah
 qap du im. ibai lukarn qimip duþe ei uf melan satjaidau aiþþau undar ligr.
 22 niu ei ana lukarnastapan satjaidau. nih allis ist wa fulginis. þatei ni ga-
 23 bairhtjaidau. nih varþ analaugn. ak ei svikunþ vairþai. jabai was habai au-
 24 sona hausjandona. gahausjai. jah qap du im. saiwiþ wa hauseiþ. in þizaiei
 25 mitaþ mitiþ, mitada izvis jah biaukada izvis þaim galaubjandam. unte þis-
 wammeh saei habaiþ. gibada imma. jah saei ni habaiþ. jah þatei habaiþ. af-
 26 nimada imma. jah qap. sva ist þiudangardi guþs. svasve jahai manna vairpiþ
 27 fraiva ana airþa. jah slepiþ jah urreisip naht jah daga. jah þata fraiv keiniþ
 28 jah liudiþ. sve ni vait is. silbo auk airþa akran bairiþ. frumist gras þaproh
 29 ahs þaproh fulleiþ kurnis in þamma ahsa. þanuh biþe atgibada akran. suns
 30 insandeip gilþa. unte atist asans. jah qap. we galeikom þiudangardja guþs
 31 aiþþau in wileikai gajukon gabairam þo. sve kurno sinapis. þatei þan saiada
 32 ana airþa. minnist allaize fraive ist þize ana airþai. jah þan saiada. urrinniþ
 jah vairþiþ allaize grase maist jah gatauþiþ astans mikilans. svasve magun
 33 uf skadau is fuglos himinis gabauan. jah svaleikaim managaim gajukom

20. Et hi sunt hi in terram hanc bonam sati, qui audiunt hoc verbum et accipiunt et fructum ferunt, unum XXX et unum LX et unum C. 21. Et dixit ad eos: num lacerna venit ideo, ut sub modium ponatur aut sub lectam? nonne ut super candelabrum ponatur? 22. Neque enim est quidquam occulti, quod non manifestetur, neque factum - est occultum, sed ut manifestum fiat. 23. Si quis habeat aures audientes, audiat. 24. Et dixit ad eos: videte quod audistis, in qua mensura mensuratis, mensuratur vobis et augetur vobis his credentibus. 25. Quia omni qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam quod habet, auferitur ei. 26. Et dixit: sic est regnum dei, sicut si homo iacit semen in terram. 27. Et dormit et surgit nocte et die, et hoc semen germinat et crescit, uti non scit is. 28. Ipsa enim terra fructum fert, primum herbam, deinde aristam, deinde plenitudinem granis in hac arista. 29. Tunc quando datur fructus, statim immittit falcem, quia adest messis. 30. Et dixit: cui assimilamus regnum dei aut in quali parabola comparamus hoc? 31. Ut granum sinapis, quod quum seritur in terram, minimum omnium seminum est horum in terra. 32. Et quum seritur, surgit et fit omnium herbarum maximum et facit ramos magnos, adeo - ut possint sub umbra eius aves coeli nidulari. 33. Et talibus multis parabolis

4, 22. *þatei ni*] male notant Mill. et Griesb. nostram lectionem consentire cum iis libris, qui ἀλλ' ἴνα habent, immo Goth. vel ὁ ἐὰν μὴ vel ὁ μὴ legit. — *svikunþ vairþai*] Ulf. pro εἰς φανερόν ἐλθῆν cum Vat. φανερωθῆν legisse videtur, vid. Cor. 2, 4, 11.

4, 23. *hausjandona*] vid. ad vs. 9.

4, 24. *mitaþ*] sic recte, non *mitaþai*, uti Z. maluit, vid. Cor. 2, 10, 13. — *jah biaukada* —

galaubjandam] et augetur — credentibus, ° gr.; qui habent, pro *galaubjandam* (credentibus) omnes ἀκούουσι legant; sola vets. Brix. cum Goth. consentit.

4, 30. *wileikai*] Z. + *welikai*.

4, 31. *kurno*] St. ‡ *kauron*. — *minnist*] minimum, gr. omn. μικρότερος.

4, 32. *vairþiþ*] St. ‡ *vairþit*. — *maist*] maximum, gr. omn. μέζων, vid. ad 9, 34.

4, 33. *managaim gajukom*] ~ gr.

34 rodida du ìm þata vaurd. svasve mahtedun hausjon. ìþ ìnuh gajukon ni ro-
 35 dida ìm. ìþ sundro siponjam seinaim andband allata. jah qaþ du ìm ìn jai-
 36 namma daga. at andanahtja þan vaurþanamma usleiþam jainis stadis. jah
 affletandans þo managein andnemun ìna sve vas ìn skipa. jah þan anþara
 37 skipa vesun miþ ìmma. jah varþ skura vindis mikila jah vegos valtidedun
 38 ìn skip. svasve ìta juþan gafullnoda. jah vas ìs ana notin ana vaggarja sle-
 pands. jah urraisidedun ìna jah qeþun du ìmma. laisari. niu kara þuk þizei
 39 fragistnam. jah urreisands gasok vinda jah qaþ du marein. gaslavai. af-
 40 dumbn. jah anasilaida sa vinds jah varþ vis mikil. jah qaþ du ìm. duwe
 41 faurhtai sijuþ sva. waiva ni nauh habaiþ galaubein. jah ohtedun sis agis mi-
 kil jah qeþun du sis misso. was þannu sa sijai. unte jah vinds jah marei
 5, 1.2 ufhausjand ìmma. jah qemun hindar marein ìn landa gaddarene. jah usgag-
 gandin ìmma us skipa suns gamotida ìmma manna us aurahjom ìn ahmin
 3 unhrainjamma. saei bauain habaida ìn aurahjom. jah ni naudibandjom eisar-
 4 neinaim manna mahta ìna gabindan. unte ìs ufta eisarnam bi fotuns gabu-

locutus - est ad eos hoc verbum, sicut potuerunt audire. 34. Verum sine parabola non locutus - est iis, verum seorsim discipulis suis solvit omne. 35. Et dixit ad eos in illo die: in vespere autem facto eximus illo loco. 36. Et dimittentes hanc turbam acceperunt eum ut fuit in nave; et tum alia navigia fuerunt cum eo. 37. Et facta - est procella venti magna et fluctus ruerunt in navigium, adeo - ut id iam impleretur. 38. Et fuit is in puppi super cervicali dormiens et suscitavit eum et dixerunt ad eum: doctor, nonne cura tibi quod perimus? 39. Et surgens comminatus - est vento et dixit ad mare: tace! obmutescere! et cessavit hic ventus et facta - est malacia magna. 40. Et dixit ad eos: cur timidi estis tam? quomodo non adhuc habetis fidem? 41. Et timuerunt sibi timorem magnum et dixerunt ad se invicem: quis ergo hic sit, nam et ventus et mare obediunt ei? 5, 1. Et venerunt ultra mare in regionem Gaddarenorum; 2. et exeunti ei e nave statim occurrit ei homo e sepulcris in spiritu immundo, 3. qui domicilium habuit in sepulcris et non catenis ferreis homo potuit eum ligare, 4. nam is saepe ferris circa pedes cur-

4, 34. gajukon] J. St. † gajukom.

4, 35. at andanahtja] J. St. † ict. — þan] autem, ° gr. omn. *propter* codi. e. ap. *Mis to autem pro-*

4, 37. jah] sec. et, gr. *de.*

4, 38. þizei] editt. † div.; ceterum þizei proprie est: huius (cura) quod.

4, 39. anasilaida] ten Kate minus probabiliter coniecit *anastilaida*.

4, 40. ni nauh] editt. † ict. Nostra lectio *waiwa ni nauh* e duabus codd. diversorum lectio- nibus *πῶς οὐκ* et *οὐπω* conflata esse videtur, aut Goth. legit *πῶς οὐπω* uti 8, 21 cum compluribus

codd.; ceterum uti Goth., habet etiam Brix. (quo- modo nondum.)

4, 41. þannu] editt. † div., sic M. 7, 20. Rom. 10, 17 (ubi peius etiam *þau nu* editur). Cor. 2, 5, 15; deinde pro *þan nunu* legendum est *þannu nu* Rom. 9, 18. 20. 14, 12. 19. Cor. 1, 4, 5.

5, 2. manna] gr. omn. post *aurahjom*.

5, 4. bi fotuns] J. St. † ict. — *ana fotum*] J. St. † *anafotum*, B. † *ana fotun*; errat etiam lh. Ulfil. illustr. p. 244 *fotun* in cod. Arg. ex- aratum esse dicens; diligenter inspicienti *fotum* clare apparet. — *mahta ìna*] ~ gr. — *gatanjan*] in marg. cod. Arg. *gabindan* (i. e. ligare).

ganaim jah naudibandjom eisarneinain gabundans vas jah galausida af sis
 þos naudibandjos jah þo ana fotum eisarna gabrak. jah manna ni mahta ina
 5 gatamjan. jah sinteino nahtam jah dagam in aurahjom jah in fairgunjam vas
 6 hropjands jah bliggvands sik stainam. . . saiwands þan iesu fairraþro rann
 7 jah invait ina jah hropjands stibnai mikilai qaþ. wa mis jah þus. iesu sunau
 8 guþs þis hauhistins. bisvara þuk bi guþa. ni balvjais mis. unte qaþ imma.
 9 usgagg ahma unhrainja us þamma mann. jah frah ina. wa namo þein. jah
 10 qaþ du imma. namo mein laigaion. unte managai sijum. jah baþ ina filu
 11 ei ni usdrebi im us landa. vasuh þan jainar hairda sveime haldana at þamma
 12 fairgunja. jah bedun ina allos þos unhulþons qiþandeins. insandei unsis in
 13 þo sveina. ei in þo galeiþaina. jah uslaubida im iesus suns. jah usgaggan-
 dans ahmans þai unhrainjans galiþun in þo sveina. jah rann so hairda and

vatis et catenis ferreis ligatus fuit et solvit a se has catenas et haec in pedibus ferra confregit, et homo non potuit eum domare. 5. Et semper noctibus et diebus in sepulcris et in montibus fuit, clamans et percutiens se lapidibus. 6. Videns autem Iesum procul cucurrit et adoravit eum 7. clamans voce magna dixit: quid mihi et tibi, Iesu, fili dei, huius altissimi! adiuro te per deum, ne torqueas me. 8. Nam dixit ei: exi, spiritus immunde, ex hoc homine. 9. Et interrogavit eum: quod nomen tuum? et dixit ad eum: nomen meum legeon, nam multi sumus. 10. Et adoravit eum multum, ut non eüiceret eos ex regione. 11. Fuit autem illic grex porcorum pascens sub hoc monte, 12. et orarunt eum omnes hi daemones dicentes: immitte nos in hos porcos, ut in hos eamus. 13. Et permisit iis Iesus statim, et exeuntes spiritus hi immundi iverunt in hos porcos; et cucurrit hic grex de

5, 5. *fairgunjam*] Z. † *fairgunjam*.

5, 6. . . *saiwands*] Editt. † *gasaiwands*. Ih. in cod. Arg. *gaisaiwands* legi adnotat; sed vir doctus errat, nam quid ante *saiwands* scriptum fuerit, conici quidem potest, certo dici non potest, quia membrana in hac parte plagulae perforata et sola linea perpendicularis relicta est, quam Ih. pro litera *i* habet. At *ga*, quod coniectura addidit, veremur, ut spatium expleat; quum vero Ulf. *kaí* initio sententiarum per *jah* — *þan* saepius reddat (vid. 3, 6. 31. 16, 6. all.), sine dubio legendum est *jah saiwands þan* et Gothum cum codd. *kaí iðwán* legisse statuendum est. Illa autem relicta linea est posterior pars literae *h*.

5, 7. *balvjais mis*] ~ gr. omn.

5, 9. *namo þein*] gr. *οὐ ὄνομα*. — *namo mein laigaion*] nomen meum legeon, gr. omn. *λεγῶν ὄνομά μοι*.

5, 10. *usdrebi im*] ~ gr.; ceterum *usdrebi* dicitur h. l. pro *usdriþi*, vid. Grim. I. 844.

5, 11. *hairda sveine*] gr. post *fairgunja*; ceterum Ulf. c. codd. ^o *μεγάλη*.

5, 12. *allos*] omnes, ^o gr.

5, 13. *iesus suns*] ~ gr. omn., Goth. cum Rd. — *unhrainjans galiþun*] Editt. † *unhrainjai usgaliþun*, quae lectio ne in cod. quidem Arg. exstat, nam mutilatione membranae factum est, ut de verbo *unhrainjans* ultimae duae literae exciderint. *Falsa* est editio *lestio*, quia *unhrainjai* forma abstracta, quam dicunt, addito articulo locum habere non potest, nec *usgaleiþan* (exire) graeco *εἰσελθεῖν* respondit, nec ullo alio loco id compositum invenitur. Quod nos dedimus et linguae gothicae convenit et lectione locorum parallelorum M. 8, 32. L. 8, 33, ubi *galiþun* legitur, satis confirmatur. — *and driuson*] J. St. † ict. — *þusandjos*] J. St. † *þusandjos*. — *afwapnodedun*] vid. ad 4, 7.

driason in marein. vesunap - pan sve tyos þusundjos jah afwapnodedun in ma-
 14 rein. jah þei baldandans þo sveina gaþlanhun jah gataihun in baurg jah in
 15 haimom. jah gemun saiwan. wa vesi þata vaurþano. jah afiddjedun du iesua
 jah gasaiwand þana vodan sitandan jah gavasidana jah fraþjandan þana saei
 16 habaida laigaion jah ohtedun. jah spillodedun im þaiei gasewun. waiva
 17 varþ bi þena vodan jah bi þo sveina. jah dugunnun bidjan ina galeiþan hin-
 18 dar markos seinos. jah inngaggandan ina in skip baþ ina saei vas vods ei
 19 miþ imma vesi. jah ni lailot ina ak qaþ du imma. gagg du garda þeinamma
 du þeinaim jah gateih im. wan filu þus frauja gatavida jah gaarmaida þuk.
 20 jah galaif jah dugann merjan in daikapaulein. wan filu gatavida imma iesus.
 21 jah allai sildaleikidedun. jah usleiþandin iesua in skipa aftra hindar marein
 22 gaqemun sik manageins filu du imma. jah vas faura marein. jah sai. qimiþ
 ains þize synagogafade namin jaeirus jah saiwands ina gadraus du fotum
 23 iesuis. jah baþ ina filu qiþands þatei dauhtar meina aftumist habaiþ. ei qi-
 24 mands lagjais ana þo handuns. ei ganisai jah libai. jah galaif miþ imma jah
 25 iddjedun afar imma manageins filu jah þraihun ina. jah qinono suma visan-
 26 dei in runa bloþis jera tvalif jah manag gaþulandei fram managaim lekjam
 jah fraqimandei allamma seinamma jah ni vaihtai botida ak mais vairs

praecipitio in mare. Fuerunt autem circiter duo millia et suffocati - sunt in mari. 14. Et hi pascentes hos
 porcos effugerunt et praedicarunt in urbe et in vicis; et venerunt videre, quid esset hoc factum. 15. Et
 iverunt ad Iesum et vident hunc insanum sedentem et vestitum et mentis - compotem hunc, qui habuit le-
 geon, et timerunt. 16. Et narrarunt iis, qui viderant, quomodo factum - est de hoc insano et de his
 porcis. 17. Et coeperunt orare eum ire ultra limites suos. 18. Et ingredientem eum in navem oravit
 eum qui fuit insanus, ut cum eo esset. 19. Et non sivit eum, sed dixit ad eum: vade in domam tuam
 ad tuos et nuntia iis, quam multam tibi dominus fecit et miseratus - est tui. 20. Et ivit et coepit praedi-
 care in decapoli, quam multam fecit sibi Iesus et omnes mirati - sunt. 21. Et exeunte Iesu in nave iterum
 ultra mare, congregarunt se turbae multam ad eum et fuit circa mare. 22. Et ecce, venit unus horum
 synagogae - praefectorum nomine Jaïrus et videns eum cecidit ad pedes Iesu. 23. Et oravit eum multum dicens,
 quod filia mea extremum habet, ut veniens ponas super hanc manus, ut valeat et vivat. 24. Et ivit cum eo et ive-
 runt post eum turbae multum et torserunt eum. 25. Et mulierum quaedam existens in fluxu sanguinis annos duo-
 decim 26. et multum patiens a multis medicis et amittens omne suum et non quoquam sanata, sed potius peius

5, 14. sveina] porcos, gr. ἀγρούς. — haimom] J. St. † haimon. — gemun] venerunt, gr. ἐξῆλθον, Ulf. c. oodd. ἦλθον.

5, 15. gavasidana] J. St. B. † gavasidanam.

5, 18. vesi] gr. ante miþ.

5, 21. frauja] dicendum erat frau, v. gr. fr. 17, 900, neque debet hic vir doctissimus defendere frau vitale loci L. 9, 17, v. gr. loci plane alia est calis, quam enim frau sit nostram an, an elvus hic, frau est vox, bei.

5, 22. jaeirus] Z. † iaeirus. — iesuis] vid. ad 1, 42.

5, 26. allamma seinamma] ~ gr. oma. — botida — habaida] errant St. B. Z. has formas pro verbis finitis habentes, sunt autem participia graecis ἀφεληθεῖσα et ἐλθοῦσα respondentia.

27 habaida. gahausjandei bi iesu atgaggandei in managein aftana attaitok vast-
 28. 29 jai is. unte qap patei jabai vastjom is atteka. ganisa. jah sunsaiv gapeursnoda
 sa brunna blopis izos jah ufkunpa ana leika patei gahailnoda af pamma
 30 slaha. jah sunsaiv iesus ufkunpa in sis silbin po us sis maht usgaggandem.
 31 gavandjands sik in managein qap. was mis taitok vastjom. jah qepun du
 imma siponjos is. saiwis po managein preihandem puk jah qipis. was mis
 32. 33 taitok. jah vlaitoda saiwan po bata taujandem. ip so qino ogandei jah rei-
 randei. vitandei patei varp bi ija qam jah draus du imma jah qap imma
 34 alla po sunja. ip is qap du izai. dauhtar. galaubeins peina ganasida puk. gagg
 35 in gavairpi jah sijais hails af pamma slaha peinamma. nauhpanuh imma rod-
 jandin qemun fram pamma synagogafada qipandans patei dauhtar peina ga-
 36 svalt. wa panamais draibeis pana laisari. ip iesus sunsaiv gahausjands bata
 37 vaurd rodip qap du pamma synagogafada. ni faurhtei. patainei galaubei. jah
 ni fralailot ainohun ize mip sis afargaggan nibai paitru jah iakobu jah io-
 38 hannen bropar iakobis. jah galaiþ in gard pis synagogafadis jah gasaw auh-
 39 jodu jah gretandans jah vaifairwjandans filu. jah innatgaggands qap du im.
 40 wa auhjop jah gretip. bata barn ni gadaupnoda ak slepiþ. jah bihlohun ina.
 ip is usvairpands allaim ganimip attan pis barnis jah aipein jah pans mip sis

habens, 27. audiens de Iesu, accedens in turba retro attigit vestem eius. 28. Nam dixit, quod si vestes eius attingo, valeo. 29. Et statim exaruit hic fons sanguinis eius et sensit in corpore, quod sanata - est ab hac plaga. 30. Et statim Iesus sensit in se ipso hanc ex se potentiam exeuntem, convertens se in turba dixit: quis mihi tetigit vestes? 31. Et dixerunt ad eum discipuli eius: vides hanc turbam torquentem te et dicis, quis me tetigit? 32. Et circumspexit videre hanc hoc facientem. 33. Verum haec mulier timens et tremens, sciens quod factum - est de se, venit et cecidit ad eum et dixit ei omnem hanc veritatem. 34. Verum is dixit ad eam: filia, fides tua sanavit te; vade in pacem et sis sana ab hac plaga tua. 35. Adhuc eo loquente venerunt ab hoc synagogae - praefecto dicentes, quod filia tua obiit; quid adhuc vexas hunc doctorem? 36. Verum Iesus statim audiens hoc verbum dictum dixit ad hunc synagogae - praefectum: ne time, tantummodo crede! 37. Et non permisit unum eorum cum se sequi, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem, fratrem Iacobi. 38. Et ivit in domum huius synagogae - praefecti et vidit tumultum et flentes et eiulantes multum. 39. Et ingrediens dixit ad eos: quid tumultuamini et fletis? haec puella non obiit, sed dormit. 40. Et deriserunt eum, verum is eiiciens omnes assumit patrem huius puellae et matrem et hos cum se

5, 29. *sunsaiv*] St. † *sunsajv*.

5, 31. *puk*] J. St. † *pus*.

5, 34. *slaha*] St. † *ssaha*.

5, 35. *nauhpanuh*] J. St. † div.

5, 37. *ize mip sis*] eorum cum se; in goth.

versione duae lectiones graecorum (*ἀντῶ* et *ἀντῶν*) conflatae esse videntur.

5, 38. *vaifairwjandans*] St. † *vaifarwjandans*.

5, 39. *slepiþ*] cod. Arg. ex correctura manus secundae † *saeuiþ*, vid. ad M. 9, 24.

5, 40. *ligando*] iacens, ° gr.

41. jah galaiþ inn. þarei vas þata barn ligando. jah fairgraip bi handau þata
 barn qaþuh du izai. taleiþa kumei. þatei ist gaskeiriþ. mavilo. du þus qiþa.
 42. urreis. jah suns urrais so mavi jah iddja. vas auk jere tvalibe. jah usgeisno-
 43. dedun faurhtein mikilai. jah anabaup im filu ei manna ni funþi þata jah
 6, 1. haihait izai giban matjan. jah usstop jainpro jah qam in landa seinamma.
 2. jah laistidedun afar imma siponjos is. jah biþe varþ sabbato. dugann in syn-
 agoge laisjan. jah managai hausjandans sildaleikidedun qiþandans. waþro
 þamma þata jah wo so handugeino so gibano imma ei mahteis svaleikos
 3. þairh handuns is vairþand. niu þata ist sa timrja sa sunus marjins iþ bro-
 þar iakoba jah iuse jah iudins jah seimonis. jah niu sind svistrjus is her at
 4. unsis. jah gamarzidai vaurþun in þamma. qaþ þan im iesus þatei nist prau-
 fetus unsvers niba in gabaurþai seinai jah in ganiþjam jah in garda sei-
 5. namma. jah ni mahta jainar ainohun mahte gataujan niba favaim siukaim
 6. handuns galagjands gahailida. jah sildaleikida in ungalaubeinai is ize jah bitauh
 7. veihsa bisunjane laisjands. jah athaihait þans tvalif jah dugann ins insandjan
 8. tvans wanzuh jah gaf im valdufni ahmane unhrainjaize jah faurbaup im ei

et ivit intro, ubi fuit haec puella iacens. 41. Etprehendit apud manum hanc puellam dixitque ad eam: talitha kumi, quod est explicatum: puella, ad te dico, surge! 42. Et statim surrexit haec puella et ivit; fuit enim annorum duodecim; et obstupuerunt timore magno. 43. Et praecepit iis multum, ut homo non sciret hoc et iussit ei dare edere. 6, 1. Et surrexit illinc et venit in regionem suam, et secuti - sunt post eam discipuli eius. 2. Et quum fieret sabbatum, coepit in synagoga docere, et multi audientes mirati sunt dicentes: unde huic hoc et quae haec sapientiarum haec data ei, quod virtutes tales per manus eius fiunt? 3. Nonne hoc est hic faber - lignarius, hic filius Mariae, verum frater Iacobi et Iusi et Iudae et Simonis, et nonne sunt sorores eius hic apud nos? et scandalizati fuerunt in hoc. 4. Dixit autem iis Iesus, quod non - est profeta inhonoratus, nisi in patria sua et in cognatis et in domo sua. 5. Et non potuit illic unam virtutum facere, nisi paucis aegrotis manus imponens sanavit. 6. Et miratus - est propter incredulitatem eorum et circumiit castella circumcirca docens. 7. Et advocavit hos duodecim et coepit eos mittere duos quosque et dedit iis potestatem spirituum immundorum. 8. Et interdixit iis, ut

5, 42. *faurhtein*] J. St. ‡ *faurhteni*, quod e B. sententia librarii erratum est; Ih. tacet de h. l., neque num in cod. Arg. vere sic scriptum fuerit, hodie dici potest, quia plagulae textum 5, 42—7, 26 continentes nunc desiderantur.

5, 43. *izai giban*] ~ gr. om.

6, 2. *wo so*] cod. Arg. (uti dicitur, cf. ad 5, 42) et editt. ‡ *wono*, quae forma non gothica est (cf. Grim. I. 798); quam lectionem in textu posuimus, ea probatur loco 1, 27 *wo so laiseino*

(quae haec doctrinarum), vid. Ih. Ulf. illustrat. p. 227, 4. Grim. I. 605, 2. De permutatione litterarum *n* et *s* diximus ad M. 7, 23. — *ei*] quod, gr. *xai*.

6, 3. *þata*] hoc, gr. *oũros*; exemplum constructionis germanicarum linguarum propriae.

6, 5. *handuns galagjands*] ~ gr. om.

6, 7. *tvans wanzuh*] duos quosque, i. e. bie nos, gr. *duo duo*; Ulf. c. cod. D *ava duo* legisvidetur, vid. L. 10, 1.

vāht ni nēmeina in vig niba hrogga aina. nih matibedg nih hlaif nih in
 9. 10 gairdos aiz ak gaskohai suljom. jah ni vasjaiþ tvaim paidom. jah qaþ du
 11 im. þiswaduh þei gaggaiþ in gard. þar saljaiþ. unte usgaggaiþ jainpro. jah
 sva managai sve ni andnimaina izvis ni heusjaina izvis. usgaggandans jainpro
 uskrisjaiþ maulda þo undaro fotum izvaraim du veitvodipai im. amen qþa
 izvis. sutizo ist saudaurnjam aiþþau gaumaurjam in daga stauos þau þizai
 12.13 haurg jainai. jah usgaggandans meridedum ei idreigodedeina. jah unhulþons
 managos usdribun jah gasalbodedun aleva managans siukans jah gahailidedun.
 14 jah gahausida þiudans herodes. svikunþ allis varþ namo is. jah qaþ þatei
 iohannis sa daupjands us daupaim urrais. dupþe vaurkjand þos mahteis in
 15 imma. anþarai þan qeþun þatei helias ist. anþarai þan qeþun þatei praufetes
 16 ist sve ains þize praufete. gahausjands þan herodes qaþ þatei þammei ik
 17 haubip afmaimait iohanne. sa ist. sah urrais us daupaim. sa auk raitis
 herodes insandjands gahabaida iohanneen jah gaband ina in karkarti in hai-
 18 rodiadins qenais filippaus broþrs seinis. unte þo galiugaida. qaþ auk iohannes
 19 du heroda þatei ni skuld ist þus haban qen broþrs þeinis. ip so herodianai

quidquam non sumerent in viam, nisi virgam unam, neque peram, neque panem, neque in zonas aca,
 9. sed calceati soleis, et ne induatis duas tunicas. 10. Et dixit ad eos: ubicunque quo itis in domum, ibi
 maneat, donec exitis illinc. 11. Et tam multi quam non recipiant vos, neque audiant vos, exeuntes illinc
 excutite pulverem hunc sub pedibus vestris ad testimonium iis; amen dico vobis, facilius est Sodomis aut
 Gomoris in die iudicii, quam huic urbi illi. 12. Et exeuntes praedicaverunt, ut converterentur. 13. Et
 daemones multos expulerunt et unxerunt oleo multos aegrotos et sanarunt. 14. Et audivit rex Herodes,
 manifestum enim factum est nomen eius, et dixit, quod Iohannes hic baptizans ex mortuis surrexit, ideoque
 operantur hae potentiae in eo; 15. alii vero dixerunt; quod Helias est, alii vero dixerunt, quod profeta
 est, ut unus horum profetarum. 16. Audiens autem Herodes dixit, quod cui ego caput abscondi Iohanni,
 hic est, hic surrexit e mortuis. 17. Hic enim quidem Herodes mittens cepit Iohannem et liga-
 vit eum in carcere ob Herodiadem, uxorem Filippi, fratris sui; nam hanc duxit. 18. Dixit enim
 Iohannes ad Herodem, quod non fas est tibi habere uxorem fratris tui. 19. Verum haec Herodias

6, 8. nih] sec., J. St. + ni.

6, 11. jainpro] St. † jainpro. — undaro] J. St. + undar. — amen — jainai] amen — illi, ° gr. — sutizo] St. † sutizo. — gaumaurjam] suspicatur duplicata liquida scribendum esse gaumaurjam, sic quidem Rom. 9, 29 gaumaurra probe legitur.

6, 14. dupþe] tantum abest, ut Ulf. xal omis-
 sisse patemus, ut dupþe (pro duh þe, idque pro
 du-uh þe) pro jah dupþe dictum esse existimaverim-
 us, vid. L. 14, 21 et cf. ad 2, 11 et ad J. 18, 26.

6, 15. þatei] pr. St. † þatui.

6, 16. iohanne] J. St. † iohannes. — sa ist

sah] hic est hic, gr. οὗτος. — sah] St. † jah.

6, 17. herodiadins] vid. ad M. 8, 28. —
 broþrs] J. St. † broþr.

6, 19. herodianai svor] haec codicis Arg. lectio,
 quam editt. omnes reddiderunt, sine dubio vitiosa
 est; pro svor legendum esse saivor, iam B. L. Z.
 suspicati sunt, in iisque L. anglosaxonico verbo syr-
 van in comparisonem vocato, svoran esse debere
 verbum, unde illud praeteritum derivetur, rectissime
 dicit, cf. saivot a tekan et alia. Syllaba sai, quam

20 svor imma jah vilda imma usqiman. jah ni mahta. unte herodis ohta sis
 iohannen kunnands ina vair garaihtana jah veihana jah vitaida imma jah
 21 hausjands imma manag gatavida jah gabaurjaba imma andhausida. jah vaur-
 þans dags gatils. þan herodis mela gabaurþais seinazos nahtamat vaurhta
 þaim maistam seinaze jah þusundifadim jah þaima frumistam galeilais.
 22 jah atgaggandein inn dauhtar herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein
 heroda jah þaim miþanakumbjandam qaþ þiudans du þizai maujai. bidei
 23 mik þiswizuh þei vileis jah giba þus. jah svor izai þatei þiswah þei bidjais
 24 mik. giba þus und halba þiudangardja meina. iþ si usgaggandei qaþ du
 25 aþein seinai. wis bidjau. iþ si qaþ. haubidís iohannis þis daupjandins. jah
 atgaggandei sunsaiv sniumundo du þamma þiudana baþ qipandei. viljau ei
 26 mis gibais ana mesa haubiþ iohannis þis daupjandins. jah gaurv vaurþens sa
 þiudana in þize aþe jah in þize miþanakumbjandane ni vilda izai ufbrikan.
 27 jah suns insandjands sa þiudans spaikulator anabaup briggan haubiþ is. iþ
 28 is galeiþands afmaimait imma haubiþ in karkarai jah atbar þata haubiþ is
 29 ana mesa jah atgaf ita þizai maujai jah so mavi atgaf ita aþein seinai. jah

insidiata - est ei et voluit eum occidere et non potuit, 20. nam Herodes timuit sibi Iohannem, sciens eum virum iustum et sanctum et custodivit eum et audiens eum multum fecit et libenter ei auscultavit. 21. Et factus dies opportunus, quum Herodes tempore nativitatis suae coenam fecit his maximis suorum et tribunis et his primis Galilaeae. 22. Et aggrediente intro filia Herodiadis et saltante et placente Herodi et his una - adcumbentibus dixit rex ad hanc puellam: ora me omne quod vis et do tibi. 23. Et iuravit ei, quod omne quod ores me, do tibi usque dimidium regnum meum. 24. Verum ea egrediens dixit ad matrem suam, quid orem? verum ea dixit: caput Iohannis huius baptizantis. 25. Et aggrediens statim propere ad hunc regem oravit dicens: volo ut mihi des super patina caput Iohannis huius baptizantis. 26. Et tristis factus hic rex propter haec iuramenta et propter hos una - adcumbentes, non voluit eam reicere. 27. Et statim mittens hic rex speculatorem iussit ferre caput eius. Verum is iens absceidit ei caput in carcere 28. et attulit hoc caput eius super patina et tradidit id huic puellae et haec puella tradidit id matri suae. 29. Et

desideramus, in ultima parte monstroai illius *herodiana* latet, s autem et n literas saepius permutatas esse in codd. gothicis versu 2 huius capituli vidimus, adde etiam, quae ad M. 7, 23 monuimus. Detracta syllaba *sai*, restat *herodia*, cuius litera extrema *s*, quia eadem prima erat verbi sequentis, a librario omissa est; quam saepe id factum sit, vid. ad 3, 13.

6, 20. *herodis*] J. St. † *herodes*.
 6, 22. *dauhtar*] e sententia lh. (Ulfl. illustrat. p. 238) aut dativi forma insolita, aut error librarii pro *dauhter* est; quam vero accusativi etiam absoluti

M. 6, 3 inveniuntur, lectionem codicis Arg. recte se habere putamus; ceterum Ulf. c. codd. ° *avt̃hs*.

6, 23. *bidjais mik*] ~ gr.
 6, 24. *iohannis*] St. † *johannis*, sic quoque vs. 25.

6, 25. *gibais*] Ulf. c. codd. ° *ξ̃αν̃ης*. — *iohannis*] vid. ad vs. 24.

6, 26. *in*] sec. propter, ° gr.
 6, 27. *insandjands*] J. St. † *insandjans*. — *spaikulator*] St. † *spaiculator*. — *afmaimait*] St. † *afmaimat*.

6, 28. *þizai*] J. St. † *þize*.

gahausjandans siponjos is qemun jah usnemun leik is jah galagidedun ita in
 30 hlaiva. jah gaiddjedun apaustauleis du iesua jah gataihun imma allata jah
 53. 54 sva filu sve gatavidedun — — jah duatsnivun. jah usgaggandam im us skipa
 55 sunsaiv ufkunnandans ina. birinnandans all pata gavi dugunnun ana badjam
 56 pans ubil habandans bairan. padei hausidedun ei is vesi. jah piswaduh
 padei iddja in haimos aipbau baurgs aipbau in veihsa. ana gagga lagi-
 dedun siukans jah bedun ina ei pau skauta vastjos is attaitokeina. jah
 7, 1 sva managai sve attaitokun imma. ganesun. jah gaqemun sik du imma
 2 fareisaieis jah sumai pize bokarje qimandans us iairusaulymin. jah
 gasaiwandans sumans pize siponje is gamainjaim handum. pat - ist un-
 3 pvahanaim. matjandans hlaibans. ip fareisaieis jah allai iudaieis niba ufta
 4 pvahand handuns ni matjand. habandans anafilh pize sinistane. jah af ita pla
 niba daupjand ni matjand. jah anpar ist manag. patei andnemun du haban.
 5 daupeimins stikle jah aurkje jah katile jah ligre. paproh pan frehun ina pai
 fareisaieis jah pai bokarjos. duwe pai siponjos peinai ni gaggand bi pammei
 6 anafulhun pai sinistans ak unpvahanaim handum matjand hlaif. ip is
 andhafjands qap du im patei vaila praufetida esaias bi izvis pans liutans.

audientes discipuli eius venerunt et abstulerunt corpus eius et posuerunt id in sepulcro. 30. Et coiverunt apostoli ad Iesum et narraverunt ei omne et tam multum quam fecerunt — 53. — et applicuerunt. 54. Et exeuntibus iis e nave statim cognoscentes eum, 55. percurrentes omnem hanc regionem coeperunt super lectis hos male habentes ferre, ubi audiverunt, quod is esset. 56. Et ubicunque quo ivit in vicos aut urbes aut in castella, in platea posuerunt aegrotos et orarunt eum, ut saltem fimbriam vestis eius attingerent et tam multi quam attigerunt eum, sanati sunt. 7, 1. Et collegerunt se ad eum Farisaei et quidam horum scribarum venientes ex Ierusalymis; 2. et videntes quosdam horum discipulorum eius communibus manibus, hoc est illotis, edentes panes: 3. verum Farisaei et omnes Iudaei, nisi frequenter lavant manus, non edunt, tenentes traditionem horum maiorum; 4. et a foro, nisi lavant, non edunt, et aliud est multum, quod acceperunt ad tenendum: lotiones poculorum et urceorum et lebetum et lectorum; 5. deinde autem interrogarunt eum hi Farisaei et hi scribae: cur hi discipuli tui non eunt secundum quod tradiderunt hi maiores, sed illotis manibus edunt panem? 6. Verum is respondens dixit ad eos, quod bene praedixit Esaias de vobis his hypocritis,

6, 30. *gaiddjedun*] vid. ad 3, 20.

6, 55. *badjam*] St. † *badiam*. — *bairan*] Ulf. c. codd. *φέρειν* pro *περιφέρειν* legisse videtur. — *is*] vid. ad 1, 42.

6, 56. *in*] sec. in, ° gr. — *gagga*] via, Ulf. pro *ἀγορᾶς* c. cod. D et verss. latinis *πλατείας* vel *πλατεία* legisse videtur, cf. 11, 4.

7, 2. *gamainjaim*] St. † *gamainiam*. — *unpvahanaim*] J. St. † *unpvaihanaim*.

7, 3. *ip*] verum, gr. omn. *γάρ*, sic J. 6, 6 et saepius. — *ufta*] crebro, Ulf. c. verss. latinis *πυκνά* legit, vid. L. 5, 33.

7, 4. *ist manag*] ~ gr. omn.

7, 5. *haproh*] J. St. † *hapro*. — *pan*] autem, ° gr. omn. — *unpvahanaim*] illotis, gr. *κοινῶς*.

sve gameliþ ist. sō managei vairilom mik sveraiþ. iþ hairto iže fairra ha-
 7 baiþ sik mis. iþ svare mik blotand laisjandans laiseinins. anabusnius manne.
 8 aſletandans raihtis anabusn guþs habaiþ þatei anafulhun mannans. daupei-
 9 nins aurkje jah stikle jah anþar galeik svaleikata manag taujiþ. jah qaþ du
 10 im. vaila invidiþ anabusn guþs. ei þata anafulhano izvar fastaiþ. moſes auk
 raihtis qaþ. sverai attan þeinana jah aiþein þeina. jah saei ubil qiþai attin
 11 seinamma aiþþau aiþein seinai. dauþau afdauþjaidau. iþ jus qiþiþ. jabai qiþai
 manna attin seinamma aiþþau aiþein. kaurban. þatei iſt maiþms þiswah
 12 þatei us mis gabatnis. jah ni fraletiþ ina ni vaiht taujan attin seinamma
 13 aiþþau aiþein seinai. blaupjandans vaurd guþs þizai anabusnai izvarai. þoei
 14 anafulhuþ. jah galeik svaleikata manag taujiþ. jah athaitands alla þo mana-
 15 gein qaþ im. hauſeiþ mis allai jah fraþjaiþ. ni vaihts iſt utaþro mans inn-
 gaggando in ina. þatei magi ina gamainjan. ak þata utgaggando us mann þata

ut scriptum est: haec turba labiis me colit, verum cor eorum procul tenet se me; 7. verum frustra me colunt docentes doctrinas, praecepta hominum; 8. relinquentes enim praeceptum dei tenetis, quod tradiderunt homines, lotiones urceorum et poculorum et aliud simile tale multum facitis. 9. Et dixit ad eos: bene abrogatis praeceptum dei, ut hoc traditum vestrum observetis. 10. Moses enim quidem dixit: cole patrem tuum et matrem tuam, et qui male dicat patri suo aut matri suae, morte occidatur. 11. Verum vos dicitis: si dicat homo patri suo aut matri: corban! quod est munus omne quod a me iuvaris. 12. Et non permittitis eum non quidquam facere patri suo aut matri suae, 13. delentes verbum dei hoc praecepto vestro, quod tradidistis, et simile tale multum facitis. 14. Et advocans omnem hanc turbam dixit iis: audite me omnes et intelligite; 15. non quidquam est extra hominem ingrediens in eum, quod possit eum polluere, sed hoc exiens ex homine hoc

7, 6. *hairto*] St. † *hairþo*.

7, 7. *mik blotand*] ~ gr. omn.

7, 8. *raihtis*] enim, Goth. *γάρ* omittit, Griesb. male adnotat. — *svaleikata*] J. St. † div.

7, 9. *fastaiþ*] St. † *fastaih*.

7, 10. *sverai*] Hz. † *sveran*. — *seinamma et seinai*] suo — suae, ° gr. omn.; pro *seinai* autem J. St. B. † *seina*.

7, 11. *seinamma*] suo, ° gr. omn. — *þiswah þatei*] J. St. † *þiswahþatei*.

7, 12. *ni*] non, gr. plerique *οὐκέτι*.

7, 13. *þizai* — *þoei*] J. St. lac., quod dedimus, primus B. et post eum lh. legit; an recte illi quidem, dici non potest, quia haec plagula una ex iis est, quae furto ablatae sunt. — *anabusnai*] praecepto, videri potest Goth. *ἐντολή* aut *ἐντάλατι* I.

legisse (vid. vs. 7 et 9), nam gr. omn. *παράδοσει* habent, quod aliis locis *anafils* esse solet (vs. 3), vid. tamen Cor. 1, 11, 2. — *galeik*] J. St. male addunt *anþar*, quod h. l. ne graeci quidem habent. — *taujiþ*] St. † *taujiþ*.

7, 15. *ni vaihts*] J. St. B. *ni vaiht* idque rectius, nam *vaihts* ita non nisi praedicati loco ponitur: J. 8, 54 *so hauheins meina ni vaihts iſt*. Cor. 1, 10, 20 *ni þatei þo galiugoguda vaihts sijaina*. 7, 19 *þata bimait ni vaihts iſt* (ubi *ni vaiht*, quod imperitus librarius addidit, e textu eiciendum est). 13, 2 *jabai friapva ni habau, ni vaihts im*. — *utaþro*] J. St. B. † *uzapro*. — *þatei magi*] J. St. B. † *þata + mag*. — *wigaggando* — *mannan*] J. St. B. † *waggando af inna* (J. St. † *ina*) *þata mag ina gamainjan*. Ceterum pro *us mans* (ex homine) gr. *ἐπ' αὐτοῦ*.

- 16 ist pata gamainjando mannan. jabai was habai ausona hausjandona. gahausjai.
 17 jah þan galaiþ in gard us þizai managein. fröhun ina siponjos is bi þo gaju-
 18 kon. jah qap du im. sva jah jus unvitans sijup. ni fröþjip þemmei all pata
 19 utapro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjan. unte ni galeiþip imma
 in hairto ak in vamba jah in urrunsa usgaggiþ. gahraineiþ allans matins.
 20. 21 qapup-þan þatei pata us mann usgaggando pata gamaineiþ mannan. innapro
 auk us hairtin manne mitoneis ubilos usgaggand. kalkinassjus hörinassjus
 22 maurpra þiubja faihufrikeins unseleins liutei aglaitei augo unsel vajame-
 23 reins hauhairtei unviti. þo alla ubilona innapro usgaggand jah gagamain-
 24 jand mannan. jah jainpro usstandands galaiþ in markos tyre jah seidone jah
 25 galeiþands in gard ni vilda vitan mannan jah ni mahta galaugnjan. gahaus-
 jandei raihtis qino bi ina. þizozei habaida dauhtar ahman unhrainjana. qi-
 26 mandei draus du fotum is. vasup-þan so qino haiþno. sauriniþynikiska

est hoc polluens hominem. 16. Si quis habeat aures audientes audiat. 17. Et quum iret in domum ex hac turba, interrogarunt eum discipuli eius de hac parabola, 18. et dixit ad eos: sic etiam vos inscii estis? non intelligitis, quod omne hoc extrinsecus ingrediens in hominem non potest eum polluere; 19. nam non intrat ei in cor, sed in ventrem, et in exitu exit, purgat omnes escas. 20. Dixit autem, quod hoc ex homine exiens hoc polluit hominem; 21. intus enim ex corde hominum cogitationes malae exeunt, scortationes, adulteria, homicidia, 22. furta, avaritiae, nequitiae, simulatio, impudicitia, oculus malus, blasphemiae, superbia, stultitia; 23. haec omnia mala intus exeunt et polluunt hominem. 24. Et illinc exurgens ivit in limites Tyrionum et Sidonum et intrans in domum non voluit, scire hominem, et non potuit occultari. 25. Audiens enim mulier de eo, cuius habuit filia spiritum immundum, veniens cecidit ad pedes eius. 26. Fuit autem haec mulier ethnica, Sorinifynicisca

7, 16. hausjandona] vid. ad 4, 9.

7, 17. us — vs. 19 usgagg—] J. St. B. lac.; quae hodie leguntur, debemus Iherio, qui hos versus difficillimos lectu fuisse ait; saepius tamen erravit.

7, 18. jah] sec. Z. † iah. — unvitans] cod. Arg. (Ih. referente) † invitans, quam lectionem Ih., quamvis unvitans ei praeplaceat, defendere frustra studet; unvits legitur etiam Cor. 2, 11, 19, 23, 12, 6. 11. cf. unviti Mc. 7, 22. Z. unvitans unviti] quod, r. Mt. 2, 22 tacite in textu posuit. — inngaggando] Ih. Z. † inngaggando; ceterum ist supplendum esse, Ih. male monet.

7, 19. gahraineiþ] purgat, gr. καθαρῖζον, Ulf. e. cod. D καθαρῖζει legisse videtur.

7, 22. aglaitei] Griesb. male pro plurali habet, sed veremur, ne ea adnotatio ad verbum βλασφημία pertineat, nam de vajamercins ambigitur, utrum sit nominativus pluralis formae vajamerei,

an singularis; quamquam enim J. 10, 33 forma vajamerei ponenda est, tamen geminae eiusdem nominis formae inveniuntur uti veitvodei et veitvodeins, sviknei et svikneins, hrainei et hrainneins; et Eph. 4, 31 iterum vajamereins scribitur, ubi nullus graecorum pluralem βλασφημίας agnoscit.

7, 23. þo alla] ~ gr.

7, 24. usstandands] St. † ustandands.

7, 25. gahausjandei etc.] Griesb. errat dicens, Ulf. legisse ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα γυνή, nam sequitur textum vulgatum. — dauhtar] Ulf. c. codd. ὁ αὐτῆς. — fotum] cod. Arg. (?) editt. Hz. † fotun.

7, 26. sauriniþynikiska] J. St. † saurainifynikiska, B. (fortasse recte) saurainifynikiska. — usvaupri] J. St. † div. — dauhtar] J. † dauhtar, St. † dauþar, Z. † dauþr.

27 gabaurþai. jah þaþ ina ei þo un hulþon usvaurpi us dauhtr izos. iþ iesus qaþ du izai. let faurþis sada vairþan barna. unte ni goþ ist niman hlaib barne
 28 jah vairþan hundam. iþ si andhof imma jah qaþ du imma. jai frauja. jah
 29 auk hundos undaro biuda matjand af drauhsnom barne. jah qaþ da izai. in
 30 þis vaurdis gagg. usiddja un hulþo us dauhtr þeinai. jah galeiþandei du garda
 31 seinamma bigat un hulþon usgaggana jah þo dauhtar ligandein ana ligra. jah
 aftra galeiþands af markom tyre jah seidone qam at marein galeilaie miþ
 32 tveihnaim markom daikapaulaios. jah berun du imma baudana stamma
 33 jah bedun ina ei lagidedi imma handau. jah afnimands ina af managein
 sundro lagida figgrans seinans in ausona imma jah spevands attaitok tuggon is.
 34 jah ussaiwands du himina gasvogida jah qaþ du imma. aiffaþa. þatei ist us-
 35 lukn. jah sunsaiv usluknodedun imma hliumans jah andbundnoda bandi tug-
 36 gons is jah rodida raihtaba. jah anabaup im ei mann ni qeþeina. wan filu
 37 is im anabaup. mais þamma eis meridedun. jah ufarassau sildaleikidedun
 qiþandans. vaila allata gatavida. jah baudans gatauiþ gahausan jah unrod-
 8, 1 jandans rodjan. in jainaim þan dagam aftra at filu managai manageiu visan-

gente, et oravit eum, ut hunc daemonem eiceret e filia eius. 27. Verum Iesus dixit ad eam: sine antea saturas fieri liberos, nam non bonum est sumere panem liberorum et proicere canibus. 28. Verum ea respondit ei et dixit ad eum: utique domine! et enim canes sub mensa edunt de micis liberorum. 29. Et dixit ad eam: ob hoc verbum vade, exiit daemon e filia tua. 30. Et intrans in domicilium suum invenit daemonem egressum et hanc filiam iacentem in lecto. 31. Et iterum abiens a limitibus Tyrionum et Sidonum venit ad mare Galilaeorum inter utrosque limites decapoleos; 32. et tulerunt ad eum surdum mutum et orarunt eum, ut imponeret ei manum. 33. Et abducens eum a turba seorsim posuit digitos suos in aures ei et spuens attigit linguam eius, 34. et suspiciens ad coelum, ingemuit et dixit ad eum: effatha! quod est recludere. 35. Et statim reclusi - sunt ei aures et solutum - est vinculum linguae eius et locutus - est recte. 36. Et praecepit iis ut homini non dicerent; quam multum is iis praecepit, magis hoc ille praedicarunt. 37. Et valde mirati - sunt dicentes: bene omne fecit, et surdos facit audire et mutos loqui! 8, 1. In illis autem diebus iterum in valde multa turba exsi-

7, 28. imma] pr. ei, ° gr. omn.

7, 31. markom] pr., J. St. ‡ markon. — miþ tveihnaim] J. ‡ ict., St. ‡ miþtveihnam.

7, 32. handau] pro handu; ea terminationum accusativi et dativi permutatio in nominibus propriis frequentior, in appellativis rarior est, sic L. 9, 27 þiudinassau pro þiudinassu, vid. Mc. 9, 1 (~~æm dauþau~~ ibidem, quia ~~kauojan~~ genitivum ~~æcom~~ habere solet, sine dubio in ~~dauþaus~~ mutandum est) Cor. 1, 11, 26 dauþau pro dauþu; pro hairau,

quod Rom. 13, 4 in cod. Ambros. legitur, cod. Carol. recte hairu praebet. Similiter L. 4, 3 sunaus vs. 5 diabulaus, et Eph. 5, 5 skalkinassaus pro diabolus, sunus, skalkinassus scribitur; cf. ad L. 1, 54.

7, 33. spevands] sic cod. Arg., editt. speivands, quod rectius, certe frequentius est.

7, 36. wan filu] Ulf. ° δέ. — mais þamma] magis hoc, gr. omn. μᾶλλον περισσότερον. — eis] ii, ° gr.

8, 1. þan] autem, ° gr. omn. — aftra] iterum, ° gr.; ceterum Ulf. etiam pro simplici πολ.

dein jah ni habandam wa matidedeina. aþhaitands siponjans qapuh du im.
 2 infeinoda du þizai managein. unte ju dagans þrins miþ mis vesum jah ni ha-
 3 band wa matjaina. jah jabai fraleta ins lausqþrans du garda ize. uffigand
 4 ana viga. sumai raihtis ize fairraþro qemun. jah andþofun imma siponjos is.
 5 waþro þans mag was gasoþjan hlaibam ana auþidai. jah frah ins. wan ma-
 6 nagans habaiþ hlaibans. iþ eis qefun. sibun. jah anabauþ þizai managein
 anakumbjan ana airþai jah nimands þans sibun hlaibans jah aviliudonds ga-
 brak jah atgaf siponjam seinaim. ei atlagidedeina faur. jah atlagidedun faur
 7 þo managein. jah habaidedun fiskans favans. jah þans gabiupjands qap ei
 8 atlagidedeina jah þans. gamatidedun þan jah sadai vaurþun jah usnemum lai-
 9 bos gabruko sibun spyreidans. vesumuþ-þan þai matjandans sve fidvor þu-
 10 sundjos. jah fralailot ins. jah galaiþ sunsaiv in skip miþ siponjam seinaim
 11 jah qam ana fera magdalan. jah urrunnun fareisaieis jah dugunnun miþsokjan
 12 imma sokjandans du imma taikn us himina fraisandans ina. jah ufsvogjands
 ahmin seinamma qap. wa þata kuni taikn sokeiþ. amen qiþa izvis. jabai
 13 gibaidau kunja þamma taikne. jah afletands ins galeiþands aftra in skip uslaiþ
 14 hindar marein. jah ufarmunnodedun niman hlaibans jah niba ainana hlaif ni

stente et non habentibus, quid ederent, advocans discipulos dixit ad eos: 2. miseruit - me huius turbae, nam iam dies tres cum me fuerunt et non habent, quid edant; 3. et si dimitto eos ieiunos ad domum eorum, subiacent in via; quidam enim eorum procul venerunt. 4. Et responderunt ei discipuli eius: unde hos potest aliquis satiare panibus in deserto? 5. Et interrogavit eos: quam multos habetis panes? verum ii dixerunt: septem. 6. Et praecepit huic turbae accumbere super terra et accipiens hos septem panes et gratias - agens fregit et dedit discipulis suis, ut apponerent pro, et apposuerunt pro hac turba. 7. Et habuerunt pisces paucos, et hos benedicens dixit, ut apponerent etiam hos. 8. Comederunt autem et saturi facti - sunt et sustulerunt reliquias fragmentorum septem sportas. 9. Fuerunt autem hi edentes circiter quatuor millia, et dimisit eos. 10. Et ivit statim in navem cum discipulis suis et venit ad limitem Magdalan. 11. Et excurrerunt Farisaei et coeperunt conquirere - cum eo quaerentes ab eo signum e coelo, tentantes eum. 12. Et suspirans spiritu suo dixit: quid hoc genus signum quaerit? amen dico vobis, si dentur generi huic signa. 13. Et dimittens eos ingrediens iterum in navem exiit trans mare. 14. Et obliiti - sunt sumere panes, et nisi unum panem non

λου̅ legit *παιπόλλων*, quod per *filu managai* red-
 dit. — *siponjans*] Ulf. c. codd. ° *αυ̅του̅*.
 8, 2. *dagans*] dies accusativo casu, gr. *η̅με̅-
 ραι*, cf. 9, 21. — *haband*] Z. ‡ *hahand*.
 8, 4. *was*] Ulf. c. codd. et verss. ° *ω̅δε*.
 8, 6. [*þizai*] J. St. ‡ *þize*. — *jah*] tert. et,
 ° gr. — *aviliudonds*] St. ‡ *aviliudons*.

8, 7. [*þans*] pr. hos, ° gr.
 8, 9. *fralailot*] St. ‡ *ralailot*.
 8, 10. *galaiþ sunsaiv*] ~ gr. — *magdalan*]
 gr. *Μαγδαλονθα̅*.
 8, 12. *kuni*] J. St. ‡ *kun*. — *gibaidan*] J.
 St. ‡ *gibaidi*, B. ‡ *gibaid*, terminatio *as* in
 cod. Arg. prorsus evanuit.

15 habaidedum miþ sis in skipa. jah anabauþ im qiþands. saiwiþ ei atsaiwiþ
 16 izvis þis beistis fareisaie jah beistis herodis. jah þahtedun miþ sis misso
 17 qiþandans. unte hlaibans ni habam. jah fraþjands iesus qaþ du im. wa þagg-
 keiþ. unte hlaibans ni habaiþ. ni nauh fraþjiþ nih vituþ. unte daubata habaiþ
 18 hairto izvar. augona habandans ni gasaiwiþ jah ausona habandans ni
 19 gahauseiþ. jah ni gamunuþ. þan þans fimf hlaibans gabrak fimf þusundjom.
 wan managos tainjons fullos gabruko usnemuþ. qeþun du imma. tvalif.
 20 aþþan þan þans sibun hlaibans fidvor þusundjom. wan managans spyreidans
 21 fullans gabruko usnemuþ. iþ eis qeþun. sibun. jah qaþ du im. waiva ni nauh
 22 fraþjiþ. jah qemun in beþaniin jah berun du imma blindan jah bedun ina
 23 ei imma attaitoki. jah fairgreipands handu þis blindins ustauh ina utana
 veihsis jah speivands in augona is atlagjands ana handuns seinos frah ina.
 24 gau wa sewi. jah ussaiwands qaþ. gasaiwa mans þatei sve bagmans gasaiwa
 25 gaggandans. þaþroh aftra galagida handuns ana þo augona is jah gatavida ina
 26 ussaiwan. jah aftra gasatiþs varþ jah gasaw bairhtaba allans. jah insandida
 ina du garda is qiþands. ni in þata veihs gaggais. ni mannhun qiþais in
 27 þamma vehsa. jah usiddja iesus jah sipojnos is in vehsa kaisarias þizos

habuerunt cum se in nave. 15. Et praecepit iis dicens: videte, ut caveatis vobis hoc fermentum Fari-
 saeorum et fermentum Herodis. 16. Et cogitarunt cum se invicem dicentes: quia panes non habemus.
 17. Et cognoscens Iesus dixit ad eos: quid cogitatis, quia panes non habetis; non adhuc cognoscitis nec
 scitis, quia stupidum habetis cor vestrum. 18. Oculos habentes non videtis et aures habentes non auditis,
 et non recordamini, 19. quum hos quinque panes fregi quinque millibus, quam multas sportas plenas frag-
 mentorum sustulistis? Dixerunt ad eum: duodecim. 20. At quum hos septem panes quatuor millibus,
 quam multos cophinos plenos fragmentorum sustulistis? Verum ii dixerunt: septem. 21. Et dixit ad eos:
 quomodo non adhuc cognoscitis? 22. Et venerunt in Bethaniam et tulerunt ad eum caecum et orarunt eum,
 ut eum attingeret. 23. Et apprehendens manum huius caeci eduxit eum extra vicum et spuens in oculos
 eius, apponens insuper manus suas, interrogavit eum, an quid videret. 24. Et suspiciens dixit: video
 homines quod ut arbores video euntes. 25. Deinde iterum posuit manus super hos oculos eius et fecit
 eum suspicere, et rursus sanatus fuit et vidit clare omnes. 26. Et misit eum ad domum eius dicens: ne
 in hunc vicum eas, ne cuiquam dicas in hoc vico. 27. Et exiit Iesus et discipuli eius in vicos Caesariae huius

8, 15. ei] ut, ° gr. omn.

8, 17. unte] sec. quia, gr. ἔτι; Ulf. c. cod.
 106 ap. Griesb. ὅτι legit, quod iam B. vidit.

8, 20. hlaibans] panes, ° gr. — usnemuþ]
 J. St. ‡ usnemiþ.

8, 21. ni nauh] non adhuc, gr. οὐ, cf. ad 4,
 40; ceterum J. St. B. ‡ ict.

8, 22. qemun] venerunt, gr. ἔρχεται. — be-
 þaniin] gr. Βηθσαϊδάν.

8, 23. seinos] suas (ἀντοῦ), gr. ἀντῶ. —
 gau] vid. ad M. 9, 28.

8, 24. þatei] quod, ° gr. — gasaiwa] sec. video, ° gr.

8, 25. aftra] sec. rursus, pro ἀπό verbi compo-
 siti ἀποκαταστάθη positum est, sic 9, 12 aftra
 gaboteiþ = ἀποκαταστῆ, cf. L. 14, 12 aftra
 haitaina = ἀντικαλέσωσι.

8, 26. mannhun qiþais] ~ gr. — þamma]
 J. St. ‡ þammah.

8, 27. usiddja] St. ‡ usiddja.

filippaus jah ana viga frah siponjans seinans qibands du im. wana mik qi-
 28 pand mans visan. ip eis andhofun. iohannen pana daupjand. jah anparai
 29 helian. sumaih pan ainana praufete. jah is qap du im. appan jus wana mik
 30 qipip visan. andhafjands pan paitrus qap du imma. pu is xristus. jah faur-
 31 bauþ im ei mannhun ni qeþeina bi ina. jah dugann laisjan ins. patei skal
 sunus mans filu vinnan jah uskiusan skulds ist fram þaim sinistam jah þaim
 auhumistam gudjam jah bokarjam jah usqiman jah afar þrins dagans us-
 32 standan. jah svikunþaba þata vaurd rodida. jah aftiuhands ina paitrus du-
 33 gann andbeitan ina. ip is gavandjands sik jah gasaiwands þans siponjans
 seinans andbait paitrau qibands. gagg hindar mik satana. unte ni fraþjis
 34 þaim guþs ak þaim manne. jah athaitands þo managein miþ siponjam seinaim
 qap du im. saei vili afar mis laistjan. invidai sik silban jah nimai galgan
 35 seinana jah laistjai mik. saei allis vili saivala seina ganasjan. fraqisteip izai.
 ip saei fraqisteip saivalai seinai in meina jah in þizos aivaggeljons. ganasjip
 36 þo. wa auk boteip mannan. jabai gageigaiþ pana fairvru allana jah gaslei-
 37 þeip sik saivalai seinai. aipþau wa gibip manna inmaidein saivalos seinazos.
 38 unte saei skamaiþ sik meina jah vaurde meinaize in gabaurþai þizai horinondein

Filippi, et in via interrogavit discipulos suos dicens ad eos: quem me dicunt homines esse? 28. Verum ii responderunt: Iohannem hunc baptistam; et alii Heliam; quidam autem unum profetarum. 29. Et is dixit ad eos: at vos quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dixit ad eum: tu es Christus. 30. Et interdixit iis, ut cuiquam non dicerent de eo. 31. Et coepit docere eos, quod debet filius hominis multum pati, et reici debet ab his natu-maximis et his summis sacerdotibus et scribis et occidi et post tres dies exsurgere. 32. Et palam hoc verbum loquutus est; et abducens eum Petrus coepit increpare eum; 33. verum is vertens se et videns hos discipulos suos increpavit Petrum dicens: vade post me, Satana! nam non cognoscis haec dei, sed haec hominum. 34. Et advocans hanc turbam cum discipulis suis dixit ad eos: qui vult post me sequi, deneget se ipsum et sumat crucem suam et sequatur me. 35. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; verum qui perdit animam suam ob me et ob hoc evangelium, servat hanc. 36. Quid enim iuvat hominem, si lucratur hunc mundum omnem, et laedit se anima sua. 37. Aut quid dat homo pretium-redemptionis animae suae? 38. Nam quem pudet mei et verborum meorum in generatione hac adultera

8, 28. þan] St. † þain.

8, 31. skulds ist] Z. glossam ad skal esse dicens errat; illo enim verbo Ulf. utitur ad graecorum infinitivum passivum reddendum, quo lingua gothica omnino caret, sic L. 9, 44 skulds ist at-giban (μέλλει παραδίδοσθαι), J. 12, 34 ushauh-jan (ὄψωθῆναι), Cor. 2, 5, 10 ataugjan (φανερωθῆναι), cf. mahtana visan Mc. 14, 5. J. 3, 4, 10, 35. — usstandan] St. † ustandan.

8, 33. andbait] St. † andbaitþ.

8, 35. saivalai seinai] ~ gr. — in] sec. propter, ° gr. omu.

8, 36. boteip] St. † boþeipþ. — allana] J. St. † allama.

8, 38. vaurde meinaize] ~ gr. omu. — seinis] † St. seinins.

jah fravaurhton. jah sunus mans skamaiþ sik is. þan qimiþ in vulþau attins
 9, 1 seinis miþ aggilum þaim veiham. jah qaþ du im. amen qiþa izvis þatei sind
 sumai þize her standandane. þai ize ni kausjand dauþaus. unte gasaiwand
 2 þiudinassu guþs qumanana in mahtai. jah afar dagans saihþ ganam iesus pai-
 tru jah iakobu jah iohannen jah ustauh ins ana fairguni hauh sundro ainans
 3 jah inmaidida sik in andvairþja ize. jah vastjos is vaurþun glitmunjandeins
 4 weitos sve snaivs. svaleikos sve vullareis ana airþai ni mag gaweitjan. jah
 5 ataugiþs varþ im helias miþ mose. jah vesun rodjandans miþ iesua. jah and-
 hafjands paitrus qaþ du iesua. rabbei goþ ist unsis her visan. jah gavaurk-
 6 jam hljans þrins. þus ainana jah mose ainana jah ainana helijin. ni auk vissa
 7 wa rodidedi. vesun auk usagidai. jah varþ milhma ufarskadvjands im. jah
 qam stibna us þamma milhmin. sa ist sunus meins sa liuba. þamma haus-
 8 jaiþ. jah anaks insaiwandans ni þanaseiþs ainohun gasewun alja iesu ainana
 9 miþ sis. dalaþ þan atgaggandam im af þamma fairgunja anabauþ im ei
 mannhun ni spillodedeina. þatei gasewun. niba biþe sunus mans us dauþaim
 10 usstopi. jah þata vaurd habaidedun du sis misso sokjandans. wa ist þata us
 11 dauþaim usstandan. jah frehun ina qiþandans. unte qiþand þai bokarjos þatei

et peccaminosa, etiam filium hominis pudet eius, quum venit in gloria patris sui cum angelis his sanctis.
 9, 1. Et dixit ad eos: amen dico vobis, quod sunt quidam horum hic stantium, hi qui non gustant mor-
 tem, donec vident regnum dei veniens in potentia. 2. Et post dies sex assumit Iesus Petrum et Iacobum
 et Iohannem et eduxit eos in montem altum seorsim solos et permutavit se in praesentia eorum. 3. Et
 vestes eius factae sunt splendentes, albae uti nix, tales, uti fullo in terra non potest dealbare. 4. Et
 visus fuit iis Helias cum Mose, et fuerunt loquentes cum Iesu. 5. Et respondens Petrus dixit ad Iesum:
 rabbi, bonum est nobis hic esse, et facimus tabernacula tria, tibi unum et Mosi unum et unum Heliae.
 6. Non enim scivit, quid loqueretur; fuerunt enim exterriti. 7. Et facta est nubes obumbrans eos et
 venit vox ex hac nube: hic est filius meus hic carus, hunc audite. 8. Et subito circumspi-
 cientes non amplius quemquam viderunt, nisi Iesum unum cum se. 9. Deorsum autem de-
 scendentibus iis de hoc monte, praecepit iis, ut cuiquam non narrarent, quod viderunt, nisi
 quando filius hominis e mortuis surgeret. 10. Et hoc verbum habuerunt ad se invicem quaerentes:
 quid est hoc e mortuis surgere? 11. Et interrogaverunt eam dicentes: quia dicunt hi scribae, quod

9, 1. þai ize] editt. † ict., vid. ad M. 5, 32.
 9, 3. glitmunjandeins] J. St. B. † glitmun-
 jandeiva. — weitos] Ulf. c. verss. ° liar. —
 snaivs] St. † snaiys. — vullareis] J. St. B. †
 vullareis.

9, 4. varþ] St. † qarþ.

9, 5. ainana helijin] ~ gr. omn.

9, 8. ni þanaseiþs] St. Z. † ict. — aino-
 hwa] sic cod. Arg. pro ainohun, sic etiam L. 8,
 51. J. 5, 22.

9, 9. mannhun] J. St. B. † mankun. — þat-
 ei] St. † þatei.

9, 11. fawþis] J. St. † div.

- 12 helias skuli qiman faurþis. iþ is andhafjands qaþ du im. helias sveþauh qi-
mands faurþis aftra gaboteiþ alla. jah waiva gameliþ ist bi sunu mans ei
13 manag vinnai jah frakunþs vairþai. akei qiþa izvis. þatei ju helias qam jah
14 gatavidedun imma sva filu sve villedun. svasve gameliþ ist bi ina. jah qi-
mands at siponjam gasaw filu manageins bi ins jah bokarjans sokjandans
15 miþ im. jah sunsaiv alla managei gasaiwandans ina usgeisnodedun jah durin-
16. 17 nandans invitun ina. jah frah þans bokarjans. wa sokeiþ miþ þaim. jah and-
hafjands ains us þizai managein qaþ. laisari brahta sunu meinana du þus
18 habandan ahman unrodjandan. jah þiswaruh þei ina gafahiþ. gavairpiþ ina
jah waþjiþ jah kriustiþ tunþuns seinans jah gastaurkniþ. jah qaþ siponjam
19 þeinaim ei usdreibeina ina. jah ni mahtedun. iþ is andhafjands im qaþ. o kuni
ungalaubjando. und wa at izvis sijau. und wa þulau izvis. bairiþ ina du mis.
20 jah brahtedun ina at imma. jah gasaiwands ina sunsaiv sa ahma tahida ina
21 jah driusands ana airþa valvoda waþjands. jah frah þana attan is. wan lagg

Helias debuit venire antea. 12. Verum is respondens dixit ad eos: Helias quidem veniens antea iterum reficit omnia, et quomodo scriptum est de filio hominis, ut multum patiatur et contemptus fiat. 13. Sed dico vobis, quod iam Helias venit et fecerunt ei tam multum quam voluerunt, sicut scriptum est de eo. 14. Et veniens ad discipulos vidit multum turbae apud eos et scribas quaerentes cum iis; 15. et statim omnis turba videntes eum obstupuerunt et accurrentes adorarunt eum. 16. Et interrogavit hos scribas: quid quaeritis cum his? 17. Et respondens unus ex hac turba dixit: magister, tuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum. 18. Et ubicunque quod eum capit, proicit eum et spumat et stridet dentibus suis et arescit, et dixi discipulis tuis, ut expellerent eum, et non potuerunt. 19. Verum is respondens iis dixit: o genus incredulum, quam diu apud vos sim? quam diu tolerem vos? ferte eum ad me. 20. Et tulerunt eum ad eum, et videns eum statim hic spiritus conturbavit eum et cadens in terram volutus - est spumans. 21. Et interrogavit hunc patrem eius, quam longum

9, 12. helias] J. St. † helia. — sveþauh] Sch. cum Z. autem vertit, sed quamquam M. 7, 15 pro graeco δέ ponitur, tamen illo loco sensum habet, quem nostro loco habere non potest; potius eam particulam graeco μέν respondere existimandum est, vid. 10, 39. Philipp. 3, 1; idque, etsi Marcum fere nusquam particula μέν uti Sch. dicit, Ulf. et h. L. legit et 1, 8, ubi per αββαν vertit, vid. Tit. 1, 15. — aftra gaboteiþ] editt. † ict. vid. ad 8, 25.

9, 13. ju] iam, gr. omn. xai.

9, 14. filu manageins] ~ gr. omn.

9, 15. gasaiwandans] videntes, Ulf. ιδόντες legisse, Griesb. audacius contendit, sic enim sae-

pius Goth. per synesin scribit, graecis non consentientibus.

9, 16. þans bokarjans] hos scribas, gr. αὐτοῖς.

9, 18. usdreibeina ina] ~ gr. omn.; ceterum usdreibeina pro usdribeina, vid. Grim. I. 844.

9, 19. iþ] editt. † iesus, vid. ad 1, 42. — kuni] J. St. † kunni. — þulau] J. St. † þuldu, sic uterque cum B. etiam L. 8, 15 † þuldinai pro þulainai legunt.

9, 20. valvoda] J. St. † valvinoda; cod. Arg. B. Hz. Z. † valvisoda; neutra lectio habet, quo probari possit; requiritur enim verbum intransitivum, quod a primitivo valvan esse debet valvan; sic afwapnan, gafullnan, gahailnan ab af-gavairpiþ] pariat, gr. fere omn. † ἰδού; Goth. c. cod. 12 ap. M. 12. 12. 12.

22 mel ist ei þata varþ imma. iþ is qaþ. us barniskja. jah ufta ina jah in fon
 atvarp jah in vato. ei usqistidedi imma. akei jabai mageis. hilp unsara ga-
 23 bleiþjands unsis. iþ iesus qaþ du imma þata jabai mageis galaubjan. allata
 24 mahteig þamma galaubjandin. jah sunsaiv ufthropjands sa atta þis barnis miþ
 25 tagram qaþ. galaubja. hilp meinaizos ungalaubeinais. gasaiwands þan iesus
 þatei samap rann managei. gawotida ahmin þamma unhrainjin qiþands du
 imma. þu ahma þu unrodjands jah baups. ik þus anabiuda. usgagg us
 26 þamma jah þanaseiþs ni galeiþais in ina. jah hropjands jah filu tahjands ina
 27 usiddja. jah varþ sve dauþs. svasve managai qeþun þatei gasvalt. iþ iesus
 28 undgreipands ina bi handau urraisida ina. jah usstoþ. jah galeiþandan ina in
 gard siponjos is frehun ina sundro. duwe veis ni mahtedum usdreiban þana.
 29 jah qaþ du im. þata kuni in vaihtai ni mag usgaggan niba in bidai jaþ. ʿa-
 30 stubnja. jah jainpro usgaggandans iddjedun þairh galeilaian. jah ni vilda ei
 31 was vissedi. unte laisida siponjans seinans jah qaþ du im þatei sunus mans
 atgibada in handuns manne jah usqimand imma jah usqistiþs þridjin daga
 32. 33 usstandiþ. iþ eis ni froþun þamma vaurda jah ohtedun ina fraihnan. jah qam in
 kafarnaum jah in garda qumans frah ins. wa in viga miþ izvis misso mitodedup.

tempus est, ut hoc fieret ei? Verum is dixit: ab infantia. 22. Et saepe eum etiam in ignem coniecit et in aquam, ut perderet eum, sed si potes, adiuva nos miserens nostri. 23. Verum Iesus dixit ad eum hoc si potes credere; omne possibile huic credenti. 24. Et statim exclamans hic pater huius pueri cum lacrimis dixit: credo, adiuva meam incredulitatem. 25. Videns autem Iesus, quod in - unum cucurrit turba, minatus - est spiritui huic immundo dicens ad eum: tu spiritus, tu mure et surde, ego tibi praecipio, exi ex hoc et amplius ne eas in eum. 26. Et clamans et multum discerpens eum exiit et factus - est ut mortuus, adeo - ut multi dicerent, quod mortuus - est. 27. Verum Iesus apprehendens eum in manu elevavit eum et surrexit. 28. Et euntem eum in domum discipuli eius interrogarunt eum seorsim: cur nos non potuimus expellere hunc? 29. Et dixit ad eos: hoc genus in re non potest exire, nisi in oratione et ieiunio. 30. Et illinc exeuntes iverunt per Galilaeam, et non voluit, ut quis sciret, 31. nam docuit discipulos suos et dixit ad eos, quod filius hominis traditur in manus hominum et occidunt eum et occisus tertio die resurgit. 32. Verum ii non intellexerunt hoc verbum et timuerunt eum interrogare. 33. Et venit in Cafarnaum et in domum veniens interrogavit eos: quid in via cum vobis invicem cogitavistis?

wapjan, gafulljan, gahailjan proficiscuntur; verba autem in — tnon desinentia a substantivis formantur: frauþinon, reikinon, gudþinon a frauþa, reiks, gudja alia. Nullum autem verbum gothicum habet terminationem — ison. — wapjands] J. St. ‡ kawjands.

9, 22. jabai] Ulf. ° ti.

9, 25. samap rann] editt. ‡ ict.; sic etiam Cor. 1, 5, 4 samap gaggandam et 7, 5 samap

gavandjaiþ div. scribendum est. — þu] vid. ad M. 6, 9.

9, 26. ina] eum, ° gr.

9, 28. galeiþandan] St. ‡ galeitandan. — duwe] cur, gr. ου. — mahtedum] J. St. B. Hz. ‡ mahtedun, sic etiam cod. Arg.

9, 32. froþun] J. St. ‡ frodun.

9, 33. qumans] sic cod. Arg. recte; editt. ‡ qumands.

34. 35 ĩp eis slavaidedun. du sis misso andrunnun. varjis maists vesi. jah sitands
 atvopida þans tvalif jah qaþ du ĩm. jabai was vili frumists visan. sijai allaize
 36 aftumists jah allaim andbahts. jah nimands barn gasatida ĩta ĩn midjaim ĩm
 37 jah ana armins nimands ĩta qaþ du ĩm. saei ain þize svaleikaize barne and-
 nimip ana namin meinamma. mik andnimip jah sawazuh saei mik andnimip.
 38 ni mik andnimip ak þana sandjandan mik. andhof þan ĩmma iohannes qi-
 þands. laisari. sewum sumana ĩn þeinamma namin usdreibandun unhulþons.
 39 saei ni laisteip unsis. jah varidedum ĩmma. unte ni laisteip unsis. ĩp iesus
 qaþ. ni varjip ĩmma. ni mannahun auk ĩst. saei taujip maht ĩn namin mei-
 40 namma. jah magi sprauto ubil vurdjan mis. unte saei nist vipra izvis. faur
 41 izvis ĩst. saei auk allis gadragkjai izvis stikla vatins ĩn namin meinamma.
 42 unte xristaus sijuþ. amen qiþa izvis ei ni fragisteip mizdon seinai. jah sawazuh
 saei gamarzejai ainana þize leitolane þize galaubjandane du mis. goþ ĩst ĩmma mais
 ei galagjaidau asiluqairnus ana balsaggan ĩs jah fravaurþans vesi ĩn marein.

34. Verum ii tacuerunt; ad se invicem disputaverunt, quis maximus esset. 35. Et sedens advocavit hos duodecim et dixit ad eos: si quis vult primus esse, sit omnium ultimus et omnibus minister. 36. Et sumens puerum posuit eum in mediis iis et super ulnas sumens eum dixit ad eos: 37. qui unum horum talium puerorum suscipit in nomine meo, me suscipit et omnis qui me suscipit, non me suscipit, sed hunc mittentem me. 38. Respondit autem ei Iohannes dicens: magister, vidimus quendam in tuo nomine expellentem daemones, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum, quia non sequitur nos. 39. Verum Iesus dixit: ne prohibete eum; non quisquam enim est, qui facit virtutem in nomine meo et possit subito male dicere mihi; 40. nam qui non est contra vos, pro vobis est. 41. Qui enim omnino biberet vobis poculum aquae in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, quod non perdit mercedem suam; 42. et omnis qui sollicitet unum horum parvorum horum credentium ad me, bonum est ei magis, ut ponatur asinarius - lapis in collum eius et abiectus esset in mare.

9, 34. *misso*] Ulf. ° γάρ. — *andrunnun*] Ulf. c. codd. et verss. ° ἐν τῇ ὁδοῖ. — *maists vesi*] maximus esset, gr. μελλῶν; ceterum cum nullo graeco Ulf. conspirat, cf. 4, 32.

9, 35. *atvopida*] St. ‡ *otvopida*.

9, 37. *ana*] Ulf. cum codd. ἐν pro ἐπί legisse, Sch. temere contendit.

9, 38. *in*] in, ° gr. — *saei — unsis*] qui — nos, ° gr.; ceterum pro *laisteip* St. ‡ *laisteih*.

9, 41. *meinamma*] meo, ° gr. — *ei*] quod, ° gr. — *mizdon*] St. ‡ *misdon*.

9, 42. *asiluqairnus*] J. St. ‡ div.; quum *asiluqairnus* proprie sit lapis molaris ab asino motus,

Ulf. sine dubio c. codd. et verss. μύλος ὀνικός legit. — *balsaggan*] sic quidem cod. Arg. et editt. (praeter St, qui in textu *halsaggan*, in glossario autem *balsaggan* habet); sed an haec lectio recte se habeat, valde dubitamus; quid valeat illud verbum, nec e gothica, neque e cognatis linguis decerni potest. Certa, ut videtur, coniectura offerimus *halsaggan*; *hals* pro graeco τράχηλος L. 16, 20 invenitur; de *agga* vid. Grim. III. 399, cf. Schmid Schwäbisches Wörterb. s. v. *Anke*, Graff Althochd. Sprachsch. I. 345. Literas *h* et *b* aliis quoque locis permutari, indicat lh. ad L. 6, 40. — *fravaurþans*] J. St. ‡ *fravairþans*.

43 jah jabai marzjai þuk handus þeina. afmait þo. goþ þus ist hanfamma in libain galeiþan þau tvos handuns habandin galeiþan in gaiainnan in fon þata
 44.45 unwapnando. þarei maþa ize ni gasviltiþ jah fon ni afwapniþ. jah jabai fo-
 tus þeins marzjai þuk. afmait ina. goþ þus ist galeiþan in libain haltamma
 þau tvans fotuns habandin gavairpan in gaiainnan in fon þata unwapnando.
 46.47 þarei maþa ize ni gasviltiþ jah fon ni afwapniþ. jah jabai augo þein marzjai
 þuk. usvairp imma. goþ þus ist haihamma galeiþan in þiudangardja guþs þau
 48 tva augona habandin atvairpan in gaiainnan funins. þarei maþa ize ni gadauþ-
 49 miþ jah fon ni afwapniþ. vazuh auk funin saltada jah warjatoh hunsle salta
 50 saltada. goþ salt. iþ jabai salt unsaltan vairþiþ. we supuda. habaiþ in izvis
 10, 1 salt jah gavairþeigai sijaiþ miþ izvis misso. jah jainþro usstandands qam in
 markom iudaias hindar iaurdanau. jah gaqemun sik aftra manageins du
 2 imma jah sve biuhts aftra laisida ins. jah duatgaggandans fareisaieis frehuh
 3 ina. skuldu sijai mann qen afsatjan. fraisandans ina. iþ is andhaffands qap. wa
 4 izvis anabaup moses. iþ eis qeþun. moses uslaubida unsis bokos afsateinais

43. Et si sollicitet te manus tua, abscinde hanc; bonum tibi est debili in vitam ire, quam duas manus habenti ire in geennam, in ignem hunc inexstinguibilem, 44. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 45. Et si pes tuus sollicitet te, abscinde eum; bonum tibi est ire in vitam claudo, quam duos pedes habenti conici in geennam, in ignem hunc inexstinguibilem, 46. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 47. Et si oculus tuus sollicitet te, eiice eum; bonum tibi est lusco ire in regnum dei, quam duos oculos habenti abiici in geennam ignis, 48. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 49. Omnis enim igne salitur et omne sacrificiorum sale salitur; 50. bonum sal; verum si sal insulsum fit, quo conditur? habeatis in vobis sal et pacifici sitis cum vobis invicem. 10, 1. Et illinc exsurgens venit in fines Iudaeae ultra Iordanum et collegerunt se iterum turbae ad eum et uti solitus iterum docnit eos. 2. Et accedentes Farisaei interrogarunt eum, debitumne sit homini uxorem destituere, tentantes eum. 3. Verum is respondens dixit: quid vobis praecepit Moses? 4. Verum ii dixerunt: Moses permisit nobis literas repudii

9, 43. jabai marzjai] St. † jarbimarzjai. — afmait] St. † afmaiþ. — goþ] J. † joþ. — þau] St. † þan. — unwapnando] vid. ad 4, 7.

9, 45. þus ist] ~ gr. — gaiainnan] J. St. † gaiainnin.

9, 47. augona] J. † aqgonna.

9, 49. hunsle] St. † hunse.

9, 50. we] Ulf. c. codd. ° avto — supuda] pro supoda, vid. Grim. I. 40. 855. sic L. 20, 18 gakrotuda; cf. Mc. 11, 32 uhtedun pro ohtedun et quae notavimus ad L. 4, 13.†

10, 1. hindar] gr. dia tou peron, quod si

†Ceterum Ulf. pro apodictu o. codd. apodictu vel apodictu agit.

legisset Ulf. hindar cum accusativo posuisset, nam iaurdanau non, uti volunt interpretes, accusativus est, sed dativus; hindar cum dativo autem indicat locum, non ad quem pergebat Iesus, sed ubi fines Iudaeae erant ii, ad quos venit (peron), sic J. 3, 26 saei vas miþ þus hindar (peron) iaurdanau. 6, 22 stoþ hindar (peron) marein. 25 bigetun ina hindar (peron) marein. Praepositionem hindar cum dativo Gothos ponere, viris doctis adhuc ignotum fuit, vid. etiam Rom. 14, 5 hindar daga.

10, 3. qap] Ulf. ° avtois.

10, 4. unsis] nobis, ° gr. omn., additum ex M. 19, 8.

5 meljan jah afletan. jah andhaffands iesus qaþ du im. vipra harduhairtein iz-
 6 vara gamelida izvis þo anabusn. ip af anastodeinai gaskaftais gumein jah
 7 qinein gatavida guþ. inuh þis bileipai manna attin seinamma jah aiþein sei-
 8 nai jah sijaina þo tva du leika samin. svasve þanaseiþs ni sind tva ak leuk
 9. 10 ain. þatei nu guþ gavaþ. manna þamma ni skaidai. jah in garda aftra sipon-
 11 jos is bi þata samo frehum ina. jah qaþ du im. sawazuh saei afletiþ qen
 12 seinu jah liugaiþ anþara. horinoþ du þizai. jah jabai qino afletiþ aban seinana
 13 jah liugada anþamma. horinoþ. þanuh atberun du imma barna ei attaitoki
 14 im. ip þai siponjos is sokun þaim bairandam. dugasaiwands þan iesus unve-
 rida jah qaþ du im. letiþ þo barna gaggan du mis jah ni varjiþ þo. unte
 15 þize ist þiudangardi guþs. amen qiþa izvis. saei ni andnimiþ þiudangardja
 16 guþs sve barn. ni þauh qimiþ in izai. jah gaplaihands im. lagiands handuns
 17 ana þo þiuþida im. jah usgaggandin imma in vig duatrinnands ains jah

scribere et dimittere. 5. Et respondens Iesus dixit ad eos: contra duritiem cordis vestram scripsit vobis hoc praeceptum. 6. Verum a principio creationis marem et feminam fecit deus; 7. propter hoc relinquit homo patrem suum et matrem suam, 8. et sint haec duo ad corpus idem, adeo - ut amplius non sint duo, sed corpus unum. 9. Quod igitur deus coniunxit, homo hoc non separet. 10. Et in domo iterum discipuli eius de hoc ipso interrogaverunt eum; 11. et dixit ad eos: omnis qui dimittit uxorem suam et ducit aliam, moechatur cum hac. 12. Et si uxor relinquit maritum suum et nubit alteri, moechatur. 13. Tunc attulerunt ad eum pueros, ut attingeret eos; verum hi discipuli eius obiurgarunt hos ferentes. 14. Adspiciens autem Iesus indignatus est et dixit ad eos: sinite hos pueros ire ad me et ne prohibete hos, nam horum est regnum dei. 15. Amen dico vobis, qui non accipit regnum dei uti puer, non fortasse venit in id. 16. Et amplectens eos, ponens manus in eos benedixit iis. 17. Et exeunte eo in viam accurrens unus et

10, 5. þo] hanc, Sch. igitur falso adnotat, Ulf. ταύτην omittit; sed hic vir doctus sic centies erravit.

10, 6. gatavida] Ulf. c. codd. et verss. ° αἰτρός.

10, 7. seinai] ° gr. omn. cf. 7, 10 sq. Finem versus καὶ — αὐτοῦ ° Ulf. c. codd. B. et c. ap. Mi., sed fortasse culpa librario tribuenda est, cuius oculi a priore seinai ad alterum delaberentur, cf. ad Rom. 9, 15.

10, 8. leika samin] J. St. B. † leikas ain; ceterum samin (idem) = graeco μίαν, sic L. 17, 34 et Eph. 2, 14 eam significationem sama sine articulo positum habet. — leuk ain] ~ gr.

10, 9. þamma] hoc, ° gr. omn.

10, 11. wazuh] St. † wasuh.

10, 12. horinoþ] St. † horinnoþ.

10, 13. attaitoki] J. St. † attaitok. — is] eius, ° gr. — bairandam] quum versu sequente

dugasaiwands, quod verbum compositum nullo alio loco invenitur, nec graeco ἰδών satis accommodatum esse videtur, suspectum sit; contra ea pro προσφέρειν non simplex (bairan), sed compositum (dubairan) expectetur, fortasse legendum est: bairandam du. gasaiwands etc. Praepositiones adverbiorum loco postpositae non rarae sunt: Mc. 8, 6 atlagjan faur. 23 atlagjan ana. 11, 7 galagidedun ana. L. 8, 44 atgaggan du. 19, 4 biþragjan faur, 28 gaggan fram, cf. M. 9, 15. Mc. 5, 40. 15, 43. Notandum etiam est, in cod. Arg. hos duos versus puncto interposito non esse distinctos, quod quidem aliis etiam locis non factum est.

10, 14. barna] J. St. † barn. — jah] sec. et, ° gr. — þize] horum, gr. omn. τῶν τοιούτων; Ulf. aut τούτων pro τοιούτων legit, aut τοιούτων propter similitudinem praecedentis verbi per errorem omisit.

knussjands þaf ina qifands. laisari þiufeiga. wa taujau ei libainais aiveinons
 18 arbja vairþau. iþ iesus qaf du imma. wa mik qifis þiufeigana. ni washun
 19 þiufeigs alja ains guþ. þos anabusnins kant. ni horinos ni maurþrjais ni hli-
 fais ni sijais galiugaveitvods ni anamahtjais. sverai attan þeinana jah aiþein
 20 þeina. þaruh andhafjands qaf du imma. laisari. þo alla gafastaida us jundai
 21 meinai. iþ iesus insaiwands du imma frijoda ina jah qaf du imma. ainis þus
 van ist. gagg. sva filu sve habais frabugei jah gif þarbam jah habais huzd
 22 in himinam. jah hiri laistjan mik nimands galgan. iþ is ganipnands in þis
 23 vaurdis galaiþ gauris. vas auk habands faihu manag. jah bisaiwands iesus qaf
 saponjam seinaim. sai. waiva agluba þai faiho gahabandans in þiudangardja
 24 guþs galeiþand. iþ þai saponjos afslauþnodedun in vaurde is. þaruh iesus aftra
 andhafjands qaf im. barnilona. waiva aglu ist þaim hunjandam afar faihau
 25 in þiudangardja guþs galeiþan. azitizo ist ulbandau þairh þairko neplos

genu - flectens oravit eum dicens: magister bone, quid faciam, ut vitae aeternae heres fiam? 18. Verum Iesus dixit ad eum: quid me dicis bonum? non ullus bonus, nisi unus deus. 19. Haec praecepta nosti: ne moecheris, ne occidas, ne fureris, ne sis falsus - testis, ne defraudes, honora patrem tuum et matrem tuam. 20. Tunc respondens dixit ad eum: magister, haec omnia servavi a pueritia mea. 21. Verum Iesus conspiciens ad eum amavit eum et dixit ad eum: unius tibi inopia est; vade, tam multum quam habes, vende et da pauperibus, et habes thesaurum in coelis, et accede sequi me, sumens crucem. 22. Verum is moerens ob hoc verbum ivit tristis; erat enim habens divitias multas. 23. Et circumspiciens Iesus dixit discipulis suis: ecce, quomodo difficulter hi divitias habentes in regnum dei eunt. 24. Verum hi discipuli obstupuerunt ob verba eius; tunc Iesus iterum respondens dixit iis: filioli, quomodo difficile est his cupientibus divitias in regnum dei ire. 25. Facilius est camelo per foramen acus

10, 17. *knussjands*] St. †. *knussjads*; Ulf. c. verss. ° *αὐτόν*. — *qifands*] dicens, ° gr.

10, 19. *þeina*] tuam, ° gr.

10, 21. *himinam*] coelis, gr. omn. *οὐρανῶ*, excepto uno cod. e ap. Mi., qui cum Ulf. concinît.

10, 22. *faihu*] pecuniam, gr. omn. *κτῆματα*; Maresb. p. 434 Ulf. *χορηματα* legisse, haud iniuria suspicatur, nam pro eo graeco verbo *faihu* poni solet, vid. vss. seqq. et L. 18, 24.

10, 23. *sai*] ecce, ° gr. omn. — *faiho*] insolita forma pro *faihu*, vid. ad L. 4, 13.

10, 24. *im*] J. St. † *in*. — *hunjandam*] sic cod. Arg. et editi; Ih. adnotat, codicis esse h. l. tantam obscuritatem, ut certo dici non possit, utrum *hunjandam* an *hugjandam* sit legendum; in quo errat, nam nihil desideratur nisi *æ* inter *a* et *d*,

quae litera membranae mutilatione interiit. Sed aliud est, quod interpretem advertat; *hunjān* enim editores convertunt per *confidere*, certe quia in graeco textu *πεποιθότας* scriptum est; sed *πεποιθέναι ἐπί τινι* Gotho est *trauan* cum dativo aut *du* positum (L. 18, 9. Cor. 2, 1, 9); sed quum nostro loco *afar* additum sit, quae praepositio studium, desiderium, cupiditatem rei indicat, verbo *hunjān* significatio desiderandi, cupiendi inesse debet (cf. anglosax. *hongian*, anglic. *hone*); itaque *hunjān afar wa* est cupere aliquid, cupidum, avidum esse rei. Quibus probatis Ulf. fieri non potest, ut *πεποιθότας*, sed *πεποθηκότας* per errorem quendam legerit; similes errores saepius invenient diligentes lectores, cf. ad L. 3, 14, 7, 25. J. 16, 6. Cor. 2, 1, 24.

10, 25. *azitizo*] insolita forma pro *azetizo* (2, 9. M. 9, 5. L. 5, 23, 16, 17. cf. Cor. 2, 11, 19).

26 galeiþan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan. iþ eis mais usgeis-
 27 nodedun qiþandans du sis misso. jah was mag ganisan. insaiwands du im
 iesus qaþ. akei fram mannam ummahteig ist ni fram guþa. allata auk mah-
 28 teig ist fram guþa. dugann þan þaitrus qiþan du imma. sai. veis aflailotum
 29 alla jah laistidedum þuk. andhaffands im iesus qaþ. amen qiþa izvis. ni was-
 hun ist saei aflailoti gard aiþþau broþruns aiþþau aiþein aiþþau attan aiþþau
 30 qen aiþþau barna aiþþau haimoþlja in meina jah in þizos aivaggeljons. saei ni
 andnimai . r. falþ nu in þamma mela gardins jah broþruns jah svistruns
 jah attan jah aiþein jah barna jah haimoþlja miþ vrakom jah in aiva þamma
 31 anavairþin libain aiveinon. aþþan managai vairþand frumans aftumans jah
 32 aftumans frumans. vesumþ-þan ana viga gaggandans du iairusaulymai jah
 faurbigaggands ins iesus. jah sildaleikidedun jah afarlaistjandans faurhtai
 vaurþun. jah andnimands aftra þans tvalif dugann im qiþan. þoei habaidedum
 33 ina gadaban. þatei sai. usgaggam in iairusaulyma jah sunus mans atgibada
 34 þaim ufargudjam jah bokarjam. jah gavargjand ina dauþau jah bilaikand ina

ire, quam diviti in regnum dei ire. 26. Verum ii magis obstupuerunt, dicentes ad se invicem: et quis potest servari? 27. Conspiciens ad eos Iesus dixit: sed apud homines impossibile est, non apud deum; omne enim possibile est apud deum. 28. Coepit autem Petrus dicere ad eum: ecce, nos reliquimus omnia et sequenti-sumus te. 29. Respondens iis Iesus dixit: amen dico vobis, non ullus est, qui reliquerit domum aut fratres aut matrem aut patrem aut uxorem aut liberos aut agros ob me et ob hoc evangelium, 30. qui non accipiat centuplum iam in hoc tempore domos et fratres et sorores et patrem et matrem et liberos et agros cum persecutionibus et in aeo hoc futuro vitam aeternam. 31. At multi fiunt primi ultimi et ultimi primi. 32. Fuerunt autem in via euntes ad Ierusalyma et praecedens eos Iesus, et mirati sunt et sequentes timidi facti sunt et assumens iterum hos duodecim coepit iis dicere, quae forent ei accidere. 33. Quod ecce, eximus in Ierusalyma et filius hominis traditur his sacerdotibus et scribis et damnant eum capite 34. et irrident eum

10, 27. *insaiwands*] Ulf. c. codd. ° δέ. — *akei*] sed, gr. omn. ante *ni*, quod sensus postulare videtur. — *ist*] est, ° gr.

10, 28. *þan*] autem, ° gr.

10, 29. *im*] iis, ° gr. omn. — *aflailoti*] cod. Arg. † *aflailoloti*. — *broþruns*] Ulf. ° ἢ ἀδελφάς. — *aiþþau aiþein*] gr. post *attan*, pro quo cod. Arg. et editt. † *attin*. — *haimoþlja*] sic cod. Arg. hoc et sequente versu; editt. † *haimoþaja*; veram lectionem iam pridem coniectura assecuti sunt Z. Gloss. p. 178. Grim. II. 257.

10, 30. *saei*] St. † *sai*; Ulf. ὅς pro ὅς ἄρ legisse, audaciores contendunt. — *jah attan*] et patrem, ° gr. — *aiþein*] matrem, gr. μητέρα. — *hai-*

moþlja] vid. ad vs. 29. — *vrakom*] fortasse legendum est *vrakjom*, vid. 4, 17. Rom. 8, 35. nam a verbo *vrakjan* non licet formare *vraka*, sed *vrakja*, et a *vrakun* praeterito verbi *vrakan*, profisciscitur *vrakei* (Cor. 2, 12, 10). *Waldes lapon ad. Gal. 6, 10.*

10, 32. *iairusaulymai*] J. St. B. + *iairusaulymai*, sic vers. seq. — *gadaban*] sic recte, cf. *gadof ist* Tit. 2, 1. Skeir. p. 38, 5. 11. 40, 14. 42, 3.

10, 33. *iairusaulyma*] vid. ad vs. 32. — *dauþau*] Ulf. ° καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν, quam clausulam omn. gr. habent, in cod. Arg. nullum eorum vestigium apparet.

jah bliggvand ina jah speivand ana ina jah usqmmand imma jah þridjln daga
 35 usstandip. jah athabaidedun sik du imma iakobus jah iohannes sunjus zaibai-
 36 daiaus qipandans. laisari. vileima ei þatei þuk bidjos. taujais uggkis. ip is
 37 qap im. wa vileits taujan mik igqis. ip eis qepun du imma. fragif uggkis ei
 ains af taihsvon þeinai jah ains af hleidumein þeinai sitaiva in vulþau þei-
 38 namma. ip iesus qapuh du im. ni vituts. wis bidjats. magutsu driggkan stikl.
 39 þanei ik driggka. jah daupeinai. þizaiei ik daupjada. ei daupjaindau. ip eis
 qepun du imma. magu. ip iesus qapuh du im. sveþauh þana stikl. þanei ik
 40 driggka. driggkats jah þizai daupeinai. þizaiei ik daupjada. ip þata du sitan
 af taihsvon meinai aiþþau af hleidumein nist mein du giban alja þaimei man-
 41 viþ vas. jah gahausjandans þai taihun dugunnun unverjan bi iakobu jah io-
 42 hannen. ip iesus athaitands ins qap du im. vituþ þatei þuggkjand reikinon
 43 þiudom. gafraujinond im. ip þai mikilans ize gavalvand im. ip ni sva sijai in

Vgl. Stamm. S. 185.

et flagellant eum et spuunt in eum et occidunt eum et tertio die resurgit. 35. Et contulerunt se ad eum Iacobus et Iohannes, filii Zebedaei, dicentes: magister, volumus, ut quod te oramus, facias nobis. 36. Verum is dixit iis: quid vultis facere me vobis? 37. Verum ii dixerunt ad eum: da nobis ut unus a dextra tua et unus a sinistra tua sedeamus in gloria tua. 38. Verum Iesus dixit ad eos: non scitis, quod oratis; potestisne bibere calicem, quem ego bibo, et baptismo, quo ego baptizor, ut baptizemini? 39. Verum ii dixerunt ad eum: possumus! Verum Iesus dixit ad eos: certe hunc calicem, quem ego bibo, bibitis, et hoc baptismo, quo ego baptizor; 40. verum hoc sedere a dextra mea aut a sinistra non - est meum dare, sed quibus paratum fuit. 41. Et audientes hi decem coeperunt indignari erga Iacobum et Iohannem. 42. Verum Iesus advocans eos dixit ad eos: scitis quod putant imperare populis, regunt eos; verum hi magni eorum dominantur - in eos. 43. Verum non sic sit in

10, 34. *usstandip*] St. † *ustandip*.

10, 35. *þuk*] te, ° gr.

10, 37. *uggkis*] vers. 35 est *uggkis*; sic variant *drigkan* et *driggkan*, *þagkjan* et *þaggkjan*, *þugkjan* et *þuggkjan*, alia — *sitaiva*] Ih. suspicatur *sitaiva* esse legendum, quod Z. temere in textum recepit; Grim. I. 840 dnalis formam eam esse arbitrat, quod nobis etiam videtur.

10, 38. *vituts*] J. St. B. † *vitups*. — *magutsu driggkan*] J. St. + *maguts driggkan*, B. coniecit † *maguts udriggkan*; *u* suffixum esse interrogativum, recte monent L. Ih. Z. — *ik*] pr., St. † *ih*. — *ei daupjaindau*] sic Ulf., quia infinitivum passivi, quem exspectes, gothica lingua non habet, sic J. 3, 4 *ibui mag astra galeipau jah gabairaidau*, cf. ad 8, 31.

10, 39. *magu*] sic cod. Arg.; edit. † *magum*; *magu* est forma dnalis, cf. *siju* J. 10, 30. 17, 22. — *daupjada*] Goth. ° βαπτισθήσεσθε per errorem librarii, vid. ad Rom. 9, 15.

10, 40. *aiþþau*] aut, gr. *xai*.

10, 42. *þatei*] duas Z. proponit coniecturas, ut sinceram restituat lectionem; aut pro *þuggkjand* mavult legere *þuggkjands*, brevior (?) forma pro *þuggkjandans*; aut *þatei* pro *þatei*, quae lectio aliquam veri haberet speciem, nisi omn. gr. *δτι* legerent, quod etiam propter sensum abesse non debet, et accedit quod *t* vocis *þatei* in cod. Arg. diserte legitur; nos tutius esse arbitramur suspicari, librarium, qui in hac plagula multa erravit, post *þatei* omisisse *þatei*, cf. ad L. 10, 5 et ad Cor. 1, 12, 22. — *þuggkjand*] Z. + *þugkjand*. — *ip*] vid. ad M. 6, 24.

izvis. ak sawazuh saei vili vairþan mikils in izvis. sijai izvar andbahts.
 44. 45 jah saei vili izvara vairþan frumists. sijai allaim skalks. jah auk sumus mans
 ni qam at andbahtjam ak andbahtjan jah giban saivala seina faur managans
 46 saun. jah qemun in iairikon. jah usgaggandin imma jainþro miþ siponjam
 seinaim jah managein ganohai sunus teimaiiaus barteimaiiaus blinda sat faur
 47 vig du aihtron. jah gahausjands þatei iesus sa nazoraius iist dugann hropjan
 48 jah qiþan. sunau daveidis iesu. armai mik. jah wotidedun imma managai ei ga-
 49 þahaidedi. iþ is filu mais hropida. sunau daveidis. armai mik. jah gastandands
 iesus haihait atvojpan ina. jah vopidedun þana blindan qiþandans du imma. þraf-
 50 stei þuk. urreis. vopeiþ þuk. iþ is afvairpands vastjai seinai ushlaupands qam at iesu.
 51 jah andhafjands qaþ du imma iesus. wa vileis ei taujau þus. iþ sa blinda qaþ du
 52 imma. rabbaunei. ei ussaiwau. iþ iesus qaþ du imma. gagg. galaubeins þeina gana-
 11, 1 sida þuk. jah sunsaiv ussaw jah laistida in viga iesu. jah biþe newa vesun iairusalem

vobis; sed omnis qui vult fieri magnus in vobis, sit vester minister; 44. et qui vult vestrum fieri pri-
 mus, sit omnibus servus. 45. Et enim filius hominis non venit ad servitia, sed ministrare et dare
 animam suam pro multis redemptionis - pretium. 46. Et venerunt in Ierico, et exeunte eo illinc cum
 discipulis suis et turba multa, filius Timaei Bartimaeus caecus sedit ad viam ad mendicandum. 47. Et
 audiens, quod Iesus, hic Nazoraeus, est, coepit clamare et dicere: fili Davidis, Iesu, miserere mei! 48. Et
 obiurgarunt eum multi, ut taceret; verum is multo magis clamavit: fili Davidis, miserere mei! 49. Et
 stans Iesus inussit advocari eum et vocaverunt hunc caecum dicentes ad eum: consolare te! surge, vocat te.
 50. Verum is abiiciens vestem suam exsiliens venit ad Iesum. 51. Et respondens dixit ad eum Iesus: quid
 vis, ut faciam tibi? verum hic caecus dixit ad eum: rabboni, ut videam. 52. Verum Iesus dixit ad eum: vade,
 fides tua sanavit te! Et statim vidit et secutus est in via Iesum. 11, 1. Et quum prope essent Ierusalem

10, 44. *frumists*] cod. Arg. J. St. † *frumist*;
 s. propter sequentem eandem literam omissum esse,
 recte monet Z., sic vs. 45. 16, 1. alia vid. apud
 Massm. Skeir. p. 59.

10, 45. *at andbahtjam*] B. Hz. et Grim. I.
 855 † ict., J. St. † *atandbahtjan*; Z. coniecit †
at andbahtnan, nam *at* nullo alio loco infinitivo ad-
 iunctum invenitur; quid Grim. de h. l. statuerit,
 non intelligimus. Ulf. circumlocutione infinitivi pas-
 sivi, quo lingua gothica omnino caret (vid. ad 8,
 31. 10, 38. 15, 9), utitur; est igitur *at andbaht-
 jam*. (ab *andbahti*, servitium, munus) ad servitia
 ac. sibi praestanda, cf. Cor. 1, 16, 15. — *faur
 managans saun*] ~ gr. omn.; ceterum cod. Arg.
 J. St. B. † *managan*, vid. ad vs. 44, cf. ad M.
 27, 51. Mc. 3, 13. Cor. 2, 3, 2. 4, 5. Notandum autem
 est, Skeir. p. 37, 9 ubi iterum *saun*, vel potius

ussaunei legitur, simili quoque vitio alterum s
 (*usaunein*) omissum esse.

10, 46. *jainþro*] illinc, gr. ἀπὸ ἱερικῶ. —
miþ] cum, gr. καί. — *teimaiiaus barteimaiiaus*] J.
 St. + *timaiiaus bartimaiiaus*.

10, 49. *gastandands*] St. † *gastandans*. —
atvojpan ina] ~ gr.

10, 50. *ushlaupands*] exsiliens, gr. ἀναστῆς;
 Ulf. c. codd. ἀναπηδησας legisse videtur. — *iesu*]
 Z. pro accusativo habens errat, is enim casus ra-
 rissime (v. ad M. 27, 1) cum praepositione *at* po-
 nitur; haec brevior forma pro *iesua* saepius legitur, vid.
 L. 8, 21 et in epistolis *xristau iesu* passim dicitur.

10, 52. *iesu*] gr. αὐτῷ et post *laistida* quidem.

11, 1. *vesun*] J. † *vemun*, St. + *qemun*. —
iairusalem] J. St. † *iairusaleim*. — *bepsfagein*]
 gr. βηθφαγή. — *biþaniin*] aliis locis est *beþa-
 nia*, vid. vs. 11 et 12.

in beþsfagein jah biþaniin at fairgunja alevjin. insandida tvans siponje sei-
 2 naize jah qaþ du im. gaggats in haim þo viþravairþon iggqis jah sunsaiv
 inngaggandans in þo baurg bigitats fulan gabundanana. ana þammei nauh
 3 ainshun manne ni sat. andbindandans ina attihahits. jah jabai was iggqis
 qipai. duwe þata taujats. qipaits þatei frauja þis gairneip. jah sunsaiv ina
 4 insandeip hidre. galipun þan jah bigetun fulan gabundanana at daura uta ana
 5 gagga jah andbundun ina. jah sumai þize jainar standandane qeþun du im.
 6 wa taujats andbindandans þana fulan. ip eis qeþun du im. svasve anabaup
 7 im iesus. jah lailotun ins. jah brahtedun þana fulan at iesua jah galagi-
 8 dedun ana vastjos seinos. jah gasat ana ina. managai þan vastjom seinaim
 stravidedun ana viga. sumai astans maimaitun us bagmam jah stravidedun
 9 ana viga. jah þai fauragaggandans hropidedun qipandans. osanna þiupida sa
 10 qimanda in namin frauþins. þiupido so qimandei þiudangardi in namin attins
 11 unsaris daveidis. osanna in hauhistjam. jah galaiþ in iairusaulyma iesus jah
 in alh jah hisaiwands alla at andanahtja juþan visandin weilai usiddja in
 12 beþanian miþ þaim tvalibim. jah iftumin daga usstandandam im us beþaniin
 13 gredags vas. jah gasaiwands smakkabagm fairraþro habandan lauf afiddja.

2a. lesen i attihahits
 attihahits. J. Gr. S. 88.
 iwic 11. 18 gaggats.
 af. 1, 17 hingata.

in Bethsage et Bethania ad montem oliferum, misit duos discipulorum suorum 2. et dixit ad eos: ite in vicum hunc oppositum vobis et statim introeuntes in hanc urbem invenitis pullum alligatum, in quo adhuc quisquam hominum non sedit; solventes eum adducite. 3. Et si quis vobis dicat: cur hoc facitis? dicatis quod dominus hunc desiderat, et statim eum mittit huc. 4. Iverunt autem et invenerunt pullum alligatum ad portam foris in platea et solverunt eum. 5. Et quidam horum illic stantium dixerunt ad eos: quid facitis solventes hunc pullum? 6. Verum ii dixerunt ad eos, sicut praecepit iis Iesus, et dimiserunt eos. 7. Et duxerunt hunc pullum ad Iesum et posuerunt insuper vestes suas, et sedit super eum. 8. Multi vero vestes suas straverunt in via, quidam ramos ceciderunt de arboribus et straverunt in via. 9. Et hi praeceuntes clamaverunt dicentes: osanna, benedictus hic veniens in nomine domini; 10. benedictum hoc veniens regnum in nomine patris nostri Davidis, osanna in altissimis. 11. Et ivit in Ierusalyma Iesus et in templum et circumspiciens omnia, vespere iam existente hora, exiit in Bethaniam cum his duodecim. 12. Et postero die exsurgentibus iis e Bethania famelicus fuit, 13. et videns ficum procul, habentem frondem, accessit,

11, 2. inngaggandans] Z. ‡ ingaggandans. — þo baurg] hanc urbem, gr. omn. ἀστην. — nauh] adhuc, ° gr., Ulf. c. codd. ὄνω (nauh ni) legit. — andbindandans] Z. ‡ andbindandans.

11, 3. þata taujats] ~ gr. omn.

11, 6. im] iis, ° gr.

11, 7. ana] insuper, quum gr. omn. ἀπὸ ἑᾶς habeant, aliquis suspicari potest, post ana pronomen ina (eum) excidisse, quod ipsum nobis quo-

que videtur; quamquam praepositiones pro adverbii ponuntur, vid. ad 10, 13.

11, 8. sumai] Ulf. ° δέ.

11, 9. fauragaggandans] Ulf. ° καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες. vel potius ut variis negligentibus verbis jah þat fauragaggandans accidit, cf. ad Rom. 9, 16

11, 10. in namin] in nomine, ° gr.

11, 11. at andanahtja] J. St. ‡ ict.

11, 12. usstandandam] J. St. ‡ usgaggandans. — beþaniin] B. ‡ beþanian.

ei aufto bigeti wa ana imma. jah qimands at imma ni vaiht bigat ana imma
 14 niba lauf. ni auk vas mel smakkane. jah usbairands qaþ du imma. ni þana-
 15 seiþs us þus aiv manna akran matjai. jah gahausidedun þai siponjos is. jah
 iddjedun du iairusaulymai. jah atgaggands iesus in alh dugann usvairpan
 þans frabugjandans jah bugjandans in alh jah mesa skattjane jah sitlans þize
 16 frabugjandane ahakim usvaltida. jah ni lailot ei was þairhberi kas þairh þo
 17 alh. jah laisida qiþands du im. niu gameliþ ist þatei razn mein razn bido
 18 haitada allaim þiudom. iþ jus gatavideduþ ita du filigrja vaidedjane. jah ga-
 hausidedun þai bokarjos jah gudjane auhumistans jah sokidedun. waiva imma
 usqistidedeina. ohtedun auk ina. unte alla managei sildaleikidedun in laisei-
 19. 20 nais is. jah biþe andanahti varþ. usiddja ut us þizai baurg. jah in maurgin
 21 faurgaggandans gasewun þana smakkabagm þaursjana us vaurtim. jah gamu-
 nands paitrus qaþ du imma. rabbei sai. smakkabagms þanei fraqast. ga-
 22. 23 þaursnoda. jah andhafjands iesus qaþ du im. habaiþ galaubein guþs. amen
 auk qiþa izvis. þiswazuh ei qiþai du þamma fairgunja. ushafei þuk jah
 vairp þus in marein. jah ni tuzverjai in hairtin seinamma ak galaubjai þata.
 24 ei þatei qiþiþ. gagaggiþ. vairþiþ imma þiswah þei qiþiþ. duþþe qiþa izvis.
 allata þiswah þei bidjandans sokeiþ. galaubeiþ þatei nimiþ. jah vairþiþ izvis.

ut forte inveniret quid in ea, et veniens ad eam non quidquam invenit in ea, nisi frondem, non enim
 fait tempus ficorum. 14. Et prorumpens dixit ad eam: non amplius ex te unquam homo fructum edat.
 Et audiverunt hi discipuli eius 15. et iverunt ad Ierusalyma; et accedens Iesus in templum coepit eiicere
 hos vendentes et ementes in templo et mensas nummulariorum et sedilia horum vendentium columbas
 evertit. 16. Et non permisit, ut quis transferret vas per hoc templum. 17. Et docuit dicens ad eos:
 nonne scriptum est, quod domus mea domus precum vocatur omnibus gentibus? verum vos fecistis eam ad
 latibulum maleficorum. 18. Et audiverunt hi scribae et sacerdotum summi et quaesiverunt, quomodo eum
 perderent; timuerunt enim eum, nam omnis turba mirati sunt ob doctrinam eius. 19. Et quum vesper
 fieret, exiit foras ex hac urbe. 20. Et in mane praeceuntes viderunt hanc ficum aridam e radicibus;
 21. et recordans Petrus dixit ad eum: rabbi, ecce! ficus, cui maledixisti, exaruit. 22. Et respondens
 Iesus dixit ad eos: habeatis fidem dei; 23. amen enim dico vobis, omnis qui dicat ad hunc montem: extolle
 te et conice te in mare, et non haesitet in corde suo, sed credat hoc, ut, quod dicit, procedat, fit ei
 omne, quod dicit. 24. Itaque dico vobis, totum omne, quod orantes quaeritis, credite, quod accipitis et fit vobis.

11, 13. *ana imma*] *sec. in illa*, ° gr. omn.

11, 15. *iesus*] ° gr.

11, 16. *þairhberi*] J. St. † *þairhbeiki*.

11, 17. *vaidedjane*] *sic cod. Arg., superscri-*

pta linea literam *n* indicante; J. St. † *vaidedjins*,
 B. † *vaidedjine*.

11, 20. *smakkabagm*] J. St. † *smakkabagm*.

11, 23. *izvis*] Ulf. c. codd. et vers. ° *δτι*. —

þata] hoc, ° gr. omn.; ceterum *þata ei* J. St. B. † *ict*.

25 jah þan standaip bidjandans. afletaip. jabai wa habaip vipra wana. ei jah
 26 atta izvar sa in himinam afletai izvis missadedins izvaros. ip jabai jus ni
 afletip. ni þau atta izvar sa in himinam afletip izvis missadedins izvaros.
 27 jah iddjedun aftra du iairusaulymai. jah in alh warbondin imma afiddjedun
 28 du imma þai auhumistans gudjans jah bokarjos jah sinistans jah qepun du
 imma. in wamma valdufnje þata taujis. jah was þus þata valdufni atgaf ei
 29 þata taujis. ip iesus andhafjands qaþ du im. fraihna jah ik izvis ainis vaurdis
 30 jah andhafjip mis. jah qiþa izvis in wamma valdufnje þata tauja. daupeins
 31 iohannis uzuh himina vas þau uzuh mannam. andhafeip mis. jah þahtedun
 du sis misso qiþandans. jabai qiþam. us himina. qiþip. aþþan duwe ni ga-
 32 laubideduþ imma. ak qiþam. us mannam. uhtedun þo managein. allai auk
 33 alakjo habaidedun iohannen þatei bi sunjai praufetes vas. jah andhafjandans
 qepun du iesua. ni vitum. jah andhafjands iesus qaþ du im. nih ik izvis
 12, 1 qiþa. in wamma valdufnje þata tauja. jah dugann im in gajukom qiþan. vei-
 nagard ussatida manna jah bisatida ina faþom jah usgrof dal uf mesa jah

25. Et quum stetis orantes, remittatis, si quid habetis contra aliquem, ut etiam pater vester hic in coelis remittat vobis transgressiones vestras. 26. Verum si vos non remittitis, non utique pater vester hic in coelis remittit vobis transgressiones vestras. 27. Et iverunt iterum ad Ierusalyma et in templo ambulante eo adierunt ad eum hi summi sacerdotes et scribae et natu-maximi 28. et dixerunt ad eum: in qua potestatum hoc facis? et quis tibi hanc potestatem dedit, ut hoc facias? 29. Verum Iesus respondens dixit ad eos: interrogo etiam ego vos unum verbum et respondete mihi, et dico vobis in qua potestatum hoc facio. 30. Baptismus Iohannis exne coelo fuit, an exne hominibus? respondete mihi. 31. Et cogitarunt ad se invicem dicentes: si dicimus, ex coelo, dicit: at cur non creditis ei? 32. Sed dicimus: ex hominibus, timuerunt hanc turbam, omnes enim omnino habuerunt Iohannem, quod in veritate profeta fuit. 33. Et respondentes dixerunt ad Iesum: non scimus; et respondens Iesus dixit ad eos, neque ego vobis dico, in qua potestatum hoc facio. 12, 1. Et coepit iis in parabolis dicere: vineam plantavit homo et circumdedit eam sepibus et effodit lacum sub torculari et

11, 26. izvis] vobis, ° gr.

11, 28. taujis] sec., St. † þaujis.

11, 29. izvis] pr. gr. ante jah.

11, 31. aþþan] proprie at, ponitur pro graeco
 ovv in eiusmodi sententiis interrogativis, vid. L. 20, 5.
 17. J. 6, 30.

11, 32. ak] Ulf. c. codd. ° εὐν. — uhtedun]
 pro oktedun, vid. ad 9, 50. — alakjo] omnino,
 ° gr. omn., sic L. 4, 22.

11, 33. du iesua] sic cod. Arg. (ina); J. St.
 B. † du ina; Z. † du imma. — andhafjands
 iesus] ~ gr. — izvis qiþa] ~ gr. omn.

11, 30. andhafjip] respectibus andhafjip, cf. Gr. Gr. I, 226 sqq.

12, 1. veinagard] J. St. † veingard. — manna]
 St. † manna. — bisatida] J. St. † atlagida;
 in cod. Arg. praeter satida quidquam legi non pot-
 est; evannerunt enim quae literae ante satida scrip-
 tae fuerunt, sed probabiliter viri docti coniecerunt,
 quod dedimus. — ina] pr. eum, ° gr. — dal] J.
 St. lac.; B. ° †; Z. dal-, quia dalg scriptum fuisse
 suspicatur, fretus, ni fallimur, loco L. 6, 39.; sed
 eo loco pro dalga driusand quin legendum sit
 dal gadriusand non est dubium. Ih. iam pridem
 locum restituit, recte monens nullum lacunae post
 dal vestigium apparere, et nisi quod membrana ex

2 gatimrida kelikn jah anafalh ina vaurstvjam jah affaiþ aljaþ. jah insandida
 du þaim vaurstvjam at mel skalk ei at þaim vaurstvjam nemi akranis þis
 3 veinagardis. iþ eis nimandans ina usbluggvun jah insandidedun laushandjan.
 4 jah aftra insandida du im anþarana skalk. jah þana stainam vairpandans
 gaaiviskodedun jah haubiþ vundan brahtedun jah insandidedun ganaitidana.
 5 jah aftra insandida anþarana. jah jainana afslohun jah managans anþarans.
 6 sumans usbliggvandans. sumansuh þan usqimandans. þanuh naubþanuh ainana
 sunu aigands liubana sis insandida jah þana du im spedistana qipands þatei
 7 gaaistand sunu meinana. iþ jainai þai vaurstvjans qeþun du sis misso. þatei
 sa ist sa arbinumja. hirjiþ. usqimam imma jah unsar vairþiþ þata arbi.
 8 jah undgreipandans ina usqemun jah usvaurpun imma ut us þamma veina-
 9 garda. wa nuh taujai frauja þis veinagardis. qimiþ jah usqisteiþ þans vaurstv-
 10 jans jah gibþ þana veinagard anþaraim. nih þata gamelido ussuggvuþ.
 11 stains þammei usvaurpun þai timrjans. sah varþ du haubida vaihstins. fram
 12 frauin varþ sa jah ist sildaleiks in augam unsaraim. jah sokidedun ina und-
 greipan jah ohtedun þo managein. froþun auk þatei du im þo gajukon qaþ.

aedificavit turrim et tradidit eam operariis et abiit peregre. 2. Et misit ad hos operarios ad tempus ser-
 vum, ut ab his operariis sumeret fructum huius vineae. 3. Verum ii capientes eum flagellarunt et mise-
 runt vacuum. 4. Et iterum misit ad eos alium servum; et hunc lapidibus iacientes improbrarunt et capiti
 vulneratum fecerunt et miserunt vitiatum. 5. Et iterum misit alium; etiam illum occiderunt, et multos alios,
 quosdam flagellantes, quosdam autem occidentes. 6. Tunc adhuc unum filium habens, carum sibi, misit
 etiam hunc ad eos ultimum dicens, quod aestimant filium meum. 7. Verum illi hi operarii dixerunt ad se
 invicem, quod hic est hic heres, agite! occidimus eum et nostra fit haec hereditas. 8. Et apprehendentes
 eum occiderunt et eiecerunt eum foras ex hac vinea. 9. Quid igitur faciat dominus huius vineae? venit
 et perdit hos operarios et dat hanc vineam aliis. 10. Neque hoc scriptum perlegistis: lapis, quem reiecerunt
 hi fabri, hic factus est ad caput anguli. 11. A domino factus est hic et est mirabilis in oculis nostris. 12. Et
 quaesiverunt eumprehendere et timuerunt hanc turbam, intellexerunt enim, quod ad eos hanc parabolam dixit.

parte mutilata est sine ulla difficultate legitur, quod
 editum est. *Dal uf mesa* (B. lh. † *ufmesa*)
 autem, uti iam Z. recte interpretatur, foveam vel
 vas sub torculari (positum) significat.

12, 2. *at*] Z. + *af*, vid. ad 15, 45.

12, 3. *usbluggvun*] J. St. † *usblauggvun*.

12, 4. *im*] J. St. B. † *ins*. — *gaaiviskodedun*
jah] improbrarunt et, ° gr. omn. vid. ad Cor. 1, 9,
 25; ceterum J. St. B. † *gaaiviskodudun*. — *ganai-*
tidana] J. St. † *gahnaigidana*, B. † *ganaigidana*.

12, 5. *aftra*] iterum, ° gr. — *anþarana*] gr.
 omn. ante *insandida*.

12, 6. *spedistano*] J. St. + *speidistana*.

12, 8. *imma*] eum, ° gr. omn. exceptis codd.
 f et 10 ap. Mi.

12, 10. *stains*] lapis, gr. omn. *λίθον* ad pro-
 nomen relativum (*ὅν*) referendum, quem graecis-
 mum (Matthiae Gramm. Graec. p. 886) Gothus non
 imitans nominativum, qui requiritur, ponit. — *sah*]
 J. St. + *sa*.

13 jah afletandans ina galipun. jah insandidedun du imma sumai pize fareisaie
 14 jah herodiane. ei ina ganuteina vaurda. ip eis qimandans qepun du imma.
 laisari. vitum patei sunjeins is jah ni kara puk manshun. ni auk saiwis
 in andvairpja manne ak bi sunjai vig gups laiseis. skuldu ist kaisaragild
 15 giban kaisara pau niu gibaima. ip iesus gasaiwands ize liutein qap du im.
 16 wa mik fraisip. atbairip mis skatt. ei gasaiwau. ip eis atberun jah qap du
 im. wis ist sa manleika jah so ufarmeleins. ip eis qepun du imma. kaisaris.
 17 jah andhaffands iesus qap du im. usgibiþ þo kaisaris kaisara jah þo gups
 18 guþa. jah sildaleikidedun ana þamma. jah afiddjedun saddukaieis du imma.
 19 þaiei qipand usstass ni visan. jah frehun ina qipandans. laisari. mozes game-
 lida unsis patei jabai wis broþar gadaupnai jah bileipai qenai jah barne ni
 bileipai. ei nimai broþar is þo qen is jah ussatjai barna broþr seinamma.
 20 sibun broþrahans vesun jah sa frumista nam qen jah gasviltands ni bilaiþ
 21 fraiva. jah anþar nam þo jah gadaupnoda jah ni sa bilaiþ fraiva. jah þridja
 22 samaleiko. jah nemun þo samaleiko þai sibun jah ni biliþun fraiva. spedu-
 23 mista allaize gasvalt jah so qens. in þizai usstassai. þan usstandand. war-
 24 jamma ize vairpiþ qens. þai auk sibun aihtedun þo du qenai. jah andhaffands

et relinquentes eum abierunt. 13. Et miserunt ad eum quidam horum Farisaeorum et Herodianorum, ut eum caperent verbo. 14. Verum ii venientes dixerunt ad eum: magister, scimus, quod verax es et non cura (-tangit) te cuiusquam, non enim spectas in faciem hominum, sed in veritate viam dei doces; debitumne est caesareum - tributum dare caesari, an non demus? 15. Verum Iesus videns eorum dolum dixit ad eos: quid me tentatis? afferte mihi numum, ut videam. 16. Verum ii attulerunt et dixit ad eos: cuius est haec effigies et haec inscriptio? verum ii dixerunt ad eum: caesaris. 17. Et respondens Iesus dixit ad eos: reddite haec caesaris caesari, et haec dei deo; et mirati - sunt de hoc. 18. Et adierunt Sadducaei ad eum, qui dicunt, resurrectionem non esse, et interrogarunt eum dicentes: magister, Moses scripsit nobis, quod si cuius frater moriatur et relinquat uxorem et liberos non relinquat, ut sumat frater eius hanc uxorem eius et excitet liberos fratri suo. 20. Septem fratres fuerunt et hic primus duxit uxorem et moriens non reliquit semen; et alter duxit hanc et mortuus - est et non hic reliquit semen; et tertius similiter. 22. Et duxerunt hanc similiter hi septem et non reliquerunt semen; ultima omnium obiit etiam haec uxor; 23. in hac resurrectione, quum exsurgunt, cui eorum fit uxor? hi enim septem habuerunt hanc ad uxorem. 24. Et respondens

12, 13. *sumai*] quidam, gr. omn. *τινάς*.

12, 14. *saiwis*] J. St. B. † *saiwis*. — *laisis*] Z. † *laisis*. — *giban kaisara*] ~ gr. — *þau*] J. St. † *þan*. — *gibaima*] Ulf. c. cod. 225 et verss. ° *ἢ μὴ δῶμεν*, et ita quidem, ut *gibaima* cum praecedente *þau niu* (*ἢ οὐ*) coniungat.

12, 15. *iesus*] sic cod. Arg.; J. St. Hz. Z. † *is*. — *gasaiwands*] videns, gr. *σιδῶς*, sic 12, 28. — *wa mik*] J. St. † *wa me*, B. lac.

12, 16. *ist*] est, ° gr. omn. — *manleika*] J. St. † *manaleik*.

12, 19. *barna*] liberos, gr. omn. *σπέρμα*.

12, 22. *samaleiko*] similiter, ° gr. — *so*] J. St. † *sa*.

12, 23. *þizai*] Ulf. c. codd. et verss. ° *οὐν*.

12, 24. *andhaffands*] cod. Arg. † *andhaf-* *þans* eodem vitio, quo Cor. 2, 7, 6 *gaþlaihans*, notata v. ad Fluv. 1, 1, 1, et Eph. 2, 16 *afslahans* in cod. B pro *gaþlai-*

iesus qaþ du im. niu duþe airzjai sijup. ni kunnandans mela nih maht guþs.
 25 allis þan usstandand us dauþaim. ni liugand. ni liuganda. ak sind sve aggiljus
 26 þai in himinam. aþþan hi dauþans þatei urreisand. niu gakunnaideduþ ana
 bokom mosezis ana aiwatundjai. waiva imma qaþ guþ qipands. ik im guþ
 27 abrahamis jah guþ isakis jah iakobis. nist guþ dauþaize ak qivaize. aþþan
 28 jus filu airzjai sijup. jah duatgaggands ains þize bokarje gahausjands ins sa-
 mana sokjandans. gasaiwands þatei vaila im andhof frah ina. warja ist allaizo
 29 anabusne frumista. ip iesus andhof imma þatei frumista allaizo anabusns.
 30 hausei israel. frauja guþ unsar frauja ains ist. jah frijos frauja guþ þeinana
 us allamma hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai gahug-
 31 dai þeinai jah us allai mahtai þeinai. so frumista anabusna. jah anþara galeika
 þizai. frijos newundjan þeinana sve þuk silban. maizei þaim anþara anabusns
 32 nist. jah qaþ du imma sa bokareis. vaila laisari. bi sunjai qast þatei ains ist
 33 jah nist anþar alja imma. jah þata du frijon ina us allamma hairtin jah us
 allamma fraþja jah us allai saivalai jah us allai mahtai. jah þata du frijon
 newundjan sve sik silban managizo ist allaim þaim allbrunstim jah saudim.
 34 jah iesus gasaiwands. ina þatei frodaba andhof qaþ du imma. ni fairra is

Iesus dixit ad eos: nonne ideo erronei estis, non noscentes scripta neque potentiam dei. 25. Nam quum
 resurgunt e mortuis, non ducunt, non ducuntur, sed sunt uti angeli hi in coelis. 26. At de mortuis,
 quod resurgunt, nonne cognovistis in libris Mosis in rubo, quomodo ei dixit deus dicens: ego sum deus
 Abrahami et deus Isaci et Iacobi. 27. Non - est deus mortuorum, sed vivorum; at vos multum erronei
 estis. 28. Et accedens unus horum scribarum, audiens eos una quaerentes, videns, quod bene iis respondit,
 interrogavit eum: quae est omnium legum prima? 29. Verum Iesus respondit ei, quod prima omnium
 lex: audi Israel! dominus, deus noster, dominus unus est, 30. et ames dominum, deum tuum, ex omni
 corde tuo et ex omni anima tua et ex omni mente tua et ex omni potestate tua; haec prima lex,
 31. et altera aequalis huic: ames propinquum tuum uti te ipsum; maior his alia lex non - est,
 32. Et dixit ad eum hic scriba: bene, magister, in veritate dixisti, quod unus est et non - est
 alius praeter eum, 33. et hoc ad amandum eum ex omni corde et ex omni mente et ex omni
 anima et ex omni potestate, et hoc ad amandum propinquum, uti se ipsum, maius est omnibus his holocau-
 stis et sacrificiis. 34. Et Iesus videns eum, quod prudenter respondit, dixit ad eum: non procul es

hands et afslahands scribitur, cf. ad L. 20, 37. —
niu J. † *uiu*, sic idem L. 3, 15. 9, 55. — *mela*
 cod. Arg. marg. *bokos* (libros).

12, 25. *usstandand*] gr. omn. post *dauþaim*. —
þai] hi, ° gr.

12, 26. *imma qaþ*] ~ gr. omn. — *im*] sum,
 ° gr. omn. — *jah*] ult. Ulf. ° ὁ θεός.

12, 28. *samana sokjandans*] J. St. † *sama-
 sokjandans*, B. † *sammakjandans*. — *gasai-
 wands*] vid. ad vs. 15; J. St. + *jah* addunt e grae-
 cis. — *im*] J. St. B. † *in*. — *anabusne*] St. +
anabusne. — *frumista*] gr. omn. ante *allaizo*.

12, 30. *frijos*] J. St. † *frigos*.

12, 31. *þizai*] huic, gr. αὐτῇ.

35 þiudangardjai guþs. jah ainshun þanaseiþs ni gadaursta ina fraihnan. jah
 andhafjands iesus qaþ laisjands in alh. waiva qiþand þai bokarjos þatei xri-
 36 stus sunus ist daveidis. silba auk daveid qaþ in ahmin veihamma. qiþiþ
 frauja du frauin meinamma. sit af taihsvon meinai. unte ik galagja fijands
 37 þeinans fotubaurd fotive þeinaize. silba raihtis daveid qiþiþ ina fraujan. jah
 38 waþro imma sunus ist. jah alla so managei hausidedun imma gabaurjaba. jah
 13, 16 qaþ du im in laiseinai seinai. saiwiþ faura — — vastja seinu. aþþan vai þaim
 17, 18 qiþuhaftom jah daddjandeim in jainaim dagam. aþþan bidjaiþ ei ni vairþai
 19 sa þlauhs izvar vintrau. vairþand auk þai dagos jainai aglo svaleika sve ni
 vas svaleika fram anastodeinai gaskaftais. þoei gaskop guþ. und hita jah ni
 20 vairþiþ. jah ni frauja gamaurgidedi þans dagans. ni þauh ganesi ainhun leike.
 21 akei in þize gavalidane. þanzei gavalida. gamaurgida þans dagans. jah þan
 22 jabai was izvis qiþai. sai her xristus aþþau sai jainar. ni galaubjaiþ. unte
 23 tanja du afairzjan. jabai mahteig sijai. jah þans gavalidans. iþ jus saiwiþ. sai.

regno dei, et unus amplius non ausus est eum interrogare. 35. Et respondens Iesus dixit docens in templo: quomodo dicunt hi scribae, quod Christus filius est Davidis? 36. Ipse enim David dixit in spiritu sancto: dicit dominus ad dominum meum, sede a dextra mea, donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 37. Ipse enim David dicit eum dominum, et unde ei filius est? Et omnis haec turba audiverunt eum libenter. 38. Et dixit ad eos in doctrina sua: cavete a — 13, 16. — vestem suam. 17. At vae his gravidis et lactantibus in illis diebus. 18. At oretis, ut non fiat haec fuga vestra hieme; 19. fiunt enim hi dies illi afflictio talis, uti non fuit talis ab initio creationis, quam creavit deus, usque hodie et non fit. 20. Et ni dominus breviaret hos dies, non utique valeret unum corporum, sed ob hos electos, quos elegit, breviavit hos dies. 21. Et tum si quis vobis dicat, ecce hic Christus, aut ecce illic, ne credatis; 22. nam surgunt pseudochristi et pseudoprophetae, et dant signa et portenta ad seducendum, si possibile sit, etiam hos electos. 24. Verum vos videte, ecce,

12; 36. in] J. St. B. † du. — ik] ego, ° gr. omn.

12, 37. raihtis] enim, gr. omn. οὐν; aut Ulf. aut librarius initio versus praecedentis in errorem ductus scripsisse videtur, nam raihtis nullo alio loco pro οὐν ponitur. — fraujan] J. St. B. † frauin (fanin); in cod. Arg. nunc legi amplius nequit. — imma sunus] ~ gr. omn. — alla] omnia, gr. omn. πολλός.

12, 38. faura] in cod. Arg. post faura duae literae (non is, quod J. St. dederunt, sed fortasse bo —) scriptae fuerunt; ita autem adesa est membrana, ut quid vere scriptum fuerit, certo dici non possit.

13, 17. daddjandeim] editt. † daddjandein; in cod. Arg. syllaba dadd... integra conservata est, sed ea reliquarum literarum fragmenta sunt, ut lectio inde eruta pro sincera haberi possit.

13, 20. ni] fortasse ni legendum est, nam hoc, non ni, pro graeco ei μη poni solet: J. 9, 33. 15, 22. 18, 30. 19, 11. Rom. 7, 7. 9, 29 (quo ultimo loco ni male editum erat). — þanzei] ^{aut libransi invaria} jabai post jah intersic sic cod. Arg.; editt. † þansei.

13, 22. galiugaxristjeis] editt. † galiugaxristjais (J. St. † div.); — ei in terminatione, quia in ea parte membrana laesa est, quamquam cognosci non potest, postulat tamen usus linguae

24 fauragataih 'izvis allata. akei in jainans dagans afar þo aglon jaina sauil
 25 riqizeip jah mena ni gibip liuhaþ sein jah stairnons himinis vairþand driu-
 26 sandeins jah mahteis þos in himinam gavagjanda. jah þan gasaiwand sumu
 27 mans qimandan in milhmam mip mahtai managai jah vulþau. jah þan insan-
 deip aggiluns seinans jah galisip þans gavalidans seinans af fidvor vindam
 28 fram andjam airþos und andi himinis. aþþan af smakkabagma ganimip þo
 gajukon. þan þis juþan asts þlaqus vairþip jah uskeinand laubos. kunnuþ
 29 þatei newa ist asans. svah jah jus. þan gasaiwip þata vairþan. kunneip þatei
 14, 4 newa siju þan — — . teins þis balsanis varþ. maht vesi auk þata balsan frabug-
 5 jan in managizo þau þrijahunda skatte jah giban unledaim. jah andstaurrai-
 6 dedun þo. ip iesus qaþ. letip þo. duwe izai usþriutip. þannu goþ vaurstv
 7 vaurhta bi mis. sinteino auk þans unledans habaip mip izvis jah þan vileip.
 8 maguþ im vaila taujan. ip mik ni sinteino habaip. þatei habaida so.
 9 gatavida. faursnau salbon mein leuk du usfilha. amen qiþa izvis. þis-
 waruh þei merjada so aivaggeljo and alla manaseþ. jah þatei gatavida

praedixi vobis omne. 24. Sed per illos dies post hanc afflictionem illam sol tenebratur et luna non dat lumen suum 25. et stellae coeli fiunt cadentes et vires hae in coelis commoventur. 26. Et tum vident filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa et gloria. 27. Et tum mittit angelos suos et colligit hos electos suos a quatuor ventis, a finibus terrae usque finem coeli. 28. At a fico sumite hanc parabolam; quum huius ^{ramus} tamen tener fit et germinant folia, cognoscitis, quod prope est messis. 29. Sic etiam vos, quum videtis hoc fieri, cognoscitis, quod prope sit tum — 14, 4. — . ditio huius balsami facta est. 5. Possibile esset enim hoc balsamum vendere plus quam trecentis denariorum et dare pauperibus, et fremuerunt - in hanc. 6. Verum Iesus dixit: sinite hanc! car ei asperi - estis? profecto bonum opus fecit in me. 7. Semper enim hos pauperes habetis cum vobis, et quum vultis, potestis iis bene facere; verum me non semper habetis. 8. Quod habuit haec, fecit; praevit ungere meum corpus ad sepulturam. 9. Amen dico vobis, ubicunque quod nuntiatur hoc evangelium per omnem mundum, etiam quod fecit

gothicae; — *ais* antem pro pluralis nominativo sine exemplo est. — *galiugapraufeteis*] J. St. † div. — *sijai*] sit, ° gr. omn.

13, 24. *sauil*] J. St. † *sa vil*, B. † *sau il*. — *liuhaþ*] B. † *lauhaþ*.

13, 25. *himinis*] Griesb. falso adnotat, Ulf. legere *ἐκ τοῦ οὐρανοῦ*.

13, 28. *ist asans*] ~ gr. omn.

13, 29. *gasaiwip þata*] ~ gr. — *þatei*] J. St. † *þata*. — *siju*] sic cod. Arg.; Ih. Z. † *sijau*; secundum regulas grammaticas *sijai* scribendum est.

14, 4. . . *teins*] sic cod. Arg.; edit. † . . *meins*; plene fortasse *fragisteins* est, vid. Cor. 1, 5, 5 ubi simplex *qisteins* (ὄλεθρος) invenitur. *frabugjan*] *st. †*

14, 6. *þannu*] Z. male convertit *nam*, quapropter Griesb. Ulf. cum iis codd. consentire ait, qui γὰρ addant, quodsi vero consideramus particulam *þannu* graeco ἀρα, ἀραγε respondere solere: M. 7, 20. Mc. 4, 41. Rom. 14, 12. 19. Cor. 2, 5, 15 (6, 3), Ulf. aut ἄρ' legisse, aut propter sensum illam particulam de suo addidisse videtur; est autem nostrum *ja* (sie hat *ja* ein gutes werk an mir gethan).

10 so. rodjada du gamundai izos. jah iudas iskarioteis ains þize tvalibe galaiþ
 11 du þaim gudjam. ei galevidedi ina im. iþ eis gahausjandans faginodedun jah
 12 gahaihaitun imma faihu giban. jah sokida. waiva gatilaba ina galevidedi. jah
 þamma frumistin daga azyme. þan paska salidedun. qeþun du imma þai
 13 siponjos is. war vileis ei galeiþandans manvjaima. ei matjais paska. jah in-
 sandida tvans siponje seinaze qaþuh du im. gaggats in þo baurg. jah gamo-
 14 teiþ igqis manna kas vatins bairands. gaggats afar þamma. jah þadei innga-
 leiþai. qiþaits þamma heivafraujin þatei laisareis qiþiþ. war sind salipvos.
 15 þarei paska miþ siponjam meinaim matjau. jah sa izvis taikneiþ kelikn
 16 mikilata gastraviþ manvjata. jah jainar manvjaiþ unsis. jah usiddjedun þai
 41.42 sipon.. — — sai. galevjada sunus mans in handuns fravaurhtaize. urreiþ gag-
 43 gam. sai. sa levjands mik atnewida. jah sunsaiv nauhþanuh at imma rod-
 jandin qam iudas sums þize tvalibe jah miþ imma managei miþ hairum jah
 44 trivam fram þaim auhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam. atuh þan
 gaf sa levjands im bandvon qiþands. þammei kukjau. sa ist. greipiþ þana

haec, dicitur ad memoriam eius. 10. Et Iudas Iscariotes, unus horum duodecim, ivit ad hos sacerdotes, ut traderet eum iis. 11. Verum ii audientes gavisii sunt et promiserunt ei pecuniam dare, et quaesivit, quomodo apte eum traderet. 12. Et hoc primo die azymorum, quum pasca immolarunt, dixerunt ad eum hi discipuli eius: ubi vis, ut euntes paremus, ut edas pasca? 13. Et misit duos discipulorum suorum dixitque ad eos: ite in hanc urbem, et occurrit vobis homo vas aquae ferens, ite post hunc, 14. et quo introeat, dicatis huic domino, quod magister dicit, ubi sunt mansiones, ubi pasca cum discipulis meis edam? 15. Et hic vobis ostendit coenaculum magnum stratum paratum, et illic parate nobis. 16. Et exierunt hi discipuli — 41. — ecce, traditur filius hominis in manus peccatorum. 42. Surgite, imus! ecce, hic tradens me appropinquavit. 43. Et statim adhuc in eo loquente, venit Iudas, quidam horum duodecim, et cum eo turba cum gladiis et contis ab his summis sacerdotibus et scribis et natu-maximis. 44. Dedit autem hic tradens iis signum dicens: quem osculer, hic est, prendite hunc

14, 9. *gamundai*] J. St. B. † *gamunjan*.

14, 12. *ei*] pr. ut, ° gr. omn.

14; 13. *gaggats*] sec., cod. Arg. J. St. † *gaggast*.

14, 15. *izvis*] J. St. † *igvis* (sic uterque etiam 1, 17) pro *igqis*; sunt fortasse, quibus quod duabus aliquoties praecesserit, *igqis* etiam h. l. praepliceat; sed invito codice nihil mutandum est. — *jah*] sec. et, ° gr.

14, 43. *sums*] Ulf. c. codd. et verss. ° *ōv*. — *managei*] Ulf. c. codd. et verss. ° *πολύς*.

14, 44. *atuh þan gaf*] B. Z. † *at uhþan gaf*; recte iam J. St. ediderunt, quos Z. iniuria I.

vituperat; scilicet ignoravit hic vir doctus encliticam naturam voculae —*uh*, neque eorum praesertim meminerat locorum, qualis est 16, 8 *dizuh þan sat*, nam *s* non nisi in mediis verbis aut compositis in cognatum *z* permittatur. Ceterum inter praepositiones et verba cum illis composita, illud — *uh* saepius fit ut ponatur: L. 17, 7 *anahkumbi* (pro *anakumbi* - *uh*) 18, 38 *ubukwopida* (pro *ufwopida* - *uh*) J. 7, 32. 11, 41. 16, 28. 17, 1. Eph. 4, 9; dirimuntur composita etiam aliis interpositis particulis: L. 20, 25 *us nu gibip*, J. 6, 22 *miþ ni qam*. Utraque figura hoc nostro loco adhibetur, sic etiam Cor. 1, 14, 23 *atuh þan*

45 jah tiuhiþ arniba. jah qimands sunsaiv atgaggands du imma qaþ. rabbei
 46 rabbei. jah kukida imma. iþ eis uslagidedun handuns ana ina jah undgripun
 47 ina. iþ ains sums þize atstandandane imma uslukands hairu sloh skalk auhu-
 48 mistins gudjins jah afsloh imma auso þata taihsyo. jah andhafjands iesus
 qaþ du im. sve du vaidedjin urrunuþ miþ hairum jah trivam greipan mik.
 49 daga wammeh vas at izvis in alh laisjands jah ni gripuþ mik. ak ei usfull-
 50. 51 nodecina bokos. jah afletandans ina gaþlahun allai. jah ains sums jugga-
 lauþs laistida afar imma bivaibiþs leina ana naqadana. jah gripun is þai
 52. 53 juggalaudeis. iþ is bileiþands þamma leina naqaþs gaþlahuh faura im. jah ga-
 tauhun iesu du auhumistin gudjin jah garunnun miþ imma auhumistans gud-
 54 jans allai jah þai sinistans jah bokarjos. jah paitrus fairraþro laistida afar
 imma. unte qam in garda þis auhumistins gudjins jah vas sitands miþ and-
 55 bahtam jah varmjands sik at liuhada. iþ þai auhumistans gudjans jah alla so
 gafaurds sokidedun ana iesu veitvodipa du afdauþjan ina jah ni bigetum.
 56 managai auk galiug veitvodidedun ana ina. jah samaleikos þos veitvodiþos ni
 57. 58 vesun. jah sumai usstandandans galiug veitvodidedun ana ina qiþandans. þatei

et ducite caute. 45. Et veniens statim accedens ad eum dixit: rabbi! rabbi! et osculatus est eum. 46. Verum ii iniecerunt manus in eum et ceperunt eum. 47. Verum unus quidam horum adstantium ei educens gladium percussit servum summi sacerdotis et amputavit ei aurem hanc dextram. 48. Et respondens Iesus dixit ad eos: uti ad maleficum existiis cum gladiis et contis,prehendere me. 49. Die quoque fui apud vos in templo docens et non prehendistis me, sed ut implerentur literae. 50. Et relinquentes eum aufugerunt omnes. 51. Et unus quidam iuvenis secutus est post eum amictus lino super nudo, et prehenderunt eum hi iuvenes. 52. Verum is relinquens hoc linum nudus aufugit ab iis. 53. Et duxerunt Iesum ad summum sacerdotem et convenerunt cum eo summi sacerdotes omnes et hi natu-maximi et scribae. 54. Et Petrus procul secutus est post eum, donec venit in domum huius summi sacerdotis et fuit sedens cum ministris et calefaciens se ad ignem. 55. Verum hi summi sacerdotes et omne hoc consilium quaesiverunt contra Iesum testimonium ad interficiendum eum et non invenerunt. 56. Multi enim falso testati sunt contra eum; et convenientia haec testimonia non fuerunt. 57. Et quidam surgentes falso testati sunt contra eum dicentes, 58. quod

gaggand. 15, 15 biþ - þan gitanda. Eph. 4, 23 anuþ - þan niujaþ, cf. ad M. 9, 28. — im] iis, gr. omn. αυτων — αυτοις.

14, 46. *handuns*] J. St. B. ‡ *handans*; ceterum gr. post *ana ina* et Ulf. c. codd. et verss. ° αυτων.

14, 47. *imma*] pr. ei, ° gr. omn. — *þata taihsyo*] hanc dextram, ° gr. omn.; Ulf. ex locis parallelis (L. 22, 50) J. 18, 10 hausisse videtur.

14, 49. *daga wammeh*] editt. ‡ ict.

14, 50. *gaþlahun allai*] ~ gr.

14, 53. *allai*] gr. omn. ante *auhumistans*.

15, 54. *qam*] venit, ° gr. omn.; deinde Ulf. εσω non legit.

14, 56. *galiug veitvodidedun*] Hz. ‡ *galingaveitvodidedun*, sic etiam vs. seq.; Z. iniuria eam lectionem probat, memor fortasse nominis *galingaveitvods*; sed alia est verborum atque nominum in compositione ratio.

weis gahausidedum qibandan ina. patei ik gataira alh po handuvaurhton jah
 59 bi prins dagans anpara unhanduvaurhta gatimrja. jah ni sva samaleika vas
 60 veitvodipa ize. jah usstandands sa auhumista gudja in midjaim frah iesu qi-
 61 pands. niu andhafjis vaiht. wa pai ana puk veitvodjand. ip is pahaida jah
 vaiht ni andhof. aftra sa auhumista gudja frah ina jah qap du imma. pu is
 62 xristus sa sunus pis piupeigins. ip iesus qapuh. ik im. jah gasaiwip pana
 sunu mans af taihsvon sitandan mahtais jah qimandan mip milhmam himinis.
 63 ip sa auhumista gudja disskreitands vastjos seinos qap. wa panamais paur-
 64 bum weis veitvode. hausidedup po vajamerein is. wa izvis pugkeip. paruh
 65 eis allai gadomidedun ina skulan visan daupau. jah dugunnun sumai speivan
 ana vlit is jah huljan andvairpi is jah kaupatjan ina jah qepun du imma.
 66 praufetei. jah andbahtos gabaurjaba lofam slohun ina. jah visandin paitrau
 67 in rohsnai dalapa. jah afiddja aina piujo pis auhumistins gudjins. jah gasai-
 wandeï paitru varmjandan sik insaiwandeï du imma qap. jah pu mip iesua
 68 pamma nazoreinau vast. ip is afaiak qipands. ni vaiht. ni kann. wa pu qipis.
 69 jah galaip faur gard. jah hana vopida. jah pivi gasaiwandeï ina aftra dugann

nos audivimus dicentem eum, quod ego dissolvo templum hoc manufactum et per tres dies aliud non-manufactum aedifico. 59. Et non sic conveniens fuit testimonium eorum. 60. Et exsurgens hic summus sacerdos in mediis interrogavit Iesum dicens: nonne respondes quidquam, quid hi contra te testantur? 61. Verum is tacuit et quidquam non respondit. Iterum hic summus sacerdos interrogavit eum et dixit ad eum: tu es Christus, hic filius huius boni? 62. Verum Iesus dixit: ego sum, et videtis hunc filium hominis a dextra sedentem potentiae et venientem cum nubibus coeli. 63. Verum hic summus sacerdos sciendens vestes suas dixit: quid amplius desideramus nos testes? 64. Audivistis hanc blasphemiam eius! quid vobis videtur? Tunc ii omnes iudicarunt eum reum esse mortis. 65. Et coeperunt quidam spuerè in faciem eius et velare faciem eius et colaphizare eum et dixerunt ad eum: profetiza! et ministri petulanter volis percusserunt eum. 66. Et existente Petro in atrio deorsum, et accessit una ancillarum huius summi sacerdotis. 67. Et videns Petrum calefacientem se, adspiciens ad eum dixit: etiam tu cum Iesu hoc Nazoreno fuisti! 68. Verum is negavit dicens: non scio, non novi, quid tu dicis. Et ivit ante domum et gallus cantavit. 69. Et ancilla videns eum iterum coepit

14, 58. ina] gr. omn. ante qibandan. —
 po] vid. ad 10, 5.

14, 59. veitvodipa] J. St. † veitvodidipa.

14, 62. sitandan] J. St. + sitan.

14, 63. veis] nos, ° gr. omn.

14, 64. is] eius, ° gr. — skulan visan] ~ gr.

14, 65. ana vlit is] in faciem eius, gr. ἀντῶ;
 ceteram pro vlit B. † vaiht. — kaupatjan] St. †
 raupatjan, quod Ib. probat, sed vid. M. 26, 67.
 Cor. 1, 4, 11. 2, 12, 7. — qepun] dixerunt, gr.
 omn. λέγειν ab ἠρῶσαντο pendens. — gabaurjaba]

libenter, ° gr. omn.; Ulf. c. verss. latinis. — slo-
 hun ina] ~ gr.

14, 66. jah] sec. et, J. St. ° (†) c. gr. omn.;
 jah pleonastice post participia saepius ponitur: M.
 8, 14 jah qimands iesus in garda jah gasaw.
 J. 6, 45 wazuh sa gahausjands at attin jah
 ganam, alia. — atiddja] J. St. † atidja.

14, 67. iesua] gr. post nazoreinau; ceterum
 vid. ad 1, 24.

14, 68. faur gard] ante domum, gr. ἔξω εἰς
 τὸ προαύλιον.

- 70 qip̄an þaim faurastandandam þatei sa þizei ist. ip̄ is aftra laugnida. jah afar leitul aftra þai atstandandans qeþun du paitrau. bi sunjai þizei is. jah auk
 71 razda þeina galeika ist. ip̄ is dugann afaikan jah svaran þatei ni kaan þana
 72 mannan. þanei qip̄ip̄. jah anþamma sinþa hana vopida. jah gamunda pai-
 trus þata vaurd. sve qap̄ imma iesus þatei faurþize hana hrukjai tvaim sin-
 15, 1 þam. invidis mik þrim sinþam. jah dugann greitan. jah sunsaiv in maurgin
 garuni taujandans þai auhumistans gudjans miþ þaim sinistam jah bokarjam.
 2 jah alla so gafaurds gabindandans iesu brahtedun ina at peilatau. jah frah
 ina peilatus. þu is þiudans iudaie. ip̄ is andhafjands qap̄ du imma. þu qip̄is.
 3. 4 jah vrohidedun ina þai auhumistans gudjans filu. ip̄ peilatus aftra frah ina
 5 qip̄ands. niu andhafjis ni vaiht. sai. wan filu ana þuk veitvodjand. ip̄ iesus
 6 þanamais ni andhof. svasve sildaleikida peilatus. ip̄ and dulþ warjoh fralailot
 7 im ainana bandjan. þanei bedun. vasuh þan sa haitana barabbas miþ þaim
 miþ imma drobjandam gabundans. þaiei in auhjudau maurþr gatavidedun.
 8 jah usgaggandei alla managei dugunnun bidjan. svasve sinteino tavida im.

dicere his circumstantibus, quod hic horum est. 70. Verum is iterum negavit, et post paulum iterum hi adstantes dixerunt ad Petrum: in veritate horum es, et enim sermo tuus similis est. 71. Verum is coepit negare et iurare, quod non novi hunc hominem, quem dicitis. 72. Et secunda vice gallus cantavit, et recordatus est Petrus hoc verbum, ut dixit ei Iesus, quod antequam gallus cantet duabus vicibus, negas me tribus vicibus, et coepit flere. 15, 1. Et statim in mane consilium facientes hi summi sacerdotes cum his natu-maximis et scribis et omne hoc concilium vincientes Iesum duxerunt eum ad Pilatum. 2. Et interrogavit eum Pilatus: tu es rex Iudaeorum? verum is respondens dixit ad eum: tu dicis! 3. Et accusarunt eum hi summi sacerdotes multum; 4. verum Pilatus iterum interrogavit eum dicens: nonne respondes non quidquam? ecce quam multum contra te testantur! 5. Verum Iesus amplius non respondit, adeo - ut miraretur Pilatus. 6. Verum per festum quodque dimisit iis unum vinctum, quem petierunt. 7. Fuit autem hic vocatus Barabbas, cum his cum eo tumultuantibus vinctus, qui in seditione homicidium fecerunt. 8. Et exiens omnis turba coeperunt orare, sicut semper fecit iis.

14, 70. jah auk] Ulf. c. codd. ° Γαλιλαῖος εἶ καί.

14, 71. afaikan] negare, gr. omn. ἀναθεματιζειν, quod loco parallelo M. 26, 74 strictius per afdomjan redditur. — þana] vid. ad 10, 5.

14, 72. jah] pr., Ulf. c. codd. ° εὐθέως. — sinþam] sec. J. St. † sinþan. — dugann greitan] coepit lacrimare, gr. ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

15, 1. gudjans] J. St. † gudjands. — brahtedun] Ulf. ° καὶ παρέδωκαν; ceterum non est, quod Gothum ἀπίγαγον pro ἀπήνεγκον legisse, cum Sch. contendatur; sic briggan pro graeco ἀποφέρειν etiam L. 16, 22. — ina] eum, ° gr.

15, 2. iudaie] St. † jadaje.

15, 5. ni] Ulf. ° οὐδέν (vaiht).

15, 6. warjoh] B. † warja; cod. Arg. J. St. Z. † warjo; id vitium repetitur Skeir. 43, 16 ubi warjano pro warjanoh (cf. 50, 8 ubi ainwarjamma pro ainwarjamme, vel potius pro ainwarjanoh) legitur. Encliticum — h (i. e. ah, cf. ad M. 5, 37) addi debet, quia eo omissio pronomen interrogativum relinquunt (Grim. III. 29), quod hoc loco sensus non admittit. Loco parallelo M. 27, 15 pro warjoh legitur warjanoh, masculina forma, quae ipsa apud diligentem lectorem offensionem habet, nam dulþs genere est femininum (L. 2, 42. J. 6, 4).

15, 8. usgaggandei] ascendens, gr. ἀναβοήσας. — alla] omnis, ° gr.

9 iþ peilatus andhof im qipands. vileidu fraleitau izvis þana þiudan iudaie.
 10. 11 vissa auk þatei in neipis atgebun ina þai auhumistans gudjans. iþ þai auhumistans gudjans invagidedun þo managein. ei mais barabban fralailoti im.
 12 iþ peilatus aftra andhafjands qap du im. wa nu vileiþ ei taujau þammei
 13. 14 qibiþ þiudan iudaie. iþ eis aftra hropidedun. ushramei ina. iþ peilatus qap du im. wa allis ubilis gatavida. iþ eis mais hropidedun. ushramei ina.
 15 iþ peilatus viljands þizai managein fullafahjan fralailot im þana barabban iþ
 16 iesu atgaf usbliggvands. ei ushramiþs vesi. iþ gadrauhteis gatauhun ina inn-
 17 ana gardis. þatei ist praitoriaun. jah gahaihaitun alla hansa jah gavasidedun
 18 ina paupurai jah atlagidedun ana ina þaurneina vipja usvindandans jah du-
 19 gunnun goljan ina. hails þiudan iudaie. jah slohun is haubiþ rausa jah

9. Verum Pilatus respondit iis dicens: vultisne dimittere vobis hunc regem Iudaeorum? 10. Scivit enim, quod ob invidiam tradiderunt eum hi summi sacerdotes. 11. Verum hi summi sacerdotes commoverunt hanc turbam, ut potius Barabbam dimitteret iis. 12. Verum Pilatus iterum respondens dixit itad eos: quid iam vultis, ut faciam quem vocatis regem Iudaeorum? 13. Verum ii iterum clamarunt: crucifige eum! 14. Verum Pilatus dixit ad eos: quid enim mali fecit? Verum ii magis clamarunt: crucifige eum! 15. Verum Pilatus volens huic turbæ satisfacere dimisit iis hunc Barabbam, verum Iesum tradidit flagellans, ut crucifixus esset. 16. Verum milites duxerunt eum intro atrium, quod est praetorium, et convocarunt omnem cohortem 17. et vestiverunt eum purpura et imposuerunt in eum spineam coronam plectentes 18. et coeperunt salutare eum: salve, rex Iudaeorum! 19. et percusserunt eius caput arundine et

15, 9. *vileidu fraleitau*] J. St. + *vileid ei fraleitau*, B. † *vileid fraleitau*, Z. cum lh. F. + *vileidu fraleitau*. Omnino proba est codicis Arg. lectio, quam dedimus; u enim in *vileidu* certo scriptum fuit, quamquam nunc oculorum acie deprehendi vix potest, et sine dubio omissam hanc encliticam desideraremus, quia interrogationi indicandae inservit. Deinde etiamsi *ei* (ut) Gothus post *viljan* ponere solet (15, 12. L. 18, 41), tamen infinitivum cum accusativo etiam solet (Mc. 10, 36. L. 19, 14); denique si *fraleitau* pro passivo Ulfilas usus est, nemo mirabitur, qui gothicam linguam infinitivo passivi omnino carere meminit (vid. ad 10, 45). Nostro loco similis est L. 1, 62 *waitva vildedi haitan* (καλεισθαι) ina, cf. Mc. 9, 45. 47. L. 3, 7. 12 et Cor. 2, 5, 20 ubi δεόμεθα — καταλλάγητε τῷ θεῷ Goth. uti h. l. convertit *bidjam gagavairþnan guþa* (petimus reconciliari deo), sic M. 5, 24 *gagg gasibjon* = ὑπαγς διαλλάγηθι.

15, 11. *im*] J. St. † *ins*.

15, 12. *aftra andhafjands*] ~ gr.

15, 15. *þana*] articulus, nominibus propriis rarissime additus L. 6, 11. J. 5, 36 (alia enim est locorum Mc. 1, 16. L. 3, 1 ratio), cum vi quadam ponitur, significans: talis de quo tam gravia dicuntur. — *iþ*] sec., vid. ad M. 6, 24. — *iesu atgaf*] ~ gr. omu.

15, 16. *innana gardis*] edit. † *inn anagardis*, in qua lectione offensionem habet non solum compositionis ratio, quum neque *anagards* vocis ἀνλή (quae ante domum aut anterior domus pars est) notionem probe reddat, et simplex *gardis* illi graecae voci respondeat (vid. 14, 54), sed etiam genitivus post *inn* adverbium positus; nam si genitivo opus est post eiusmodi adverbium, utuntur Gothi formis *utana*, *hindana*, cf. Graff Althochdeutsche Praeposit. p. 10, ad quorum similitudinem dicendum est *innana*, vid. Cor. 2, 7, 5. Quibus probatis meliore iure contendere videmur Ulf. ἔσω legisse, quam Griesb., qui Gothum εἰς in cod. suo invenisse ait.

15, 17. *þaurneina*] St. † *þaurneia*. — *usvindandans*] gr. omu. ante *þaurneina*.

- 20 bispivun ina jah lagjandans kniva invitun ina. jah biþe bilaileikun ina. andvasidedun ina þizai paurpurai jah gavasidedun ina vastjom svesaim jah ustauhun
 21 ina ei ushramidedeina ina. jah undgripun sumana manne seimona kyreinaiu qimandan af akra attan alaiksandraus jah rufaus. ei nemi galgan is.
 22 jah attauhun ina ana gaulgaupa stap. þatei ist gaskoiriþ wairneins staps.
 23. 24 jah gebun imma drigkan vein miþ smyrna. iþ is ni nam. jah ushramjandans ina disdailjandans vastjos is vairpandans hlauta ana þos. warjizuh wa nemi.
 25. 26 vasuh þan weila þridjo. jah ushramidedun ina. jah vas ufarmeli fairinos is
 27 ufarmeliþ. sa þiudans iudaie. jah miþ imma ushramidedun tvans vaidedjans.
 28 ainana af taihsvon jah ainana af hleidumein is. jah usfullnoda þata gamelido
 29 þata qiþano. jah miþ unsibjaim rahniþs vas. jah þai fauragaggandans vajameridedun ina viþondans haubida seina jah qiþandans. o sa gatairands þo
 30 alh jah bi þrins dagans gatimrjands þo. nasei þuk silban jah atsteig af
 31 þamma galgin. samaleiko jah þai auhumistans gudjans bilaikandans ina miþ sis misso miþ þaim bokarjam qepun. anþarans ganasida iþ sik silban ni
 32 mag ganasjan. sa xristus sa þiudans israelis atsteigadan nu af þamma galgin.

conspuerunt eum et ponentes genua adorarunt eum, 20. et quando illuserunt ei, exuerunt ei hanc purpuram et induerunt eum vestibus propriis et eduxerunt eum, ut crucifigerent eum. 21. Et apprehenderunt quendam hominum, Simonem Cyrenaeum, venientem ab agro, patrem Alecsandri et Rufi, ut sumeret crucem eius. 22. Et duxerunt eum in golgotha locum, quod est explicatum calvariae locus. 23. Et dederunt ei bibere vinum cum myrrha; verum is non accepit. 24. Et crucifigentes eum, dividentes vestes eius, iacientes sortem super illas, quisque quid acciperet. 25. Fuit autem hora tertia, et crucifixerunt eum. 26. Et fuit inscriptio criminis eius superscripta: hic rex Iudaeorum. 27. Et cum eo crucifixerunt duos maleficos, unum a dextra et unum a sinistra eius. 28. Et impletum - est hoc scriptum hoc dictum: et cum iniquis nmeratus fuit. 29. Et hi praetereuntes blasphemarunt eum, moventes capita sua et dicentes: o hic dissolvens hoc templum et per tres dies aedificans hoc. 30. Salva te ipsum et descende de hac cruce. 31. Similiter etiam hi summi sacerdotes illudentes ei cum se invicem cum his scribis dixerunt: alios sanavit, verum se ipsum non potest sanare. 32. Hic Christus, hic rex Israelis, descendat nunc de hac cruce,

15, 21. *sumana manne*] quendam virorum, gr. omn. *παράγοντά τινα*; Ulf. lectionem suam ex locis parallelis M. 27, 32. L. 23, 26 hausisse videtur. — *kyreinaiu*] J. St. † *kyreinaiu*†

15, 24. *disdailjandans*] distribuentes, gr. *διαμερίζονται*. — *warjizuh wa*] quisque quid, gr. *τις τι*; Goth. graeca non satis intellexisse apparet.

15, 28. *usfullnoda*] St. † *usfulnoda*. — *qiþano*] vid. ad M. 26, 75. — *rahniþs*] J. St. † *rahniþs*.

15, 29. *fauragaggandans*] antecedentes; lectio

illa cod. Arg. et edit. omnino falsa est pro *fauragaggandans*, hoc enim est *παραπορεύεσθαι*, vid. Mc. 11, 20. L. 18, 36; *fauragaggan* autem respondet graeco *προπορεύεσθαι* sive *προάγειν*, vid. L. 1, 76. 18, 39. Mc. 11, 9. — *þo*] sec. hoc, ° gr. omn.

15, 31. *ina*] eum, ° gr. omn. — *iþ*] verum, ° gr. omn.; sic Ulf. saepius in oppositarum sententiarum altero membro addit *iþ*, quod graeci non habent, vid. J. 8, 15. 23. 15, 5.

15, 32. *atsteigadan*] vid. ad J. 13, 35.

- 43 skaive. saei iſt fruma sabbato. qimands iosef af areimaþaias gaguds ragineis. saei vas silba beidands þiudangardjos guþs. anananþjands galaiþ inn du pei-
 44 latau jah baþ þis leikis iesuis. iþ peilatus sildaleikida ei iis juþan gasvalt
 45 jah athaitands þan hundafap frah ina. ei juþan gadauþnodedi. jah finþands
 46 at þamma hundafada fragaf þata leik iosefa. jah usbugjands lein jah usni-
 mands ita bivand þamma leina jah galagida ita in hlaiva. þatei vas gadraban
 47 us staina. jah atvalvida stain du daura þis hlaivis. iþ marja so magdalene
 16, 1 jah marja iosezis sewun. war galagiþs vesi. jah inuisandins sabbate dagis
 marja so magdalene jah marja so iakobis jah salome usbauhtedun aromata.
 2 ei atgaggaundeins gasalbodeidina ina. jah filu air þis dagis afar sabbate afiddjedun

sceve, qui est primus sabbatorum, 43. veniens Iosef ab Arimathæo, probus decurio, qui fuit ipse expectans regnum dei, audens ivit intro ad Pilatum et petiit hoc corpus Iesu. 44. Verum Pilatus miratus est, quod is iam obiit, et advocans autem centurionem, interrogavit eum, an iam moreretur. 45. Et comperiens ab hoc centurione, tradidit hoc corpus Iosefo. 46. Et emens linum et sumens id obvolvitur hoc lino, et posuit id in sepulcro, quod fuit excisum e saxo, et advolvit saxum ad ostium huius sepulcri. 47. Verum Maria haec Magdalene et Maria Iosis viderunt, ubi positus esset. 16, 1. Et imminente sabbati die Maria haec Magdalene et Maria haec Iacobi et Salome emerunt aromata, ut accedentes ungerent eum. 2. Et admodum mane hoc die post(ero) sabbatorum, adierunt

15, 43. qimands] veniens, gr. ἤλθεν. — areimaþaias] vid. ad M. 27, 57. — gaguds] J. St. † guds, quod Z. eodem sensu poni posse opinatur, quo gaguds; sed errat, nam guds vox est nihili nec ullo loco reperitur, gagudei autem legitur Tit. 1, 1. Skeir. 38, 7, cf. afguds Skeir. 44, 22. — saei] Ulf. ° xai. — vas silba] ~ gr. omn.

15, 44. iis] is, ° gr. omn. — þan] autem, ° gr. omn.; quum ubi particulae jah þan unam notionem exprimentes ponuntur, immisso alio verbo dirimi non soleant, in þan vitium latere et, quod iam Lye (apud B. praef. p. XIV) et Z. viderunt, þana legendum esse arbitramur, quod vero neutiquam euphoniae gratia, uti viri docti nihil probantia exempla producentes opinantur, in þan mutilari debuit. — juþan] sec. iam, gr. πάλα.

15, 45. at] F. h. l. et Mc. 12, 2 omni auctoritate destitutus af scribit.

15, 46. ita] utr. id, ad leik (σῶμα) referendum; gr. αὐτόν (intell. Iesum); aliter L. 2, 28.

15, 47. galagiþs vesi] positus esset, gr. τίθεται.

16, 1. inuisandins] cod. Arg. J. St. B. † inuisandin, omittitur s propter sequentem eandem litteram, vid. 10, 45. cf. ad 3, 13. Ceterum pro διαγενομένου σαββάτου Goth. habet instante die et cum L. 23, 56. 24, 1 consentire videtur, vid. ad vers. 2. Genitivi autem non sunt absoluti, quos dicunt, sed proprie tempus indicantes, uti vs. seq. Opponuntur igitur inuisandins sabbate dagis (praecedente sabbato die, quem supra 15, 42 primum sabbatorum dixit, quia dies et sabbatum antecedens et sequens festi dies erant) et þis dagis afar sabbate (postero die sabbati), inter utrumque sabbatus ipse interfuit.

16, 2. þis — sabbate] die postero sabbatorum (strictius: am nachtag des sabbats), gr. τῆς μιᾶς σαββάτων; pro þis afar dagis vid. L. 7, 11. Ceterum Ulf., ab omnibus graecis dissentientem, Lucae narrationem sequi iam supra indicavimus; Gothus ita intelligendus est: die, qui sabbatum ipsum praecedit, mulieres aromata emerunt, (sabbato ipso quieverant L. 23, 56), die post sabbatum (qui unus est sabbatorum, gr.) ad sepulcrum contenderunt. — atiddjedun] cod. Arg. † atiddedun. — at urrisnandin] J. St. Z. † ict.

[pro afar sabbate fort. ist. legendum: afar sabbate, sicut afternontag olim tractatur pro dionstäg, cf. Grimm, Deutsche Rechtsaltersdenkm., p. 800.

3 du þamma hlaiva at urrinnandin sunnin jah qeþun du sis misso. was
 4 afvalvjai unsis þana stain af daurom þis hlaivis. jah insaiwandeins gaumi-
 5 dedun. þammei afvalviþs iist sa stains. vas auk mikils abraba. jah atgaggan-
 deins in þata hlaiv gasewun juggalauþ sitandan in taihsvai bivaibidana vastjai
 6 weitai jah usgeisnodedun. þaruh qaþ du im. ni faurhteip izvis. iesu sokeip
 nazoraiu þana ushramidan. nist her. urrais. sai þana stap. þarei galagidedun
 7 ina. akei gaggiþ qiþiduh du siponjam is jah du paitrau ei faurbigaggiþ izvis
 8 in galeilaian. þaruh ina gasaiwiþ. svasve qaþ du izvis. jah usgaggandeins af
 þamma hlaiva gaþlahun. dizuh þan sat ijos reiro jah usfilmei jah ni qeþun
 9 mannhun vaiht. ohtedun sis auk. usstandands þan in maurgin frumin sabbato
 ataugida frumist marjin þizai magdalene. af þizaiei usvarp sibun unhulþons.
 10 soh gaggandei gataih þaim miþ imma visandam qainondam jah gretandam.
 11 jah eis hausjandans þatei libaiþ jah gasaiwans varþ fram izai ni galaubi-
 12 dedun. afaruh þan þata —

ad hoc sepulcrum, in oriente sole, 3. et dixerunt ad se invicem: quis devolvat nobis hoc saxum ab ostiis huius sepulcri? 4. Et inspicientes observarunt, quod devolutum est hoc saxum; fuit enim magnum valde. 5. Et accedentes in hoc sepulcrum viderunt iuvenem sedentem in dextra amictum veste alba, et obstupuerunt. 6. Tunc dixit ad eos: ne timete vobis, Iesum quaeritis Nazoraeum, hunc crucifixum; non est hic, surrexit, ecce hunc locum, ubi posuerunt eum. 7. Sed ite dicitque ad discipulos eius et ad Petrum, quod praecedit vos in Galilaeam, ibi eum videtis, sicut dixit ad vos. 8. Et exeuntes ab hoc sepulcro auferunt; invasit autem eas tremor et pavor et non dixerunt cuiquam quidquam, timerunt sibi enim. 9. Surgens autem in mane primo sabbato apparuit primum Mariae huic Magdalene, e qua eiecit septem daemones. 10. Haec iens nuntiavit his cum eo existentibus, flentibus et plorantibus. 11. Et ii audientes, quod vivit et visus fuit ab ea, non crediderunt. 12. Post autem hoc —

16, 4. *insaiwandeins*] St. † *insanwandeins*.
 16, 6. *nazoraiu*] vid. ad I, 24. — *urrais*] gr. omn. ante *nist*. — *þana stap*] hunc locum, gr. ὁ τόπος; eo autem magis mirum est, quod Goth. accusativo utitur, quia nullo alio loco *sai* interiectio vim imperativi verbi *saiwan* habet, vid. praesertim L. 1, 38.
 16, 7. *faurbigaggiþ*] J. St. B. + *fauratgaggiþ*. — *izvis*] sec., J. St. † *ina is*; verum vidit Maresch. p. 441.
 16, 8. *gaþlahun*] gr. omn. ante *af*. — *dizuh þan*] pro *diz* J. St. † *dei* verbo praecedenti adpictum, deinde iungunt † *uhþan*, B. † *dis uhþan*, Z. † *diz uhþan*; vid. ad 14, 44. — *ijos*] sic cod. Arg.; Z. † *izos*, J. St. B. † *igos*; since-

ram lectionem B. in adnotatione exhibet, cf. Grim. I. 785. — *ni qeþun*] J. St. B. † *nimanna*, deinde lac. usque ad finem versus.
 16, 9. *marjin þizai*] J. St. B. † *marive þamei*; B. in adnotatione recte coniecit *þizai*, quod intenta oculorum acie cum lh. in cod. Arg. legimus.
 16, 10. *soh*] J. St. + *so*. — *gataih*] St. † *gataiþ*. — *visandam*] J. St. B. † *verun*, deinde lac. usque ad finem versus.
 16, 11. *jah eis hausjandans*] J. St. B. + *ip eis gahausjandans*. — *gasaiwans*] J. St. B. † *gasaiwands*.
 16, 12. *afaruh þan*] J. St. B. † *afar uhþan*.

Aivaggeljo þairh Lukan

a n a s t o d e i þ.

- 1, 1 **U**nte raihtis managai dugunnum meljan insaht bi þos gafullaveisidons in uns
2 vaihtins. svasve anafulhun unsis. þaiei fram frumistin silbasiumjos jah and-
3 bahtos vesum þis vaurdis. galeikaida jah mis jah ahmin veihamma fram ana-
stodeinai allaim glaggvuba afarlaistjandin gahahjo þus meljan. batista þaiaufeilu.
4. 5 ei gakunnais þize bi þoei galaisiþs is vaurde astaþ. vas in dagam herodes
þiudanis iudaias gudja namin zakarias us afar abijins jah qeins is us dauh-
6 trum aharons jah namo izos aileisabaiþ. vesunuh þan garaihta ba in and-
vairþja guþs gaggandona in allaim anabusnim jah garaihteim frauins unvaha.
7 jah ni vas im barne. unte vas aileisabaiþ stairo jah ba framaldra dage
-

Evangelium per Lucam incipit.

1, 1. Quia quidem multi coeperunt scribere historiam de his completis apud nos rebus, 2. sicut tra-
diderunt nobis, qui a primo oculati - testes et ministri fuerunt huius verbi: 3. placuit etiam mihi et
spiritui sancto a principio omnia diligenter persequenti continenter tibi scribere, optime Theofile, 4. ut
cognoscas horum, de quibus doctus es, verborum veritatem. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Iudaeae,
sacerdos, nomine Zacarias, ex posteritate Abijae, et mulier eius e filiabus Aharonis, et nomen eius Elisa-
beth. 6. Fuerunt autem iusti ambo in facie dei, incedentes in omnibus praeceptis et iustitiis domini
irreprehensibiles. 7. Et non fuerunt his filii, quia fuit Elisabeth sterilis et ambo proveci diebus

Adnotatio.

Inscript. *anastodeiþ*] vid. ad Mc. inscript.

1, 1. *raihtis*] St. † *rahtis*.

1, 3. *jah ahmin veihamma*] et spiritui sancto,
° gr. omn., Goth. c. verss. lat. — *afarlaistjandin*] gr. omn. ante *fram*.

1, 5. *þiudanis*] J. St. † *þiudans*. — *gudja*] cod. Arg. editt. † *gudji*; ceterum Ulf. ° *viç*. —

afar] proprie *post*, h. l. substantivi loco positum significat *posteritatem*, sed longe aberrat Goth. a gr., qui *ἐφημερία* habent; eius vocis sensum nec h. l., nec vs. 8, ubi per *kuni* (genus) vertit, intellexit; *ἐφημερία* enim est una viginti quatuor classium sacerdotum, qui singulis hebdomatibus ministeriis in templo fungebantur.

1, 7. *vas*] gr. post *aileisabaiþ*.

8 seinaize vesun. varþ þan miþþanei gudjinoda is in vikon kunjis seinis in
 9 andvairþja guþs bi biuhtja gudjinassaus hlauts imma urrann du saljan at-
 10 gaggands in alh frauþins. jah alls hiuhma vas manageins beidandans uta
 11 weilai þymiamins. varþ þan imma in siunai aggilus frauþins standands af
 12 taihsvon hunslastadis þymiamins. jah gadrobnoda zakarias gasaiwands jah
 13 agis disdraus ina. qaþ þan du imma sa aggilus. ni ogs þus zakaria. duþe ei
 andhausida ist bida þeina. jah qens þeina aileisabaiþ gabairid sunu þus jah
 14 haitais namo is iohannen. jah vairþiþ þus faheds jah svegniþa jah managai
 15 in gabaurþai is faginond. vairþiþ auk mikils in andvairþja frauþins jah vein
 jah leiþu ni drigkid jah ahmins veihs gafulljada nauhþan in vambai aiþeins
 16. 17 seinaizos. jah managans sunive israeelis gavandeip du frauþin gupa ize. jah
 silba fauraqimid in andvairþja is in ahmin jah mahtai haileiuns gavandjan
 hairtona attane du barnam jah umtalans in frodein garaihtaize manvjan frau-
 18 jin managein gafahrida. jah qaþ zakarias du þamma aggilau. bi we kunnum
 þata. ik raihtis im sineigs jah qens meina framaldrozei in dagam seinaim.
 19 jah andhafjands sa aggilus qaþ du imma. ik im gabriel sa standands in and-
 20 vairþja guþs jah insandiþs im rodjan du þus jah vailamerjan þus þata. jah
 sijais þahands jah ni magands rodjan und þana dag ei vairþai þata. duþe ei

suis fuerunt. 8. Factum - est autem, dum sacerdotio - functus - est is in vice generis sui in facie dei,
 9. secundum consuetudinem sacerdotii sors ei exiit ad immolandum, accedens in templum domini; 10. et
 omnis grex fuit turbae exspectantes foris hora suffitionis. 11. Factus - est autem ei in visione angelus
 domini, stans a dextra altaris suffitionis, 12. et turbatus - est Zacarias videns et timor cepit eum.
 13. Dixit autem ad eum hic angelus: ne time tibi, Zacaria, ideo quod exaudita est precatio tua, et mulier
 tua Elisabeth parit filium tibi et voces nomen eius Iohannem. 14. Et fit tibi laetitia et gaudium, et
 multi in nativitate eius gaudent. 15. Fit enim magnus in facie domini et vinum et siceram non bibit et
 spiritu sancto repletur adhuc in utero matris suae; 16. et multos filiorum Israelis convertit ad dominum,
 deum eorum; 17. et ipse praecedit in facie eius in spiritu et potentia Heliae, convertere corda patrum ad
 filios et indoctos in prudentiam iustorum, parare domino turbam perfectam. 18. Et dixit Zacarias ad
 hunc angelum: ex quo scimus hoc? ego enim sum senex et uxor mea provector in diebus suis. 19. Et
 respondens hic angelus dixit ad eum: ego sum Gabriel, hic stans in facie dei et missus sum loqui ad te
 et evangelizare tibi hoc; 20. et sis tacens et non valens loqui usque hunc diem, quo fiat hoc, ideo quod

1, 8. *kunþis*] generis, vid. ad vs. 5.
 1, 9. *hlauts*] St. † *hlaups*.
 1, 10. *manageins*] B. † *managens*. — *bei-*
dandans] exspectantes, gr. *προσσευχόμενον*.
 1, 11. *siunai*] J. St. † *siuna*.
 1, 14. *þus faheds*] ~ gr. *omn*.
 † Gr. 17, 19 et *marvell* *metere* *hidjandans*, *sed*
sunt *sedd*. *qui* *προσευχόμενον* *habent*.

1, 15. *nauhþan*] St. † *naukþan*. — *in*] *sec.*
in, gr. *ἐκ*.
 1, 17. *in*] *tert.*, J. St. † *du*.
 1, 18. *kunnum*] *novimus*, gr. *omn*. *γνώσομαι*.
 1, 20. *jah*] *pr.*, Ulf. ° *ἰδοῦ*. — *dag ei*] St. †
ict.; *particulae* *relativae* *pro* *pronomine* *positae* *usqs*

21 ni galaubides vaurdam meinaim. þœi usfulljanda in mela seinamma. jah vas
 managei beidandans zakariins. jah sildaleikidedun. wa latidedi ina in þizai
 22 alh. usgaggands þan ni mahta du im rodjan. jah froþun þammei sium gasaw
 23 in alh. jah silba vas bandvjands im jah vas dumbs. jah varþ biþe usfullno-
 24 dedun dagos andbahteis is. galaip du garda seinamma. afaruh þan þans da-
 gans inkilþo varþ aileisabaip qens is jah galaugnida sik menoþs fimf qipandei.
 25 þatei sva mis gatavida frauja in dagam þaimei insaw afniman idveit mein in
 26 mannam. þanuh þan in menoþ saihstin insandiþs vas aggilus gabriel fram
 27 guþa in baurg galeilias. sei haitada nazaraip. du magapai in fragibtim abin.
 28 þizei namo iosef us garda daveidis. jah namo þizos magapais mariam. jah
 galeiþands inn sa aggilus du izai qaþ. fagino anstai audahafta frauja miþ þus.
 29 þiupido þu in qinom. ip si gasaiwandeis gaþlahsnoda bi innagahtai is jah þahta
 30 sis. weleika vesi so goleins. þatei sva þiupida izai. jah qaþ aggilus du izai.

non credidiati verbis meis, quae implentur in tempore suo. 21. Et fuit turba exspectantes Zacariam et mirati sunt, quid tardaret eum in hoc templo. 22. Exiens autem non potuit ad eos loqui, et intellexerunt, quod visionem vidit in templo, et ipse fuit significans iis et fuit mutus. 23. Et factum est, quando impleti sunt dies officii eius, ivit ad domum suam; 24. post autem hos dies gravida facta est Elisabeth, uxor eius, et occultavit se menses quinque dicens, 25. quod sic mihi fecit dominus in diebus, quibus adspexit auferre opprobrium meum in hominibus. 26. Tunc autem in mense sexto missus fuit angelus Gabriel a deo in urbem Galilaeae, quae vocatur Nazareth, 27. ad virginem in sponsionibus marito, cuius nomen Iosef, e domo Davidis, et nomen huius virginis Mariam. 28. Et iens intro hic angelus ad eam dixit: salve! gratia opulenta, dominus cum te; benedicta tu in mulieribus. 29. Verum ea videns turbata est de introitu eius et cogitavit sibi, qualis esset haec salutatio, quod sic benedixit ei. 30. Et dixit angelus ad eam:

notandus est, sic 17, 30 *vairþiþ þamma daga ei*. Neh. 5, 14 *fram þamma daga ei*; aliis locis *ei* pronomini demonstrativo adiungitur, ut inde relativum pronomen evadat; sic Cor. 1, 11, 23 *iesus in þizaiei naht galeviþs vas, nam hlaif*.

1, 22. *du im*] gr. omn. post *rodjan*.

1, 23. *dagos*] cod. Arg. † *dagis*; quam codicis Arg. lectionem quam Z. defendere auderet, et converteret: quum diei munera finita essent, sacerdotum ministerium non unius tantum, sed septem dierum fuisse oblitus est. — *andbahteis*] B. Z. † *andbahteins*; *andbahteis* dictum est ea genitivi nominum in —i innitentium forma (—*eis* pro —*is*), quam Grim. I. 606 adhuc desideravit; sic *gavairþeis* Cor. 2, 13, 11. Eph. 4, 3. *trausteis* Eph. 2, 12. *valdufneis* Skeir. 49, 2; de *waiteis* J. 12, 24 dabitur, utrum sit genere masculinum (*waiteis*,

cf. germ. *der waizen*), an neutrum (*waiti*, cf. island. *hveiti*).

1, 24. *þan*] St. † *tan*. — *inkilþo*] J. St. † *div*. uti vs. 36 et 2, 5, ubi B. etiam † *div*. — *menoþs*] J. St. B. † *menaþs*. — *fimf*] Hz. † *fim*.

1, 25. *afniman*] Z. † *afnimam*. — *idveit*] St. † *idveiþ*.

1, 28. *anstai audahafta*] J. St. † *ict*.

1, 29. *gasaiwandeis*] videns, ° gr. — *gaþlahsnoda*] gr. post *is*. — *innagahtai*] i. e. (non *sermone*, uti B. interpretatur, sed) *introitu*, quod Gord. Append. Ulfil. illustrat. p. 57 recte vidit; gr. om. *λόγω*, Ulf. c. vers. lat.; ceterum J. St. B. † *innagahtai*. — *izai*] eius, ° gr. — *þatei* — *izai*] quod sic benedixit sibi, ° gr.

31 ni ogs þus mariam. bigast auk anst fram guða. jah sai. ganimis in kilþein
 32 jah gabairis sunu jah haitais namo is iesu. sah vairþiþ mikils jah sunus hau-
 33 histins haitada jah gibid imma frauja guþ stol daveidis attins is. jah þiuda-
 noþ ufar garda iakobis in ajukduþ jah þiudinassaus is ni vairþiþ andeis.
 34 qaþ þan mariam du þamma aggilau. waiva sijai þata. þandei aban ni kann.
 35 jah andhafjands sa aggilus qaþ du izai. ahma veihs atgaggiþ ana þuk jah
 mahts hauhistins ufarskadveid þus. duþe ei saei gabairada veihs. haitada
 36 sunus guþs. jah sai. aileisabaiþ niþjo þeina jah so inkiþso sunau in aldoin
 37 seinamma jah sa menoþs saihsta ist izai. sei haitada stairo. unte nist unmah-
 38 teig guða ainhun vaurde. qaþ þan mariam. sai þivi frauþins. vairþai mis bi
 39 vaurda þeinamma. jah galaiþ fairra izai sa aggilus. usstandandei þan mariam
 40 in þaim dagam iddja in baingahein sniumundo in baurg iudins jah galaiþ
 41 in gard zakariins jah golida aileisabaiþ. jah varþ. sve hausida aileisabaiþ
 golein mariins. lailaik barn in qiþau izos jah gafullnoda ahmins veihs ailei-
 42 sabaiþ. jah ufvopida stibnai mikilai jah qaþ. þiupido þu in qinom jah þiu-
 43 þido akran qiþaus þeinis. jah waþro mis þata ei qemi aþei frauþins meinis
 44 at mis. sai allis. sunsei varþ stibna goleinais þeinaizos in ausam meinaim.

ne time tibi, Mariam, invenisti enim gratiam a deo, 31. et ecce, concipis in utero et paris filium, et voces nomen eius Iesum. 32. Hic fit magnus et filius altissimi vocatur et dat ei dominus deus sedem Davidis, patris eius. 33. Et regnat super domo Iacobi in aevum et regni eius non fit finis. 34. Dixit tum Mariam ad hunc angelum: quomodo sit hoc, quoniam maritum non nosco? 35. Et respondens hic angelus dixit ad eam: spiritus sanctus accedit super te et potentia altissimi obumbrat te, ideo ut qui nascitur sanctus, vocetur filius dei. 36. Et, ecce Elisabeth cognata tua etiam haec gravida filio in senio suo et hic mensis sextus est ei, quae vocatur sterilis, 37. quia non est impossibile deo unum verborum. 38. Dixit autem Mariam: ecce, ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum; et ivit procul ea hic angelus. 39. Exurgens autem Mariam in his diebus ivit in regionem montanam festinanter in urbem Iudae 40. et ivit in domum Zacariae et salutavit Elisabetham. 41. Et factum est, ubi audivit Elisabeth salutationem Mariae, exsultavit infans in utero eius et repleta est spiritu sancto Elisabeth 42. et exclamavit voce magna et dixit: benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus uteri tui. 43. Et unde mihi hoc, ut veniret mater domini mei ad me? 44. Ecce enim, quum primum facta est vox salutationis tuae in auribus meis,

1, 32. *hauhistins*] J. St. † *hauhistons*. — *gibid*] J. St. + *gibiþ*.

1, 33. *in ajukduþ*] J. St. B. + *in aivins*. — *jah*] sec., J. St. B. + *iþ*. — *andei*] J. St. B. † *andei*; *andei* veram esse nominativi formam, cum nunc didicerimus e Cor. 1, 15, 24. 2, 11, 15, nec cum Z. de eius auctoritate dubitari debet, neque cum lh. *andei* pro genitivo amplius quisquam habebit.

1, 35. *izai*] J. St. B. † *izaize*. — *duþe ei*] J. St. B. † *duþek*; ceterum Ulf. ° *xai*.

1, 36. *aileisabaiþ*] St. † *aileizabaiþ*. — *in-kiþso*] vid. ad vs. 24. — *sunau* — *seinamma*] J. St. B. † *suna* (B. † *sunu*) *ganam*... *nin seinam*... deinde lac. usque ad vs. 38 *jah galaiþ*.

1, 37. *guþa*] deo, gr. *παρὰ θεῶν*.
 1, 42. *ufvopida*] St. † *uvvopida*.

45 lailaik þata barn in svignipai in vambai meinai. jah audaga so galaubjandei
 46 þatei vairþiþ ustauhts þize rodidane izai fram frauin. jah qaþ mariam. mi-
 47 kileid saivala meina frauja jah svegneid ahma meus du guþa nasjand mei-
 48 namma. unte insaw du hnaiveinai þiujos seinaiþos. sai allis fram himma nu
 49 audagjand mik alla kunja. unte gatavida mis mikilein sa mahteiga. jah veih
 50. 51 namo is. jah armahairtei is in aldins alde þaim ogandam ina. gatavida svin-
 þein in arma seinamma. distahida mikilpuhtans gahugdai hairtins seinis.
 52. 53 gadrausida mahteigans af stolam jah ushauhida gahnauvidans. gredagans
 54 gasopida þiube jah gabignandans insandida lausans. hleibida israela þiumagu
 55 seinamma gamunands armahairteins. svasve rodida du attam unsaraim abra-
 56 hama jah fraiv is und aiv. gastop þan mariam miþ izai sve menops þins
 57 jah gavandida sik du garda seinamma. aileisabaiþ usfullnoda mel du bairan
 58 jah gabar sunu. jah hausidedun bisitands jah ganiþjos izos. unte gamikilida
 59 frauja armahairtein seinu bi izai. jah miþfaginodedun izai. jah varþ in daga
 ahtudin. qemun bimaitan þata barn jah haihaitun ina afar namin attins is
 60. 61 zakarian. jah andhafjandei so aipei is qaþ. ne. ak haitaidau iohannes. jah
 qeþun du izai þatei ni ainshun ist in kunja þeinamma. saei haitaidau þamma

exultavit hic infans in gaudio in utero meo. 45. Et beata haec credens, quod fit perfectio horum dicto-
 rum ei a domino. 46. Et dixit Mariam: magnificat anima mea dominum 47. et exultat a spiritus meus in
 deo, servatore meo. 48. Nam adspexit ad humilitatem ancillae suae; ecce enim ab hodierno nunc praedi-
 cant me omnia genera. 49. Nam fecit mihi magnitudinem hic potens, et sanctum nomen eius. 50. Et
 misericordia eius in aetates aetatum his verentibus eum. 51. Fecit fortitudinem in brachio suo, dispersit
 superbos cogitatione cordis sui; 52. praecipitavit potentes de sedibus et exaltavit humiles; 53. famelicos
 satiavit bonis et divites dimisit vacuos; 54. adjuvit Israel, servum suum, recordans misericordiae,
 55. sicut locutus est ad patres nostros, Abrahamo et semini eius in saeculum. 56. Mansit autem Maria
 cum ea circiter menses tres et convertit se ad domicilium suum. 57. Elisabethae impletum est tempus ad
 pariendam et peperit filium. 58. Et audiverunt vicini et cognati eius, quia magnificavit dominus miseri-
 cordiam suam de ea, et gavisi sunt cum ea. 59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere hunc
 puerum et vocarunt eum secundum nomen patris sui Zacariam. 60. Et respondens haec mater eius dixit:
 minime, sed vocetur Iohannes. 61. Et dixerunt ad eam, quod non unus est in cognatione tua, qui vocetur hoc

1, 54. [þiumagu] insolentior forma dativi pro
 þiumagau, sic 7, 26 praufetu. 9, 26 vulþu. 38
 sunu, pro praufetau, vulþau, sunau; cf. 1, 79
 dauþus. Rom. 9, 23 vulþus. Cor. 1, 1, 12 pavlus
 (si Cast. recte edidit) pro dauþaus, vulþaus,
 pavlaus; cf. ad Mc. 7, 32. — gamunands] recor-
 dans, gr. omn. μνησθηται; Ulf. cum verss.

1, 55. fraiv] haec cod. Arg. et editt. lectio omnino

falsa est; dativus fraiva postulatur; fraiv pro le-
 ctione integra habere, ut sit accusativus casus (qui
 etiam abrahama esse potest, vid. vs. 73) non per-
 mittit sensus.

1, 57. aileisabaiþ] Ulf. ° δέ.

1, 59. daga ahtudin] ~ gr.; J. St. B. ‡
 ahtudin.

62. 63 namin. gabandvidedum þan attin is þata waiva vildedi haitan ina. iþ is sok-
 jands spilda nam jah melida qiþands. iohannes ist namo is. jah sildaleikide-
 64 dun allai. usluknoda þan munþs is suns jah tuggo is jah rodida þiupjands
 65 guþ. jah varþ ana allaim agis þaim bisitandam ina. jah in allai bairgahein
 66 iudaias merida vesun alla þo vaurda. jah galagidedun allai þai hausjandans
 in hairtin seinamma qiþandans. wa skuli þata barn vairþan. jah þan handus
 67 frauins vas miþ imma. jah zakarias atta is gafullnoda ahmins veihis jah
 68 praufetida jah qaþ. þiupþeigs frauja guþ israelis. unte gaveisoda jah gavaurhta
 69 uslausein managein seinai. jah urraisida haurh naseinai unsi in garda da-
 70 veidis þiumagaus seinis. svasve rodida þairh munþ veihaize þize fram ana-
 71 stodeinai aivis praufete seinai. giban nasein us fijandam unsaraim jah us
 72 handau allaize þize hatandane unsi. taujan armahairtiþa bi attam unsaraim
 73 jah gamunan triggyvos veihaizos seinai. aipis þanei svor viþra abrahama
 74 attan unsarana ei gebi unsi unagein us handau fijande unsaraize galausi-
 75 daim skalkinon imma in sunjai jah garaihtein in andvairþja is allans dagans

nomine. 62. Innuerunt autem patri eius, hoc quomodo vellet vocare eum. 63. Verum is quaerens tabulam cepit et scripsit dicens: Iohannes est nomen eius; et mirati - sunt omnes. 64. Apertum - est autem os eius statim et lingua eius, et locutus - est benedicens deo. 65. Et factus - est super omnes timor hos habitantes - circum eum, et in omni regione - montana Iudaeae nuntiata fuerunt omnia haec verba. 66. Et posuerunt omnes hi audientes in corde suo dicentes, quid debeat hic puer fieri, et enim manus domini fuit cum eo. 67. Et Zacarias, pater eius, impletus - est spiritu sancto et profetavit et dixit: 68. Benedictus dominus deus Israelis, nam visitavit et fecit liberationem populi sui; 69. et crexit cornu salutis nobis in domo Davidis, servi sui, 70. sicuti locutus - est per os sanctorum horum ab initio aevi profetarum suorum: 71. dare salutem ex inimicis nostris et e manu omnium horum odientium nos; 72. facere misericordiam de patribus nostris et recordari foederis sancti sui; 73. iuramenti, quod iuravit erga Abrahamum, patrem nostrum, ut daret nobis, 74. securitate e manu inimicorum nostrorum liberatis servire ei 75. in veritate et iustitia in facie eius omnes dies

1, 63. is] pr. is, ° gr. omn. — nam jah] cepit et, ° gr. omn.

1, 64. tuggo] St. † tungo.

1, 65. ina] eum, gr. αὐτοῦς. — bisitandam] cod. Arg. † bisitantandam; alterum tan sequentem lineam incipit.

1, 66. wa] Ulf. ° ἄρα. — jah þan] et enim, gr. καί, Ulf. c. codd. fortasse καὶ γὰρ legit, vid. Cor. 2, 2, 10.

1, 67. praufetida] B. † praufedida.

1, 69. daveidis þiumagaus] St. † deveidis þiumagaus.

1, 70. fram anastodeinai aivis] ab initio aevi, gr. omn. ἀπὸ αἰῶνος, quod J. 9, 32 simpliciter fram aiva redditur.

1, 71. giban] dare, ° gr. omn. — handau] J. St. † handam.

1, 73. aipis] genitivus pendens a gamman; gr. ὄρον; cum Goth. facit Theophylact. in edit. Rom. Paris. Venet. — abrahama] insolens forma pro abraham (L. 3, 8. J. 8, 57); cf. vs. 55.

1, 75. garaihtein] J. St. B. Hz. † garaihtein.

76 unsarons. jah þu barnilo praufetus hauhistins haitaza. fauragaggis auk faura
 77 andvairþja frauþins manvjan vigans imma du giban kunþi naseinaiis mana-
 78 gein is in affeta fravaurhte ize þairh infeinanderin armahairtein guþs unsaris.
 79 in þammei gaveisoþ unsara urruns us hauþpai gabairhtjan þaim in riqiza
 jah skadau dauþus sitandam du garaihtjan fotuns unsarans in vig gavairþjis.
 80 iþ þata barn vohs jah svinþnoda ahmin jah vas ana auþidom und dag ustaik-
 2, 1 neinaiis seinaiizos du israela. varþ þan in dagans jainans. urrann gagrefts
 2 fram kaisara agustau gameljan allana midjungard. soh þan gilstrameleins
 3 frumista varþ at visandin kindina syriais raginondin saurim kyreinaiau. jah
 4 iddjedun allai ei melidai veseina warjizuh in seinai baurg. urrann þan jah
 iosef us galeilaia us baurg nazaraip in iudaian in baurg daveidis. sei haitada
 5 beþlahaim. duþe ei vas us garda fadreinais daveidis. anameljan miþ mariin.

nostros. 76. Et tu, puerule, profeta altissimi vocaris; praeis enim prae facie domini parare vias ei
 77. ad dandum scientiam salutis populo eius in remissione peccatorum eorum 78. per commiserantem mise-
 ricordiam dei nostri, in quo visitat nos oriens ex altitudine 79. lucere his in tenebris et umbra mortis seden-
 tibus ad dirigendum pedes nostros in viam pacis. 80. Verum hic puer crevit et corroboratus - est spiritu
 et fuit in desertis usque diem ostensionis suae ad Israellem. 2, 1. Factum - est autem in dies illos, exiit
 edictum a caesare Augusto, describere omnem orbem; 2. haec autem descriptio prima facta - est in exi-
 stente praeside Syriae regente Syris Cyrenaeo. 3. Et iverunt omnes, ut scripti essent quisque
 in sua urbe. 4. Exiit autem etiam Iosef e Galilaea, ex urbe Nazareth, in Iudaeam in urbem
 Davidis, quae vocatur Bethlahem, ideo quod fuit e domo familiae Davidis, 5. inscribi cum Maria,

1, 76. *fauragaggis*] St. † *fauragangis*.

1, 78. *in þammei*] in quo, gr. omn. ἐν οἴῳ
 (intell. σπλάγγνοις), omnino rectius esset *in þizaiici*,
 nam proprie ad *armahairtei* referendum est.

1, 79. *dauþus*] vid. ad vs. 54.

1, 80. *dag ustaikneinaiis*] J. St. † *dagus taik-
 neinaiis*.

2, 1. *agustau*] Z. † *augustau*. Errant autem,
 ut id h. l. moneatur, Grim. I. 46 et Bopp Ver-
 gleichende Grammatik I. p. 68 docentes Ulfilam
 graecam diphthongum *au* in nominibus propriis per
au exprimere solere, quod enim ad probandam do-
 ctrinam producant *augustus*, uti vidimus, falsum
 est; deinde Παῦλος non est gothice *paulus*, sed
pauhus Cor. 2, 1, 1. Tit. 1, 1. Philem. 19, uti
 Ησαῦ = *esau* Rom. 9, 13 et latinum cautio =
kautjo in Monument. Neapolit. Sic graecam diph-
 thongum *eu* Gothi non per *aiu*, sed per *aiv* reddunt,
 cf. *aivaggeþjo*, *aivaxaristia*, *aivlaugia* (εὐαγγέλιον,
 εὐχαριστία, εὐλογία).

2, 2. *þan*] autem, ° gr. omn. — *at visandin*
 J. St. 7. † ict. — *syriais*] sic cod. Arg. et Z.;
 J. St. B. + *syrias*; cf. Cor. 1, 16, 1 (cod. B)
galatiais. 16, 19 *asiatis*. 2, 8, 1 *makidonais*.
 L. 4, 26 *seidonais*, cf. 8, 41 *synagogais*. Cete-
 rum *visandin kindina syriais* est glossa ad *ragi-
 nondin saurim* prius in margine scripta, deinde ab
 imperito librario in textum illata.

2, 3. *seinai*] sua, gr. ἰδίαν, quod quum Gotho
sves reddi soleat, Ulf. h. l. c. codd. ἐαυτοῦ legisse
 suspicari aliquis potest, sed J. 7, 18. 8, 44. Rom.
 14, 4. Cor. 1, 11, 21 etiam *seins* = ἰδίος.

2, 4. *þan*] B. † *þanci*. — *galeilaia*] J. St.
 † *galilaia*; B. † ° *us galeilaia* et J. † ° *us
 baurg nazaraip*. — *baurg*] sec. J. † *baurh*. —
beþlahaim] J. St. B. + *beþlaihaim*, sic quidem
 J. 7, 42, sed apud Luc. *beþlahaim*, vid. vs. 15. —
garda fadreinais] domo familiae, gr. omn. οἴκου
 καὶ πατριᾶς.

6 sei in fragistim vas imma qeins. visandein inkilþon. varþ þan miþþanei þo
 7 vesun jainar. usfullnodedun dagos du bairan izai. jah gabar sunu seinana þana
 frumabaur jah bivand ina jah galagida ina in uzetin. unte ni vas im rumis
 8 in stada þamma. jah hairdjos vesun in þamma samin landa þairhvakandans
 9 jah vitandans vahtvom nahts ufaro hairdai seinai. iþ aggilus frauþins anaqam
 10 ins jah vulþus frauþins biskain ins. jah ohtedun agisa mikilamma. jah qaþ
 du im sa aggilus. ni ogeiþ. unte sai. spillo izvis faheid mikila. sei vairþiþ
 11 allai managein. þatei gabaurans išt izvis himma daga nasjands. saei išt xristus
 12 frauja in baurg daveidis. jah þata izvis taikns. bigitid barn bivundan jah ga-
 13 lagid in uzetin. jah anaks varþ miþ þamma aggilau managei harjis himina-
 14 kundis hazjandane guþ jah qiþandane. vulþus in hauhistjam guþa jah ana
 15 airþai gavairþi in mannam godis vilþins. jah varþ biþe galiþun fairra im in himin
 þai aggiljus. jah þai mans þai hairdjos qeþun du sis misso. þairhaggaima ju und
 beþlahaim jah saiwaima vaurd þata vaurþano. þatei frauja gakannida unsis.
 16 jah qemun sniumjandans jah bigetun marian jah iosef jah þata barn ligando
 17 in uzetin. gasaiwandans þan gakannidedun bi þata vaurd. þatei rodiþ vas du

quae in sponsionibus fuit ei mulier, existente gravida. 6. Factum est autem, dum hi fuerunt illic, impleti sunt dies ad pariendum ei. 7. Et peperit filium suum hunc primogenitum et obvolvit eum et posuit eum in praesepio, quia non fuit iis spatium in loco hoc. 8. Et pastores fuerunt in hac ipsa regione per- vigilantes et custodientes vigiliis noctis super gregem suum. 9. Verum angelus domini supervenit eos et splendor domini circumfulsit eos et timuerunt timore magno. 10. Et dixit ad eos hic angelus: ne timete, nam ecce, narro vobis laetitiam magnam, quae fit omni populo, 11. quod natus est vobis hodierno die salvator, qui est Christus, dominus in urbe Davidis. 12. Et hoc vobis signum: invenitis infantem involutum et positum in praesepio. 13. Et subito facta est cum hoc angelo turba agminis coelestis laudantium deum et dicentium: 14. gloria in altissimis deo et in terra pax in hominibus bonae voluntatis. 15. Et factum est, quum irent procul iis in coelum hi angeli, et hi homines hi pastores dixerunt ad se invicem: pergamus iam usque Bethlahem et videamus verbum hoc factum, quod dominus ostendit nobis. 16. Et venerunt properantes et invenerunt Mariam et Iosef et hunc infantem iacentem in praesepio. 17. Videntes autem ostenderunt de hoc verbo, quod dictum fuit ad

2, 5. inkilþon] vid. ad 1, 24.
 2, 6. þo vesun] ~ gr. omn.
 2, 7. seinana — frumabaur] J. St. † sei-
 nama — frumabauri. — im] St. † in. —
 þamma] hoc, ° gr. omn.
 2, 8. þamma samin] gr. omn. post landa.
 2, 9. iþ] Ulf. c. codd. et verss. ° ἰδοὺ.
 2, 11. gabaurans] Z. † gabauran.
 2, 12. jah] sec. et, ° gr.

2, 13. aggilau] J. † aggilu, sic etiam vs. 21.
 2, 14. godis vilþins] bonae voluntatis, gr.
 εὐδοξία.
 2, 15. vaurþano] St. † vaurþand. — *factum, gr. omn. 84, Ulf. 76.*
 2, 16. sniumjandans] St. † snumjandans. — *lagissa videtur, v. Rol.*
 bigetun] Ulf. ° *ts*; ea vocula, J. 6, 18 per iþ
 reddita, saepius etiam in epistolis mittitur, vid.
 Rom. 7, 7. 10, 12. Cor. 1, 1, 24. Eph. 3, 19.
 2, 17. gakannidedun] J. St. † gakanna-
 dedun.

18 im bi pata barni. jah allai pai gahausjandans sildaleikidedum bi po rodidona
 19 fram paim hairdjam du im. ip maria alla gafastaida po vaurda pagkjandei
 20 in hairtin seinamma. jah gavandidedun sis pai hairdjos mikiljandans jah haz-
 jandans guþ in allaize. þizeei gahausidedun jah gasewun. svasve rodiþ vas
 21 du im. jah biþe usfulnodedun dagos ahtau du bimaitan ina. jah haitan vas
 namo is iesus. pata qiþano fram aggilau faurþizee ganumans vesi in vamba.
 22 jah biþe usfulnodedun dagos hraineinai ize bi vitoda mosezis. brahtedun ina
 23 in iairusalem atsatjan faura frauin. svasve gamelid ist in vitoda frauins.
 24 þatei wazuh gumakundaize uslukands qiþu veihs frauins haitada. jah ei
 gebeina fram imma hunsl. svasve qiþan ist in vitoda frauins. gajuk hraiva-
 25 dubono aiþþau tvos juggons ahake. þaruh vas manna in iairusalem. þizee
 namo symaion. jah sa manna vas garaihts jah gudafaurhts beidands laþonais
 26 israelis. jah ahma veihs vas ana imma. jah vas imma gataihan fram ahmin
 27 þamma vei hin ni saiwan dauþu. faurþize sewi xristu frauins. jah qam in

eos de hoc infante. 18. Et omnes hi audientes mirati sunt de his dictis ab his pastoribus ad eos; 19. verum Maria omnia conservavit haec verba cogitans in corde suo. 20. Et converterunt se hi pastores glorificantes et laudantes deum ob omnia, quae audiverunt et viderunt, sicut dictum fuit ad eos. 21. Et quum impleverunt dies octo ad circumcidendum eum, et vocatum fuit nomen eius Iesus, hoc dictum ab angelo, antequam conceptus esset in utero. 22. Et quum impleverunt dies purificationis eorum secundam legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, apponere coram domino, 23. sicut scriptum est in lege domini, quod quisque masculorum aperiens uterum sacer domini vocatur, 24. et ut darent de eo sacrificium, sicut dictum est in lege domini, par turturum aut duos pullos columbarum. 25. Tunc fuit homo in Ierusalem, cuius nomen Symeon, et hic homo fuit iustus et pius, exspectans consolationem Israelis, et spiritus sanctus fuit super eo. 26. Et fuit ei nuntiatum a spiritu hoc sancto, non videre mortem, priusquam videret Christum domini. 27. Et venit in

2, 18. *hairdjam*] J. St. B. † *hairdjan*.

2, 20. † *hairdjos*] J. St. B. † *hairdjonds*. — *þizeei*] J. St. B. † *þizeei*; ad probandam cod. Arg. lectionem Ih. non ita recte eos ex Ioh. citat locus, in quibus *hausjan* significat nostrum *anhören* (orationem, verba, doctrinam), nam h. l. genitivus *þizeei* non ab *hausjan* pendet, sed esse ex usu attractionis figurae positum, docebit comparatio gr.

2, 21. *usfulnodedun*] Ih. Z. *usfullnodedun*, rectius quidem, sed ommissa altera liquida illud verbum saepius non solum in cod. Arg. scriptum invenies, vid. vs. 22. 9, 51. 14, 23 (quo ultimo loco Z. parum sibi constans *usfulnai* in textum recepit), sed etiam Eph. 3, 19 cod. A. — *aggilau*] J. St. † *aggilu*.

2, 22. *usfulnodedun*] vid. ad vs. 21. — *hraineinai*] J. St. † *hraineimais*.

2, 24. *fram imma*] de (pro) eo, ° gr. omn.; praepositionis *fram* hoc sensu (pro, de) positae usus, quem Iannius Glossar. p. 53 omnino ignoravisse videtur, non ita frequens est, vix inveneris praeter locos Mc. 1, 44. L. 5, 14. 6, 28. J. 17, 19. Eph. 5, 20. cf. Rom. 14, 12. — *hraidubono*] St. † *hraidubona*.

2, 25. *þaruh*] an Ulf. *ιδού* omiserit, dubitari potest; ponitur eadem particula pro graeco *καὶ ἰδοὺ* etiam M. 9, 3, praeterea etiam pro *ιδού* M. 9, 18 et pro *καὶ* permultis locis. — *vas*] sec. fuit, ° gr. omnia. — *veihs vas*] ~ gr.

ahmin in þizai alh. jah miþþanei innattaahun berusjos þata barn iesu. ei tavi-
 28 dedeina bi biuhtja vitodis bi ina. jah is andnam ina ana armins seinans jah
 29 þiuþida guþa jah qaþ. nu fraleitais skalk þeinana. frauinond frauja. bi vaurda
 30. 31 þeinamma in gavairþja. þande sewun augona meina nasein þeina. þoei man-
 32 vides in andvairþja allaizo manageino. liuhaþ du andhuleinai þiudom jah
 33 vulþu managein þeinai israela. jah vas iosef jah aiþei is sildaleikjandona ana
 34 þaim. þoei rodida vesun bi ina. jah þiuþida ina sýmaion jah qaþ du mariin
 aiþein is. sai. sa ligiþ du drusa jah usstassai managaize in israela jah du taik-
 35 nai andsakanai. jah þan þeina silbons saivala þairhgaggiþ hairus. ei andhul-
 36 jaindau us managaim hairtam mitoneis. jah vas anna praufeteis dauhtar fa-
 nuelis us kunja aseris. soh framaldra dage managaize libandei miþ abin jera
 37 sibun fram magapein seinai. soh þan viduvo jere ahtautehund jah fidvor. soh
 ni afiddja fairra alh fastubnjam jah bidom blotande fraujan nahtam jah
 38 dagam. soh þizai weilai atstandandei andhaihait frauin jah rodida bi
 39 ina in allaim þaim usbeidandam laþon iairusaulymos. jah biþe ustauhun

spiritu in hoc templum, et dum induxerunt parentes hunc infantem Iesum, ut facerent secundum consuetu-
 dinem legis de eo, 28. et is suscepit eum super brachia sua et benedixit deo et dixit: 29. iam dimittas
 seruum tuum, dominans domine, secundum verbum tuum in pace, 30. quia viderunt oculi mei salutem
 tuam, 31. quam parasti in facie omnium populorum, 32. lucem ad revelationem gentibus et gloriam
 populo tuo Israeli. 33. Et fuit Iosef et mater eius mirantes de his, quae dicta fuerunt de eo; 34. et
 benedixit ei Symeon et dixit ad Mariam, matrem eius: ecce, hic iacet ad casum et resurrectionem mul-
 torum in Israele et ad signum contradictum. 35. Et autem tuam ipsius animam transit gladius, ut reve-
 lentur ex multis cordibus cogitationes. 36. Et fuit Anna profetissa, filia Fanuelis, ex genere Aseris,
 haec pervetusta dierum multorum vivens cum marito annos septem a virginitate sua; 37. haec
 autem vidua annorum octoginta et quatuor, haec non abiit procul templo, ieiuniis et pre-
 cibus colens dominum noctibus et diebus. 38. Haec hac hora adstans invocavit dominum et locuta
 est de eo in omnibus his exspectantibus consolationem Ierusalem. 39. Et quum consummarent

2, 28. ina] eum, intellige Iesum; gr. *αὐτό*,
 ad *παιδίον* referendam, sic 1, 59 cf. ad Mc. 15, 46.

2, 29. fraleitais] Hz. + *fraletais*, vid. ad
 M. 9, 6. — frauinond frauja] B. *frauja* pro
 glossa in textum illata habet, in quo lh. et Z. as-
 sentiunt; sed Maresh. p. 447 lectionem multo rectius
 defendit; Goth. enim hac ubertate dicendi utitur aut
 ad reddendum gravem sensum vocis *δεσπότης*, aut
 cum simplificatione rei, uti M. 9, 23 *haurnjans*
haurnjandans, cf. ad M. 9, 8.

2, 33. iosef — is] Iosef et mater eius, gr.
 ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ.

2, 34. ina] eum, gr. omn. fere *αὐτούς*. —
 drusa jah usstassai] J. St. † *drusaci jah us-*
stassau.

2, 36. [framaldra] J. St. † div. — jera] gr.
 ante miþ. [soh] *Ulf. c. codd. vel αὐτῶν ἑγῶν ἡμεῶν, v. 10 v. 9.*

2, 37. viduvo] Ulf. c. codd. ° *ὡς* (*ἕως*). —
 soh] sec. haec, gr. omn. *ἡ*, sic vs. 38 *soh* pro
καὶ αὐτῆ, vid. ad J. 18, 26; ceterum J. St. +
 so. — blotande] sic cod. Arg.; editt. *blotandei*,
 forma frequentiore, sed vid. ad 10, 5. — fraujan]
 dominum, ° gr. omn.

2, 38. soh] vid. ad vs. 37. — in allaim]
 inter omnes, gr. omn. *πᾶσι* (ad omnes); J. + ° *in*

allata bi vitoda frauĵins gavandidedun sik in galeilaian in baurg seinā naza-
 40 raip. ip̄ pata barn vohs jah svinpnoda ahmins fullnands jah handugeins. jah
 41 ansts guþs vas ana imma. jah vratodedun þai hirusjos is jera wammeh in
 42 iairusalem at dulþ paska. jah biþe varþ tvalib vintruns. usgaggandam þan im
 43 in iairusaulyma bi biuhtja dulþais jah ustiuhandam þans dagans. miþþane
 gavandidedun sik aftra. gastop̄ iesus sa magus in iairusalem. jah ni vissedun
 44 iosef jah aiþei is. hugjandona in gasinþjam ina visan qemun dagis vig jah
 45 sokidedun ina in ganipjam jah in kunþam jah ni bigitandona ina gavandi-
 46 dedun sik in iairusalem sokjandona ina. jah varþ afar dagans þrins. bigetun
 ina in alh sitandan in midjaim laisarjam jah hausjandan im jah fraihnandan
 47 ins. usgeisnodedun þan allai þai hausjandans is ana frodein jah andavaurdjam
 48 is. jah gasaiwandans ina sildaleikidedun. jah qaþ du imma so aiþei is. magau
 wa gatavides uns sva. sai. sa atta þeins jah ik vinnandona sokidedum þuk.
 49 jah qaþ du im. wa þatei sokideduþ mik. niu visseduþ þatei in þaim attins

omne secundum legem domini, converterunt se in Galilaeam, in urbem suam Nazareth. 40. Verum hic infans crevit et corroboratus - est spiritu impletus et sapientia, et gratia dei fuit super eo. 41. Et iverunt hi parentes eius anno quoque in Ierusalem ad festum pasca. 42. Et quum factus - est duodecim hiemes, exeun-
 tibus autem iis in Ierusolymam secundum consuetudinem festi, 43. et consummantibus hos dies, dum con-
 verterunt se iterum, mansit Iesus hic puer in Ierusalem et non sciverunt Iosef et mater eius, 44. putantes in comitibus eum esse venerunt diei viam et quaesiverunt eum in cognatis et in notis. 45. Et non inveni-
 entes eum converterunt se in Ierusalem quaerentes eum. 46. Et factum - est post dies tres, invenerunt eum in templo sedentem in mediis doctoribus et audientem eos et interrogantem eos. 47. Stupuerunt autem omnes hi audientes eum de sapientia et responsis eius. 48. Et videntes eum mirati - sunt, et dixit ad eum haec mater eius: puer, quid fecisti nobis sic? ecce, hic pater tuus et ego dolentes quaesivimus te. 49. Et dixit ad eos: quid, quod quaesivistis me? nonne scivistis, quod in his patris

2, 39. *allata*] Ulf. c. codd. ° τὰ, *bi vitoda* igitur pertinet ad *ustauhun*.

2, 40. *ahmins* — *handugeins*] spiritu impletus et sapientia, gr. πνεύματι πληρούμενον σοφίας. — *fullnands*] St. + *fulnands*.

2, 42. *tvalib vintruns*] duodecim hiemes, gr. ἐτῶν δώδεκα; uti dedimus legendum esse, iam Lye p. LXV indicavit, vid. M. 9, 20; cod. Arg. et editt. ‡ *tvalib vintrus*, Ih. Hz. ‡ *tvalibvintrus* et videtur Ih. pro adiectivo habuisse, sed vid. L. 8, 42. Ceterum ea synecdoches figura, qua usi in aestimanda aetate hiemes pro annis (partem pro toto) ponunt, Islandis cum Gothis communis est. — *þan*] verum, ° gr. omn., vid. ad 16, 23.

2, 43. *miþþane*] sic cod. Arg. et editt. pro *miþþanei*, vid. ad 10, 5f — *vissedun*] sciverunt, gr. ἔγνων; cod. Arg. ‡ *vissedun*, quod quia hoc uno loco ita scribitur, formam rectam in textu ponere tutius nobis visum est.

2, 44. *hugjandona*] Ulf. ° δέ. — *ina*] pr., gr. omn. ante *in*. — *in*] tert. in, ° gr.

2, 45. *ina*] pr. eum, ° gr.

2, 46. *alk*] cod. Arg. ‡ *allh*. *Rita ad Luc. 5, 14*

2, 47. *is*] pr., J. St. ‡ *ina*.

2, 48. *qaþ*] gr. post *is*.

50 meinis skulda visan. jah ija ni froþun þamma vaurda. þatei rodida du im.
 51 jah iddja miþ im jah qam in nazaraif jah vas ulhausjands im jah aiþei is
 52 gafastaida þo vaurda alla in haitin seinamma. jah iesus þaih frodein jah
 3, 1 vahstau jah anstai at guþa jah mannam. in jera þan fimftataihundin þiudi-
 nassaus teibairiaus kaisaris. raginondin puntiau peilatau iudaia jah fidurra-
 ginja þis galeilias herodeis. filippauzuh þan broþrs is fidurragingja þis iturais
 2 jah trakauneitidaus landis jah lysaniaus abeileni fidurragingja. at auhmistam
 gudjam annin jah kajafin varþ vaurd guþs at iohannen zaxariins sunau in
 3 auþidai. jah qam and allans gaujans iaurdanas merjands daupein idreigos du
 4 fraleta fravaurhte. svasve gamelid ist in bokom vaurde esaeiins praufetaus
 qipandins. stibna vopjandins in auþidai. manveid vig fraujsins. raihtos vaur-
 5 keiþ staigos is. all dalei usfulljada jah all fairgunje jah hlaine gabnaivjada
 jah vairþiþ þata vraiþo du raihtamma jah usdrusteis du vigam slaihtaim.

mei debui esse? 50. Et ii non intellexerunt hoc verbum, quod locutus est ad eos. 51. Et ivit cum iis et venit in Nazareth et fuit obediens iis et mater eius conservavit haec verba omnia in corde suo. 52. Et Iesus crevit sapientia et statura et gratia apud deum et homines. 3, 1. In anno autem quinto - decimo imperii Tiberii caesaris, procurante Pontio Pilato Iudaeam et tetrarchia huius Galilaeae Herodis, Filippi autem, fratris eius, tetrarchia huius Ituraeae et Traconitidis terrae et Lysaniae Abilenae tetrarchia; 2. sub summis sacerdotibus Anna et Cajafa factum est verbum dei ad Iohannem, Zachariae filiam, in deserto. 3. Et venit per omnes accolae Iordanis, nuntians baptismum poenitentiae ad remissionem peccatorum. 4. Sicut scriptum est in libris verborum Esaiiae profetae dicentis: vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas eius. 5. Omne vallium expletur et omne montium et collium humiliatur et fit hoc pravum ad rectum et aspreddines ad vias planas.

2, 49. *skulda*] debui, gr. omn. *dei* praesenti tempore.

2, 51. *þo vaurda*] gr. post *alla*.

3, 1. *fimftataihundin*] J. St. B. † *fimftai-*
kundin, scilicet in cod. Arg. ommissa syllaba *ta*
 supra lineam scripta est. — *fidurragingja* — *herodeis*] J. St. B. + *herodis*, Z. † *herodei* (dativo); *fidurragingja* a nominativo sive *fidurragineis* sive *fidurragini* deducas, tetrarchiam, non tetrarcham significat, cui rei est argumento, quod in sequentibus genitivi *filippaus* et *lysaniaus* ponuntur, eaque est causa, cur pro *herodei*, cui similis dativi forma non amplius invenitur, *herodeis* scripsimus, sic Esd. 2, 33 *lyddomaeis*. In cod. Arg. quid post *herodei* scriptum fuerit, deprehendere non potuimus, quamquam vestigium alicuius scripturae relictum est. Denique *fidurragingja* dativum ad nominativum *fidurragineis* (*ragineis* Mc. 15, 43. Rom.

11, 34. Skeir. 52, 11), quam *fidurragini* revocare maluimus, quia nomina appellativa saepius et personam et eius munus, officium, artem etc. significant; inter alia est *fauramaþleis* M. 9, 34 *ἀρχων*, Neh. 5, 14 *ἡγεμονία* (nisi forte ad similitudinem *fauragaggi oixovoula* L. 16, 2 nominativum *fauramaþli* statuis); *airus* L. 7, 24 legatus, 14, 32 legatio; sic *gaman* L. 5, 7 socius, Cor. 2, 13, 13 societas; cf. ad L. 19, 23. Verbi *stava* est alia ratio.

3, 2. *auhmistam gudjam*] summis sacerdotibus, gr. *ἀρχιερέως*; J. St. B. + *auhumistam* pro *auhmistam*. — *iohannen*] St. † *johannem*.

3, 5. *dalei*] pluralis genitivus pro usitato *dale*, cf. 5, 32 *farcisaiei* (idque reponendum est Skeir. 52, 9. vid. 34, 4), J. 11, 45. 12, 11 *iudatei*, L. 10, 5 *gardei* (vid. h. l.), *þizei* Mc. 14, 69 sq. *izei* J. 7, 50. vid. Grim. I. 36. —

6. 7 jah gasaiwiþ all leike nasein guþs. qaþ þan du þaim atgaggandeim manageim daupjan fram sis. kuni nadre. was gataiknida izvis þliuhan faura þamma
 8 anavairþin hatiza. vaurkjaip nu akran vairþata idreigos jah ni duginnaip qipþan in izvis. attan aigum abraham. qipa auk izvis. þatei mag guþ us stai-
 9 nam þaim urraisjan barna abrahama. aþþan ju so aqizi at vaurtim bagme ligip. all nu bagme unbairandane akran god usmaitada jah in fon galagjada.
 10. 11 jah frehun ina manageins qipandans. an wa taujaima. andhafjands þan qaþ. sa habands tvos paidos. gibai þamma unhabandin. jah saei habai matins.
 12 samaleiko taujai. qemun þan motarjos daupjan jah qeþun du imma. laisari
 13 wa taujaima. þaruh qaþ du im. ni vaiht ufar þatei garaid sijai izvis lausjaiþ.
 14 frehun þan ina jah þai militondans qipandans. jah veis wa taujaima. jah qaþ du im. ni mannanhun holop. ni mannanhun anamahtjaid jah valdaiþ

6. Et videt omne corporum salutem dei. 7. Dixit autem ad hos accedentes turbas baptizari a se: genus viperarum, quis ostendit vobis fugere ab hac futura ira. 8. Faciatis igitur fructum dignum poenitentiae et ne coeperitis dicere in vobis: patrem habemus Abraham; dico enim vobis, quod potest deus e lapidibus his suscitare liberos Abrahamo. 9. Verum iam haec securis ad radices arborum iacet; omne igitur arborum non-ferentium fructum bonum excinditur et in igne ponitur. 10. Et interrogarunt eum turbae dicentes: iam quid faciamus? 11. Respondens autem dixit: hic habens duas tunicas, det huic non-habenti, et qui habeat cibos, simile faciat. 12. Venerunt autem portitores baptizari et dixerunt ad eum: magister, quid faciamus? 13. Tunc dixit ad eos: ne quidquam super quod constitutum sit vobis exigatis. 14. Interrogarunt autem eum etiam hi militantes dicentes: et nos quid faciamus? et dixit ad eos, ne quemquam fraudetis, ne quemquam concutiatis et imperetis

þata] J. St. † þana. — usdrusteis] J. St. B. † usþrusteis.

3, 8. akran] fructum, gr. καρπούς.

3, 9. ju] Ulf. c. cod. D. et verss. ° καί.

3, 10. an] J. St. † þan; an in sententiis interrogativis respondet graeco καί 10, 29. 18, 26. J. 9, 36. (J. 18, 37 an nuh = οὐκοῦν).

3, 11. qaþ] dixit; temere faciunt, qui Ulf. έλεγε pro λέγει in cod. suo legisse dicunt, nam in narratione Gothum praeterito tempore uti solere ad M. 8, 20 monauimus; ceterum Ulf. ° αὐτοῖς.

3, 12. þan] Ulf. ° καί, sic Mc. 15, 40.

3, 14. þai] hi, Ulf. cum codd. legit οἱ. — ni mannanhun anamahtjaid] ne quemquam concutiatis; quum ea cum gr., qui hoc loco μηδὲ συκοφαντήσητε habent, non conveniant, Ulf. cum codd. μηδὲνα ἀδικήσητε legisse, sed alio loco posuisse, deinde autem μηδὲ συκοφαντήσητε omnino omisisse (cf. ad M. 5, 44), veri est persimile; aut quum

afholon L. 19, 8 συκοφαντεῖν significet, fortasse pro διασεισητε legit συκοφαντήσητε (καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲνα ἀδικήσητε, μηδὲνα συκοφαντήσητε); illud vero probabilius esse videtur. Ceterum pro anamahtjaid J. St. contra codicis Arg. auctoritatem anamahtjaiþ, cf. Maresh. h. l. — valdaiþ] imperetis, gr. omn. ἀρχεῖσθε, cuius verbi sensum glossa cod. Arg. ganohidai sijaiþ (sic, non uti lh. Z. † sijuiþ ediderunt, in cod. Arg. aperte legitur) bene reddit, vid. Skeir. 49, 20 managai ganohjands ins vailaviznai (multo satisfaciens eis victu), cf. Joh. 14, 8. Cor. 2, 12, 9. Secundum Mareshalli ingeniosam coniecturam Ulf. pro ἀρχεῖσθε, male fortasse scripto, legit ἀρχεστε. — annom] id verbum viris doctis multas creavit difficultates; nam Ithrio Ulfil. illustr. p. 292 sq. probatum, Z. (male) in launom, Schmid Schwäbisch. Wörterb. p. 99 (omnino melius) in asnom (cf. asneis μισθωτός, μισθιος) mutare volebant;

15 annom izvaraim. at venjandein þan allai managein jah þagkjandam allaim in
 16 hairtam seinaim bi iohannein. niu aufto sa vesi xristus. andhof þan iohannes
 allaim qipands. ik allis izvis vatin daupja. ip gaggiþ svinþoza mis. þizei ik
 ni im vairþs andbindan skaudaraip skohis is. sah izvis daupeiþ in ahmin
 17 veihamma jah funin. habands vinþiskauron in handau seinai jah gahraineiþ
 gaþrask sein jah briggip kauron in bansta seinamma. ip ahana intandeiþ funin
 18 unwapnandin. managuþ - þan jah anþar þrafstjands þiuþ spilloda managein.
 19 ip herodes sa taitrarkes gasakans fram imma bi herodiadein qen broþrs is
 20 jah bi alla. þoei gavaurhta ubila herodes. anaaiuk jah þata ana alla jah
 21 galauk iohannen in karkarai. varþ þan biþe daupida alla managein. jah at
 22 iesu ufdaupidamma jah bidjandin usluknoda himins. jah afiddja ahma sa
 veiha leikis siunai sve ahaks ana ina jah stibna us himina varþ qipandei. þu
 23 is sunus meus sa liuba. in þuzei vaila galeikaida. jah silba vas iesus sve jere
 þrijetigive uf gakuþpai. svaei sunus munds vas iosefis. sunaus heleis.

stipendiis vestris. 15. In sperante autem omni turba et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte hic esset Christus. 16. Respondit autem Iohannes omnibus dicens: ego quidem vos aqua baptizo, verum vadit fortior me, cuius ego non sum dignus solvere corrigiam calcei eius; hic vos baptizat in spiritu sancto et igne. 17. Habens ventilabrum in manu sua et mundat aream suam et fert triticum in horreum suum, verum paleas comburit igne inextinguibili. 18. Multum autem et aliud hortans laetum nunciavit populo. 19. Verum Herodes hic tetrarcha vituperatus ab eo de Herodiade, uxore fratris eius, et de omnibus, quae fecit mala Herodes. 20. Adiecit etiam hoc ad omnia et inclusit Iohannem in carcere. 21. Factum - est autem, quum baptizaret omnem turbam, et in Iesu baptizato et orante apertum - est coelum, 22. et descendit spiritus hic sanctus corporis speciei, uti columba super eum, et vox e coelo facta - est dicens: tu es filius meus hic carus, in te - quo bene placui. 23. Et ipse fuit Iesus circiter annorum triginta sub manifestatione, sicut filius putatus fuit Iosefi, filii Helis,

sed Cor. 1, 9, 7 idem verbum eadem significatione iterum legitur.

3, 15. at venjandein] J. St. Z. † ict. — allai] omni, ° gr. omn. — iohannein] sic pro iohannen hoc uno loco, cf. ad 3, 5. — niu] J. † niu.

3, 16. þan] autem, ° gr. omn. — izvis] pr., gr. omn. post daupja. — ik] sec. ego, ° gr. omn.

3, 17. jah] fin. St. † jak. — bansta] J. St. † banstan. — unwapnandin] vid. ad Mc. 4, 7.

3, 18. þan] Ulf. utrum μέν, an οὐν omiserit, certo quidem dici non potest, nam þan utrumque significat, sed = οὐν praesertim in evangeliiis; μέν, cui opponitur ip̄ (δέ), tantummodo Cor. 1, 4, 10.

3, 20. iohannen] B. † ioaannen.

3, 21. daupida — managein] baptizaret — turbam, expectaveris secundum gr. omn. daupjada alla managei, idque sensui accommodatius esset, quam quod Ulf. dedit. — alla] J. St. † allama. — managein] St. † mitoþim. — iesu] vid. ad Mc. 10, 50. — ufdaupidamma jah bidjandin] J. St. † ufdaupidammaþ jah bidjandein.

3, 23. uf gakuþpai] J. St. B. Ih. † ict. deinde nec Lyei coniectura us gabaurþai, nec Mareshalli uf gakuþpai (quod Ih. in uf gakuþnai mutari voluit) opus est; B. codicis lectionem recte interpretatur sub manifestatione, et Ulf. ἀρχόμενος legit, cuius participii ellipsin sua sententia explevit. Ceterum Ulf. c. codd. ° ὄν. —

- 24 sunaus matþatis. sunaus laivveis. sunaus mailkeis. sunaus jannins. sunaus
 25 iosefis. sunaus mattapivis. sunaus ammons. sunaus naumis. sunaus aizleimis.
 26 sunaus naggais. sunaus mahapis. sunaus mattapiaus. sunaus saimaieinis. sunaus
 27 iosefis. sunaus iodins. sunaus iohannins. sunaus resins. sunaus zauraubabilis.
 28 sunaus salaþielis. sunaus nerins. sunaus mailkeins. sunaus addeins. sunaus
 29 kosamis. sunaus airmodamis. sunaus heris. sunaus iosezis. sunaus aileiaizairis.
 30 sunaus ioreimis. sunaus mattapanis. sunaus laivveis. sunaus symaions. sunaus
 31 iudins. sunaus iosefis. sunaus iohannins. sunaus aileiakeimis. sunaus mailaia-
 nis. sunaus maeinanis. sunaus mattapanis. sunaus napanis. sunaus daveidis.
 32 sunaus iaissaizis. sunaus obeidis. sunaus bauauzis. sunaus salmonis. sunaus
 33 nahassonis. sunaus ameinadabis. sunaus aramis. sunaus aizoris. sunaus faraizis.
 34 sunaus iudins. sunaus iakobis. sunaus isakis. sunaus abrahamis. sunaus þarins.
 35 sunaus nakoris. sunaus sairokis. sunaus ragavis. sunaus falaigis. sunaus aibai-
 36 ris. sunaus salamis. sunaus kaeinanis. sunaus arfaksadis. sunaus semis. sunaus
 37 nauelis. sunaus lamaikis. sunaus maþusalis. sunaus ainokis. sunaus iaredis.
 38 sunaus maleilaelis. sunaus kaeinanis. sunaus ainois. sunaus sedis. sunaus

24. filii Matthati, filii Levvi, filii Melcis, filii Iannae, filii Iosefis, 25. filii Mattathii, filii Ammonis, filii Naumis, filii Ezlimis, filii Nangis, 26. filii Mahathis, filii Mattathii, filii Semeinis, filii Iosefis, filii Iodae, 27. filii Iohannae, filii Resae, filii Zorobabilis, filii Salathielis, filii Nerae, 28. filii Melcinis, filii Addinis, filii Cosamis, filii Ermodamis, filii Heris, 29. filii Iosezis, filii Eliezeris, filii Iorimis, filii Mattathanis, filii Levvi, 30. filii Symeonis, filii Iudae, filii Iosefis, filii Iohannae, filii Eliacimis, 31. filii Meleanis, filii Mainanis, filii Mattathanis, filii Nathanis, filii Davidis, 32. filii Iessezis, filii Obidis, filii Boozis, filii Salmonis, filii Nahassonis, 33. filii Aminadabis, filii Aramis, filii Ezoris, filii Farezis, filii Iudae, 34. filii Iacobi, filii Isacis, filii Abrahamis, filii Tharae, filii Nacoris, 35. filii Serocis, filii Ragavis, filii Falegis, filii Eberis, filii Salamis, 36. filii Caïnanis, filii Arfacsadis, filii Semis, filii Noelis, filii Lamecis, 37. filii Mathusalis, filii Enocis, filii Iaredis, filii Malileelis, filii Caïnanis, 38. filii Enosis, filii Sedis, filii

svaei] St. † *sylci*. — *sunus*] gr. post *vas*. — *sunaus*] filii, gr. omn. *τοῦ*; sic *vss.* seqq.

3, 24. *laivveis*] St. † *laiveis*; sic etiam *vs.* 29. — *jannins*] St. † *iannis*, Z. † *iannins*. — *iosefis*] St. † *iosephis*, sic *vs.* 26 et 30.

3, 25. *aizleimis*] gr. Ἐσλί.

3, 27. *iohannins*] St. † *iohannis*, nam proficitur *iohannins* a nominativo *iohanna*; sic *vs.* 30.

3, 28. *airmodamis*] gr. Ἐλμωδάμ.

3, 31. *mailaianis*] Z. † *malaianis*; ceterum

gr. omn. *Μελεῶ*. — *sunaus*] tert., St. † *sunans*, sic *vs.* 36.

3, 33. *aizoris*] gr. omn. Ἐσρώμ.

3, 34. *iakobis*] St. † *iacobis*.

3, 35. *sairokis*] St. † *saikoris*. — *falaigis*] gr. Φαλέκ.

3, 37. *iaredis*] exspectaveris *iaraidis*, quia gothicum *e* graeco *η* respondere solet, sed cf. *tertius* pro *tartius*. — *maleilaelis*] J. St. † *maleiaielis*.

4, 1 adamis. sunaus guþs. iþ iesus ahmins veihis fulls gavandida sik fram iaur-
 2 danau jah taubans vas in ahmin in aupidai dage fidvortiguns fraisans fram
 diabulau. jah ni matida vaiht in dagam jainaim jah at ustauhanaim þaim
 3 dagam biþe gredags varþ. jah qaþ du imma diabolus. jabai sunaus sijais
 4 guþs. qiþ þamma staina ei vairþai hlaibs. jah andhof iesus viþra ina qiþands.
 gamelid ist þatei ni bi hlaib ainana libaid manna ak bi all vaurde guþs.
 5 jah ustiuhands ina diabulaus ana fairguni haubata ataugida imma allans þiu-
 6 dinassuns þis midjungardis in stika melis. jah qaþ du imma sa diabolus. þus
 giba þata valdufni þize allata jah vulþu ize. unte mis atgiban ist jah þis-
 7 wammeh þei viljau giba þata. þu nu jabai inveitis mik in andvairþja mei-
 8 namma. vairþiþ þein all. jah andhafjands imma iesus qaþ. gamelid ist. fraujan
 9 guþ þeinana inveitais jah imma ainamma fullafahjais. þaþroh gatauh ina in
 iairusalem jah gasatida ina ana giblin alhs jah qaþ du imma. jabai sunus
 10 sijais guþs. vairp þuk þaþro dalap. gamelid ist auk þatei aggilum seinaim
 11 anabiudiþ bi þuk du gafastan þuk. jah þatei ana handum þuk ufhaband. ei

Adamis, filii dei. 4, 1. Verum Iesus spiritu sancto plenus, convertit se a Iordane et ductus fuit in spiritu in desertum, 2. dies quadraginta tentatus a diabulo; et non edit quidquam in diebus illis et in consummatis his diebus deinde famelicus factus - est. 3. Et dixit ad eum diabolus: si filius sis dei, dic huic lapidi, ut fiat panis. 4. Et respondit Iesus ad eum dicens: scriptum est, quod non de pane solo vivit homo, sed de omni verborum dei. 5. Et educens eum diabolus in montem altum ostendit ei omnia regna huius mundi in momento temporis 6. et dixit ad eum hic diabolus: tibi do hoc imperium horum omne et gloriam eorum, nam mihi traditum est, et omni cui volo do hoc. 7. Tu igitur si adoras me in facie mea, fit tuum omne. 8. Et respondens ei Iesus dixit: scriptum est, dominum deum tuum adores et ei soli satisfacias. 9. Deinde duxit eum in Ierusalem et statuit eum in pinnam templi et dixit ad eum: si filius sis dei, iace te hinc deorsum, 10. scriptum est enim, quod angelis suis mandat de te ad servandum te 11. et quod in manibus te ^{tenent} ~~ostendant~~, ut

4, 1. *in deserto, gr. de eju lyyron*
 4, 2. *at ustauhanaim*] J. St. † ict. — þaim
 dagam] his diebus, gr. omn. *adruv*.

4, 3. *diabolus*] J. St. B. † *diabulaus*. —
sunaus] sic cod. Arg. St. B. Hz. Z. pro *sunus*;
 vid. ad Mc. 7, 32.

4, 5. *diabulaus*] sic cod. Arg. J. St. B. pro
 usitato *diabolus*, vid. ad vs. 3.

4, 6. *sa*] J. St. ° †. — þize] horum, ° gr.
 omn., vel potius *tauvtyn* habent. — þei] notandus
 est hic locus, quia ex eo discimus errasse Grim.
 III. 19, 5 docentem, illud þei contractam esse for-
 mam ex þatei, neutro pronominis relativi, nam
 h. l. referendum est ad masculinum þiswammeh
 et þammei expectaveris; sed potius contractum est
 I.

þei ex þatei, particula relativa, idem quod ei valente
 et saepius pro pronomine relativo posita (cf. ad
 L. 1, 20): sic legimus Mc. 11, 23 þiswazuh ei pro
 þiswazuh saei (Mc. 4, 25) et saepius.

4, 7. *mik*] me, ° gr. omn.; B. haud ita recte
 putat esse glossam (?), nam *inveitan* non in-
 transitivam habet significationem, qua graecum *προσ-
 κυνειν* gaudet.

4, 8. *iesus qaþ*] ~ gr. omn. excepto cod.
 II ap. Mi. — *inveitais*] gr. ante *fraujan*.

4, 9. *vairp*] J. St. † *vairpi*.

4, 11. *handum*] J. St. † *handum*. — þuk uf-
 haband] ~ gr. omn. — *gastagqjais bi*] J. St. †
gastagqjaisi, B. † *gastagqjaisi*.

veitvodedum imma jah sildaleikidedum bi þo vaurda anstais þo usgaggan-
 23 dona us munþa is jah qeþun. niu sa list sunus iosefis. jah qaþ du ina. aufto
 qiþiþ mis þo gajukon. þu leiki hailei þuk silban. wan filu hausidedum vaur-
 24 þan in kafarnaum. tavei jah her in gabaurþai þeina. qaþ þan. amen izvis
 25 qiþa þatei ni ainshun praufete andanems ist in gabaurþai seinai. aþþan bi
 sunjai qiþa izvis þatei managos viduvons vesun in dagam heleiuns in israela.
 þan galuknoda himins du jeram þrim jah menoþs saihs. sve varþ hubrus
 26 mikils and alla airþa. jah ni du ainaihun þizo insandips vas helias alja in
 27 saraipta seidonais du qinon viduvon. jah managai þrutstillai vesun uf hailei-
 saiu praufetau in israela. jah ni ainshun ixe gabrainids vas alja naiman sa
 28 saur. jah fullai vaurþun allai modis in þizai synagogein hausjandans þata.
 29 jah usstandandans uskusun imma ut us baurg jah brahtedum ina und auh-
 misto þis fairgunjis. ana þammei so baurgs ixe gatimrida vas. du afdrausjan
 30. 31 ina þapro. ip is þairhleipands þairh midjans ins iddja. jah galaip in kafar-
 32 naum baurg galeilias jah vas laisjands ins in sabbatim. jah sildaleikidedum
 33 bi þo laisein is. unte in valdufnja vas vaurd is. jah in þizai synagogein vas
 34 manna habands ahman unhulþons unhrainjana jah ufhropida qiþands. let. wa

testati - sunt ei et mirati - sunt de his verbis gratiae his exeuntibus ex ore eius et dixerunt: nonne hic est filius Iosefi? 23. Et dixit ad eos: fortasse dicitis mihi hanc parabolam: tu medico, sana te ipsum, quam multum audivimus factum in Cafarnaum, fac etiam hic in patria tua. 24. Dixit autem: amen vobis dico, quod non unus profetarum acceptus est in patria sua; 25. at in veritate dico vobis, quod mæltæ viduae fuerunt in diebus Heliae in Israële, quum clauderetur coelum ad annos tres et menses sex, ubi facta est fames magna per omnem terram. 26. Et non ad unam harum missus fuit Helias, nisi in Sareptam Sidoniae ad mulierem viduam. 27. Et multi leprosi fuerunt sub Helisæo profeta in Israële et non unus eorum mundatus fuit, nisi Neman hic Syrus. 28. Et pleni facti - sunt omnes ira in hac synagoga audientes hoc. 29. Et exsurgentes eiecerunt eam foras ex urbe et duxerunt eum usque summum huius montis, in quo haec urbs eorum aedificata fuit ad praecipitandum eum hinc. 30. Verum is transiens per medios eos ivit. 31. Et ivit in Cafarnaum, urbem Galilaeae, et fuit docens eos in sabbatis. 32. Et mirati - sunt de hac doctrina eius, nam in potestate fuit verbum eius. 33. Et in hac synagoga fuit homo habens spiritum dæmonii impurum et exclamavit 34. dicens: sine! quid

4, 23. [þo] hanc; errant qui Ulf. ταύτην omi-
 sisse dicunt. — [þu] tu, ° gr. omn.

4, 24. izvis] gr. post qiþa.

4, 25. þatei] quod, ° gr. — dagam] J. St.
 † daga. — israela] J. † israh. — jeram [þrim]
 J. St. B. † jeran þrim.

4, 27. haileisaiu] sic cod. Arg.; J. St. † hai-
 leisand, Hicckes. con. † haileisaiu, B. Z. † hai-

leisaim. — naiman] i. e. Νεμάν aut Ναιμάν,
 quum autem gr. omn. aut Νεμάν aut Ναιμάν
 legant, fortasse naiman legendum est, uti gai-
 manna (γέμνα), βαπτισαμβού (Βαπτισβού), cf.
 tamen isak pro isaak (Ἰσαάκ).

4, 29. ut us] J. St. B. † utun. — [þapro]
 hinc, ° gr. omn.

4, 33. unhrainjana] impurum, referendum ad

uns jah þus iesu nazorenu. qamt fraqistjan unsis. kann þuk was is. sa veiha
 35 guþs. jah gawotida imma iesus qibands. afdobn jah usgagg us þamma. jah gavair-
 pands ina sa unhulpa in midjaim urrann af imma ni vaihtai gaskapjands imma.
 36 jah varþ afslauþnan allans jah rodidedun du sis misso qibandans. wa vaurde
 þata. þatei miþ valdufnja jah mahtai anabiudiþ þaim unhrainjam ahmam
 37 jah usgaggand. jah usiddja meriþa fram imma and allans stadins þis bisun-
 38 jane landis. usstandands þan us þizai synagogai galaiþ in gard seimonis.
 svaihro þan þis seimonis vas anahabaida brinnon mikilai. jah bedun ina bi
 39 þo. jah atstandands ufar ija gasok þizai brinnon. jah affailot ija. sunsaiv þan
 40 usstandandei andbahtida im. miþþanei þan sagq sunno. allai sva managai sve
 habaidedun siukans sauhtim missaleikaim brahtedun ins at imma. iþ is ain-
 41 warjammeh iþe handuns analagjands gahailida ins. usiddjedun þan jah un-
 hulpons af managaim hropjandeins jah qibandeins þatei þu is xristus sunus
 guþs. jah gasakands im ni lailot þos rodjan. unte vissedun silban xristu ina
 42 visan. biþeh þan varþ dags. usgaggands galaiþ ana auþjana stad. jah mana-
 geins sokidedun ina jah qemun und ina jah gahabaidedun ina. ei ni affiþi
 43 fairra im. þaruh is qap du im. þatei jah þaim anþaraim haurgim vaila mer-
 44 jan ik skal bi þiudangardja guþs. unte duþe mik insandida. jah vas mer-

nobis et tibi, Iesu Nazorene? venisti perdere nos, nosco te, quis es; hic sanctus dei. 35. Et increpavit eum Iesus dicens: obmutescere et exi ex hoc! Et proiciens eum hic daemon in mediis exiit ab eo, non quoquam nocens ei. 36. Et factum est stupescere omnes et locuti sunt ad se invicem dicentes: quid verborum hoc, quod cum potestate et potentia imperat his impuris spiritibus et exeunt? 37. Et exiit fama de eo per omnes locos huius circumiacentium regionis. 38. Surgens autem ex hac synagoga ivit in domum Simonis; socrus autem huius Simonis fuit defenta febris magna, et orarunt eum de ea. 39. Et adstans super eam increpavit hanc febrem, et dimisit eam. Statim autem surgens ministravit iis. 40. Dum autem occidit sol, omnes tam multi quam habuerunt aegrotos morbis variis, tulerunt eos ad eum; verum is unicuique eorum manus imponens sanavit eos. 41. Exierunt autem etiam daemones a multis clamantes et dicentes, quod tu es Christus, filius dei, et increpans eos non permisit eos loqui, nam sciverunt ipsum Christum eum esse. 42. Quum autem fieret dies, exiens ivit in desertum locum, et turbae quaesiverunt eum et venerunt ad eum et tenuerunt eum, ut non abiret procul iis. 43. Deinde is dixit ad eos, quod etiam his aliis urbibus laetum nuntiare ego debeo de regno dei, nam ideo me misit. 44. Et fuit praedi-

ahman (πνεῦμα); Goth. c. cod. D (ἀνάδαρτον); gr. reliqui ἀναδάρτον, quod cum δαιμονίου (*unhulþons*) coniungendum est. — *hropida*] Ulf. c. cod. 33 ap. Griesb. ° φωνῆ μεγάλη, vid. Mc. 1, 23.

4, 34. *nazorenu*] vid. ad Mc. 1, 24.

4, 40. *sagq*] J. St. ‡ *sagu*. — *ainwarjam-*

mek] J. St. ‡ *ainwarjaneh*, Hz. ‡ *ainwarjameh*.

4, 41. *xristus*] Christus, ° gr. — *im*] iis, ° gr. omn. — *silban*] ipsum, ° gr. omn., sed Ulf. ea vocula graecum articulum reddere voluisse videtur.

4, 42. *afliþi*] J. St. ‡ *galaiþ*.

4, 43. *skal bi*] J. St. ‡ *skuida*.

5, 1 jands in synagogim galilaeas. jah varþ miþþanei managei anatramp ina du hausjan vaurd gups. jah is silba vas standands newa saiva gainnesaraip
 2 jah gasaw tva skipa standandona at þamma saiva. ip fiskjans afgangandans
 3 af im usþvohun natja. galaip þan in ain þize skipe. þatei vas seimonis. hai-
 hait ina aftiuhan fairra staþa leitul jah gasitands laisida us þamma skipa
 4 manageins. biþeh þan gananþida rodjands qaþ du seimonau. brigg ana diu-
 5 piþa jah athahid þo natja izvara du fiskon. jah andhafjands seimon qaþ du
 imma. talzjand. alla naht þairharbaidjandans vaiht ni nemum. ip afar vaurda
 6 þeinamma vairpam natja. jah þata taujandans galukun managein fiske flu
 7 sve natja dishnaupnodedun ize. jah bandvidedun gamanam. þoei vesun in
 anþamma skipa. ei afiddjedeina hilpan ize. jah qemun jah gafullidedun ba
 8 þo skipa sve sugqun. gaumjands þan seimon paitrus draus du knivam iesuis
 qipands. bidja þuk. usgagg fairra mis. unte manna fravaurhts im. frauja.
 9 sildaleik auk dishabaida ina jah allans þans miþ imma in gafahis þize fiske.
 10 þanzei ganutum. samaleikoh þan jah iakobau jah iohannen sununs zaibaidaius.

cans in synagogis Galilaeae. 5, 1. Et factum - est, dum turba ursit eum ad audiendum verbum dei, et is ipse fuit stans prope mari Gennesareth 2. et vidit duo navigia stantia ad hoc mare, verum piscatores abeuntes ab iis laverunt retia. 3. Ivit autem in unum horum navigiorum, quod fuit Simonis; iussit eum reducere procul ripa paulum et sedens docuit ex hoc navigio turbas. 4. Quum autem cessaret loquens dixit ad Simonem: duc in altum et laxate haec retia vestra ad piscandum. 5. Et respondens Simon dixit ad eum: magister, totam noctem perlaborantes quidquam non cepimus, verum in verbo tuo iacimus retia. 6. Et hoc facientes concluderunt multitudinem piscium multum, ut retia dirumperentur eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui fuerunt in altero navigio, ut accederent adiuuare eos; et venerunt et impleverunt ambo haec navigia, ut considerent. 8. Observans autem Simon Petrus cecidit ad genua Iesu dicens: oro te, exi procul me, nam homo peccaminosus sum, domine. 9. Stupor enim occupavit eum et omnes hos cum eo ob capturam horum piscium, quos ceperunt. 10. Similiter autem etiam Iacobum et Iohannem, filios Zebedaei,

5, 3. *galaip*] conscendit, gr. omn. ἐμβάς. — *aftiuhan*] gr. post *staþa*.

5, 4. *brigg*] St. † *bring*. — *athahid*] J. St. † *athahid*; Ulf. χαλάσωμεν legisse, Griesb. falso adnotat.

5, 5. *þairharbaidjandans*] J. St. B. † div., cf. 6, 12 *naht þairharbaidjandans*. — Cor. 1, 10, 1 *naht þairhiddjedun*. — *nemun*] St. † *nemun*. — *vairpam*] iacimus, gr. χαλάσω.

6, 6. *sve* — *ize*] ut retia dirumperentur eorum, gr. διαβήγγυντο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν; Goth. cum cod. D consentit, sed nescimus, an in eo αὐτῶν, in Griesb. adnotatione omissum, legatur.

5, 7. *þoei*] J. St. B. † *þaei*; Ih. h. l. coniecit *þaei*, sed Ulfil. illustr. p. 198 codicis Arg. lectionem defendit propterea, quod piscationi operam dantes utriusque sexus homines fuisse credibile sit; sed Goth. aliter scribere omnino non potuit, quia *gaman* genere est neutrum, vid. Cor. 2, 8, 23 *gaman mein*. — *sugqun*] Ulf. ° αὐτά.

5, 8. *bidja þuk*] oro te, ° gr.

5, 9. *þanzei*] quos, Ulf. pro ἧ, quod vulgo legitur, c. codd. B et D ὧν legit.

5, 10. *zaibaidaius*] J. † *zabaidaius*. — *þaei*] J. St. B. † *þatei*, sic etiam vs. 29. — *fram himna nu*] Z. recte quidem monet *fram*

þaiei vesun gadaileins seimona. jah qap̃ du seimona iesus. ni ogs þus. fram
 11 himma nu manne siud nutans. jah gatiubandans þo skipa ana airþa afleip̃an-
 12 dans allata laistidedun afar imma. jah varþ miþþanei vas is in ainai þaurge.
 jah sai. manna fulls þrutsfillis jah gasaiwands iesu driusands ana andvairþi
 13 bad ina qipands. franja. jabai vileis. magt mik gahrainjon. jah ufrakjands handu
 attaitok imma qipands. viljau. vairþ hrains. jah suns þata þrutsfill afflaip̃ af
 14 imma. jah is faurbaud imma ei mann ni qeþi. ak gagg jah ataugei þuk
 silban gudjin jah atbair imma fram þizei gahraineinai þeinai. þatei anabaud
 15 moses du veitvodiþai im. usmernoda þan þata vaurd mais bi ina. jah garun-
 16 nwn hiuhmans managai hausjon jah leikinon fram imma sauhte seinaizo. ip̃ is
 17 vas afleipands ana auþidos jah bidjands. jah varþ in ainamma dage jah is
 vas laisjands. jah vesun sitandans fareisaieis jah vitodalaisarjos. þaiei vesun
 gaqumanai us allamma haimo galeilias jah iudaias jah iairusaulymon. jah
 18 mahts frauþins vas du hailjan ins. jah sai. mans bairandans ana ligra mannan.
 saei vas usliþa. jah sokidedun. waiva ina innatbereina jah galagidideina in

qui fuerunt socii Simoni, et dixit ad Simonem Iesus: ne time tibi, ab hodierno nunc hominum estis capti-
 res. 11. Et subducentes haec navigia ad terram, relinquentes omne secuti - sunt post eum. 12. Et factum-
 est, dum fuit is in una urbium, et ecce, homo plenus lepra et videns Iesum, cadens in faciem oravit
 eum dicens: domine, si vis, potes me mundare. 13. Et extendens manum attigit eum dicens: volo, fi
 mundus, et statim haec lepra abiit ab eo. 14. Et is interdixit ei, ut homini non diceret, sed vade et ostende
 te ipsum sacerdoti et offer ei pro hac purificatione tua, quod praecepit Moses ad testimonium iis.
 15. Enuntiatum - est autem hoc verbum magis de eo et concurrerunt greges multi audire et sanari ab eo
 morbis suis. 16. Verum is fuit abiens in deserta et orans. 17. Et factum - est in uno dierum, et is fuit
 docens, et fuerunt sedentes Farisaei et legis - doctores, qui fuerunt congressi ex omni vicorum
 Galilaeae et Iudaeae et Ierusalyma, et potentia domini fuit ad sanandum eos. 18. Et ecce, homines
 portantes in lecto hominem, qui fuit paralyticus, et quaesiverunt; quomodo eum inferrent et ponerent in

himmā ad reddendum graecum ἀπὸ τοῦ νῦν (J. 13, 9. 14, 7) sufficere, sed egregie errat pergens, *fram nu* quoque dici posse; nam praepositiones adverbii non iunguntur, nisi addito pronomine demonstrativo, vid. Cor. 2; 5, 16 *fram þamma nu*. 8, 13 in *þamma nu mela*. Ceterum codicis Arg. lectionem veram esse, e L. 1, 48. Skeir. 43, 17 *und hita nu* dissimulans. — *siud nutans* estis captores, gr. omn. ἐση ζωγράων; referente Zahnio Brix. habet *critis captores*.

5, 15. *af*] St. ° ‡.

5, 14. *is*] J. St. ° ‡. — *gagg*] St. ‡ *gang*. —

imma] sec. ei, ° gr. omn. — *þatei*] quod, gr. omn. καθώς.

5, 15. *mais*] gr. omn. ante *þata*. — *hausjon*] J. St. B. + *hausjan*; sic *hausjon* Mc. 4, 33. J. 6, 60. — *seinaizo*] St. ‡ *seinazo*.

5, 17. *vitodalaisarjos*] Z. ‡ div. — *þaiei*] J. St. ‡ *þaei*. — *gaqumanai*] congressi, gr. ἐλληθότες; Ulf. c. codd. συναληθότες legit, vid. J. 18, 20. Cor. 1, 14, 23. cf. Mc. 27, 17. L. 8, 4.

5, 18. *galagidideina*] J. St. *galagidedeina*, rectius quidem, sed vid. ad 8, 56.

19 andvairþja is. jah ni bigitandans. waiva innathereina ina in manageins. ussteigandans ana hrot and skaljos gasatidedun ina miþ þamma badja in midjaim
 20 faura iesua. jah gasaiwands galaubein ize qaþ du þamma usliþin. manna.
 21 afleitanda þus fravaurhteis þeinos. jah dugunnun þagkjan þai bokarjos jah fareisaieis qiþandans. was ist sa saei rodeiþ naiteinins. was mag afletan fravaurhtins alja ains guþ. ufkunnands þan iesus mitonins ize andhafjands qaþ
 23 du im. wa biþagkeiþ in hairtam izvaraim. waþar ist azetizo qiþan. afletanda
 24 þus fravaurhteis þau qiþan. urreis jah gagg. iþ þan ei viteid þatei valdufni habaid sa sunus mans ana airþai afletan fravaurhtins. qaþ du þamma usliþin. du þus qiþa. urreis jah ushafjands þata badi þeinata gagg in gard þeinana.
 25 jah sunsaiv usstandands in andvairþja ize ushafjands. ana þammei lag. galaip
 26 in gard seinana mikiljands guþ. jah usfilmei dissat allans jah mikilidedun guþ jah fullai vaurþun agisis qiþandans. þatei gasaiwam vulþaga himma daga.
 27 jah afar þata usiddja jah gasaw motari namin laivvi sitandan ana motastada
 28 jah qaþ du imma. laistei afar mis. jah bileiþands allaim usstandands iddja
 29 afar imma. jah gavaurhta dauht mikila laivveis imma in garda seinamma.

facie eius. 19. Et non inuenientes, quomodo inferrent eum ob turbam, adscendentes in tectum per tegulas posuerunt eum cum hoc lecto in mediis coram Iesu. 20. Et videns fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: homo, remittuntur tibi peccata tua. 21. Et coeperunt cogitare hi scribae et Farisaei dicentes: quis est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest remittere peccata, nisi unus deus? 22. Cognoscens autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad eos: quid cogitatis in cordibus vestris? 23. Utrum est facilius dicere, remittuntur tibi peccata, an dicere, surge et vade. 24. Verum autem ut sciatis, quod potestatem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum: ad te dico, surge et tollens hunc lectum tuum vade in domum tuam. 25. Et statim exurgens in facie eorum tollens, in quo iacuit, iuit in domum suam magnificans deum. 26. Et stupor prehendit omnes, et magnificauerunt deum et pleni facti sunt timore dicentes: quod videmus mirabilia hodierno die. 27. Et post hoc exiit et vidit portitorem, nomine Levvi, sedentem ad telonium et dixit ad eum: sequere post me. 28. Et relinquens omnia surgens iuit post eum. 29. Et fecit coenam magnam Levvi ei in domo sua

5, 19. *waiva*] quomodo, gr. *πολας*, Ulf. fortasse c. codd. *πῶς* legit. — *gasatidedun*] J. St. † *gasandidedun*. — *midjaim*] J. St. B. † *midjan*.

5, 20. *du — usliþin*] ad hunc paralyticum, ° gr. — *afleitanda*] J. St. + *afletanda*.

5, 21. *fareisaieis*] J. † *fareisaeis*. — *ains*] ea vocula quum et graeco *εἰς* et *μόνος* respondeat, cum Griesb., Ulf. *εἰς* legisse, periculosius est contendere.

5, 22. *hairtam izvaraim*] J. St. † *hairtan izvaramma*.

5, 23. *waþar*] utrum, Ulf. accuratius quam gr. *τί*, sic 7, 42. — *azetizo*] J. St. B. + *azetizo*. — *fravaurhteis*] Ulf. c. codd. ° *σοῦ* (*þeinos*).

5, 24. *iþ þan ei*] editt. † *iþ þan ei*, vid. M. 27, 46. cf. *jah þan* L. 17, 3. J. 6, 51. all. cf. ad M. 25, 40. — *viteid*] J. St. + *viteiþ*, sic etiam *habaiþ* pro *habaid*. — *sa*] J. St. ° + *gasainom*] videm ad, gr. *εἰς* *ἀποκρίν*.

5, 28. *iddja*] cod. Arg. *laistida* (*secutus* est).

jah vas managei motarje mikila jah anparaize. paiei vesun miþ im anakutub-
 30 jandans. jah birodidedun bokarjos ize jah fareisaieis du siponjam is qipan-
 31 dans. duwe miþ þaim motarjam jah fravaurhtaim matjid jah drigkid. jah
 andhaffands iesus qaf du im. ni þaurbun hailai leikeis ak þai unhailans.
 32. 33 ni gam laþon garaihtans ak fravaurhtans in idreiga. ip eis qepun du imma.
 duwe siponjos iohannes fastand ufta jah bidos taujand samaleiko jah farei-
 34 saiei. ip þai þeinai siponjos matjand jah drigkand. þaruh is qaf du im. ni
 35 magud sununs brufadis. unte sa brufads miþ im ist. gataujan fastan. aþþan
 qimand dagos. jah þan afnimada af im sa brufads jah þan fastand in jai-
 36 naim dagam. qafuh þan jah gajukon du im. þatei ainshun plat snagins niujis ni
 lagjid ana snagan fairnjana. aipþau jah sa niuja aftaurnid jah þamma fairnjin
 37 ni gatimid þata af þamma niujin. jah ainshun ni giutid vein niujata in balgins
 fairnjans. aipþau distairid þata niujo vein þans balgins jah silbo usgutniþ jah
 38 þai balgeis fraqistmand. ak vein juggata in balgins niujans giutand jah bajops
 39 gafastanda. jah ainshun driggandane fairni. ni suns vili jugg. qipip auk. þata

et fuit turba portitorum magna et aliorum, qui fuerunt cum iis accumbentes. 30. Et murmurarunt scribae eorum et Farisei ad discipulos eius dicentes: cur cum his portitoribus et peccatoribus editis et bibitis. 31. Et respondens Iesus dixit ad eos: non indigent sani medici, sed hi insani. 32. Non veni vocare iustos, sed peccatores in poenitentiam. 33. Verum ii dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis ieiunant saepe et preces faciunt, similiter etiam Fariseorum, verum hi tui discipuli edunt et bibunt. 34. Tunc is dixit ad eos: non potestis filios sponsi, donec hic sponsus cum iis est, facere ieiunare; 35. at veniunt dies, et quum auferetur ab iis hic sponsus, et tunc ieiunant in illis diebus. 36. Dixit autem etiam parabolam ad eos, quod unus assumentum vestimenti novi non ponit in vestimento vetere, alioquin etiam hoc novum rumpit et huic veteri non convenit hoc ab hoc novo. 37. Et unus non fundit vinum novum in utres veteres, alioquin dirumpit hoc novum vinum hos utres et ipsum effunditur et hi utres perduntur. 38. Sed vinum novum in utres novos fundunt, et ambo conservantur. 39. Et unus bibentium vetus, non statim vult novum, dicit enim: hoc

5, 29. [paiei] vid. ad vs. 10.

5, 30. matjid jah drigkid] ea quum aut editis et bibitis aut edit et bibit verti possiat, Zahnio Glossar. p. 182 Ulf. cum verss. ἐσθίει καὶ πίνει ex Mc. 2, 16 legisse probabile videtur; hoc recte; sed quod cod. D etiam, in quo ἐσθίεται καὶ πίνεται legitur, illius lectionis testem adducit, erravit, nam hanc codicis lectionem corruptam pro ἐσθίεται καὶ πίνεται esse, nihil certius est.

5, 33. fareisaiei] pro fareisaie, vid. ad 3, 5; J. † fareisai, B. † fareisaieis. — siponjos] sec. discipuli, ° gr. omn., Ulf. c. verss.

5, 34. is] J. St. B. † iesus, vid. ad Mc. 1, 42. — ist] J. St. † is.

5, 35. jah] sec. et, ° gr.; abundat alterutrum jah et ex margine, ubi ex alio cod. positum erat, alteri loco illatum esse videtur, delendum igitur est aut h. l. aut supra; cf. ad J. 13, 29. 18, 31. Cor. 1, 15, 19.

5, 36. þan] St. † tan. — plat] J. St. † naat. — aipþau] St. † aihþau. — gatimid] Ulf. c. codd. ° ἐπιβλημα.

5, 38. giutand] fundunt, gr. βλητέον; sic Mc. 2, 22.

5, 39. driggandane] sic cod. Arg. et ita qui-

6, 1 fairnjo batizo ist. jah varþ in sabbato anþamma frumin gaggan imma þairh
 atisk. jah raupidedun absa siponjos is jah matidedun bnauandans handum.
 2 iþ sumai fareisaie qeþun du im. wa taujid. þatei ni skuld ist taujan in sab-
 3 bato dagam. jah andhaffands viþra ins iesus qaþ. ni þata ussuggvud. þatei
 4 gatavida daveid. þan gredags vas. silba jah þaiei miþ imma vesun. waiva
 inngalaiþ in gard guþs jah hlaibans faurlageinais usnam jah matida jah gaf
 þaim miþ sis visandam. þanzei ni skuld ist matjan nibai ainaim gudjam.
 5 jah qaþ du im. þatei frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato daga.
 6 jah varþ þan in anþamma daga sabbato galeiþan imma in synagogein jah
 7 laisjan. jah vas jainar manna. jah handus is so taihsvo vas þaursus. vitaidedun-
 uh þan þai bokarjos jah fareisaieis. jau in sabbato daga leikinodedi. ei bige-
 8 teina til du vrohjan ina. iþ is vissuh mitonins ize jah qaþ du þamma mann
 þamma þaursja habandin handu. urreis jah stand in midjaim. þaruh is urrei-
 9 sands gastop. qaþ þan iesus du im. fraihna izvis. wa skuld ist sabbato dagam.
 10 þiuþ taujan þau unþiuþ taujan. saivala ganasjan þau usqistjan. jah ussaiwands
 allans ins qaþ du imma. ufrakei þo handu þeina. þaruh is ufrakida. jah

vetus melius est. 6, 1. Et factum est in sabbato secundo primo ire ei per satum, et vellerunt aristas discipuli eius et ederunt conterentes manibus. 2. Verum quidam Farisaeorum dixerunt ad eos: quid facitis, quod non fas est facere in sabbati diebus? 3. Et respondens ad eos Iesus dixit: non hoc legistis, quod fecit David, quum famelicus esset, ipse et qui cum eo fuerunt? 4. quomodo introiit in domum dei et panes propositionis sumsit et edit et dedit his cum eo existentibus, quos non fas est edere, nisi unis sacerdotibus. 5. Et dixit ad eos, quod dominus est hic filius hominis et huic sabbati diei. 6. Et factum est autem in alio die sabbati ire ei in synagogam et docere, et fuit illic homo, et manus eius haec dextra fuit arida. 7. Observarunt autem hi scribae et Farisaei, an in sabbati die sanaret, ut invenirent facultatem ad accusandum eum. 8. Verum is scivit cogitationes eorum et dixit ad hunc hominem hunc aridam habentem manum: surge et sta in mediis! Tunc is surgens stetit. 9. Dixit autem Iesus ad eos: interrogo vos, quid fas est sabbati diebus, bene facere, an male facere, animam servare an perdere? 10. Et adspiciens omnes eos dixit ad eum: protende hanc manum tuam! Tunc is protendit, et

dem, ut syllaba *drig* sit ultima plagulae, reliqua verbi pars *gandane* in sequente plagula scripta sit; Ih. Z. + *driggekandane*; uti in cod. Arg. h. l. sic etiam Eph. 5, 18 legitur. — *fairni*] J. St. † *fairnji*. — *qipiþ*] J. † *qip*. — *fairnjo*] J. St. B. † *fairnji*.

6, 1. *absa*] gr. omn. post *is*.

6, 2. *sabbato dagam*] editt. ut semper † ict., vid. vs. 6 *daga sabbato*,

I.

6, 3. *iesus qaþ*] ~ gr.

6, 4. *gaf*] Ulf. c. codd. et versa. ° *kal*. — *visandam*] existentibus, ° gr. omn., Ulf. ex Mc. 2, 26.

6, 7. *til du vrohjan*] facultatem ad accusandum pro gr. *κατηγοριαν*; haud ita recte Griesb. statuit, Ulf. *κατηγορεῖν* legisse.

6, 10. *ufrakida*] protendit, gr. *ἐποίησεν*.

14

- 11 gastop so handus is svasve so anpara. ip eis fullai vaurpun unfrodeins jah
 12 rodidedun du sis misso. wa tavidideina þamma iesua. jah varp in dagam
 þaim ei usiddja iesus in fairgumi bidjan jah vas naht þairhvakands in bidai
 13 guþs. jah bipe varp dags atvopida siponjans seinans jah gavaljands us im
 14 tyalib. þanzei jah apaustuluns namnida. seimon. þanei jah namnida paitru.
 15 jah andraian broþar is. iakobu jah iohannen. filippu jah barþulomaiu. maþ-
 þaiu jah þoman. iakobu þana alfaius jah seimon þana haitanan zeloten.
 16. 17 iudan iakobaus jah iudan iskarioten. saei jah varp galevjands ina. jah atgag-
 gands dadap miþ im gastop ana stada ibnamma jah hiума siponje is jah
 hansa. mikila manageins af allamma iudaias jah iairusalem. jah þize faur
 18 marein tyre jah seidone jah anparaizo baurge. þaiei qemun hausjan imma
 jah hailjan sik sauhte seinaiþo. jah þai anahabaidans fram ahmama unhrainjaim
 19 jah gahailidai vaurpun. jah alla managei sokidedun attekan imma. unte mahts
 20 af imma usiddja jah ganasida allans. jah is ushafjands augona seinu du sipon-
 jam seinaim qaþ. audagai jus umledans ahmin. unte izvara ist þiudangardi

stetit haec manus eius, sicut haec altera. 11. Verum ii pleni facti - sunt insipientia et locati - sunt ad se invicem, quid facerent huic Iesu. 12. Et factum - est in diebus his, ut exiret Iesus in montem orare et fuit noctem pervigilans in prece dei. 13. Et quum fieret dies, advocavit discipulos suos et eligens ex iis duodecim, quos etiam apostulos vocavit, 14. Simonem, quem etiam vocavit Petrum, et Andream, fratrem eius, Iacobum et Iohannem, Filippum et Barthulomaeum, 15. Maththaeum et Thomam, Iacobum hunc Alfaei et Simonem hunc vocatum Zeloten, 16. Iudam Iacobi et Iudam Iscarioten, qui etiam factus - est tradens eum. 17. Et iens deorsum cum iis stetit in loco plano et grex discipulorum eius et cohors magna populi ab omni Iudaea et Ierusalem et horum praeter mare Tyrorum et Sidonorum et aliarum urbium, 18. qui venerunt audire eum et sanare se morbis suis, et hi vexati a spiritibus impuris et sanati facti - sunt. 19. Et omnis turba quae siverunt attingere eum, nam potentia ab eo exiit et sanavit omnes. 20. Et is extollens oculos suos ad discipulos suos dixit: beati vos pauperes spiritu, nam vestrum est regnum

6, 11. *tavidideina*] J. St. rectius *tavidedeina*, sed vid. ad 8, 56. — *þamma*] vid. ad Mc. 15, 15.

6, 12. *ei usiddja*] ut exiret, gr. ἐξῆλθεν omissa particula; Ulf. sequitur libros, qui ἐξελθεῖν αὐτόν habent, cf. 8, 1. — *iesus*] J. St. B. + is, vid. ad Mc. 1, 42. — *þairhvakands*] cod. Arg. ‡ *þairvakands*, vid. ad M. 5, 15.

6, 13. *im*] J. St. ‡ *in*, sic v. 39.

6, 15. *maþþaiu*] vid. ad M. 9, 9.

6, 16. *ina*] eum, ° gr. omn.

6, 17. *atgaggands*] cod. Arg. ‡ *atgaggagands*, cf. ad Cor. 2, 10, 12. — *hiuma*] sic editt. cum cod. Arg. h. l. et 8, 4 pro *himma*, vid. ad M. 5, 15. —

faur marein] J. St. Z. ‡ ict. — *jah* — *baurge*] et aliarum urbium, ° gr. omn.; sine dubio ea verba ex cod., qui pro Ἱερουσαλήμ — Σιδῶνος habebat ἄλλων πόλεων, in margine posita, qui codicem argenteum scripsit, in textam intulit.

6, 20. *siponjam seinaim*] J. St. ‡ *siponje seinai*, B. ‡ *siponje seinaiþe*; in cod. Arg. quid scriptum fuerit, cognosci hodie non potest, quod cum lh. dedimus, constructio postulat praepositionis *du*. — *jus*] vos, gr. οἱ, sic Ulf. pronomen personale vocativo addere solet, ubi Graeci articulo utuntur, vid. M. 6, 11 *atta unsar þu in himinam*. 7, 23. Mc. 9, 25. L. 4, 23. 6, 25. Eph. 6, 9;

21 himine. audagai jus gredagams nu. unte sadai vairþiþ. audagai jus gretandans
 22 nu. unte ufhlohjanda. audagai sijup. þan fijand izvis mans jah afskaidand
 izvis jah idveitjand jah usvairpand namin izvaramma sve ubalamma in su-
 23 naus mans. faginod in jainamma daga jah laikid. unte sai. mizdo izvara
 24 managa in himinam. bi þamma auk tavidedum praufetum attans ize. aþþan
 25 vai izvis þaim gabeigam. unte ja habaid gaþlaiht izvara. vai izvis jus sadans
 nu. unte gredagai vairþiþ. vai izvis jus hlahjandans nu. unte gaunon jah
 26 gretan duginaid. vai þan vaila izvis qiþand allai mans. samaleiko allis tavi-
 27 dedan galiugapraufetum attans ize. akei izvis qiþa þaim hausjandam. frijod þans
 28 hatandans izvis. vaila taujaid þaim fijandam izvis. þiupþaiþ þans fraqiþandans
 29 izvis. bidjaid fram þaim anamahtjandam izvis. þamma stautandin þuk bi
 kinnu galevei imma jah anþara. jah þamma nimandin af þus vastja jah

coelorum; 21. beati vos famelici nunc, nam saturi fitis; beati vos flentes nunc, nam exhilarimini;
 22. beati estis, quoniam odiunt vos homines et separant vos et exprobrant et eiciunt nomen vestrum uti
 malum ob filium hominis. 23. Gaudete in illo die et exultate, nam ecce, merces vestra multa in coelis;
 secundum hoc enim fecerunt profetis patres eorum. 24. At vae vobis his divitibus, nam iam habetis
 consolationem vestram; 25. vae vobis, vos saturi nunc, nam famelici fitis; vae vobis, vos ridentes nunc,
 nam lugere et flere incipitis; 26. vae quoniam bene vobis dicunt omnes homines, similiter enim fecerunt
 falsis - profetis patres eorum. 27. Sed vobis dico his audientibus: amate hos odientes vos, bene
 facite his odientibus vos, 28. benedicite his maledicentibus vobis, orate pro his violentantibus vos.
 29. Huic percutienti te in maxillam, trade ei etiam alteram, et huic sumentem a te vestem, etiam

morem Graecorum raro imitatur: Mc. 15, 29 sq.
 o sa gatairands þo alh nasei þuk! aut L. 9, 41
 o kuni! saepius omittit pronomen, ut Mc. 10, 47.
 L. 8, 54. J. 19, 3; aut interiectionem, ut Rom. 9,
 20 manna! — ahmin] spiritu, ° gr.; J.-St. addit
 + nu. — himine] coelorum, gr. omn. Θεοῦ.

6, 21. fin. J. St. signum lacunae post *ufhloh-
 janda* ponunt, sed in cod. Arg. nihil additur; illi
 viri docti in errorem sunt inducti, quod in extrema
 lineae parte librarius nihil scripsit (id quod saepius
 factum esse vidimus) et quae literae exstare videntur,
 eae ex aversa parte plagulae pervaserunt.

6, 22. *sijup*] Hz. ° þ. — *fijand*] J. St. þ
fijond. — *jah*] pr., Ulf. ° δὲ.

6, 23. *laikid*] J. St. B. þ *laikod*. — *himi-
 nam*] oclis, gr. οὐρανῶν. — *praufetum*] sic cod.
 Arg.; J. St. B. þ *praufetum*.

6, 24. *ja*] iam, ° gr. omnia; J. St. + nu. —
gaþlaiht] J. þ *gaþlaist*, St. þ *gaþed* et pro eo

Glossar. p. 56 þ *gadaliþ*, Zi. inepte *daþon* pro-
 ponit, quod verbum h. l. sensum vix tolerabilem
 praebet; in cod. Arg. legitur, quod B. dedit, vid.
 etiam Cor. 2, 1, 3 sqq. 7, 4. 7.

6, 25. *sadans*] St. þ *sandans*. — *nu*] pr. nunc,
 ° gr. — *duginnid*] incipitis, ° gr. omn.; Ulf. ad
 indicandum tempus futurum addidit; pro eo tempore,
 quo eius lingua caret, praesens ponere solent, sed
 aliquoties illum defectum ita explet, ut circumscri-
 ptione quadam utatur, additis verbis praeter *dugin-
 nan* etiam *haban* (habere), *skulan* (debere), *mu-
 nan* (cogitare), *sik skafijan* (praeparare).

6, 26. *allai*] omnes, ° gr.

6, 27. *fijandam*] cod. Arg. marg. *hatjandam*
 (odientibus); erravit autem librarius, nam signum
 glossae non verbo *fijandam*, ad quod pertinet glossa,
 sed verbo *hatandans* adpinxit.

6, 28. *fram*] vid. ad 2, 24.

6, 29. *imma*] ei, ° gr.

30 paida ni varjais. wammeh þan bidjandane þuk gif jah af þamma nimandin
 31 þein ni lausei. jah svasve vileid ei taujaina izvis mans jah jus taujaid im
 32 samaleiko. apþan jabai frijod þans frijondans izvis. wa izvis laune ist. jah
 33 auk þai fravaurhtans þans frijondans sik frijond. jah jabai þiup taujaid þaim
 þiup taujandam izvis. wa izvis laune ist. jah auk þai fravaurhtans þata samo
 34 taujand. jah jabai leiwid. fram þaimei veneid andniman. wa izvis laune ist.
 35 jah auk fravaurhtai fravaurhtaim leiwand. ei andnimaina samalaud. sveþauh
 frijod þans sijands izvarans. þiup taujaid jah leiwaid ni vaihtais usvenans.
 jah vairþiþ mizdo izvara managa jah vairþiþ sunjus hauhistins. unte is gods
 36 ist þaim unfagram jah unseljam. vairþaid bleiþjandans svasve jah atta izvar
 37 bleiþs ist. jah ni stojid. ei ni stojandau. ni afdomjaid jah ni afdomjanda.
 38 fraletaid jah fraletanda. gibaid jah gibada izvis. mitads goda jah ufarfulla jah
 gavigana jah ufargutana gibada in barm izvarana. þizai auk samon mitadjon.
 39 þizaiei mitid. mitada izvis. qaþuh þan gajukon im. ibai mag blinds blindana
 40 tiuhan. niu bai in dal gadriusand. nist siponeis ufar laisari seinana. ip gaman-

tunicam ne prohibeas. 30. Cuique autem orantium te da et ab hoc sumente tuum ne exige. 31. Et sicut vultis, ut faciant vobis homines, etiam vos faciatis iis similiter. 32. At si amatis hos amantes vos, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hos amantes se amant. 33. Et si bene faciatis his bene facientibus vobis, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hoc ipsum faciunt. 34. Et si commodatis, a quibus speratis accipere, quid vobis mercedum est? et enim peccatores peccatoribus commodant, ut accipiant aequale. 35. Verumtamen amate hos inimicos vestros, bene facite et commodate non quidquam exspectantes, et fit merces vestra multa et fitis filii summi, nam is bonus est his inutilibus et malis. 36. Fiatis misericordes, sicut etiam pater vester misericors est; 37. et ne iudicate, ut non iudicemini; ne condemnetis et non condemnemini; absolvatis et absolvi mini. 38. Detis et datur vobis; mensura bona et superplena et concussa et superfusa datur in sinum vestrum, hac enim ipsa mensura, qua mensuratis, mensuratur vobis. 39. Dixit autem parabolam iis: num potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40. Non - est discipulus super magistrum suum, verum para-

6, 32. aþþan] at, gr. omn. xai.

6, 34. þaimei] J. St. B. Hz. + þammei.

6, 35. izvarans] Ulf. ° xai. — jah] tert., Z. † ja. — unfagram] J. St. † unfairam.

6, 36. vairþaid] Ulf. c. codd. ° oiv. — svasve] cod. Arg. † svave. — izvar] J. St. † izvara.

6, 37. ei] ut, gr. xai; sed vid. ad J. 16, 17.

6, 38. jah] sec. et, ° gr. — ufarfulla] superplena, gr. πεπερισμένον, cui quum gothicum verbum non satis respondeat, Ulfilam περιρσόν legiase B. suspicatur. — gibada] sec. datur, gr. omn. δώσουσι, cf.

vs. 44. — mitid] sic e B. coniectura, lh. etiam (in adnotatione ad Hz.) probata, dedimus; cod. Arg. et edit. † mitad; librarius sequenti mitada in errorem inductus esse videtur.

6, 39. þan] St. † tan. — im] J. St. † in. — dal gadriusand] oditt. † dalga driusand, vid. ad Mc. 12, 1.

6, 40. gamanvids] J. St. † gaustaujane manvids, B. † ga ustaujane manvids; cod. Arg. gamanvids et in marg. ustauhans (perfectus), quod quum iam B. legerit et evidenter scriptum sit, Iherisum miramur dicere, in cod. ustambans legi.

41 vids warjizuh vairpai sve laisaris is. aþþan wa gaumeis gramsta in augin
 42 broþrs þeinis. iþ anza in þeinamma augin ni gaumeis. aiþþau waiva magt
 qþan du broþr þeinamma. broþar let. ik usvairpa gramsta þamma in augin
 þeinamma. silba in augin þeinamma anza ni gaumjands. liuta. usvairp faur-
 þis þamma anza us augin þeinamma. jah þan gaumjais usvairpan gramsta
 43 þamma in augin broþrs þeinis. ni auk ist bagms gods taujands akran ubil.
 44 nihþan bagms ubils taujands akran god. warjizuh raihtis bagme us svesamma
 akrana uskunþs ist. ni auk us þaurnum lisanda smakkans. nihþan us aiwa-
 45 tundjai trudanda veinabasja. þiuþeigs manna us þiuþeigamma huzda hairtins
 seinis usbairid þiuþ. jah ubils manna us ubilamma huzda hairtins seinis
 46 usbairid ubil. uzuh allis ufarfullein hairtins rodeid munþs is. aþþan wa mik
 47 haitid. frauja frauja. jah ni taujid. þatei qþa. wazuh sa gaggands du mis
 jah hausjands vaurda meina jah taujands þo. ataugja izvis. wamma galeiks
 48 ist. galeiks ist mann timrjandin razn. saei grob jah gadiupida jah gasatida
 grunduvaddjau ana staina. at garunjon þan vaurþanai bistagq awa bi jai-
 namma razna jah ni mahta gavagjan ita. gasulid auk vas ana þamma staina.

tus quisque fiat uti magister eius. 41. At quid vides festucam in oculo fratris tui, verum trabem in tuo oculo non vides? 42. Aut quomodo potes dicere ad fratrem tuum: frater, sine, ego eiicio festucam hanc in oculo tuo; ipse in oculo tuo trabem non videns, hypocrita, eiice antea hanc trabem ex oculo tuo et tum videas eiicere festucam hanc in oculo fratris tui. 43. Non enim est arbor bona faciens fructum malum, neque arbor mala faciens fructum bonum. 44. Quaeque enim arborum ex proprio fructu nota est, non enim de spinis colliguntur ficus, neque de rubo calcantur uvae. 45. Bonus homo e bono thesauro cordis sui profert bonum et malus homo e malo thesauro cordis sui profert malum; exque enim abundantia cordis loquitur os eius. 46. At quid me vocatis domine, domine! et non facitis, quod dico? 47. Quisque hic iens ad me et audiens verba mea et faciens ea, ostendo vobis, cui similis est. 48. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit et profundum-fecit et posuit fundamentum super saxum; in inundatione autem facta irruit aqua contra illam domum et non potuit commovere eam, fundata enim fuit super hoc saxo.

6, 41. *gaumeis*] sec., J. St. ‡ *gaumjeis*.

6, 42. *ik*] ego, ° gr. omn.

6, 44. *lisanda* — *trudanda*] colliguntur — calcantur, gr. omn. *συλλέγουσι* — *τρογῶσι*, cf. vs. 38. Ceterum gothicum *trudan* calcare (10, 19), conculcare (8, 5), graeco *τρογῶν* (metere, vindemiare) omnino non respondet; et si quis Ulf. sensum potius quam verba respexisse dicat, tum *aiwatundjai* non ita apte appositum videtur; nos hanc locum in eorum numero habemus, ubi grae-

corum verborum significationem non satis intellexit, vid. ad I, 5. — *veinabasja*] uvae (plur.), gr. *σταφυλήν*; ceterum J. ‡ *veinabasjan*, St. ‡ *vainabasjan*.

6, 45. *usbairid*] pr. St. ‡ *nsbairid*.

6, 47. *vaurda meina*] ~ gr. omn. — *galeiks ist*] ~ gr. omn.

6, 48. *at garunjon*] J. ‡ *atarunjan*, St. ‡ *at garunjan*, B. ‡ *atgarunjan*. — *bistagq awa*] J. ‡ *bistagum awa*, St. ‡ *bistaguma wa*. — *ana*] sec., J. St. ‡ *and*.

49 iþ sa hausjands jah ni taujands galeiks ist mann timarjandin razn ana airþai
 inuh grunduvaddju. þatei bistagq flodus jah suns gadraus. jah varþ so usval-
 7, 1 teins þis raznis mikila. biþe þan usfullida alla þo vaurda seina in hliumans
 2 manageins. galaiþ in kafarnaum. hundafade þan sumis skalks siukands svulta-
 3 vairþja. saei vas imma svers. gahausjands þan bi iesu insandida du imma
 4 sinistans iudaie hidjands ina. ei qimi jah ganasidedi þana skalk is. iþ eis
 qimandans at iesua bedun ina usdaudo qipandans. þatei vairþs ist þammei
 5 fragibis þata. unte frijof þiuda unsara jah synagogein is gatimrida unsis.
 6 iþ iesus iddjah miþ im jah juþan ni fairra visandin imma þamma garda
 insandida du imma sa hundafads frijonds qipands da imma. frauja. ni drai-
 7 bei þak. unte ni im vairþs ei uf hrot mein inugaggais. duþei ni mik silban
 vairþana rahnida at þus qiman. ak qiþ vaurda jah gahailaid sa þiumagus
 8 meins. jah þan auk ik manna im uf valdufnja gasatids. habands uf mis
 silbin gadrauhitins. jah qiþa du þamma. gagg. jah gaggid. jah anþaramma.

49. Verum hic audiens et non faciens similis est homini aedificanti domum super terram sine fundamento, cui irruit fluctus et statim cecidit, et facta est haec eversio huius domus magna. 7, 1. Quum autem expleret omnia haec verba sua in aures turbae, iuit in Cafarnaum. 2. Centurionum autem cuiusdam servus aegrotans morti-propinquus, qui fuit ei carus. 3. Audiens autem de Iesu misit ad eum seniores Iudaeorum orans eum, ut veniret et sanaret hunc servum eius. 4. Verum ii venientes ad Iesum orarunt eum sollicite dicentes, quod dignus est, cui praestas hoc, 5. nam amat gentem nostram et synagogam is aedificavit nobis. 6. Verum Iesus iuit cum iis et amplius non procul existente eo hac domo, misit ad eum hic centurio amicos dicens ad eum: domine, ne urge te, nam non sum dignus, ut sub tectum meum intres. 7. ideoque non me ipsum dignum aestimavi, ad te venire, sed dic verbum, et sanatur hic puer meus. 8. Et vero enim ego homo sum sub imperio constitutus, habens sub me ipso milites, et dico ad hunc: vade, et vadit, et alteri:

6, 49. þatei] si pro particula relativa aut causali accipitur, sensus omnino turbatur; gr. omn. ἢ referendum ad οἰκία pendet a προσέβηξεν. Si Gothus graecorum lectionem ad verbum exprimere vellet, bi þammei debebat scribere, nam praepositio bi vel du vel viþra verbo stiggan coniungi solet (M. 7, 25. 27. L. 4, 11. 14, 31. Rom. 9, 32); si þatei ad razn pertinet, id quod sensus postulat, Ulf. constructionem mutavit, quod saepius fecit, sed h. l. audacius. — bistagq] J. St. † bistagan. — flodus] J. St. B. † awaflodus; cod. Arg. marg. awa (fluvius); glossam viri illi docti in textum intulerunt. — gadraus] suspicamur, Ulf. c. gr. συνέτισε legisse.

7, 2. svultavairþja] Z. † div.; J. St. B. † svulta vairþid; svultavairþja = ad mortem vergens i. e. morti appropinquans (Grim. II. 577); gr. ἤμελλε τελευτᾶν, forma concreta praecedente abstracta habet, in quo diligens lector offendere possit.

7, 3. qims] sic cod. Arg.; Hz. † qemi, vid. ad 8, 56.

7, 4. fragibis] J. St. B. † frambis.

7, 5. synagogein] vid. ad M. 27, 62.

7, 6. im] pr., J. St. † in. — imma] pr., gr. omn. post juþan. — du imma] sec., J. ° †.

7, 8. mis silbin] J. B. † ict. uti va. 49 et saepius, St. † missisbin. — her] huc, ° gr. omnia.

9 qim her. jah qimid. jah du skalka meinamma. tavei þata. jah taujid. gahausjands þan þata iesus sildaleikida ina jah vandjands sik du þizai afarlaistjandein sis managein qap. amen qipa izvis. ni in israela svalauda galaubein bigat. 10 jah gavandjandans sik þai insandidans du garda bigetun þana siukan skalk 11 hailana. jah varþ in þamma afar daga. iddja in baurg namnida naen. jah 12 mididdjedun imma siponjos is ganohai jah manageins filu. bipeh þan newa vas daura þizos baurgs. þaruh sai. utbaurans vas naus. sunus ainaha aiþein 13 seinai. jah si silbo vidovo. jah managei þizos baurgs ganoha miþ izai. jah 14 gasaiwands þo frauja iesus infeinoda du izai jah qap du izai. ni gret. jah duatgaggands attaitok wilfrjom. iþ þai bairandans gastopun jah qap. jugga- 15 laud du þus qipa. urreis. jah ussat sa naus jah dugann rodjan. jah atgaf ina 16 aiþein is. dissat þan allans agis. jah mikilidedun guþ qipandans. þatei prau- 17 fetus mikils urrais in unsis jah þatei gaveisoda guþ manageins seinazos. jah 18 usiddja þata vaurd and alla iudaia bi ina jah and allans bisitands. jah gatai- 19 hun iohannen siponjos is bi alla þo. jah athaitands tvans siponje seinaze iohannes insandida ins du iesua qipands. þu is sa qimanda þau anþaranu

veni huc, et venit; et ad servum meum: fac hoc, et facit. 9. Audiens autem hoc Iesus miratus est eum, et vertens se ad hanc sequentem se turbam dixit: amen, dico vobis, non in Israël talem fidem inveni. 10. Et convertentes se hi missi ad domum invenerunt hunc aegrotum servum sanum. 11. Et factum est in hoc postero die, ivit in oppidum vocatum Naen, et comitati sunt eum discipuli eius multi et turbae multum. 12. Quum autem prope esset portae huius oppidi, tunc, ecce, elatus fuit mortuus, filius unicus matri suae, et ea ipsa vidua, et turba huius oppidi multa cum ea. 13. Et videns hanc dominus Iesus misertus est super eam et dixit ad eam: ne fle. 14. Et accedens attigit feretrum, verum hi portantes steterunt, et dixit: adolescens, ad te dico, surge! 15. Et surrexit hic mortuus et coepit loqui, et reddidit eum matri eius. 16. Obsedit autem omnes timor, et magnificarunt deum dicentes: quod profeta magnus exstitit in nobis et quod visitavit deus populum suum. 17. Et exiit hoc verbum in omnem Iudaeam de eo et in omnes vicinos. 18. Et nuntiarunt Iohanni discipuli eius de omni hoc; 19. et advocans duos discipulorum suorum Iohannes misit eos ad Iesum dicens: tu es hic veniens, an aliumne

7, 9. amen] amen, ° gr.

7, 11. afar daga] St. Z. † ict. — naen] in eod. Arg. maen scriptum esse videtur; ceterum gr. omni. Naiv.

7, 12. vidovo] vid. ad 4, 13. — managei] J. St. † managai. — si silbo] ea ipsa, gr. αὐτῆ. — ganoha] Ulf. c. codd. ° ἡν.

7, 13. frauja iesus] dominus Iesus; gr. alii κύριος, alii ἰησοῦς; utrumque Ulf. et cod. 225 coniungit.

7, 15. dugann] St. † dugan.

7, 16. allans agis] ~ gr. omni. — mikilidedun] J. St. B. † mikelidedun. — qipandans] lh. h. l. adnotat: Gothus lineolam illam, notam τοῦ n, syllabae ultimae superinducere neglexit; sed errat vir doctus, nam illa lineola clarissime supra est ducta. — seinazos] St. † seinazos.

7, 19. tvans] Ulf. c. cod. D et versa. ° svás. — ins] eos, ° gr. omni.

- 20 venjaima. qimandans þan at imma þai vairoš qeþun. iohannes sa daupjands insandida ugkis du þus qiþands. þu is sa qimanda þau anþaranu venjaima.
 21 inuh þan þizai weilai gahailida managans af sauhtim jah slahim jah ahmane
 22 ubilaize jah blindaim managaim fragaf siun. jah andhafjands iesus qaþ du im. gaggandans gateihats iohannen. þatei gasewuts jah gahauseduts. þatei blindai ussaiwand. haltai gaggand. þrutsillai gahrainjanda. baudai gahausjand.
 23 naveis urreisand. unledai vailamerjanda. jah audags ist sawazuh saei ni gamarz-
 24 jada in mis. at galeiþandam þan þaim airum iohannes dugann rodjan du mana-
 gein bi iohannen. wa usiddjeduþ in aupida saiwan. raus fram vinda vagid.
 25 akei wa usiddjeduþ saiwan. mannan in hnasqjaim vastjom gavasidana. sai.
 26 þai in vastjom vulþagaim jah fodeinai visandans in þiudangardjom sind. akei
 27 wa usiddjeduþ saiwan. praufetu. jai qiþa izvis. jah mais praufetu. sa ist bi þanei gamelid ist. sai. ik insandja aggilu meinana faura andvairþja þei-
 28 namma. saei gamanveid vig þeinana faura þus. qiþa allis izvis. maiza in bau-
 rim qinono praufetus iohanne þamma daupjandin ainshun nist. iþ sa minniza

exspectemus? 20. Venientes autem ad eum hi viri dixerunt: Iohannes hic baptizans misit nos ad te dicens: tu es hic veniens, an aliumne exspectemus? 21. In autem hac hora sanavit multos a morbis et plagis et spiritibus malis et caecis multis reddidit visum. 22. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate Iohanni, quod vidistis et audivistis, quod caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, muti audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. 23. Et beatus est omnis, qui non scandalizatur in me. 24. In abeuntibus autem his legatis Iohannis coepit loqui ad turbam de Iohanne: quid existiis in desertum videre, arundinem a vento motam? 25. Sed quid existiis videre, hominem in mollibus vestibus vestitum? ecce, hi in vestibus splendidibus et cibo existentes in regum - aulis sunt. 26. Sed quid existiis videre, profetam? utique dico vobis, etiam magis profeta. 27. Hic est, de quo scriptum est: ecce, ego mitto angelum meum prae facie tua, qui parat viam tuam prae te. 28. Dico enim vobis: maior in natis mulierum profeta Iohanne, hoc baptizante, unus non - est, verum hic minor

- 7, 20. *venjaima*] St. † *venjaina*.
 7, 21. *ahmane ubilaize*] St. † *ahmanum*; B. coniectura *ahmam ubilaim* non necessaria est, construuntur enim verba medendi et sanandi et cum genitivo (L. 5, 15. 6, 18. 8, 2) et cum praepositione *af* (Mc. 5, 29. 34). Locos, ubi Ulf. constructionem mutat, habes hos: 4, 25 *galuknoda himins du jeram þrim jah menoþs saihš*. Mc. 1, 6 *vas gavasipš taglam jah gairda*; cf. ad Cor. 2, 12, 21.
 7, 22. *gateihats*] Z. † *gataihats*.
 7, 24. *at galeiþandam*] St. Z. † ict.; J. † *afgaleiþandam*.
 7, 25. *vulþagaim*] J. St. B. † *vulþanaim*. —

fodeinai] cibo, Ulf. *ꝛꝛꝛꝛ* pro *ꝛꝛꝛꝛ* legisse iam Maresh. et B. recte viderunt, nisi forte ad *fodeinai* ex praecedentibus *vulþagai* subintelligendum esse aliquis suspicatur, ut *fodeins vulþaga* (lautus cibus) graeco *ꝛꝛꝛꝛ* respondeat; id autem artificiosius ne sit admodum veremur. — *þiudangardjom*] J. St. † *þiudangardja*, B. † *þiudangardjan* (scilicet in cod. —on pro —om exaratum esse videtur).

- 7, 26. *jai*] J. St. † *jah*. — *praufetu*] sec., vid. ad 1, 54.
 7, 27. *þanei*] J. St. † *þamei*.
 7, 28. *baurim*] J. St. † *bauran*. — *nist*] J. St. B. † *ni ist*. — *imma*] pr. ei, ° gr. omnia.

29 imma in þiudangardjai guþs maiza imma ist. jah alla managei gahausjandei
 30 jah motarjos garaihtana domidedun guþ uftaupidai daupeinai iohannis. iþ fa-
 reisaieis jah vitodafastjos runa guþs fraqepun ana sik ni daupidai fram
 31. 32 imma. we nu galeiko þans mans þis kunjis jah we sijaina galeikai. galeikai
 sind barnam þaim in garunsai sitandam jah vopjandam seina misso jah qi- 46. J. i. 290?
 þandam. sviglodedum izvis jah ni plinsideduþ. gaunodedum izvis jah ni gai-
 33 grotuþ. urrann raihtis iohannes sa daupjands nih hlaif matjands nih vein
 34 drigkands. jah qiþiþ. unhulþon habaiþ. urrann sunus mans matjands jah drig-
 kands. jah qiþiþ. sai. manna afetja jah veindrugkja. frijonds motarje jah
 35 fravaurhtaize. jah gasunjoda varþ handugei fram barnam seinaim allaim.
 36 baþ þan ina sums fareisaie ei matidedi miþ imma. jah atgaggands in gard
 37 þis fareisaiaus anakumbida. þaruh sai. qino in þizai baurg. sei vas fravaurhta
 jah ufkunnandei. þatei anakumbida in razna þis fareisaiaus. briggandei ala-

eo in regno dei maior eo est. 29. Et omnis turba audiens et portitores iustum iudicarunt deum baptizati
 baptismo Iohannis. 30. Verum Farisaei et legis-periti consilium dei improbarunt in se, non baptizati ab
 eo. 31. Cui iam simile hos homines huius generis et cui sint similes? 32. Similes sunt pueris his in
 foro sedentibus et vocantibus se invicem et dicentibus: tibiis- cecinimus vobis et non saltavistis; lamen-
 tati- sumus vobis et non ploravistis. 33. Prodiit enim Iohannes hic baptizans, nec panem edens, nec
 vinum bibens, et dicitis: daemonem habet; 34. prodiit filius hominis edens et bibens, et
 dicitis: ecce, homo devorator et vinolentus, amicus portitorum et peccatorum. 35. Et iustifi-
 cata fuit sapientia a filiis suis omnibus. 36. Oravit autem eum quidam Farisaeorum, ut ede-
 ret cum eo, et adiens in domum huius Farisaei accubuit. 37. Tunc ecce, mulier in hoc oppido,
 quae fuit peccatrix et cognoscens, quod accubuit in domo huius Farisaei, afferens ala-

7, 29. *gahausjandei*] J. St. + *gahausjan-*
dans. — *garaihtana domidedun guþ*] J. St. *ga-*
vaihta . . .; haec cum sequentibus in cod. Arg.
 omnino evanuerunt.

7, 30. *frageþun ana*] J. St. † *frakunþ* . . .
 B. Hz. Z. † *frageþun and*. Quod dedimus *fra-*
geþun, id analogia linguae postulat, cum neque ex
japan (B. lh.), nec ex *jaiþan* (Z.) illud *jeþan*
 nasci possit; neque in cod. Arg. ullum vestigium
 partis j literae apparet, quae subter lineam ducitur.
 Verbum *frageþan*, proprie maledicere (M. 25, 41.
 Mc. 11, 21. all.) significans, h. l. significationem
 contemnendi, repudiandi (alias *ufbrikan* Mc. 6, 26)
 induit. *And*, quod pro *ana* legant, quia sensum
 huic loco alienum praebet, probari omnino non
 potest, neque lh. *ana*, quod prius coniecerat (nam
 in cod. Arg. clare cognosci iam non potest) Benzeli
 auctoritate motus reiicere debebat; ad reddendum

graecum εἰς ἐαυτοῦς (contra se, in detrimentum
 suum) nihil aptius est, quam *ana sik*, cf. M. 27,
 13. Mc. 3, 26. 14, 55. J. 18, 29. Cor. 2, 10, 2.

7, 31. Ab initio versus J. St. *qaþ þan frauja*
 e nonnullis gr. addunt, quod cod. Arg. non agnoscit.

7, 32. *seina misso*] edit. † ict. — *sviglode-*
dum] J. St. † *svigalodedum*. — *gaunodedum*] 46.
 cod. Arg. marg. synonymum *kufum* e M. 11, 17.

7, 33. *niþ*] sec. J. St. + *ni*.

7, 34. *afetja*] J. St. B. † *afetei*.

7, 35. *seinaim*] J. † *seinama*, St. † *seinamma*.

7, 36. *ina sums*] ~ gr. omn.

7, 37. *sei*] J. St. B. † *so*. — *jah*] et, ° gr.;
 J. St. † *sah*. — *in razna*] J. † *in gard*, St. †
and gard. — *þis fareisaiaus briggandei*] J. St.
 † *fareisaie brinjandei* omissa ultima versus parte. —
alabaltraum] B. † *alabastrum*; gr. omnia ἀλά-
 βαστρον.

38 balstram balsanis jah standandei faura fotum is aftaro greitandei dugann
 natjan fotuns is tagram jah skufta haubidis seinis bisvarb jah kukida fotum
 39 is jah gasalboda þamma balsana. gasaiwands þan sa fareisaius. saei haihait
 ina. rodida sis ains qipands. sa ip vesi praufetus. ufkunþedi þau. wo jah
 40 wileika so qino. sei tekíp imma. þatei fravaurhta ist. jah andhafjands iesus
 41 qaþ du paitrau. seimon. skal þus wa qipan. ip is qaþ. laisari qip. tvai dulgis
 skulans vesun dulgabaitjin sumamma. ains skulda skatte fimfhunda. ip anþar
 42 fimstiguns. ni habandam þan. waþro usgebeina. baim fragaf. waþar nu þize.
 43 qip. mais ina frijod. andhafjands þan seimon qaþ. þana gavenja. þammei
 44 managizo fragaf. þaruh is qaþ du imma. raihtaba stauðes. jah gavandjands
 sik du þizei qinon qaþ du seimona. gasaiwis þo qinon. atgaggandin in gard
 þeinana vato mis ana fotuns meinans ni gaft. ip si tagram seinaim ganatida
 45 meinans fotuns jah skufta seinamma bisvarb. ni kukides mis. ip si. fram
 46 þammei innatiddja. ni svaif bikukjan fotuns meinans. aleva haubid meinata
 47 ni salbodes. ip si balsana gasalboda fotuns meinans. in þizei. qipa þus. afle-

bastrum balsami 38. et stans ante pedes eius retro flectens coepit rigare pedes eius lacrimis et capillo capitis sui tersit et osculata - est pedes eius et unxit hoc balsamo. 39. Videns autem hic Fariseus, qui vocavit eum, locutus - est sibi solus dicens: hic si esset profeta, cognosceret utique, quae et qualis haec mulier, quae tangit eum, quod peccatrix est. 40. Et respondens Iesus dixit ad Petrum: Simon, debeo tibi aliquid dicere. Verum is dixit: magister, dic! 41. Duo debiti rei fuerant creditori cuidam; unus debuit denariorum quingentos, verum alter quinquaginta. 42. Non habentibus autem, unde redderent, ambobus remisit; uter igitur horum, dic, magis eum amat? 43. Respondens autem Simo dixit: hunc puto, cui plus remisit. Tunc is dixit ad eum: recte iudicasti! 44. Et convertens se ad hanc mulierem dixit ad Simonem: vides hanc mulierem, accedenti in domum tuam aquam mihi in pedes meos non dedisti, verum ea lacrimis suis rigavit meos pedes et capillo suo tersit; 45. non osculatus - es me, verum ea, ex quo introii, non cessavit osculari pedes meos; 46. oleo caput meum non unxisti, verum ea balsamo unxit pedes meos. 47. Propter hoc dico tibi, remit-

7, 38. *aftaro*] gr. ante *faura*. — post *fotum* usque ad *fravaurhta* vers. 39 J. St. lac.; omnia fere singularum literarum vestigia in cod. Arg. interierunt.

7, 39. *fareisaius*] sic cod. Arg.; Hz. Z. † *fareisaius*. — *sis*] B. + in *sis*. — *ains*] solus, ° gr. omn. — *ufkunþedi*] sic cod. Arg. et secunda manu Hz.; B. lh. (Uhl. illustr. p. 158) † *ufkunþeda*. — *tekíp imma*] B. † *sik attekíp*.

7, 40. *paitrau*] Petrum, gr. omn. *αὐτόν*, qua propter J. *imma* edidit; St. + *paitru*; ceterum Goth. cum Brix. concinit.

7, 41. *dulgis skulans*] B. Z. ict., sed vid. Grim. II. 598 sq.; J. St. † *dulgiskulans*. — *dulgabaitjin*] J. St. B. † *dulgabaitjin*.

7, 42. *þan*] Ulf. ° *αὐτόν*.

7, 43. *þana*] J. St. † *þama*; ceterum ° gr. omn., contra ea Ulf. post *gavenja* ° *ὄτι*.

7, 44. *qaþ*] gr. omn. post *seimona*. — *atgaggandin*] accedenti, gr. omn. *εἰσῆλθόν*. — *mis*] mihi, ° gr. omn. — *seinaim*] suis, ° gr. omn.

7, 45. *fotuns meinans*] ~ gr. omn.

7, 46. *fotuns meinans*] ~ gr.

tanda fravaurhteis izos þos managons. unte frijoda filu. iþ þammei leitul fra-
 48 letada. leitul frijod. qapuh þan du izai. aſletanda þus fravaurhteis þeinos.
 49 jah dugunnun þai miþanakumbjandans qipan in sis silbam. was sa iſt. saei
 50 fravaurhtins aſletai. iþ is qap þan du þizai qinon. galaubeins þeina ganasida
 8, 1 þak. gagg in gavairþi. jah varþ biþe afar þata ei jah is vratoda and baurgs
 jah haimos merjands jah þiuþspillonds þiudangardja guþs. jah þai tvalib miþ
 2 imma jah qinons. þozei veſun galeikinodos ahmane ubilaize jah sauhte.
 jah marja. sei haitana vas magdalene. us þizaiei uſiddjedun umhulþons
 3 sibun. jah iohanna qens kusins fauragaggjins herodes jah susanna jah anþaros
 4 managos. þozei andbahtededun im us aiginam seinaim. gaqumanaim þan hiu-
 mam managaim jah þaim. þaiei us baurgim gaiddjedun du imma. qap þairh
 5 gajukon. urram ſaiands du ſaian fraiva seinamma. jah miþþanei ſaiſo. ſum

tantur peccata eius haec multa, nam amavit multum; verum cui paucum remittitur, paucum amat.
 48. Dixit autem ad eam: remittuntur tibi peccata tua. 49. Et coeperunt hi concumbentes dicere in se
 ipsis: quis hic est, qui peccata remittat? 50. Verum is dixit tum ad hanc mulierem: fides tua sanavit te;
 vade in pacem. 8, 1. Et factum est deinde post hoc, ut etiam is iret per urbes et vicus praedicans et
 evangelizans regnum dei, et hi duodecim cum eo 2. et mulieres, quae fuerunt sanatae spiri-
 tibus malis et morbis, et Marja, quae vocata fuit Magdalene, ex qua exierunt daemones septem,
 3. et Iohanna, uxor Cusae, praefecti Herodis, et Susanna et aliae multae, quae ministrarunt iis
 e facultatibus suis. 4. Congressis autem gregibus multis et his, qui ex oppidis converunt ad
 eum, dixit per parabolam: 5. exiit serens ad serendum semine suo, et dum sevit, quoddam

7, 48. qapuh þan] sic cod. Arg.; St. Z. ‡
 qap uþþan. — þus] tibi, ° gr. omn., nam quod
 ii habent ου, id Ulf. per þeinos reddidit.

7, 49. sis silbam] St. ‡ sissilban. — saei]
 Ulf. ° xai.

7, 50. is] is, ° gr. omn. — gavairþi] J. St.
 B. ‡ gavairþa.

8, 1. biþe afar þata] deinde post hoc =
 εν τῷ καθεξῆς; neutrum abundat, ut B. Ih. pu-
 tant. — þata ei] J. B. Z. ‡ ict., St. ‡ þatei. —
 ei] ut, ° gr. omn. vid. ad 6, 12; sic saepius post
 varþ (ἐγένετο, es geschah) ei, saepe jah quoque
 sequitur; quamobrem ne aut ei aut jah ex glossa
 ortum sit suspicamur. — vratoda and baurgs] St.
 lac., J. v. . . B. vratoda . . . — haimos] J. ‡
 haimo. St. haimo . . omiſſis reliquis usque ad
 —londs. — þiuþspillonds] sic ctm J. et B. ex loco
 3, 18 dedimus; in codice Arg. nihil praeter —llonds
 legi potest; quod scribant Ih. et Z. vailaspillonds
 non probamus, quod ea composito nunquam invenitur.

8, 2. qinons] Ulf. c. verss. ° τινός. — galei-
 kinodos] J. ‡ galeikinode, St. galeik . . . —
 sauhte jah] J. St. ‡ sauhtaim. — jah] tert. et, ° gr.
 omn. — usiddjedun] gr. omn. post sibun.

8, 3. fauragaggjins] sic cod. Arg. et J. St.
 B.; Ih. Z. + fauragaggjins, vid. ad 16, 1. —
 herodes] St. ‡ heordes. — andbahtededun] sic
 cod. Arg. pro andbahtededun; J. St. B. ‡ andbahtei-
 dedun. — im] iis, gr. αὐτῶν. — seinaim] J. St.
 ‡ seinain.

8, 4. hiumam] vid. ad 6, 17; J. ‡ hiumam. —
 þaiei us] St. ‡ ict. — us baurgim] ex oppidis,
 gr. κατὰ πόλιν (i. e. in oppido habitantibus et ex
 oppido proficiscentibus).

8, 5. ſaiands] J. St. B. e Mc. 4, 3 et 14 sa
 articulum addunt, quem h. l. cod. Arg. non agno-
 scit. — ſaiſo] St. ‡ div. — gatrudon] ea forma
 quum infinitivus propter constructionem (nam varþ
 participium secum habere solet), participium autem
 propter terminationem esse non possit, veremur ne

- 6 gadraus faur vig jah gatrudon vaþþ jah fuglos himinis fretun þata. jah an-
 þar gadraus ana staina jah uskijanata gapaursnoda. in þizei ni habaida qram-
 7 miþa. jah sum gadraus in midumai þaurnive jah miþuskeinandans þai þaurnjus
 8 afwapidedum þata. jah anþar gadraus ana airþai godai jah uskeinoda jah
 tavida akran taihuntaihundfalþ. þata þan qiþands ufvpida. saei habai ausona
 9 du hausjan. gahausjai. frehun þan ina siponjos is qiþandans. wa sijai so
 10 gajuko. iþ iesus qap. izvis atgiban ist kunnan runos þiudinassaus guþs. iþ
 þaim anþaraim in gajukom. ei saiwandans ni gasaiwaina. jah gahausjandans
 11. 12 ni fraþjaina. aþþan þata ist so gajuko. þata fraiv ist vaurd guþs. iþ þai viþra
 vig sind þai hausjandans. þaþroh qimiþ diabulus jah usnimiþ þata vaurd af
 13 hairtin ixe. ei galaubjandans ni ganisaina. iþ þai ana þamma staina. ixe þan
 hausjand. miþ faheidai andnimand þata vaurd. jah þai vaurtins ni haband.
 14 þaiei du mela galaubjand jah in mela fraistubnjos afstandand. iþ þata in
 þaurnuns gadriusando þai sind. þaiei gahausjandans jah af saurgom jah ga-
 bein jah gabaurjoþum þizos libainais gaggandans afwapnand jah ni gavris-
 15 qand. iþ þata ana þizai godon airþai þai sind. þai ixe in hairtin godamma

concidit ante viam et conculcatum fuit et aves coeli vorarunt hoc. 6. Et aliud concidit in saxum et enatum exaruit, propter quod non habuit humorem. 7. Et quoddam cecidit in medium spinarum, et simul - enascentes hae spinae exstinxerunt hoc. 8. Et aliud concidit in terram bonam et pullulavit et fecit fructum centuplum. Hoc autem dicens exclamavit: qui habeat aures ad audiendum, audiat. 9. Interrogarunt autem eum discipuli eius dicentes, quid sit haec parabola. 10. Verum Iesus dixit: vobis datum est scire mysteria regni dei, verum his aliis in parabolis, ut videntes non videant et audientes non intelligant. 11. At hoc est haec parabola: hoc semen est verbum dei; 12. verum hi ad viam sunt hi audientes, deinde venit diabulus et demit hoc verbum a corde eorum, ut credentes non salventur. 13. Verum hi in hoc saxo, qui quum audiunt, cum laetitia assumunt hoc verbum, et hi radices non habent, qui ad tempus credunt et in tempore tentationis desistunt. 14. Verum hoc in spinas cadens hi sunt, qui audientes et a curis et possessione et voluptatibus huius vitae euntes exstinguuntur et non fructum - ferunt. 15. Verum hoc in hac bona terra hi sunt, hi qui in corde bono

errere librarii pro *gatrudan* scriptum sit, si verum est, quod Grim. I. 844 dicit.

8, 6. *uskijanata*] Grim. I. 841 falsum pro *uskianata* esse suspicatur; nobis potius participium praeteriti ad verbum *keian* (Grim. I. 854, 7) pertinens, esse videtur. — *qrammiþa*] J. St. † *qarmmiþa*.

8, 7. *afwapidedum*] vid. ad Mc. 4, 7.

8, 8. *taihuntaihundfalþ*] St. † *taihuntaihundfalt*. — *þan*] autem, ° gr. omn.

8, 9. *gajuko*] St. † *tajuko*.

8, 10. *iesus*] vid. ad Mc. 1, 42. — *þiudinassaus*] J. St. † *þiudanassaus*.

8, 11. *þata ist*] ~ gr. omn.

8, 12. *ai*] Ulf. morem suum, negationem verbo finito, quod dicunt, iungendi secutus, h. l. sensui male consuluit.

8, 13. *ixe*] pro *ixei*, sic Mc. 9, 1 et *sa ixe* M. 5, 32. cf. ad 10, 5. — *vaurtins*] vid. ad Mc. 4, 6.

8, 14. *þaiei*] sic cod. Arg.; editt. † *þatei*. — *saurgom*] sic perspicuae cod. Arg.; editt. † *saurjom*. — *afwapnand*] vid. ad Mc. 4, 7.

Adrianus gr. omni. et. of. Pologg. p. 200, l. 20.

jah seſamma gahaſjandans þata vaurd gahaband jah akran bairand in þu-
 16 lainai. aþþan ni manna lukarn tandjands diſhuljiþ ita kaſa aiþþau uf ligr
 gaſatjiþ ak ana lukarnastaþin ſatjiþ. ei þai inngaggandans ſaiwaina liuhad.
 17 ni auk iſt analaun. þatei ſvikunþ ni vairþai. nih fulgin. þatei ni gakunnai-
 18 dau jah in ſvekunþamma qimai. ſaiwiþ nu. waiva haufeip. unte ſaei habaiþ.
 gibada imma. jah ſaei ni habaiþ. jah þatei þugkeiþ haban. afnimaða af
 19 imma. afiddjedun þan du imma aiþei jah broþrjuſ iſ jah ni mahtedun and-
 20 qiþan imma faura managein. jah gataihan varþ imma. þatei aiþei þeina jah
 21 broþrjuſ þeina ſtandand uta gaſaiwan þuk gairnjandona. iþ iſ andhaſjands
 qaþ du im. aiþei meina jah broþrjuſ meinai þai ſind þai vaurd guþſ ga-
 22 hauſjandans jah taujandans. varþ þan in ainamma þize dage. jah iſ galaip
 in ſkip jah ſiponjoſ iſ. jah qaþ du im. galeiþam hindar þana marisaiv. jah
 23 galipun. þaruh þan ſve faridedun. anaſaiſleip jah afiddja ſkura vindis in
 24 þana marisaiv jah gafulnodedun jah birekjai vaurþun. duatgaggandans þan
 urraidedun ina qiþandans. talzand. fraqistnam. iþ iſ urreisands gaſok vinda

et probo audientes hoc verbum tenent et fructum ferunt in patientia. 16. At non homo lucernam incendens operit eam vase, aut sub lecto ponit, sed super candelabro ponit, ut hi ineuntes videant lucem. 17. Non enim est occultum, quod manifestum non fiat, neque absconditum, quod non cognoscatur et in apertum veniat. 18. Videte igitur, quomodo auditis; nam qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam quod putat habere, demitur ab eo. 19. Adierunt autem ad eum mater et fratres eius, et non potuerunt adire eum prae turba. 20. Et nuntiatum fuit ei, quod mater tua et fratres tui stant foris videre te cupientes. 21. Verum is respondens dixit ad eos: mater mea et fratres mei hi sunt, hi verbum dei audientes et facientes. 22. Factum est autem in uno horum dierum, et is ivit in navigium et discipuli eius, et dixit ad eos: imus trans hoc stagnum; et iverunt. 23. Tunc autem ubi navigarunt, obdormivit et adiit procella venti in hoc stagnum et completi sunt et periclitantes facti sunt. 24. Accedentes autem suscitaverunt eum dicentes: praecceptor, perdimur! Verum is surgens increpavit ventum

8, 15. [þulainai] J. St. B. † þuldinai.

8, 17. ni auk] J. St. † niuh þan. — nih] J. St. † ni. — ſvekunþamma] ſic cod. Arg.; J. St. B. † ſveſunþamma; Maresh. p. 456 et Lye h. l. ſvikunþamma, recte quidem, ſed i et e Gothuſ ſaeþiuſ promiſcuuſ utitur: wileiſ et weleiſ, azi-tiſo et azetiſo, oggeþjuſ et oggeþjuſ, all.

8, 18. andqiþan imma] J. St. † duatgaggan.

8, 20. imma] Ulf. c. codd. et veraſ. ° λεγόντων. — þatei] quod, ° gr. — gaſaiwan] B. † gaſaiwan. — gairnjandona] J. + viſjandans, ſed ante þuk gaſaiwan (hoc enim ordinae legi); St. lac. ante þuk gaſaiwan.

8, 21. ſind] J. St. B. † ſindon.

8, 22. þan] autem, gr. καί. — þize] J. St. † þizai. — marisaiv] J. St. B. † marcin.

8, 23. ſve] J. St. ° †. — anaſaiſleip] ſic cod. Arg., ſed i litera raſa eſſe videtur; J. St. biſ div., B. Z. + anaſaiſlep, cf. ad 3, 5.

8, 24. duatgaggandans] J. St. B. + atgaggandans. — urraidedun] edit. urraidedun, in cod. Arg. utrum urr— an uſr— ſit ſcriptum, quamquam difficile eſt cognoscere, tamen quod edidimus, id uſuſ linguae gothicae poſtulat, ſic urrinan, urranjan, urrunſ, urreisan, urriſtſ; unuſ omnino eſt locuſ Cor. 2, 6, 11, ubi dum alter cod.

- 25 jah þamma vega vatins. jah anaslavaidedun jah varþ vis. qaþ þan du im. war ist galaubeins izvara. ogandans þan sildaleikikedun qibandans du sis misso. was siai sa ei jah vindam faurbiudip jah vatnam. jah ufhausjand
- 26.27 imma. jah atfaridedun in gavi gaddarene. þatei ist vipravairþ galeilaia. usgaggandin þan imma ana airþa gamotida imma vair sums us baurg. saei habaida un hulþons mela lagga. jah vastjom ni gavasips vas jah in garda ni
- 28 gavas ak in hlaivasnom. gasaiwands þan iesu jah ufþropjands draus du imma jah stibnai mikilai qaþ. wa mis jah þus iesu sunau guþs hauhistins.
- 29 bidja þuk. ni balvjais mis. unte anabaud ahmin þamma unhrainjin usgaggan af þamma mann. manag auk mel fravalv ina jahi bundans vas eisarnabandjom jah fotubandjom fastaiþs vas jah dishniupands þos bandjos draibiþs vas
- 30 fram þamma un hulþin ana aupidos. frah þan ina iesus qibands. wa ist namo
- 31 þein. þaruh qaþ. harjis. unte un hulþons managos galiþun in ina. jah bad ina
- 32 ei ni anabudi im in afgrundipa galeiþan. vasuþ-þan jainar hairda sveine managaize haldanaize in þamma fairgunja. jah bedun ina ei uslaubidedi im
- 33 in þo galeiþan. jah uslaubida im. usgaggandans þan suns þai un hulþans af

et huic fluctui aquae, et obmutuerunt et facta - est malacia. 25. Dixit autem ad eos: ubi est fides vestra? Timentes autem mirati - sunt dicentes ad se invicem: quis ait hic, ut etiam ventis interdicit et aquis, et obediunt ei? 26. Et navigarunt in regionem Gaddarenorum, quae est contraria Galilaeae. 27. Exeunt autem ei in terram occurrit ei vir quidam ex oppido, qui habuit daemones tempora longa, et vestibus non vestitus fuit et in domo non mansit, sed in sepulcris. 28. Videns autem Iesum et exclamans cecidit coram eo et voce magna dixit: quid mihi et tibi, Iesu, fili dei summi, oro te, ne torqueas me. 29. Nam praecepit spiritui huic immundo exire ab hoc homine, multum enim tempus arripuit eum et ligatus fuit ferreis - catenis et compedibus custoditus fuit et dirumpens has catenas pulsus fuit ab hoc daemone in desertum. 30. Interrogavit autem eum Iesus dicens: quod est nomen tuum? Tunc dixit: exercitus, nam daemones multi iverunt in eum. 31. Et oravit eum, ut non praeciperet iis in abyssum ire. 32. Fuit autem illic grex porcorum multorum pascentium in hoc monte; et oravit eum, ut permitteret iis in eos ire; et permisit iis. 33. Exeuntes autem statim hi daemones ab

veram formam *urrunoda* praebet, in altero *usrunoda* male legitur. — *talzjand*] hoc verbum, cuius loco St. lacunae signum habet, J. cum gr. quibusdam bis ponit, in cod. Arg. autem alterius illius nullum vestigium reperimus.

8, 25. *siai sa*] ~ gr. omn., Ulf. etiam ° *ἀρα*. — *vatnam*] aquis, gr. omn. *ὑδατι*.

8, 26. *galeilaia*] J. † *galilaia*.

8, 27. *unhulþons*] J. + *skohsla*, glossam marginalem pro textus lectione ponens; B. *skohsla unhulþons* glossam cum glossemate in textu coniungens.

8, 28. *balvjais mis*] ~ gr. omn.

8, 29. *eisarnabandjom*] J. St. B. † div. — *vas*] sec. fuit, ° gr. omn.

8, 30. *qibands*] J. ° +. — *þein*] gr. omn. (*σοί*) ante *ist*. — *harjis*] Ulf. h. l. gothico verbo reddit graeco - latinum *λεγεών*, quum Mc. 5, 9 et 15 *laigaion* scripserit; cf. Skeir. 49, 2, ubi auctor illius libelli nomen Petri apostoli per *stains* reddit.

8, 32. *im*] sec. J. St. † *in*.

8, 33. *suns*] statim, ° gr. omn. — *mann*] J. St. B. † *manna*. — *galiþun*] J. St. + *iddjedun*. —

panna manna galipun in þo sveina jah rann so vriþus and driuson in þana
 34 marisaiv jah afwapnodedun. gassaiwandans þan þai baldandans þata vaurþano
 35 gaþlanhun jah gataihun in þaurg jah in veihsa. usiddjedun þan saifwan
 þata vaurþano jah qemun at iesua jah biþetun sitandan þana mannan. af
 þammei unhuþons usiddjedun gavasidana jah fraþjandan faura fotum iesuis
 36 jah ohtedun. gataihun þan im jah þai gassaiwandans. waiva ganas sa daimo-
 37 narcis. jah bedun ina allai gaujans þize gaddarene galeiþan fairra sis. unte
 agisa mikilamma dishabaidai vesun. iþ is galeiþands in skip gavandida sik.
 38 baþ þan ina sa vair. af þammei þos unhuþons usiddjedun. ei vesi miþ imma.
 39 fralailot þan ina iesus qiþands. gavandei þuk du garda þeinamma jah us-
 spillo. wan filu gatavida þus guþ. jah galaiþ and þaurg alla merjands. wan
 40 filu gatavida imma iesus. varþ þan miþþanei gavandida sik iesus. andnam ina
 41 managei. vesun auk allai beidandans is. jah sai. qam vafr. þizei namo iaei-
 rus. sah fauramaþleis synagogais vas. jah driusands faura fotum iesuis bad
 42 ina gaggan in gard seinana. unte dauhtar ainobo vas imma sve vintrive tva-

hoc homine iverunt in hos porcos et cucurrit hic grex ex praecipitio in hoc stagnum et suffocati sunt.
 34. Videntes autem hi pascentes hoc factum effugerunt et narrarunt in oppidum et in vicos. 35. Exierunt
 autem videre hoc factum et venerunt ad Iesum et invenerunt sedentem huic hominem, a quo daemones
 exierunt, vestitum et intelligentem ante pedes Iesu et timuerunt. 36. Narrarunt autem iis etiam hi videntes,
 quomodo valuit hic daemoniacus. 37. Et orarunt eum omnes incolae horum Gaddarenorum ire procal se,
 nam timore magno occupati fuerunt; verum is iens in navigium convertit se. 38. Oravit autem enim hic
 vir, a quo hi daemones exierunt, ut esset cum eo; dimisit autem eum Iesus dicens: 39. converte te ad
 domum tuam et enarra, quam multum fecit tibi deus. Et ivit per oppidum totum, praedicans, quam multum
 fecit ei Iesus. 40. Factum est autem dum convertit se Iesus, excepit eum turba; fuerant enim omnes
 exspectantes eum. 41. Et ecce, venit vir, cuius nomen Iairus, hicque praefectus synagogae fuit, et cadens
 ante pedes Iesu oravit eum ire in domum suam; 42. nam filia unica fuit ei circiter hincum duo-

rans] J. St. + *draus*, omissis reliquis usque ad
saiiv. — *so vriþus*] B. lac. et coniectura *so hairda*
 reponere vult. — *afwapnodedun*] vid. ad Mc. 4, 7.

8, 34. *gaþlanhun*] J. St. † *gaþlanjun*. —
þaurg] J. St. † *þaurgi*. — *veihsa*] J. + *haiþjos*,
 St. lac.

8, 35. *at iesua*] St. lac. — *gavasidana*] J.
 St. † *gavasidona*. — *iesuis*] J. St. B. + *iesua*.

8, 36. *þan im jah*] St. lac. — *im*] J. † *du*
im. — *waiva ganas*] J. St. † *wai vas haileda*.

8, 37. *bedun ina*] J. St. † *badun im*. —
gaujans] St. † *manjans*. — *gaddarene*] sic cod.

Arg.; J. St. ll. Z. † *gadarene*, vid. etiam Mc. 5,
 1. L. 8, 26. — *fairra sis*] J. St. † *us fram*,
 deinde lac. usque ad finem huius versus.

8, 38. *baþ þan ina*] St. lac. — *usiddjedun*]
 gr. ante *þos*.

8, 39. *uspillo*] J. St. † *uspillo*. — *galaiþ and*]
 J. St. † *galaiþands*. — *þaurg alla*] ~ gr. *oma*.

8, 41. *þizei*] J. St. + *þize*. — *sah*] hic-
 que; Ulf. *xai* non omittit, uti Sch. adnotat; sic
sah pro *xai avrós* 17, 16. 19, 2. vid. ad J. 18,
 26. — *gard*] St. † *garda*.

8, 42. *vintrive*] J. St. B. † *vintraive*. —

43 libe. jah so svalt. miþþanei þan üddja is. manageins þraihun ina. jah qino
 visandei in runa bloþis jera tvalif. soei in lekjans fraqam allamma aigina
 44 seinamma jah ni mahta vas fram ainomehun galeikinon. atgaggandei du
 45 aftaro attaitok skauta vastjos is jah suns gastof sa runs bloþis izos. jah qaf
 iesus. was sa tekands mis. laugnjandam þan allaim qaf þaitrus jah þai miþ
 imma. talzjand. manageins biwairband þuk jah þreihand. jah qiþis. was sa
 46 tekands mis. þaruh iesus qaf. taitok mis sums. ik auk ufkunþa maht usgag-
 47 gandein af mis. gasaiwandei þan so qino. þatei ni galaugnida. reirandei jah
 atdriusandei du imma. in þizei attaitok imma. gataih imma in andvairþja
 48 allaizos manageins jah waiva gahailnoda suns. iþ iesus qaf du izai. þrafstei
 49 þuk dauhtar. galaubeins þeina ganasida þuk. gagg in gavairþja. nauhþan
 imma rodjandin gaggiþ sums manne fram þis fauramableis synagogeis qiþands
 50 du imma. þatei gadauþnoda dauhtar þeina. ni draibei þana laisari. iþ iesus
 gahausjands andhof imma qiþands. ni faurhtei. þatainei galaubei. jah ganas-
 51 jada. qimands þan in garda. ni fralailot ainohun inngaggan alja þaitru jah
 52 iakobu jah iohannen jah þana attan þizos maujos jah aiþein. gaigrotun þan

decim, et haec obiit. Dum autem ivit is, turbae torserunt eum, 43. et mulier existens in fluxu sanguinis annos duodecim, quae in medicos impendit omnem facultatem suam et non potens fuit ab una sanari, 44. veniens ad retro attigit fimbriam vestis eius et statim stetit hic fluxus sanguinis eius. 45. Et dixit Iesus: quis hic tangens me? Negantibus autem omnibus dixit Petrus et hi cum eo: praecceptor, turbae circumeunt te et torquent, et dicis: quis hic tangens me? 46. Tunc Iesus dixit: tetigit me quidam; ego enim cognovi potentiam exeuntem a me. 47. Videns autem haec mulier, quod non latebat, tremens et procidens ante eum, propter quod attigit eum, confessa est ei in praesentia omnis turbae et quomodo sanata est statim. 48. Verum Iesus dixit ad eam: consolare te filia, fides tua sanavit te; vade in pace. 49. Adhuc eo loquente it quidam hominum de huius praefecti synagogae dicens ad eum, quod mortua est filia tua, ne urge hunc magistrum. 50. Verum Iesus audiens respondit ei dicens: ne time, tantum crede, et sanatur. 51. Veniens autem in domum, non permisit unum inire, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem et hunc patrem huius puellae et matrem. 52. Fleverunt autem

miþþanei— is] J. † galeipanti þanei þan ina, St. † begaiþ þanei þan ina. — manageins] St. lac.

8, 43. lekjans] J. St. † leikjans. — aigina] J. St. B. † aihna. — seinamma] sua, ° gr.

8, 44. du] vid. ad Mc. 10, 13.

8, 47. reirandei] J. St. † qam e graecis addunt.

8, 48. iesus] gr. ó.

8, 49. nauhþan] edit. † div. — gaggiþ] St. † gaggid. — manne] hominum, ° gr. omn. — þis fauramableis] hic genitivus non pendet a fram praepositione, sed a supplendo substantivo mannam, cf. ad 19, 7. M. 27, 57 et J. 16, 32. — synagogeis] legendum esse videtur synagogais, uti scribitur vs. 41 et J. 9, 22. — þeina] J. † þein.

8, 51. ainohun inngaggan] ~ gr. omn.; ce-terum de ainohun vid. ad Mc. 9, 8. — iakobu — iohannen] ~ gr., sic 9, 28.

- 53 allai jah faiflokun þo. þaruh qaþ. ni gretip. unte ni gasvalt ak slepiþ. jah
 54 kihlohun ina gasaiwandans þatei gasvalt. þaruh is usdreibands allans ut jah
 55 fairgreipands händu izos vopida qiþands. mavi urreis. jah gavandida ahman
 56 izos. jah ustof suns. jah anabaud izai giban mat. jah usgeisnodedun fadrein
 9, 1 izos. ip is faurbaud im ei mann ni qiþeina þata vaurþano. gahaitands þan
 þans tvalif apaustauluns atgaf im maht. jah valdufni ufar allaim unhulþom
 2 jah sauhtins gahailjan. jah insandida ins merjan þiudangardja guþs jah ga-
 3 hailjan allans þans unhailans. jah qaþ du im. ni vaiht nimaip in vig. nih
 valuns nih matibalg nih hlaib nih skattans. nihþan tveihnos paidos haban.
 4. 5 jah in þanei gard gaggaiþ. þar saljip jah þaþroh usgaggaiþ. jah sva managai
 sve ni andnimaina izvis. usgaggandans us þizai baurg jainai jah mulda af
 6 fotum izvaraim afhrisjaiþ du veitvodipai ana ins. usgaggandans þan þairh-
 7 iddjedun and haimos vailamerjandans jah leikinondans and all. gahausida
 þan herodis sa taitrarkes þo vaurþanona fram imma alla jah þahta. unte
 8 qeþun sumai. þatei iohannes urrais us dauþaim. sumai þan qeþun. helias

omnes et planxerunt hanc. Tunc dixit: ne flete, nam non obiit, sed dormit. 53. Et deriserunt eum vi-
 dentes, quod obiit. 54. Tunc is expellens omnes foras et apprehendens manum eius clamavit dicens:
 puella, surge! 55. Et convertit spiritum eius, et surrexit statim, et praecepit ei dare cibum. 56. Et obstu-
 perunt parentes eius; verum is interdixit iis, ut homini non dicerent hoc factum. 9, 1. Convocans autem
 hos duodecim apostolos tradidit iis potentiam et imperium super omnes daemones et morbos sanare. 2. Et
 misit eos praedicare regnum dei et sanare omnes hos insanos 3. et dixit ad eos: ne quidquam sumatis
 in viam, neque baculos, neque peram, neque panem, neque denarios, neque duas tunicas habere, 4. et
 in quam domum eatis, ibi manete et hinc exeatis. 5. Et tam multi quam non suscipiant vos, exeuntes ex hoc
 oppido illo et pulverem a pedibus vestris excutiatis ad testimonium super eos. 6. Exeuntes autem transierunt
 per vicus evangelizantes et sanantes per omnes. 7. Audivit autem Herodes, hic tetrarcha, haec facta ab eo omnia
 et cogitavit, quia dixerunt quidam, quod Iohannes surrexit e mortuis; 8. quidam autem dixerunt: Helias

8, 52. unte] nam, ° gr.
 8, 53. gasaiwandans] videntes (ιδόντες), gr.
 omn. ειδότες.

8, 54. allans ut] ~ gr. omn.
 8, 55. ustof] J. St. usstof, rectius quidem,
 sed h. l. contra codicis Arg. auctoritatem, vid. ad
 Mc. 3, 13.

8, 56. qiþeina] pro qeþeina, sic etiam 9, 21
 et 17, 6 qiþeiþ, Grim. I. 844. cf. usdribeina 9,
 40. qimi 7, 3. galagidideina 5, 18. tavidideina
 6, 11. uskunþidun Neh. 6, 16. vid. Grim. I. 36.

9, 1. apaustauluns] apostolos, ° gr.

9, 2. allans] omnes, ° gr. omn.

l.

9, 3. nih] pr., Z. † ni. — valuns] baculos,
 gr. ῥάβδον. — nih hlaib] J. ° †. — nih] quart.
 Z. † ni. — nihþan] Z. † ni þan.

9, 4. þanei] St. † þainci.

9, 6. and all] J. St. B. † ict.

9, 7. taitrarkes] cod. Arg. Hz. † taitarkes,
 vid. 3, 19.

9, 8. sumai — qeþun] quidam — dixerunt, gr.
 omn. ὑπό τινων sc. λέγεσθαι; Gothus quia vs. 7
 διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό τινων vertit unte qeþun su-
 mai (quia dixerunt: quidam) h. l. perspicuitatis causa
 qeþun repetit; contra ea sequens δσι omittit, quod

9 ataugida sik. sumaiþ - þan þatei praufetus sums þize airizane usstop. jah qaþ
 herodes. iohannau ik haubiþ afmainait. iþ was ist sa. bi þanei ak hausja
 10 svaleik. jah sokida ina gasaiwan. jah gavandjandans sik apaustauleis usspillo-
 dedun imma sva filu sve gatavidedun. jah andnimands ins afiddja sundro
 11 ana stap auþjana bourgs namnidaizos baidσαιδαν. iþ þos manageins finþan-
 deins laistidedun afar imma. jah andnimands ins rodida du im þo bi þiu-
 12 dangardja guþs jah þans þarbans leikinassaus gahailida. þanuh dags juþan
 dugann hneivan. atgaggandans þan du imma þai tvalif qeþun du imma. fralet
 þo managein ei galeiþandans in þos bisunjane haimos jah veihsa saljaina
 13 jah bugjaina sis matins. unte her in auþjamma stada siura. þanuh qaþ du
 im. gibiþ im jus matjan. iþ eis qeþun du imma. nist hindar uns maizo fimf
 hlaibam jah fiskos tvai. niba þau þatei veis gaggandans bugjaina allai þizai
 14 manaseidai matins. vesun auk sve fimf þusundjos vaire. qaþ þan du siponjam

ostendit se; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 9. Et dixit Herodes: Iohanni ego caput abscidi, verum quis est hic, de quo ego audio tale; et quaesivit eum videre. 10. Et convertentes se apostoli enarrarunt ei tam multum quam fecerunt, et adsumens eos abiit seorsim in locum desertum oppidi vocati Bedsaidan. 11. Verum hae turbae comperientes secutae - sunt post eum, et adsumens eos locutus - est ad eos haec de regno dei et hos indigentes sanationis sanavit. 12. Tunc dies iam coepit inclinare; accedentes autem ad eum hi duodecim dixerunt ad eum: dimitte hanc turbam, ut euntes in hos circumcirca vicos et pagos divertant et emant sibi cibos, nam hic in deserto loco sumus. 13. Tunc dixit ad eos: date iis vos edere. Verum ii dixerunt ad eum: non est pone nos magis quinque panibus et pisces duo, nisi forte quod nos euntes emamus omni huic populo cibos; 14. fuerunt enim circiter quinque milia virorum. Dixit autem ad discipulos

gr. omn. legunt. — *sumaiþ - þan*] sic cod. Arg.; editt. † *sumai uþþan*.

9, 9. *iohannau*] Z. † *johannau*; ceterum notanda est insolita terminatio — *au*, quae solis nominibus, in — *us* desinentibus competit; aliis locis aut *iohanne*, aut *iohannen* scribitur. — *ist*] Z. † *is*. — *ina gasaiwan*] ~ gr.

9, 10. *namnidaizos*] J. † *namndaizos*, St. † *namndaizos*. — *baidσαιδαν*] manifesto mendo pro *baidσαιδαν* vel *baidσαιδαν*, vid. 10, 13. J. 12, 21. Ceterum quod scribitur *baidσαιδαν* pro *bedσαιδαν* vid. ad M. 8, 28.

9, 11. *þo*] haec, ° gr. — *þarbans*] St. † *þarbands*.

9, 12. *juþan*] iam, ° gr.; Goth. et *ðé* et *ʒðŋ* legere, Mill. etiam animadvertit. — *du imma*]

pr. ad *yeum*, ° gr. omn. — *jah bugjaina sis matins*] et emant sibi cibos, gr. omn. *καὶ ἐρωσιν ἐπισιτισμόν*; Ulf. cum Brix. — *siura*] J. St. † *sijum*.

9, 13. *du imma*] ad eum, ° gr. omn. — *fiskos*] St. † *siskos*. — *niba þau þatei*] nisi forte quod, gr. omn. *εἰ μήτι*, quod Goth. si legisset, aut *niba þau* solum, uti Cor. 1, 7, 5, aut *nibai aufto*, uti Cor. 2, 13, 5 cod. A scripsisset; videtur igitur ille quidem *εἰ μή τι* vel *εἰ μή ἔτι* legisse, cf. *niba þatei* Cor. 2, 12, 13. Eph. 4, 9 (*εἰ μή ἔτι*). — *veis gaggandans*] ~ gr. — *manaseidai*] cod. Arg. in marg. *manageins* (idem significantem vocem), quod J. St. in textum receperunt.

9, 14. *vaire*] gr. omn. ante *fimf*. — *kubitus*] sic cod. Arg.; B. lh. Z. † *kumbituns*. — *warja-*

15 seinaim. gavaurkeiþ im anakumbjan kubituns. ana warjanoh fimftiguns. jah
 16 gatavidedun sva jah gatavidedun anakumbjan allans. nimands þan þans fimf
 hlaibans jah tvans fiskans. insaiwands du himina. gabiupida ins jah gabrak
 17 jah gaf siponjam du faurlagjan þizai managein. jah matidedun jah sadai vaur-
 18 þun allai jah ushafan varþ. þatei aflifnoda im gabruko. tainjons tvalif. jah
 varþ miþpaneí vas is bidjands sundro. gamotidedun imma siponjos is jah frah
 19 ins qiþands. wana mik qiþand visan þos manageins. iþ eis andhaffandans
 qeþun. iohannen þana daupjand. anþarai þan heleian. sumai þan þatei prau-
 20 fetus sums þize airizane usstoþ. qaþ þan du im. aþþan jus wana mik qiþiþ
 21 visan. andhaffands þan paitrus qaþ. þu is xristus sunus guþs. iþ is þan ga-
 22 wotjands im faurbauþ ei mann ni qiþeina þata qiþands þatei skal sunus
 mans manag vinnan jah uskusans fram sinistam vairþan jah gudjam jah
 23 bokarjam jah usqiman jah þridjin daga urreisan. qaþ þan du allaim. jabai
 was vili afar mis gaggan. afaikai sik silban jah nimai galgan seinana dag
 24 wanoh jah laistjai mik. saei allis vili saivala seina nasjan. fraqisteiþ izai.
 25 aþþan saei fraqisteiþ saivalai seinai in meina. ganasjiþ þo. wo allis þaurfte
 gataujiþ sis manna gageigands þo manased alla iþ sis silbin fraqistjands

suos: facite iis accumbere accubitus, in quemque quinquaginta. 15. Et fecerunt sic, et fecerunt accumbere omnes. 16. Sumens autem hos quinque panes et duos pisces, suspiciens ad coelum benedixit iis et confregit et dedit discipulis ad proponendum huic turbae. 17. Et ederunt et saturi facti - sunt omnes et sublatam fuit, quod superfuit iis frustorum, sportae duodecim. 18. Et factum est, dum fuit is orans seorsim, occurrerunt ei discipuli eius et interrogavit eos dicens: quem me dicunt esse hae turbae? 19. Verum ii respondentes dixerunt, Iohannem, hunc baptizantem; alii autem Heliam; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 20. Dixit autem ad eos: at vos, quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dixit: tu es Christus, filius dei. 21. Verum is tum increpans iis interdixit, ut homini non dicerent hoc, 22. dicens, quod debet filius hominis multum pati et reprobatus a natu-maximis fieri et sacerdotibus et scribis et occidi et tertio die surgere. 23. Dixit autem ad omnes: si quis vult post me ire, abneget se ipsum et sumat crucem suam diem quemque et sequatur me. 24. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; at qui perdit animam suam ob me, servat hanc. 25. Quam enim utilitatem facit sibi homo lucrans hunc mundum omnem, verum se ipsum perdens

noh] sic cod. Arg. sine dubio; editt. † warjanoh.
 — fimftiguns] J. St. † fimftijuns.

9, 18. gamotidedun] occurrerunt, gr. omni.
 συνήσαν; Ulf. συνήντησαν legisse B. acute suspi-
 catur. — is] sec. eius, ° gr. — frah] J. St. B. †
 froh. — visan] gr. omni. post manageins.

9, 19. heleian] J. St. † helian, sic etiam
 va. 54.

9, 20. þu—guþs] tu—dei, gr. τὸν Χριστὸν
 τοῦ θεοῦ; Ulf. cum verss. latt.

9, 21. qiþeina] vid. ad 8, 56.

9, 22. uskusans] J. St. B. † uskesans. — aqiman] v. fr. fr. 17, 90

9, 23. dag wanoh] J. St. B. † ict.

9, 24. ganasjiþ] J. St. † gamisjiþ; ceterum
 Ulf. ° οὐτος.

- 26 aipþau gaskeipþands. saei allis skamair sik meina aipþau meinaise vaurde.
 þizuh sunus mans skamair sik. biþe qimip in vulpu seinamma jah attins jah
 27 þize veihane aggele. qipuh þan izvis sunja. sind sumai þize her standandane.
 28 þaiei ni kausjand dauþau. unte gasaiwand þiudinassau gups. vaurþun þan
 afar þo vaurda sve dagos ahtau. ganimands paitru jah iakobu jah iohannen
 29 usiddja in fairguni bidjan. jah varþ. miþþanei þaþ is. siuns andvairþjis is
 30 anþara jah gavaseins is weita skeinande. jah sai. vairos tvai miþrodidedun
 31 imma. þaiei vesun moses jah helias. þai gasaiwanans in vulþau qeþun urruns
 32 is. þoei skulda usfulljan in iairusalem. ip paitrus jah þai miþ imma vesun
 kauridai slepa. gavaknandans þan gasewun vulþu is jah þans tvans vairans
 33 þans miþstandandans imma. jah varþ miþþanei afskaskaidun sik af imma.
 qaþ paitrus du iesua. talzjand. god ist unsis her visan jah gavaurkjaima hlei-
 þros þrins. aina þus jah aina mose jah aina helijin. ni vitands wa qipip.
 34 þata þan imma qipandin varþ milhna jah ufarskadvida ins. faurhtidedun
 35 þan in þammei jainai qemun in þamma milhmin. jah stibna varþ us þamma

aut laedens? 26. Qui enim pudet se mei aut meorum verborum, huius filius hominis pudet se, quum venit in splendore suo et patris et horum sanctorum angelorum; 27. dico autem vobis veritatem: sunt quidam horum hic stantium, qui non gustant mortem, donec vident regnum dei. 28. Facti sunt autem post haec verba circiter dies octo, assumens Petrum et Iacobum et Iohannem exiit in montem orare. 29. Et factum est, dum oravit is, species faciei eius alia et vestitus eius albus splendens. 30. Et ecce, viri duo locati sunt cum eo, qui fuerunt Moses et Helias. 31. Hi visi in gloria dixerunt exitum eius, quem debuit explere in Ierusalem. 32. Verum Petrus et hi cum eo fuerunt gravati somno; evigilantes autem viderunt splendorem eius et hos duos viros hos stantes cum eo. 33. Et factum est, dum separarunt se ab eo, dixit Petrus ad Iesum: praeceptor, bonum est nobis hic esse et faciamus tabernacula tria, unum tibi et unum Mose et unum Heliae; non sciens quod dicit. 34. Hoc autem eo dicente facta est nubes et umbravit eos; timuerunt autem propter quod illi venerunt in hac nube. 35. Et vox facta est ex hac

9, 26. aipþau] aut, gr. omn. *xal.* — sik biþe] J. St. † *urriþe*; ceterum iidem, non uti Z. dicit *skammaid*, sed recte *skamair* legunt. — vulþu] pro *vulþau* (quod B. in textu posuit), vid. ad 1, 54. — veihane] J. St. † *veihame*. — aggele] sic cod. Arg. J. St.; B. lh. Z. † *aggile*, vid. 15, 10.

9, 27. sunja] veritatem, gr. omn. *ἀληθῆς*. — dauþau] et mox þiudinassau vid. ad Mc. 7, 32.

9, 28. vaurþun] facti sunt, gr. omn. *ἐγένετο*, praeter unum cod. ap. Mi., qui cum Goth. facit. — ahtau] Uk. c. codd. ° *xal.* — iakobu — iohannen] vid. ad 8, 51.

9, 29. baþ] J. St. + *bad*.

9, 31. urruns] J. St. B. † *urruno*. — *faurhtidedun*, gr. omn.

9, 33. afskaskaidun] J. St. Hz. Z. † *afskaidun*, quae forma quum ab *afskaidan* deduci non possit, lectio codicis Arg. tuenda est cum Benzelio, qui recte comparat *maimait*, *lailaik*, quibus adde *haihait*, *aiaik*, vid. Grim. I. 840. — gavaurkjaima] J. St. † *gavaurkjaim*. — jah] ult. Z. † *jai*.

9, 34. qemun — milhmin] cod. Arg. in marg. *jah at im in milhmin atgaggandam*, i. e. et in iis in nubibus venientibus. Haec in textu vitiose posuerunt J. (*qemun. jah at im in milhmin at-*

36 milhmin qipandei. sa ist sunus meus sa liuba. þamma hausjaiþ. jah varþ
 miþþanei so stibna. bigitans varþ iesus ains jah eis þahaidedun jah mann ni
 37 gataihun in jainaim dagam ni vaiht þizei gasewun. varþ þan in þamma
 daga dalap atgaggandam im af fairgunja. gamotida imma manageins filu.
 38 jah sai. manna us þizai managein ufropida qipands. laisari. bidja þuk insai-
 39 wan du sunu meinamma. unte ainaha mis ist. jah sai. ahma nimip ina un-
 hrains jah anaks hropjip jah tabjip ina mip wapon jah halisaiv aflinnip af
 40 imma gabrikands ina. jah þap siponjans þeinans ei usdribeina imma. jah ni
 41 mahtedun. andhafjands þan iesus qap. o kuni ungalaubjando jah invindo. und
 42 wa siau at izvis jah pulau izvis. attiuh þana sunu þeinana hidrei. þaruh

nube dicens, hic est filius meus, hic carus, hunc audiatis. 36. Et facta - est dum haec vox, inventus fuit Iesus unus et ii tacuerunt et homini non narrarunt in illis diebus non quidquam eius - quod viderunt. 37. Factum - est autem in hoc die, deorsum euntibus iis de monte, occurrit ei turbae multum. 38. Et ecce, homo ex hac turba exclamavit dicens: magister, oro te respicere ad filium meum; nam unus mihi est, 39. et ecce, spiritus capit eum impurus et subito clamat et lacerat eum cum spuma et aegre desinit ab eo confringens eum. 40. Et oravi discipulos tuos, ut expellerent eum, et non potuerunt. 41. Respondens autem Iesus dixit: o genus infidele et iniustum, usque quo sim apud vos et patiar vos! Adduc hunc filium tuum huc. 42. Tunc

gaggandun) et B. (qemun. jah at im in þamma milhmin atgaggandam). Ordinem verborum glossae nullus graecorum sequitur; et offendit maxime jah ab initio glossae, nisi forte glossator jah faurhtitedun at im etc. scribere voluit.

9, 36. varþ miþþanei] haec verba transponenda sunt, uti iam Z. recte monuit; mirum etiam verborum ordinem vide 14, 28 izvara was raihtis, cf. ad 14, 28. 17, 17. Cor. 2, 6, 2. — gasewun] St. † gaseiwun.

9, 37. in þamma daga] in hoc die, gr. εν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, unde J. St. + in þamma afar daga (vid. 7, 11) ediderunt. — atgaggandam] J. St. † afgaggandam. — fairgunja] J. St. + articulum þamma addunt.

9, 38. manna] J. St. + vair, deinde lacunam habent usque ad finem versus. — insaiwan] B. † insaiwan; ceterum Ulf. c. codd. επιβλέψαι legit. — sunu] B. + sunau, vid. ad 1, 54. — meinamma] B. † minamma. — mis ist] ~ gr.

9, 39. unhrains] impurus, J. St. ° + c. gr. omn. — anaks hropjip] J. + sunsaiv ushropjip, St. † sinfaiv ushropjip; ceterum hropjip (pro hropeiþ) Grimmio l. 847 suspectum videtur. — takjip] J. St. lacunam usque ad imma habent. —

wapon] B. wap.. — aflinnip] B. afleiþip. Quamquam haec tota pagina in cod. Arg. legi vix potest et verbum aflinnan nullo alio loco invenitur, afleiþan autem M. 7, 23 eadem significatione ponitur, tamen Benzeli lectio in textum recipi non debet, nam ὄπαξ εἰρημένους, quae vocantur, interpres in hoc evangelio saepius utitur et verbi aflinnan, ab lh. primum reperti, codicem acriter inspicienti vestigia quaedam cognoscuntur.

9, 40. siponjans þeinans] J. St. † siponjam þeinaim. — usdribeina] J. St. † usvairpana; B. usdreibeina, hoc recte quidem, sed vid. ad 8, 56. — imma] J. St. † ina. — mahtedun] J. † mahtidedun, St. † mahtidun; in cod. Arg. utrum mahtidedun, an mahtededun scriptum sit, dignosci non potest, utrumque vero falsum est. Idem mendum insidebat Cor. 2, 3, 7, ubi mahtededcina legebatur.

9, 41. qap] J. St. addunt + du im. — kuni] J. St. † kunni, uti vs. 43. — invindo] J. St. lacun. usque gabrak ina versu sequente. — attiuh] Z. † atþiuh, B. at... — hidrei] B. ° †, gr. ante þana.

9, 42. þaruh] B. ° † et legit † nauh þamuh at duatgaggandis is distairid ina. — ahmin] J. St. † ahman.

naubþan duatgaggandan ina gabrak ina sa unhulþa jah tahida. gawotida þan
 iesus ahmin þamma unhrainjin jah gahailida þana magu jah atgaf ina attin
 43 is. usfilmans þan vaurþun allai ana þizai mikilein guþs. at allaim þan silda-
 leikjandam bi alla. þoei gatavida iesus. qaþ paitrus. frauja. duwe veis ni
 mahtedum usdreiban þamma. iþ iesus qaþ. þata kuni ni usgaggiþ nibai in
 44 bidom jah in fastubnja. qaþ þan du siponjam seinaim. lagjiþ jus in ausona
 izvara þo vaurda. unte sunus mans skulds ist atgiban in handuns manne.
 45 iþ eis ni froþun þamma vaurda jah vas gahuliþ faura im. ei ni froþeina
 46 imma. jah ohtedun frailnan ina bi þata vaurd. galaiþ þan mitons in ins.
 47 þata varjis þau ize maists vesi. iþ iesus gasaiwands þo miton hairtins ize
 48 fairgreipands barn gasatida faura sis jah qaþ du im. sawazuh saei andnimiþ
 þata barn ana namin meinamma. mik andnimiþ. jah sawazuh saei mik and-
 nimiþ. andnimiþ þana sandjandan mik. unte sa minnista visands in allaim
 49 izvis sa vairþiþ mikils. andhafjands þan iohannes qaþ. talzjand. gasewum
 sumana ana þeinamma namin usdreibandan unhulþons jah varidedum imma.
 50 unte ni laisteiþ miþ unsis. jah qaþ du im iesus. ni varjiþ. unte saei nist
 viþra izvis. faur izvis ist. ni ainshun auk ist manne. saei ni gavaurkjai maht

adhuc accedentem eum confregit eum hic daemon et laceravit; increpavit autem Iesus spiritum hunc impurum et sanavit hunc puerum et tradidit eum patri eius. 43. Attoniti autem facti - sunt omnes super hac magnitudine dei; in omnibus autem mirantibus ob omnia, quae fecit Iesus, dixit Petrus: domine, cur nos non potuimus expellere hunc? Verum Iesus dixit: hoc genus non exit, nisi in precibus et in ieiunio, Dixit autem ad discipulos suos: 44. ponite vos in aures vestras haec verba, quia filius hominis debet tradi in manus hominum. 45. Verum ii non intellexerunt hoc verbum et fuit occultum ante eos, ut non intelligerent id, et timuerunt interrogare eum de hoc verbo. 46. Ivit autem cogitatio in eos, hoc quis quidem eorum maximus esset. 47. Verum Iesus videns hanc cogitationem cordis eorum apprehendens puerum statuit ante se 48. et dixit ad eos: omnis qui suscipit hunc puerum in nomine meo, me suscipit, et omnis qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me, nam hic minimus existens in omnibus vobis, hic fit magnus. 49. Respondens autem Iohannes dixit: praeceptor, vidimus quendam in tuo nomine expellentem daemones et prohibuimus eum, quia non sequitur cum nobis. 50. Et dixit ad eos Iesus: ne prohibite, nam qui non - est contra vos, pro vobis est. Non unus enim est hominum, qui non faciat potentiam

9, 43. qaþ paitrus — fastubnja] dixit Petrus — ieiunio, ° gr. omn., Ulf. cum verss. latt. e locis parallelis M. 17, 19—21 et Mc. 9, 28 sq. — kuni] vid. ad vs. 41. — þan] ult. autem, ° gr. omn.

9, 46. ize — vesi] ~ gr. omn.

9, 47. gasatida] Ulf. ° avró.

9, 48. sandjandan] J. St. ‡ sandjandin. — visands] gr. post izvis. — allaim] J. St. ‡ allan.

9, 49. ana] J. St. + in. — þeinamma namin] ~ gr. omn.

9, 50. im] iis, gr. avróv. — ni ainshun — meinamma] non unus — meo, J. St. ° + c. gr. omn., Ulf. c. verss. latt. e loco parallelo Mc. 9, 39.

51 in namin meinamma. varþ þan in þammei usfulnodedun dagos andanumtais
 52 is. jah is andvairþi seinata gatulgida du gaggan in iairusalem. jah insandida
 airuns faura sis. jah gaggandans galiþun in haim samareite sve manvjan
 53 imma. jah ni andnemun ina. unte andvairþi is vas gaggando du iairusalem.
 54 gasaiwandans þan siponjos is iakubos jah iohannes qeþun. frauja. vileizu ei
 qiþaima fon atgaggai us himina jah fraqimai im sve jah heleias gatavida.
 55 gavandjands þan gasok im jah qaþ du im. niu vituþ. wis ahmane sijuþ.
 56 unte sunus mans ni qam saivalom qistjan ak nasjan. jah iddjedun in anþara
 57 haim. varþ þan gaggandam im in viga qaþ sums du imma. laistja þuk þis-
 58 waduh þadei gaggis frauja. jah qaþ du imma iesus. fauhons grobos aigun
 jah fuglos himinis sitlans. iþ sunus mans ni habaiþ war haubiþ galagjai.
 59 qaþ þan du anþaramma. laistei mik. iþ is qaþ. frauja. uslaubei mis galeiþan
 60 faurþis jah usfilhan attan meinana. qaþ þan du imma iesus. let þans dauþans
 61 usfilhan seinans navins. iþ þu gagg jah gaspillo þiudangardja guþs. qaþ þan
 jah anþar. laistja þuk frauja. iþ faurþis uslaubei mis andqiþan þaim þaiei
 62 sind in garda meinamma. qaþ þan du imma iesus. ni manna uslagjands
 handu seina ana hohan jah saiwands aftra gatils ist in þiudangardja guþa.

in nomine meo. 51. Factum - est autem, in quo impleti - sunt dies assumptionis eius, et is faciem suam firmavit ad eundem in Ierusalem. 52. Et misit legatos ante se, et euntes iverunt in vicum Samaritarum, uti pararent ei; 53. et non receperunt eum, quia facies eius fuit iens ad Ierusalem. 54. Videntes autem discipuli eius Iacobus et Iohannes dixerunt: domine, visne, ut dicamus, ignis descendat e coelo et perdat eos, uti etiam Helias fecit? 55. Convertens autem increpavit eos et dixit ad eos: nonne scitis, cuius spirituum estis? 56. Nam filius hominis non venit animas perdere sed servare. Et iverunt in alium vicum. 57. Factum - est autem euntibus iis, in via dixit quidam ad eum: sequor te, quocumque quo vadis, domine. 58. Et dixit ad eum Iesus: vulpes foveas habent et aves coeli sedes; verum filius hominis non habet, ubi caput ponat. 59. Dixit autem ad alium: sequere me; veram is dixit: domine, permitte mihi ire antea et sepelire patrem meum. 60. Dixit autem ad eum Iesus: sine hos mortuos sepelire suos mortuos; verum tu vade et nuntia regnum dei. 61. Dixit autem etiam alius: sequor te, domine, verum antea permitte mihi renuntiare his, qui sunt in domo mea. 62. Dixit autem ad eum Iesus: non homo mittens manum suam ad aratrum et videns retro aptus est ad regnum dei.

9, 51. *usfulnodedun*] Hz. Z. + *usfullnode-*
dun, vid. ad 2, 21. — *andanumtais*] sic cod. Arg.
 B. H. Z.; J. St. † *andanumfais*, vid. Rom. 11, 15.

9, 54. *gasaiwandans*] St. † *gasaiwands*. —
iakubos] J. St. † *iakobos*. — *heleias*] vid. ad vs. 19.

9, 55. *du im*] ad eos, ° gr. — *niu*] J. †
wiu. — *sijuþ*] Ulf. c. codd. ° *uþsiþ*.

9, 56. *unte — nasjan*] nam — servare, ° gr. —
saivalom] Ulf. c. verss. ° *ανθρώπων*.

9, 57. *þiswaduk*] J. St. † *þuswaduk*.

9, 61. *þaim þaiei sind*] sic cod. Arg.; J. †
þammei vesind, St. † *þaimmei vesind*, B. †
þaimmei vesind.

9, 62. *ana — guþs*] J. St. lac. — *saiwands*]

10, 1 afarup-pan pata ustaiknida frauja jah anþarans sibuntehund jah insandida
 ins tvans wanzuh faura andvairþja seinamma in all baurge jah stade. þadei
 2 munaida is gaggan. qapuh þan du im. asans managa ip vaurstvjans favai.
 3 bidþip nu frauja ananais ei ussatjai vaurstvjans in þo asan seina. gaggiþ. sai
 4 ik insandja izvis sve lamba in midumai vulfe. ni bairaiþ pugg nih matibalg
 5 nih gaskohe. ni mannanhun bi vig goljaiþ. in þane gardei inngaggiþ. fru-
 6 mist qipaiþ. gavairþi þamma garda. jah jabai sijai jainar sunus gavairþjis.
 7 gaveilaiþ sik ana imma gavairþi izvar. ip jabai ni. du izvis gavandjai. inuh
 þan þamma garda visaiþ matjandans jah driggkandans þo at im. vairþs auk

10, 1. Post autem hoc designavit dominus etiam alios septuaginta et misit eos duos quosque ante faciem suam in omne oppidorum et locorum, quo cogitavit ire. 2. Dixit autem ad eos: messis magna, verum operarii pauci; orate nunc dominum messis, ut mittat operarios in hanc messem suam. 3. Ite, ecce ego mitto vos ut agnos in medium luporum. 4. Ne portetis sacculum neque peram neque calceamentum, ne hominem in via salutetis. 5. In quam domorum ineatis, primum dicatis: pax huic domui. 6. Et si sit illic filius pacis, moratur se super eo pax vestra; verum si non, ad vos revertatur. 7. In autem hac domo maneat edentes et bibentes haec apud eos, dignus enim

B. † *saiwands*. — *gatils*] B. lac. et coniecit *ni fags*; Ih. locum in cod. Arg. lectu difficillimum bene restituit, cf. Mc. 6, 21.

10, 1. *ustaiknida*] J. St. B. † *usmarkoda*. — *anþarans sibuntehund*] J. St. † *anþarana sibuntiguns*, B. † *anþarans sibuntiguns*. — *ins* usque ad fin. versus] J. St. B. lac.

10, 2. *im*] J. St. † *imma*. — *asans*] J. St. † *sa asa*. — *ei*] St. ° †. — *ussatjai*] B. *us-sanljai*, uti loco parallelo M. 9, 38 legitur, cf. etiam Mc. 1, 43. Lectio codicis Arg. prae illa coniectura, quamquam praeclara, tamen non reiicienda est, cf. Mc. 12, 19, ubi *ussatjan* = ἐξ-*αυστησαι*. — *vaurstvjans*] ult. cod. Arg. † *vaurstvjands*; similem errorem in codd. vid. Cor. 2, 9, 4, 10, 18. — *þo*] J. St. B. ° †. — *seina*] J. St. † *seinamma*.

10, 4. *pugg*] J. St. B. + *gairda*. — *nih*] sec. St. † *ni*. — *gaskohe*] sic in cod. Arg. scriptum esse videtur, sed ultimae literae huius verbi ita evanuerunt, ut legi iam non possint. Lectio autem illa recepta (J. St. B. + *skohe* habent) nobis non vera esse videtur, nam etiamsi varietas casuum nullam habet offensionem (vid. ad 7, 21), tamen num pluralis vocis *gaskoh* (das geschühe) probari possit, admodum dubitamus, vid. 15, 22,

ubi Ulf. graecum ὑποδήματα per *gaskoh* singulari numero reddit, eamque maxime ob causam *gaskoh* etiam h. l. praeferendum esse nobis videtur. — *ni*] sec. Ulf. ° *xai*; inde usque ad finem versus J. St. B. lac.

10, 5. *in þane gardei*] in quam domorum, sic cod. Arg.; Ih. Z. † *in þana gard ei*, J. St. B. † *in þane gard ei*. Ithri lectio defendi quidem potest e Neh. 5, 14 *þamma daga ei* (hoc die quo), ubi particula relativa *ei* pro pronomine relativo (*þammei*) posita vel potius a pronomine demonstrativo avulsa est, ut dictum sit pro *þammei daga*: quum vero nostro loco in codice Arg. non *þana*, sed *þane* evidenter legatur, secundum usum linguae gothicae (vid. vs. 8 et 10 *in þoei baurge*, cf. Cor. 1, 12, 22) lectio sic explicanda est, ut *þane* pro *þanei* (uti L. 2, 43 *mipþane*, cf. 2, 37 *blotande*, 19, 37 *þoze*, Cor. 1, 8, 11, 2, 12, 13 *þize*, Skeir. 37, 16 *þataine* pro *mipþanei*, *blotande*, *þozei*, *þize*, *þatainei*; vid. etiam ad L. 8, 13) et *gardei* pro *garde* (vid. supra ad 3, 5) scriptum esse et *in quam domorum* converti debeat. Ceterum Ulf. ° *dé*; fortasse librarius *þan* omisit propter praecedens *þane*, cf. ad M. 9, 16. Mc. 10, 39 et 42. Rom. 9, 15. — *inngaggiþ*] J. St. B. † *ingaggiþ*, deinde usque ad *gavairþjis* versu sequente lac.

8 ist vaurstvjja mizdons seinaizos. ni faraiþ us garda in gard. jah in þoei
 9 baurge gaggaiþ jah andnimaina izvis. matjaiþ þata faurlagido izvis jah leki-
 noþ þans in izai siukans jah qipþ du im. atnewida ana izvis þiudangardi
 10 guþs. iþ in þoei baurge inngaggaiþ jah ni andnimaina izvis. usgaggandans
 11 ana fauradaurja izos qipaiþ. jah stubju þana gahaftnandan unsis us þizai
 baurg izvarai ana fotuns unsarans afhrisjam izvis. sveþauh þata viteiþ þatei
 12 atnewida sik ana izvis þiudangardi guþs. qiþa izvis þatei saudaumjam in jai-
 13 namma daga sutizo vairþiþ þau þizai baurg jainai. vai þus kaurazein. vai
 þus baiþsaidan. unte iþ in tyrai jah seidonai vaurþeina mahteis þozei vaur-
 þun in izvis. airis þau in sakkum jah azgon sitandeins gaidreigodedeina.
 14. 15 sveþauh tyrai jah seidonai sutizo vairþiþ in daga stauos þau izvis. jah þu
 16 kafarnaum. þu und himin ushahido. und halja gadrausjaza. saei hauseiþ
 izvis. mis hauseiþ. jah saei ufbrikiþ izvis. mis ufbrikiþ. iþ saei ufbrikiþ mis.
 17 ufbrikiþ þamma sandjandin mik. gavandidedun þan sik þai sibuntehund miþ
 fahedai qiþandans. frauja. jah unhulþons ufhausjand unsis in namin þeinamma.
 18. 19 qaþ þan du im. gasaw satanan sve lauhmunja driusandan us himina. sai. atgaf

est operarius mercede sua, ne eatis e domo in domum. 8. Et in quam urbium eatis et suscipiant vos, edatis hoc appositum vobis 9. et sanate hos in ea aegrotos et dicite ad eos: appropinquavit ad vos regnum dei. 10. Verum in quam urbium eatis et non suscipiant vos, exeuntes in plateas eius dicatis: 11. etiam pulverem hunc adhaerentem nobis ex hac urbe vestra ad pedes nostros extergimus vobis; veruntamen hoc scite, quod appropinquavit se ad vos regnum dei. 12. Dico vobis, quod Sodomis in illo die facilius fit, quam huic urbi illi. 13. Vae tibi Corazin! vae tibi Bethsaida! Nam si in Tyro et Sidone fierent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim quidem in saecis et cinere sedentes poeniterent. 14. Veruntamen Tyro et Sidoni facilius fit in die iudicii, quam vobis. 15. Et tu Cafarnaum, tu usque coelum exaltata, usque infernum demergeris. 16. Qui audit vos, me audit, et qui spernit vos, me spernit; verum qui spernit me, spernit hunc mittentem me. 17. Reverterunt autem se hi septuaginta cum laetitia dicentes: domine, etiam daemones obediunt nobis in nomine tuo. 18. Dixit autem ad eos: vidi Satanam uti fulgur cadentem e coelo. 19. Ecce, tradidi

10, 7. *ist*] gr. post *seinaizos*.

10, 8. *faurlagido*] J. St. † *fauralagido*.

10, 10. *inngaggaiþ*] St. † *ingaggaiþ*.

10, 11. *ana fotuns unsarans*] ad pedes nostros, ° gr. — *sveþauh*] J. St. † div., uti J. etiam vs. 14 et 20. — *ana izvis*] ad vos, ° gr. — *þiudangardi*] St. † *þiudangardja*.

10, 13. *baiþsaidan*] vid. ad M. 8, 28. — *þozei*] J. † *þosei*. — *airis þau*] J. St. † ict. — *azgon*] St. † *azgom*.

L

10, 14. *sveþauh*] J. † div., St. † *se þauh*. — *in daga stauos*] in die iudicii, gr. *ἐν τῇ ἡμέρᾳ*.

10, 15. *ushahido*] J. St. † *ushahida*. — *gadrausjaza*] J. St. B. † *gadraumjazai*.

10, 16. *ufbrikiþ mis*] ~ gr. omn.

10, 17. *þan sik*] J. St. † ~. — *sibuntehund*] J. St. † *sibuntiguns*, B. † *sibuntehuns*.

10, 18. *driusandan*] J. St. † *driusandam*; ceterum gr. omn. post *himina*.

10, 19. *atgaf*] tradidi, gr. *δίδωμι*, cf. ad J. 6, 32 et 8, 45. — *skaurþono*] St. † *skaurþono*.

17

izvis vaktafni truidan ufaro vaurine jah skaurpjonó jah ana allai máhtai fi-
 20 jandis jah vaihte ainóhun izvis ni gaskapjíp. sveþauh þamma ni faginof ei
 þai ahmans izvis ufhausjand. íþ faginod in þammei namma izvara gamelida
 21 sind in himinam. imuh þizai weilai svegnida ahmin iesus jah qaf. andhaita
 þus atta. frauja himinis jah airþos. unte affalht þo faura snutrain jah fro-
 daim jah andhulides þo niuklahaim. jai atta. unte sva varþ galeikaiþ in and-
 22 vairþja þeinamma. jah gavandiþs du siponjam seinaim qaf. all mis atgiban
 ist fram attin meinamma. jah ni washun kann. was ist sunus. alja atta. jah
 23 was ist atta. alja sunus jah þammei vili sunus andhuljan. jah gavandiþs du
 siponjam seinaim sundro qaf. audaga augona. þoei saiwand. þoei jus saiwiþ.
 24 qiþa auk izvis þatei managai praufeteis jah þiudanos villedun saiwan. þatei
 jus saiwiþ, jah ni gasewun. jah hausjan. þatei jus gahauseiþ. jah ni hauside-
 25 dun. jah sai. vitodafasteis sums ustof fraisands ina jah qiþands. laisari. wa
 26 taujands libainais aiveinons arbja vairþa. þaruh qaf du imma. in vitoda
 27 wa gameliþ ist. waiva ussiggvis. íþ is andhaffands qaf. frijos fraujan guþ
 þeinana us allamma hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai
 mahtai þeinai jah us allai gahugðai þeinai. jah newundjan þeinana sve þuk

vobis potestatem calcare supra serpentes et scorpiones et super omnem potentiam inimici et rerum una vobis non nocet. 20. Veruntamen hoc ne gaudete, quod hi spiritus vobis obediunt; verum gaudete in eo — quod nomina vestra scripta sunt in coelis. 21. Inque hac hora exsultavit spiritu Iesus et dixit: confiteor tibi, pater, domine coeli et terrae, quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti haec parvulis; utique pater, nam sic facta — est delectatio in vultu tuo. Et conversus ad discipulos suos dixit: 22. omne mihi traditum est a patre meo, et non quisquam noecat, quis est filius, nisi pater; et quis est pater, nisi filius et cui vult filius revelare. 23. Et conversus ad discipulos suos seorsim dixit: beati oculi, qui vident, quae vos videtis. 24. Dico enim vobis, quod multi profetae et reges voluerunt videre, quod vos videtis, et non viderunt, et audire, quod vos auditis, et non audiverunt. 25. Et ecce, legis — peritus quidam surrexit tentans eum et dicens: magister, quid faciens vitae aeternae haeres fio? 26. Tunc dixit ad eum: in lege quid scriptum est? quomodo legis? 27. Verum is respondens dixit: ames dominum deum tuum ex omni corde tuo et ex omni anima tua et ex omni potentia tua et ex omni mente tua, et propinquum tuum uti te

10, 20. *sveþauh*] vid. ad vs. 11.

10, 21. *þo niuklahaim*] sic clarissime cod. Arg., vid. Cor. 1, 13, 11. Eph. 4, 14. cf. Skeir. 49, 10; editt. † *þaniuklahaim*; pro *þa* legendum esse *þo* iam L. vidit. — *jar*] St. Z. † *jah*. — *jah gavandiþs—qaf*] et conversus — dixit, ° gr. et in quibus leguntur, ii pro *seinaim* (suos) articulum (*τοῖς*) habent, sic vs. 23.

10, 23. *seinaim*] suos, ° gr. omn., vid. ad vs. 21. — *jus*] vos, ° gr. omn.; Ulf. c. verss.

10, 24. *jus*] sec. vos, ° gr. omn. — *gahan—seiþ*] J. St. † *gahausaiþ*, B. + *gahauseid*.

10, 25. *vitodafasteis*] J. St. † *vitodafasteis*. — *ustof*] sic cod. Arg. et Hz.; editt. + *ustof*, vid. ad Mc. 3, 13. — *vairþa*] J. St. B. + *vairþau*.

10, 26. *þaruh*] J. St. + *þaruh*.

10, 27. *þuk silban*] J. St. † *þus missan*.

28. 29 silban. þanuh qap du imma. raibtaba andhoft. þata tavei jah kbais. ip is viljands usvaurhtana sik domjan qap du iesua. an was ist mis newundja. 30 andhaffjands þan iesus qap. manna galaip af iairusakem in iaireikon jah in vaiedjans frarann. þaiei jah biraubodedun ina jah banjos analag... — 14, 9 — ...na aftumistan haban stap. ak þan haitazau. atgaggands anakumbei ana 10 þamma aftumistin stada. ei biþe qimai. saei haitait þuk. qiþai du þus. frijond. usgagg haubia. þanuh ist þus haubiþa faura þaim miþanakumbjandam 11 þus. unte wazuh saei haubeiþ sik silban. gahnaivjada. jah saei hnaiveiþ sik 12 silban. ushaubjada. qapup - þan jah þamma haitandin sik. þan vaurkjais undaurimat aiþþau nahtamat. ni haitais frijonds þeinans nih broþruns þeinans nih niþjans þeinans nih garaznans gabeigans. ibai aufto jah eis aftra 13 haitaina þuk jah vairþiþ þus usgildan. ak þan vaurkjais dauht. hait unledans 14 gamaidans haltans blindans. jah audags vairþis. unte eis ni haband usgildan 15 þus. usgildada auk þus in ustassai þize usvaurhtane. gahausjands þan sums

ipsum. 28. Tunc dixit ad eum: recte respondisti, hoc fac et vivis. 29. Verum is volens iustum se iudicare dixit ad Iesum: at quis est mihi propinquus? 30. Respondens autem Iesus dixit: homo ivit a Ierusalem in Ierico et in maleficos incidit, qui et spoliarunt eum et vulnera impon(entes)... — 14, 9. — ... (hu)nc ultimum habere locum; 10. sed quum voceris, accedens accumbe in hoc ultimo loco, ut quum veniat, qui vocavit te, dicat ad te: amice, ascende alius! tunc est tibi gloria coram his accumulatis - cum te. 11. Nam quisque qui exultat se ipsum, humiliatur, et qui humiliat se ipsum, exaltatur. 12. Dixit autem etiam huic vocanti se: quum facias prandium aut coenam, non voces amicos tuos, neque fratres tuos, nec cognatos tuos, neque vicinos divites, ne forte etiam ii iterum vovent te et fiat tibi redditum; 13. sed quum facias convivium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, 14. et beatus fis; nam ii non habent reddere tibi, redditur enim tibi in resurrectione horum perfectorum. 15. Audiens autem quidam

10, 28. þanuh] J. † þannuh.

10, 29. an] J. St. B. † jak, vid. ad L. 3,

10. — newundja] St. † newundbja.

10, 30. manna] Ulf. ° τῆς. — iaireikon] sic cod. Arg.; editi. † iaireikom. — þaiei] J. St. † þaiei. — biraubodedun] spoliarunt, gr. ἐξήύσαντες. — analag...] hucusque cod. Arg.; J. St. Z. plene analagjandans.

14, 9. . . na] reliquiae pronominis þana, quod superlativis addi solet, vid. vs. seq. — haban stap] ~ gr. omn.

14, 10. haubis] alius, viri docti pro genitivo (alti) habentes, erraverunt; Grim. quum III. 88

idem illud statuisset, p. 591 comparativi adverbium esse, recte vidit.

14, 11. silban] J. St. † silba, quos Ih. non eo nomine, quia constructio casum quartum requireret, vituperare debebat, sed quia usus linguae gothicae, abhorrens a legibus latinae grammaticae (vid. Ramshorn Gramm. Lat. p. 523), sic postulare, vid. de multis aliis locis Cor. 2, 5, 12.

14, 12. gabeigans] J. St. † gabeijans. — aftra haitaina] J. B. Z. † ict., vid. ad Mc. 8, 25. — þuk] gr. ante aftra.

14, 14. eis] ii, ° gr. omn. — ustassai] J. St. † ustassai, vid. ad Mc. 3, 13.

pizei anakumbjandane pata qap du imma. audags saei matjip hlaif in pju-
 16 dangardjai gups. paruh qap imma frauja. manna sumns gavaurhta nahtamat
 17 mikilana jah haihait managans. jah insandida skalk seinana weilai nahtamatis
 18 qipan paim haitanam. gaggiþ. unte ju manvu ist allata. jah dugunnun suns
 faurqipan allai. sa frumista qap. land bauhta jah þarf galeipan jah saiwan
 19 pata. bidja þuk. habai mik faurqipanana. jah anþar qap. juka auhsne us-
 20 bauhta fimf jah gagga kausjan þans. bidja þuk. habai mik faurqipanana. jah
 21 suns qap. qen liugaida jah duþe ni mag qiman. jah qimands sa skalks ga-
 taih frauþin seinamma pata. þanuh þvairhs sa gardaþvaldands qap du skalka
 seinamma. usgagg sprauto in gatvons jah staigos baurgs jah unledans jah
 22 gamaidans jah blindans jah haltans attiuh hidre. jah qap sa skalks. frauja.
 23 varþ sve anabaust. jah nauh stads ist. jah qap sa frauja du þamma skalka.
 usgagg and vigans jah faþos jah nauþei innatgaggan. ei usfulnai gards meins.
 24 qipa allis izvis þatei ni ainshun manne jainaize þize faura haitanane kauseiþ
 25 þis nahtamatis meinis. miþiddjedun þan imma hiuhmans managai. jah gavand-
 26 jands sik qap du im. jabai was gaggiþ du mis jah ni fijaiþ attan seinana jah
 aiþein jah qen jah barna jah broþruns jah svistruns. nauhuþ-þan seinana sil-

horum accumbentium hoc dixit ad eum: beatus qui edit panem in regno dei. 16. Tunc dixit ei dominus: homo quidam fecit coenam magnam et vocavit multos, 17. et misit servum suum hora coenae dicere his vocatis: ite, nam iam paratum est omne. 18. Et coeperunt statim excusare omnes; hic primus dixit: agrum emi et debeo ire et videre hunc; oro te, habe me excusatum. 19. Et alter dixit: iuga boum emi quinque et eo probare hos, oro te, habe me excusatum. 20. Et quidam dixit: uxorem duxi et ideo non possum venire. 21. Et veniens hic servus nuntiavit domino suo hoc. Tunc iratus hic paterfamilias dixit ad servum suum: exi subito in plateas et semitas urbis et pauperes et debiles et caecos et claudos adduc huc. 22. Et dixit hic servus: domine, factum est, uti praecepisti, et adhuc locus est. 23. Et dixit hic dominus ad hunc servum: exi per vias et sepes et compelle introire, ut impleatur domus mea. 24. Dico enim vobis, quod non unus hominum illorum horum antea vocatorum gustat hanc coenam meam. 25. Iverunt-cum autem eo greges multi, et convertens se dixit ad eos: 26. si quis it ad me et non odiat patrem suum et matrem et uxorem et liberos et fratres et sorores, insuper autem suam ip-

14, 15. anakumbjandane] B. suspicatur, Ulf. ἀνακειμένων pro συνανακειμένων legisse; certe aliis locis pro συνανακειῶσαι ponit miþanakumbjan, sic vs. 10. 7, 49. M. 9, 10. Mc. 6, 22. 26. cf. tamen Cor. 2, 7, 3 gasviltan = συναποθαρέϊν, pro quo alter codex miþgasviltan habet.

14, 16. þaruh] J. St. + þanuh. — frauja] dominus, gr. omn. ὁ. — haihait] St. † haihaiþ.

14, 18. qap] Ulf. ° avrþ c. codd. et veras. — faurqipanana] J. † faurqipana.

14, 19. faurqipanana] J. † farqipanana.

14, 21. skalks] Ulf. ° ἐκείνος c. codd. — blindans—haltans] ~ gr.

14, 22. stads ist] St. + ~.

14, 23. usfulnai] J. St. + usfullnai, vid. ad 2, 21.

14, 24. faura haitanane] edit. † ict.

14, 26. þan] Ulf. ° xai; esse id expressum particula uþ (uh), vocē nauh affixa, propterea nobis non videtur, quod h. l. xai = etiam, quod num-

27 bins saivala. ni mag meus siponeis visan. jah saei ni bairiþ galgan seinana
 28 jah gaggai afar mis. ni mag visan meus siponeis. izvara was raihtis viljands
 kelikn timbrjan. niu frumist gasitands rahneiþ manvi. þo habaiu du ustiuhan.
 29 ibai aufto biþe gasatidedi grunduvaddju jah ni mahtedi ustiuhan. allai þai
 30 gasaiwandans duginnaina bilaikan ina qiþandans þatei sa manna dustodida
 31 timbrjan jah ni mahta ustiuhan. aiþþau was þiudans gaggands stigqan viþra
 anþarana þiudan du viganna. niu gasitands faurþis þankeiþ. siaiu mahteigs
 miþ taihun þusundjom gamotjan þamma miþ tvaimtigum þusundjo gaggandin
 32 ana sik. eiþau jabai nist mahteigs. nauhþanuh fairra imma visandin insand-

suis animam, non potest meus discipulus esse; 27. et qui non portat crucem suam et eat post me, non potest esse meus discipulus. 28. Vestrum quis enim volens turrim aedificare, nonne primum sedens computat paratum, haec habeatne ad consummandum, 29. ne forte, quum poneret fundamentum et non posset consummare, omnes hi adspicientes coeperint deridere eum 30. dicentes, quod hic homo coepit aedificare et non potuit consummare. 31. Aut qui rex iens ruere contra alium regem ad bellum, nonne sedens antea cogitat, sitne potens cum decem millibus occurrere huic cum viginti millibus eunti contra se? 32. Alioquin si non est potens, adhuc procul eo existente mit-

quam, quantum scimus, per —*uh* Gothus reddit, vid. tamen ad J. 18, 26.

14, 27. *visan meus*] ~ gr., sic vs. 33.

14, 28. *izvara*] gr. omn. post *raihtis*, cf. ad 9, 36. — *manvi—ustiuhan*] paratum—consummandum; viri docti alii aliter de hoc loco statuerunt: B. pro *habaiu* legere malebat *habaiþ* et convertere, *apparatum quem habet ad perficiendum*, quod falsum est, quia *þo* non pronomen relativum, sed demonstrativum est; L. lectionem codicis Arg. servans interpretatur *apparatum habeat, qui ad perficiendum suppetat*, in eo is tantum errat, quod *þo* ad *manvi* refert, quod fieri non licet; Ih. Ulfil. illustrat. p. 234, cui ordo verborum *habaiu manvi du ustiuhan þo* esse videtur, audaciorem criticum se praestat, et Z., qui eum recte sensisse dicit, si Ulf. *tà πρός* cum codd. legisset, se graeca non intelligere comprobatur; quod autem Z. ipse *manviþo* ict. legere se malle ait et pro participio habere, non meminit ille hanc participii formam in —*ido*, nunquam in —*iþo* desinere; pro genitivo vero pluralis verbi alicuius *manviþa* nemo, qui sensum perspexerit, cum isto viro docto habuerit. Quamquam confitemur, lectionem nos male habere, tamen nihil restat, nisi ut statuamus, Ulf. c. codd. *tà sis* aut *tà πρός* legisse et auctoritatem codd. in eo tantum omisisse, quod voces *þo habaiu* pro *habaiu þo* (habeatne haec) transposuerit, qui tamen error li-

brarii esse videtur, voces enim aliquoties transpositas esse, ad 9, 36 monuimus. Ceterum pro *ustiuhan* St. † *usstiuhan*.

14, 29. *mahtedi*] cod. Arg. Hz. J. St. B. † *mahtide*, cf. J. 18, 36.

14, 30. *timbrjan*] J. St. + *timrjan*.

14, 31. *viganna*] sic edit. ; cod. Arg. *viga* | *na*, sine dubio falsum pro *vigana*, qui est dativus vocis *vigans* (bellum); saepius enim librariis accidit, ut literas aut syllabas, in fine lineae scriptas ab initio proximae repeterent, cf. ad J. 9, 41. Erravit Ih., qui *viganna* pro gerundio (Ulf. illustr. p. 154), aut pro infinitivo, addita syllaba *na* (p. 245) habuit; erravit etiam Z., qui (cum Ih.) *vigan* ina coniecit, nam infinitivus est *veihan*, non *vigan*; praeterea hoc verbum ponitur cum *du* (vid. Cor. 1, 15, 32), non cum accusativo. Quid denique F. *vigamma* suo voluerit, nescitur. — *þankeiþ*] sic cod. Arg. pro usitato *þagkeiþ*, uti 15, 22 *bringiþ*, 17, 9 *þank*, 19, 31 *ingis*. — *siaiu*] J. St. B. † *siau*; ceterum gr. omn. post *mahteigs*. — *þusundjo*] J. St. B. † *þusundjom*.

14, 32. *eiþau*] hoc uno loco inventum i. q. *aiþþau* = *εὶ δὲ μήγε*, quae sequuntur *jabai nist mahteigs* (si non est potens) sine dubio orta sunt e glossa in margine adscripta ad explicandam minus usitatam particulam, certe in graecis nullum eorum
Sic quoque Grimm, Ger. II, 105 interpretatur, et de duplicatione liberas a comparari possunt, quae adnotatas ad Gal. 5, 16.

- 33 jands airu bidjib gavairbjis. svah nu warjizuh izvara saei ni afqibib allamma
 34 aigina seinamma. ni mag visan meins siponeis. god salt. ip jabai salt baud
 35 vairbib. we gasupoda. nih du airpai. ni du maihstau fagr ist. ut usvairpand
 15, 1 imma. saei habai ausona gahausjandona. gahausjai. vesunuþ - þan imma new-
 2 jandans sik allai motarjos jah fravaurhtai hausjan imma. jah birodidedun
 fareisaieis jah bokarjos qibandans þatei sa fravaurhtans andnimiþ jah miþ-
 3. 4 matjib im. qap þan du im þo gajukon qibands. was manna izvara aigands
 taihuntehund lambe jah fraliusands ainamma þize. niu bileibib þo niuntehund
 jah niun ana aupidai jah gaggib afar þamma fralusandin. unte bigitib þata.
 5. 6 jah bigitands uslagjib ana amsans seinans faginonds. jah qimands in garda
 galaþoþ frijonds jah garaznans qibands du im. faginoþ miþ mis þammei bi-
 7 gat lamb mein þata fralusano. qiba izvis þatei sva faheds vairbib in himina
 in ainis fravaurhtis idreigondins þau in niuntehundis jah niune garaihtaize.
 8 þaiei ni þaurbun idreigos. aiþþau suma qino drakmans habandei taihun. jabai
 fraliusib drakmin ainamma. niu tandeib lukarn jah usbaugeib razn jah sokeib
 9 glaggvaba. unte bigitib. jah bigitandei gahaitib frijondjos jah garaznons

tens legatum orat pacem. 33. Sic iam quisque vestrum qui non renuntiat omni possessioni suae, non potest esse meus discipulus. 34. Bonum sal; verum si sal fatuum fit, quo conditur? 35. Neque ad terram, non ad finem utile est; foras eiciunt id. Qui habeat aures audientes, audiat. 15, 1. Fuerunt autem ei appropinquantibus se omnes telonarii et peccatores audire eum; 2. et murmurarunt Farisaei et scribae dicentes, quod hic peccatores suscipit et edit - cum iis. 3. Dixit autem ad eos hanc parabolam dicens: 4. quis homo vestrum possidens centum ovium et amittens unam harum, nonne relinquit has nonaginta et novem in deserto et vadit post hanc amissam, donec invenit hanc; 5. et inveniens ponit in humeris suis gaudens 6. et veniens in domum convocat amicos et vicinos dicens ad eos: gaudete cum me, quod inveni ovem meam hanc amissam. 7. Dico vobis, quod sic laetitia fit in coelo ob unum peccatorem poenitentem, quam ob nonaginta et novem iustos, qui non indigent poenitentiae. 8. Aut quaedam mulier drachmas habens decem, si amittit drachmam unam, nonne incendit lucernam et everrit domum et quaerit diligenter, donec invenit, 9. et inveniens convocat amicos et vicinas

vestigium apparet. — fairra imma] ~ gr. — insand-
 jands airu] ~ gr. omn.

14, 43. aigina seinamma] ~ gr. — visan
 meins] vid. ad vs. 27.

14, 34. jabai] St. † jadai.

14, 35. ni] St. nih, quod melius est.

15, 1. imma newjandans] ~ gr.

15, 4. taihuntehund] pro usitato taihunte-
 hund (8, 8. 16, 6 sq.); ceterum J. † taihunte

hund, sicut paulo post niunte hund. — fralusa-
 nin] J. St. † fralausandin, sic etiam vs. 6.

15, 5. uslagjib] B. † uslaujib.

15, 6. bigat] St. † bigaþ. — fralusano] vid.
 ad vs. 4.

15, 7. þau] J. St. † þan. — niuntehundis]
 J. St. † niuntehundas. — þaiei] St. † þaiei.

15, 8. suma] quaedam, gr. omn. tis (quae),
 pro quo Ulf. per errorem tis legit. — taihun ja-
 bai] J. St. † taihunja sai. — usbaugeib] J. St.

- 10 qībandei. faginop̄ miþ mis. unte bigat drakmein. þammei fralaus. sva qīþa izvis. faheds vairþiþ in andvairþja aggele gups in ainis idreigondins fravaurhtis.
11. 12 qapup̄ - þan. manne sums aihta tvans sununs. jah qap sa juhiza ize du attin.
- 13 atta. gif mis. sei undrinnai mik. dail aiginis. jah disdailida im sves sein. jah afar ni managans dagans brahta samana allata sa juhiza sunus jah aflaiþ in land fairra visando jah jainar distahida þata sves seinata libands usstiuriba.
- 14 biþe þan fravas allamma. varþ huhrus abrs and gavi jainata. jah is dugann
- 15 alaparba vairþan jah gaggands gahaftida sik sumamma baurgjane jainis gau-
- 16 jis. jah insandida ina haiþjos seinazos haldan sveina. jah gairnida sad itan
- 17 haurne. þoei matidedun sveina. jah manna imma ni gaf. qimands þan in sis
- qap. wan filu asnje attins meinis ufarassau haband hlaibe. iþ ik huhran fra-
- 18 qistna. usstandands gagga du attin meinamma jah qīþa du imma. atta. fra-
- 19 vaurhta mis in himin jah in andvairþja þeinamma. ju þanaseiþs ni im vairþs

dicens: gaudete cum me, nam inveni drachmam, quam amisi. 10. Sic dico vobis, laetitia fit in facie angelorum dei ob unum poenitentem peccatorem. 11. Dixit autem: hominum quidam habuit duos filios, 12. et dixit hic iunior eorum ad patrem: pater, da mihi, quae contingit me, partem proprii; et divisit iis possessionem suam. 13. Et post non multos dies tulit in - unum omne hic iunior filius et abiit in terram procul existentem et illic dissipavit hanc possessionem suam vivens effrenate. 14. Quum autem vacuus-esset omni, facta est fames magna per regionem illam, et is coepit egenus fieri. 15. Et iens dedit se cuidam civium illius regionis, et misit eum agri sui pascere porcos. 16. Et cupit sat edere siliquis, quas ederunt porci; et homo ei non dedit. 17. Veniens tum in se dixit: quam multum mercenariorum patris mei abundantiam habent panium, verum ego fame perdor; 18. surgens vado ad patrem meum et dico ad eum: pater, peccavi mihi in coelum et in facie tua; 19. iam amplius non sum dignus,

B. † *usbaujeiþ*. — *glaggvaba*] sic cod. Arg.; Hz. Z. † *glaggvuba*.

15, 9. *drakmein*] J. St. B. † *drakmin*, nam is est casus tertius formae *drakma* (vid. vs. 8); nostro loco Ulf. forma graeca utitur, uti saepius — *eis* pro — *ην*, vid. M. 27, 62 *paraskaiuein* (παρᾶσκευήν), L. 7, 5 *synagogein* (συναγωγήν), Rom. 16, 22 *apistoulein* (ἐπιστολήν); Z. igitur illam formam iniuria tentavit. — *fralaus*] J. St. B. † *fralausda*.

15, 10. *aggele*] sic cod. Arg. uti 9, 26; J. St. B. † *aggilum*. — *idreigondins fravaurhtis*] ~ gr. omni.

15, 12. *sei undrinnai mik*] sic cod. Arg.; J. St. B. † *so undrinnancin*, pro quibus L. multo melius *þo undrinnandein* coniecit; lh. Z. † *sei undrinnai mis*.

15, 13. *in land fairra visando*] vid. ad 19, 12.

15, 14. *alaparba*] sic cod. Arg.; J. St. B. † *alaparba*, quod Z. male probat, aut *allparba* (quod non melius est) legendum esse censet; vid. Grimm. II. 627.

15, 15. *baurgjane*] J. St. † *baurjane*. — *jainis gaujis*] ~ gr. omni. — *haiþjos*] agri, genitivus locum indicans, quo mittebatur, sic Mc. 4, 35. L. 19, 12. vid. Grimm. III. 127.

15, 16. *sad itan*] St. † ict., ceterum Ulf. c. codd. et verss. *χορτασθηναί* legisse videtur. — *imma*] gr. omni. post *gaf*.

15, 17. *qimands — sis*] ~ gr. omni. — *ufarassau*] St. † *ufarastaw*. — *ik*] Ulf. c. codd. ° *ωδε*.

15, 18. *mis*] vid. ad M. 27, 4. — *in*] pr. St. † *is*.

15, 19. *ju*] Ulf. aut pro *καί*, quod h. l. plerique codd. habent, posuit, uti Mc. 9, 13 et infra vs. 21, neque cum Griesb. *καί* omisisse dicendus

20 ei haitaidau sunus þeins. gatavei mik sve ainana asnje þeinaize. jah usstandands qam at attin seinamma. nauhþanuh þan fairra visandan gasaw ina atta
 21 is jah infeinoda jah þragjands draus ana hals is jah kukida imma. jah qap imma sa sunus. atta. fravaurhta in himin jah in andvairþja þeinamma. ju
 22 þanaseiþs ni im vairþs ei haitaidau sunus þeins. qap þan sa atta du skalkkam seinaim. sprauto bringiþ vastja þo frumiston jah gavasjiþ ina jah gibiþ figgragulþ in handu is jah gaskoh ana fotuns is. jah briggandans stiur þana alidan
 23 ufsneiþiþ. jah matjandans visam vaila. unte sa sunus meins dauþs vas jah gaqiuonoda jah fralusans vas jah bigitans varþ. jah dugunnun visan. vasuþþan sunus is sa alpiza ana akra jah qimands atiddja new razn jah gahau-
 26 sida. saggvins jah laikans. jah athaitands sumana magive frahuh. wa vesi þata. þaruh is qap du imma. þatei broþar þeins qam. jah ufsnaiþ atta þeins
 28 stiur þana alidan. unte hailana ina andnam. þanuh modags varþ jah ni vilda

ut vocer filius tuus; fac me uti unum mercenariorum tuorum. 20. Et surgens venit ad patrem suum; adhuc autem procul exsistentem vidit eum pater eius et misertus est, et currens cecidit super collum eius et osculatus est eum; 21. et dixit ei hic filius: pater, peccavi in coelum et in facie tua; iam amplius non sum dignus, ut vocer filius tuus. 22. Dixit autem hic pater ad servos suos: subito afferte vestem hanc primam et vestite eum et date annulum in manum eius et calceamentum in pedes eius, 23. et afferentes vitulum hunc saginatum dissecate, et edentes epulamur laute; 24. nam hic filius meus mortuus fuit et revixit, et amissus fuit et inventus factus est; et coeperunt epulari. 25. Fuit autem filius eius hic maior in agro, et veniens adiit prope domum et audivit cantiones et ludos, 26. et advocans quendam puerorum interrogavit, quid esset hoc. 27. Tunc is dixit ad eum, quod frater tuus venit, et dissecavit pater tuus vitulum hunc saginatum, nam sanum eum accepit. 28. Tunc iratus factus est et non voluit

est; aut si *xal* non legit, pleonastice adverbio þanaseiþs, uti L. 16, 2 adverbio þanamais, addidit, nam *ju ni* pro solito þanaseiþs ni graeco οὐδέτι saepius respondet, vid. Rom. 7, 17. 20. Eph. 2, 19. Philem. 16.

15, 21. *ju*] vid. ad vs. 19. — haitaidau] J. † haitaudau.

15, 22. *atta*] St. † *arta*. — seinaim] J. St. † seiname. — sprauto bringiþ] J. St. B. † suns tobriigg; ceterum sprauto ° gr. et de bringiþ pro briggþ vid. ad 14, 31. — figgragulþ] J. † frigragulþ, St. † fingragulþ.

15, 24. *varþ*] St. † *varþa*. — visan] J. St. B. + *vailavisan*, quod addidamentum eis sensus requirere videtur; sed nesciverant illi, visan h. l. non esse verbum substantivum, sed significare epulari et ad eorum genus pertinere, quae Grim. I.

842, X. enarravit, quod autem *vaila* vs. 23 additum h. l. omisit, saepius Ulf. sic facere solet, ut eorundem verborum compositorum altero proxime subsequente particulam non repetat, vid. L. 19, 5 *dalaþ atsteig* et vs. 6 solummodo *atstaig* quamquam utrumque pro *καταβαίειν* positum est.†

15, 25. *alpiza*] J. St. B. .. *þiza*. — *akra*] J. St. † *lande*, B. † *landa*. — jah] Ulf. ° *ώς*. — qimands — new] J. St. B. † *miþþanei gavan-dida sik jah atiddja newa*. — jah] sec. et, ° gr. omn. — saggvins] hinc usque ad vs. 27 *ufsnaiþ* J. St. B. lacunam habent; haec difficilia in cod. Arg. lectu lh. recte eruit.

15, 27. *ufsnaiþ*] sic cod. Arg.; Hx. prima manu † *afsnaiþ*; errant igitur Z. et Wackernagel Deutsch. Leseb. I. praef. p. XXVI *afsnaiþ* codicis Arg. lectionem esse dicentes.

† *Hic quomodi dicta collegimus ad Rom. 1, 6, 6.*

29 inagaggan. iþ atta is usgaggands ut had ina. þaruh is andþaffands qaf du
 affin. sai. sva filu jere skalkinoda þus jah ni wanhun anabusti þeina ufar-
 dda, jah mis ni aiv atgaf gaitin. ei miþ frijondam meinaim bivesjau.
 30 iþ þan sa sunus þeins. saei fret þein sves miþ kalkjom. qam. ufsnaist imma
 31 stiur þana alidan. þaruh qaf du imma. barnilo. þu sinteino miþ mis vast jah
 32 is. jah all þata mein þein ist: vaila visan jah faginos skuld vas. unte broþar
 16, 1 þeins dauþa vas jah gaqunoda. jah fralusans jah bigitans varþ. qafuþ þan
 du sponjam seinaim. manne suns vas gabeigs. saei aihita fauragaggjan. jah sa
 2 fravroþis varþ du imma ei distahidedi aigin is. jah atvopjands ina qaf du
 imma. duwe þata hausja fram þas. usgif raþjon fauragaggjis þeinis. ni magt
 3 auk ju þanamais fauragaggja visan. qaf þan in sis sa fauragaggja. wa taujau.
 þandei frauja meins afnimip fauragaggi af mis. graban ni mag. bidjan skama
 4 mik. andþahta mik wa taujau. ei þau biþe afsatjaidau us fauragaggja. andni-
 5 maina mik in gardins seinans. jah athaitands ainwarjanoh faihuskulane frau-

L. Grimm v. 28.

intrare, verum pater eius exiens foras oravit eum, 29, Tunc is respondens dixit ad patrem: ecce, tam multum annorum servivi tibi et non unquam praeceptum tuum praeterii, et mihi non unquam dedisti capram, ut cum amicis meis epularer. 30. Verum quum hic filius tuus, qui voravit tuam possessionem cum meretricibus, venit, dissecasti ei vitulum hunc saginatum. 31. Tunc dixit ad eum: filiole, tu semper cum me fuisti et es, et omne hoc meum, tuum est. 32. Laute epulari et gaudere debitum fuit, nam frater tuus mortuus fuit et revixit, et amissus et inventus fuit. 16, 1. Dixit autem ad discipulos suos: hominum quidam fuit dives, qui habuit villicum et hic diffamatus fuit apud eum, quod dissiparet bonum eius. 2. Et advocans eum dixit ad eum: cur hoc audio de te? redde rationem villicationis tuae, non potes enim iam amplius villicus esse. 3. Dixit autem in se hic villicus: quid faciam, quia dominus meus aufert villicationem a me; fodere non possum, mendicare pudet me. 4. Deliberavi apud me, quid faciam, ut fortasse, quum amovear e villicatione, recipiant me in domos suas. 5. Et advocans unumquemque debitorum do-

15, 28. iþ] verum, gr. οὐν, Ulf. c. codd. δέ, vid. ad Cor. 1, 15, 11. — *skalkinoda*] servivi, gr. omn. δουλεύω. — *bivesjau*] epularer; Ulf. filam ἀριστησω pro εὐφραδω cum cod. D legisse, Griesb. audacius contendit.

15, 29. þaruh] St. + þaruh. — *skalkinoda*] servivi, gr. omn. δουλεύω. — *bivesjau*] epularer; Ulf. filam ἀριστησω pro εὐφραδω cum cod. D legisse, Griesb. audacius contendit.

15, 30. fret] librarium falso pro frat scripsisse, Grim. I. 844 recte arbitratur, sequitur eum Wackern. l. l.

15, 31. vast jah is] fuisti et es, gr. omn. solummodo εἶ, Ulf. c. verss. lat. — *all*] J. St. + *alla*.

15, 32. vaila visan] J. St. B. + ict.; ceterum Ulf. ° δέ. — *faginos*] J. + *fajinon*. — *broþar*] Ulf. c. codd. ° οὐτος. — *fralusans*] Ulf. c. codd. ° ἦν.

I.

16, 1. þan] Ulf. c. codd. et verss. ° καί. — *saei*] St. + *saei*. — *aihta*] J. St. + *aihida*. — *fauragaggjan*] sic cod. Arg. et J.; St. B. Ih. Z. + *fauragaggjan*, quod usitatus est, vid. vss. seqq., cf. 8, 3. — *distahidedi aigin*] J. St. B. + *distahidudi aigan*.

16, 2. hausja] St. + *hausjah*. — *fauragaggjis*] St. + *fauragaggjis*. — *ju þanamais*] J. St. + ict.; cf. ad 15, 19.

16, 3. fauragaggi] J. St. + *fauragaggji*. — *ni mag*] St. + *ni mag*.

16, 4. ei þau] J. St. + *eiþan*; ceterum þau (ἄν) ° gr. omn. uti Goth. ipse vs. 9. — *us*] ex, ° gr.

18

6 jins seinis qap þamma frumista. van filu skalt frauja meinamma. þaruh qap. taihuntaihund kase alevia. jah qap du imma. nim þus bokos jah gasi-
 7 tands sprauto gamelei fintiguns. þaþroh þam du anþarama qap. aþþan þu van filu skalt. ip is qap. taihuntaihund mitade kaurnia. jah qap du imma.
 8 nim þus bokos jah melei ahtautehund. jah hazida sa frauja þana fauragagg-
 9 jan invindiþos. umte frodaba gatavida. umte þai sunjos þis aivis frodozans
 9 sumum liuhadis in kunja seinamma sind. jah ik izvis qipa. taujaip izvis fri-
 10 jonds us faihupraikna invindiþos. ei þam vligaip. andnimaina izvis in aivei-
 10 nos hleiþros. saei triggvs ist in leitilamma. jah in managamma triggvs ist. jah
 11 sa in leitilamma untriggva jah in managamma untriggvs ist. jabai na in invin-
 11 damma faihupraikna triggvai ni vaarpup. þata sunjeins was izvis galaubeip.
 12 jah jabai in þamma framapþiu triggvai ni vaarpup. þata izvar was izvis
 13 gibip. ni einshum þive mag tvaim fraujam skalkinon. andizuh ainana fjaip jah
 anþarana frijop. aipþau ainamma andtilop ip anþarama frakann. ni magup

mini sui dixit huic primo: quam multum debes domino meo? 6. Tunc dixit: centum cadorum olei. Et dixit ad eum: sume tibi literas et sedens subito scribe quinquaginta. 7. Deinde autem ad alterum dixit: at tu quam multum debes? Verum is dixit: centum cororum tritici. Et dixit ad eum: sume tibi literas et scribe octoginta. 8. Et laudavit hic dominus hunc villicum iniquitatis, quia prudenter fecit; quia hi filii huius seculi prudentiores filiis lucis in genere suo sunt. 9. Et ego vobis dico, faciatis vobis amicos de divitiis iniquitatis, ut quum subiaceatis, recipiant vos in aeternas tabernas. 10. Qui fidelis est in parvo, etiam in multo fidelis est; et hic in parvo infidelis etiam in multo infidelis est. 11. Si igitur in huiusmodi divitiis fideles non facti-estis, hoc verum quis vobis credit? 12. Et si in hoc alieno fideles non facti-estis, hoc vestrum quis vobis dat? 13. Non unus servorum potest duobus dominis servire, alias unum odit et alterum amat; aut uni adhaeret, verum alterum contemnit; non potestis

16, 5. skalt] St. † shalt.

16, 6. taihuntaihund] sic cod. Arg. h. l. et vn. seq.; B. Hz. Z. utroque loco taihunte-
 hund, vid. ad 15, 4. — bokos] St. † ho-
 kos. — fintiguns] sic cod. Arg.; J. B. Z. +
 fanfinguns.

16, 7. taihuntaihund] vid. ad vs. 6.

16, 8. sunjos] pro sunjus, vid. ad 4, 13.

16, 10. triggvs] J. St. † triggva. — leitilamma] pr. inde ab hac voce usque ad finem ver-
 sus J. St. lacunam habent, quamquam in cod. Arg.
 locus integer exstat, nec habet, quod lectionem dif-
 ficilem reddat. Ceterum pro leitilamma utroque gr.
 omn. ἐλαχίστου. — sa — untriggva] B. + saei —
 ist untriggvs.

16, 11. faihupraikna] B. † frikupraikna,
 sic etiam vs. 13.

16, 13. andizuh] inde usque ad finem versus
 J. St. lacunam habent; B. + aipþau. Andizuh,
 lectio codicis Arg. manifesta, est verbum incertae
 originis et significationis (Grim. III. 15); gr. omn.
 ἡ γὰρ, quod Ulr. in loco parallelo M. 6, 24 vate
 jabai (nam si) reddidit, unde conici potest, andiz-
 uh significationem contra, alioquin habere. — aip-
 þau] B. † aipþau. — andtilop] sic in cod. Arg. scriptum
 esse videtur, sed certo dici non potest, quia literae ad-
 modum evanuerunt; B. and..., coniecit ipse †
 andnimip. — ip] B. + jah, secundum gr., qui
 καὶ habent. — faihupraikna] vid. ad vs. 11; cod.
 Arg. in marg. mammonis.

14 guþa skalkinon jah faihuþraihna. gahausededun þan þo alla jah þai fareisaieis
 15 faihuþrikai visandans jah bimamindedun ina. jah qaþ ðu im. jus sijuf. juzei
 garaihtans domeiþ izvis silbans in andvairþja manne. iþ guþ kann hairtona
 16 izvara. ante þata hauho in mannam andaset in andvairþja guþs. vitof jah
 praufeteis und iohannen. þaproh þiudangardi guþs vilamerjada jah wazuh
 17 in izai nauþjada. iþ azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau vitodis
 18 ainama vrit gadriusan. wazuh saei afletands qen seina jah liugands anþara
 19 horinof. jah wazuh saei afleitana liugaiþ. horinof. aþþan manne sums vas
 gabigs jah gavasids vas paurpaurai jah byssaun jah vaila visands daga wam-
 20 meh hairhtaba. iþ unleds sums vas namin haitans lazarus. sah atvaurþans
 21 vas du daura is banjo fulls. jah gairnida saþ itan drauhsno þizo driusandeino
 af biuda þis gabeigins. akei jah hundos atrinuandans bilaigodedun banjos is.
 22 varþ þan gasvilten þamma unledin jah briggan fram aggilum in barma abra-
 23 hamis. gasvalt þan jah sa gabeiga jah gafulhans varþ. jah in haljai ushafjands
 augona seina visands in balveinim gasaw þan abraham fairraþro jah lazzaru

deo servire et divitiis. 14. Audiverunt autem haec omnia etiam hi Farisaei, avari exsistentes, et deriserunt eum. 15. Et dixit ad eos: vos estis, vos - qui iustos iudicatis vos ipsos in facie hominum, verum deus noscit corda vestra, nam hoc altum in hominibus, abominabile in facie dei. 16. Lex et profetae usque Iohannem; deinde regnum dei evangelizatur et quisque in id compellitur. 17. Verum facilius est coelum et terram perire, quam legis unum apicem cadere. 18. Quisque qui dimittens uxorem suam et ducens aliam moechatur; et quisque qui dimissam ducit, moechatur. 19. At hominum quidam fuit dives et vestitus fuit purpura et bysso et laute epulans die quoque splendide; 20. verum pauper quidam fuit, nomine vocatus Lazarus, hic proiecetus fuit ad ianuam eius, vulneribus plenus. 21. Et cupit sat edere micis his cadentibus a mensa huius divitis, sed etiam canes accurrentes lambeunt vulnera eius. 22. Factum est autem mori huic pauperi et ferri ab angelis in sinum Abrahami, mortuus est autem etiam hic dives et sepultus fuit. 23. Et in inferno attollens oculos suos, existens in cruciatibus, vidit autem Abrahamum procul et Lazzarum

16, 14. *fareisaieis*] B. † *fareisaies*. — *bimamindedun*] sic cod. Arg. et editt. sine dubio †; Grim. I. 848 pro *bimaminidedun* dictum, nobis *bimamidedun* scribendum esse videtur.

16, 15. *hairtona*] J. St. B. † *hairtana*. — *hauho*] gr. omn. post *mannam*. — *andaset*] J. St. † *andset*.

16, 16. *nauþjada*] compellitur, Ulf. verba gr. id dicentia: ad id (sc. occupandum) vim adhibent, non intellexit et *βιάζεται* verbum medium pro passivo habuisse videtur, id quod sensum turbat. Nec *nauþjan* graeco *βιάζεσθαι* apte respondet, est id potius *anamaktjan* (M. 11, 12), *nauþjan* autem = *ἀναγκάζειν* L. 14, 23. cf. Skeir. 38, 2.

16, 17. *iþ*] St. + *jah*. — *vrit gadriusan*] J. St. B. † *vruta driusan*.

16, 18. *seina*] St. † *saina*. — *afleitana*] Ulf. c. codd. et verss. ° *ἀπὸ ἀνδρός*.

16, 19. *byssaun*] J. St. † *bysaunum*. — *jah*] tert. et, ° gr. omn. — *vaila visands*] editt. † ict., vid. ad 15, 32. — *daga wammeh*] editt. † ict.

16, 20. *haitans*] vocatus, ° gr. omn. — *fulls*] *σαθὴς* *ἡλικίας*, gr. omn. vid. ad Joh. 8, 26.

J. St. † *fuls*.
 16, 21. *saþ itan*] J. St. B. † *saþnan*. — *bilaigodedun*] J. St. † *bilaigvodedun*; Ulf. c. codd. *ἐπέλειχον* pro *ἀπέλειχον* legisse videtur.

16, 22. *briggan*] Ulf. ° *αὐτόν*.

16, 23. *þan*] sic cod. Arg.; B. Ih. Z. † *þana*, vid. ad J. 5, 36; ceterum ° gr. omn.; solet

24. 17, in barmim is. jah is ufthropjands — — jabai fravaurkjai broþar þeins. gasak
 3. 4 imma. jah þan jabai idreigo sik. fraletais imma. jah jabai sibun sinþam ana
 dag fravaurkjai du þus jah sibun sinþam ana dag gavandjai sik qþands. id-
 5 reigo mik. fraletais imma. jah qeþun apaustauleis du frauþin. biauk uns ga-
 6 laubein. qaþ þan frauja. jabai habaidedeiþ galaubein sve kurno sinapis
 aiþþau jus jabai qiþeiþ du bainabagma þamma. uslausei þuk us vaurtim jah
 7 ussatei þuk in marein. jah andhausidedi þau izvis. was þan izvara skalk
 aigands arjandan aiþþau haldandan. saei atgaggandin af haiþjai qiþai suns.
 8 hindarleiþ anuhkumbei. ak niu qiþiþ du imma. manvei. wa du naht matjau
 jah bigaurdans andbahtei mis. unte matja jah drigka. jah biþe gamatjis jah
 9 gadrigkais þu. iba þank þus fairhaitis skalka jainamma. unte gatavida. þatei

in sinibus eius. 24. Et is exclamans — 17, 3. — si peccet frater tuus, increpa eum, et autem si convertat se, remittas ei. 4. Et si septem vicibus per diem peccet in te et septem vicibus per diem convertat se dicens: converto me, remittas ei. 5. Et dixerunt apostoli ad dominum: adange nobis fidem. 6. Dixit autem dominus: si haberetis fidem sicut granum sinapis, fortasse vos si diceretis ad morum hanc: exsolve te e radicibus et expone te in mare, et obediret fortasse vobis. 7. Quis autem vestrum servum habens arantem aut pascentem, qui regredienti ab agro dicat statim: prodi accumbeque; 8. sed nonne dicit ad eum: para, quod in nocte edam et cinctus ministra mihi, dum edo et bibo, et posthac edas et bibas tu. 9. Num gratiam tibi promittis servo illi, quia fecit, quod

quidem Ulf. interdum hanc particulam, praecedentibus particulis temporalibus aut participiis, in apodosi addere, vid. L. 2, 42. — lazzaru] J. St. † lazarus, B. † lazaru.

17, 3. jabai] num Ulf. δέ omiserit, uti Griesb. contendit, certo dici non potest, quia ante jabai in cod. Arg. quaedam desiderantur, quorum ultima vox iþ fuisse videtur, solemne est enim Ulfilae dicere iþ jabai = ἐάν δέ, εἰ δέ. — fravaurkjai] Ulf. c. codd. et verss. ° sīς σε. — idreigo] J. † idreijo.

17, 4. sibun sinþam] J. St. B. † ict. — fraletais] J. † afletais.

17, 6. aiþþau jus jabai qiþeiþ] aut vos si diceretis, gr. omn. ἐλέγετε ἄν. Lectio nostra sensum pervertit; requiritur particula graecum ἄν exprimens, quae quum sit aiþþau (M. 11, 23. J. 14, 2. 7. 28. 15, 19. 18, 36), restat jabai, quod aliquando in margine positum ab aliquo, qui ἄν pro ἐάν dictum esse putavit idque voce jabai reddendum esse indicare voluit, deinde autem a librario in textum illatum, nunc eiiciendum et legendum est: aiþþau jus qiþeiþ. Jus (vos) ab omn.

gr. omissum, simili loco invenitur etiam additum J. 14, 28 jabai frijodedeiþ mik. aiþþau jus faginodedeiþ. Ceterum de qiþeiþ pro qeþeiþ vid. ad 8, 56. — andhausidedi] St. † andhauseidei.

17, 7. arjandan] J. St. † ariandam. — haldandan] J. St. † haldandum. — atgaggandin] J. St. † qinandim. — hindarleiþ anuhkumbei] J. B. † hindarleiþa nuh kumbei, St. † hindarlei þanuh kumbei; veram lectionem L. iam pridem invenit, vid. ad Mc. 14, 44.

17, 8. naht matjau] edit. † ict.; ceterum B. coniecit † spaduh nahtmatjau, nec melius L. wa du nahtmatjan.

17, 9. iba] sic cod. Arg. pro usitato ibai, cf. Grim. III. 284. — þank þus fairhaitis] sic cod. Arg.; J. St. † þankjus fairhaiti, B. † þankþ usfairhaitiþ, lh. † þankþ usfairhaitis. Locum, interpretibus difficilior visus, a Zahnio recte constitutus, respondet graecis verbis; Ulf. enim medium ἔχει (ἔχη) addito pronomine þus reddere voluit, quam ob causam neque þau, quod Z. coniecit, neque þis, quod Rv. proposuit, hoc loco admittitur; cf. M. 5, 42 leiwan sis (δάρσινασθαι), Mc. 2, 6

10 anabudan vas. ni man. sva jah jus. þan taujaiþ alla þo anabudanona izvis.
 qipaiþ. þatei skalkos unbrukjai sijum. unte þatei skuldedum taujan. gatavi-
 11 dedum. jah varþ miþþanei iddja is in iairusalem. jah is þairhiddja þairh
 12 midja samarian jah galeilaian. jah inngaggandin imma in suma haimo gamo-
 13 tidedun imma taihun þrutsfillai mans. þaih gastroþun fairraþro. jah silbans
 14 ushofon stibna qipandans. iesu talzjand. armai unsis. jah gaumjands qaþ du
 im. gaggandans ataugeiþ izvis gudjam. jah varþ miþþanei galiþun gahraini-
 15 dai vaurþun. iþ ains þan izo gaumjands þammei hrains varþ. gavandida sik
 16 miþ stibnai mikilai hauhjands guþ jah draus ana andavleizn faura fotum is
 17 aviliudonds imma. sah vas samareites. andhafjands þan iesus qaþ. niu taihun
 18 þai gahrainidai vaurþun. iþ þai niun war. ni bigitanai vaurþun gavandjan-
 19 dans giban vulþu guþa niba sa aljakunja. jah qaþ du imma. usstandands gagg.
 20 galaubeins þeina ganasida þuk. fraihans þan fram fareisaium. wan qimiþ
 þiudangardi guþs. andhof im jah qaþ. ni qimiþ þiudangardi guþs miþ atvi-
 21 tainai. nih qipand. sai her. aiþþau sai jainar. sai auk þiudangardi guþs in

praeceptum fuit; non puto. 10. Sic etiam vos; quum faciatis omnia haec praecepta vobis, dicatis, quod servi inutiles sumus; nam quod debuimus facere, fecimus. 11. Et factum - est dum ivit is in Ierusalem, et is transiit per mediam Samariam et Galilaeam. 12. Et ineunte eo in quendam vicorum, occurrerunt ei decem leprosi homines, hique steterunt procul. 13. Et ipsi levarunt vocem dicentes: Iesu praeceptor, miserere nostri. 14. Et observans dixit ad eos: euntes ostendite vos sacerdotibus! Et factum - est, dum iverunt, mundati facti - sunt. 15. Verum unus tum eorum observans, quod mundus factus - est, convertit se cum voce magna exaltans deum, 16. et cecidit in vultum ante pedes eius, gratias - agens ei, hique fuit Samarites. 17. Respondens autem Iesus dixit: nonne decem hi mundati facti - sunt, verum hi novem ubi, 18. non inventi facti - sunt convertentes dare gloriam deo, nisi hic alienigena? 19. Et dixit ad eum: surgens vade, fides tua sanavit te. 20. Interrogatus autem a Farisaeis: quando venit regnum dei, respondit iis et dixit: non venit regnum dei cum observatione, 21. neque dicunt: ecce hic, aut ecce illic! ecce enim regnum dei in

þagkjan sis (διαλογίζεσθαι), cf. J. 9, 22. Tit. 1, 14 *afwandjan sis* (ἀποσιτρέφεισθαι). Ceterum de þank pro þagk scripto, vid. ad 14, 31.

17, 12. þaih] J. St. † þai; de þaih pro þatei vid. ad J. 18, 26.

17, 13. ushofon] sic cod. Arg. pro ushofun, vid. ad 4, 13.

17, 14. gudjam] J. B. † gudjan.

17, 15. hrains varþ] purus factus est, gr. ἰάθη, suspicari possis, Ulf. c. codd. et verss. legisse ἐκαθαρίσθη, cf. 5, 13. M. 8, 3. 11, 5.

17, 16. sah] B. falso adnotat, Ulf. καὶ omis- sisse, vid. ad J. 18, 26.

17, 17. þai] pr. hi, Ulf. c. gr., qui οὗτοι legunt idque post δέξα ponunt; aut si mavis, transponas taihun þai et legas þai taihun, cf. ad 9, 35 et 14, 28.

17, 19. usstandands] J. † usstandans, St. Z. + ustandands.

17, 20. fraihans] J. St. † fraihands. — andhof] J. St. B. † andhaf.

17, 21. qipand] St. † qipands.

- 22 izvis ist. qap þan du siponjam. apþan qimand dagos. þan gairneiþ ainamma
 23 þize dage sununs mans gasaiwan jah ni gasaiwiþ. jah qipand izvis. sai her.
 24 aiþþau sai jamar. ni galeiþaiþ nih laistjaiþ. svasve raihtis lauhmoni lauhat-
 jandei us þamma uf himina in þata uf himina skeimiþ. sva vairþiþ sunus
 25 mans in daga seinamma. apþan faurþis skal manag gapulan jah uskiusada
 26 fram þamma kunja. jah svasve varþ in dagam nauelis. svah vairþiþ jah in
 27 dagam sunaus mans. etun jah drugkun. liugaidedun jah liugaidos vesun und
 þanei dag galaiþ nauel in arka jah qam midjasveipains jah fraqistida allans.
 28 samaleiko jah sve varþ in dagam lodis. etun jah drugkun. bauhtedun jah
 29 frabauhtedun satidedun timridedun. iþ þammei daga usiddja lod us saudau-
 30 mim. rignida svibla jah funin us himina jah fraqistida. allaim. bi þamma vair-
 31 þiþ þamma daga ei sunus mans andbuhada. in jainamma daga saei sijai ana
 hrota jah kasa is in razna. ni atsteigai dalaþ niman þo. jah saei ana haiþjai.
 32. 33 samaleiko ni gavandjai sik ibukana. gamuneiþ qenais lodis. saei sokeiþ sai-
 vala seina gasasjan. fraqisteiþ izai. jah saei fraqisteiþ izai in meina. gasasjiþ

vobis est. 22. Dixit autem ad discipulos: at veniant dies, quum cupitis uno horum dierum filius hominis videre et non videtis. 23. Et dicunt vobis: ecce hic, aut ecce illic, ne eatis neque sequamini. 24. Sicut enim fulgur fulgens ex hoc sub coelo in hoc sub coelo lucet, sic fit filius hominis in die suo. 25. At antea debet multum pati et reicitur ab hoc genere. 26. Et sicut factum est in diebus Noelis, sic fit etiam in diebus filii hominis. 27. Ederunt et biberunt; uxores duxerunt et nuptae fuerunt usque quem diem ivit Noel in arcam et venit dilavium et perdidit omnes. 28. Similiter etiam sicut factum est in diebus Lodi, ederunt et biberunt, emerunt et vendiderunt, plantarunt, aedificauerunt. 29. Verum quo die exiit Lod e Sedomis, pluit sulphure et igne e caelo et perdidit omnes. 30. Secundum hoc fit hoc die, quo filius hominis revelatur. 31. In illo die qui sit super tecto et vasa eius in domo, ne descendat deorsum sumere haec, et qui in campo, similiter ne vertat se retrorsum. 32. Recordamini uxoris Lodi. 33. Qui quaerit animam suam servare, perdit eam, et qui perdit eam ob me, servat

17, 22. *apþan*] at, ° gr. omn. — *þize*] ho-
 rum, ° gr. — *sununs*] cod. Arg. *sunūs*, pro quo
 Z. Benzeli coniecturam *sunaus* temere in textum
 recepit. Ulf. sine dubio locum male intellectum
 male interpretatus est.

17, 25. *manag gapulan*] J. St. † *managai
 þulan*.

17, 26. *nauelis*] gr. omn. *Nōs*; a Gothis con-
 sonas iis nominibus propriis, quae in vocalem de-
 sinunt, saepius affigi solere, ad Cor. 2, 6, 16 mo-
 nebimus.

17, 27. *jah*] pr. sec. et, ° gr. omn.

17, 28. *lodis*] gr. omn. *Λώτ* tenui consona
 scriptum. — *jah*] sec. tert. et, ° gr. omn.

17, 29. *svibla jah funin*] ~ gr.

17, 30. *þamma — ei*] vid. ad 1, 20.

17, 31. *atsteigai*] J. St. † *qemai*.

17, 33. *in meina*] ob me, ° gr. — *gasasjiþ*]
 J. St. † *libantaujiþ*, quo gr. lectionem *ζωοποιή-
 σει* vel *ζωογονήσει* reddere voluisse videntur, sed
 quum plerique sint codd., qui *οἴσει* legunt, non
 dubitamus, quin Ulf. hos secutus sit.

34 þo. qíþa izvis. þatei þizai naht tvai vairþand ana ligra samín. ains usnimada
 35 jah anþar bileipada. tvos vairþand malandéins samana. aima usnimada jah
 36. 37 anþara bileipada. jah andhaffandans qeþun du imma. war frauja. íþ is qaþ
 18, 1 im. þarei leik. jaindre galisand sik arans. qaþuþ - þan jah gajukon im. du
 2 þammei sinteino skulun bidjan jah ni vairþan usgrudjans. qíþands. staua vas
 3 sums in sumai bauwg guþ ni ogands jah mannan ni aistands. vasuþ - þan jah
 4 viduvo in þizai bauwg jainai jah afiddja du imma qíþandei. fraveit mik ana
 4 andastapja meinamma. jah ni vilda laggai weilai. afaruþ - þan þata qaþ in sis
 5 silbia. jabai jah guþ ni og jah mannan ni aista. íþ in þizei usþriutiþ mis so
 6 viduvo. fraveita þo. íbai und andi qimandei usagljai mis. qaþ þan frauja.
 7 hauseiþ wa staua invidiþos qíþiþ. íþ guþ nia gavrikai þans gavalidans sei-
 nans þans vopjandans du sis dagam jah nahtam jah usbeidands ist ana im.
 8 aþþan qíþa izvis. þatei gavrikíþ ins sprauto. íþ sveþauh sanus mans qimands

hanc. 34. Dico vobis, quod hac nocte duo fiunt in lecto uno, unus assumitur et alter relinquitur; 35. duae fiunt molentes simul, una assumitur et altera relinquitur. (36.) 37. Et respondentes dixerunt ad eum: ubi, domine? Verum is dixit iis, ubi corpus, illuc colligunt se aquilae. 18, 1. Dixit autem etiam parabolam iis, propter quod semper debent orare et non fieri segnes, 2. dicens: iudex fuit quidam in quadam urbe deum non timens et hominem non aestimans. 3. Fuit autem etiam vidua in hac urbe illa et adiit ad eum dicens: vindica me adversus adversariam meam. 4. Et non voluit longa mora, post autem hoc dixit in se ipso, si etiam deum non timeo et hominem non aestimo, 5. verum propter quod molestat me haec vidua, vindico hanc, ne usque - ad finem veniens ~~per molestat~~ me. 6. Dixit autem dominus: audite, quid iudex iniustitiae dicit. 7. Verum deus nonne vindicet hos electos suos hos clamantes ad se diebus et noctibus et patiens est in illis? 8. At dico vobis, quod vindicat eos subito; verum tamen filius hominis veniens

17, 34. þatei] quod, ° gr.; Ulf. c. cod. m ap. Mi. — tvai vairþand] (~ gr. — samín] J. St. † aima (vid. ad Mc. 10, 8); hinc usque ad finem versus iidem lac.

17, 35. tvos — malandéins] J. St. † tvai — malandans. — samana] J. lac., St. ° †.

17, 36. Huius versus initium (tvai vairþand) apud J. legitur, apud St. signum lacunae; sed in cod. Arg. nullam alicuius descriptionis vestigium apparet, nam Ulf. c. gr. hunc totum versum omittit.

17, 37. im] J. + du im. — þarei] J. St. † þaruh. — jaindre] J. St. B. † jainar; hinc apud B. lac. — galisand] J. St. † qumand, et inde lacunam usque ad finem versus habent.

18, 1. skulun] J. St. † skulam. — usgrudjans] editt. † ustrudjans, quorum auctoritate deceptus et quum literae g et t non facile discerni possint, Castell. etiam Cor. 2, 4, 1 et 16 ustrudjans

edidit, sed monitus locis Eph. 3, 13. Gal. 6, 9, ubi clarissime lectio, quam dedimus, inveniebatur et de novo inspectis codicibus, vitium illud emendavit.

18, 2. vas sums] (~ gr. omn.

18, 3. vasuþ — viduvo] fuit — vidua, gr. oμνη, χήρα δὲ ἦν.

18, 4. laggai] J. † lagga, St. † langa. — og] sic cod. Arg., non oga, uti B. dicit.

18, 5. íþ] verum, gr. oμνη. γε, pro quo Ulf. δὲ legisse videtur. — usþriutiþ] St. † ustrutiþ. — íbai und] J. St. † íba ni in. — usagljai] J. St. B. † usagajai.

18, 7. dagam — nahtam] diebus — noctibus, gr. oμνη. ἡμέρας καὶ νυκτός, ceteram St. † naþam. — ist] est, ° gr. omn.

18, 8. aþþan] at, ° gr. omn. — íþ: ^{vairþand] est per gr. editt.} ~~vobis.~~
^{gr. editt.} ~~gr. editt.~~ — biugitai] sic cod. Arg.; J. St. B. † bigitai, Ih. Z. + bigitai; vid. ad M. 9, 28.

9 biugitai galaubein ana airpai. qap þan du sumaim. þaiei silbans trausidedun
 10 sis ei veseina garaihtai jah frakunnandans þaim anþaraim. þo gajukon. mans
 11 tvai usiddjedun in alh bidjan. ains fareisaius jah anþar motareis. sa fareisaius
 standands sis þo bad. guþ. aviliudo þus. unte ni im svasve þai anþarai mans.
 12 vilvans invinda horos aipþau svasve sa motareis. fasta tvaim sinþam sabba-
 13 taus jah afdailja taihundon dail allis þize gastalda. jah sa motareis fairrapro
 standands ni vilda nih augona seina ushafjan du himina ak sloh in brusts
 14 seinos qipands. guþ. hulps sijais mis fravaurhtamma. qipa izvis. afdedja sa
 garaihtoza gataihans du garda seinamma þau raihtis jains. unte sawazuh saei
 hauheip sik silban. gahnaivjada. ip saei hnaiveip sik silban. ushauhjada.
 15 berun þan du imma barna ei im attaitoki. gasaiwandans þan siponjos andbi-
 16 tun ins. ip iesus athaitands ins qap. letip þo barna gaggan du mis jah ni
 17 varjip þo. unte þize svaleikaize ist piudangardi guþs. amen qipa izvis. saei
 18 ni andnimip piudangardja guþs sve barn. ni qimip in izai. jah frah ina sums
 reike qipands. laisari þiuþeiga. wa taujands libainais aiveinons arbja vairþau.
 19 qap þan du imma iesus. wa mik qipis þiuþeigana. ni ainshun þiuþeigs niba

inveniatne fidem in terra. 9. Dixit autem ad quosdam, qui ipsi confisi sunt sibi, quod essent iusti, et aspernantes hos alios, hanc parabolam: 10. homines duo ascenderunt in templum orare; unus Farisaeus et alter portitor. 11. Hic Farisaeus stans sibi haec oravit: deus, gratias ago tibi, quod non sum sicut hi alii homines, raptores, iniusti, adulteri aut sicut hic portitor; 12. ieiuno duabus vicibus sabbati et decimam partem omnis quod possideo. 13. Et hic portitor procul stans non voluit nec oculos suos attollere ad coelum, sed percussit in pectora sua dicens: deus, propitius sis mihi peccatori. 14. Dico vobis, abiit hic iustior praedicatus ad domum suam, quam quidem ille; nam quisque qui exultat se ipsum, humiliatur, verum qui humiliat se ipsum, exaltatur. 15. Tulerunt autem ad eum pueros, ut eos attingeret; videntes autem discipuli increparunt eos; 16. verum Iesus advocans eos dixit: sinite hos pueros ire ad me et ne prohibite eos, nam horum talium est regnum dei. 17. Amen dico vobis, qui non accipit regnum dei, uti puer, non venit in id. 18. Et interrogavit eum quidam principum dicens: magister bone, quid faciens vitae aeternae haeres fiam. 19. Dixit autem ad eum Iesus: quid me dicis bonum, non ullus bonus nisi

Ceterum cave ἀρα ab Ulf. omissum esse dicas, nam eam particulam interrogativam addito illo u reddidit.

18, 9. þan] Ulf. c. codd. ° xai.

18, 11. invinda] sic cod. Arg.; Hz. sec. manu et Z + invindai; quum inveniri vix possit, quo eodice Arg. lectio defendatur (nam loci Mc. 3, 31 aipþei jah broþrjus standandona et similibus omnino alia ratio est), cum B. invindans legendam esse, dubitari non debet, quam formam librarius imperfectam reliquit. — aipþau] Ulf. ° xai.

18, 12. jah] et, ° gr. omn. — taihundon dail allis] sic cod. Arg; edit. † taihundondai allais.

18, 13. seina] suos, ° gr. omn. — ushafjan] gr. post himina.

18, 14. silban] utr., J. St. † silba.

18, 15. imma] Ulf. ° xai.

18, 16. gaggan] St. † gangan; sic saepius idem in hoc et seqq. capitibus. — piudangardi] St. † piudangardo.

18, 17. sve] St. † sue.

18, 18. ina sums] ~ gr. omn.

- 20 ains guþ. þos anabusnins kant. ni horinos ni maurþrjais ni hlifais ni galiu-
 21 gaveitvods sijais. sverai attan þeinana jah aiþein. iþ is qaþuh. þata allata
 22 gafastaida. us jundai meinai. gahausjands þan þata iesus qaþ du imma. nauh
 23 ainis þus van ist. all þatei habais frabugei jah gadailei unledaim. jah habais
 24 huzd in himina. jah hiri laistjan mik. iþ is gahausjands þata gaurv varþ. vas
 25 auk gabeigs filu. gasaiwands þan ina iesus gaurana vaurþanana qaþ. waiva
 26 agluba þai faihu habandans inngaleiþand in þiudangardja guþs. raþizo allis
 27 ist ulbandau þairh þairko neþlos þairhleipþan þau gabigamma in þiudangardja
 28 guþs galeiþan. qeþun þan þai gahausjandans. an was mag ganisan. iþ is qaþ.
 29 þata unmahteigo at mannam mahteig ist at guþa. qaþ þan þaitrus. sai. veis
 30 aflailotum allata jah laistidedum þuk. iþ is qaþuh du im. amen qiþa izvis
 31 þatei ni ainshun ist þize aflatandane gard aiþþau fadrein aiþþau broþruns aiþþau
 32 qen aiþþau barna in þiudangardjos guþs. saei ni andnimai managfalþ in þamma
 33 mela jah in aiva þamma qimandin libain aiveinon. ganimands þan þans
 34 ib. qaþ du im. sai. usgaggam in iairusalem jah ustiuhada all þata gamelido
 35 þairh praufetuns bi sunu mans. atgibada auk þiudom jah bilaikada jah ana-

mus deus. 20. Has leges nosti: ne moecheris, ne occidas, ne fureris, ne falsus - testis sis; honora patrem tuum et matrem. 21. Verum is dixit: hoc omne observavi e pueritia mea. 22. Audiens autem hoc Iesus dixit ad eum: adhuc unius tibi defectus est, omne quod habes, vende et distribue pauperibus, et habes thesaurum in coelo, et veni sequi me. 23. Verum is audiens hoc tristis factus - est, fuit enim dives multum. 24. Videns autem eum Iesus tristem factum dixit: quam difficulter hi pecuniam habentes introeant in regnum dei; 25. facilius enim est, camelo per foramen acus transire quam diviti in regnum dei ire. 26. Dixerunt autem hi audientes, an quis potest valere. 27. Verum is dixit: hoc impossibile apud homines, possibile est apud deum. 28. Dixit autem Petrus: ecce, nos reliquimus omne et secuti - sumus te. 29. Verum is dixit ad eos: amen, dico vobis, quod non ullus est horum relinquentium domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut liberos ob regnum dei, 30. qui non accipiat multiplex in hoc tempore et in aeo hoc veniente vitam aeternam. 31. Assumens autem hos XII dixit ad eos: ecce, eximus in Ierusalem et perficitur omne hoc scriptum per profetas de filio hominis; 32. traditur enim gentibus et illuditur et vjo-

18, 20. *galingaveitvods*] St. † div. — *aiþein*] Ulf. c. codd. ° *sov*.

18, 22. *laistjan*] sequi, gr. omn. ἀκολουθεῖ, vid. M. 5, 24.

18, 24. *agluba*] St. † *agauba*.

18, 25. *ulbandau*] St. † *ulbandan*. — *þairhleipþan*] cod. Arg. † *þairþleipþan*; ceterum Ulf. c. codd. *διελθεῖν* pro vulg. *σισελθεῖν*. legit. — *þau*] St. † *þan*.

18, 26. *an was*] J. St. † ict.

18, 29. *qaþuh*] St. † *qarun*. — *broþruns*] J. St. B. † *broþrus*, non animadvertentes signum, literam *n* indicans, quod supra *u* in cod. Arg. clarissime cernitur.

18, 30. *managfalþ*] St. † *managfalt*.

18, 31. *bi sunu*] de filio, gr. τῷ υἱῷ, qui dativus ad τελευθήσεται pertinet; Ulf. c. codd. legit *περὶ τοῦ υἱοῦ*, quod a γεγραμμένα (*gamelido*) pendet.

33 mahtjada jah bispeivada jah usbliggvandans usqimand inama jah pridjin daga
 34 usstandip. jah eis ni vaihtai pis fropun. jah vas pata vaurd gafalgin af im
 35 jah ni vasedun po qipanona. varp pan miþpaneĩ newa vas is icireikon.
 36 blinda sums sat faur vig du aihtron. gahausjands pan managein faurgaggan-
 37 dein frah. wa vesi pata. gataihun pan imma patei iesus nazoraius pairhgag-
 38. 39 gip. ip is ubuhvopida qipands. iesus sunu daveidis armai mik. jah pai faura-
 gaggandans andbitun ina ei pahaidedi. ip is und filu mais hropida. sunau
 40 daveidis armai mik. gastandands pan iesus haihait ina tiuhan du sis. bipe
 41 newa vas pan imma. frah ina qipands. wa pus vileis ei taujau. ip is qap.
 42 frauja. ei ussaiwau. jah iesus qap du imma. ussaiw. galaubeins peina gana-
 43 sida þuk. jah suns ussaw jah laistida ina aviludonds gupa. jah alla managei
 19, 1 gasaiwandeĩ gaf hazein gupa. jah inngaleipands pairhlaip icaireikon. jah sai.
 2 guma namin haitans zakkaius sah vas fauramapleis motarje jah vas gabigs.
 3 jah sokida gasaiwan iesu. was vesi. jah ni mahta faura managein. unte vah-

latur et conspuitur, 33. et percipientes occidunt eum et tertio die exurgit. 34. Et ii non quidquam huius intellexerunt, et fuit hoc verbum absconditum ab iis, et non sciverunt haec dicta. 35. Factum est autem dum prope fuit is Ierico, caecus quidam sedit ad viam ad mendicandum; 36. audiens autem turbam praeterentem interrogavit, quid esset hoc. 37. Narrarunt autem ei, quod Iesus Nazoraeus transit. 38. Verum is exclamavit dicens: Iesus, fili Davidis, miserere mei! 39. Et hi praeuertes increparunt eum, ut taceret, verum is usque multum magis clamavit: fili Davidis, miserere mei. 40. Stans autem Iesus iussit eum ducere ad se; quum prope esset autem ei, interrogavit eum 41. dicens: quid tibi vis ut faciam, verum is dixit: domine, ut videam. 42. Et Iesus dixit ad eum: vide, fides tua sanavit te. 43. Et statim vidit et secutus est eum gratias agens deo et omnis turba videns dedit laudem deo. 19, 1. Et iniens transiit Ierico. 2. Et ecce, vir nomine vocatus Zaccaeus, hic fuit praefectus portitorum et fait dives, 3. et quaesivit videre Iesum, quis esset, et non potuit prae turba, nam sta-

18, 33. usbliggvandans] St. † usblingvandans. — pridjin daga] ~ gr.

18, 35. du aihtron] ad mendicandum, gr. omn. προσαιτων, sic loco parallelo Mc. 10, 46, participio autem utitur J. 9, 8 saei sat aihtronds; itaque aliquis suspicari potest, Ulf. illis prioribus locis προσαιτειν legisse; infra 19, 48 pro ακουων sunt codd., qui ακουειν legunt, Ulf. du hausjan.

18, 36. faurgaggandain] Ulf. pro διαπορευομενου c. cod. D et versa. παραπορευομενου legisse videtur, vid. Mc. 11, 20.

18, 37. pairhgaggiþ] Z. † þairgaggiþ.

18, 38. ip is] verum is, gr. omn. και. — ubuhvopida] J. St. † div.; ceterum vid. ad M. 9, 28. — qipands] St. † qitands. — sunu] pro solita vocativi forma sunau, sic Cor. 1, 15, 15 dau-

þu. L. 19, 5 zakkaiu. M. 26, 28 xristu pro dauþau, zakkaiuu, xristuu, cf. ad L. 1, 54.

18, 39. ina] J. St. B. † imma.

18, 40. imma] ei, ° gr. omn., nam αυτου, quod legunt, pertinet ad εγγισαυτος.

19, 1. icaireikon] J. St. † icaireiko.

19, 2. guma — zakkaius] cod. Arg., uti edidimus; J. † man sakkaius haitands, St. † man zakkaius haitands, B. + manna zakkaius haitans. — sah] hic, Ulf. fortasse c. cod. D et versa. ουτος pro vulg. και αυτος legit, sed vid. ad J. 18, 26; ceterum B. + jah sa, J. St. lac. usque ad motarje. — jah] ult. Ulf. c. codd. ° ουτος. — gabigs] J. St. B. + gabeigs.

19, 3. vahstau leivils] J. St. B. † vahstai leivil.

4 stau leitils vas. jah biþragjands faur usstaig ana smakkabagn. ei gasewi ina.
 5 unte is and þata munaida þairhgaggan. jah biþe qam ana þamma stada. in-
 saiwands iup iesus gasaw ina jah qap du imma. zakkaiu. sniumjands dalaþ
 6 atsteig. himma daga auk in garda þeinamma skal ik visan. jah sniumjands
 7 atstaig jah andnam ina faginonds. jah gasaiwandans allai birodidedun qiþan-
 8 dans. þatei du fravaurhtis mans galaip in gard ussaljan. standands þan zak-
 kaius qap du frauin. sai. halbata aiginis meinis. frauja. gadailja unledaim
 9 jah jabai wis wa afholoda. fidurfalþ fragilda. qap þan du imma iesus. þatei
 himma daga naseins þamma garda varþ. unte jah sa sunus abrahamis ist.
 10. 11 qam auk sunus mans sokjan jah nasjan þans fralusanans. at gahausjandam
 þan im þata biaukands qap gajukon. bi þatei newa iairusalem vas. jah þuhta
 12 im ei suns skulda vesi þiudangardi guþs gasvikunþjan. qap þan. manna sums

Refer: gadailja
 19. Gramm. t. 151. An.

tara parvus fait. 4. Et currens prae ascendit in ficum, ut videret eum, nam is per hoc cogitavit transire. 5. Et quum veniret in hunc locum, spectans sursum Iesus vidit eum et dixit ad eum: Zaccae, properans deorsum descende, hodierno die enim in domo tua debeo ego esse. 6. Et properans descendit et excepit eum gaudens. 7. Et videntes omnes murmurarunt dicentes, quod ad peccatoris hominis ivit in domum divertere. 8. Stans autem Zaccaeus dixit ad dominum: ecce, dimidium proprii mei, domine, tribuam pauperibus et si cuius quid defraudavi, quadruplum reddo. 9. Dixit autem ad eum Iesus, quod hodierno die salus huic domui facta est, quia etiam hic filius Abrahami est; 10. venit enim filius hominis quaerere et salvare hos perditos. 11. In audientibus autem iis hoc, addens dixit parabolam, propter quod prope Ierusalem fuit, et visum est iis, quod statim debitum esset regnum dei manifestari. 12. Dixit autem: homo quidam

19, 4. *biþragjands*] St. † *biþrangands*. Pro vulgata lectione *προδρομών* Ulf. c. codd. *προδρομών* legisse videtur; nam *bi* notioni praepositionis *πρός* propius accedit, quam praepositioni *πρό*. — *faur usstaig*] J. St. B. † *faura gastaig*. — *is*] is, ° gr. omn.

19, 5. *iup*] J. St. B. ° †, Z. † *jup*. — *imma zakkaiu*] J. St. † *im zakkaiu*; ceterum de *zakkaiu* vid. ad 18, 38. — *atsteig*] J. St. † *afsteig*. — *auk in*] J. St. † *and*. Ceterum Griesb. falso adnotat, γάρ ab Ulf. esse omissum, quum per *auk* redditum sit.

19, 6. *atstaig*] J. † *afstaig*.

19, 7. *du — ussaljan*] mira dicendi ratio, quum *du* praepositio posita sit cum genitivo, cum quo casu coniungi non solet. Locum esse corruptum, et *du* indicat et otiosum illud *in gard*. Z. aut *du* deleri, aut omisso *in gard* legi maluit *du fravaurhtis mans*. Si de glossa in textum illata, cuius rei exempla non pauca inveniuntur (vid.

ad 2, 2), cogitari licet, glossator quidam *in gard* ad explicandam constructionem *du fravaurhtis mans*, nobis videtur addidisse; ea autem ellipsis et graeco sermoni familiaris est (Matthiae Griech. Gramm. p. 701), nec abhorret a gothico (vid. ad 8, 49). Sin omnia, quae leguntur, sincera sunt, certe ordo verborum mutandus est hunc in modum: *fravaurhtis mans galaip in gard du ussaljan*, cf. ad M. 9, 16. Cum Zahnio, qui *du* ad *galaip* trahi posse arbitratur, veremur ut intelligentes consentiant. — *fravaurhtis*] J. St. † *fravaurhtan*.

19, 8. *zakkaius*] J. † *sakkaius*. — *sai*] J. St. † *sai sa*. — *fidurfalþ fragilda*] ~ gr. omn. 19, 10. *jah*] St. † *ah*. — *þans fralusanans*] hos perditos, gr. omn. τὸ ἀπολωλός.

19, 11. *at gahausjandam*] J. St. B. † ict. — *iairusalem vas*] ~ gr. omn.

19, 12. *sums*] St. † *sums*. — *landis*] gr. εἰς χώραν μακράν; quod supra 15, 12 plene per *in land fairra visando* reddidit. — *framan*] St. †

- 13 godakunds gaggida landis franiman sis piudangardja jah gavandida sik. athai-
tands þan taihun skalkans seinans atgaf im taihun dailos jah qap du im.
14 kaupof unte ik qimau. ip baurgjans is fijaidedun ina jah insandidedun airu
15 afar imma qipandans. ni vileima þana piudanon ufar unsis. jah varþ bipe
atvandida sik aftra andnimands piudangardja jah haihait vopjan du sis þans
skalkans. þamei atgaf þata silubr. ei gakkunnaidedi. wa warjizuh gavaurh-
16 tedi. qam þan sa frumista qipands. frauja. skatts þeins gavaurhta taihun
17 skattans. jah qap du imma. vaila goda skalk. unte in leitilamma vast triggvs.
18 sijais valdufni habands ufar taihun baurgim. jah qam anþar qipands. frauja.
19 skatts þeins gavaurhta fimf skattans. qap þan jah du þamma. jah þu sijais
20 ufaro fimf baurgim. jah sums qam qipands. frauja sai. sa skatts þeins þanei
21 habaida galagidana in fanin. ohta mis auk þuk. unte manna hardus is.
22 nimis þatei ni lagides. jah sneipis þatei ni saisost. jah qap du imma. us
munþa þeinamma stoja þuk. unselja skalk jah lata. visseis þatei ik manna

nobilis ivit in - regionem - longinquam accipere sibi regnum et convertit se. 13. Advocans autem decem servos suos tradidit iis decem portiones et dixit ad eos: negotiamini donec ego veniam. 14. Verum cives eius oderunt eum et miserunt legatum post eum dicentes: non volumus hunc regnare super nos. 15. Et factum - est quum converteret se iterum accipiens regnum, et iussit vocare ad se hos servos, quibus tradidit hoc argentum, ut cognosceret, quid quisque faceret. 16. Venit autem hic primus dicens: domine, nummus tuus fecit decem nummos. 17. Et dixit ad eum: bene, bone serve, nam in parvo fuisti fidelis, sis imperium habens super decem urbes. 18. Et venit alter dicens: domine, nummus tuus fecit quinque nummos. 19. Dixit autem etiam ad hunc: etiam tu sis super quinque urbes. 20. Et quidam venit dicens: domine, ecce, hic nummus tuus, quem habui positum in panno; 21. timui mihi enim te, nam homo durus es, sumis, quod non posuisti, et metis, quod non seviisti. 22. Et dixit ad eum: ex ore tuo iudico te, improbe serve et piger! scivisti, quod ego homo

franimans. — *gavandida sik*] convertit se, gr. omn. ὑποστρέψαι.

19, 13. *ik*] ego, ° gr. omn.

19, 14. *airu*] inde ab hac voce usque ad finem versus 23 J. St. lacunam habent, quam B. et lh. expleverant; hodie ea est codicis Arg. conditio, ut usque ad vs. 20 praeter literas ab aversa plagula transmissas quidquam legi plane non possit. — *þana*] B. lac.

19, 15. *sik*] B. ° þ. — *sis*] B. lac. — *silubr*] B. þ. *silubro.* — *wa warjizuh*] quid quisque, gr. τις τι (τι). — *gavaurhtedi*] B. *gavaur*...

19, 16. *qam*] B. þ. *gan.*

19, 17. *vate*] B. lac. — *leitilamma*] lh. ap. Büsch. þ. *aleitilamma*; ceterum gr. omn. ἐλαχ-

στω. — *vast triggvs*] ~ gr. omn. — *sijais*] B. lac. — *taihun*] B. þ. *taihunja.*

19, 18. *gavaurhta*] B. þ. *fravaurhta.* — *fimf*] Hz. þ. *fim*, sic quoque vs. 19.

19, 19. *ufaro*] B. + *ufar*, vid. L. 2, 8. — *fimf*] vid. ad vs. 18.

19, 20. *sums*] B. *anþar*, quod textui gr. accommodatus est, nam nullo alio loco Ulf. *sums* pro ἕτερος ponit.^f — *galagidana*] Z. *galagida ina* ^{ita aliam} (posuit eum), quod lh. testante in cod. Arg. scriptum sit; repudiavimus autem, quod sensum perturbat, nec auctoritate ullius gr. confirmatur. Ceterum B. hinc usque ad finem versus signa lacunae ponit.

19, 22. *jah*] pr., quod Sch. contendit, Ulf. eum vers. καὶ pro δὲ legisse, speciosius est, quam

23 hardus im nimands patei ni lagida jah sneiþands patei ni saiso. jah duwe
 ni atlagides þata silubr mein du skattjam. jah qimands miþ vokra galausi-
 24 dedjau þata. jah du þaim faurastandandam qaþ. nimiþ af imma þana skatt
 25 jah gibip þamma þos taihun dailos habandin. jah qeþun du imma. frauja.
 26 habaiþ taihun dailos. qiþa allis izvis þatei warjammeh habandane gibada. ip
 27 af þamma unhabandin jah þatei habaiþ afnimada af imma. aþþan sveþauh
 fjands meinans jainans. þaiei ni villedum mik þiudanon ufar sis. briggip her
 28 jah usqimiþ faura mis. jah qiþands þata iddja fram usgaggands in iairusau-
 29 lyma. jah varþ biþe newa vas beþsfagein jah beþanijin af fairgunja. þatei
 30 haitada alevjo. insandida tvans siponje seinaize qiþands. gaggats in þo viþra-
 vairþon haim. in þizaiei inngaggandans bigitats fulan asilaus gabundanana.
 31 ana þammei ni ainshun aiv manne sat. andbindandans ina attiuhip. jah jabai
 was inqis fraihnai. duwe andbindip. sva qiþaits du imma. þatei frauja þis
 32 gairneiþ. galeiþandans þan þai insandidans bigetun svasve qaþ du im.
 33 andbindandam þan im qeþun þai frauþans þis du im. duwe andbindats þana

durus sum sumens, quod non posui, et metens, quod non sevi. 23. Et cur non deposuisti hoc argentum meum ad argentarios, et veniens cum lucro exigerem hoc. 24. Et ad hos adstantes dixit: auferte ab eo hunc nummum et date huic has decem portiones habenti. 25. Et dixerunt ad eum: domine, habet decem portiones. 26. Dico enim vobis, quod cuique habentium datur, verum ab hoc non habente, etiam quod habet, aufertur ab eo. 27. At praeterea inimicos meos illos, qui non voluerunt me regnare super se, ferte huc et occidite coram me. 28. Et dicens hoc ivit ultra exiens in Ierusolymam. 29. Et factum est, quum prope esset Bethsage et Bethaniae a monte, qui vocatur oliferus, misit duos discipulorum suorum 30. dicens: ite in hunc oppositum vicum, in quo ineuntes invenitis pullum asini alligatum, in quo non ullus unquam hominum sedit; solventes eum adducite; 31. et si quis vos interroget: cur solvitis? sic dicatis ad eum, quod dominus hunc cupit. 32. Euntes autem hi missi invenerunt, sicut dixit ad eos. 33. Solventibus autem iis dixerunt hi domini huius ad eos: cur solvitis hunc

verius; jah enim pro *ðé* saepissime ponitur. — jah
lata] et piger, ° gr. omn., Goth. cum Brix. —

19, 23. *du skattjam*] ad argentarios, gr. *ἐπι
 τράπεζαν*, cf. Cor. 1, 10, 25 *at skiljam* = *ἐν μα-
 κέλλω*, cf. etiam ad L. 3, 1. — jah] sec., Ulf. ° *έγώ*.

19, 24. *faurastandandam*] Z. † div.

19, 27. *aþþan*] at, ° gr. omn.; B. *sveþauh*
 e margine in textum irrepsisse suspicatur, ut alte-
 rum glossa explicans alterum sit, sed vid. Philip.
 3, 16 *aþþan sveþauh* et supra 18, 8 *ip sveþauh*
 = *πλην*; ceterum idem significantes particulae con-
 iunctae saepissime inveniuntur, vid. ad M. 9, 17. —
þaiei] J. St. † *þatei*.

rotasale] pro *vissas*, vid. *Portegg. p. 100*.

19, 29. *af*] sic cod. Arg. J. St.; B. Hz. Z.
at, quod sensus quidem postulare videtur, sed ha-
 bet lectio codicis, quo defendatur, latino enim ser-
 mone etiam dicitur aliquid *prope ab* aliquo esse.

19, 30. *gaggats*] St. † *gangaf*. — *inngag-
 gandans*] Hz. † *ingaggandans*. — *asilaus*] asini,
 ° gr. omn., Vulg. etiam addit *asinae*.

19, 31. *inqis*] sic cod. Arg. pro *igqis*; vid.
 ad 14, 31; J. † *izqis*, St. + *izvis*.

19, 33. *andbindandam*] J. St. † *andbindan-
 dan*. — *im*] pr., Ulf. ° *τόν πῶλον*.

34. 35 fulan. iþ eis qeþun. frauþin þaurfts þis iſt. jah attauhun þana fulan iesua jah
 36 usvairpandans vastjos seinos ana þana fulan ussatidedun iesu. gaggandin þan
 37 imma ufstravidedun vastjom seinaim ana viga. biþe þan is newa vas juþan
 at iddalþin þis fairgunjis alevabagme. dugunnun alakjo managei siponje fagi-
 38 nondans hazjan guþ stibnai mikilai in allaizo þoze sewun mahte. qiþan-
 dans. þiuþida sa qimanda þiudans in namin frauþins. gavairþi in himina jah
 39 vulþus in hauhistjam. jah sumai fareisaie us þizai managein qeþua ða imma.
 40 laisari. sak þaim siponjam þeinaim. jah andhafjands qaþ ðu im. qiþa izvis
 41 þatei jabai þai slavand. stainos hropjand. jah sunsei newa vas. gasaiwands þo
 42 haurg gaigrot bi þo qiþands. þatei iþ vissedeis jah þu in þamma daga þei-
 namma þo ðu gavairþja þeinamma. iþ nu gafulgin iſt faura augam þeinaim.
 43 þatei qimand dagos ana þus jah bigraband fijands þeinai grabai þuk jah
 44 bistandand þuk jah bivaibjand þuk allaþro jah airþai þuk gaiþnjand jah
 barna þeina in þus jah ni letand in þus stain ana staina. in þizei ni ufkun-
 45 þes þata mel niuhseinais þeinaizos. jah galeiþands in alh dugann usvairpan
 46 þans frabugjandans in izai jah bugjandans qiþands ðu im. gameliþ iſt þatei

pullum? 34. Verum ii dixerunt: domino opus huius est. 35. Et adduxerunt hunc pullum Iesu et con-
 licientes vestes suas super hunc pullum imposuerunt Iesum. 36. Eunti autem ei superstraverunt vestes
 suas in viam; 37. quum autem is prope esset iam ad descensum huius montis olearum, coeperunt omnino
 turba discipulorum gaudentes laudare deum voce magna ob omnes, quas viderunt virtutes, 38. dicentes:
 benedictus hic veniens rex in nomine domini, pax in coelo et gloria in altissimis. 39. Et quidam Fa-
 risaeorum ex hac turba dixerunt ad eum: magister, increpa hos discipulos tuos. 40. Et respondens dixit
 ad eos: dico vobis, quod si hi tacent, lapides clamant. 41. Et quum primum prope fuit, adspi-
 ciens hanc urbem flevit ob eam 42. dicens, quod si scires etiam tu in hoc die tuo haec ad pacem tuam,
 verum nunc absconditum est ab oculis tuis, 43. quod veniunt dies super te, et circumfodiunt inimici
 tui fossa te et circumstant et circumdant te undique 44. et terrae te adaequant et filios tuos in te
 et non relinquunt in te lapidem super lapide, ob quod non cognovisti hoc tempus visitationis tuae. 45. Et
 iens in templum coepit eicere hos vendentes in eo et eementes 46. dicens ad eos: scriptum est, quod

19, 35. [þana fulan] hunc pullum, gr. omn.
 αὐτόν. — [iesua] St. † iaisuna. — [vastjos seinos]
 ~ gr. omn.

19, 37. [alevabagme] J. St. † div. — [alakjo]
 J. St. B. † allai so. Ceterum notandum est, ad-
 verbium alakjo, quod aliis locis cum allai con-
 iungi solet (vid. 4, 22. Mc. 11, 32), h. l. vice
 adiectivi (= ἄρας) fungi, sic infra vs. 48, cf. L.
 6, 5 galukun managein fiske filu. — [þoze se-
 wun] J. St. † þo gesewun; ceterum vid. ad 10, 5.

19, 38. [þiuþida] Hz. † þiutida. — [vulþus]
 St. † vultus.

19, 42. [þatei] St. † þapei. — [þu] Ulf. c.
 codd. et vers. ° xai ye. — [gafulgin] J. St. †
 gafialgin. — [augam] J. St. B. † augom.

19, 43. [þus] J. St. B. † þuk. — [bigraband]
 J. St. B. † barra. et inde usque ad grabai
 lac. — [bistandand] J. St. † bisandand, B. † bi-
 standand; iam L. veram lectionem invenit. — [al-
 laþro] J. St. ° †.

19, 45. [in izai] J. ° †, quapropter Griesb.
 Ulf. inter eos refert, qui ἐν αὐτῷ omitant.

19, 46. [qiþands] St. † qiþandans. — [þatei]
 quod, ° gr. — [bido] precum, gr. omn. προσηύχῃς.

47 gards meins gards bido ist. ip jus ina gatavidedup du filegrja piube. jah vas
 laisjands daga wammeh in bizai alh. ip pai auhmistans gudjans jah bokarjos soki-
 48 dedun ina usqistjan jah pai frumistans manageins. jah ni bigetun wa gatavide-
 20, 1 deina. managei auk alakjo bahaida du hausjan imma. jah varp in sumamma
 dage jainaize at laisjandin imma po managein in alh jah vilamerjandin at-
 2 stopun pai gudjans jah bokarjos mip paim sinistam jah qepun du imma
 qipandans. qip unsis in wamma valdufnje pata taujis aipbau was ist saei
 3 gaf pus pata valdufni. andhafjands pan qap du im. fraihna izvis jah ik ainis
 4 vaurdis jah qipip mis. daupeins iohannis uzuh himina vas pau uzuh mannam.
 5 ip eis pahtedun mip sis misso qipandans. patei jabai qipam. us himina. qipip.
 6 appan duwe ni galaubidedup imma. ip jabai qipam. us mannam. alla so
 managei stainam afvairpip unsis. triggvaba galaubjand auk allai iohannen
 7. 8 praufetu visan. jah andhofun ei ni vissedeina wapro. jah iesus qap im. ni ik
 9 izvis qipa in wamma valdufnje pata tauja. dugann pan du managein qipan
 10 po gajukon. manna ussatida veinagard jah anafalh ina vaurstvjam jah aflaip
 jera ganoha. jah in mela insandida du paim aurtjam skalk. ei akranis pis

domus mea domus precum est, verum vos eam fecistis ad latibulum furum. 47. Et fuit docens die quo-
 que in hoc templo, verum hi summi sacerdotes et scribae quaesiverunt eum perdere et hi principes populi.
 48. Et non invenerunt, quid facerent; turba enim prorsus suspensa - fuit ad audiendum eum. 20, 1. Et
 factum - est in quodam dierum illorum in docente eo hanc turbam in templo et evangelizante adsteterunt hi
 sacerdotes et scribae cum his natu - maximis. 2. Et dixerunt ad eum dicentes: dic nobis, in qua potesta-
 tum hoc facis, aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? 3. Respondens autem dixit ad eos: inter-
 rogo vos etiam ego unum verbum et dicite mihi: 4. baptismus Iohannis exne coelo fuit an exne homini-
 bus? 5. Verum ii cogitarunt cum se invicem dicentes: quod si dicimus, ex coelo, dicit, at cur non credi-
 distis ei? 6. Verum si dicimus, ex hominibus, omnis haec turba lapidibus coniecit nos, fideliter credunt enim
 omnes, Iohannem profetam esse. 7. Et responderunt, quod non scirent unde. 8. Et Iesus dixit iis, non ego vobis
 dico, in qua potestatum hoc facio. 9. Coepit autem ad turbam dicere hanc parabolam: homo plantavit vineam et
 tradidit eam colonis et abiit annos multos. 10. Et in tempore misit ad hos hortalanos servum, ut fructus huius

19, 47. *daga wammeh*] J. St. B. † ict. —
bizai] St. † *ikizai*. — *gudjans*] J. † *judjans*,
 St. † *gudians*.

19, 48. *bigetun*] Ulf. c. codd. ° *ro*. — *mana-
 get*] J. † *managai*. — *alakjo bahaida*] J. St. B.
 † *allai gahahaida*; veterum de *alakjo* vid. ad vs.
 37. — *du hausjan*] vid. ad 18, 35. — *imma*] gr.
 omn. ante *du*.

20, 1. *at laisjandin*] J. St. Z. † ict. —
sinistam] St. † *sinistaim*.

20, 3. *andhafjands*] St. † *andhafjands*. —
fraihna] St. † *fraina*.

20, 4. *pau*] J. + *pauh*.

20, 5. *pahtedun*] St. † *pahdedun*. — *ap-
 pan*] St. † *apba* pro *apba*.

20, 6. *allai*] omnes, ° gr. omn.

20, 7. *vissedeina*] St. † *vissedeinna*.

20, 8. *jah*] pr., sic cod. Arg.; Hz. + *ip*. —
izvis qipa] ~ gr. omn.

0, 9. *jera*] annos, gr. omn. *χρόνους*.

veinagardis gebeina imma. ip̄ pai aurtjans usbliggvandans ina insandidedun
 11 lausana. jah anaiauk sandjan anparana skalk. ip̄ eis jah jainana bliggvan-
 12 dans jah unsverandans insandidedun lausana. jah anaiauk sandjan pridjan.
 13 ip̄ eis jah pana gavondondans usvaurpun. qap̄ pan sa frauja pis veinagardis.
 wa taujau. sandja sunu meinana pana liuban. aufto pana gasaiwandans aistand.
 14 gasaiwandans pan ina pai aurtjans pahtedun mip̄ sis misso qipandans. sa
 15 ist sa arbinumja. afslaham ina. ei uns vairpai pata arbi. jah usvairpandans
 ina ut us pamma veinagarda usqemun. wa nu taujai im frauja pis veina-
 16 gardis. qimip̄ jah usqisteip̄ aurtjam paim jah gibip̄ pana veinagard anparaim.
 17 gahausjandans qepun pan. nis-sijai. ip̄ is insaiwands du im qap̄. ap̄pan wa
 ist pata gamelido. stains pammei uskusun timrjans. sah varp̄ du haubida
 18 vaihstins. wazuh saei driusip̄ ana pana stain. gakrotuda. ip̄ ana panei driu-
 19 sip̄ disvinpeip̄ ina. jah sokidedun pai bokarjos jah auhumistans gudjans us-
 lagjan ana ina handuns in pizai weilai jah ohtedun po managein. froþun auk
 20 patei du im po gajukon qap̄. jah afleipandans insandidedun ferjans pans us
 liutein taiknjandans sik garaihtans visan. ei gafafaheina is vaurde jah atgebeina

vineae darent ei; verum hi hortulani percutientes eum miserunt vacuum. 11. Et addidit mittere aliam
 servum, verum ii etiam illum percutientes et dehonorantes miserunt vacuum. 12. Et addidit mittere ter-
 tium; verum ii etiam hunc vulnerantes eiecerunt. 13. Dixit autem hic dominus huius vineae: quid faciam?
 mitto filium meum hunc carum, forte hunc videntes aestimant. 14. Videntes autem eum hi hortulani cogita-
 runt cum se invicem dicentes: hic est hic haeres; occidimus eum, ut nobis fiat haec haereditas. 15. Et
 eicientes eum foras ex hac vinea occiderunt. Quid nunc faciat iis dominus huius vineae? 16. Venit et
 perdit hortulanos hos et dat hanc vineam aliis. Audientes dixerunt autem: non sit. 17. Verum is adspi-
 ciens ad eos dixit: at quid est hoc scriptum, lapis, quem reiecerunt fabri, hic factus est ad caput anguli.
 18. Quisque qui cadit in hunc lapidem, conquassatur, verum in quem cadit, comminuit eum.
 19. Et quaesiverunt hi scribae et summi sacerdotes ponere in eum manus in hac hora et ti-
 muerunt hanc turbam; intellexerunt enim, quod ad eos hanc parabolam dixit. 20. Et discedentes mi-
 serunt invidiatores hos e dolo ostendentes se iustos esse, ut caperent eum ob verba et traderent

20, 10. *gebeina*] St. † *gebena*.

20, 11. *anparana*] J. St. † *anparan*.

20, 12. *gavondondans*] sic cod. Arg. et edit. pro *gavundondans*, vid. ad 4, 13.

20, 13. *meinana*] J. St. † *meinama*. — *liuban aufto*] edit. et Hz. † *liubana ufto*, lectionem receptam Z. de praestanti coniectura dedit; formam concretam, quam vocant, articulus praepositus requirit, nec *ufto* nisi cum *ibai* coniunctum (si lectio M. 27, 64 proba est) invenitur.

20, 14. *arbinumja*] Ulf. c. codd. ° *δευτε*.

20, 16. *nis-sijai*] sic cod. Arg. Hz. Z. (vid. ad M. 5, 37); J. St. B. † *ni sijai*.

20, 17. *stains*] lapis, gr. omn. λίθον, vid. ad Mc. 12, 10.

20, 18. *gakrotuda*] vid. ad Mc. 9, 50.

20, 19. *bokarjos — gudjans*] ~ gr.

20, 20. *afleipandans*] discedentes, gr. παρατηρήσαντες, Ulf. c. cod. D et verss. ἀποχωρήσαντες legit. — *us liutein*] J. St. † *usanigein*.

- 21 ina reikja jah valdufnja kindinis. jah frehun ina qipandans. laisari. vitum
 patei raihtaba rodeis jah laiseis jah ni andsaiwis andvairpi ak bi sunjai vig
 22. 23 guþs laiseis. skuldu ist unsis kaisara gild giban þau niu. bisaiwands þan ize
 24 unselein iesus qaþ du im. wa mik fraisip. ataugeip mis skatt. wis habaip
 25 manleikan jah ufarmeli. andhafjandans þan qeþun. kaisaris. ip is qaþuh du
 26 im. us nu gibip þo kaisaris kaisara jah þo guþs guþa. jah ni mahtedun gafa-
 han is vaurde in andvairþja manageins jah sildaleikjandans andavaurde is
 27 gaphahaidedun. duatgaggandans þan sumai saddukaie. þaiei qipand usstass ni
 28 visan. frehun ina qipandans. laisari. mozes gamelida uns. jabai wis broþar
 gadaupnai aigands qen jah sa unbarnahs gadaupnai. ei nimai broþar is þo
 29 qen jah urraisjai fraiv broþr seinamma. sibun nu broþrjus vesun jah sa fru-
 30 mista nimands qen gadaupnoda unbarnahs. jah nam anþar þo qen jah sa
 31 gasvalt unbarnahs. jah þridja nam þo samaleiko. samaleiko þan jah þai. sibun
 32 jah ni bilipun barne jah gasvultun. spedista allaize gadaupnoda jah so qens.
 33 in þizai usstassai nu warjis þize vairþip qens. þai auk sibun aihtedun þo du

eum principatui et potestati praesidis. 21. Et interrogarunt eum dicentes: magister, scimus, quod recte loqueris et doces et non respicis faciem, sed in veritate viam dei doces: 22. debitumne est nobis caesari tributum dare an nonne? 23. Perspiciens autem eorum improbitatem Iesus dixit ad eos: quid me tentatis? 24. Ostendite mihi nummum, cuius habet effigiem et inscriptionem? Respondentes autem dixerunt: caesaris. 25. Verum is dixit ad eos: igitur reddite haec caesaris caesari et haec dei deo. 26. Et non potuerunt capere eum ob-verba in praesentia turbae et mirantes ob-responsa eius tacuerunt. 27. Accedentes autem quidam Sadducaeorum, qui dicunt, resurrectionem non esse, interrogaverunt eum 28. dicentes: magister, Moses scripsit nobis, si cuius frater moriatur habens uxorem et hic sine-prole moriatur, ut ducat frater eius hanc uxorem et suscitet semen fratri suo; 29. septem igitur fratres fuerunt et hic primus ducens uxorem mortuus-est sine-prole. 30. Et duxit alter hanc uxorem et hic obiit sine-prole. 31. Et tertius duxit hanc similiter; similiter autem etiam hi septem et non reliquerunt liberos et obierunt. 32. Ultima omnium mortua-est etiam haec uxor. 33. In hac resurrectione igitur cuius horum fit uxor? hi enim septem habuerunt hanc ad

B. † *us anigein*; veram lectionem iam Maresh. p. 462 et L. dederunt. — *jah atgebeina*] et traderent, gr. omn. *eis to (wste) paradoynai*; Ulf. c. verss. lat. 20, 22. *skuldu*] J. St. + *skuld*. — *kaisara gild*] B. Hz. Z. + ict., quod quamquam loco Mc. 12, 14 comprobata, h. l. textui graeco (*καίσαρι φόρον*) non respondet.

20, 23. *unselein*] Ulf. c. codd. pro vulg. *πανουργίαν* legisse videtur *πονηρίαν*, vid. Mc. 7, 22. Cor. 1, 5, 8. Eph. 6, 12. cf. Eph. 4, 31. — *iesus*] ° gr. omn.

20, 24. *mis*] J. St. † *mik*.

I.

20, 25. *us nu gibip*] vid. ad Mc. 14, 44.

20, 26. *andavaurde*] responsa, gr. omn. *ἀποκρίσει*; ceterum J. St. † *andavaurde*.

20, 27. *qipand*] gr. *ἀντιλέγοντες*, Ulf. c. codd. *λέγοντες* legit.

20, 28. *is*] J. St. B. ° †.

20, 31. *samaleiko*] pr. similiter, ° gr. — *jah*] tert. et, ° gr.

20, 32. *spedista*] ultima, gr. omn. *ὑστερον*; ceterum Ulf. c. codd. ° *δέ*.

20, 33. *nu*] gr. omn. ante *usstassai*. — *vairþip*] fit, Sch. temere contendit, Gothum legisse *ἔσται*.

34 qenai. jah andhafjands qap du im iesus. þai sunjus þis aivis liugand jah liu-
 35 ganda. ip þaiei vairþai sind jainis aivis niutan jah usstassais us dauþaim ni
 36 liugand ni liuganda. nah allis gasviltan þanaseiþs magun. ibnans aggilum auk
 37 sind jah sunjus sind guþs usstassais sunjus visandans. aþþan þatei urreisand
 dauþans jah mozes banvida ana aiwatundjai sve qiþiþ. saw fraujan guþ
 38 abrahamis jah guþ isakis jah guþ iakobis. aþþan guþ nist dauþaize ak qi-
 39 vaize. allai auk imma liband. andhafjandans þan sumai þize bokarje qeþun.
 40 laisari. vaila qast. niþ-þan þanaseiþs gadaurstedun fraihnan ina ni vaihtais.
 41.42 qap þan du im. waiva qiþand xristu sunu daveidis visan. jah silba daveid
 qiþiþ in bokom psalmo. qap frauja du frauþin meinamma. sit af taihsvon
 43.44 meinai. unte ik galagja fijands þeinans fotubaurd fotive þeinaize. daveid ina
 45 fraujan haitiþ. jah waiva sunus imma ist. at gahausjandein þan allai mana-
 46 gein qap du siponjam seinaim. atsaiwiþ faura bokarjam þaim viljandam
 gaggan in weitaim —

uxorem. 34. Et respondens dixit ad eos Iesus, hi filii huius aevi nubunt et nubuntur: 35. verum qui digni sunt illud aevum nancisci et resurrectionem e mortuis, non nubunt, non nubuntur, 36. neque enim mori amplius possunt, aequales angelis enim sunt et filii sunt dei, resurrectionis filii existentes. 37. At quod surgunt mortui, etiam Moses significavit in rubo, sicut dicit: vidi dominum deum Abrahami et deum Isaci et deum Iacobi. 38. At deus non est mortuorum, sed vivorum; omnes enim ei vivunt. 39. Respondentes autem quidam horum scribarum dixerunt: magister, bene dixisti. 40. Neque vero amplius ausi sunt interrogare eum non quidquam. 41. Dixit autem ad eos: quomodo dicunt Christum filium Davidis esse? 42. Et ipse David dicit in libro psalmoreum: dixit dominus ad dominum meum, sede a dextra mea, 43. donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 44. David eum dominum vocat, et quomodo filius ei est? 45. In audiente autem omni turba dixit ad discipulos suos: 46. attendite a scribis his volentibus ire in albis —

20, 35. þaiei] J. St. † þatei. — usstassais] St. † usstassai.

20, 37. banvida] sic cod. Arg. et editt. pro bandvida. — saw] vidi, ° gr. omn.; Ulf. c. verss. Ceterum J. St. B. † saei; iidem reliqua, quae de hoc capite in cod. Arg. exstant, omittunt, nec quidquam literarum fere in hac plagula cognosci potest; quae nunc legimus, Ihero debemus.

20, 43. ik] ego, ° gr. omn.

20, 44. daveid] Ulf. ° ovv. — ina frauþan] ~ gr.

20, 45. at gahausjandein] Z. † ict.

20, 46. weitaim] albis, sine dubio vastum (στολαις 15, 22. Mc. 16, 5), uti iam Ihero recte vidit, proxime sequebatur; in gr. nullum verbi weitaim respondentis vestigium adest, quod Ulf. unde hauserit, non liquet; alba vestimenta, tanquam magnitudinem quandam, decus et maiestatem indicantia, placuisse scribis Iudaeorum, qui venerationis quidquam accedere suae dignitati ex vestita autem massent, Ihero adnotat.

Aivaggeljo þairh Iohannen.

- 1, 29 **Sai**, sa iſt viþrus guþs saei afnimip̄ fravaurht þizos manasedais. —
 3, 3 — amen amen qiþa þus. niba saei gabairada iupaþro. ni mag gasaiwan
 4 þiudangardja guþs. — waiva mahts iſt manna gabairan alþeis visands. ibai
 5 mag in vamba aiþeins seinazos aftra galeiþan jag-gabairaidau. — amen amen
 qiþa þus. niba saei gabairada us vatin jah ahmin. ni mag inngaleiþan in
 23 þiudangardja guþs. — ..naga vesun jainar. þaruh qemun jah daupidai vesun.
 24. 25 ni nauhþanuh galagiþs vas in karkarai iohannes. þaproh þan varþ sokeins
 26 us siponjam iohannes mip̄ iudaium bi svikneim — — rabbei. saei vas mip̄

Evangelium per Iohannem.

1, 29. Ecce, hic est agnus dei, qui sumit peccatum huius mundi. — 3, 3. Amen, amen dico tibi, nisi qui nascitur deorsum, non potest videre regnum dei. 4. — quomodo potens est vir nasci adultus existens? num potest in uterum matris suae rursus ire et nascatur? 5. — Amen, amen dico tibi, nisi qui nascitur ex aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum dei. — 23. ..(mul)tas fuerunt illic; igitur venerunt et baptizati fuerunt. 24. Non adhuc coniectus fuit in carcerem Iohannes. 25. Tunc vero facta est quaestio a discipulis Iohannis cum Iudaeis de purificatione — 26. — rabbi, qui fuit cum

Adnotatio.

Fragments, quae de capite primo, tertio et quinto usque ad vs. 38 addidimus, asservata sunt in commentario super evangelium Iohannis, lingua gothica conscripto, cuius fragmenta e codd. Vaticanis et Ambrosianis collegit et *Skeireins aivaggeljons þairh iohannen* inscripta nuper edidit Messmannus, professor Monacensis.

1, 29. Skeir. p. 4 (37). *iſt* est, ° gr. omn.

3, 3. Skeir. p. 7 (39).

3, 4. Skeir. p. 8 (39) et iterum p. 9 (40).

manna] sic recte p. 9 legitur, altero loco † *mā*, librarius enim alteram huius verbi partem in proxima linea scribere omisit. — *gabairan alþeis visands*] sic p. 8 s. gr. omn., p. 9 *gabairan* post

visands. — *aftra galeiþan*] *Mssm.* p. 39 et 40 † .ict. — *jag-*] p. 9 *jah*, vid. ad M. 5, 37.

3, 5. Skeir. p. 9 (40).

3, 23. Skeir. p. 11 (41) ..*naga vesun*] *Mssm.* coniecit *managa vatna gavesun*, quum vero *gavisan* non significet esse, sed *manere, habitare* (*μένειν* L. 8, 27) et gr. omn. ἑδρα πολλά legant, nobis potius *vatna managa vesun* complendum esse videtur. — *jainar*] *Mssm.* p. 41 ° †.

3, 24. Skeir. p. 11 (41). *nauhþanuh*] *Mssm.* † div., ceterum Goth. ° γάρ. — *galagiþs vas*] ~ gr. omn.

3, 25. Skeir. p. 11 sq. (41). *þan*] cod. (si vere ita in eo scriptum est) † *þau*. — *iudaium*] Iudaeis, gr. Ἰουδαίου,

pus hindar jaurdanau. þammei þu veitvodides. sai. sa daupeiþ jah allai
 29. 30 gaggand du imma. — so nu faheþs meina usfullnoda. jains skal vahsjan. iþ
 31 ik minznan. sa iupaþro qimands ufaro allaim ist — sa us himina qumana
 32 ufaro allaim ist. jah þatei gasaw jag-gahausida. þata veitvodeiþ. jah þo veit-
 5, 21 vodida is ni ainshun nimiþ. — svasve auk. atta urraiseiþ dauþans jah liban
 22 gataujiþ. sva jah sunus þanzei vili liban gataujiþ. nih þan atta ni stojiþ
 23 ainohun ak staua alla atgaf sunau. ei allai sveraina sunu svasve sverand
 35 attan. — jains vas lukarn brinnando jah liuhtjando. iþ jus vildeduþ svign-
 36 jan du weilai in liuhada is. aþþan ik haba veitvodiþa maizein þamma io-
 hanne. þo auk vaurstva. þoei atgaf mis atta ei ik taujau þo. þo vaurstva.
 37 þoei ik tauja. veitvodjand bi mik þatei atta mik sandida. jah saei sandida
 mik atta. sah veitvodeiþ bi mik. nih stibna is wanhun gahausideduþ nih
 38 siun is gasewuþ. jah vaurd is ni habaiþ visando in izvis. þande þanei insan-
 45 dida jains. þammuh jus ni galaubeiþ. — þatei ik vrohidedjau izvis du attin.

te trans Jordanum, cui tu testatus - es, ecce, hic baptizat et omnes eunt ad eum. — 29. Hoc igitur gaudium meum expletum - est. 30. Ille debet crescere, veram ego minui. 31. Hic deorsum veniens super omnibus est — hic de coelo veniens super omnibus est. 32. Et quod vidit et audivit, hoc testatur, et hoc testimonium eius non ullus accipit. — 5, 21. Sicut enim pater suscitatur mortuos et vivere facit, sic etiam filius, quos vult, vivere facit. 22. Nec vero pater non iudicat ullum, sed iudicium omne tradidit filio, 23. ut omnes colant filium, sicut colunt patrem. — 35. Ille fuit lux ardens et lucens, verum vos voluistis exultare ad horam in luce eius. 36. At ego habeo testimonium maius hoc Iohanne; haec enim opera, quae tradidit mihi pater, ut ego faciam haec, haec opera, quae ego facio, testantur de me, quod pater me misit. 37. Et qui misit me pater, hic testatur de me. Nec vocem eius unquam audistis, nec faciem eius vidistis, 38. et verbum eius non habetis existens in vobis, quod quem misit ille, huic vos non creditis. — 45. — quod ego accusarem vos apud patrem;

3, 26. Skeir. p. 15 (43). *jaurdanau*] vid. ad Mc. 10, 1.

3, 29. Skeir. p. 15 (43).

3, 30. Skeir. p. 15 (43) bis et p. 23 (47).

3, 31. Skeir. p. 16 sq. (43 sq.). *ist*] pr., quae deinde sequuntur usque ad *λαλει* in commentario gothico non ad verbum sunt translata, scriptum est enim: *sik airþakundana jah us airþai rodjandan* i. e. se terrigenam et ex terra loquentem intell. dicit, quae sunt interpretis verba, non integre citata, secundum gr. esse debbat: *sa viands us airþai* (i. *sa airþakunda*) *us airþai ist jah us airþai rodeiþ*.

3, 32. Skeir. p. 17 (44). *veitvodida*] pro *veitvodiþa*; pro participio passivi haberi, quod Massmanno videtur, lectio recepta non patitur propter sequens *is*, quod sic *af* sive *fram* *imma* esse debet.

5, 21. Skeir. p. 20 (45).

5, 22. Skeir. p. 20 (45). *ainohun*] sic cod. Ambr.; Mssm. emendavit *ainnohun*, vid. ad Mc. 9, 8.

5, 23. Skeir. bis p. 21 et 22 (46).

5, 35. Skeir. p. 23 (47).

5, 36. Skeir. p. 23 sq. (47). *þamma*] de usu articuli ad nomina propria positi vid. ad Mc. 15, 15. — *ik*] sec. ego, ° gr. omn.

5, 37. Skeir. p. 25 sq. (48) et Specim. p. 24. *sandida*] sic cod. Ambr. recte; Specim. ‡ *sanda*. — *wanhun gahausideduþ*] ~gr. — *gasewuþ*] cod. Ambr. *gas*. Specim. ‡ *gasawiþ*; veram lectionem iam

Mssm. invenit, vid. eum ad p. 26.

5, 38. Skeir. p. 26 (48) et Specim. p. 24.

5, 45. Hinc incipiunt ea, quae de evangelio

46 İst saei vrohida izvis moses. du þammei jus veneiþ. jabai allis mose galaubidedeiþ
 47 ga-þau-laubidedeiþ mis. bi mik auk jains gamelida. þande nu jainis melam ni ga-
 6, 1 laubeiþ. waiva meinaim vaurdam galaubjaiþ. afar þata galaiþ İesus ufar marein þo
 2 galeilaie jah tibairiade. jah laistida İna manageins filu. unte gasewun taiknins
 3 þozei gatavida bi siukaim. usiddja þan ana fairguni İesus jah jainar gasat
 4: 5 miþ siponjam seinaim. vasuh þan newa pasxa so dulþs İudaie. þaruh ushof
 augona İesus jah gaumida þammei manageins filu İddja du İmma qaþuh du
 6 filippau. waþro bugjam hlaibans ei matjaina þai. þatuh þan qaþ fraisands
 7 İna. İþ silba vissa. þatei habaida taujan. andhof İmma filippus. tvaimhundam
 8 skatte hlaibos ni ganohai sind þaim þei nimai warjizuh leitul. qaþ ains þize
 9 siponje İs andraias broþar þaitraus seimonaus. İst magula ains her. saei
 habaiþ .e. hlaibans barizeinans jah .b. fiskans. akei þata wa İst du sva
 10 managaim. İþ İesus qaþ. vaurkeiþ þans mans anakumbjan. vasuh þan havi
 manag ana þamma stada. þaruh anakumbidedun vairov rapjon svasve fimf

est qui accusavit vos Moses, ad quem vos speratis. 46. Si enim Mosi crederetis, utique crederetis mihi, de me enim ille scripsit. 47. Quodsi igitur illius scriptis non creditis, quomodo meis verbis credatis? 6, 1. Post hoc ivit Iesus trans mare hoc Galilaeorum et Tiberiadum. 2. Et secutum - est eum turbae multum, quia viderunt signa, quae fecit in aegrotis. 3. Exiit autem in montem Iesus et illic sedit cum discipulis suis. 4. Fuit autem prope pascha, hoc festum Iudaeorum. 5. Ibi sustulit oculos Iesus et observavit, quod turbae multum ivit ad eum dixitque ad Filippum: unde emimus panes, ut edant hi? 6. Hoc autem dixit tentans eum, verum ipse scivit, quod habuit facere. 7. Respondit ei Filippus: ducentis denariorum panes non sufficientes sunt his, ut sumat quisque paucum. 8. Dixit unus horum discipulorum eius, Andreas, frater Petri Simonis: 9. est puer unus hic, qui habet V panes hordeaceos et II pisces; sed hoc, quid est pro tam multis. 10. Verum Iesus dixit: facite hos homines accubere. Fuit autem gramen multum in hoc loco, ibi accubuerunt viri numero circa quinque

Iohannis in codice Arg. supersunt. — du] pr., J. St. B. † bi. — vrohida] accusavit, minus recte Ulf. praeterito utitur pro praesente, gr. omn. participium habent, cuius sensum non recte capiens verba male interpretatus est.

5, 46. mose galaubidedeiþ] ~ gr. omn. — ga - þau - laubidedeiþ] J. † japaun galaubidedeiþ, St. † japaun galaubidedeiþ, B. † ga þau galaubidedeiþ. Ceterum vid. ad M. 9, 28. — mik auk] ~ gr.

5, 47. galaubjaiþ] Ulf. c. codd. πιστεύετε legisse, cum B. contendere nolumus, nam ille futuram graecum coniunctivo suo saepissime reddidit.

6, 1. þata] St. † þapa. — jah] et, ° gr. — tibairiade] J. St. † tiberiade.

6, 5. augona İesus] ~ gr. — manageins filu] ~ gr. omn. — qaþuh] dixitque vid. ad J. 18, 26. cf. ad Mc. 2, 11 et ad Cor. 1, 16, 13.

6, 7. nimai] gr. omn. post leitul; ceterum Ulf. c. codd. ° ἀνῶν et τι.

6, 8. qaþ] Ulf. ° ἀντῶ. — siponje] B. † siponje. — þaitraus seimonaus] ~ gr. omn.

6, 9—13. leguntur hi vs. maximam partem etiam Skeir. p. 27 sqq. (49 sq.).

6, 9. .b.] Skeir. tvans; St. † tvaim.

6, 10. İesus qaþ] ~ gr. omn. — vasuh — þusundjos] Skeir. sensum, non verba singula reddens sic habet: İþ eis at hawja managamma visandin İn þamma stada þo filusna anakumbjan gatavidedun fimf þusundjos vaire, i. e. verum İ in

11 þusundjos. namuh þan þans hlaibans iesus jah aviliudonds gadaikida þaim
 12 anakumbjandam. samaleiko jah þize fiske sva filu sve villedun. þanuh biþe
 sadai vaurþun. qaþ du siponjam seinaim. galisiþ þos aflifnandeins drauhsnos.
 13 þei vaihtai ni fraqistnai. þanuh galesun jah gafullidedun ·ib· tainjons gabruko
 14 us fimf hlaibam þaim barizeinam. þatei aflifnoda þaim matjandam. þaruh þai
 mans gasaiwandans. þoei gatavida taikn iesus. qeþun þatei sa ist bi sunjai
 15 praufetus sa qimanda in þo manaseþ. iþ iesus kunnands þatei munaidedun
 usgaggan jah vilvan. ei tavidedeina ina du þiudana. afiddja aftra in fairgumi
 16. 17 is ains. iþ sve seiþu varþ. afiddjedun siponjos is ana marein jah usstigun in
 skip. iddjedunuh ufar marein in kafarnaum. jah riqis juþan varþ jah ni
 18 afiddja nauhþan du im iesus. iþ marei vinda mikilamma vaiandin urraisida
 19 vas. þaruh farjandans sve spaurde ·k· jah ·e· aiþþau ·l· gasaiwand iesu
 20 gaggandan ana marein jah newa skipa qimandan jah ohtedun sis. þaruh qaþ.
 21 ik im. ni ogeiþ izvis. þaruh villedun ina niman in skip. jah sunsaiv þata
 22 skip varþ ana airþai. ana þoei eis iddjedun. iftumin daga managei. sei stop

millia. 11. Sumsit autem hos panes Iesus et gratias - agens distribuit his accumbentibus; similiter etiam horum piscium tam multum quam voluerunt. 12. Tunc ubi saturi facti - sunt, dixit ad discipulos suos: colligite haec remanentia fragmenta, ut quidquam non pereat. 13. Tunc collegerant et compleverunt XII sportas fructis ex quinque panibus his hordeaceis, quod relictum - est his edentibus. 14. Tunc hi homines videntes, quod fecit signum Iesus, dixerunt, quod hic est in veritate profeta hic veniens in hunc mundum. 15. Verum Iesus cognoscens, quod cogitarunt exire et rapere, ut facerent eum ad regem, abiit iterum in montem, is solus. 16. Veram ubi sero factum - est, adierunt discipuli eius ad mare 17. et adscenderunt in navem, iveruntque trans mare in Cafarnaum, et tenebrae iam factae - sunt et non adiit adhuc ad eos Iesus. 18. Verum mare vento magno flante suscitatum fuit. 19. Tunc remigantes circiter stadiorum XX et V aut XXX vident Iesum euntem supra mare et prope navem venientem et timuerunt sibi. 20. Tunc dixit: ego sum; ne timete vobis. 21. Tunc voluerunt eum accipere in navem, et statim haec navis facta - est ad terram, ad quam ii iverunt. 22. Postero die turba, quae stetit

gramine multo existente in hoc loco hanc multitudinem accumbere fecerunt quinque millia virorum.

6, 11. *gadaikida*] Ulf. c. codd. ° *τοῖς μαθηταῖς οἱ δὲ μαθηταί.*

6, 12. *du*] ° Skeir. — *drauhsnos*] Skeir. † *drausnos*, vid. ad M. 5, 16. — *þei*] Skeir. *ei*.

6, 13. *fimf*] Skeir. *þaim ·e·*, quae lectio nobis mirifice placet prae ea, quam cod. Arg. praebet, nam repetitis nominibus semper fere articulus addi solet. — *þaim*] pr. *his*, ° Skeir. — *barizeinam*] Skeir. addit *jah ·b· fiskam*, quod nullus gr. agnoscit. — *aflifnoda*] sic recte Skeir.; in cod. Arg. exstat *aflif...a*, quod deest, legi non potest, quia in

ea parte verbi membrana mutila est; editt. male suppleverunt *aflifnanda*. — *þaim*] sec., Skeir. at *þaim*.

6, 15. *vilvan*] Ulf. ° *αὐτόν.*

6, 17. *iddjedunuh ufar*] J. † *iddjedun* ubi *ufar*, St. † *iddjedun uhufar*. — *nauhþan*] adhuc, ° gr.; Ulf. c. gr. *ὄπισθ* legit, cf. 3, 24. 7, 39.

6, 18. *iþ*] verum, gr. omnia. *te*; Ulf. fortasse *dé* legit, cf. ad L. 18, 5. — *marei*] J. St. † *marein*.

6, 19. *·k· jah ·e·*] St. Hz. † ~.

6, 20. *qaþ*] Ulf. ° *αὐτοῖς.*

6, 21. *ina niman*] ~ gr. — *eis*] ii, ° gr. omnia. 6, 22. *daga*] die, ° gr. omnia. — *sewun*] vido-

hindar marein. sewun þatei skip anþar ni vas jainar alja ain jah þatei miþ
 ni qam siponjam seinaim iesus in þata skip ak ainai siponjos is galipun.
 23 anþara þan skipa qemun us tibairiadau newa þamma stada þarei matidedun
 24 hlaif ana þammei aviliudoda frauja. þaruh þan gasaw managei þatei iesus nist
 jainar nih siponjos is. gastigun in skipa jah qemun in kafarnaum sokjandans
 25 iesu. jah bigetun ina hindar marein qepunuh du imma. rabbei. wan her
 26 qamt. andhof im iesus jah qap. amen amen qiþa izvis. sokeiþ mik ni þatei
 sewuþ taiknins jah fauratanja ak þatei matideduþ þize hlaibe jah sadai vaur-
 27 þuþ. vaurkjaiþ ni þana mat þana fralusanan ak mat þana visandan du libai-
 nai aiveinon. þanei sunus mans gibiþ izvis. þaruh auk atta gasiglida guþ.
 28. 29 þaruh qepun du imma. wa taujaima ei vaurkjaima vaurstva guþs. andhof
 iesus jah qap du im. þat-ist vaurstv guþs ei galaubjaiþ þammei insandida
 30 jains. qepun du imma. aþþan wa taujis þu taikne. ei sarwaima jah galaub-
 31 jaima þus. wa vaurkeis. attans unsarai manna matidedun ana auþidai. svasve
 32 ist gameliþ. hlaif us himina gaf im du matjan. þaruh qap im iesus. amen
 amen qiþa izvis. ni mozes gaf izvis hlaif us himina ak atta meins gaf izvis
 33 hlaif us himina þana sunjeinan. sa auk hlaifs guþs ist. saei atstaig us himina

ultra mare, viderunt quod navis alia non fuit illic nisi una et quod cum non venit discipulis suis Iesus in hanc navem, sed soli discipuli eius iverunt. 23. Aliae autem naves venerunt e Tiberiade, prope hunc locum, ubi ederant panem, super quo gratias - egit dominus. 24. Tunc autem vidit turba, quod Iesus non - est illic neque discipuli eius, scanderunt in naves et venerunt in Cafarnaum quaerentes Iesum. 25. Et invenerunt eum ultra mare dixeruntque ad eum: rabbi, quando hoc venisti? 26. Respondit iis Iesus et dixit: amen, amen dico vobis, quaeritis me, non quod vidistis signa et prodigia, sed quod edistis - de his panibus et saturi facti - estis. 27. Operemini non hunc cibum hunc peribilem, sed cibum hunc manentem ad vitam aeternam, quem filius hominis dat vobis; hunc enim pater signavit deus. 28. Tunc dixerunt ad eum: quid faciamus, ut operemur opera dei. 29. Respondit Iesus et dixit ad eos: hoc - est opus dei, ut credatis cui misit ille. 30. Dixerunt ad eum: at quid facis tu signorum, ut videamus et credamus tibi, quid operaris? 31. Patres nostri manna ederunt in deserto, sicut est scriptum, panem e coelo dedit iis ad edendum. 32. Tunc dixit iis Iesus: amen, amen dico vobis, non Moses dedit vobis panem e coelo, sed pater meus dedit vobis panem e coelo hunc verum. 33. Hic enim panis dei est, qui descendit e coelo

runt, gr. ἰδών; Ulf. c. codd. εἶδον legit. — alja] J. St. † usja. — miþ ni qam] cf. ad Mc. 14, 44.

6, 23. skipa qemun] ~ gr. — ana þammei] in quo, his Ulf. utitur ad circumscribendos genitivos quos vocant absolutos, cf. 7, 14.

6, 24. gastigun] Ulf. c. codd. ° avtoi.

6, 25. qepunuh] J. St. † div.

6, 26. jah fauratanja] et prodigia, ° gr.

6, 27. aiveinon] J. St. † aiveinan, Z. † aivainon. — gibiþ izvis] ~ gr.

6, 28. vaurstva] cod. Arg. † vaursva.

6, 30. qepun] Ulf. c. codd. ° oñv, et prius quidem, non uti Griesb. per errorem adnotat, alterum illud, quod gr. post ti habent, hoc enim per aþþan reditum est.

6, 32. gaf] sec. dedit, gr. omn. διδωσι, sic etiam vs. 37, cf. ad L. 10, 19.

- 34 jah gaf libain þizai manasedai. þanuh qeþun du imma. frauja. framvigiš gif
 35 unsis þana hlaif. jah qaþ du im iesus. ik im sa hlaifs libainais. þana gaggan-
 dan du mis ni huggreiþ jah þana galaubjandan du mis ni þaurseiþ wanhun.
 36. 37 akei qaþ izvis þatei gasewuþ mik jah ni galaubeiþ. all þatei gaf mis atta.
 38 du mis qimiþ jah þana gaggandan du mis ni usvairpa ut. unte atstaig us
 39. 40 himina nih þeei taujau viljan meinana ak viljan þis sandjandins mik. þatuh
 þan ist vilja þis sandjandins mik ei wazuh saei saiwiþ þana sunu jah galau-
 beþ du imma aigi libain aiveinon. jah urraisja ina ik in spedistiū daga.
 41 birodidedun þan iūdaieis bi ina. unte qaþ. ik im hlaifs sa atsteigands us
 42 himina. jah qeþun. niu sa ist iesus sa sunus iosefis. þizei veis kunpedum
 43 attan jah aþein. waiva nu qibiþ sa þatei us himina atstaig. andhof þan iesus
 44 jah qaþ du im. ni birodeiþ miþ izvis misso. ni manna mag qiman at mis.
 nibai atta. saei sandida mik. atþinsiþ ina. jah ik urraisja ina in þamma spe-
 45 distin daga. ist gameliþ ana praufetum. jah vairþand allai laisidai guþs.
 46 wazuh nu sa gahausjands at attin jah ganam. gaggiþ du mis. ni þatei attan
 47 sewi was. nibai saei ist fram attin. sa saw attan. amen amen qiþa izvis.

et dedit vitam huic mundo. 34. Tunc dixerunt ad eum: domine, semper da nobis hunc panem! 35. Et dixit ad eos Iesus: ego sum hic panis vitae, hic iens ad me non esurit et hic credens ad me non sitit unquam. 36. Sed dixi vobis, quod vidistis me et non creditis. 37. Omne quod dedit mihi pater, ad me venit et hunc euntem ad me non eiicio foras. 38. Nam descendi e coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem huius mittentis me. (39.) 40. Hoc autem est voluntas huius mittentis me, ut quisque qui videt hunc filium et credit ad eum, habeat vitam aeternam, et suscito eum ego in ultimo die. 41. Murmurarunt autem Iudaei de eo, quia dixit, ego sum panis hic descendens a coelo, 42. et dixerunt: nonne hic est Iesus, hic filius Iosefi, cuius nos novimus patrem et matrem, quomodo nunc dicit hic, quod e coelo descendi? 43. Respondit autem Iesus et dixit ad eos: ne murmurate cum vobis invicem; 44. non homo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, attrahit eum, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 45. Est scriptum in profetis: et fiunt omnes docti dei; quisque nunc hic audiens a patre et percepit, it ad me. 46. Non quod patrem videret aliquis, nisi qui est a patre, hic vidit patrem. 47. Amen, amen dico vobis:

6, 33. *gaf libain*] ~ gr.

6, 36. *þatei*] Ulf. c. codd. ° *xal*.

6, 37. *gaf*] vid. ad vs. 32. — *gaggandan*]
 St. † *gaggandin*.

6, 39. Hic versus in cod. Arg. deest, fortasse per eundem librarii errorem, quo in cod. 157 ap. Griesb. excidit; facile id fieri poterat, quia hic et sequens versus idem initium eundemque finem habent. Cf. L. 17, 36.

6, 40. *vilja*] cod. Arg. Hz. editt. † *viljan*;

non negantes substantivum ἄλμα gothice *viljan* (velle) reddi posse, tamen genitivum subiectivum cum eo coniungi posse negamus. Lectionem receptam iam Lye coniectura assecutus est et lh. probavit. Ceterum cf. Cor. 1, 16, 7 ubi cod. A mendose *venjan* pro *venja* legit, pro quo rectum *venja* cod. B habet.

6, 43. *þan*] autem, ° gr.

6, 45. *nu*] nunc, ° gr.

6, 46. *sewi was*] ~ gr. — *attin*] patre, gr. omn. θεοῦ.

48. 49 saei galaubeiþ du mis. aih libain aiveinon. ik im sa hlaifs libainais. attans
 50 izvarai matidedun manna in aupidal jah gasvultun. sa ist hlaifs. saei us himina
 51 atstaig. ei saei þis matjai ni gadaupnai. ik im hlaifs sa libanda. sa us himina
 qumana. jabai was matjiþ þis hlaibis. libaiþ in ajukduþ. jah þan sa hlaifs.
 þanei ik giba. leuk mein ist. þatei ik giba in þizos manasedais libainais.
 52 þanuh sokun miþ sis misso iudaieis qiþandans. waiva mag sa unsis leuk gi-
 53 ban du matjan. þaruh qaþ du im iesus. amen amen qiþa izvis. nibai matjiþ
 leuk þis sunaus mans jah driggkaiþ is bloþ. ni habaiþ libain in izvis silbam.
 54 saei matjiþ mein leuk jah driggkiþ mein bloþ. aih libain aiveinon. jah ik
 55 urraisja ina in þamma spedistin daga. þata auk leuk meinata bi sunjai ist
 56 mats jah þata bloþ mein bi sunjai ist draggk. saei matjiþ mein leuk jah
 57 driggkiþ mein bloþ. in mis visip jah ik in imma. svasve insandida mik li-
 bands atta jah ik liba in attins. jah saei matjiþ mik jah sa libaiþ in meina.
 58 sa ist hlaifs. saei us himina atstaig. ni svasve matidedun attans izvarai manna
 59 jah gadaupnodedun. iþ saei matjiþ þana hlaif. libaiþ in ajukduþ. þata qaþ in
 60 synagoge laisjands in kafarnaum. þanuh managai gahausjandans þize siponje
 61 is qeþun. hardu ist þata vaurd. was mag þis hausjon. iþ vitands iesus in sis

qui credit ad me, habet vitam aeternam. 48. Ego sum hic panis vitae. 49. Patres vestri ederunt manna in deserto et mortui - sunt. 50. Hic est panis, qui e coelo descendit, ut qui de - eo edat, non moriatur. 51. Ego sum panis hic vivens hic e coelo profectus; si quis edit de - hoc pane, vivit in aeternitatem, et autem hic panis, quem ego do, corpus meum est, quod ego do pro huius mundi vita. 52. Tunc increparunt cum se invicem Iudaei dicentes: quomodo potest hic nobis corpus dare ad edendum? 53. Tunc dixit ad eos Iesus: amen, amen dico vobis, nisi editis corpus huius filii hominis et bibatis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis ipsis. 54. Qui edit meum corpus et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 55. Hoc enim corpus meum in veritate est cibus et hic sanguis meus in veritate est potus. 56. Qui edit meum corpus et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. 57. Sicut misit me vivens pater et ego vivo ob patrem, et qui edit me, etiam hic vivit ob me. 58. Hic est panis, qui e coelo descendit, non sicut ederunt patres vestri manna et mortui - sunt; verum qui edit hunc panem, vivit in aeternitatem. 59. Hoc dixit in synagoga docens in Cafarnaum. 60. Itaque multi audientes horum discipulorum eius dixerunt: durum est hoc verbum, quis potest hoc audire? 61. Verum sciens Iesus in se

6, 48. *libainais*] St. † *labainais*, sic vs. 63.

6, 50. *ei — gadaupnai*] ut qui de eo edat, non moriatur, gr. omn. *ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. mat o. Goth. om. Vulg. Colb. Rube. Lat.*

6, 51. *libanda sa*] J. St. B. † *libandans. — jabai*] Z. † *jah.*

6, 52. *leik giban*] ~ gr.

6, 53. *driggkaiþ*] J. *drigkaiþ*, sic frequen-

tius quidem hoc verbum, in evangelio Ioh. autem semper geminata litera *g* scribi solet, cf. ad Mc. 10, 37.

6, 54. *driggkiþ*] St. † *dringkiþ*. — *in*] in, ° gr.
 6, 58. *manna*] manna, ° gr. — *iþ*] verum, ° gr. omn. Hanc particulam Ulf. apud Ioh. in sententiis adversativis saepius contra graecorum auctoritatem addit, sic 7, 8. 23. 29. 8, 15. 23. al.

6, 59. *synagoge*] Z. † *synanoge. — kafarnaum*] St. † *kafarnum.*

silbin p̄atei b̄irodidedun p̄ata p̄ai siponjos is qap̄ du im. p̄ata izvis gamar-
 62. 63 zeip̄. jabai nu gasaiwiþ sunu mans ussteigan. p̄adei vas faurþis. ahma ist saei
 liban taujiþ. p̄ata leik ni boteiþ vaiht. þo vaurda. þoei ik rodida izvis. ahma
 64 ist jah libains ist. akei sind izvara sumai. p̄atei ni galaubjand. vissuh þan us
 frumistja iesus. warjai sind þai ni galaubjandans jah was ist. saei galeiveiþ
 65 ina. jah qap̄. duþe qap̄ izvis p̄atei ni ainshun mag qiman at mis. nibai ist
 66 atgiban imma fram attin meinamma. uzuh þamma mela managai gahþun
 67 siponje is ibukai jah þanaseiþs miþ imma ni iddjedun. þaruh qap̄ iesus du
 68 þaim tvalibim. ibai jah jus vileiþ galeiþan. þanuh andhof imma seimon pai-
 69 trus. frauja. du wanma galeiþaima. vaurda libainais aiveinons habais. jah
 veis galaubidedum jah ufkunþedum p̄atei þu is xristus sumus guþs libandins.
 70 andhof im iesus. niu ik izvis ib. gavalida jah izvara ains diabaulus ist.
 71 qap̄uh þan þana iudan seimonis iskariotu. sa auk habaida ina galevjan ains
 7, 1 visands þize tvalibe. jah warboda iesus afar p̄ata in galeilaia. ni auk vilda
 2 in iudaia gaggan. unte sokidedun ina þai iudaieis usqiman. vasuh þan newa
 3 dulþs iudaie. so hleþrastakeins. þanuh qeþun du imma broþrjus is. usleiþ
 þeþro jah gagg in iudaian. ei jah þai siponjos saiwaina vaurstva þaina. þoei
 4 þu taujis. ni manna auk in analaugnein wa taujiþ jah sokeiþ sik uskun-
 5 þana visan. jabai p̄ata taujis. bairhtei þuk silban þizai manasedai. ni auk þai

ipso, quod murmurarunt hoc hi discipuli eius, dixit ad eos: hoc vos sollicitat? 62. si igitur videtis filium hominis assurgere, ubi fuit antea? 63. Spiritus est, qui vivere facit; hoc corpus non prodest quidquam; haec verba, quae ego locutus - sum vobis, spiritus est et vita est. 64. Sed sunt vestrum quidam, qui non credunt. Scivit autem e principio Iesus, qui sunt hi non credentes et quis est, qui tradit eum, 65. et dixit: ideo dixi vobis, quod non ullus potest venire ad me, nisi est datum ei a patre meo. 66. Ex hoc tempore multi iverunt discipulorum eius retrorsi et amplius cum eo non iverunt. 67. Tunc dixit Iesus ad hos duodecim: num etiam vos vultis ire? 68. Tunc respondit ei Simon Petrus: domine, ad quem eamus? verba vitae aeternae habes. 69. Et nos credidimus et agnovimus, quod tu es Christus, filius dei viventis. 70. Respondit iis Iesus: nonne ego vos XII elegi et vestrum unus diabolus est? 71. Dixit autem hunc Iudam Simonis Iscariotem; hic enim habuit eum tradere, unus exsistens horum duodecim. 7, 1. Et ambulavit Iesus post hoc in Galilaea, non enim voluit in Iudaea ire, nam quaesiverunt eum hi Iudaei occidere. 2. Fuit autem prope festum Iudaeorum, haec scenopegia. 3. Tunc dixerunt ad eum fratres eius: exi hinc et vade in Iudaeam, ut etiam hi discipuli videant opera tua, quae tu facis. 4. Non homo enim in occultatione aliquid facit et quaerit se agnitum esse; si hoc facis, manifesta te ipsum huic mundo. 5. Non enim hi

6, 63. *liban taujiþ*] editt. † ict. — *rodida*] locutus sum, gr. *λαλώ*. — *libains*] vid. ad vs. 48.
 6, 64. *galeiveiþ*] J. St. † *galeveiþ*.
 6, 66. *mela*] tempore, ° gr. omn., cf. ad vs. 22.

6, 67. *jah*] St. † *jaþ*.
 6, 68. *þanuk*] tunc, ° gr.
 6, 69. *xristus sumus*] Christus filius, gr. *ἄγιος*.—
libandins] viventis, ° gr.
 7, 3. *siponjos*] Ulf. ° *σοῦ*. — *þu*] tu, ° gr.

6 broþrjus is galaubidedum imma. þaruh qaþ im iesus. mel mein ni nauh ist.
 7 ip mel izvar sinteino ist manvu. ni mag so manaseþs fjan izvis. ip mik
 8 fjaip. unte ik veitvodja bi ins þatei vaurstva izo ubila sind. jus galeipip in
 9. 10 þatuh þan qaþ du im visands in galeilaia. ip biþe galipun þai broþrjus is.
 11 þanuh jah is galaip in þo dulþ ni andaugjo ak sve analaugniba. þanuh iu-
 12 daieis sokidedun ina in þizai dulþai jah qeþun. war ist jains. jah birodeins
 13 mikila vas in managein. sumaih qeþun þatei sunjeins ist. anþarai qeþun. ne.
 14. 15 agisis iudaie. ip juþan ana midjai dulþ usstaig iesus in alh jah laisida. jah
 16 sildaleikidedun manageins qipandans. waira sa bokos kann unuslaisips. and-
 17 jabai was vili viljan is taujan. ufkunnaip bi þo laisein. framuh guþa sijai.
 18 þau iku fram mais silbin rodja. saei fram sis silbin rodeip. hauhipa seina
 sokeip. ip saei sokeip hauhipa þis sandjandins sik. sah sunjeins ist jah invin-

fratres eius crediderunt ei. 6. Tunc dixit iis Iesus: tempus meum non adhuc est, verum tempus vestrum semper est paratum. 7. Non potest hic mundus odisse vos, verum me odit, nam ego testor de iis, quod opera eorum mala sunt. 8. Vos ite in festum hoc, verum ego non adhuc eo in hoc festum, nam meum tempus non adhuc expletum est. 9. Hoc autem dixit ad eos manens in Galilaea. 10. Verum quum irent hi fratres eius, tunc etiam is ivit in hoc festum non palam, sed sicut occulte. 11. Tunc Iudaei quaesiverunt eum in hoc festo et dixerunt: ubi est ille? 12. Et mormuratio magna fuit in turba: quidam dixerunt, quod verus est; alii dixerunt: minime, sed seducit hanc turbam. 13. Non autem ullus tamen audacter locutus est de eo ob timorem Iudaeorum. 14. Verum iam in medio festo ascendit Iesus in templum et docuit, 15. et miratae sunt turbae dicentes: quomodo hic literas scit non edoctus? 16. Respondit autem Iesus et dixit: haec mea doctrina non est mea, sed huius mittentis me. 17. Si quis vult voluntatem eius facere, cognoscat de hac doctrina, abne deo sit, an egone a me ipso loquer. 18. Qui a se ipso loquitur, gloriam suam quaerit; verum qui quaerit gloriam huius mittentis se, hic verus est et iniusti-

7, 6. ni nauh] editt. † ict., sic vs. 8 et saepius.
 7, 7. ins] eos, gr. omn. ἀντῶν, Ulf. per syn-
 esin pro ija.

7, 8. ip] verum, ° gr. omn. vid. ad 6, 58.—
 meinata mel] ~ gr.

7, 9. þan] autem, ° gr. — qaþ — visands] di-
 xit — existens, gr. omn. εἰπὼν — ἐμεινεν; Ulf. c.
 Brix. ^{ἐμεινεν} ~~conspirare~~ ^{conspirare} ~~to hand~~ ^{ipa} ~~rocks~~ ^{dicti}.

7, 12. mikila] Ulf. ° πρὸς ἀντῶν.

7, 13. nih þan] J. St. Z. † ict.

7, 14. midjai] sic cod. Arg.; B. † midja. —
 dulþ usstaig] J. St. † dulþus staig. Notanda est
 forma dativi dulþ pro dulþai (vs. 11. 12, 20. cf.

7, 37. L. 2, 42); dulþ accusativum esse et cum
 B. midja legi debere, qui existimat, is reputare
 debet ana cum accusativo aliam habere significa-
 tionem, vid. L. 17, 4 ana dag, i. e. per diem;
 nostro autem loco dativus requiritur tempus in-
 dicans, quo aliquid factum est, cf. J. 6, 23.

7, 15. manageins] turbae, gr. omn. Ἰουδαῖοι.

7, 16. þan] Ulf. c. cod. o ap. Mi. ° ἀντῶν.

7, 17. ufkunnaip] cum lh. Ulfil. illustr. p. 158
 et 160 h. l. et vs. 51 ufkunnai legi maluerit, me-
 scivisse videtur, ufkunnan duas flectendi rationes
 sequi. — iku] J. St. B. † ik.

7, 18. sik] J. St. † sis.

19. diþa in imma nist. niu moses gaf izvis vitop. jah ni ainshun izvara taujþ
 20 þata vitop. wa mik sokeiþ usqiman. andhof so managei jah qeþun. unhulþon
 21 habais. was þuk sokeiþ usqiman. andhof iesus jah qaþ du im. ain vaurstv
 22 gatavida jah allai sildaleikeiþ. duþþe moses atgaf izvis bimait. ni þatei fram
 23 mose sijai ak us attam. jah in sabbato bimaitiþ mannan. jabai bimait nimiþ
 manna in sabbato. ei ni gatairaidau vitop þata mosezis. iþ mis hatizop. unte
 24 allana mannan hailana gatavida in sabbato. ni stojaiþ bi siunai ak þo garaih-
 25 ton staua stojaiþ. qeþunuh þan sumai þize iairusaulymeite. niu sa ist þam-
 26 mei sokjand usqiman. jah sai. andaugiba rodeiþ jah vaiht du imma ni
 qiþand. ibai aufto bi sunjai ufkunþedun þai reiks þatei sa ist bi sunjai xri-
 27 stus. akei þana kunnun. waþro ist. iþ xristus biþe qimiþ. ni manna vaiht.
 28 waþro ist. hropida þan in alh laisjands iesus jah qiþands. jah mik kunnuþ
 jah vituþ. waþro im. jah af mis silbin ni qam. ak ist sunjeins. saei sandida
 29 mik. þanei jus ni kunnuþ. iþ ik kann ina. unte fram imma im. jah is mik
 30 insandida. sokidedun þan ina gafahan. jah ni ainshun uslagida ana ina handu.
 31 unte nauhþanuh ni afiddja weila is. iþ managai þizos manageins galaubidedun
 imma jah qeþun. xristus þan qimiþ. ibai ei managizeins taiknins taujai þaim-

tia in eo non - est. 19. Nonne Moses dedit vobis legem? et non ullus vestrum facit hoc praeceptum. Quid me quaeritis occidere? 20. Respondit haec turba et dixerunt: daemonem habes; quis te quaerit occidere? 21. Respondit Iesus et dixit ad eos: unum opus feci et omnes admiramini. 22. Ideo Moses dedit vobis circumcisionem, non quod a Mose sit, sed ex patribus, et in sabbato circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem sumit homo in sabbato, ut non dissolvatur praeceptum hoc Moysis; verum mihi irascimini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. 24. Ne iudicetis e specie, sed hoc iustum iudicium iudicetis. 25. Dixerunt autem quidam horum Ierusalymitarum: nonne hic est, quem quaerunt occidere? 26. Et ecce, palam loquitur et quidquam ad eum non dicunt. Num forte in veritate agnoverunt hi principes, quod hic est in veritate Christus? 27. Sed hunc novimus, unde est; verum Christus quum venit, non homo scit, unde est. 28. Clamavit autem in templo docens Iesus et dicens: et me noscitis et scitis, unde sum, et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos non noscitis. 29. Verum ego novi eum, nam ab eo sum, et is me misit. 30. Quaesiverunt autem eum capere et non ullus imposuit in eum manum, nam adhuc non adit hora eius. 31. Verum multi huius turbae crediderunt ei et dixerunt: Christus quum venit, num plures signa faciat iis-

7, 22. *bimaitiþ*] St. † *bimaitþ*.

7, 23. *þata*] quum Ulf. verbo *vitop* articulum adiungat, in suo cod. *ὄτος* legisse videtur, cuius tamen in nullo gr. libro ullum vestigium deprehendimus. — *iþ*] verum, ° gr. omnia. vid. ad 6, 58. — *allana*] J. St. † *allama*.

7, 24. *staua*] J. St. † *stava*.

7, 25. *þize*] St. † *þize*.

7, 26. *vaiht*] St. † *vaiþt*. — *bi sunjai*] seo. in veritate, ° gr.

7, 29. *iþ*] verum, ° gr.; vid. ad 6, 58.

7, 30. *uslagida*] J. † *lagida*.

7, 31. *qeþun*] Ulf. c. codd. ° *ῥτι*. — *ibai ei*] J. St. Z. Grim. (III. 284) ict.; ceterum an haec

32 ei sa tavida. hausidedun þan fareisaieis þo managein birodjandein bi ina þata inuhsandidedun andbahtans þai fareisaieis jah þai auhumistans gudjans.
 33 ei gafafaheina ina. þanuh qap iesus. nauh leitila weila miþ izvis im jah þan
 34 gagga du þamma sandjandin mik. sokeiþ mik jah ni bigitiþ. jah þarei im ik.
 35 jus ni maguþ qiman. þaruh qeþun þai iudaieis du sis misso. wadre sa skuli gaggan. þei veis ni bigitaima ina. nibai in distahein þiudo skuli gaggan jah
 36 laisjan þiudos. wa sijai þata vaurd. þatei qap. sokeiþ mik jah ni bigitiþ. jah
 37 þarei im ik. jus ni maguþ qiman. iþ in spedistin daga þamma mikilin dulþais stop iesus jah hropida qiþands. jabai wana þaursjai. gaggai du mis jah
 38 driggkai. saei galaubeiþ du mis. svasve qap gameleins. awos us vambai is
 39 rinnand vatins libandins. þatuh þan qap bi ahman. þanei skuldedun niman þai galaubjandans du imma. unte ni nauhþanuh vas ahma sa veiha ana im.
 40 unte iesus nauhþanuh ni hauhiþs vas. managai þan þizos manageins hausjan-
 41 dans þize vaurde qeþun. sa ist bi sunjai sa praufetes. sumaih qeþun. sa ist

quae hic fecit? 32. Audiverunt autem Farisaei hanc turbam murmurantem de eo hoc immiseruntque ministros hi Farisaei et hi summi sacerdotes, ut caperent eum. 33. Tunc dixit Iesus: adhuc breve tempus cum vobis sum et tum vado ad hunc mittentem me. 34. Quaeritis me et non invenitis, et ubi sum ego, vos non potestis venire. 35. Tunc dixerunt hi Iudaei ad se invicem: quo hic debeat ire, ut nos non inveniamus eum, nisi in dispersionem gentium debeat ire et docere gentes? 36. Quid sit hoc verbum, quod dixit: quaeritis me et non invenitis, et ubi sum ego, vos non potestis venire. 37. Verum in ultimo die hoc magno festi stetit Iesus et clamavit dicens: si quis sitiit, eat ad me et bibat. 38. Qui credit ad me, sicut dixit scriptura, fluvii e ventre eius fluunt aquae viventis. 39. Hoc vero dixit de spiritu, quem debuerunt accipere hi credentes ad eum, nam non adhuc fuit spiritus hic sanctus super iis, nam Iesus adhuc non exaltatus fuit. 40. Multi autem huius turbae audientes haec verba dixerunt: hic est in veritate hic profeta; 41. alii dixerunt: hic est

particularum compositio recte se habeat, admodum dubitamus; invenitur quidem *ei* in sententiis interrogativis, tum vero nec enclitica est, nec suffigi aliis verbis debet. Quum autem, *ibai* particula ad sensum graeci *μήτι* exprimendum sufficiente, *ei* superfluum sit, supra vero desideretur verbum aliquod, quo *ἵτι* reddatur, librarii errore *ei* fortasse hoc loco positum est, quod post *qeþun* erat ponendum, cf. ad M. 9, 16. — *taiknins*] Ulf. c. codd. ° *τούτων*.

7, 32. *þan*] autem, ° gr. — *inuhsandidedun*] de *uh* ita inter compositorum verborum partes posito vid. ad Mc. 14, 44, quod autem illa enclitica pro *xai* ponitur, de eo cf. ad Mc. 2, 11. — *andbahtans*] gr. post *gudjans*.

7, 33. *leitila*] J. St. † *leitil*. — *þan*] tum, ° gr. omn.

7, 34. *maguþ*] J. St. † *majuþ*.

7, 35. *skuli*] St. † *shuli*.

7, 39. *sa*] hic, ° gr. omn. — *ana im*] super iis, ° gr.

7, 40. *þize vaurde*] haec verba, gr. τὸν λόγον; Ulf. c. codd. iis consentit, qui τῶν λόγων τούτων legunt.

7, 41. *sumaih*] sec. alii (autem), Ulf. fortasse c. codd. *oi de* legit. — *þu*] sic cod. Arg., pro eo pronomine sine sensu posito B. coniecit *þau*, quam coniecturam Ih. repetiit. Si nudo *ibai* Ulf. usus esset, nemo quidquam desideraret, nam *μή γάρ* Cor. 1, 11, 22 eodem significato positum Geth. sole

- 42 xristus. sumaih qeþun. ibai þu us galeilaia xristus qimiþ. miu gameleins qaþ.
 þatei us fraiva daveidis jah us beþlaihim veihsa. þarei vas daveid. xristus
 43. 44 qimiþ. þanuh missaqiss in þizai managein varþ bi ina. sumaih þan ize vilde-
 45 dun fahan ina. akei ni ainshun uslagida ana ina handuns. galipun þan þai
 andbahtos du þaim auhumistam gudjam jah fareisaium. þaruh qeþun du im
 46 jainai. duwe ni attauhuþ ina. andhofun þai andbahtos. ni wanhun aiv rodida
 47 manna svasve sa manna. andhofun þan im þai fareisaieis. ibai jah jus afair-
 48 zidai sijuþ. sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma aiþþau fareisaie.
 49. 50 alja so managei. þaiei ni kunnun vitof. fraqipanai sind. qaþ nikaudemus du
 51 im. saei afiddja du imma in naht sums visands izei. ibai vitof unsar stojiþ
 52 mannan. nibai faurþis hauseiþ fram imma jah ufkunnaiþ. wa taujai. andhofun
 jah qeþun du imma. ibai jah þu us galeilaia is. ussokei jah saiw þatei prau-
 8, 12 fetus us galeilaia ni urreisip. aftra du im iesus rodida qapuh. ik im liuhaþ

Christus; alii dixerunt: num e Galilaea Christus venit? 42. Nonne scriptura dixit, quod e semine Davidis et ex Bethlehem oppido, ubi fuit David, Christus venit? 43. Tunc dissensio in hac turba facta est de eo. 44. Quidam autem eorum voluerunt capere eum, sed non ullus imposuit in eum manus. 45. Iverunt autem hi ministri ad hos summos sacerdotes et Farisaeos; tunc dixerunt ad eos illi: cur non adduxistis eum? 46. Responderunt hi ministri: non ullo aevo locutus - est homo sicut hic homo. 47. Responderunt autem iis hi Farisaei: num etiam vos seducti estis? 48. Ecce an unus horum principum crederet ei aut Farisaeorum; 49. sed haec turba, qui non norunt legem, maledicti sunt. 50. Dixit Nicodemus ad eos, qui adit ad eum in nocte, quidam existens eorum: 51. num lex nostra iudicat hominem, nisi antea audit ab eo et agnoscit, quid faciat? 52. Responderunt et dixerunt ad eum: num etiam tu e Galilaea es? exquire et vide, quod profeta e Galilaea non exsurgit. 8, 12. Rursus ad eos Iesus locutus est dixitque: ego sum lux

ibai reddidit; quum autem addatur, nec tamen illud *þu* sensus patiat, emendatione opus est: quid probabilis illorum virorum coniectura sit, ipsi invenire non potuimus, cf. Cor. 1, 15, 29 sq.

7, 44—52. Hi versus maximam partem etiam in Skeir. p. 31 sqq. (51 sq.) leguntur.

7, 44. *ize vildedun*] (~ gr. — *ni*] St. † *nih*.

7, 45. *auhumistam*] Z. † *auhumistan*.

7, 46. *andhofun*] Skeir. c. codd. *þan* (autem) addit. — *andbahtos*] Skeir. + *qibandans þatei* addit, quod nullus gr. agnoscit, cf. ad M. 5, 8. — *aiv*] Ulf. c. cod. 7 ap. Mi. ° *οὐτως*.

7, 47. *sijuþ*] Skeir. *siuþ*.

7, 48. *sai jau*] ecce an = *μή*. — *aiþþau*] Z. † *aiþþan*; ceterum Skeir. addit *þize*.

7, 49. *so*] Z. † *sa*.

7, 50. *du imma*] gr. post *naht*. — *izei*] J. St. + *ize*.

7, 51. *mannan*] J. St. † *manna*. — *faurþis*] gr. post *imma*. — *ufkunnaiþ*] vid. ad vs. 17.

7, 52. *jah qeþun*] et dixerunt, Skeir. *qibandans* (dicentes), omissis quae sequuntur *du imma* contra omn. gr. auctoritatem. — *urreisip*] post hoc verbum J. St. addunt *jah* et deinde signum lacunae ponunt. In cod. autem Arg. nec voculae *jah* nec alius omissionis vestigium apparet, nam Goth. c. permultis codd. et verss. versum ultimum huius capituli et pericopam de adultera (8, 1—11) omittit; posterior igitur manus in cod. ad 8, 12 haec adscripsit: cap. 8. Ioh. iterum ergo Iesus locutus est iis dicens: Ego sum lux mundi. Quod hic praecedit initium capituli omissum est, uti et illud praecedens: et profectus est unusquisque in domum suam.

8, 12. *aftra*] Ulf. c. verss. ° *οὕ*. — *du im*] gr. post *iesus*.

manasedais. saei laisteiþ mik. ni gaggiþ in riqiza ak habaiþ liuhaþ libainais.
 13 þanuh qeþun du imma þai fareisaieis. þu bi þuk silban veitvodeis. so veit-
 14 vodipa þeina nist sunjeina. andhof iesus jah qaþ du im. jah jabai ik veit-
 vodja bi mik silban. sunja ist so veitvodipa meina. unte vai. waþro qam jah
 15 waþ galeipa. iþ jus ni vituþ. waþro qima aiþþau waþ galeipa. jus bi leika
 16 stoþiþ. iþ ik ni stoja ainnohun. aþþan jabai stoja ik. staua meina sunjeina
 17 ist. unte ains ni im. ak ik jah saei sandida mik atta. jah þan in vitoda izva-
 18 ramma gameliþ ist. þatei tvaddje manne veitvodipa sunja ist. ik im. saei
 19 veitvodja bi mik silban. jah veitvodeiþ bi mik saei sandida mik atta. qeþun
 þan du imma. war ist sa atta þeins. andhof iesus. ni mik kunnuþ nih attan
 20 meinana. iþ mik kunþedeiþ. jah þau attan meinana kunþedeiþ. þo vaurda
 rodida in gazaufylakio laisjands in alh. jah ainsþun ni faifah ina. unte nauh-
 21 þanuh ni qam weila is. þanuh qaþ aftra du im iesus. ik galeipa jah sokeiþ
 mik jah in fravaurhtai izvarai gadauþniþ. þadei ik gagga. jus ni maguþ
 22 qiman. qeþun þan iudaieis. nibai usqimai sis silbin. ei qiþiþ. þadei ik
 23 gagga. jus ni maguþ qiman. jah qaþ du im iesus. jus us þaim dalaþro sijuþ.
 iþ ik us þaim iupaþro im. jus us þamma fairwau sijuþ. iþ ik ni im us
 24 þamma fairwau. qaþ nu izvis. þatei gadauþniþ in fravaurhtim izvaraim. jabai

mundi, qui sequitur me, non it in tenebris, sed habet lucem vitae. 13. Itaque dixerunt ad eum hi Farisaei: tu de te ipso testaris, hoc testimonium tuum non est verum. 14. Respondit Iesus et dixit ad eos: etiam si ego testor de me ipso, verum est hoc testimonium meum, nam scio, unde veni, et quo eo; verum vos non scitis, unde venio, aut quo eo. 15. Vos secundum carnem iudicatis, verum ego non iudico quemquam. 16. At si iudico ego, iudicium meum verum est, nam solus non sum, sed ego et qui misit me pater. 17. Et autem in praecepto vestro scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. 18. Ego sum, qui testor de me ipso, et testatur de me, qui misit me, pater. 19. Dixerunt autem ad eum: ubi est hic pater tuus? Respondit Iesus: non me nostis neque patrem meum; si me nosceretis, etiam utique patrem meum nosceretis. 20. Haec verba locutus est in gazofylacio docens in templo et ullus non cepit eum, nam adhuc non venit hora eius. 21. Tunc dixit rursus ad eos Iesus: ego eo et quaeritis me et in peccato vestro morimini; quo ego eo, vos non potestis venire. 22. Dixerunt autem Iudaei: ne occidat se ipsum, quod dicit, quo ego eo, vos non potestis venire. 23. Et dixit ad eos Iesus: vos ex his deorsum estis; verum ego ex his superne sum, vos ex hoc mundo estis, verum ego non sum ex hoc mundo. 24. Dixi iam vobis, quod morimini in peccatis vestris, si

8, 15. iþ] verum, ° gr.

8, 16. aþþan] Ulf. c. codd. ° δέ, aþþan
 omim = graeco xai, uti L. 6, 32.

8, 19. nih] St. + ni. — jah þau] J. ‡ ict.,

St. ‡ jahþan, ceterum þau gr. omn. post kunþe-
 deiþ.

8, 23. iesus] Iesus, ° gr. omn. — iþ] utr. verum,
 ° gr. omn., vid. ad 6, 58. — þaim] sec., St. ‡
 þain. — iupaþro] Z. uti semper ‡ iupaþro.

25 auk ni galaubeiþ þatei ik im. gadauþniþ in fravaurhtim izvaraim. þaruh
 qeþun du imma. þu was is. jah qaþ du im iesus. anastodeins. þatei jah rodja
 26 du izvis. manag skal bi izvis rodjan jah stojan. akei saei sandida mik sun-
 27 jeins ist. jah ik. þatei hausida at imma. þata rodja in þamma fairwau. ni
 28 froþun þatei attan im qaþ. qaþuh þan du im iesus. þan ushauheiþ þana
 sunu mans. þanuh ufkunnaþ þatei ik im jah af mis silbin tauja ni vaiht ak
 29 svasve laisida mik atta meins. þata rodja. jah saei sandida mik miþ mis ist.
 30 ni bilaiþ mis ainamma atta. unte ik þatei leikaiþ imma tauja sinteino. þata
 31 imma rodjandin managai galaubidedun imma. þanuh qaþ iesus du þaim ga-
 laubjandam sis iudaium. jabai jus gastandiþ in vaurda meinamma. bi sunjai
 32 siponjos meinai sijuþ jah ufkunnaþ sunja jah so sunja frijans izvis briggjþ.
 33 andhofun imma. fraiv abrahamis sijum jah ni mannhun skalkinodedun aiv
 34 wanhun. waiva þu qiþis. þatei frijai vairþiþ. andhof im iesus. amen amen
 35 qiþa izvis þatei wazuh saei taujiþ fravaurht. skalks ist fravaurhtai. sah þan
 36 skalks ni visiþ in garda du aiva. sunus visiþ du aiva. jabai nu sunus izvis
 37 frijans briggjþ. bi sunjai frijai sijuþ. vaiht þatei fraiv abrahamis sijuþ akei
 38 sokeiþ mis usqiman. unte vaurd mein ni gamot in izvis. ik þatei

enim non creditis, quod ego sum, morimini in peccatis vestris. 25. Tunc dixerunt ad eum: tu quis es? Et dixit ad eos Iesus: principium, quod etiam loquor ad vos. 26. Multum debeo de vobis loqui et iudicare, sed qui misit me, verus est et ego, quod audivi apud eum, hoc loquor in hoc mundo. 27. Non intellexerunt, quod patrem iis dixit. 28. Dixit autem ad eos Iesus: quum exaltatis hunc filium hominis, tunc cognoscitis, quod ego sum et a me ipso facio non quidquam, sed sicut docuit me pater meus, hoc loquor. 29. Et qui misit me, cum me est; non reliquit me solum pater, nam ego, quod placet ei, facio semper. 30. Hoc eo loquente multi crediderunt ei. 31. Tunc dixit Iesus ad hos credentes sibi Iudaeis: si vos statis in verbo meo, in veritate discipuli mei estis 32. et cognoscitis veritatem, et haec veritas liberat vos reddit. 33. Responderunt ei: semen Abrahami sumus et non homini servivimus aevo ullo quomodo tu dicis, quod liberi fitis. 34. Respondit iis Iesus: amen, amen dico vobis, quod quisque qui facit peccatum, servus est peccato; 35. hic autem servus non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum. 36. Si igitur filius vos liberat, in veritate liberi estis. 37. Scio, quod semen Abrahami estis, sed quaeritis me occidere, quia verbum meum non capit in vobis. 38. Ego quod

8, 25. *anastodeins*] gr. omn. τὴν ἀρχήν, quod quum ab initio significare inter omnes constet, Ulf. autem convertat, tanquam Iesus responderit, se principium esse, sine dubio erravit ille cum versionibus et patribus latinis, qui eodem modo τὴν ἀρχήν acceperunt, vid. Griesb.

8, 26. *rodja*] loquor, gr. λέγω, Ulf. c. codd. λαλῶ legisse videtur, nam huic graeco verbo *rod-*

jan omnibus fere locis respondere solet; idem statim de vs. 45.

8, 31. *gastandiþ*] St. † *gastandit*.

8, 34. *fravaurhtai*] B. Z. + *fravaurhtais*; frequentissimus est usus dativi a substantivis pendens, vide de multis locis Mc. 2, 28 *fravja ist su sunus mans jah þamma sabbato*, cf. ad J. 9, 28.

gasaw at attin meinamma rodja. jah jus þatei hausideduþ fram attin izva-
 39 ramma taujiþ. andhofun jah qeþun du imma. atta unsar abraham ist. qaþ im
 40 iesus. iþ barna abrahamis veseiþ. vaurstva abrahamis tavidedeiþ. iþ nu so-
 keiþ mik usqiman mannan izei sunja izvis rodida. þoei hausida fram guþa.
 41 þatuh abraham ni tavida. jus taujiþ toja attins izvaris. þanuh qeþun imma.
 42 veis us horinassau ni sijum gabauranai. ainana attan aigum guþ. qaþ du im
 iesus. jabai guþ atta izvar vesi. friodedeiþ þau mik. unte ik fram guþa ur-
 rann jah qam. nih þan auk fram mis silbin ni qam. ak is mik insandida.
 43. 44 duwe maplein meina ni kunnuþ. unte ni maguþ hausjan vaurd mein. jus us
 attin diabaulau sijuþ jah lustuns þis attins izvaris vileiþ taujan. jains mana-
 maurþrja vas fram frumistja jah in sunjai ni gastuþ. unte nist sunja in imma.
 45 þan rodeiþ liugn. us seinaim rodeiþ. unte liugnja ist jah atta is. iþ ik þatei
 46 sunja rodida. ni galaubeiþ mis. was izvara gasakiþ mik bi fravaurht. þande
 47 sunja qiþa. duwe ni galaubeiþ mis. sa visands us guþa vaurda guþs hauseiþ.
 48 duþe jus ni hauseiþ. unte us guþa ni sijuþ. andhofun þan þai iudaieis jah
 qeþun du imma. niu vaila qiþam veis þatei samareites is þu jah unhulþon

vidi apud patrem meum, loquor, et vos quod audivistis a patre vestro, facitis. 39. Responderunt et dixe-
 runt ad eum: pater noster Abraham est. Dixit iis Iesus: si filii Abrahami essetis, opera Abrahami face-
 retis; 40. verum nunc quaeritis me occidere, hominem, qui veritatem vobis locutus - sum, quam audi-
 vi a deo; hoc Abraham non fecit. 41. Vos facitis opera patris vestri. Tunc dixerunt ei: nos e forni-
 catione non sumus nati, unum patrem habemus deum. 42. Dixit ad eos Iesus: si deus pater vester esset,
 amaretis utique me, quia ego a deo exii et veni, neque autem enim a me ipso non veni, sed is me misit.
 43. Cur loquelam meam non noscitis? quia non potestis audire verbum meum. 44. Vos e patre diabolo
 estis et desideria huius patris vestri vultis facere; ille homicida fuit ab initio et in veritate
 non stetit; nam non - est veritas in eo; quum loquitur mendacium, de suis loquitur, nam
 mendax est et pater eius. 45. Verum ego, quod veritatem locutus - sum, non creditis mihi.
 46. Quis vestrum increpat me ob peccatum? Dum veritatem dico, cur non creditis mihi? 47. Hic
 existens e deo verba dei audit; ideo vos non auditis, nam e deo non estis. 48. Responderunt
 autem hi Iudaei et dixerunt ad eum: nonne bene dicimus nos, quod Samarita es tu et daemonem

8, 38. *gasaw*] St. † *gasah*. — *jus*] Ulf. c. codd. ° *oþv*.

8, 42. *urrann*] Z. † *urran*. — *ni*] non ° gr. omn., offendit ea particula praecedente *nih* eo magis, quod Goth. graecorum morem negationes cumulandi imitari non solet, h. l. autem in nullo gr. duae negationes apparent. Cum gr. aliquoties fecit, vid. infra 9, 33. 16, 24. M. 27, 14. Mc. 7, 12. L. 9, 36. Cum nostro loco, ubi altera negatio temere

I.

additur, comparari potest formula *ni þanaseiþs ni* = *οὐκέτι* J. 16, 21. Cor. 2, 5, 16.

8, 43. *mein*] J. St. † *meins*.

8, 44. *manamaurþrja*] sic cod. Arg.; editt. † *mannamaurþrja*; cf. *manaseds*.

8, 45. *rodida*] locutus sum, gr. omn. *λαλῶ* (vid. ad vs. 26), cf. ad L. 10, 19.

8, 46. *duwe*] Ulf. c. codd. ° *þmeiþs*.

8, 48. *þan*] autem ° gr. — *qiþam*] St. † *qiþan*.

49 habais. andhof iesus. ik unhulpon ni haba ak svera attan meinana. jah jus
 50. 51 unsveraiþ mik. ik ni sokja hauhein meina. ist saei sokeiþ jah stojiþ. amen
 amen qiþa izvis. jabai was vaurd mein fastaiþ. dauþu ni gasaiwiþ aiva dage.
 52 þanuh qeþum du imma þai iudaieis. nu ufkunþedum þatei unhulpon habais.
 abraham gadauþnoda jah praufeteis. jah þu qiþis. jabai was mein vaurd fa-
 53 stai. ni kausjai dauþau aiva dage. ibai þu maiza is attin unsaramma abra-
 hama. saei gadauþnoda. jah praufeteis gadauþnodedun. wana þuk silban taujis
 54 þu. andhof iesus. jabai ik hauhja mik silban. so hauheins meina ni vaihts
 ist. ist atta meins. saei hauheiþ mik. þanei jus qiþiþ þatei guþ unsar ist.
 55 jah ni kunnuþ ina. iþ ik kann ina. jah jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina.
 56 sijau galeiks izvis hugnja. ak kann ina jah vaurd is fasta. abraham atta
 57 izvar sifaida. ei gasewi dag meinana. jah gasaw jah faginoda. þanuh qeþun
 þai iudaieis du imma. fimftiguns jere nauh ni habais jah abraham sawt.
 58. 59 qaþ im iesus. amen amen qiþa izvis. faurþizei abraham vaurþi. ik im. þanuh
 nemun stainans. ei vaurpeina ana ina. iþ iesus þan gafalh sik jah usiddja us
 9, 1 alh usleiþands þairh midjans ins jah warboda sva. jah þairhaggands gau-
 2 mida mann blindamma us gabaurþai. þaruh frehun ina siponjos is qiþandans.

habes? 49. Respondit Iesus: ego daemonem non habeo, sed honoro patrem meum, et vos inhonoratis me. 50. Ego non quaero gloriam meam; est qui quaerit et iudicat. 51. Amen, amen dico vobis, si quis verbum meum servat, mortem non videt aevo dierum. 52. Tunc dixerunt ad eum hi Iudaei: nunc cognovimus, quod daemonem habes; Abraham mortuus est et profetae, et tu dicis: si quis meum verbum servet, non gustet mortem aevo dierum. 53. Nam tu maior es patre nostro Abrahamo, qui mortuus est, et profetae mortui sunt? Quem te ipsum facis tu? 54. Respondit Iesus: si ego exalto me ipsum, haec gloria mea non quidquam est; est pater meus, qui exaltat me, quem vos dicitis, quod deus noster est. 55. Et non nescitis eum: verum ego nosco eum, et si dicerem, quod non noscam eum, sim similis vobis mendax. Sed nosco eum et verbum eius servo. 56. Abraham pater vester exultavit, quod videret diem meum, et vidit et gavisus est. 57. Tunc dixerunt hi Iudaei ad eum: quinquaginta annorum adhuc non habes et Abraham vidisti? 58. Dixit iis Iesus: amen, amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum. 59. Tunc sustulerunt lapides, ut iacerent in eum; verum Iesus tum abscondidit se et exiit e templo abiens per medios eos et praeteriit sic. 9, 1. Et transiens observavit hominem caecum e nativitate. 2. Tunc interrogarunt eum discipuli eius dicentes:

8, 50. iþ] Ulf. c. codd. ° δέ.
 8, 51. aiva dage] St. † ict., sic vs. 52 cum J.; ceterum dage (dierum) ° gr. omn. uti etiam vs. seq.
 8, 52. mein vaurd] ~ gr. omn. — aiva dage] vid. ad vs. 51. — aiva dage] vid. ad vs. 9, 27.
 8, 53. þu] tu, ° gr.

8, 54. unsar] noster, gr. ἡμῶν.
 8, 55. kunnjau] J. St. B. † kunnjau.
 8, 58. im] J. St. † imma.
 8, 59. þan] tum, ° gr. omn. — usleiþands — sva] abiens — sic, ° gr.

3 rabbei. was fravaurhta. sau þau fadrein is. ei blinðs gabaurans varþ. andhof
 iesus. nih sa fravaurhta nih fadrein is. ak ei bairhta vaurþeina vaurstva guþs
 4 ana imma. ik skal vaurkjan vaurstva þis sandjandins mik. unte dags ist. qimiþ
 5 nahts. þa..ei ni manna mag vaurkjan. þan in þamma fairwau im. liuhaþ im
 6 þis fairwaus. þata qiþands gaspaiv dalaþ jah gavaurhta fani us þamma spai-
 7 skuldra jah gasmait imma ana augona þata fani þamma blindin jah qaþ du
 imma. gagg þvahan in svumsl siloamis. þatei gaskeirjada insandips. galaiþ
 8 jah afþvoh jah qam saiwands. þanuh garaznans jah þai saiwandans ina faur-
 9 þis þatei is bidagva vas qeþum. niu sa ist. saei sat aihtronds. sumaih qeþum.
 10 þatei sa ist. sumaih þatei galeiks þamma ist. iþ is qaþ. þatei ik im. þanuh
 11 qeþun da imma. waiva usluknodedun þus þo augona. andhof jains jah qaþ.
 manna haitans iesus fani gavaurhta jah bismait mis augona jah qaþ mis.
 gagg afþvahan in þata svumsl siloamis. iþ ik galaiþ jah biþvahands ussav.

rabbi, quis peccavit, hinc an parentes eius, ut caecus natus fieret? 3. Respondit Iesus: neque hic peccavit, neque parentes eius; sed ut manifesta fierent opera dei in eo. 4. Ego debeo facere opera huius mittentis me, dum dies est; venit nox, quum non homo potest operari. 5. Dum in hoc mundo sum, lux sum huius mundi. 6. Hoc dicens sputavit humum et fecit lutum ex hoc sputo et livitit ei in oculos hoc lutum huic caeco 7. et dixit ad eum: vade lavare in natatorium Siloamis, quod interpretatur: missus; ivit et abluit et venit videns. 8. Tunc vicini et hi videntes eum antea, quod is mendicus fuit, dixerunt: nonne hic est, qui sedit mendicans? 9. Quidam dixerunt, quod hic est; quidam, quod similis huic est; verum is dixit, quod ego sum. 10. Tunc dixerunt ad eum: quomodo aperti sunt tibi hi oculi? 11. Respondit ille et dixit: homo, vocatus Iesus, lutum fecit et unxit mihi oculos et dixit mihi: vade ablueri in hoc natatorium Siloamis; verum ego ivi et lavans vidi.

9, 2. sau þau] J. St. † sa uþþau. — blinðs] sic cod. Arg.; Hz. † blins.

9, 4. þa..ei] editt. † þatei; quid in cod. Arg. scriptum fuerit, cognosci non potest, quum inter þa et ei pars membranae exesa sit, spatium autem tantum est, ut duas literas capere posse videatur, quarum alterius post a vestigium d, alterius ante e aut m aut n aut similis cuiusdam relictum est. Itaque quamquam þadei et þarei, quas coniecturas Z. proposuit, quia neque ita spatium expleatur, neque utrumque verbum illud graeco *δτε* satis accommodatum sit, rectas esse negamus, tamen e tota gothicorum verborum copia nullum invenimus, quod reponi mereatur. Unum quod cum quadam probabilitate conieceris, est þandei, pro quo librarius literis negligenter transpositis þadnei scripsisse putandus est, sic quidem Mc. 14, 13 gaggast pro gaggats scripserat. — ni manna] St. † meinamma.

9, 6, imma] ei, ° gr. — ana augona] gr. omn., qui habent, post fani ponunt. — blindin] J. St. † blindis.

9, 7. þvahan] lavare, gr. omn. *νίψαι*, imperativum medii, sic Gothus alterum imperativum *ἀσυνδέτως* alteri adiunctum per infinitivum saepius reddit, vid. M. 5, 24 gagg gasibjon. Mc. 1, 44. cf. L. 18, 22. J. 10, 21. — galaiþ] Ulf. c. codd. ° *ούν*.

9, 8. is] is, ° gr. omn.

9, 9. sumaih] sec., J. St. † sumai. — iþ] verum, ° gr.

9, 10. þo] J. St. B. ° †, forsitan quia in cod. Arg. supra est scriptum, sed prima manus scripsit.

9, 11. afþvahan] ablueri, gr. *καὶ νίψαι* et post siloamis quidem; Ulf. cum iis codd., qui *νίψαι* post *ὑπάρχει* legunt; ceterum vide ad vs. 7. — in þata svumsl siloamis] in hoc natatorium Siloamis, gr. *εἰς τὸν Σιλωάμ*. — ik] ego, ° gr. omn.

12.13 qeþun þan du ïmma. war ïst sa. iþ is qaþ. ni vai. gatiuhand ïna du farei-
 14 saium þana saei vas blinds. vasuh þan sabbato. þan þata fani gavaurhta iesus
 15 jah uslauk ïmma augona. aftra þan frehun ïna jah þai fareisaieis. waiva
 ussaw. iþ is qaþ jah þaim. fani galagida mis ana augona jah afþvoh jah
 16 saiwa. qeþun þan sumai þize fareisaie. sa manna nist fram guþa. þande sab-
 bate daga ni vitaiþ. sumaih qeþun. waiva mag manna fravaurhts svaleikos
 17 taiknins taujan. jah missaqiss varþ miþ im. qeþunuh du þamma faurþis blin-
 din aftra. þu wa qiþis bi þana ei uslauk þus augona. iþ is qaþuh. þatei
 18 praufetus ïst. ni galaubidedun þan iudaeis bi ïna. þatei is blinds vesi jah
 19 ussewi. unte atvopidedun þans fadrein is þis ussaiwandins. jah frehun ïns
 qiþandans. sau ïst sa sunus izvar. þanei jus qiþiþ þatei blinds gabaurans
 20 vaurþi. waiva nu saiwiþ. andhofun þan im þai fadrein is jah qeþun. vi-
 21 tum þatei sa ïst sunus unsar jah þatei blinds gabaurans varþ. iþ waiva nu
 saiwiþ. ni vitum. aiþþau was uslauk ïmma þo augona. veis ni vitum. silba
 22 usvahsans ïst. ïna fraihniþ. silba bi sik rodjai. þata qeþun þai fadrein is.
 unte ohtedun sis iudaiuns. juþan auk gaeþun sis iudaeis. ei jabai was ïna
 23 andhaihaiti xristu. utana synagogais vairþai. duþe þai berusjos is qeþun.

12. Dixerunt autem ad eum: ubi est hic? Verum is dixit: non scio. 13. Adducunt eum ad Farisaeos hunc, qui fuit caecus. 14. Fuit autem sabbatum, quum hoc lutum fecit Iesus et aperuit ei oculos. 15. Rursus autem interrogarunt eum etiam hi Farisaei, quomodo vidit. Verum is dixit etiam his: lutum posuit mihi ad oculos et abluí et video. 16. Dixerunt autem quidam horum Farisaeorum: hic homo non est a deo, quia sabbatorum diem non observat; quidam dixerunt: quomodo potest homo peccator talia signa facere? Et dissensio facta est inter eos. 17. Dixerunt ad hunc antea caecum rursus: tu, quid dicis de hoc, quod reclusit tibi oculos? Verum is dixit, quod profeta est. 18. Non crediderunt autem Iudaei de eo, quod is caecus esset et videret, donec advocarunt hos parentes eius, huius videntis. 19. Et interrogarunt eos dicentes: hicne est hic filius vester, quem vos dicitis, quod caecus natus fieret? quomodo nunc videt? 20. Responderunt autem iis hi parentes eius et dixerunt: scimus, quod hic est filius noster et quod caecus natus fuit; 21. verum quomodo nunc videt, non scimus, aut quis aperuit ei hos oculos, nos non scimus; ipse adultus est, eum interrogate, ipse de se loquatur! 22. Hoc dixerunt hi parentes eius; nam timerunt sibi Iudaeos, iam enim dixerunt - apud se Iudaei, ut si quis eum confiteretur Christum, extra synagoga fiat. 23. Itaque hi parentes eius dixerunt,

9, 12. iþ is] verum is, ° gr. omn.
 9, 13. gatiuhand] St. † gatjukand. ~~... ..~~ ἄρα redditum esse videatur, vid. M. 9, 18. J. 9,
 9, 15. fareisaieis] sic cod. Arg.; J. St. Hz.
 † fareisaeis. — jah] sec. etiam, ° gr. omn.
 9, 16. sumai] gr. omn. post fareisaie.
 9, 17. faurþis] antea, Ulf. c. cod. 11 ap. Mi.
 ποτέ legit.
 9, 18. is] pr. is, ° gr. omn.
 9, 19. nu] nunc, qua particula quum graecum
 25. 16, 12 (cf. 9, 21), Ulf. ovv omisit.
 9, 20. þan] autem, ° gr.; ceterum Ulf. c. codd.
 aliis dé, an cum aliis ovv legerit, quum þan utri-
 que particulae respondeat, certo dici non potest.
 9, 22. utana synagogais] J. St. † ict. —
 vairþai] sic cod. Arg.; J. B. † varþai.

24 þatei usvahsans ist. silban fraihniþ. atvopidedun þan anþamma sinþa þana
 mannan. saei vas blinds. jah qeþun du imma. gif hauhein guþa. veis vitum
 25 þatei sa manna fravaurhts ist. þanuh andhof jains. jabai fravaurhts ist. ik ni
 26 vait. þat-ain vait ei blinds vas iþ nu saiwa. þanuh qeþun aftra. wa gatavida
 27 þus. waiva uslauk þus augona. andhof im. qaþ izvis ju jah ni hausideduþ.
 28 wa aftra vileiþ hausjan. ibai jah jus vileiþ þamma siponjos vairþan. þanuh
 laikum imma jah qeþun. þu is siponeis þamma. iþ veis moses siponjos sijum.
 29 veis vitum þatei du mose rodida guþ. iþ þana ni kunnun waþro ist.
 30 andhof sa manna jah qaþ du im. auk in þamma sildaleik ist þatei jus ni
 31 vituþ waþro ist. jah uslauk mis augona. vitumuh þan þatei guþ fravaurh-
 taim ni andhauseiþ. ak jabai was guþblostreis ist jah viljan is taujiþ. þamma
 32 hauseiþ. fram aiva ni gahausiþ vas þatei usluþiþ was augona blindamma
 33. 34 gabauranamma. nih vesi sa fram guþa. ni mahtedi taujan ni vaiht. andhofun
 jah qeþun du imma. in fravaurhtim þu gabaurans varst alls jah þu laiseis
 35 unsis. jah usvaurpun imma ut. hausida iesus þatei usvaurpun imma ut jah

quod adultus est, ipsum interrogate! 24. Advocarunt autem altera vice hunc hominem, qui fuit caecus, et dixerunt ad eum: da gloriam deo! Nos scimus, quod hic homo peccator est. 25. Tunc respondit ille: si peccator est, ego non scio; hoc unum scio, quod caecus fui, verum nunc video. 26. Tunc dixerunt rarsus: quid fecit tibi, quomodo recludit tibi oculos? 27. Respondit iis: dixi vobis iam et non audivistis, quid iterum vultis audire? num etiam vos vultis huic discipuli fieri? 28. Tunc deriserunt eum et dixerunt: tu es discipulus huic, verum nos Mosis discipuli sumus. 29. Nos scimus, quod ad Mosem locutus est deus; verum hunc non noscimus, unde est. 30. Respondit hic homo et dixit ad eos: nam in hoc mirabile est, quod vos non scitis, unde est, et recludit mihi oculos. 31. Scimus vero, quod deus peccatores non exaudit, sed si quis probus est et voluntatem eius facit, hunc audit. 32. Ab aevo non auditum fuit, quod recludit aliquis oculos caeco nato. 33. Nisi esset hic a deo, non posset facere non quidquam. 34. Responderunt et dixerunt ad eum: in peccatis tu natus fuisti omnis et tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. 35. Audivit Iesus, quod eiecerunt eum foras, et

9, 25. jains] Ulf. c. codd. ° καὶ εἶπεν. —
 ik] ego, ° gr. omn. — þat-ain] hoc unum, gr.
 omn. Ev, sic Rom. 9, 10. Cor. 2, 8, 19. Gal. 3,
 2 (quo loco = τοῦτο μόνον), cf. Skeir. 38, 23.
 Ceterum de þat-ain pro þata ain scripto cf. ad
 10, 13; caveas autem eum þatainei confundas,
 quod merum adverbium est, quum þat-ain sub-
 stantivi vice fungatur. — mose] mose, gr. Mos;
 9, 26. qeþun] Ulf. ° αὐτῷ. — siponeis þamma]
 9, 28. þanuh] tunc, ° gr. — moses] editores
 pro genitivi forma habent, quae aliis locis mosezis
 est, vid. 7, 23. Mc. 12, 26. L. 2, 22. Cor. 1,
 9, 9, 2, 3, 7; sed cum Gothi discipulum esse ali-

cui, non alicuius dicere soleant (vid. paulo ante
 siponeis þamma), aut Ulf. moses pro dativo utitur,
 aut librarius pro mose (5, 46. 7, 22. Mc. 9, 4.
 L. 9, 33 al.) per errorem moses scripsit. —
 siponjos sijum] ~ gr. omn.

9, 30. auk] notanda est particula insolita sede
 posita, quum enim post unum plurave verba enun-
 tiati locum suum habere soleat, nunc a principio
 ponitur, sic Skeir. 38, 4. cf. de rahtis ad Rom.
 10, 18.

9, 31. guþ fravaurhtaim] ~ gr.

9, 33. mahtedi] St. † maþedi.

9, 34. þu] St. † tu.

36 bigat ina qapuh du imma. þu gaulaubeis du sunan gabs. andhof jains jah qap.
 37 an was ist. frauja. ei galaubjau du imma. qap þan imma iesus. jah gasawt
 38 ina jah saei rodeiþ miþ þus. sa ist. iþ is qapuh. galaubja. frauja. jah inwait
 39 ina. jah qap iesus. du stauai ik in þamma fairwau qam. ei þai unsaiwan-
 40 dans saiwaina jah þai saiwandans blindai vairþaina. jah hausidedun þize fa-
 reisaie sumai þata þai visandans miþ imma jah qeþun du imma. ibai jah
 41 veis blindai sijum. qap im iesus. iþ blindai veseiþ. ni þau habaidedeiþ fra-
 vaurhtais. iþ nu qiþiþ. þatei gasaiwam. eipan fravaurhts izvara þairhvisiþ.
 10, 1 amen amen qiþa izvis. saei inn ni atgaggiþ þairh daur in gardan lambe ak
 2 steigþ alþapro. sah hlifstus ist jah vadedja. iþ sa inngaggands þairh daur
 3 hairdeis ist lambe. þammuh dauravards uslukip. jah þo lamba stibnai is
 4 hausjand. jah þo svesona lamba haitiþ hi namin. jah ustiuhip þo. jah þan þo
 svesona ustiuhip. faura im gaggiþ. jah þo lamba ina laistjand. unte kunnun
 5 stibna is. iþ framþjana ni laistjand ak þliuhand faura imma. unte ni kunnun
 6 þize framþjane stibna. þo gajukon qap im iesus. iþ jainai ni froþun. wa vas.

invenit eum dixitque ad eum: tu credisne ad filium dei? 36. Respondit ille et dixit: an quis est, domine, ut credam ad eum? 37. Dixit autem ei Iesus: et vidisti eum et qui loquitur cum te, hic est. 38. Verum is dixit: credo, domine! Et adoravit eum. 39. Et dixit Iesus: ad iudicium ego in hunc mundum veni, ut hi non-videntes videant et hi videntes caeci fiant. 40. Et audiverunt horum Farisaeorum quidam hoc hi existentes cum eo et dixerunt ad eum: num etiam nos caeci sumus? 41. Dixit is Iesus: si caeci essetis, non utique haberetis peccatum; verum nunc dicitis, quod videmus; igitur peccatum vestrum permanet. 10, 1. Amen, amen dico vobis, qui intro non adit per portam in stabulum ovium, sed scandit aliunde, hic fur est et maleficus; 2. verum hic iniens per portam pastor est ovium, 3. huic ianitor recludit, et hae oves vocem eius audiunt, et has proprias oves vocat in nomine et educit has. 4. Et quum has proprias educit, ante eas vadit et hae oves eum sequuntur, nam noscunt vocem eius. 5. Verum alienum non sequuntur, sed fugiant ab eo, nam non noscunt horum alienorum vocem. 6. Hanc parabolam dixit iis Iesus, verum illi non intellexerunt, quid fuit,

9, 35. *gaulaubeis*] sic cod. Arg.; editt. † *galaubeis*, vid. ad M. 9, 26.

9, 36. *an*] particula interrogativa respondens graeco *καί* in interrogatione ante pronomen collocato, vid. ad L. 3, 10, pro quo Goth. aliis locis *jah* quoque utitur, vid. Mc. 10, 26. L. 3, 14. Cor. 2, 2, 2.

9, 39. *þamma*] hunc, Sch. Ulfilam falso in iis numerat, qui *rouzov* omittunt.

9, 40. *sumai*] quidam, ° gr. omn., additamentum minus necessarium, quum genitivus *fareisaie* a *þai visandans* pendeat.

9, 41. *qiþiþ*] cod. Arg. † *qiþiþ*; sic librarius

saepius erravit, repetens easdem syllabas in diversis lineis, vid. ad M. 5, 31 et L. 1, 65. J. 7, 45 (ubi in Skeir. *jai* [*jainai* scribitur]; saepius id ei etiam in eadem linea accidit, vid. ad 12, 47. 13, 13. Mc. 10, 29. L. 6, 17. cf. ad Cor. 2, 10, 12. — *eiþan*] sic recte ict. editt. et Grim. III. 282, respondet enim simplici particulae *οὐν* vel *ὄστε*; male igitur Oestitt. Cor. 1, 11, 27 et Mssm. Skeir. 41, 21. 43, 3. 46; 14. 47, 6 *ei þan* div. ediderunt.

10, 1. *daur*] St. † *dauk*, sic vs. sq.

10, 2. *daur*] vid. ad vs. 1.

10, 3. *stibnai*] J. St. † *stibna*.

10, 4. *svesona*] Ulf. ° *πρόβατα*.

7 þatei rodida du ïm. þanuh qap aftra du ïm ïesus. amen amen qifa izvis.
 8 þatei ik ïm daur þize lambe. allai sva managai sve qemun. þiubos sind jah
 9 vadedjans. akei ni hausidedun ïm þo lamba. ik ïm þata daur. þairh mik
 jabai was ïngaggiþ. ganisiþ jah ïngaggiþ jah utgaggiþ jah vinja bigitiþ.
 10 þiubs ni qimiþ nibai ei stilai jah ufsneiþai jah fraqistjai. iþ ik qam ei libain
 11 aigeina jah managizo aigeina. ik ïm hairdeis gods. hairdeis sa goda saivala
 12 seina lagjiþ faur lamba. iþ asneis jah saei nist hairdeis. þizei ni sind lamba
 svesa. gasaiwiþ vulf qimandan jah bileiþiþ þaim lambam jah þliuhiþ. jah sa
 13 vulfs fravilviþ þo jah distahjiþ þo lamba. iþ sa asneis afþliuhiþ. unte asneis
 14 ist jah ni kar-ist ïna þize lambe. ik ïm hairdeis sa goda jah kann meina
 15 jah kunnun mik þo meina. svasve kann mik atta jah ik kann attan jah sai-
 -16 vala meina lagja faur þo lamba. jah anþara lamba aih. þoei ni sind þis
 avistris. jah þo skal briggan. jah stibnos meinaizos hausjand jah vairþand
 17 ain aveþi. ains hairdeis. duþe atta mik frijoþ. unte ik lagja saivala meina.
 18 ei aftra nimau þo. ni washun nimiþ þo af mis silbin. valdufni haba aflagjan

quod locutus - est ad eos. 7. Tunc dixit iterum ad eos Iesus: amen, amen dico vobis, quod ego sum porta harum ovium; 8. omnes tam multi quam venerunt, fures sunt et malefici; sed non audiverunt eos hae oves. 9. Ego sum haec porta, per me si quis iuit, valet et inuit et exit et pascuam invenit. 10. Faur non venit, nisi ut furetur et dissecet et perdat; verum ego veni, ut vitam habeant et plus habeant. 11. Ego sum pastor bonus, pastor hic bonus animam suam ponit pro ovibus; 12. verum mercenarius et qui non - est pastor, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem et relinquit has oves et fugit, et hic lupus arripit has et dissipat has oves. 13. Verum hic mercenarius aufugit, nam mercenarius est et non cura - est ei harum ovium. 14. Ego sum pastor hic bonus et nosco meas et noscunt me hae meae, 15. sicut noscit me pater et ego nosco patrem et animam meam pono pro his ovibus. 16. Et alias oves habeo, quae non sunt huius ovilis, et has debeo ducere, et vocem meam audiant et fiunt unum ovile, unus pastor. 17. Ideo pater me amat, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam hanc. 18. Non quisquam sumit hanc a me ipso, potestatem habeo deponere

10, 7. ïm] sec., J. † am.

10, 8. sve] Ulf. c. codd. ° πρὸ ἐμοῦ.

10, 9. ïngaggiþ] sec., St. † ïngaggiþ.

10, 10. iþ] verum, ° gr. cf. ad 6, 58.

10, 11. faur] J. St. † faura, sic etiam vs. 15.

10, 12. þliuþiþ] St. † iliuhiþ.

10, 13. kar - ist] per elisionem pro kara ist

(cf. 12, 6), sic þat - ist, þat - ain, nist pro

þata ist, þata ain, ni ist; Ulf. omisso verbo

substantivo saepius kara solum ponit, vid. M. 27,

4. Mc. 4, 38. 12, 14.

10, 14. kunnun — meina] noscunt — meae, gr.

γινώσκωμαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν; ceterum J. St. † kunnun.

10, 15. faur] vid. ad vs. 11.

10, 16. þis avistris] sic cod. Arg.; J. † þiza

vistris, St. † þisa vistris. — ain aveþi] J. St.

B. probante Z. † aina veþi; aveþi, quod iam

lh. probavit rectum esse, nunc e Cor. 1, 9, 7 co-

gnoscitur; idemque locus Schulzium, qui Ulf. ἀλή

pro ποιμνῆ legisse adnotat, erroris arguit, ibi enim

quoque aveþi = ποιμνῆ.

10, 18. mis silbin] me ipso, pronum esset

dicere, Ulf. c. codd. ἀλλ' — ἐμαντοῦ omisiase, sed

þo jah valdufni haba aftra niman þo. þo anabusn nam at attin meinamma.
 19. 20 þanuh missaqiss aftra varþ miþ iudaium in þize vaurde. qeþunuh managai
 21 ize. unhulþon habaiþ jah dvalmoþ. wa þamma hauseiþ. sumaih qeþun. þo
 vaurda ni sind unhulþon habandins. ibai mag unhulþo blindaim augona uslu-
 22. 23 kan. varþ þan inniuþiþa in iairusaulymai jah vintrus vas. jah warboda iesus
 24 in alh in ubizvai saulaumonis. þanuh birunnun ina iudaeis jah qeþun du
 imma. und wa saivala unsara hahis. jabai þu sijais xristus. qiþ unsis andau-
 25 giba. andhof iesus. qaþ izvis. jah ni galaubeiþ. vaurstva þoei ik tauja in na-
 26 min attins meinis. þo veitvodjand bi mik. akei jus ni galaubeiþ. unte ni sijuþ
 27 lambe meinaize. svasve qaþ izvis. lamba meina stibnai meinai hausjand. jah
 28 ik kann þo. jah laistjand mik. jah ik libain aiveinon giba im. jah ni fra-
 29 qistnand aiv. jah ni fravilviþ washun þo us handau meinai. atta meus
 þatei fragaf mis. maizo allaim ist. jah ni aiv ainshun mag fravilvan þo us
 30. 31 handau attins meinis. ik jah atta meus ain siju. nemun aftra stainans þai

hanc et potestatem habeo iterum sumere hanc. Hoc praeceptum accepi a patre meo. 19. Tunc dissensio iterum facta - est inter Iudaeos ob haec verba 20. dixeruntque multi eorum: daemonem habet et insanit; quid hunc auditis? 21. Quidam dixerunt: haec verba non sunt daemonem habentis, num potest daemon caecis oculos recludere? 22. Facta - est autem innovatio in Ierusalyma et hiems fuit; 23. et ambulavit Iesus in templo in porticu Solomonis. 24. Tunc circumdederunt eum Iudaei et dixerunt ad eum: usque quid animam nostram tollis? si tu sis Christus, dic nobis palam. 25. Respondit Iesus: dixi vobis, et non creditis; opera, quae ego facio in nomine patris mei, haec testantur de me. 26. Sed vos non creditis, quia non estis ovium mearum, sicut dixi vobis. 27. Oves meae vocem meam audiunt, et ego nosco has, et sequuntur me. 28. Et ego vitam aeternam do iis, et non pereunt unquam, et non eripit quisquam has e manu mea. 29. Pater meus quod tradidit mihi, maius omnibus est, et non unquam ullus potest eripere has e manu patris mei. 30. Ego et pater meus unum sumus. 31. Sustulerunt iterum lapides hi

hoc non verum esse, *mis silbin* ostendit, quod graeco *εμavτοῦ*, non *εμοῦ* respondet; neque sic sensum probum *mis silbin* praeberet. Potius librarius oculis suis a *þo af mis* ad *þo af mis silbin* lapsus *af mis. akei ik lagja þo* (*ἀπ' εμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν*) omisisse dicendus est, vid. ad Rom. 9, 15. Parum absuit, quin Z. iam verum tetigisset. Lacunae, cuius signum St. post *þo* habet, in cod. Arg. nullum est vestigium. — at] J. St. B. † *bi*.

10, 20. *qeþunuh*] dixeruntque, gr. *ἔλεγον* *δέ*; Ulf. quamquam cum verss. latt. *xai*, cui apte —*uh* respondet, legisse dici potest, tamen nobis c. codd. *οὐν* legisse videtur, vid. 16, 18 *qeþunuh* = *ἔλεγον οὐν*, cf. ad 18, 26.

10, 21. *mag unhulþo*] ~ gr. omn. *propter cod. 225*.

10, 23. *ubizvai*] cod. Arg. a recentiore manu † *ubizali*.

10, 25. *andhof*] Ulf. ° *αὐτοῖς*.

10, 27. *meinai*] B. † *meina*.

10, 29. *þatei — maizo*] quod — maius, gr. *οὐν*, *δς* — *μειζων*, Goth. c. Γ. patribus latt. et Vulg. [*cod. L.* — *ai aiv*] J. St. B. † ict.; ceterum *aiv* (unquam) ° gr. omn. — *þo*] has, ° gr.

10, 30. *meins*] meus, ° gr. — *siju*] sic cod. Arg.; editt. + *sijum*; est autem, quam sensus postulat, prima persona dualis numeri, sic infra 17, 22. cf. ad Mc. 10, 39. vid. Grim. I. 840, 1.

10, 31. *nemun*] Ulf. c. codd. ° *οὐν*.

32 iudaieis. ei vaurpeina ana ina. andhof im iesus. managa goda vaurstva atau-
 33 gida izvis us attin meinamma. in warjis þize vaurstve staineip mik. andhofun
 imma þai iudaieis. in godis vaurstvis ni stainjam þuk ak in vajamereins jah
 34 þatei þu manna visands taujis þuk silban du guþa. andhof im iesus. niu ist
 35 gameliþ in vitoda izvaramma. ik qaþ. guda sijuþ. jabai jainans qaþ guda. du
 36 þamei vurd guþs varþ. jah ni maht ist gatairan þata gamelido. þanei atta
 gaveihaida jah insandida in þana fairwu. jus qiþiþ þatei vajamerjau. unte
 37 qaþ. sunus guþs im. niba taujau vaurstva attins meinis. ni galaubeiþ mis.
 38 ip jabai taujau. niba mis galaubjaiþ. þaim vaurstvam galaubjaiþ. ei ufkun-
 39 naiþ jah galaubjaiþ þatei in mis atta jah ik in imma. sokidedun ina aftra
 40 gafahan jah usiddja us handum ize. jah galaiþ aftra ufar iaurdanu in þana
 41 stad. þarei vas iohannes frumist daupjands. jah salida jainar. jah managai
 qemun at imma jah qeþum þatei iohannes gatavida taikne ni ainohun. ip
 42 allata þatei qaþ iohannes hi þana. sunja vas. jah galaubidedun managai du
 11, 1 imma jainar. vasuh þan sums siuks lazarus af beþanias us haimai marjins

Indaei, ut iacerent super eum. 32. Respondit iis Iesus: multa bona opera ostendi vobis a patre meo, ob quod horum operum lapidatis me? 33. Responderunt ei hi Indaei: ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam et quod tu, homo existens, facis te ipsum ad deum. 34. Respondit iis Iesus: nonne est scriptum in praecepto vestro: ego dixi, dii estis. 35. Si illos dixit deos, ad quos verbum dei factum est, et non possibile est solvi hoc scriptum: 36. quem pater sanctificavit et misit in hunc mundum, vos dicitis, quod blasphemem, quia dixi: filius dei sum. 37. Nisi faciam opera patris mei, ne credite mihi; 38. verum si faciam, nisi mihi credatis, his operibus credatis, ut cognoscatis et credatis, quod in me pater et ego in eo. 39. Quaesiverunt eum iterum capere, et exiit e manibus eorum. 40. Et ivit iterum trans Jordanum in hunc locum, ubi fuit Iohannes primum baptizans; et mansit illic. 41. Et multi venerunt ad eum et dixerunt, quod Iohannes fecit signorum non ullum, verum omne, quod dixit Iohannes de hoc, veritas fuit. 42. Et crediderunt multi ad eum illic. 11, 1. Fuit autem quidam aegrotus Lazarus a Bethania, ex vico Marjae

10, 32. im] J. St. B. † him.

10, 33. iudaieis] Ulf. c. codd. ° λέγοντες.

10, 35. þamei] J. St. † þammei.

10, 36. vajamerjau] blasphemem, gr. βλασφημείς, Ulf. c. codd. ap. Mi.

10, 37. niba] exspectaveris jabai ni, sic enim Goth. aliis locis graecum εἰ οὐ recte reddere solet, vid. Mc. 11, 26. L. 16, 11 sq. Cor. 1, 15, 13.

16. 32. aut þande ni J. 5, 47; niba = εἰ μή.

10, 38. niba mis] nisi mihi, gr. omn. ἄν μοι μή (οὐ). — þaim vaurstvam galaubjaiþ] Hz. ° †. — ufkunnaiþ] St. † uskunnaiþ.

I.

10, 39. sokidedun] Ulf. c. codd. ° οὐν. — ina aftra] ~ gr. — handum] manibus, gr. omn. χειρός praeter cod. q ap. Mi.

10, 40. þarei] St. † þatei. — jainar] St. † jainak.

10, 41. iohannes] pr., Ulf. c. codd. ° μέν — gatavida taikne] ~ gr.

10, 42. galaubidedun] St. † galaubitedun. — jainar] gr. ante du.

11, 1. beþanias] vid. ad M. 27, 57. — svistre] St. † svisttre.

2 jah marþins svisters izos. vasuh þan marja. soei salboda fraujan balsana jah
 3 hisvarb fotuns is skufta seinamma. þizozei broþar lazarus siuks vas. insandi-
 dedum þan þos svistrjus is du imma qþandeins. frauja sai. þamei friþos. siuks
 4 ist. ip is gahansjands qap. so siukei rist du dauþau ek in hauheinans guþs.
 5 ei hanhjaidau sunus guþs þairh þata. friþodeh þan iesus marþan jah svistar
 6 izos jah lazarus. sve hausida þatei siuks vas. þanuh þan salida in þammei
 7 vas stada tvans dagans. þaproh þan afar þata qap du siponjam. gaggam in
 8 iudaian aftra. qeþun du imma þai siponjos. rabbei. nu sokidedum þak afvair-
 9 pan stainam iudeaieis. jah aftra gaggis jaind. andhof iesus. nu tvalf sind wei-
 los dagis. jabai was gaggiþ in dag. ni gastiggqiþ. unte liehaþ þis fairvaus
 10 gasaiwiþ. appan jabai was gaggiþ in naht. gastiggqiþ. unte liuhad rist in
 11 imma. þo qap jah afar þata qiþiþ du im. lazarus friþonds ussar gasaiwlep.
 12 akei gaggam ei usvakjau ina. þanuh qeþun þai siponjos is. fraeja. jabai
 13 slepiþ. hails vairþiþ. qapuh þan iesus bi dauþu is. ip jainai hugidedum þatei
 14 is bi slep qeþi. þanuh þan qap du im iesus svikunþaba. lazarus gasvalt.
 15 jah fagino in izvara ei galaubjaiþ. unte ni vas jainar. akei gaggam du imma.
 16 þanuh qap þomas. saei haitada didimus. þaim gahlaibam seinaim. gaggam

et Marthae, sororis eius. 2. Fuit autem Marja, quae unxit dominum balsamo et tersit pedes eius capillo suo, cuius frater Lazarus aegrotus fuit. 3. Miserunt autem hae sorores eius ad eum dicentes: domine, ecce, quem amas, aegrotus est. 4. Verum is audiens dixit: haec aegritudo non est ad mortem, sed ob gloriam dei, ut exaltetur filius dei per hoc. 5. Amavit autem Iesus Martham et sororem eius et Lazarum. 6. Ubi audivit, quod aegrotus fuit, tunc autem mansit in quo fuit loco duos dies; 7. deinde autem post hoc dixit ad discipulos: imus in Iudaeam iterum. 8. Dixerunt ad eum hi discipuli: rabbi, iam quae-siverunt te proicere lapidibus Iudaei, et iterum vadis illuc? 9. Respondit Iesus: nonne duodecim sunt horae diei? si quis vadit in diebus, non offendit, nam lucem huius mundi videt. 10. At si quis vadit in nocte, offendit, nam lux non est in eo. 11. Haec dixit et post hoc dicit ad eos: Lazarus, amicus noster, obdormivit, sed imus, ut excitem eum. 12. Tunc dixerunt hi discipuli eius: domine, si dormit, sanus fit. 13. Dixit autem Iesus de morte eius, verum illi putaverunt, quod is de dormitione diceret. 14. Tunc autem dixit ad eos Iesus manifeste: Lazarus obiit, 15. et gaudeo ob vos, ut credatis, quia non fui illic, sed imus ad eum. 16. Tunc dixit Thomas, qui vocatur Didimus, his sociis suis: imus

11, 2. fraujan] J. St. B. † fraujin.

11, 3. is] eius, ° gr.

11, 4. is] is, sic cod. Arg. et edit. , gr. omn. Ἰησοῦς, vid. ad Mc. 1, 42. — so] haec, Sch. falso adnotat, Ulf. omittit ἀντη. — þairh þata] per hoc, gr. omn. δι' αὐτῆς (intell. ἀσθενείας); exspectaveris þairh þo (intell. siukeim), sed Goth. ad sensum totius enuntiatii refert.

11, 6. sve] Ulf. ° öv. — þan] St. † þana.

11, 8. þai] St. ° †. r

11, 11. gaggam] imus, gr. omn. πορεύομαι, gaggam aliis locis graeco ἀγωμεν fera respondet.

11, 12. slepiþ] vid. ad M. 9, 24.

11, 13. is] sec. is, ° gr. omn. — bi slep] de dormitione, gr. omn. περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἵπνου; ceterum recentior manus in cod. Arg. pro slep absurde mutavit saeus, vid. ad M. 9, 24.

11, 16. seinaim] suis, ° gr.

r 11, 9. In dag] in diebus, gr. omn. ἐν τῷ ἡμέρῃ, quod gothice est in daga, v. Rom. 12, 12, cf. ad Ep. 6.

17 jah veis ei gasviltaima miþ imma. qimands þan iesus bigat ina juþan fidvor
 18 dagans habandan in hlaiwa. vasuh þan beþania newa iairusaulymiam svasve
 19 ana spaurdim fimstaihunim. jah managai iudaie gaqemun bi marþan jah mar-
 20 þan ei gaþrafstidedeina ijos bi þana broþar izo. iþ marþa sunsei hausida
 21 þatei iesus qimip. viþraiddja ina. iþ marja in garda sat. þanuh qaþ marþa
 22 du iesua. frauja. iþ veseis her. ni þau gadauþmodedi broþar meins. akei jah
 23 nu vait ei þiswah þei bidjis guþ. gibip þus guþ. qaþ izai iesus. usstandip
 24 broþar þeins. qaþ da imma marþa. vait þatei usstandip in usstassai in
 25 þamma spedistin daga. qaþ þan iesus. ik im se usstass jah libains. saei galau-
 26 beip da mis. þauþjaba dauþnip. libaid. jah wazuh saei libaip jah galaubeip
 27 da mis. ni gadauþnip aiv. galaubeis þata. qaþ imma. jai frauja. ik galaubida.
 28 þatei þu is xristus sunus guþs sa in þana fairwa qimanda. jah þata qiþandei
 galaip jah vopida marjan svistar scina þiabjo qiþandei. laisareis qam jah hai-
 29. 30 tip þuk. iþ jaina sunsei hausida. urrais spræto jah ieddja da imma. miþ-þan
 mauþþanuh qam iesus in veihsa ak vas nauþþanuh in þamma stada. þarei
 31 gamotida imma marþa. iudaieis þan þai visandans miþ izai in garda þrafst-

etiam nos, ut moriamur cum eo. 17. Veniens autem Iesus invenit eum iam quatuor dies habentem in sepulcro. 18. Fuit autem Bethania prope Ierusalymis circiter ad stadia quindecim. 19. Et multi Iudaeorum convenerunt circum Martham et Marjam, ut consolarentur eas ob hunc fratrem earum. 20. Verum Martha quum - primum audivit, quod Iesus venit, obviam - ivit ei; verum Marja in domo sedit. 21. Tunc dixit Martha ad Iesum: domine, si esses hic, non utique obiret frater meus; 22. sed etiam nunc scio, ut quodcumque quod oras deum, det tibi deus. 23. Dixit ei Iesus: resurgit frater tuus. 24. Dixit ad eum Martha: scio quod resurgit in resurrectione in hoc ultimo die. 25. Dixit autem Iesus: ego sum haec resurrectio et vita, qui credit ad me, etiamsi moritur, vivit. 26. Et quisque qui vivit et credit ad me, non moritur unquam. Credis hoc? 27. Dixit ei: utique domine, ego credidi, quod tu es Christus, filius dei, hic in mandum veniens. 28. Et hoc dicens ivit et vocavit Marjam, sororem suam, clam dicens: magister venit et vocat te. 29. Verum illa quum - primum audivit, surrexit subito et ivit ad eum. 30. Non enim adhuc venit Iesus in vicum, sed fuit adhuc in hoc loco, ubi occurrit ei Martha. 31. Iudaei autem hi existentes cum ea in domo conso-

11, 17. juþan] gr. post dagans.

11, 18. iairusaulymiam] sic cod. Arg. B. Z.
 † pro iairusaulymiam (Mc. 3, 8, 7, 1); J. St. †
 iairusaulymiam.

11, 19. gaqemun bi] convenerunt circum, gr.
 alii ελληνύθεισαν πρὸς τὰς περὶ, alii ελληνύθει-
 σαν πρὸς, quarum lectionam Ulf. neutram secutus
 esse, sed συνελληνύθεισαν περὶ legisse videtur, aut
 nonnam gr. non recte perspexit.

11, 21. iesua] St. † iaisua — gadauþmodedi]
 St. † gadauþmodedi — broþar meins] gr. ante si.

11, 24. spedistin] cod. Arg. Hz. J. St. B. †
 spedistan.

11, 25. þan] autem, ° gr., contra Ulf. ° αὐτῆ.
 — jah] St. † jak. — þauþjaba] cod. Arg. Hz.
 Z. † þauþjaba; usitatio forma est þauþjabai,
 vid. Cor. 1, 7, 21. 2, 4, 16. Skeir. 44, 15.

11, 28. qam] venit, gr. omn. πάρεστι.

11, 29. iþ] verum, ° gr.

11, 30. nauþþanuh] sec. adhuc, ° gr.

11, 31. garda] Ulf. c. codd. ° καὶ — greitar]
 Hz. † gretai.

jandans ija gasaiwandans marjan patei sprauto usstop jah usiddja iddjedunuh
 32 afar izai qipandans. patei gaggiþ du hlaiva ei greitai jainar. iþ marja sunsei
 qam. þarei vas iesus. gasaiwande i na draus imma du fotum qipande du
 33 imma. frauja. iþ veiseis her. ni þauh gasvulti meins broþar. þanuh iesus
 sunsei gasaw ija greitandein jah iudaiuns. þaiei qemun miþ izai gretandans.
 34 inrauhtida ahmin jah invagida sik silban jah qap. war lagidedun ina. qepun
 35. 36 du imma. frauja. hiri jah saiw. jah tagrida iesus. þaruh qepun þai iudaieis.
 37 sai. waiva frioda ina. sumai þan i ze qepun. niu mahta sa i ze i uslauk angona
 38 þamma blindin gataujan ei jah sa ni gadaupnodedi. þanuh iesus aftra inrauht-
 tips in sis silbin gaggiþ du þamma hlaiva. vasuh þan hulundi jah staina ufar-
 39 lagida vas ufaro. qap iesus. afnimiþ þana stain. qap du imma svistar þis
 40 dauþins marþa. frauja. ju fuls ist. fidurdogs auk ist. qap izai iesus. niu qap
 41 þus patei jabai galaubeis. gasaiwis vulþu guþs. ushofun þan þana stain. þarei
 vas. iþ iesus uzuhhof augona iup jah qap. atta. aviliudo þus. unte andhausides
 42 mis. jah þan ik vissa patei sinteino mis andhauseis. akei in manageins þizos

lantes eam videntes Marjam, quod subito surrexit et exiit, iverunt post eam dicentes, quod it ad sepul-
 crum, ut fleat illic. 32. Verum Marja quum - primum venit, ubi fuit Iesus, videns eum, cecidit ei ad
 pedes dicens ad eum: domine, si esses hic, non utique obiret meus frater. 33. Tunc Iesus quum-
 primum vidit eam flentem et Iudaeos, qui venerunt cum ea flentes, infremuit spiritu et commovit se ipsum
 34. et dixit: ubi posuerunt eum? Dixerunt ad eum: domine, huc - veni et vide. 35. Et lacrimatus - est
 Iesus. 36. Tunc dixerunt hi Iudaei: ecce, quomodo amavit eum. 37. Quidam autem eorum dixerunt:
 nonne potuit hic, qui recluserat oculos huic caeco, facere, ut etiam hic non moreretur? 38. Tunc Iesus
 iterum infremens in se ipso vadit ad hoc sepulcrum. Fuit autem spelunca et saxo contacta fait superne.
 39. Dixit Iesus: tollite hoc saxum. Dixit ad eam soror huius mortui Martha: domine, iam puter est,
 quatrduanus enim est. 40. Dixit ei Iesus: nonne dixi tibi, quod si credis, vides gloriam dei?
 41. Sustulerunt autem hoc saxum, ubi fuit; verum Iesus elevavit oculos sursum et dixit: pater, gratias-
 ago tibi, quod audivisti me; 42. et vero ego scivi, quod semper me audis, sed ob turbam hanc

11, 32. *veiseis*] Z. + *veseis*, vid. Neh. 5,
 15. 17. 6, 17. 18 *veisum*. 5, 14 *veigam*.

11, 33. *iudaiuns*] gr. post *izai*, Goth. cum
 iis libris, quos Sch. citat, non consentit. — *gre-
 tandans*] J. St. B. + *greitandans*.

11, 34. *lagidedun*] posuerunt, gr. omn. *τε-
 θελξατε*.

11, 35. *jah*] et, ° gr.

11, 36. *waiva*] St. † *waiwa*.

11, 38. *staina*] interpretes falso pro forma no-
 minativi habent; maxime autem erravit Z., qui
 masculinum eius nominativi genus esse dicit, quia

ufarlagida forma concreta masculina esse non pot-
 est, sed femininum est. Qui gothici sermonis gna-
 rus est et graecum textum considerat, cuius *ἐπ'
 αὐτῷ* UL. adverbio *ufaro* (superne) reddit, non
 dubitaturum eum existimamus, *staina* pro dativo,
ufarlagida autem pro forma feminini ad *hulundi*
 referendi sumendum esse: et saxo contacta (spe-
 lunca) fuit superne, cf. Lye ap. Benz. praef.
 p. LXVII; cf. M. 6, 6 *galukands hawrdai* (clau-
 dens porta) = *κλεισας τὴν θύραν*.

11, 41. *þarei vas*] ubi fuit, ° gr. — *uzuh-
 hof*] vid. ad Mc. 14, 44. — *iup*] Z. † *jup*.

11, 42. *jah þan*] J. St. † *ict*.

43 bistantandains qaþ. ei galaubjaina þatei þu mik 'insandides. jah þata qipands
 44 stibnai mikilai hropida. lazaru. hiri ut. jah urrann sa dauþa gabundans
 handuns jah fotuns faskjam. jah vlits is auralja bibundans. qaþ du im iesus.
 45 andbindiþ ina jah letiþ gaggan. þanuh managai þize judaiei þai qimandans
 46 at marjin jah saiwandans. þatei gatavida. galaubidedun imma. sumaiþ-þan
 47 ize galiþun du fareisaium jah qeþun du im. þatei gatavida iesus. galesun
 12, 1 þan þai auhumistans gudjans jah þai farei... — — in beþanijin. þarei vas laza-
 2 rus sa dauþa. þanei urraisida us dauþaim iesus. þaruh gavaurhtedun imma
 nahtamat jainar jah marþa andbahtida. iþ lazarus vas sums þize anakumb-
 3 jandane miþ imma. iþ marja nam pund balsanis nardaus pistikeinis filuga-
 laubis jah gasalboda fotuns iesua jah bisvarb fotuns is skufta seinamma. iþ
 4 sa gards fulls varþ daunais þizos salbonais. qaþ þan ains þize siponje is.
 5 judas seimonis sa iskariotes. izei skaftida sik du galevjan ina. duwe þata

circumstantem dixi, ut credant, quod tu me misisti. 43. Et hoc dicens voce magna clamavit: Lazare, hæc -veni foras. 44. Et exiit hic mortuus ligatus manus et pedes fasciis et vultus eius sudario alligatus. Dixit ad eos Iesus: solvite eum et sinite ire. 45. Tunc multi horum Iudaeorum hi venientes ad Marjam et videntes, quod fecit, crediderunt ei. 46. Quidam autem eorum iverunt ad Farisaeos et dixerunt ad eos, quod fecit Iesus. 47. Collegerunt autem hi summi sacerdotes et hi Fari... — 12, 1. — in Bethania, ubi fuit Lazarus, hic mortuus, quem suscitavit e mortuis Iesus. 2. Tunc fecerunt ei coenam illic et Martha ministravit, verum Lazarus fuit quidam horum accumbentium cum eo. 3. Verum Marja cepit libram balsami nardi pistici pretiosi et unxit pedes Iesu et tersit pedes eius capillo suo, verum hæc domus plena facta est odore huius unguenti. 4. Dixit autem unus horum discipulorum eius, Iudas Simonis hic Iscariotes, qui paravit se ad tradendum eum: 5. cur hoc

11, 44. *handuns jah fotuns*] ~ gr.; accusativi, Graecorum more positi (Matthiae Griech. Gramm. p. 782, 4.) alia exempla vid. Mc. 12, 4 *haubiþ vundan* (capite saucium). Eph. 6, 14 *uf-gaurdanai hupins* (cincti lumbis). — *bibundans*] colligatus, gr. omn. περιδέδωτο.

11, 45. *judaiei*] sic cod. Arg. vid. ad L. 3, 5; St. + *iudaie*, J. B. Z. + *judaie*.

11, 46. *sumaiþ*] J. St. + *sumai*, vid. ad M. 5, 37.

11, 47. *farei...*] hucusque legitur in cod. Arg.; J. St. e coniectura complentes *fareisaicis* ediderunt.

12, 1. *in*] hoc verbo pergitur in cod. Arg.; J. St. e coniectura addunt *qam.* — *iesus*] ° gr.

12, 2. *vas sums*] ~ gr. omn.

12, 3. *nardaus*] J. St. † *nardans*, cui J. etiam

pistikeinis † adnectit. — *filugalaubis*] tuentur id St. B. Z.; Ih. Ulfil. illustr. praef. p. 6 et Grim. II. 176 pro glossa habent, cuius auctor *πιστικῆς* male intellectum a *πιστις* (fides) duxerit et *filugalaubs* interpretatus sit. Id non verum esse, alii docent locj, ubi *galaubs* significationem *pretiosi* habet, vid. Rom. 9, 21 *us þamma samis daiga taujan sum du galaubamma kasa* (εις τιμῆν οὐκ εὐδός) *sumuþ-þan du ungalaubamma* (εις ἀτιμίαν) i. e. ex eadem materia facere alterum ad pretiosum vas, alterum autem ad non-pretiosum. Cor. 1, 7, 23 *vairþa galaubamma usbauhtai sijub* i. e. pretio magno (τιμῆ) emti estis. Inde apparet *filugalaubs* graeco *πολύτιμος* recte respondere. — *skufta seinamma*] gr. omn. ante *fotuns*.

12, 4. *sa*] hic, ° gr. omn. — *galevjan ina*] ~ gr. omnia.

6 balsam ni frabauht vas in ·t· skatte jah fradailiþ vesi þarbann. þatuf-þan
 qaf ni þeei ina þize þarbane kara vesi. ak unte þiubs vas jah erka habaida
 7 jah þata innvanrpano bar. qaf þan iesus. let ija. in dag gaflihis macinis fa-
 8 staida þata. iþ þans unledans sinteino habaiþ miþ izvis iþ mik ni sinteino
 9 habaiþ. fanþ þan manageins filu iudaie þatei iesus jainar ist jah qemum ni
 10 in iesuis ainis ak ei jah lazaru seweina. þanei urraisida us daupaim. munai-
 11 dedumuf-þan auk þai auhumistans gudjans ei jah lazarus usqemeina. unte
 12 managai in þis garumum iudaiei jah galaubidedun iesua. iftumin daga mana-
 geins filu. sei qam at dulþai. gahausjandans þatei qimip iesus in israusau-
 13 lymai. nemun astans peikabagme jah urrunum vipragamotjan izama jah
 hropidedun. osanna. þiupida sa qimanda in namin frauins þiudans israelis.
 14. 15 bigat þan iesus asilu. gasat ana ima. svasve ist gameliþ. ni ogs þus dauhtar
 16 sion. sai. þiudans þeins qimip sitands ana fulin asilaus. þatuf-þan ni kunþe-
 dun siponjos is frumist. ak biþe gasveraiþs vas iesus. þanuh gamundedun
 17 þatei þata vas du þamma gameliþ. jah þata gatavidedun imma. veitvodida
 þan so managei. sei vas miþ imma. þan lazaru vopida us hlaiva jah urraisida
 18 ina us daupaim. dupþe iddjedun gamotjan imma managei. unte hausidedun

balsamum non venditum fuit in CCC denariorum et distributum esset egenis? 6. Hoc autem dicit, non quod ei horum egenorum cura esset, sed quia far fuit, et loculum habuit et hoc iniectum tulit. 7. Dixit autem Iesus: sine eam, in diem sepulturae meae servavit hoc. 8. Verum hos pauperes semper habetis cum vobis, verum me non semper habetis. 9. Comperit autem turbae multum Iudaeorum, quod Iesus illic est et venerant non ob Iesum unum, sed ut etiam Lazarum viderent, quem suscitavit e mortuis. 10. Cogitarunt autem enim hi summi sacerdotes, ut etiam Lazarum occiderent; 11. nam multi ob hunc concurrerunt Iudaeorum et crediderunt Iesu. 12. Postero die turbae multum, quae venit ad festum, audientes, quod venit Iesus in Ierosolymam; 13. ceperunt ramos palmarum et excurrerunt occurrere ei et clamaverunt: osanna, benedictus hic veniens in nomine domini, rex Israelis! 14. Invenit autem Iesus asinum, iniecit in eum, sicut est scriptum: 15. ne time tibi, filia Sion, ecce, rex tuus venit sedens in pullo asinae. 16. Hoc autem non cognoverunt discipuli eius primum, sed quum glorificatus fuit Iesus, tunc recordati sunt, quod hoc fuit de eo scriptum, et hoc fecerant ei. 17. Testata est autem haec turba, quae fuit cum eo, quam Lazarum vocavit e sepulcro et suscitavit eum e mortuis. 18. Propterea iverunt occurrere ei turba, nam audiverunt,

12, 6. qaf] gr. ante þatuf. — ina] gr. omnia.
 post vesi.

12, 8. iþ] pr. J. ° †

12, 9. iesus] ° gr. omnia. — urraisida] J. St.
 † urraisida.

12, 10. þan auk] autem enim = δέ, cf. Rom.
 8, 10. Cor. 1, 10, 20. — lazarus] Hz. † lazaru.

12, 11. iudaiei] B. † iudaie, vid. ad L. 8, 5.

12, 12. iftumin daga] J. † ict., ceterum gr.
 omnia. ° daga (die).

12, 13. qimanda] J. St. † qimands.

12, 17. þan] sec. quum, gr. οτι.

12, 18. dupþe] Ulf. c. codd. ° kal. — iddjedun gamotjan] vid. ad Cor. 1, 9, 26. — þo] hoc, gr. omnia. ante gatavida.

19 ei gatavidedi þo taikn. þanuh þai fariseaieis qeþun du sis misso. saiwip
 20 þatei ni boteip vaiht. sai. so manaseda afar imma galaip. vesumup - þan
 21 sumai þiudo þize urrinmandane ei inviteina in þizai dulþai. þai afiddjedun du
 flippau þamma fram beþsaicida galeilaie jah bedun ina qipandans. frauja.
 22 vileima iesu gasarwan. gaggip flippus jah qipip du andraim jah aftra andraias
 23 jah filippus qeþun du iesua. ip iesus andhof im qipands. qam weila ei sve-
 24 raidau sumus mans. amen amen qipa izvis. nibai kaurno waiteis gadriusando *J. Gramm. S. 60.*
 in airþa gasviltip. silbo ainata aflifnip. ip jabai gasviltip. manag akran bairip.
 25 saei frijof sarvala seina. fraqisteip izai. jah saei flaip sarvala seina in þamma
 26 fairwau. in libainai aiveinon bairgip izai. jabai mis was andbajtjai. mik
 laistjai. jah þarei im ik. þaruh sa andbahts meins visan habaip. jah jabai
 27 was mis andbajtup. sveraip ina atta. ru saivala meina gadrobnoda. jah wa
 qipau. atta. nasei mik us þizai weilai. akei duppe qam in þizai weilai.
 28 atta. hauhei namo þeinata. qam þan stibna us himina. jah hauhida jah aftra
 29 hauhja. managei þan. sei stof gahausjandei. qeþun þeiwon vairþan. sumai
 30 qeþun. aggilus du imma rodida. andhof iesus jah qap. ni in meina so stibna
 31 varþ ak in izvara. nu staua ist þizai manasedai. nu sa reiks þis fairwau
 32. 33 usvairpada ut. jah ik jabai ushaujada af airþai. alla atþinsa du mis. þatup-

quod faceret hoc signum. 19. Tunc hi Farisaei dixerunt ad se invicem: videtis, quod non proficitis quidquam; ecce, hic mundus post eum ivit. 20. Fuerunt autem quidam gentilium horum excurrentium, ut adorarent in hoc festo. 21. Hi adierunt ad Filippum hunc a Bethsaida Galilaeorum et orarunt eum dicentes: domine, volumus Iesum videre. 22. Vadit Filippus et dicit ad Andream, et iterum Andreas et Filippus dixerunt ad Iesum; 23. verum Iesus respondit iis dicens: venit hora, ut glorificetur filius hominis. 24. Amen, amen dico vobis, nisi granum tritici cadens in terram, moritur, ipsum solum delinquitur, verum si moritur, multum fructum fert. 25. Qui amat animam suam, perdit eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vita aeterna custodit eam. 26. Si mihi quis ministret, me sequatur, et ubi sum ego, ibi hic minister meus esse habet, et si quis mihi ministrat, glorificat eum pater. 27. Nunc anima mea turbata est et quid dicam: pater, salva me ex hac hora? Sed ideo veni in hanc horam. 28. Pater, alta nomen tuum. Venit autem vox e coelo: et altavi et iterum alto. 29. Turba autem, quae stetit audiens, dixerunt tonitru fieri; quidam dixerunt: angelus ad eum locutus est. 30. Respondit Iesus et dixit: non ob me haec vox facta est, sed ob vos. 31. Nunc iudicium est huic mundo, nunc hic princeps huius mundi eiicitur foras, 32. et ego si exaltor a terra, omnia attraho ad me. 33. Hoc-

12, 21. [þai] Ulf. c. codd. ° ovv.
 12, 24. waiteis] vid. ad L. 1, 23.
 12, 26. was andbajtjai] ~ gr. — þaruh] Ulf. ° xai, nisi fortasse pro sa legendum est jah. — visan habaip] esse habet, i. e. erit, vid. ad L. 6, 25. — jah] sec. et, ° gr. — mis] sec. J. St. † mik.

12, 28. namo þeinata] ~ gr. omn.
 12, 29. stof] Ulf. c. codd. ° xai.
 12, 31. fairwau] St. † fairwau; ceterum quod Sch. adnotat, Ulf. τουτου omittere, errat.
 12, 32. alla] omnia, gr. παντας.

34 þan qaþ bandvjands. wileikamma ðaupau skulda gadaupnan. andhof imma
 so managei. veis hausidedum ana vitoda. þatei xristus sijai du aiva. jah
 waiva þu qipis þatei skulds ist ushauhjan sa sunus mans. was ist sa sunus
 35 mans. qaþ þan du im iesus. nauh leitil mel liuhaf in izvis ist. gaggip þande
 liuhaf habaip. ei riqiz izvis ni gafahai. jah saei gaggip in riqiza. ni wait.
 36 waþ gaggip. þande liuhaf habaip. galaubeip du liuhada ei sunjus liuhadis
 37 vairþaip. þata rodida iesus jah galaip jah gafalh sik faura im. sva filu imma
 38 taikne gataujandin in andvairþja ize ni galaubidedun imma. ei þata vaurd
 esaeiins praufetaus usfullnodedi. þatei qaþ. frauja. was galaubida hauseinai
 39 unsarai. jah arms frauins wamma andhulips varþ. duppe ni mahtedun ga-
 40 laubjan. unte aftra qaþ esaeias. gablindida ize augona jah gadaubida ize hair-
 tona. ei ni gaumidedeina augam jah froþeina hairtin jah gavandidedeina jah
 41 ganasidedjau ins. þata qaþ .esaeias. þan saw vulpu is jah rodida bi ina.
 42 þanuh þan sveþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma.
 akei faura fareisaium ni andhaihaitun. ei us synagogein ni usvaurpanai vaur-
 43. 44 þeina. frijodedun auk mais hauhein manniska þau hauhein guþs. ip iesus
 hropida jah qaþ. saei galaubeip du mis. ni galaubeip du mis ak du þamma

antem dixit significans, quali morte debuit mori. 34. Respondit ei haec turba: nos audivimus in lege, quod Christus sit in aeternum, et quomodo tu dicis, quod debitus est exaltari hic filius hominis? Quis est hic filius hominis? 35. Dixit autem ad eos Iesus: adhuc paucum tempus lux in vobis est; ite dum lucem habetis, ut tenebrae vos non capiant, et qui vadit in tenebris, non scit, quo vadit. 36. Dum lucem habetis, credite ad lucem, ut filii lucis fiatis. Hoc locutus - est Iesus et ivit et abscondidit se ab iis. 37. Tam multum eo signorum faciente in facie eorum, non crediderunt ei. 38. Ut hoc verbum Esaias profetae impleretur, quod dixit: domine, quis credidit auditui nostro, et brachium domini, cui detectum fuit. 39. Itaque non potuerunt credere, nam iterum dixit Esaias: 40. obcaecavit eorum oculos et induravit eorum corda, ut non viderent oculis et intelligerent corde et converterent et sanarem eos. 41. Hoc dixit Esaias, quum vidit gloriam eius et locutus - est de eo. 42. Tunc autem tamen etiam ex his principibus multi crediderunt ad eum, sed propter Farisaeos non confessi - sunt, ut e synagoga non eieci fierent. 43. Amaverunt enim magis gloriam humanam, quam gloriam dei. 44. Verum Iesus clamavit et dixit: qui credit ad me, non credit ad me, sed ad hunc

12, 34. was] J. St. † wa.

12, 36. galaip] B. † galip.

12, 37. filu] Ulf. ° ðe.

12, 38. esaeiins] St. Hz. † esaejins.

12, 40. hairtona] corda, gr. omn. καρδιαν.

12, 42. synagogein] editt. † synagoge; cod.

Arg. ⁱsynagogeinusvaurpanai: apparet li-

brarium si omisisse, cognito errore addidisse, sed ita ut quum literam *u* iam scriptam videret, eam ad *ni* pertinere et *i* modo se omisisse putans, alterum *n* non repeteret. Dativus utique in *u* desinit: *synagogein* L. 4, 16. 20. 28. *synagogen* Mc. 1, 23. 29.

! 12, 43. mais] gr. omn. post manniska. — manniska] humanam, gr. omn. ἀνθρώπων.

45. 46 sandjandin mik. jah saei saiwiþ mik. saiwiþ þana sandjandan mik. ik liuhad
 in þamma fairwau qam. ei wazuh saei galaubjai du mis. in riqiza ni visai.
 47 jah jabai was meinaim hausjai vaurdam jah galaubjai, ik ni stoja ina. nih
 48 þan qam ei stojau manased ak ei ganasjau manased. saei frakann mis jah
 ni andnimip vaurda meina. habaid þana stojandan sik. vaurd þatei rodida.
 49 þata stojip ina in spedistin daga. unte ik us mis silhin ni rodida. ak saei
 13, 11 sandida mik atta. sah mis anabusn at.. — — qaþ. ni allai hrainjai sijup. biþeh
 12 þan usþvoh fotuns ize jah nam vastjos seinos. anakumbjands aftra qaþ du
 13 im. vitudu. wa gatavida izvis. jus vopeid mik. laisareis jah frauja. vaila
 14 qiþip. im auk. jabai nu usþvoh izvis fotuns frauja jah laisareis. jah jus sku-
 15 lup izvis misso þvahan fotuns. du frisahtai auk atgaf izvis ei svasve ik gata-
 16 vida izvis. sva jus taujaiþ. amen amen qiþa izvis. nist skalks maiza frauin
 17 seinamma nih apaustulus maiza þamma sandjandin sik. þande þata vitup.
 18 audagai sijup. jabai taujip þata. ni bi allans izvis qiþa. ik vai. warjans
 gavalida. ak ei usfullip vaurpi þata gamelido. saei matida miþ mis hlaib.
 19 ushof ana mik fairzna seina. fram himma qiþa izvis faurþizei vaurpi. ei

mittentem me; 45. et qui videt me, videt hunc mittentem me. 46. Ego lumen in hunc mundum veni, ut
 quisque qui credat ad me, in tenebris non maneat; 47. et si quis mea audiat verba et credat, ego non
 iudico eum, non enim veni, ut iudicem mundam, sed ut salvem mundum; 48. qui reicit me et non
 accipit verba mea, habet hunc iudicantem se: verbum quod locutus - sum, hoc iudicat eum in ultimo die.
 49. Nam ego ex me ipso non locutus - sum, sed qui misit me pater, hic mihi praeceptum de(dit) —
 13, 11. — dixit: non omnes mundi estis. 12. Quum autem lavit pedes eorum et cepit vestes suas, ac-
 cumbens iterum dixit ad eos: scitisne, quid feci vobis? 13. Vos vocatis me, magister et dominus?
 Bene dicitis, sum enim; 14. si igitur lavi vobis pedes, dominus et magister, etiam vos debetis vobis invicem
 lavare pedes. 15. Ad exemplum enim dedi vobis, ut sicut ego feci vobis, sic vos faciatis. 16. Amen,
 amen dico vobis, non - est servus maior domino suo, nec apostolus maior hoc mittente se. 17. Si hoc scitis,
 beati estis, si facitis hoc. 18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegi, sed ut impletum fieret hoc scriptum:
 qui edit cum me panem, sustulit contra me calcaneum suum. 19. Ab hodierno dico vobis, antequam fieret, ut

12, 45. sandjandan] J. St. † sandjandin.

12, 46. visai] J. † vizai.

12, 47. jah] sec., edit. addant ni, cuius vo-
 calae in cod. Arg. nullum vestigium invenitur, ne-
 que a librario, sed ab ipso interprete omissum esse,
 codices ii, quibuscum saepissime consentit, probant. —
 manased] pr., cod. Arg. † mananased, cf. ad
 9, 41.

12, 48. þana] St. † þara.

12, 49. at..] J. e coniectura complet atgaf.

I.

13, 12. vitudu] cod. Arg. Hz. J. St. B. †
 vitadu.

13, 13. laisareis] cod. Arg. † laisareisareis,
 non uti lh. Z. dicunt laisareissareis, cf. ad 9, 41.
 — frauja] Ulf. ° xai.

13, 14. nu] Ulf. ° éyw.

13, 15. sva] sic, gr. omn. xai, vid. ad 15, 9.

13, 16. qiþa] J. † viþa.

13, 18. warjans] quos (pronomem interroga-
 tum), gr. oüs. — þata gamelido] gr. ante usfullip.

24

20 biþe vairþai. gálaubjaiþ þatei ik im. amen amen qíþa izvis. saei andnimíþ
 þana þanei ik insandja. mik andnimíþ. iþ saei mik andnimíþ. andnimíþ þana
 21 sandjandan mik. þata qíþands iesus indrobnoda ahmin jah veitvodida jah
 22 qaf. amen amen qíþa izvis. þatei ains izvara galeveiþ mik. þanuh sewun du
 23 sis misso þai siponjos þagkjandans. hi warjana qeþi. vasuh þan anakumbjands
 24 ains þize siponje is in barma iesuis. þanei frijoda iesus. bandviduh þan
 25 þamma seimon paitrus du fraihnan. was vesi. hi þanei qaf. anakumbida þan
 26 jains sva ana barma iesuis qafuh imma. frauja. was ist. andhof iesus. sa ist.
 þammei ik ufdaupjands þana hlaif giba. jah ufdaupjands þana hlaif gaf iudin
 27 seimonis skariotau. jah afar þamma hlaiba þan galaiþ in jainana satana. qaf
 28 þan du imma iesus. þatei taujis. tavei sprauto. þatuh þan ains hun ni vissa
 29 þize anakumbjandane. duwe qaf imma. sumai mundedun ei unte arka ha-
 baida iudas. þatei qeþi imma iesus. bugei þizei þaurbeima du dulþai aiþþau
 30 þaim unledam ei wa gibau. biþe andnam þana hlaib jains. suns galaiþ ut.
 31 vasuh þan nahts. þan galaiþ ut. qaf þan iesus. nu gasveraidis varþ sunus

quum fiat, credatis, quod ego sum. 20. Amen, amen dico vobis, qui suscipit hunc, quem ego mitto, me suscipit; verum qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me. 21. Hoc dicens Iesus turbatus - est spiritu et testatus - est et dixit: amen, amen dico vobis, quod unus vestrum tradit me. 22. Tunc adspexerunt ad se invicem hi discipuli cogitantes, de quo diceret. 23. Fuit autem accumbens unus horum discipulorum eius in sinu Iesu, quem amavit Iesus: 24. innuit autem huic Simon Petrus ad interrogandum, quis esset, de quo dixit. 25. Accubuit autem ille sic in sinu Iesu dixitque ei: domine, quis est? 26. Respondit Iesus: hic est, cui ego immergens hunc panem do. Et immergens hunc panem dedit Iudae Simonis Iscariotae. 27. Et post hunc panem tum ivit in illum satanas; dixit autem ad eum Iesus: quod facis, fac subito. 28. Hoc autem ullus non scivit horum accumbentium, cur dixit ei. 29. Quidam putarunt, quod, quia loculum habuit Iudas, quod diceret ei Iesus: eme quo egemus ad festum, aut his pauperibus ut quid dem. 30. Ubi accepit hunc panem ille, statim ivit foras. Fuit autem nocturnus. 31. Quum ivit foras, dixit tum Iesus: nunc glorificatus factus - est filius

13, 20. þana þanei] hunc quem, gr. ἐάν τινα.

13, 25. sva] sic, ° gr.

13, 26. seimonis skariotau] sic cod. Arg.; J. St. ‡ seimon iskariotau, B. seimonis iskariotau recte, vid. 12, 4. nam nostro loco nullus gr. Σκαριώτη legit, quam mutilam formam supra quidam habent.

13, 29. sumai] Ulf. c. codd. ° γάρ. — ei unte] quod quia, gr. ἐπεὶ (cod. D ὅτι); aut alterutrum est glossa in textum illata (cf. ad L. 5, 35), aut Ulf. ὅτι particulam ab ἐδόκουν pendente[m] bis et ante et post sententiam interiectam posuit, sic

Cor. 2, 5, 1 vitum þatei, jabai airþeina unsara gards gatairada, ei gatimrjon us gupa habam. — þaurbeima] J. St. ‡ þaurbeimai. — gibau] dem, gr. omn. δῶ.

13, 30. biþe] Ulf. c. cod. r ap. Mi. ° öv.

13, 31. þan] sec. tum, ° gr. oran. nec in gothica versione recte se habere existimamus, nam correlationem particularum, quae in tam minutis sermonis membris adhibita satis inepta videtur, etiamsi ferremus, tamen ferri non potest, quod alterum þan (tum) non primum, quem sic debet, (Cor. 2, 12, 10) locum in enuntiato obtinet. Quod

32 mans jah guþ hauhiþs ist in imma. jabai nu guþ hauhiþs ist in imma. jah
 33 guþ hauheiþ ina in sis jah suns hauhida ina. barnilona. nauh leitil mel miþ
 izvis im. sokeiþ mik. jah svasve qaþ du iudaium. ei þadei ik gagga. jus ni
 34 maguþ qiman. jah izvis qiþa nu. anabusn niuja giba izvis ei frijoþ izvis
 35 misso sve ik frijoda izvis. þei jah jus frijoþ misso izvis. bi þamma ufkun-
 nanda allai. þei meinai siponjos sijup. jabai friapva habaid miþ izvis misso.
 36 þaruh qaþ du imma seimon paitrus. frauja. wad gaggis. andhafjands iesus
 37 qaþ. þadei ik gagga. ni magt mik nu laistjan. iþ biþe laisteis. þaruh paitrus
 qaþ du imma. frauja. duwe ni mag þuk laistjan nu. saivala meina faur þuk
 38 lagja. andhof iesus. saivala þeina faur mik lagjis. amen amen qiþa þus. þei
 14, 1 hana ni hrukeiþ. unte þu mik afaikis kunnan þrim sinþam. ni indrobnai
 2 izvar hairto. galaubeiþ du guþa jah du mis galaubeiþ. in garda attins meinis
 salipvos managos sind. aþþan niba veseina. aiþþau qeþjau du izvis. gagga
 3 manvjan stad izvis. jah þan jabai gagga. manvja izvis stad. aftra qima jah

hominis et deus altatus est in eo. 32. Si igitur deus altatus est in eo, etiam deus altat eum in se et statim altavit eum. 33. Filioli, adhuc paucum tempus cum vobis sum; quaeritis me, et sicut dixi ad Iudaeos, quod quo ego eo, vos non potestis venire, etiam vobis dico nunc. 34. Praeceptum novum do vobis, ut ametis vos invicem, uti ego amavi vos, ut etiam vos ametis invicem vos. 35. In hoc cognoscunt omnes, quod mei discipuli estis, si amorem habetis cum vobis invicem. 36. Tunc dixit ad eum Simon Petrus: domine, quo is? Respondens Iesus dixit: quo ego eo, non potes me nuac sequi; verum postea sequeris. 37. Tunc Petrus dixit ad eum: domine, cur non possum te sequi nunc? animam meam pro te pono. 38. Respondit Iesus: animam tuam pro me ponis? Amen, amen dico tibi, quod gallus non cantat, donec tu me abnegas novissime tribus vicibus. 14, 1. Ne turbetur vestrum cor; credite ad deum et ad me credite. 2. In domo patris mei mansiones multae sunt; at nisi essent, utique dicerem ad vos: eo parare locum vobis. 3. Et enim si eo, pare vobis locum; iterum venio et

post prius þan gr. οὖν legunt, id fortasse a quodam in margine per þan redditum, deinde autem a librario codicis Arg., quia post illud þan poni non posset, alieno loco in textum illatum est.

13, 32. nu] igitur, ° gr. omn., Ulf. c. Brix.

13, 33. mel] tempus, ° gr. — ik gagga] ~ gr.

13, 34. ik] ego, ° gr.

13, 35. ufkunnanda] est forma non passivi, sed medii, vid. Grim. I. 855, 2 uti atsteigadan M. 27, 42. Mc. 15, 32. lausjadan M. 27, 43. faianda Rom. 9, 19. liugandau Cor. 1, 7, 9. gavarjada 15, 54. vavrkjada 2, 4, 17. ustiu-hada 7, 10.

13, 36. þaruk] tunc, ° gr. omn. — andhaf-

jands—qaþ] respondens — dixit, gr. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, cum Goth. nullus liber consentit; cf. 18, 5. — ik] ego, ° gr. — laisteis] Ulf. c. codd. ° μοί.

13, 37. þaruh] tunc, ° gr. omn. — paitrus] gr. omn. post imma. — nu] St. ° ‡.

13, 38. andhof] Ulf. c. codd. ° ἀνὸψ. — þei] quod, ° gr. — þu] tu, ° gr. omn. — mik] gr. omn. post kunnan. — afaikis kunnan] abnegas novissime = ἀρνῆσθαι, vid. ad Cor. 1, 9, 25. — þrim sinþam] I. St. ‡ ict.

14, 1. guþa] St. ‡ gtoha.

14, 2. veseina] essent, ° gr. omn.

14, 3. jah þan] et enim, gr. omn. καί, sic vs. 7. — gagga] Ulf. c. codd. ° καί. — þaruk]

4 franima izvis du mis silbin. ei þarei im ik. þaruh sijuf jah jus. jah þadei
 5 ik gagga. kunnuf jah þana vig kunnuf. þaruh qaf imma þomas. frauja. ni
 6 vitum waf gaggis jah waiva magum þana vig kunnan. qaf imma iesus. ik
 im sa vigs jah sunja jah libains. ainshun ni qimif at attin niba þairh mik.
 7 ip kunþedeif mik aipþau kunþedeif jah attan meinana. jah þan fram himma
 8 kunnuf ina jah gasaiwif ina. ip filippus qafuh du imma. frauja. augei unsis
 9 þana attan. þatuh ganah unsis. þaruh qaf imma iesus. svalaud melis miþ
 izvis vas. jah ni ufkunþes mik. filippu. saei gasaw mik. gasaw attan. jah
 10 waiva þu qifis. augei unsis þana attan. niu galaubeis þatei ik in attin jah
 atta in mis ist. þo vaurda. þoei ik rodja izvis. af mis silbin ni rodja. ak
 11 atta. saei in mis ist. sa taujif þo vaurstva. galaubeif mis þatei ik in attin
 12 jah atta in mis. ip jabai in þize vaurstve ni galaubeif mis. amen amen qifa
 izvis. saei galaubeid mis. þo vaurstva. þoei ik tauja. jah is taujif jah mai-
 13 zona þaim taujif. unte ik du attin gagga. jah þatei wa bidjif in namin

accipio vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, ibi sitis etiam vos. 4. Et quo ego eo, scitis et hanc viam scitis. 5. Tunc dixit ei Thomas: domine, non scimus, quo is; et quomodo possumus hanc viam scire? 6. Dixit ei Iesus: ego sum haec via et veritas et vita, ullus non venit ad patrem, nisi per me. 7. Si nosceretis me, utique nosceretis etiam patrem meum, et enim ab hodierno noscitis eum et videtis eum. 8. Verum Filippus dixit ad eum: domine, ostende nobis hunc patrem! hoc sufficit nobis. 9. Tunc dixit ei Iesus: tantum temporis cum vobis fui, et non cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit patrem; et quomodo tu dicis, ostende nobis hunc patrem. 10. Nonne credis, quod ego in patre et pater in me est? Haec verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor, sed pater, qui in me est, hic facit haec opera. 11. Credite mihi, quod ego in patre et pater in me; verum si ob haec opera non creditis mihi. 12. Amen dico vobis, qui credit mihi, haec opera, quae ego facio, etiam is facit et maiora his facit, quia ego ad patrem eo. 13. Et quod quid oratis in nomine

ibi, ° gr. Ceterum Hz. † þarei. — sijuf] gr. omn. post jus.

14, 5. þaruh] tunc, ° gr. omn.

14, 7. aipþau kunþedeif] gr. omn. post meinana; ceterum Z. † kundedeif. — ina] pr. St. † inna. — gasaiwif] videtis, gr. omn. ἐωράκατε, Ulf. c. Brix.

14, 8. ip] verum, ° gr. omn. — filippus] gr. omn. post imma; ceterum St. † philippus. — þatuh] hoc, gr. omn. καί.

14, 9. þaruh] tunc, ° gr. omn. — vas] fui, gr. omn. εἶμι.

14, 11. ip jabai — mis] verum si — mihi, sine sensu et cave cum B. Ulf. in libro suo εἰ δὲ, διὰ τὸ ἔργα μὴ πιστεύετε legisse credas.

Zahnii mirabilis interpretandi ratio, ni quod post jabai ponendum fuisset, ab interprete propter euphonicum ordinem verborum (?) ante galaubeif collocatum esse, si quibus non probatur, ii non sunt vituperandi, modo ne locum corruptum esse opinentur (vid. Ribbeck, Neues Jahrb. der Berlin. Gesellschaft etc. I. p. 41); potius sic statuendum est, Ulf. verborum graecorum sensum non probe curantem, negationem eo loco posuisse, ubi ponere solet, h. l. autem non debebat. Per similem errorem lapsus est L. 8, 12. Junius sensui consulere cupiens edidit ip jabai ni (L. 10, 6), in þize vaurstve galaubeif mis.

14, 12. galaubeid] sic cod. Arg.; J. St. + galaubeif. — attin] Ulf. c. codd. ° μού.

14 meinamma. þata tauja ei haubjaidau atta in sunau. jabai wis bidjþ mik in na-
 15. 16 min meinamma. ik tauja. jabai mik frijoþ. anabusnins meinos fastaid. jah ik
 bidja attan. jah anþarana parakletu gibip izvis. ei sijai miþ izvis du aiva.
 17 ahma sunjos. þanei so manaseips ni mag niman. unte ni saiwiþ ina. nih kann
 18 ina. ip jus kunnup ina. unte is miþ izvis visip jah in izvis ist. ni leta izvis
 19 viduvairnans. qima at izvis. nauh letil. jah so manaseips mik ni þanaseips
 20 saiwiþ. ip jus saiwiþ mik. þatei ik liba. jah jus libaiþ. in jainamma daga
 ufkunnaip jus þatei ik in attin meinamma jah jus in mis jah ik in izvis.
 21 saei habaid anabusnins meinos jah fastaiþ þos. sa ist saei frijoþ mik. jah
 þan saei frijoþ mik. frijoda fram attin meinamma. jah ik frijo ina jah
 22 gabairhtja imma mik silban. þaruh qaþ imma iudas. ni sa iskarjotes. frauja.
 wa varþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban ip þizai manasedai ni.
 23 andhof iesus jah qaþ du imma. jabai was mik frijoþ jah vaurd mein fastaiþ.
 jah atta meins frijoþ ina. jah du imma galeipos jah salipvos at imma gatau-
 24 jos. ip saei ni frijoþ mik. þo vaurda meina ni fastaiþ. jah þata vaurd. þatei
 25 hauseip. nist mein ak þis sandjandins mik attins. þata rotida izvis at izvis
 26 visands. aþþan sa parakletus. ahma sa veiha. þanei sandeip atta in namin

meo, hoc facio, ut altetur pater in filio. 14. Si quid oratis me in nomine meo, ego facio. 15. Si me amatis, praecepta mea servate, 16. et ego oro patrem, et alium paracletum dat vobis, ut sit cum vobis in aeternum. 17. Spiritus veritatis, quem hic mundus non potest capere; nam non videt eum, neque noscit eum; verum vos noscitis eum, nam is cum vobis manet et in vobis est. 18. Non relinquo vos orbos; venio ad vos. 19. Adhuc paucum, et hic mundus me non amplius videt, verum vos videtis me, quod ego vivo, et vos vivitis. 20. In illo die cognoscitis vos, quod ego in patre meo et vos in me et ego in vobis. 21. Qui habet praecepta mea et servat haec, hic est, qui amat me; et autem, qui amat me, amatur a patre meo, et ego amo eum, et ostendo ei me ipsum. 22. Tuuc dixit ei Iudas, non hic Iscariotes: domine, quid factum est, ut nobis cogites ostendere te ipsum, verum huic mundo non? 23. Respondit Iesus et dixit ad eum: si quis me amat et verbum meum servat, et pater meus amat eum, et ad eum imus et mansiones apud eum facimus. 24. Verum qui non amat me, haec verba mea non servat, et hoc verbum, quod auditis, non est meum, sed huius mittentis me patris. 25. Hoc locutus sum vobis apud vos existens. 26. At hic paracletus, spiritus hic sanctus, quem mittit pater in nomine

14, 14. *mik*] me, ° gr.
 14, 15. *mik frijoþ*] ~ gr. omn., sic vs. 23.
 14, 17. *ahma*] in cod. Arg. signi, quo n indicatur, vestigium nullum vidimus; fortasse ipse Ulf. erravit, πνεῦμα neutrius forma deceptus. — is] is, ° gr. omn.
 14, 19. *saiwiþ*] sec., J. † *saijþ*.
 14, 20. *ufkunnaip*] St. † *ufkannaiþ*.

14, 21. *habaid*] J. St. + *habaiþ*. — *gabairhtja*] B. † *gabairhta*.
 14, 22. *þaruh*] tunc, ° gr. omn. — *frauja*] Ulf. c. codd. ° *xal*.
 14, 23. *mik frijoþ*] vid. ad vs. 15. — *jah*] sec. et, ° gr. omn.
 14, 24. *ip*] verum, ° gr. omn. — *frijoþ*] J. + *frijoþ*, St. † *frijoþ*.

meinamma. sa izvis laiseiþ allata jah gamaudeiþ izvis allis. þatei qaþ du izvis.
 27 gavairþi bileiþa izvis. gavairþi mein giba izvis. ni svasve so manaseþs gibþ.
 28 ik giba izvis. ni indrobnaina izvara hairtona nih faurhtjaina. hauseduþ ei
 ik qaþ izvis. galeiþa jah qima at izvis. jabai frijodeþ mik. aipþau jus fa-
 29 ginodeþei ei ik gagga du attin. unte atta meins maiza mis ist. jah nu qaþ
 30 izvis. faurþizei vaurþi. ei biþe vairþai. galaubjaiþ. þanaseiþs fiu ni maþlja
 miþ izvis. qimiþ saei þizai manasedai reikinof jah in mis ni bigitiþ vaiht.
 31 ak ei ufkunnai so manaseþs þatei ik frijoda attan meinana jah svasve ana-
 15, 1 haud mis atta sva tauja. urreiþ. gaggam þaþro. ik im veinatriu þata sun-
 2 jeino. jah atta meins vaurstvja ist. all taine in mis unbairandane akran goþ
 usnimþ ita. jah all akran bairandane gahraineiþ ita. ei managizo akran
 3. 4 bairaina. ju jus hrainjai sijuþ in þis vaurdis. þatei rodida du izvis. visaiþ in
 mis jah ik in izvis. sve sa veinatains ni mag akran bairan af sis silbin. niba
 5 ist ana veinatriva. svah nih jus. niba in mis sijuþ. ik im þata veinatriu. iþ
 jus veinatainos. saei visiþ in mis jah ik in imma. sva bairiþ akran manag.
 6 þatei inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht. niba saei visiþ in mis. usvairpada

meo, hic vos docet omne et admonet vos omnis, quod dixi ad vos. 27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non sicut hic mundus dat, ego do vobis. Ne turbentur vestra corda, neque timeant. 28. Audivistis, quod ego dixi vobis: eo et venio ad vos. Si amaretis me, utique vos gauderetis, quod ego eo ad patrem, nam pater meus maior me est. 29. Et iam dixi vobis, antequam fieret, ut quum fiat, credatis. 30. Amplius multum non loquor cum vobis; venit qui huic mundo imperat, et in me non invenit quidquam. 31. Sed ut cognoscat hic mundus, quod ego amavi patrem meum et sicut praecepit mihi pater, sic facio. Surgite! imus inde. 15, 1. Ego sum vitis haec vera, et pater meus operarius est. 2. Omnem ramorum in me non-ferentium fructum bonum desumit eum, et omnem fructum ferentium purgat eum, ut plurem fructum ferant. 3. Iam vos mundi estis ob hoc verbum, quod locutus sum ad vos. 4. Maneatis in me et ego in vobis, uti hic palmes non potest fructum ferre a se ipso, nisi est in vite, sic neque vos, nisi in me estis. 5. Ego sum haec vitis; verum vos palmites; qui manet in me et ego in eo, sic fert fructum multum, quod sine me non potestis facere non quidquam. 6. Nisi qui manet in me, eicitur

14, 26. *gamaudeiþ*] pro eo Ih. Z. *gamau-*
neiþ vel *gamaneiþ* emendare voluerunt; sed *maud-*
jan et *gamaudjan* etiam leguntur Skeir. p. 47, 6.
 50, 12, cf. *maudeins* 47, 5.

14, 27. *niþ*] Z. † *ni*.

14, 28. *jus*] vos, ° gr. omn., vid. ad L. 17,
 6. — *ik*] sec. ego, ° gr.

14, 29. *izvis*] St. † *izis*.

14, 30. *qimiþ*] Ulf. ° γάρ. — *bigitiþ*] inve-
 nit, gr. ἐξελ.

14, 31. *ik*] ego, ° gr. omn. — *meinana*] meum, ° gr. omn. vid. ad Cor. 1, 7, 16.

15, 2. *goþ*] bonum, ° gr. omn., Ulf. e locis parallelis M. 7, 19 et L. 3, 9 addidisse videtur.

15, 4. *niþ*] J. St. † *ni*.

15, 5. *iþ*] verum, ° gr. omn. — *sua*] sic, gr. οὗτος, quos J. St. B., sa edentes, secuti sunt.

ut sve veimetains jah gāpaursnīþ jah galisada jah in son galagjand jah inbran-
 7 jada. aþþan jabai sijup in mis. jah vaurda meina in izvis sind. þatawah þei
 8 vileiþ. bidþiþ. jah vairþiþ izvis. in þamma hauþiþs ist atta meins. ei akran
 9 manag bairaiþ. jah vairþaiþ meina siponjos. svasve frijoda mik atta. svalh
 10 ik frijoda izvis. visaiþ in friapvai meinai. jabai anabusnins meinos fastaid.
 sijup in friapvai meinai. svasve ik anabusnins attins meinis fastaida jah visa
 11 in friapvai is. þata rodida izvis ei faheþs meina in izvis sijai jah faheds
 12 izvara usfulljaidau. þata ist anabusns meina ei frijop izvis misso svasve ik
 13 frijoda izvis. maizein þizai friapvai manna ni habaiþ. ei was saivala seinu
 14 lagjiþ faur frijonds seinans. jus frijonds meinai sijup. jabai tauþiþ. þatei ik
 15 anabiuda izvis. þanaseiþs izvis ni qiþa skalkans. unte skalks ni wait wa tau-
 jiþ is frauja. iþ ik izvis qap frijonds. unte all þatei hausida at attin meinamma.
 16 gakannda izvis. ni jus mik gavalideduþ. ak ik gavalida izvis ei jus snivaiþ
 jah akran bairaiþ jah akran izvar du aiva sijai. ei þatawah þei bidjaiþ

foras, uti palmes et exarescit et colligitur et in ignem ponunt et crematur. 7. At si estis in me, et verba mea in vobis sunt, quodcumque quod vultis, orate, et fit vobis. 8. In hoc altatus est pater meus, ut fructum multum feratis et fiat mei discipuli. 9. Sicut amavit me pater, sic ego amavi vos, maneat in amore meo. 10. Si praecepta mea servatis, estis in amore meo, sicut ego praecepta patris mei servavi et maneo in amore eius. 11. Hoc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit et gaudium vestrum impleatur. 12. Hoc est praeceptum meum, ut ametis vos invicem, sicut ego amavi vos. 13. Maiorem hoc amore homo non habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. 14. Vos amici mei estis, si facitis, quod ego praecipio vobis. 15. Amplius vos non dico servos; nam servus non scit, quod facit eius dominus; verum ego vos dixi amicos, nam omne, quod audivi a patre meo, notificavi vobis. 16. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut vos eatis et fructum feratis, et fructus vester in aeternum sit, ut quodcumque quod oretis

15, 6. gāpaursnīþ] Z. † gataurniþ. — galisada] colligitur, gr. omn. *συνάγουσι*, hanc lectionis diversitatem Sch. indicare voluisse videtur, adnotans, Ulf. c. gr. *αὐτό* pro *αὐτά* legere; sed Ulf. pronomen omnino omittit. — inbranjada] sic cod. Arg. et editt. † pro inbranjada, vid. Cor. 1, 13, 3 gabrannejaidau, Skeir. 42, 1 gabran-nidaisos, Calend. p. 26 gabranndai, cf. urranjan a rissan profectum.
 15, 7. aþþan] at, ° gr. omn. praeter cod. 11 sp. Mi. — þatawah þei] St. † þata wapei, sic vs. 16.
 15, 9. frijoda] pr., J. B. † frijode. — svalh] sic, gr. omn. *καὶ (ἀγάω)*, sic 17, 18 et *sva* 13,

15. Ceterum J. St. † *sva*.
 15, 10. is] gr. omn. ante in.
 15, 11. faheþs] St. † faheds; sic 16, 24.
 15, 12. ik] ego, ° gr. omn. praeter cod. g. ap. Mi.
 15, 13. friapvai] a gr. omn. (praeter cod. x ap. Mi.) ad *μείζονα* relatum (maiorem hoc amorem), quum Ulf. ad *ταύτης* referat (maiorem hoc amore), *ἀγάπης* legisse videtur. — faur] J. St. † faura.
 15, 15. ik] ego, ° gr. omn.
 15, 16. izvis] sec., Ulf. c. codd. ° *καὶ ἔθνηα ὑμᾶς*. — du aiva] in aeternum, ° gr. omn. — þatawah þei] vid. ad vs. 7. — bidjaiþ] St. † bidjapþ.

- 17 attan in namin meinamma. gibip izvis. pata anabiuda izvis ei frijop izvis
 18 misso. jabai so manaseds izvis fijai. kunneip ei mik fruman izvis fijaida.
 19 jabai pis fairwaus veseip. aipbau so manaseds svesans frijodedi. apban unte
 us pamma fairwau ni sijuþ. ak ik gavalida izvis us pamma fairwau. duppe
 20 fijaid izvis so manaseþs. gamuneip pis vaurdis patei ik qap du izvis. nist
 skalks maiza frauin seinamma. jabai mik vrekun. jah izvis vrikand. jabai
 21 mein vaurd fastaidedeina. jah izvar fastaina. ak pata allata taujand izvis in
 22 namins meinis. unte ni kunnan pana sandjandan mik. nih qemjau jah rodi-
 dedjau du im. fravaurht ni habaidedeina. ip nu inilons ni haband bi fra-
 23. 24 vaurht seina. saei mik fijaiþ. jah attan meinana fijaiþ. ip þo vaurstva ni gata-
 videdjau in im. þoei anþar ainshun ni gatavida. fravaurht ni habaidedeina.
 25 ip nu jah gasewun mik jah fijaidedun jah mik jah attan meinana. ak ei
 usfullnodedi vaurd pata gamelido in vitoda ize. ei fijaidedun mik arvjo.
 26 apban þan qimip parakletus. þanei ik insandja izvis fram attin. ahman sun-
 27 jos. izei fram attin urrinnip. sa veitvodeip bi mik. jah þan jus veitvodeip.
 16, 1 unte fram fruma mip mis sijuþ. pata rodida izvis ei ni afmarzjaindau.
 2 us gaqumpim dreiband izvis. akei qimip weila ei sawazuh izei usqimip izvis.

patrem in nomine meo, det vobis. 17. Hoc praecipio vobis, ut ametis vos invicem. 18. Si hic mundus vos oderit, scite, quod me priorem vobis oderat. 19. Si huius mundi essetis, utique hic mundus proprios amaret; at quia ex hoc mundo non estis, sed ego elegi vos ex hoc mundo, ideo odit vos hic mundus. 20. Recordamini huius verbi, quod ego dixi ad vos, non est servus maior domino suo, si me persecuti sunt, etiam vos persequuntur; si meum verbum servarent, etiam vestrum servent. 21. Sed hoc omne faciunt vobis ob nomen meum; nam non noscunt hunc mittentem me. 22. Nisi venirem et loquerer ad eos, peccatum non haberent; verum nunc excusationem non habent ob peccatum suum. 23. Qui me odit, etiam patrem meum odit. 24. Si haec opera non facerem in iis, quae alius ullus non fecit, peccatum non haberent; verum nunc etiam viderunt me et oderunt et me et patrem meum. 25. Sed ut impleretur verbum hoc scriptum in lege eorum, quod oderunt me frustra. 26. At quum venit paracletus, quem ego mitto vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre exit, hic testatur de me. 27. Et autem vos testamini, nam a principio cum me estis. 16, 1. Hoc locutus sum vobis, ut non sollicitemini. 2. E conciliis pellunt vos; sed venit hora, ut quisque qui occidit vos,

15, 18. *fruman izvis*] priorem vobis, gr. omn. *πρώτον ὑμῶν*; ceterum notandum est *fruman*, quod comparativus non est forma, sed significatione, sic *anhuma* (= *ὑπερέχων*) Philipp. 2, 3.

15, 19. *svesans*] proprios, gr. omn. τὸ ἴδιον.

15, 21. *sandjandan*] J. St. † *sandjandin*.

15, 22. *nih*] Hz. † *ni*.

15, 24. *anþar ainshun*] ~ gr. omn. — *mik*] pr. me, ° gr.

15, 25. *pata*] St. † *þaþa*. — *gamelido*] J. † *melido*. — *arvjo*] J. St. B. † *arujo*.

15, 26. *sa*] St. † *sai*.

15, 27. *þan jus*] ~ gr. omn.

- 3 þuggkeiþ hunsla saljan guþa. jah þata taujand. unte ni ufkunþedum attan nih
 4 mik. akei þata rodida izvis. ei biþe qimai so weila ize. gamuneþ þize. þatei
 5 ik qaþ izvis. iþ þata izvis fram fruma ni qaþ. unte miþ izvis vas. iþ nu
 gagga du þamma sandjandin mik. jah ainshun us izvis ni fraihniþ mik. waþ
 6. 7 gaggis. akei unte þata rodida izvis. gauriþa gadaubida izvar hairto. akei ik
 sunja izvis qiþa. batizo ist izvis ei ik galeiþau. unte jabai ik ni galeiþa.
 8 parakletus ni qimiþ at izvis. aþþan jabai gagga. sandja ina du izvis. jah qi-
 mandis is gasakiþ þo manaseþ bi fravaurht jah bi garaihtiþa jah bi staua.
 9. 10 bi fravaurht raihtis þata. þatei ni galaubjand du mis. iþ bi garaihtiþa. þatei
 11 du attin meinamma gagga jah ni þanaseiþs saiwiþ mik. iþ bi staua. þatei sa
 12 reiks þis fairwaus afdomiþs varþ. nauh ganoh skal qiþan izvis. akei ni
 13 maguþ frabairan nu. iþ þan qimiþ jains. ahma sunjos. briggiþ izvis in allai
 sunjai. nih þan rodeiþ af sis silbin ak sva filu sve hauseiþ. rodeiþ jah þata
 14 anavairþo gateihþ izvis. jains mik hauheiþ. unte us meinamma nimiþ jah
 15 gateihþ izvis. all þatei aih atta. mein ist. duhþe qaþ þatei us meinamma
 16 nimiþ jah gateihþ izvis. leitil nauh jah ni saiwiþ mik. jah aftra leitil jah

putet sacrificia offerre deo. 3. Et hoc faciunt, quia non cognoverunt patrem, nec me. 4. Sed hoc locutus - sum vobis, ut quum veniat haec hora eorum, recordemini horum, quod ego dixi vobis; verum hoc vobis a principio non dixi, nam cum vobis fui; 5. verum nunc eo ad hunc mittentem me, et ullus e vobis non interrogat me: quo vadis? 6. Sed quia hoc locutus - sum vobis, tristitia obduravit vestrum cor. 7. Sed ego veritatem vobis dico; melius est vobis, ut ego eam; nam si ego non eo, paracletus non venit ad vos; at si eo, mitto eum ad vos. 8. Et veniens is arguit hunc mundum de peccato et de iustitia et de iudicio. 9. De peccato quidem hoc, quod non credunt ad me; verum de iustitia, quod ad patrem meum eo, et non amplius videtis me; 11. verum de iudicio, quod hic princeps huius mundi damnatus fuit. 12. Adhuc satis debeo dicere vobis, sed non potestis ferre nunc; 13. verum quum venit ille, spiritus veritatis, ducit vos in omnem veritatem, neque enim loquitur a se ipso, sed tam multum quam audit, loquitur et hoc futurum nuntiat vobis. 14. Ille me altat, nam e meo sumit et nuntiat vobis. 15. Omne quod habet pater, meum est; ideo dixi, quod e meo sumit et nuntiat vobis. 16. Paucum adhuc et non videtis me, et iterum paucum et

16, 4. ize] eorum, ° gr. omn. praeter cod. 11 ap. Mi., qui quum sequens *αὐτῶν*, a nostro per *þize* redditum, omittat, veremur ne alterutrum e margine in textum illatum sit, cf. ad 13, 29. L. 5, 35.

16, 6. *gadaubida*] obduravit, Ulf. *πεπώρωκεν* (12, 40) pro *πεπλήρωκεν* legit.

16, 7. *izvis qiþa*] ~ gr. — *parakletus*] St. ‡ *paracletus*. — *jabai*] sec. J. ‡ *gabai*.

16, 9. *þata*] hoc, ° gr. omn. et apud Goth. L.

maxime offendit; nisi ad similitudinem locorum Mc. 9, 23. L. 1, 62. 9, 46 dictum est, quod ut sit veremur, quia *þata* illis locis ubique habet, quo referatur, h. l. autem non habet, neque in gr. est eius ullum vestigium: delendum est tanquam mendum librarii propter sequens *þatei*, cf. ad Cor. 2; 10, 12.

16, 13. *anavairþo*] Z. ‡ *anavairhto*.

16, 16. *nauh*] adhuc, ° gr. omn. — *ik*] ego, ° gr.

17 gasaiwiþ mik. unte ik gagga du attin. þaruh qeþun us þaim siponjam du
 sis misso. wa ist þata þatei qipip unsis. leitil ei ni saiwiþ mik jah aftra
 18 leitil jah gasaiwiþ mik. jah þatei ik gagga du attin. qeþunuh þata wa sijai
 19 þatei qipip. leitil. ni vitum wa qipip. ip iesus vissuh þatei vildedan ina fraih-
 nan jah qap im. bi þata sokeip mip izvis misso. þatei qap. leitil jah ni sai-
 20 wiþ mik. jah aftra leitil jah gasaiwiþ mik. amen amen qiþa izvis þei greitip
 jah gaunop jus ip manaseþs faginoþ. jus saurgandans vairþip. akei so saurga
 21 izvara du fahedai vairþip. qino þan bairip. saurga habaid. unte qam weila
 izos. ip biþe gabauran ist barn. ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons faura
 22 fahedai. unte gabaurans varþ manna in fairwau. jah þan jus auk nu saurga
 habaiþ. ip aftra saiwa izvis jah faginoþ izvar hairto. jah þo fahed izvara ni
 23 ainshun nimip af izvis. jah in jainamma daga mik ni fraihniþ vaihtais. amen
 amen qiþa izvis þatei þiswah þei bidjip attan in namin meinamma. gibip
 24 izvis. und hita ni beduþ ni vaihtais in namin meinamma. bidjaiþ jah nimip
 25 ei faheþs izvara sijai usfulhida. þata in gajukom rodida izvis. akei qimip
 weila. þanuh izvis ni þanaseiþs in gajukom rodja. ak andaugiba bi attan ga-

videtis me; nam ego eo ad patrem. 17. Tunc dixerunt ex his discipulis ad se invicem: quid est hoc, quod dicit nobis, paucum ut non videatis me, et iterum paucum et videtis me, et quod ego eo ad patrem? 18. Dixeruntque hoc, quid sit, quod dicit paucum; non scimus, quid dicit. 19. Verum Iesus scivit, quod voluerunt eum interrogare et dixit iis: ob hoc quaeritis cum vobis invicem, quod dixi, paucum et non videtis me, et iterum paucum et videtis me. 20. Amen, amen dico vobis, quod ploratis et lugetis vos, verum mundus gaudet; vos moerentes fitis, sed hic moeror vester ad laetitiam fit. 21. Mulier quum parit, moerorem habet; nam venit hora eius; verum quum natus est puer, non amplius non recordatur huius afflictionis prae laetitia, quia natus fuit homo in mundo. 22. Et autem vos enim nunc moerorem habetis; verum iterum video vos, et gaudet vestrum cor, et hanc laetitiam vestram non ullus sumit a vobis. 23. Et in illo die me non interrogatis quidquam; amen, amen dico vobis, quod, quodcumque quod oratis patrem in nomine meo, dat vobis. 24. Usque hodiernum non orastis non quidquam in nomine meo; oratis et sumitis, ut laetitia vestra sit completa. 25. Hoc in parabolis locutus - sum vobis; sed venit hora, tunc vobis non amplius in parabolis loquor; sed palam de patre nun-

16, 17. *siponjam*] Ulf. c. codd. 7 et x ap. Mi. ° *αὐτοῦ*. — *ei*] ut, gr. omn. *καί*, Ulf. autem ita loquitur, ut de more suo sermonem variet, cf. L. 6, 37, ubi nisi cum codd. *ἵνα* pro *καὶ οὐ* legit, eandem ob causam, quam indicavimus, *ei* pro *jah* posuit.

16, 18. *qeþunuh*] vid. ad 10, 20.

16, 19. *ip*] verum, ° gr. — *iesus vissuh*] ~ gr. omn.

16, 20. *jus*] sec., Ulf. c. codd. ° *ὁ*.

16, 21. *gabauran ist*] natus est (puer); gr.

omn. *γενήσῃ* (puerum mulier). — *ni þanaseiþs ni*] vid. ad 8, 42.

16, 22. *þan*] gr. omn. post *jus*. — *saurga*] gr. ante *auk*; quod autem Sch. Goth. in eorum numerum refert, qui *νῦν μὲν* pro *μὲν νῦν* legant, erravit.

16, 23. *þiswah þei*] sic cod. Arg.; St. Z. ‡ *þiswah þei*.

16, 24. *faheþs*] vid. ad 15, 11.

16, 25. *akei*] sed, ° gr. — *þanuh*] tunc, gr. omn. *ὅτε*. — *izvis*] sec., gr. omn. post *rodja*.

26 teiba izvis. in jainamma daga in namin meinamma hidjip. jah ni qipa izvis.
 27 bei ik bidjan attan bi izvis. ak silba atta frijop izvis. unte jus mik frijode-
 28 dup jah galaubidedup patei ik fram gupa urraan. uzuhiddja fram attin jah
 atiddja in pana fairwu. astra bileipa pamma fairwau jah gagga du attin.
 29 paruh qepun pai siponjos is. sai. nu andaugiba rodeis jah gajukono ni aino-
 30 hua qipis. nu vitum ei pu kant alla jah ni parft ei puk was fraihnai. bi
 31 pamma galaubjam patei pu fram gupa urrant. andhof im iesus. nu galaubeip.
 32 sai. qimip weila jah nu qam ei distahjada warjizuh du seina jah mik ainana
 33 bileipip. jah ni im ains. unte atta mip mis ist. pata rodida izvis. bei in mis
 gavairpi aigeip. in pamma fairwau aglons habaid. akei prafsteip izvis. ik
 17, 1 gajukaida pana fairwu. pata rodida iesus uzuhhof augona seina du himina
 jah qap. atta. qam weila. haubei peinama sunu. ei sunus peins hauhjai puk.
 2 svasve atgast imma valdufni allaize leike ei all patei atgast imma. gibai im
 3 libain aiveinon. seh pan ist so aiveino libains. ei kumneina puk ainana sunja gup
 4 jah panei insandides iesu xristu. ik puk haubida ana airpai. vaurstv ustauh.

tio vobis. 26. In illo die in nomine meo oratis, et non dico vobis, quod ego orem patrem pro vobis,
 27. sed ipse pater amat vos, quia vos me amavistis et credidistis, quod ego a deo exii. 28. Exii a patre
 et descendi in hunc mundum; iterum relinquo hunc mundum et eo ad patrem. 29. Tunc dixerunt hi disci-
 puli eius: ecce, nunc palam loqueris et parabolarum non ullam dicis. 30. Nunc scimus, quod tu scis
 omnia et non indiges, ut te quis interroget; de hoc credimus, quod tu a deo existi. 31. Respondit iis
 Iesus: nunc creditis? 32. Ecce, venit hora et iam venit, ut dissipetur quisque ad sua, et me solum
 relinquitis, et non sum solus, nam pater cum me est. 33. Hoc locutus - sum vobis, ut in me pa-
 cem habeatis; in hoc mundo afflictiones habetis; sed consolamini vos; ego subiugavi hunc mundum.
 17, 1. Hoc locutus - est Iesus elevavitque oculos suos ad coelum et dixit: pater, venit hora, alta
 tuum filium, ut filius tuus altet te. 2. Sicut dedisti ei imperium omnium corporum, ut omne,
 quod dedisti ei, det iis vitam aeternam. 3. Haec autem est haec aeterna vita, ut noscant te
 unam vere deum et quem misisti, Iesum Christum. 4. Ego te altavi in terra; opus perfecti,

16, 27. ak] sed, gr. omn. γάρ, quod tamen
 Goth. per ak reddit etiam Eph. 2, 10.

16, 28. uzuhiddja] vid. ad Mc. 14, 44. —
 atiddja] St. † attiddja.

16, 29. paruh] tunc, ° gr. omn. — qepun]
 UE. c. codd. ° αὐτῶν. — gajukono] J. St. † ga-
 jukno.

16, 30. pu] utr. tu, ° gr. omn. — puk was]
 ~ gr. omn. — fraihnai] Z. † frahnai.

16, 31. im] J. B. † him.

16, 32. distahjada] dissipetur, gr. omn. σκορ-

πισθῆτε. — seina] haec forma, quam Z. in sei-
 naim mutare malebat, nobis genitivus pronominis
 reciproci esse videtur, uti L. 7, 32; du seina
 autem elliptice dictum est, uti L. 19, 7 du fra-
 vaurhtis mans, vid. ad L. 8, 49.

16, 33. fairwu] J. St. † fairwan.

17, 1. uzuhhof] elevavitque, vid. ad 18, 26
 et ad Mc. 14, 44. — ei] Ulf. c. codd. ° καί.

17, 3. sunja] vere, iam Z. recte animadvertit,
 sunja esse adverbium, cf. alja, sic etiam L. 9,
 27 sunja secundum gr. (ἀληθῶς) pro adverbio ha-
 beri potest.

5 þatei atgaft mis du vaurkjan. jah 'nu hauhei mik. þu atta. at þus sil-
 6 bin þamma vulþau. þanei habaida at þus. faurþizei sa fairwus vesi. gabairh-
 tida þeinata namo mannam. þanzei atgaft mis us þamma fairwau. þeinai ve-
 7 sun jah mis atgaft ins. jah þata vaurd þeinata gafastaidedun. nu ufkunþa ei
 8 alla. þoei atgaft mis. at þus sind. unte þo vaurda. þoei atgaft mis. atgaf im.
 jah eis nemun bi sunjai þatei fram þus urrann jah galaubidedun þatei þu
 9 mik insandides. ik bi ins bidja. ni bi þo manaseþ bidja ak bi þans þanzei
 10 atgaft mis. unte þeinai sind. jah meina alla þeina sind jah þeina meina jah
 11 hauhiþs im in þaim. ni þanaseiþs im in þamma fairwau. iþ þai in þamma
 fairwau sind. jah ik du þus gagga. atta veiha. fastai ins in namin þeinamma.
 12 þanzei atgaft mis ei sijaina ain svasve vit. þan vas miþ im in þamma fair-
 wau. ik fastaida ins in namin þeinamma. þanzei atgaft mis. gafastaida. jah
 ainshun us im ni fraqistnoda niba sa sunus fralustais. ei þata gamelido us-
 13 fulliþ vaurþi. iþ nu du þus gagga jah þata rodja in manasedai. ei habaina
 14 fahed meina usfullida in sis. ik atgaf im vaurd þeinata. jah so manaseþs
 sijaida ins. unte ni sind us þamma fairwau. svasve ik us þamma fairwau ni
 15 im. ni bidja ei usnimais ins us þamma fairwau ak ei baigais im faura
 16 þamma unseljin. us þamma fairwau ni sind. svasve ik us þamma fairwau
 17. 18 ni im. veihei ins in sunjai. vaurd þeinata sunja ist. svasve mik insandides

quod dedisti mihi ad operandum. 5. Et nunc alta me, tu pater, apud te ipsum hoc splendore, quem habui apud te, antequam hic mundus esset. 6. Manifestavi tuum nomen hominibus, quos dedisti mihi ex hoc mundo; tui fuerunt, et mihi dedisti eos, et hoc verbum tuum servaverunt. 7. Nunc cognovi, quod omnia, quae dedisti mihi, apud te sunt; 8. quod haec verba, quae dedisti mihi, dedi iis et ii acceperunt in veritate, quod a te exii, et crediderunt, quod tu me misisti. 9. Ego pro iis oro, non pro hoc mundo oro, sed pro his, quos dedisti mihi; nam tui sunt. 10. Et mea omnia tua sunt, et tua mea, et altatus sum in his. 11. Non amplius sum in hoc mundo; verum hi in hoc mundo sunt, et ego ad te eo. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut nos. 12. Quum fui cum iis in hoc mundo, ego servavi eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, conservavi, et ullus ex iis non periit, nisi hic filius perditionis, ut hoc scriptum impletum fieret. 13. Verum nunc ad te eo et hoc loquor in mundo, ut habeant laetitiam meam completam in se. 14. Ego dedi iis verbum tuum, et hic mundus odio habuit eos; nam non sunt ex hoc mundo, sicut ego ex hoc mundo non sum. 15. Non oro, ut auferas eos ex hoc mundo, sed ut tuearis eos ab hoc malo. 16. Ex hoc mundo non sunt, sicut ego ex hoc mundo non sum. 17. Sanctifica eos in veritate; verbum tuum veritas est. 18. Sicut me misisti

17, 5. at þus] gr. omn. post vesi; Ulf. c. verss.

17, 6. atgaft ins] ~ gr. omn.

17, 8. nemun] Ulf. c. codd. ° καὶ ἔγνωσαν.

17, 11. init. Ulf. ° καὶ. — þanzei] quos, gr. ψ.

17, 14. so] St. † sa. — ni im] gr. ante us.

17, 17. sunjai] Ulf. c. codd. ° σοῦ.

19 in manaseþ. svah ik insandida ins in þo manased. jah fram im ik veiha
 20 mik silban. ei sijaina jah eis veihei in sunjai. apþan ni bi þans bidja ainans
 21 ak bi þans galaubjandans þairh vaurda ize du mis. ei allai ain sijaina svasve
 þu. atta. in mis jah ik in þus. ei jah þai in uggkis ain sijaina. ei so mana-
 22 seþs galaubjai þatei þu mik insandides. jah ik vulþu. þanei gaft mis. gaf im
 23 ei sijaina ain svasve vit ain siju. ik in im jah þu in mis. ei sijaina ustauha-
 nai du ainamma jah kunnei so manaseþs þatei þu mik insandides jah frijo-
 24 des ins svasve mik frijodes. atta. þatei atgaft mis. viljau ei þarei im ik jah
 þai sijaina miþ mis. ei saiwaina vulþu meinana. þanei gaft mis. unte frijodes
 25 mik faur gaskaft fairwaus. atta garaihta. jah so manaseþs þuk ni ufkunþa.
 26 iþ ik þuk kunþa jah þai ufkunþedun þatei þu mik insandides. jah gakan-
 nida im namo þeinata jah kannja ei friapva. þoei frijodes mik. in im sijai
 18, 1 jah ik in im. þata qiþands iesus usiddja miþ siponjam seinaim ufar rinnon
 2 þo kaidron. þarei vas aurtigards. in þanei galaiþ iesus jah siponjos is. vissuh
 þan jah iudas sa galevjands ina þana stad. þatei ufta gaiddja iesus jainar miþ
 3 siponjam seinaim. iþ iudas nam hansa jah þize gudjane jah fareisaie and-
 4 bahtans iddjuh jaindvairþs miþ skeimam jah haizam jah vepnam. iþ iesus

in mundum, sic ego misi eos in hunc mundum, 19. et pro iis ego sanctifico me ipsum, ut sint etiam ii sancti in veritate. 20. At non pro iis oro solis, sed pro his credentibus per verba eorum ad me, 21. ut omnes unum sint, sicut tu, pater, in me et ego in te, ut etiam hi in nobis unum sint; ut hic mundus credat, quod tu me misisti. 22. Et ego splendorem, quem dedisti mihi, dedi iis, ut sint unum, sicut nos unum sumus. 23. Ego in iis et tu in me, ut sint perfecti ad unum et cognoscat hic mundus, quod tu me misisti et amasti eos, sicut me amasti. 24. Pater, quod dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, etiam hi sint cum me, ut videant gloriam meam, quam dedisti mihi, quia amasti me ante creationem mundi. 25. Pater iuste, et hic mundus te non cognovit; verum ego te cognovi et hi cognoverunt, quod tu me misisti. 26. Et notificavi iis nomen tuum et notifico, ut amor, quo amasti me, in iis sit et ego in iis. 18, 1. Hoc dicens Iesus exiit cum discipulis suis trans torrentem, hunc Cedron, ubi fuit hortus, in quem ivit Iesus et discipuli eius. 2. Scivit autem etiam Iudas, hic prodens eum, hunc locum, quod saepe convenit Iesus illic cum discipulis suis. 3. Verum Iudas cepit cohortem et horum sacerdotum et Farisaeorum ministros ivitque illuc cum facibus et taedis et armis. 4. Verum Iesus

17, 18. svah] vid. ad 15, 9. — manased] J. St. + manaseþ.

17, 19. sijaina] gr. post eis.

17, 20. ak] Ulf. ° xai. — vaurda] verba, gr. omn. λόγου.

17, 22. siju] editt. + sijum, vid. ad 10, 30. Mc. 10, 39.

17, 23. jak] sec., Ulf. ° ŷa.

17, 24. þatei] quod, gr. οὗς. — im ik] sic cod. Arg.; Z. + ik im.

18, 1. iesus] sec., sic cod. Arg., vid. ad Mc. 1, 42.

18, 2. galevjands] J. St. B. + levjands, in cod. Arg. ga supra lineam scriptum est.

18, 3. miþ] Z. ‡ mit. — skeimam] sic cod. Arg. pro qua lectione Zahnii coniectura skeinam

vitands alla þoei qemun ana ina usgaggands ut qap im. wana sokeip.
 5 andhaffjandans imma qeþun. iesu þana nazorau. þaruh qap im iesus. ik im.
 6 stoþuh þan jah iudas sa levjands ina miþ im. þaruh sve qap im. þatei ik
 7 im. galipun ibukai jah gadrusun dalap. þaproh þan ius aftra frah, wana
 8 sokeip. ip eis qeþun. iesu þana nazorau. andhof iesus. qap izvis þatei ik
 9 im. jabai nu mik sokeip. letip þans gaggam. ei usfullnodedi þata vaard þatei
 10 qap. ei þanzei atgaf mis. ni fraqistida ize ainummehun. ip seimon paitrus
 habands hairu uslapk ina jah sloh þis aubumistins gudjins skalk jah afmai-
 11 maet imma auso taihsvo. sah þan haitans vas namin malkus. þaruh qap iesus
 du paitrau. lagei þana hairu in fodr. atikl þanei gaf mis atta. niu drigkau
 12 þana. þaruh hansa jah sa þusundifaps jah andbahtes iudaie undgripun iesu
 13 jah gabundun ina jah gatauhun ina du amain frumist. sa vas auk svaihra
 14 kajafin. saei vas aubumists veiha þis atapnjis. vasuh þan kajafa. saei gara-
 ginoda iudaium. þatei batizo ist. ainana mannan fraqistjan faur managein.
 15 þaruh laistida iesu seimon paitrus jah anþar siponeis. sah þan siponeis vas
 kunps þamma gudjin. jah miþingalaiþ miþ iesua in rohsa þis gudjins.
 16 ip paitrus stop at daurom uta. þaruh usiddja ut sa siponeis anþar. saei vas

sciens omnia, quae venerunt super eum, exiens foras dixit iis: quem quaeritis? 5. Respondentes ei dixerunt: Iesum, hunc Nazoraeum. Tunc dixit iis Iesus: ego sum. Stetit autem etiam Iudas, hic prodens eum, cum iis. 6. Tunc uti dixit iis, quod ego sum, iverunt retro - versi et ceciderunt deorsum. 7. Deinde autem eos iterum interrogavit: quem quaeritis? Verum ii dixerunt: Iesum, hunc Nazoraeum. 8. Respondit Iesus: dixi vobis, quod ego sum; si nunc me quaeritis, sinite hos ire. 9. Ut impleteretur hoc verbum, quod dixit, quod quos dedit mihi, non perdiidi eorum unum. 10. Verum Simon Petrus, habens gladium, eduxit eum et percussit huius summi sacerdotis servum et abscidit ei aurem dextram; hic autem vocatus fuit nomine Malcus. 11. Tunc dixit Iesus ad Petrum: pone hunc gladium in vaginam; calicem, quem dedit mihi pater, nonne bibam hunc? 12. Tunc cohors et hic centurio et ministri Iudaeorum prehenderunt Iesum et vinxerunt eum 13. et duxerunt eum ad Annam primum; hic fait enim socer Cajafae, qui fuit summus sacerdos huius anni. 14. Fuit autem Cajafa, qui consuluit Iudaeis, quod melius est, unum hominem perire pro populo. 15. Tunc secutus - est Iesum Simon Petrus et alius discipulus; hic autem discipulus fuit notus huic sacerdoti, et simul - introiit cum Iesu in atrium huius sacerdotis. 16. Veram Petrus stetit ad portas foras. Tunc exiit foras hic discipulus alter, qui fuit

probabilis videtur, ut *skaina* a *skainan* verbo (L. 9, 29. 17, 24. Cor. 2, 4, 6) formatum sit.

18, 5. *andhaffjandans* — *qeþun*] respondentes — dixerunt, gr. ἀπεκρίθησαν. — *þaruh*] tunc, * gr. omn.

18, 7. *aftra*] gr. omn. ante *þaproh*.

18, 8. *gaggam*] St. ‡ *gaggam*.

18, 9. *atgaf*] sic cod. Arg.; Hz. et edit. *atgafi* (dedisti) c. gr. omn. (δέδωκας).

18, 10. *sah* — *namin*] hic — nomine, gr. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ; ceterum Z. + *sa*.

18, 13. *sa*] hic, ° gr. — *þis atapnjis*] J. St. ‡ *þisa atapnjis*; veram lectionem iam Mareah. p. 408 commendavit.

18, 15. *paitrus*] cod. Arg. ‡ *prus*, nunquam

17 kumpš þamma gudjin. jah qap dauravardai jah attauh inn paitru. þaruh qap
 jaina þivi so dauravardo du paitrau. ibai jah þu þize siponje is þis mans.
 18 ip is qap. ni im. þareh stopun skalkos jah andbahtos haurja vaurkjandans.
 unte kald vas. jah varmidedum sik. jah þan vas miþ im paitrus standands
 19 jah varmjands sik. ip sa aukumista gudja frah Iesu bi siponjans is jah bi
 20 laisein is. andhof imma Iesus. ik andaugjo rodida manasedai. ik sinteino lai-
 sida in gaqumþai jah in gudhrusa. þarei sinteino iudaieis gaqimand. jah þiubjo
 21 ni rodida vaiht. wis mik fraihnis. fraihn þans hausjandans. wa rodidedjau
 22 du im. sai. þai vitun. þatei qap ik. ip þata qipandin imma sums andbahte
 standands gaf slah lofin iesua qapuh. svau andhaffis þamma reikistin gudjin.
 23 andhof Iesus. jabai ubilaba rodida. veitvodei bi þata ubil. aiþþau jabai vaila.
 24 duwe mik slahis. þanuh insandida ina annas gabundenana du kajafin þamma
 25 maistin gudjin. ip seimon paitrus vas standands jah varmjands sik. þaruh
 qeþun du imma. niu jah þu þize siponje þis is. ip is afaiaik jah qap. ne.
 26 ni im. qap sums þize skalke þis maistins gudjins. sah niþjis vas. þammei

notus huic sacerdoti, et dixit ianitrici et adduxit intro Petrum. 17. Tunc dixit illa serva haec ianitrix ad Petrum: num etiam tu horum discipulorum es huius hominis? Verum is dixit: non sum. 18. Tunc steterunt servi et ministri prunam facientes, nam frigidum fuit, et calefecerunt se et autem fuit cum iis Petrus, stans et calefaciens se. 19. Verum hic summus sacerdos interrogavit Iesum de discipulis eius et de doctrina eius. 20. Respondit ei Iesus: ego palam locutus - sum mundo; ego semper docui in concilio et in templo, ubi semper Iudaei conveniunt, et occulte non locutus - sum quidquam. 21. Quid me interrogas? Interroga hos audientes, quid locutus - sim ad eos. Ecce, hi sciunt, quod dixi ego. 22. Verum hoc dicente eo, quidam ministrorum stans dedit ictum vola Iesu dixitque: sicne respondes huic summo sacerdoti? 23. Respondit Iesus: si male locutus - sum, testare de hoc malo; aut si bene, cur me percutis? 24. Tunc misit eum Annas vinctum ad Cafafam, hunc summum sacerdotem. 25. Verum Simon Petrus fuit stans et calefaciens se; tunc dixerunt ad eum: nonne etiam tu horum discipulorum huius es? Verum is negavit et dixit: minime, non sum. 26. Dixit quidam horum servorum huius summi sacerdotis, hicque cognatus fuit, cui

hoc nomen per compendium scribitur, nec si scriberetur, signum notae deesse deberet; cf. Cor. 2, 11, 5. — *miþinnagalaiþ*] St. † *miþiggalaiþ*.

18, 16. *paitru*] J. St. † *paitrus*.

18, 17. *ip*] verum, ° gr. omnia. — *is qap*] ~ gr. omnia.

18, 18. *standands*] St. † *standans*, sic vs. 22. — *jak*] ult., Z. ° †.

18, 20. *sinteino*] semper, gr. πάντες.

18, 22. *þata*] J. St. † *þana*. — *qipandin imma*] ~ gr. — *standands*] vid. ad vs. 18. — *slah lofin*] J. St. † ict. — *svau*] J. St. B. † *svak*.

18, 23. *andhof*] Ulf. ° ἀντιϑ.

18, 24. *þanuh*] tunc, ° gr. — *gabundenana*] J. St. † *gabundana*.

18, 25. *paitrus*] J. St. B. † *paitrans*. — *vas*] gr. omnia. ante *seimon*. — *ip*] sec. verum, ° gr. — *is afaiaik*] ~ gr. — *ne*] minime, ° gr. omnia.

18, 26. *sah*] hicque, pro *saei* (qui); a Grim. III. 23 sq. et a nobis (ad Mc. 2, 11 et Cor. 1, 16, 13) observatum est, *ah* encliticam particulam idem quod *jak* significantem notiones singulas et nuntiata copulare; nunc discimus, eam ad pronomina

27 afmaimait paitrus auso. niu þuk saw ik in aurtigarda miþ imma. þaruh
 28 aftra afaiaik paitrus. jah suns hana brukida. ip eis tauhun iesu fram kajafin
 in praitoriaun. þaruh vas maurgins. ip eis ni iddjedun in praitoria. ei ni
 29 bisaulnodeina ak matidedeina pasxa. þaruh afiddja ut peilatus du im jah
 30 qap. wo vrohe bairip ana þana mannan. andhofun jah qepun du imma. nih
 31 vesi sa ubiltojis. ni þau veis atgebeima þus ina. þaruh qap im peilatus.
 nimip ina jus jah bi vitoda izvamma stojiþ ina. ip eis qepunuh du imma
 32 iudaieis. unsis ni skuld ist usqiman manne ainummehun. ei vaurd frauþins
 usfullnodedi. þatei qap bandvjands wileikamma dauþau skulda gasviltan.
 33 galaiþ in praitauria aftra peilatus jah vopida iesu qapuh imma. þu is þiu-
 34 dans iudaie. andhof iesus. abu þus silbin þu þata qipis þau anþarai þus
 35 qepun bi mik. andhof peilatus. vaitei ik iudaius im. so þiuda þeina jah gud-
 36 jans anafulhun þuk mis. wa gatavides. andhof iesus. þiudangardi meina nist
 us þamma fairwau. ip us þamma fairwau vesi meina þiudangardi. aipþau

abscedit Petrus aurem: nonne te vidi ego in horto cum eo? 27. Tunc iterum negavit Petrus, et statim gallus cantavit. 28. Verum ii duxerunt Iesum a Cajafa in praetorium. Tunc fuit mane; verum ii non iverunt in praetorium, ut non contaminarentur, sed ederent pascha. 29. Tunc ivit foras Pilatus ad eos et dixit: quam accusationum fertis contra hunc hominem? 30. Responderunt et dixerunt ad eum: nisi esset hic maleficus, non utique nos traderemus tibi eum. 31. Tunc dixit iis Pilatus: sumite eum vos et secundum legem vestram iudicate eum! Verum ii dixerunt ad eum Iudaei: nobis non licitum est, occidere hominum unum. 32. Ut verbum domini impleretur, quod dixit significans, quali morte debuit mori. 33. Ivit in praetorium iterum Pilatus et vocavit Iesum dixitque ei: tu es rex Iudaeorum? 34. Respondit Iesus: abne te ipso tu hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? 35. Respondit Pilatus: num ego Iudaeus sum? Haec gens tua et sacerdotes tradiderunt te mihi; quid fecisti? 36. Respondit Iesus: regnum meum non - est ex hoc mundo; si ex hoc mundo esset meum regnum, utique

demonstrativum additam relativum efficere, sic L. 2, 37. 16, 20. 17, 12. Cor. 1, 15, 1. Philem. 11. cf. M. 27, 57. Praeterea *sah* etiam pro *καὶ αὐτός* vel *καὶ οὗτος* (L. 2, 37 sq. 8, 41. 17, 16. 19, 2) aliisque particulis copulativis ponitur, cf. M. 27, 44 (*δέ*), J. 10, 20. 16, 18 (*οὖν*). *καὶ* ubi etiam significat, per *ah* reddi natura particulae ipsa vetitum esse videtur, si exceperis *svah* = *οὗτος* *καὶ* Cor. 1, 15, 22. 2, 8, 6. Eph. 5, 24 pro quo etiam *sva jah* dicitur Cor. 2, 1, 5. 8, 11. 10, 7. Col. 3, 13. Thess. 1, 4, 14. — *ik*] gr. omn. ante *þuk*; St. ° *þ*.

18, 28. *eis*] pr. ii, ° gr. omn. — *ak*] Ulf. c. codd. ° *iva*.

18, 30. *veis*] nos, ° gr. omn. — *atgebeima þus*] ~ gr. omn.

18, 31. *jah*] Z. ° *þ*. — *eis*] ii, ° gr. omn. postulante sensu, ut videtur; fortasse illatum est e codice, ubi pro *Ἰουδαῖοι* legebatur *ἐχθροί*; alterutrum igitur abundat, cf. ad L. 5, 35. J. 13, 29. 16, 4. Cor. 1, 15, 19; cf. tamen Mc. 1, 16 ubi Ulf. c. codd. *broþar is þis seimonis* legit.

18, 32. *frauþins*] domini, gr. *Ἰησοῦ*.

18, 33. *galaiþ*] Ulf. ° *oþv*.

18, 33. *andhof*] Ulf. c. codd. *αὐτοῦ*. — *abu*] i. e. *af - u*, abue.

18, 35. *vaitei*] St. *þ* *vaite*.

18, 36. *meina þiudangardi*] ~ gr. — *usdandi-*

andbahtos meina usdaudededeina. ei ni galeviþs vesjau iudaium. ip nu
 37 piudangardi meina nist þaþro. þaruh qaþ imma peilatus. an nuh piudans
 is þu. andhaffjands iesus. þu qiþis ei piudans im ik. ik du þamma gabaurans
 im jah du þamma qam in þamma fairwau ei veitvodjau sunjai. wazuh saei
 38 ist sunjos. hauseiþ stibnos meinaizos. þaruh qaþ imma peilatus. wa ist so
 sunja. jah þata qiþands galaiþ ut du iudaium jah qaþ im. ik ainohun fairino
 39 ni bigita in þamma. ip ist biuhti izvis ei ainana izvis fraletau in pasxa.
 40 vileidu nu ei fraletau izvis þana piudan iudaie. ip eis hropidedun aftra allai
 19, 1 qiþandans. ne þana ak barabban. sah þan vas sa barabba vaideþja. þaruh
 2 þan nam peilatus iesu jah usblaggv. jah þai gadrauhteis usvundun vippja us
 þaurnum jah galagidedun imma ana haubid jah vastjai paupuroðai gavasii-
 3 dedun ina jah qeþun. hails piudans iudaie. jah gebun imma slahins lofin.
 4 afiddja aftra ut peilatus jah qaþ im. sai. attuha izvis ina ut ei viteiþ þatei
 5 in imma ni ainohun fairino bigat. þaruh usiddja ut iesus bairands þana þaur-
 6 neinan vaip jah þo paupurodon vastja jah qaþ im. sa ist sa manna. þaruh
 biþe sewun ina þai maistans gudjans jah andbahtos. hropidedun qiþandans.
 ushramei ushramei ina. qaþ im peilatus. nimiþ ina jus jah hramjiþ. ip ik

ministri mei decertarent, ut non traditus essem Iudaeis; verum nunc regnum meum non est hinc.
 37. Tunc dixit ei Pilatus: an igitur rex es tu? Respondens Iesus: tu dicis, quod rex sum ego; ego ad
 hoc natus sum et ad hoc veni in hunc mundum, ut tester verifati; quisque qui est veritatis, audit
 vocem meam. 38. Tunc dixit ei Pilatus: quid est haec veritas? Et hoc dicens ivit foras ad Iudaeos et
 dixit iis: ego ullam culparum non invenio in hoc. 39. Verum est consuetudo vobis, ut unum vobis
 dimittam in pascha; vultisne igitur, ut dimittam vobis hunc regem Iudaeorum? 40. Verum ii clamaverunt
 iterum omnes dicentes: minime hunc, sed Barabbam. Hic autem fuit hic Barabbas maleficus. 19, 1. Tunc
 autem cepit Pilatus Iesum et flagellavit. 2. Et hi milites flexerunt coronam e spinis et posuerunt ei in
 capite et veste purpurata induerunt eum 3, et dixerunt: salve, rex Iudaeorum! et dederunt ei ictus vola.
 4. Ivit iterum foras Pilatus et dixit iis: ecce, adduco vobis eum foras, ut sciatis, quod in eo non ullam
 culparum inveni. 5. Tunc exiit foras Iesus portans hanc spineam coronam et hanc purpuratam vestem et
 dixit iis: hic est hic homo. 6. Tunc quum viderunt eum hi summi sacerdotes et ministri, clamaverunt
 dicentes: crucifige, crucifige eum! Dixit iis Pilatus: accipite eum vos et crucifigite; verum ego

dedeina] cod. Arg. editt. † usdaudedideina, syl-
 labis de et di errore librarii transpositis, sic
 Gal. 4, 11. arbaidedidjau pro arbaididedjau, cf.
 L. 14, 29.

18, 37. an nuh] J. St. † ict. — andhaffjands]
 respondens, gr. omn. ἀπεκρίθη. — veitvodjau] Z.
 † veidvodjau. — stibnos meinaizos] ~ gr. omn.

18, 38. þaruh] tunc, ° gr. omn. — so] haec,
 ° gr. — qiþands] Ulf. ° πάλιν. — im] J. St. † de im.

18, 39. ei] ut, ° gr. omn. praeter cod. o ap.
 Mi. — fraletau izvis] ~ gr.

18, 40. eis] ii, ° gr. omn. — sah] hic, ° gr.
 omn., ceterum J. St. † sa.

19, 3. slahins lofin] St. † ict.

19, 4. bigat] inveni, gr. omn. εὐρίσχω.

19, 5. ut iesus] ~ gr. — sa ist] hic est,
 gr. omn. ἴδε.

- 7 fairina in imma ni bigita. andhofun imma iudaeis. veis vitop aihum. jah bi
 pamma vitoda unsaramma skal gasviltan. unte sik silban guþs sunu gatavida.
 8. 9 biþe gahausida peilatus þata vaurd. mais ohta sis jah galaiþ in praitauria
 aftra jah qaþ du iesua. waþro is þu. iþ iesus andavaurdi ni gaf imma.
 10 þaruh qaþ imma peilatus. du mis ni rodeis. niu vaist þatei valdufni aih us-
 11 hramjan þuk jah valdufni aih fraletan þuk. andhof iesus. ni aihtedeis val-
 dufnje ainhun ana mik. nih vesi þus atgiban iupaþro. duþe sa galevjands
 12 mik þus maizein fravaurht habaid. framuh þamma sokida peilatus fraletan
 ina. iþ iudaeis hropidedun qiþandans. jabai þana fraletis. ni is frijonds kai-
 13 sara. sawazuh iþei þiudan sik silban taujiþ. andstandiþ kaisara. þaruh peila-
 tus hausjands þize — —

culpam in eo non invenio. 7. Responderunt ei Iudaei: nos legem habemus, et secundum hanc legem nostram debet mori, nam se ipsum dei filium fecit. 8. Quum audivit Pilatus hoc verbum, magis timuit sibi 9. et ivit in praetorium iterum et dixit ad Iesum: unde es tu? Verum Iesus responsum non dedit ei. 10. Tunc dixit ei Pilatus: ad me non loqueris? nonne scis, quod potestatem habeo, crucifigere te et potestatem habeo, dimittere te? 11. Respondit Iesus: non haberes potestatum ullam in me, nisi esset tibi tradita desuper; ideo hic prodens me te maius peccatum habet. 12. Ex hoc quaesivit Pilatus, dimittere eum; verum Iudaei clamaverunt dicentes: si hunc dimittis, non es amicus caesari; quisque qui regem se ipsum facit, resistit caesari. 13. Tunc Pilatus audiens haec — —

19, 6. *fairina — bigita*] ~ gr. omn., ceterum J. St. B. + *fairino*.

19, 7. *vitop*] St. † *viþop*. — *guþs sunu*] ~ gr.

19, 8. *biþe*] Ulf. ° *oþv*.

19, 9. *andavaurdi*] cur in hac forma F. et Z. offensi sint, nescimus, vid. L. 2, 47 et *gavaurdi* Cor. 1, 15, 33.

19, 10. *þaruh*] tunc, ° gr. — *þuk*] sec., St. † *þu*.

19, 11. *iupaþro*] Z. † *jupaþro*. — *habaid*] J. St. B. + *habaiþ*.

19, 12. *sawazuh*] sic cod. Arg.; St. Z. † *sahwazuh*.

19, 13. *þize*] haec (verba), gr. *τοῦτον* (*τὸν λόγον*).

E P I S T O L A E.

D u R u m o n i m.

- 6, 23 — þo auk launa fravaurhtais dauþus. iþ ansts guþs libains aiveino in xristau
7, 1 iesu frauin unsaramma. þau niu vituþ. broþrjus. kunnandam auk vitoþ rodja.
2 þatei vitoþ frauinoþ mannu sva lagga weila sve libaiþ. jah auk uf vaira qens
at libandin abin gabundana ist vitoda. aþþan jabai gasviltiþ aba. galausjada
3 af þamma vitoda abins. þannu þan at libandin abin haitada horinondei. jabai
vairþiþ vaira anþaramma. jabai gasviltiþ vair. frija ist þis vitodis ei ni sijai
4 horinondei vaurþana abin anþaramma. svaei nu jah jus. broþrjus meinai.
afdaupidai vaurþuþ vitoda þairh leik xristaus. ei vairþaiþ anþaramma þamma

Ad Romanos.

6, 23. — haec enim stipendia peccati mors, verum gratia dei vita aeterna in Christo Iesu, domino nostro. 7, 1. Aut nonne scitis, fratres, scientibus enim legem loquor, quod lex regit hominem tam longum tempus quam vivit? 2. Et enim sub viro mulier in vivente marito ligata est lege, at si moritur maritus, liberatur ab hac lege mariti. 3. Utique igitur in vivente marito vocatur adultera, si fit viro alii; si moritur vir, libera est hac lege, ut non sit adultera, facta marito alii. 4. Igitur nunc etiam vos, fratres mei, mortificati fuistis legi per corpus Christi, ut fiatis alii, huic

Adnotatio.

6, 23—11, 33 leguntur in cod. Ambros. A.

6, 23. *auk launa*] hanc nostram coniecturam Cast., qui ipse *mikiluna* ediderat, auctoritate codicis A. denovo inspecti probari confitetur. Articuli autem insolitus usus nunc non offendit, vid. 13, 3 *þai auk reiks*. 10, 1 *sa raiktis vilja*.

7, 1. *mann sva*] cod. A. et Cast. † *manns*: primum *mann* dativum constructio *frauinon* verbi requirit; deinde *sva*, cuius nullam vestigium in cod. A. cognosci Cast. dicit, ex parte tantum a librario omissum est, nam *s* legitur, cf. vs. 25, ubi pro *ik* librarius omissio *k* solummodo *i* scripsit; aut *sva* literae fortasse in margine scriptae litura interierunt.

7, 2. *jah auk*] et enim, gr. omn. γάρ, sic Cor. 1, 15, 16 *jah jabai auk* = *si γάρ*. — *uf*

vaira] aegre desideramus articulum *so*, quem haec verborum structura Gothi addere solent, vid. 10, 6 *so us galaubeinai garaihte*. 11, 21 *þans us gabaurþai astans*; vide tamen 9, 11, ubi articulus eundem in modum omissio *bi gavalcinai mun* scribitur, cf. ad Cor. 2, 7, 10. — *at libandin abin*] Ulf. ζῶντος τοῦ ἀνδρός legisse videtur, vid. vs. 3.

7, 3. *þannu*] sic cod. A.; Cast. † *þannh*; pro edito *þannh* etiam Cor. 1, 15, 18 *þannu* legendum esse censemus, nam *þannu* = ἄρα (vid. Rom. 10, 17. 14, 12. 19. Cor. 2, 5, 15. all.), quod gr. omn. ibi habent. — *haitada horinondei*] ~ gr. omn. — *jabai*] sec. Goth. ° δέ.

7, 4. *an*] nunc, ° gr. omn. — *jah jus*] gr. post *meinai*.

5 us dauþaim urreisandin. ei akran bairaima guþa. þan auk vesum in leika.
 vinnons fravaurhti þos þairh vitop vaurhtedun in liþum unsaraim du akran
 6 bairan dauþau. ip nu sai andbundanai vaurþum af vitoda gadauþnandans in
 þammei gahabaidai vesum svaei skalkinoma in niujiþai ahmins jah ni fair-
 7 niþai bokos. wa nu qiþam. vitop fravaurhts ist. ni sijai. ak fravaurht ni
 ufkunþedjau. nih þairh vitop. unte lustu nih kunþedjau. nih vitop qeþi.
 8 ni gairnjais. ip lev nimands fravaurhts þairh anabusn gavaurhta in mis allana
 9 lustu. unte inu vitop fravaurhts vas navis. ip ik simle inu vitop libaida. at
 10 qimandein anabusnai fravaurhts gaqiuoda. ip ik gadauþnoda jah bigitana
 11 varþ mis anabusns. sei vas du libainai. visan du dauþau. unte fravaurhts lev
 12 nimands þairh anabusn uslutoda mik jah þairh þo usqam. aþþan nu sveþauh
 13 vitop veihata jah anabusns veiha jah garaihta jah þiuþeiga. þata nu þiuþeigo
 varþ mis dauþus. ni sijai. ak fravaurhts. ei uskunþa vaurþi fravaurhts þairh
 þata þiuþeigo mis gavaurkjandei dauþu. ei vaurþi ufarassau fravaurhta fra-

e mortuis resurgenti, ut fructum feramus deo. 5. Quum enim essemus in carne, passiones peccatorum hae per legem operatae - sunt in membris nostris ad fructum ferendum morti; 6. verum nunc ecce soluti fuimus a lege, morientes in qua detenti fuimus, ita - ut serviamus in novitate spiritus et non vetustate literae. 7. Quid nunc dicimus, lex peccatum est? Ne sit; sed peccatum non novissem, nisi per legem, nam cupiditatem non novissem, nisi lex diceret: ne concupiscas. 8. Verum occasionem sumens peccatum per praeceptum operatum - est in mihi omnem cupiditatem, nam sine lege peccatum fuit mortuum; 9. Verum ego aliquando sine peccato vixi; in veniente praecepto peccatum revixit. 10. Verum ego mortuus - sum et inventum fuit mihi praeceptum, quod fuit ad vitam, esse ad mortem; 11. nam peccatum occasionem sumens per praeceptum decepit me et per hoc perdidit. 12. At igitur quidem lex sancta et praeceptum sanctum et iustum et bonum. 13. Hoc igitur bonum factum - est mihi mors? Ne sit, sed peccatum; ut cognitum fieret peccatum per hoc bonum mihi operans mortem, ut fieret supra - modum peccaminosum pec-

7, 5. *fravaurhti*] sic cod. A pro *fravaurhte*, uti Tit. 1, 14 *spilli* pro *spille*.

7, 6. *sai*] ecce, hac vocula coniuncta cum *nu* adverbio, Goth. semper fere graecum *ὅτι* reddit, vid. Cor. 1, 5, 11. 2, 8, 11. 22. Eph. 2, 13; utitur etiam pro simplici *viv* Gal. 4, 9; et simplici *nu* pro *vivi* Rom. 7, 17. Cor. 1, 12, 18. 20. 15, 20. Col. 1, 21. 3, 8; denique *sai* pro *viv* Thess. 1, 3, 8.

7, 7. *ist*] est, ° gr. — *ni sijai*] notanda est haec huius formulae scriptio h. l. et vs. 13, quae aliis locis *nis - sijai* esse solet, vid. L. 20, 16. Rom. 9, 14. 11, 1. 11. Gal. 2, 17. — *unte*] Goth. ° *te*, vid. ad L. 2, 16. — *qeþi*] sic cod. A; Cast. † *qep*.

7, 8. *nimands*] pro *nimandei*, vid. ad Neh. 6, 16. — *vas*] fuit, ° gr.

8, 9. *simle - libaida*] in gr. omn. haec verba sedibus suis mutatis leguntur. — *qimandein*] Goth. ° *de* (*þan*), vel Cast. fortasse legere non potuit, nam propter deletitiam membranam etiam *qimandein anabusnai* coniecisse se potius, quam legisse confitetur.

7, 10. *gadauþnoda*] in cod. A nihil nisi *gadauþ*.. legi potuit, recte tamen Cast. complevit. — *visan*] esse, ° gr. omn., cuius loco *ἀντὴ* aut *ἀντὴν* habent; pendet autem ille infinitivus a *bigitana varþ*.

7, 12. *aþþan nu*] at nunc, gr. omn. *ὥστε*.
 7, 13. *varþ mis*] ~ gr. omn. — *ni sijai*] vid. ad vs. 7.

14 vaurhts þairh anabusn. vitum auk þatei vitoþ ahmein ist. iþ ik leikeins im
 15 frabauhts uf fravaurht. þatei vaurkja. ni fraþja. unte ni þatei viljau tauja. ak
 16 þatei hatja þata tauja. iþ jabai þatei ni viljau þata tauja. gaqiss im vitoda.
 17 þatei goþ. iþ nu ju ni ik vaurkja þata ak so bauandei in mis fravaurhts.
 18 vait auk þatei ni bauiþ in mis. þat-ist in leika meinamma. þiuþ. unte viljan
 19 atligiþ mis. iþ gavaurkjan goþ ni bigita. unte ni þatei viljau vaurkja goþ ak
 20 þatei ni viljau ubil tauja. jabai nu þatei ni viljau ik. þata tauja. ju ni ik
 21 vaurkja ita ak sei bauiþ in mis fravaurhts. bigita nu vitoþ viljandin mis goþ
 22 taujan. unte mis atist ubil. gavizneigs im auk vitoda guþs bi þamma innumin
 23 maun. aþþan gasaiwa anþar vitoþ in lipum meinaim andvaihando vitoda
 ahmins meinis jah frahinþando mik in vitoda fravaurhtais þamma visandin
 24 in lipum meinaim. vainans ik manna. was mik lauseiþ us þamma leika dau-
 25 þaus þis. aviliudo guþa þairh iesu xristu frauja. unsarana. jau nu silba ik
 8, 1 skalkino gahugðai vitoda guþs iþ leika vitoda fravaurhtais. ni vaiht þannu

catum per praeceptum. 14. Scimus enim, quod lex spiritualis est, verum ego carnalis sum, venditus sub peccatum. 15. Quod operor, non intelligo; nam non quod volo, facio, sed quod odi, hoc facio. 16. Verum si quod non volo, hoc facio, consentiens sum legi, quod bona; 17. verum nunc amplius non ego operor hoc, sed hoc habitans in me peccatum. 18. Scio enim, quod non habitat in me, hoc - est in carne mea, bonum; nam velle adiacet mihi, verum operari bonum non invenio; 19. nam non quod volo, operor bonum, sed quod non volo, malum facio. 20. Si igitur quod non volo ego, hoc facio, amplius non ego operor id, sed quod habitat in me peccatum. 21. Invenio nunc legem volenti mihi bonum facere; nam mihi adest malum. 22. Laetus sum enim lege dei secundum hunc internum hominem; 23. at video alteram legem in membris meis adversantem legi spiritus mei et capientem me in lege peccati hac existente in membris meis. 24. Infelix ego homo! Quis me liberat ex hoc corpore mortis huius? 25. Gratias-ago deo per Iesum Christum dominum nostrum; sane nunc ipse ego servio mente legi dei, verum carne legi peccati. 8, 1. Non quidquam utique

7, 15. þatei] Goth. ° γάρ. — viljau] Goth. c. codd. ° τούτο.

7, 18. bauiþ] sic cod. A pro bauaiþ, quasi proficiscatur ab forma prioris coniugationis; mutare ipsi nolimus, quia eadem forma vs. 20 et 8, 9° repetitur. — atligiþ] sic cod. A; Cast. ‡ ataiþiþ.

7, 19. ubil] Goth. ° τούτο.

7, 20. bauiþ] vid. ad vs. 18.

7, 21. goþ taujan] ~ gr. omn. — atist ubil] ~ gr. omn. — 7, 23. andvaihando] vid. ad Gal. 2, 20.

7, 23. andvaihando] sic cod. A et Cast.; lectio sine dubio falsa est, pro qua aut andveihando (cf. Cor. 1, 16, 32) aut fortasse andvaihandando scribendum est.

7, 24. vainans] Cast. errat, qui pro participio

passivi ad verbum vainan pertinens habet; fortasse vainans legendum est. *Gramm. Gr. 2, 73 ad 768 vainans amondet, sed si literarum ductus respiciantur, nahi, quod nos coniecit probabilis est.*

7, 25. jau] sic cod. A, quod nobis falsum esse videtur, quia jau particulam interrogationi inseripientem (vid. L. 6, 7. J. 7, 48) h. l. sensus non admittit; Cast. coniecit jai, non male, cf. infra 9, 18 et 20; nisi audaces fuisse videbimur, proponimus sai, sic sai nu pro graeco ἄρα οὖν Eph. 2, 19. — ik] Cast. ° ‡, cod. A i; vid. ad vs. 1. — skalkino gahugðai] ~ gr. omn., ceterum Goth. c. codd. ° μέν.

8, 1. þannu au] Cast. ‡ ict., uti hic vir doctus semper scribit. — si — leika] non — corpus, ° gr., qui habent, apud eos gaggandam post leika ponitur.

2 nu vargiþos þaim in xristau iesu ni gaggandam bi leika. unte vitoþ ahmins libainais in xristau iesu frijana brahta mik vitodis fravaurhtais jah dauþaus. 3 unte þata unmahteigo vitodis. in þammei siuks vas þairh leuk. guþ seinana sunu insandjands in galeikja leukis fravaurhtais jah bi fravaurht gavargida 4 fravaurht in leika. ei garaihtei vitodis usfulljaidau in uns þaim ni bi leika 5 gaggandam. unte þai bi leika visandans þo þoei leukis sind mitond. iþ þai bi 6 ahmin þo þoei ahmins. aþþan fraþi leukis dauþus. iþ fraþi ahmins libains 7 jah gavairþi. unte fraþi leukis fijands du guþa vitoda guþs ni ufhouseiþ. iþ 8. 9 nih mag. aþþan in leika visandans guþa galeikan ni magun. iþ jus ni sijup in leika ak in ahmin. sveþauh jabai ahma guþs bauiþ in izvis. iþ jabai was 10 ahman xristaus ni habai. þis ni ist is. jabai auk xristus in izvis. leuk raihtis 34. 35 — — saei ist in taihsvon guþs. saei jah bidjiþ faur uns. was uns afskaidai af friarþvai xristaus. aglo þau aggviþa þau vrakja þau huhrus þau naqadei 36 þau sleiþei þau hairus. svasve gameliþ ist þatei in þuk gadauþjanda all dagis. 37 rahnidai vesum sve lamba slauhtais. akei in þaim allaim jiuþkam þairh þana 38 frijondan uns. gatraua auk þatei ni dauþus nih aggeljus ni reikja ni mahteis 39 nih andvairþo nih anavairþo nih hauhiþa nih diupiþa nih gaskafts anþara

nunc damnationis his in Christo Iesu, non ambulantes secundum carnem; 2. nam lex spiritus vitae in Christo Iesu liberum reddidit me lege peccati et mortis; 3. nam hoc impossibile legis, in quo infirma fuit per carnem, deus suum filium mittens in similitudine carnis peccati et secundum peccatum damnavit peccatum in carne, 4. ut iustificatio legis impleretur in nobis his non secundum carnem ambulantes. 5. Nam hi secundum carnem existentes haec, quae carnis sunt, sentiunt; verum hi secundum spiritum haec, quae spiritus. 6. At prudentia carnis mors, verum prudentia spiritus vita et pax; 7. nam prudentia carnis inimica adversus deum legi dei non parat, verum ne - quidem potest; 8. at in carne existentes deo placere non possunt. 9. Verum vos non estis in carne, sed in spiritu; tamen si spiritus dei habitat in vobis; verum si quis spiritum Christi non habeat, huius non est is; 10. si enim Christus in vobis, care quidem — 34. — qui est in dextra dei, qui etiam orat pro nobis. 35. Quis nos dirimat a caritate Christi? dolor, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? 36. Sicut scriptum est, quod propter te mortificamur omni die; aestimati fuimus ut oves occisionis. 37. Sed in his omnibus vincimus per hunc amantem nos. 38. Confiteor enim, quod non mors, neque angeli, non principatus, non virtutes, neque praesentia, neque futura, 39. neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia

3, 4. gaggandam] Goth. ° ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.
 3, 7. vitoda] Goth. ° γάρ, salvo tamen sensu.
 8, 9. þis — is] haec verba in gr. omni. sedes suas mutaverunt; ceterum notandum est in istis, quod nō in his locis per synaloephen mis. scribitur, sed ad 7, 7.
 8, 34. saei] Goth. c. codd. ° καί. — bidjiþa]

sic^o cod. A; East. iþ. bidjiþa.
 8; 38. dauþus] Goth. ° οὐτε [ανή. — reikja] East. hanc vocem; quam in cod. legere non poterat, ex proba conjectura dedit. — ni mahteis] gr. post anavairþo.
 8; 39. andvairþo] Goth. d. codd. ° στή.

mahteiga ist uns afskaidan af friapvai guþs þizai in xristau iesu frauin
 9, 1 unsaramma. sunja qiþa. ni vaiht liuga miþveitvodjandein mis miþvissein
 2 meinai in ahmin veihamma. þatei saurga mis ist mikila jah unweilo aglo
 3 hairtin meinamma. usbida auk anapaima visan silba ik. af xristau faur bro-
 4 þrunns meinans þans samakunjans bi leika. þaiei sind israelitai. þizeei ist fra-
 stisibja jah vulþus jah vitodis garaideins jah triggvos jah skalkinassus jah
 5 gahaita; þizeei attans jah us þaimei xristus bi leika. saei ist ufar allaim guþ
 6 þiupþis in aivam amen. aþþan sveþauh ni usdraus vaurd guþs. ni auk allai
 7 þai us israel þai sind israel. niþ-þaiei sijaina fraiv abrahamis allai barna.
 8 ak in isaka haitada þus fraiv. þat-ist ni þo barna leikis barna guþs. ak
 9 barna gahaitis rahujanda du fraiva. gahaitis auk vaurd þat-ist. bi þamma
 10 mela qima jah vairþiþ sarrin sunus. aþþan ni þat-ain ak jah raibaikka us
 11 ainamma galigrja habandei isakis attins unsaris. aþþan nauhþanuh ni gabau-
 ranai vesun. aiþþau tavidedeina wa þiupis aiþþau unþiupis ei bi gavaleinai
 12. muns guþs visai ni us vaurstvam ak us þamma laþondin. qiþan ist izai þatei

potens est nos dirimere a caritate dei hac in Christo Iesu, domino nostro. 9, 1. Veritatem dico, non quidquam mentior, testante - cum me conscientia mea, in spiritu sancto, 2. quod moeror mihi est magnus et continuus dolor cordi meo. 3. Exopto enim anathema esse ipse ego a Christo pro fratribus meis, his cognatis secundum carnem, 4. qui sunt Israelitae, quorum est adoptatio et gloria et legis latio et testamenta et obsequium et promissiones; 5. quorum patres et e quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in saecula, amen. 6. At tamen non excidit verbum dei, non enim omnes hi ex Israel hi sunt Israel, 7. neque qui sint semen Abrahami omnes, filii, sed in Isaco vocatur tibi semen, 8. hoc - est: non hi filii carnis filii dei, sed filii promissionis aestimantur in semine; 9. promissionis enim verbum hoc-est: secundum hoc tempus venio et fit Sarae filius; 10. et non hoc-unum, sed etiam Rebecca ex uno concubitu habens Isaacis, patris nostri. 11. At adhuc non nati fuerunt, alioquin facerent aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex hoc vocante. 12. Dictum est ei, quod

9, 1. *qiþa*] Goth. ° *ἐν Χριστῷ*. — *vaiht*] quidquam, ° gr. omn.

9, 2. *unweilo*] notanda est forma concreta, quam vocant, praecedente abstracta (*mikila*); sic Skeir. 37, 6 *ni ibna nih galeiks*. 46, 17 *ni ibnon ak galeika*.

9, 3. *usbida*] precor, gr. *ἠὺχόμην*; ceterum *usbida* ponitur h.-l. pro *usbidja* uti Cor. 1, 7, 5 *bidan* pro *bidjan*. — *silba ik*] sic cod. A; Cast. † *silban*; ceterum gr. post *auk*. — *samakunjans*] Goth. c. codd. ° *μοῦ*.

9, 4. *ist*] est, ° gr. omn. — *jah triggvos*] gr. omn. ante *jah vitodis*.

I. (No *usbida* Grimm II, 101) audacius *usbidja* scribit.

9, 6. *sind*] sunt, ° gr. omn.

9, 7. *þaiei*] qui, gr. omn. *ὅτι*, quam ob causam suspicari aliquis potest, *þatei* legendum esse (cf. ad L. 8, 14); sunt tamen versiones et patres, qui *ὑσοι* et *qui* legunt.

9, 8. *þo*] hi, Goth. *ταῦτα* cum praecedentibus *τὰ τέκνα τῆς σαρκός* coniungit.

9, 9. *ist*] est, ° gr. omn.

9, 11. *ni*] pr., Cast. ° †, in cod. quidem oblitteratum est, sed spatium ad illam vocem capiendam sufficit. — *aiþþau*] pr. alioquin, gr. *μηδέ*, salvo tamen sensu, quod interpres sensum, non verba reddidit.

13 sa maiza skalkinof þamma minnizin. svasve gameliþ ist. iakob frijoda iþ
 14. 15 esav fjaida. wa nu qiþam. ibai invindiþa fram guþa. nis-sijai. du mose auk
 16 qiþiþ. gaarma þanei arma jah gableiþja. þannu nu ni viljandins ni rinnandins
 17 ak armandins guþs. qiþiþ auk þata gamelido du faraoni. unte in þize jah
 raisida þuk ei gabairhtjau bi þus maht meina jah gateihaidau namo mein
 18. 19 and alla airþa. þannu nu jai þanei vili armaiþ iþ þanei vili gahardeiþ. qiþis
 20 mis nu. aþþan wa nauh faianda. unte viljin is was andstandiþ þannu nu jai
 manna. þu was is ei andvaurdjais guþa. ibai qiþiþ gadikis du þamma digan-
 21 din. wa mik gatavides sva. þau niu habaiþ kasja valdufni þahons us þamma
 samin daiga taujan sum du galaubamma kasa. sumuþ - þan du ungalau-
 22 bamma. iþ jabai viljands guþ ustaiknjan þvairhein jah uskannjan þata mah-
 teigo usbeidands in managai laggamodein bi kasam þvairheins gamanvidaim
 23 du fralustai. ei gakannidedi gabein vulþus seinis bi kasam armaions. þoei
 24 fauragamanvida du vulþau. þanzei jah laþoda uns ni þatainei us iudaium ak
 25 jah us þiudom. svasve jah in osein qiþiþ. haita þo ni managein meina ma-

hic maior servit huic minori, sicut scriptum est: 13. Iacob amavi, verum Esav odio habui. 14. Quid nunc dicimus? num iniquitas a deo? 15. Ne-sit; ad Mosem enim dicit: misereor, cuius misereor et misericordia moveor. 16. Utique igitur non volentis, non currentis, sed miserentis dei. 17. Dicit enim hoc scriptum ad Faraonem: quia propter haec etiam excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam et nuntietur nomen meum per totam terram. 18. Utique igitur profecto, cuius vult miseretur, verum quem vult, indurat. 19. Dicis mihi igitur: at quid adhuc vituperamus, nam voluntati eius quis resistat? 20. Utique igitur profecto homo, tu quis es, ut respondeas deo? Num dicit figmentum ad hunc figmentem: quid me fecisti sic? 21. Aut nonne habet figulus potestatem lutii ex hac eadem massa facere unum ad pretiosum vas, alterum autem ad non-pretiosum? 22. Verum si volens deus ostendere iram et notificare hoc ^{valde} possibile, ^{possibile} sustinens in multa ^{longanimitate} patientia in vasibus irae paratis ad interitum, 23. ut monstraret ubertatem gloriae suae in vasibus misericordiae, quae praeparavit ad gloriam; 24. quos etiam vocavit nos non solum ex Iudaeis, sed etiam ex paganis, 25. sicut etiam in Osea dicit: voco hunc non populum meum po-

9, 13. *fjaida*] in margine codicis varia lectio penitus abrasa, quam *andvaik* (oppugnavi) legendam suspicor. CAST.

9, 15. *gableiþja*] Goth. ° *ðv ðv oikveiqw* (*þanei gableiþja*), quae omisio sine dubio culpa librarii facta est, nam quae omittuntur, propter sensum abesse non possunt. Sic isti homines, si in eodem versu quaedam verba bis legebantur, oculis ab altero ad alterum labentibus, saepius singula verba aut commata omiserunt, vid. Mc. 10, 39. J. 10, 18. Cor. 2, 3, 5. 4, 10, 13, 11 (cod. B). Eph. 5, 4. cf. Mc. 11, 7. Cor. 2, 5, 18. Gal. 4, 7 et ad L. 10, 5.

9, 17. *jah*] pr. etiam, ° gr. omn. — *jah*] sec., Goth. ° *δπως*.

9, 18. *jai*] profecto, ° gr. omn.

9, 19. *mis nu*] ~ gr. — *aþþan*] at, ° gr. omn.

9, 21. *kasja valdufni*] ~ gr. omn. — *kasa*] Cast., nescimus qua causa in eum errorem ductus, pro plurali habet, quum sit dativus singularis a *du* pendens.

9, 22. *mahteigo*] Goth. ° *αυτου*. — *usbeidands*] ferens, gr. omn. *ηνευκεν*.

9, 23. in it. Goth. c. codd. ° *καί*. — *vulþus*] pro *vulþaus*, vid. ad L. 1, 54.

26 nagein meina jah þo unliubona liubona. jah vairþiþ. in þamma stada þarei
 27 qiþada im. ni managei meina jus þai haitanda sunjus guþs libandins. iþ
 esaías greteiþ hi israhel. jabai vesi rapjo sunive israhelis svasve malma ma-
 28 reins. laibos ganisand. vaurd auk ustiuhands jah gamaurgjands in garaihtein.
 29 unte vaurd gamaurgjþ taujþ frauja ana airþai. jah svasve fauraqaþ esaías.
 nih frauja sabaop bilþi unsis fraiva. sve saudauma þau vaurþeima jah sve
 30 gaumaurra þau galeikai vaurþeima. wa nu qiþam. þatei þiudos þos ni laist-
 jandeins garaihtein gafaijahun garaihtein aþþan garaihtein þo us galaubeinai.
 31. 32 iþ israhel laistjands vitop garaihteins hi vitop garaihteins ni gasnau. duwe.
 unte ni us galaubeinai ak us vaurstvam vitodis. bistuggqun du staina bistugg-
 33 qis. svasve gameliþ ist. sai. galagja in sion stain bistuggqis jah haku gamar-
 10, 1 zeinai jah sa laubjands du imma ni gaaiviakoda. broþrjus. sa raihtis vilja

pulum meum et hæc non - dilecta. dilecta; 26. et fit: in hoc loco, ubi dictum - est iis, non populus meus vos, hi vocantur filii dei viventis. 27. Verum Esaias clamat de Israel: si esset numerus filiorum Israelis, sicut arena maris, reliquiae servantur. 28. Verbum enim perficiens et abbrevians in aequitate, nam verbum abbreviatum facit dominus in terra; 29. et sicut praedixit Esaias: nisi dominus Sabaoth relinqueret nobis semen, ut Sodoma fortasse fieremus et ut Gomorra fortasse similes fieremus. 30. Quid igitur dicimus? quod pagani hi non sequentes iustitiam apprehenderunt iustitiam, at iustitiam hanc ex fide; 31. verum Israel sequens legem iustitiae ad legem iustitiae non pervenit. 32. Cur? quia non ex fide, sed ex operibus legis; offenderunt ad lapidem offensionis, 33. sicut scriptum est: ecce, pono in Sion lapidem offensionis et saxum sollicitationis, et hic credens ad eum non confunditur. 10, 1. Fratres, haec quidem voluntas

9, 26. þai] hi (sic cod. A), gr. ἐξῆ, quod etiam ñ habent, qui ἀντοί legunt.

9, 29. nih] cod. A et Cast. † niu; graeco εἰ μὴ respondet nih, quod edidimus, ad quod probandum exempla proferre nos tædet; niu autem interrogationi inservire item constat, quam h. l. sensus non admittit. — fraiva] Cast. pro fraiv scriptum esse opinatur, sed recte habet codicis A lectio, nam bilciþan etiam casum tertium regit, vid. Mc. 12, 19. J. 8, 29.

9, 30. wa] cod. A et Cast. † wo, quod quum femininam sit, locum non habet, et si formam solam spectantes wo neutrum pluralis numeri esse concedere vallemus, h. l. nec per sensum liceret, nec per graecum textum. — galaubeinai] Cast. † galaubein, in cod. A solummodo galaubei legitur; quod nos edidimus, id ratio us praepositionis postulat. Idem error insidet Col. 2, 23 codici B, ubi unfreidei pro unfreideinai (sic recte cod. A) scribitur; cf. ad L. 16, 11.

9, 32. ak] Goth. c. cod. k ap. Mi ° ὠς. — bistuggqun] Goth. c. codd. ° γάρ.

9, 33. galagja] sic cod. A; Cast. † galatja. — jah] sec., Goth. c. codd. ° πᾶς. — laubjands] sic cod. A et Cast.; Mssm., quem et verbum simplex laubjan (quod galaubjan semper esse solet) et infra mirabilis compositio garaihtis (quod Cast. antea pro sa raihtis ediderat) offendit, illo falso ga a raihtis demto et ante laubjands posito, lectionem effecit hanc: galaubjands du imma — broþrjus raihtis. Etiam si negari non potest, illam coniecturam permultam mereri laudem, nam raihtis interdum primo enuntiati loco ponitur (vid. infra ad 10, 18), tamen, quum sa raihtis in cod. A diserte legatur, (de articulo autem vid. ad 6, 23) nec desint loci, ubi simplicia pro verbis vulgo cum ga compositis inveniantur (sic sviltan, bindan, dauþjan, dauþnan, filhan, hraujan, bairhtjan, cf. bairan, levjan all.), lectionem codicis A intactam reliquimus.

10, 1. sa raihtis] sic cod. A; Cast. † garaihtis, vid. ad 9, 33.

2 meinis hairtins jah bida du guþa bi ins du naseinai. veitvodja auk im þatei
 3 aljan guþs haband akei ni bi kumþja. unkunnandans auk guþs garaihtein jah
 4 seina garaihtein sokjandans sturjan garaihtein guþs ni ufhausidedun. ustauhts
 5 auk vitodis xristus du garaihtein allaim þaim galaubjandam. mozes auk me-
 6 leiþ þo garaihtein us vitoda þatei sa taujands þo manna libaiþ in izai. iþ so
 us galaubeinai garaihtein sva qiþiþ. ni qiþais in hairtin þeinamma. was usstei-
 7 giþ in himin. þat-ist xristu dalaþ attiuhan. aiþþau was gasteigiþ in afgrun-
 8 diþa. þat-ist xristu us dauþaim iup ustiuhan. akei wa qiþiþ. newa þus þata
 vaurd ist in munþa þeinamma jah in hairtin þeinamma. þat-ist vaurd galau-
 9 beinai. þatei merjam. þei jabai andhaitis in munþa þeinamma frauja iesu
 jah galaubeis in hairtin þeinamma þatei guþ ina urraisida us dauþaim. gani-
 10 sis. hairto auk galaubeiþ du garaihtipai. iþ munþa andhaitada du ganistai.
 11. 12 qiþiþ auk þata gameliþ. wazuh sa galaubjands du imma ni gaaiviskoda. ni
 auk ist gaskaideins iudaius jah krekis. sama auk frauja allaize gabigs in
 13 allans þans bidjandans sik. wazuh auk saei anahaitiþ bidai namo frauþins
 14 ganisiþ. waiva nu bidjand þammei ni galaubidedun. aiþþau waiva galaubjand

mei cordis et precatio ad deum de iis ad salutem. 2. Testor enim iis, quod aemulationem dei habent, sed non secundum scientiam; 3. ignorantes enim dei iustitiam et suam iustitiam quaerentes statuere iustitiae dei non paruerunt. 4. Perfectio enim legis, Christus, ad iustitiam omnibus his credentibus. 5. Moses enim scribit hanc iustitiam ex lege, quod hic faciens hanc homo vivit in ea, 6. verum haec ex fide iustitia sic dicit: ne dicas in corde tuo: quis escendit in coelum, hoc est Christum deorsum adducere; 7. aut quis descendit in abyssum, hoc est Christum e mortuis sursum educere. 8. Sed quid dicit? prope te hoc verbum est in ore tuo et in corde tuo, hoc est, verbum fidei, quod praedicamus. 9. Quod si confiteris in ore tuo dominum Iesum et credis in corde tuo, quod deus eum suscitavit e mortuis, servaris. 10. Cor enim credit ad iustitiam, verum ore consentitur ad salutem. 11. Dicit enim hoc scriptum: quisque hic credens ad eum non confunditur; 12. non enim est distinctio Iudaei et Graeci; idem enim dominus omnium dives in omnes hos precantes se. 13. Quisque enim qui confitetur precatione nomen domini, servatur. 14. Quomodo igitur precantur, cui non crediderunt? aut quomodo credunt,

10, 5. izai] ea, gr. ἀποῖς.

10, 7. iup] cod. A in margine ...rjo, cuius verbi hae sint reliquiae, nescimus; hoc autem scimus, adverbii ufarjo, quod Cast. videtur, esse non posse, quia quod ille vult, ufaro scribitur.

10, 8. galaubeinai] Cast. † gllaubeinai.

10, 9. iesu] cod. A † si pro iu. — urraisida us] Cast. o. cod. A † urraisi; propter dau-
 Sic cod. A syllabis us de supra lineam
 scribitis, (urraisidaupaim) quod quom Cast. lalis non conprehendit, † urraisi odidit.

lebam sequentem, da us, quod decet, librarii incuria facile poterat excidere. — ganisi] sic cod. A; Cast. † ganisi.

10, 10. hairto — galaubeiþ] cor — credit, gr. omn. καρδίᾳ — πιστεύεται. — garaihtipai] cod. A et Cast. † garaihtipa.

10, 12. iudaius] Goth. ° τς, vid. ad L. 2, 16. — krekis] sic cod. A; Cast. † krekos.

10, 13. bidai] precatione, ° gr. omn.

15 þammei ni hausidedun. iþ waiva hausjand inu merjandan. iþ waiva merjand niba
 insandjanda. svasve gameliþ ist. waiva skaunjai fotjus þize spillondane gavairþi
 16 þize spillondane þiuþ. akei ni allai ufhausidedum aivaggeljon. esaías auk qiþiþ.
 17 frauja. was galaubida hauseinai unsarai. þannu galaubeins us gahauseinai. iþ ga-
 18 hauseins þairh vaurd xristaus. akei qiþa. ibai ni hausidedun. raibtis and alla airþa
 19 galaiþ drunjus ize jah and andjans midjungardis vaurda ize. akei qiþa. ibai
 israel ni fanþ. frumist mores qiþiþ. ik in aljana izvis brigga. inuh þiudom in
 20 þiuda unfrapjandein in þvairhein izvis brigga. iþ esaías anananþeiþ jah qiþiþ.
 bigitans varþ miþ þaim mik ni gasokjandam. svikunþs varþ þaim mik ni
 21 gafraihnandam. iþ du israela qiþiþ. allana dag usbraidida handuas meinos du
 11, 1 managein ungalaubjandein jah andstandandein. qiþa nu. ibai afskauf guþ ma-
 11 nagein seinamma. nis-sijai. jah auk ik israeleites im — — ei gadruseina.
 nis-sijai. ak þizai ize missadedai varþ ganists þiudom du in aljana briggan
 12 ins. aþþan jabai missadeds ize gabei fairwau jah vanains ize gabei þiudom.

quem non audiverunt; verum quomodo audiant sine praedicante; 15. verum quomodo praedicant, nisi mit-
 tuntur? Sicut scriptum est: quomodo formosi pedes horum nuntiantium pacem, horum nuntiantium bonum?
 16. Sed non omnes obediverunt evangelio; Esaias enim dicit: domine, quis credidit auditui nostre?
 17. Utique fides ex auditu, verum auditus per verbum Christi. 18. Sed dico: num non audiverunt, qui-
 dem per totam terram *ixi* sonus eorum et per fines orbis - terrarum verba eorum. 19. Sed dico: num Israel
 non cognovit? Primum Moses dicit: ego in aemulationem vos duco, sine gentibus in gentem insipientem,
 in iram vos duco; 20. verum Esaias audet et dicit: inventus fui cum his me non quaerentibus, cognitus
 fui his me non interrogantibus. 21. Verum ad Israellem dicit: omnem diem expandi manus meas ad
 populum non-credentem et adversantem. 11, 1. Dico nunc: num depulit deus populum suum? Ne-sit! Et enim
 ego Israelitus sum — 11. — ut caderent? Ne-sit! sed hac eorum improbitate facta - est salus gentibus ad in
 aemulationem ducendum eos. 12. At si improbitas eorum divitiae mundo et defectus eorum divitiae gentibus:

[*alþþau*] aut, *ge. omni. dē, quapropter fortasse aþþan legendum.*

10, 14. *inu*] Cast. c. cod. A. † *ina*.

10, 17. *þannu*] Cast. † *þau nu* (aut nunc),
 vid. ad J. 3, 3. — *xristaus*] Christi, gr. *Χρῆστος*.

10, 18. *raibtis*] notanda est particula sede in-
 solita posita; de *auk* particula, interdum idem passa,
 vid. ad J. 9, 30. — *andjans*] Cast. † *andeis*,
 cod. A denuo inspectus *andisus* (?) praebere Ca-
 atillionaeo visus est, sed in hac plagulae parte lite-
 ras ita obliteratas esse dicit, ut quid vere legatur,
 certo dici non possit; itaque nos dedimus, quod
 constructio *and* praepositionis et graecus textus (*κα-
 πέριτα*) postulat.

10, 19. *inuh*] sine, haec codicis A lectio sine
 dubio falsa est, nam non solum accusativus post
inuh poni debebat, sed etiam ne sic quidem sensus

tolerabilis efficitur; igitur graeci textus vestigiis no-
 bis insistentibus *in ni* scriptum fuisse et rescriben-
 -dum esse videtur. *Aliaque pro tunc þiudom/protablitia erat, in unþiudom*

10, 20. *miþ*] cum, ° gr., Goth. concinit cum
 iis, qui *ev* habent, cf. J. 12, 35.

11, 1. *seinamma*] soloece pro *seinai*, vid. ad
 Neh. 6, 16.

11, 11. *gadruseina*] sic cod. A; Cast. † *ga-
 druseinai*. — *missadedai*] cod. A. † Cast. † *mis-
 sadedai*. — *varþ*] facta est, ° gr. omn. — *du*]
 cum *briggan* coniungendum est, sic *du* diremto ab
 infinitivo suo interpositis aliis verbis, quae ad eius
 regnum pertinent, Philipp. 4, 10 *du faur mik frap-
 jan*. Skeir. 40, 14 *du garehan dauþeinais and-
 ximan*, cf. ad L. 19, 7.

13 wan mais fullo ize. izvis auk qīpa þaim þiudom. sva lagga sve ik im þiudo
 14 apaustaulus. andbahti mein mikilja. ei waiva in aljana brigga laik mein jah
 15 ganasjau sumans us im. jabai auk usvaurpa ize gabei fairwaus. was anda-
 16 numts nibai libains us daupaim. þandei ufarskafts veiha jah daigs jah jabai
 17 vaurts veiha jah astos. jah jabai sumai þize aste usbruknodedun. iþ þu vil-
 þeis alevabagms visands intrusgiþs varst in ins jah gamains þizai vaurtsai
 18 jah smairþra alevabagmis vāst. ni wop ana þans astans. iþ jabai wopis. ni
 19 þu þo vaurts bairis ak so vaurts bairiþ þuk. qīpais nu. usbruknodedun astos
 20 ei ik intrusgjaidau. vaika. ungalaubeinai usbruknodedun. iþ þu galaubeinai
 21 gastost. ni hugei hauhaba ak ogs. þandei guþ þans us gabaurþai astans ni
 22 freidida. ibai aufto ni þuk freidjai. sai nu selein jah wassein garaihta guþs.
 aþþan ana þaim þaiei gadrusun wassein. iþ ana þus selein. jabai þairhvisis
 23 in selein. aþþan jah þu usmaitaza. jah jainai niba gatulgjand sāk in ungalau-
 24 beinai. intrusgjanda. mahteigs auk ist guþ aftra intrusgjan ins. jabai auk þu

quanto magis plenitudo eorum? 13. Vobis enim dico, his gentibus: tam diu quam ego sum gentium apo-
 stolus, munus meum glorifico, si quomodo in aemulationem duco carnem meam et servem quosdam ex iis.
 15. Si enim emissio eorum divitiarum mundi, quae assumptio, nisi vita e mortuis? 16. Si delibatio sancta
 et massa et si radix sancta et rami, 17. et si quidam horum ramorum effracti - sunt; verum tu, agrestis
 olea existens, insertus fuisti in eos et socius huic radici et pinguedini oleae ^{fructu}; 19. ne gloriare ^{de}
 his ramis, verum si gloriaris, non tu hanc radicem portas, sed haec radix portat te. 19. Dicas igitur:
 effracti - sunt rami, ut ego inserar. 20. Bene; incredulitate effracti - sunt, verum tu fide stetisti.
 Ne sape alte, sed time! 21. Si deus his ex nata ramis non pepercit, ne fortasse non tibi
 parcat. 22. Ecce igitur bonitatem et severitatem iustam dei; at in hos, qui ceciderunt, severi-
 tatem, verum in te bonitatem, si permanes in bonitate; alioquin etiam tu excideris, 23. et illi, nisi
 confirmant se in incredulitate, inseruntur, potens enim est deus iteram inserere eos. 24. Si enim tu

11, 13. *sve*] Goth. c. codd. ° μέν. — ik im] gr.

11, 14: *leik meini*] gr. — *st. 11, 16. gabai*] *st. 11, 16.*

11, 16. *þandei*] vid. ad vs. 21.

11, 17. *vaurtsai*] Cast. † *vaurtsa*, cod. A (uti Cast. eo denuo inspecto dicit) † *vaurhtsa*; ex hac falsa lectione codicis saltem id lucramur, ut s nominativi radicalem esse literam, certo sciamus, et Cast. ad vs. 18 adnotantem *vaurts* accusativum pro *vaurt* falso scriptum esse, erravisse nunc apparet. *vaurteis* pluralis (vid. ad Mc. 4, 6) illud s emittit.

11, 18. *astans*] cod. A et Cast. † *anstans*. — *bairiþ*] sic cod. A; Cast. † *bairaiþ*; ceterum ° gr. omn.

11, 19. *astos*] hanc vocem, quia in cod. A

literae omnes omnino evanuerunt, Cast. de coniec-
 ctura dedit.

11, 20. *gastost*] sic cod. A; Cast. † *gastos*.

11, 21. *þandei*] = εἰ γάρ, sic pro εἰ δέ supra vs. 16. Gal. 4, 7 et fortasse J. 8, 46. — *þuk*] sic recte cod. A; Cast. † *þus*.

11, 22. *garaihta*] instum, ° gr. omn. — *aþþan*] sic cod. A et Cast., quod falsum nobis esse videtur, quia sensum perturbat, nam non ea significatione h. l. ponitur, qua L. 6, 24 cf. 19, 17, ubi = πλήν, quo simpliciter transitum ad sequentia paratur; sed nunc requiritur particula, quae graeco ἐπεὶ (alioquin, *sonst*, *wo nicht*) respondeat; haec autem est *aíþþau*, vid. Cor. 1, 15, 29. cf. 7, 14.

11, 23. *jainai*] Goth. ° δέ.

35 aip̄bau was imma ragineis vas. aip̄bau was imma fruma gaf jah fragildaidau
 36 imma. unte us imma jah pairh ina jah in imma alla. immuh vulpus du ai-
 12, 1 vam amen. bidja nu izvis. broprjus. pairh bleiþein guþs usgiban leika izvara
 saud qivana veihana vaila galeikaidana guþa andaþahtana blotinassu izva-
 2 rana. ni galeikoþ izvis þamma aiva ak inmaidjaþ ananiuþpai fraþjis izva-
 ris du gakiusan. wa sijai vilja guþs. þatei goþ jah galeikaip̄ jah ustauhan.
 3 qiþa auk pairh anst guþs. sei gibana ist mis. allaim visandam in izvis ni
 maïs fraþjan þau skuli fraþjan ak fraþjan du vaila fraþjan. warjammeh sva-
 4 sve guþ gadailida mitaþ galaubeinaiis. svasve raihtis in ainamma leika liþuns
 5 managans habam. þaiþ-þan liþjus allai ni þata samo tauï haband. sva managai

aut quis ei consiliarius fuit, 35. aut quis ei primus dedit et retribuatur ei? 36. Nam ex eo et per eum et in eo omnia; ei gloria in saecula, amen. 12, 1. Rogo nunc vos, fratres, per misericordiam dei, exhibere corpora vestra hostiam viventem, sanctam, bene placentem deo, rationabilem cultum vestrum. 2. Ne conformate vos huic saeculo, sed reformamini novitate sensus vestri ad probandum, quid sit voluntas dei, quod bonum et placens et perfectum. 3. Dico enim per gratiam dei, quae data est mihi, omnibus existentibus in vobis, non magis sapere, quam oporteret sapere, sed sapere ad bene sapiendum; cuique sicut deus impertivit mensuram fidei. 4. Sicut enim in uno corpore membra multa habemus, haec autem membra omnia non hoc idem opus habent; 5. sic multi

recte dictum sit, nostro loco, ubi gr. omn. ἀνεξεργήνητος habent, Goth. graecum verbum non probe intellexisse et cum quodam ab εἶρεῖν radice ducto confudisse videtur: Griesb. igitur adnotat, Goth. ἀρρητα legisse. — sind] sunt, ° gr. omn.

11, 34. imma] ei, gr. αὐτοῦ, omnes autem post ragineis.

11, 35. imma] gr. omn. post gaf. — fruma gaf] sic cod. Carol.; editt. † frumozo fragaf; perspicue fruma..f leguntur, et intenta oculorum acie etiam literae ga cognoscuntur.

11, 36. unte] sic cod. Carol.; Kn. Ih. † uste.

12, 1. blotinassu] Ih. p. 102 † bloti. nassu.

12, 2. init. Goth. c. codd. ° kai. — ak inmaidjaip̄ ananiuþpai] in codice Carol., quia membranae superior pars mutilata est, desideratur unus versus ea verba continens, quibus Goth. graeca ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε expressit, et de quibus nihil superest, nisi þ in initio proximi versus positum, quod editores non curantes illud þ cum sequentibus coniunxerunt et †... þana niuþpai scripserunt; Ih. solus p. 107 suspicatur, þ ab ana esse separandum. Quod dedimus, eo codicis lacunam recte explevisse nos speramus; per inmaidjam enim graecum μεταμορφοῦν Ulf. etiam Mc. 9, 2 reddit,

et pro medio aut passivo graeco Goth. activo, omissio sik, saepissime utitur (de multis locis vid. infra 12, 9 hastjan), cuius pronomini omissio h. l. eo facilius erat, quia izvis proxime praecessit. Sed quibus nostra ratio parum placuerit, ii cum Z. p. 270 inmaididai vairþaiþ legant. Deinde niuþpa est κωνότης, κωνώσις, sed ἀνακωνώσις reddi debet per ananiuþpa, cf. Cor. 2, 4, 16. Col. 3, 10. Eph. 4, 23, ubi ananiuþan = ἀνακωνῶν et ἀνακωνῶν. — fraþjis] cod. Carol. et editt. † framapjis, rectam lectionem iam Ih. p. 111 invenit. — gakiusan] Goth. c. cod. 18 ap. Mi. ° ὑμᾶς. — sijai] sit, ° gr. omn. — þatei] quod, scil. ist (est), quo gr. τό redditur; hanc verbi substantivi ellipsin in his articuli graeci circumscriptionibus saepius repetitam invenies, vid. Eph. 4, 6 ains atta allaiþe saei in allaim uns (εἰς πατῆρ πάντων ὁ ἐν πᾶσιν ἡμῶν). 2, 17. L. 17, 31; monimus eotom id, ne quis cum Griesb. opinetur, Goth. c. vers. quod (?) addere. — galeikaip̄] vid. ad Rom. 1, 6, 6.

12, 3. guþs] dei, ° gr. — vaila fraþjan] Ih. Z. Cast. † ict.

12, 4. þaiþ-þan] Kn. Cast. † ict. Ih. temere improbens codicis lectionem con. þaik þan, vid. ad M. 5, 37. — tauï haband] ~ gr. omn.

8 ain leik sijum in xristau. apþan ainwarjizuh anþar — — sa dailjands in ^{Hyl. Gramm. S. 184. 12}
 9 allsverein sa faurastandands in usdaudein sa armands in hlasein. friapva un-
 10 liuta. fiandans ubila. haftjandans godamma. broþralubon in izvis misso
 11 friapvamildai. sveripai izvis misso faurarahnjandans. usdaudein ni latai. ah-
 12 min vulandans. frauin skalkinondans. venai faginondans. aglons usþulandans.
 13 bidai haftjandans. andaviznim veihaize gamainjandans. gastigodein galaistjan-
 14. 15 dans. þiupþaiþ þans vrikandans izvis. þiupþaiþ jah ni unþiupþaiþ. fagimon miþ
 16 faginondam. gretan miþ gretandam. þata samo in izvis misso fraþjandans. ni
 hauhiþa fraþjandans ak hnaivam miþgavisandans. ni vairþaiþ inahai bi izvis
 17 silbam. ni ainummehun ubil und ubilamma usgibandans. bisaiwandans godis
 18 ni þatainei in andvairþja guþs ak jah in andvairþja manne allaize. jabai magi
 19 vairþan us izvis miþ allaim mannam gavairþi habandans. ni izvis silbans ga-
 vrikandans. liubans. ak gibip staþ þvairhein. gameliþ ist auk. mis fraveit le-

unum corpus sumus in Christo, at unusquisque alter — 8. — hic impertiens in simplicitate, hic praesul in studio, hic miserens in hilaritate; 9. dilectio infucata, odientes mala, adhaerentes bono, 10. caritate-fraterna in vos invicem pii, honore vos invicem praevenientes, 11. studio non pigri, spiritu ferventes, domino servientes, spe gaudentes, 12. dolores patientes, precationi adhaerentes, 13. necessitatibus sanctorum compertientes, hospitalitatem sectantes; 14. benedicatis his persequentibus vos, benedicatis et ne maledicatis; 15. gaudere cum gaudentibus, plorare cum plorantibus. 16. Hoc idem in vos invicem sentientes, non altitudinem sentientes, sed humilibus adhaerentes; ne fiat prudentes apud vos ipsos, 17. non uni malum pro malo reddentes, respicientes bonum non solum in facie dei, sed etiam in facie hominum omnium. 18. Si possit fieri ex vobis cum omnibus hominibus pacem habentes, 19. non vos ipsos ulciscetes, cari, sed date locum irae; scriptum est enim: mihi vindicta re-

12, 8—14, 5. exstant in cod. A et de his inde ab in andvairþja guþs 12, 17 usque ad 13, 5 duþþe ufhausjaiþ etiam in cod. Carol.

12, 9. ubila] mala, gr. omn. τὸ πονηρόν.

12, 11. frauin] domino, gr. καιρῶ.

12, 13. andaviznim] Cast. † andaviznam; locus in cod. A oblitteratus.

12, 15. faginondam] Goth. c. codd. ° καί.

12, 16. hauhiþa] altitudinem, gr. omn. τὰ ὑψηλά. ^{vid. Add. p. 42.}

12, 17. ni þatainei — ak jah] non solum — sed etiam, ° gr. — in] pr. hinc incipit fragmentum alteram codicis Carol., vid. ad vs. 8. — manne allaize] ~ gr. omn.

12, 18. magi vairþan]. possit fieri, gr. omn. δυνατόν.

12, 19. gavrikandans] sic codd.; Kn. † ga-

I.

visandans, rectam lectionem, ab Ih. inventam, iam Z. et e cod. A Cast. dederunt. — þvairhein] sic codd. Z. Cast.; Kn. þvair..., Ih. † tvair... Kn. male supplevit þvairheinai, nam ab adiectivis formantur substantiva non in —cins, sed in —ei innixa, quod si Ih. et Z. scivissent, vix adnotassent et þvairhein et þvairheinai recte se habere. Deinde Kn. in errorem perductus per lineolam super i scriptam, qua n terminationis exprimitur et quam ipse signum notae gþs esse putavit, guþs addidit, quod quum Ih. nescimus quo sensu veri ductus contemisset, Z. tamen retinuit. — fraveit letaidau] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. fraveit leitaidau, de qua codicum varietate vid. ad M. 9, 6; Kn. Ih. Z. † fraveito ei gildau, quorum auctoritate fretus Griesb. adnotat, Goth. Ina ἀποδίδω legisse; nos nunc adnotamus, letaidau (relinquatur) ab omn. gr. omitti.

20 taidau. ik fragilda. qipif frauja. jabai gredo fijand þeinana. mat gif imma.
 ip jabai þaursjai. dragkei ina. þata auk taujands haurja funins rikis ana
 21 haubif is. ni gajukaizau af unþiuþa ak gajukais af þiuþa unþiuþ.
 13, 1 all saivalo valdufnjam ufarvisandam ufhausjai. unte nist valdufni alja fram
 2 guþa. ip þo visandona fram guþa gasatida sind. svaei sa andstandands val-
 dufnja guþs garaideinai andstoþ. ip þai andstandandans silbans sis vargiþa
 3 nimand. þai auk reiks ni sind agis godamma vaurstva ak ubilamma. aþþan
 4 vileis ei ni ogeis valdufni. þiuþ taujais jah habais hazein us þamma. unte
 guþs andbahts ist þus in godamma. ip jabai ubil taujis. ogs. unte ni svare
 þana hairu bairif. guþs auk andbahts ist fraveitands in þvairhein þamma
 5 ubil taujandin. duþþe ufhausjaiþ ni þatainei in þvairheins ak jah in miþ-
 6 visseins. inuþ-þis auk jah gilstra ustiuhaiþ. unte andbahtos guþs sind þamma
 7 silbin skalkinondans. usgibif nu allaim skuldo. þammei gabaur gabaur.
 8 þammei mota mota. þammei agis agis. þammei sverifa sverifa. ni ainumme-
 hun vaihtais skulans sijaiþ niba þatei misso frijoþ. unte saei frijoþ newund-
 9 jan vitoþ usfullida. þata auk ni horinos. ni maurþrjais. ni hlifais. nih faihu-

linguatur, ego retribuo, dicit dominus. 20. Si esurit inimicus tuus, cibum da ei, verum si sitiatur, potionem-
 recrea eum; hoc enim faciens carbonem ignis cumulas in caput eius. 21. Ne vincaris ab improbo, sed
 vincas a probo improbum. 13, 1. Omne animarum potestatibus superantibus pareat, nam non est
 potestas nisi a deo; verum hae existentes a deo constitutae sunt; 2. itaque hic resistens potestati, dei
 instituto restitit; verum hi resistentes ipsi sibi damnationem sumunt. 3. Hi enim reges non sunt terror
 bono operi, sed malo; at vis, ut non timeas potestatem, bonum facias, et habeas laudem ex hoc; 4. nam
 dei minister est tibi in bono; verum si malum facis, time; nam non frustra hunc gladium gerit, dei enim
 minister est, vindicans in iram hunc malum facientem. 5. Ideo pareatis non solum propter iram, sed
 etiam propter conscientiam. 6. Propter hoc enim etiam tributa pendatis, nam ministri dei sunt huic ipsi
 servientes. 7. Reddite igitur omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem,
 timorem; cui honorem, honorem. 8. Ne uni cuiusquam debitores sitis, nisi quod invicem diligitis, nam
 qui diligit propinquum, legem implevit, 9. hoc enim ne moecheris, ne occidas, ne fureris, neque concu-

12, 20. *jabai*] Goth. c. codd. ° *odv.* — *mat*] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. Kn. Ih. Z. ‡ *mad.* — *ip*] verum, ° gr.

12, 21. *gajukaizau*] Cast. ‡ *gajukizau.* — *fram*] sec. a, gr. omn. *ev.*

13, 2. *andstoþ*] restitit, Goth. gr. perfecti *ἀνδ-
 εστηκεν* significationem nesciens, male per prae-
 teritum reddit, quum *andstandiþ* scribere deberet;
 idem Ulflae accidit Mc. 3, 26 *ἀνέστη* per *usstoþ*
 interpretanti.

13, 3. *godamma* — *ubilamma*] bono — malo, gr. τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀλλὰ τῶν κακῶν.

13, 4. *hairu*] cod. A et Cast. *hairau*, de qua varietate vid. ad Mc. 7, 32.

13, 5. *ufhausjaiþ*] pareatis, gr. ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι. Ceterum hic finitur fragmentum alterum codicis Carol., vid. ad 12, 8.

13, 7. *þammei*] cui, scil. debetis, gr. omn. τῷ.

13, 8. *frijoþ*] pr. sic cod. A; Cast. ‡ *fri-
 jaiþ.* — *usfullida*] sic cod. A; Cast. ‡ *usfullide.*

geironjais jah jabai wo anþaraizo anabusne in þamma vaurda usfulljada.
 10 þamma frijos newundjan þeinana sve þuk silban. friþva newundjins ubil ni
 11 vaurkeiþ. usfulleins nu vitodis ist friþva. jah þata vitandans þata þeihs þatei
 mel ist uns ju us slepa urreisan. unte nu newis ist naseins unsara þau þan
 12 galaubidedum. nahts framis galaiþ iþ dags atnewida. usvairpam nu vaurst-
 13 vam riqizis iþ gavasjam sarvam liuhadis. sve in daga garedaba gaggaima ni
 gabauram jah drogkatneim. ni ligram jah aglaitjam. ni haifstai jah aljana.
 14 ak gahamoþ frauin unsaramma xristau iesua jah leikis mun ni taujaiþ
 14, 1 in lustuns. iþ unmahteigana galaubeinai andnimaiþ ni du tveifleinai mitono.
 2 sums raihtis galaubeiþ matjan allata. iþ saei unmahteigs ist gras matjiþ.
 3 sa matjands þamma ni matjandin ni frakunni. iþ sa ni matjands þana mat-
 4 jandan ni stojai. guþ auk ina andnam. þu was is. þuei stojis framþjana
 skalk. seinamma frauin standiþ aiþþau drinsiþ. aþþan standiþ. mahteigs auk
 5. 9 ist frauja gastþanan ina. sums raihtis stojþ dag hinder daga — — jah qi-
 10 vaim jah dauþaim frauinoþ. iþ þu. wa stojis broþar þeinana. aiþþau jah þu.
 wa frakant broþr þeinamma. allai auk gasatjanda faura stauastola xristaus.

piscas et si quod aliorum praeceptorum in hoc verbo summam-comprehenditur, hoc: ames propinquum tuum, ut te ipsum. 10. Amor propinqui malum non operatur; observatio igitur legis est amor. 11. Et hoc scientes hoc tempus, quod hora est, nos iam e somno surgere, nam nunc propius est salus nostra, quam quum crederemus. 12. Nox porro ivit, verum dies propinquavit; abigimus nunc opera tenebrarum, verum induimus arma lucis, 13. ut in die honeste eamus non comessionibus et vinolentiis, non concubiti- bus et impudicitis, non rixa et aemulatione; 14. sed induite dominum nostrum, Christum Iesum, et carnis curam ne faciatis in cupiditates, 14, 1. verum infirmum fide excipiat, non ad disceptationem cogitationum. 2. Quidam ^{quidam} credit edere omne, verum qui infirmus est, olus edit. 3. Hic edens hunc non edentem ne spernat; verum hic non edens hunc edentem ne iudicet; deus enim eum assumpsit. 4. Tu quis es, tu- qui indicas alienum servum? Suo domino stat aut cadit. At stat; potens enim est dominus statuere eum. 5. Quidam ^{quidam} iudicat diem post diem — 9. — et vivos et mortuos regit; 10. verum tu, quid iudicas fratrem tuum? aut etiam tu, quid spernis fratrem tuum? omnes enim stantur ante tribunal Christi.

13, 9. anþaraizo] sic cod. A, uti suspicamur; ultimae syllabae elementa Cast. cognoscere non potuit, edidit autem † anþaraize. — þamma] ^{omn. in 13} þamma] ^{omn. in 13} þamma]

13, 10. newundjins] proximi, gr. omn. τῶν πλησίον ab ἐργάζεται pendens, quum Goth. ad fri- þva retulerit. — ist] est, ° gr. omn.

13, 11. ist] utr. est, ° gr. omnia. — naseins unsara] ~ gr. omnia.

13, 13. drogkatneim] vid. ad Gal. 5, 21.

13, 14. unsaramma] nostrum, ° gr., Goth. c. codd. d et 8 ap. Mi. — xristau iesua] ~ gr. omnia.

14, 3. frakunni] cod. A et Cast. † frakuni. — matjandan] cod. A et Cast. † matjandin.

14, 4. frauja] dominus, gr. ὁσός. — gastþanan] Cast. coniecit gastþan, quod nobis probatur, cf. tamen Thess. 1, 2, 17 gacianaidai.

14, 9—15, 13 leguntur in cod. Carol.

14, 9. qivaim — dauþaim] ~ gr.

7 iesuis xristaus. in þizei andnimaip izvis misso svasve jah xristus andnam
 8 izvis du vulþau guþs. qiþa auk xristu iesu andbaht vaurþanana *bimaitis* fram
 9 sunjai guþs du gatulgjan gahaita attane. ip þiudos in armahairteins hauhjan
 guþ svasve gameliþ ist. dupþe andhaita þus in þiudom frauja jah namin þei-
 10. 11 namma liuþo. jah aftra qiþiþ. sifaip þiudos miþ managein is. jah aftra qiþiþ.
 12 hazjiþ allos þiudos fraujan jah hazjaina ina allos manageins. jah aftra esaeias
 qiþiþ. vairþiþ vaurts iaissaizis jah sa usstandands reikinoþ þiudom. du
 13 imma þiudos venjand. ip guþ. lubainais fulljai izvis allaizos fahedais —
 16, 21 — jah lukius jah iasson jah soscipatrus þai niþjos meinai. golja izvis ik tertius
 22 sa meþjands þo aipistaulein in frauþin. goleiþ izvis gafus vairdus meins jah
 23 allaizos aikklesjons. goleiþ izvis airastus fauragaggja haurgs jah qartus sa
 24 broþar. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ ahmin izvaramma. amen.

du rumonim ustauh.

du rumonim meliþ ist us kaurinþon.

Iesu Christi. 7. Propter quod excipiatis vos invicem, sicut etiam Christus excepit vos ad gloriam dei. 8. Dico enim Christum Iesum ministrum factum circumcisionis pro veritate dei ad confirmandum promissiones patrum, 9. verum gentes propter misericordiam glorificare deum, sicut scriptum est: ideo confiteor tibi in gentibus, domine, et nomini tuo canto. 10. Et rursus dicit: gaudete, gentes, cum populo eius. 11. Et rursus dicit: laudate, omnes gentes, dominum et laudent eum omnes populi. 12. Et rursus Esaias dicit: fit radix Iessezis et hic surgens regit gentes, ad eum gentes sperant; 13. verum deus spei impleat vos omni gaudio — 16, 21. — et Lucius et Iasson et Sosipatrus, hi cognati mei; 22. saluto vos ego Tertius, hic scribens hanc epistolam in domino; 23. salutat vos Gaius, hospes meus et omnis ecclesiae, salutat vos Erastus, oeconomus urbis, et Quartus hic frater. 24. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, amen.

Ad Romanos explicat.

Ad Romanos scriptum est e Corintho.

15, 7. *svasve*] Ih. † *sua ve*.

15, 8. *auk*] enim, gr. *δέ*. — *xristu iesu*] ~ gr. — *bimaitis*] de nostris addidimus, vid. ad 12, 2. Ceterum notandum est, Goth., quod nullo alio loco fecit, nunc post *qiþan* ponere *vaurþanana* participium; fecisse autem eum arbitramur, quia *visan* addere non liceret; eundem verbi substantivi infinitivum omittit in formula *vilþau izvis unvitans* s. *unveitsans* (*θέλω ὑμῶς ἀγγεῖν*) Cor. 1, 10, 1. 2, 1, 8. Thess. 1, 4, 13. Versu sequente recte pergit ip̄ *þiudos hauhjan guþ*.

15, 9. *frauja*] domine, ° gr.

15, 11. *qiþiþ*] dicit, ° gr. — *frauþan*] gr. ante *allos*. — *hazjaina*] laudent, gr. *ἐπαινεσατε*.

15, 12. *iaissaizis*] Ih. † *jaissaizis*. — *reikinoþ*] regit, quia gr. omn. *ἄρχειν* habent, Ih. p. 132 pro *reikinoþ* legendum esse *reikinon* existimat; recte quidem ille, sed Goth. interpretatione sua sensum non pervertit, quare codicis lectionem emendare non ausi sumus.

16, 21. Quae inde usque ad finem eduntur, e cod. A hausta sunt.

16, 23. [*allaizos aikklesjons*] ~ gr.

14, 24. *ahmin izvaramma*] spiritu vestro, gr. *οὐκ ἔστιν ἡμῶν*.

Subscript. *du rumonim ustauh*] c. Goth. solus cod. G. — *du rumonim meliþ* — *kaurinþon*] gr. alii alia legunt aut omittunt, Goth. c. codd. B et D:

[*gabas*] Sic Cod. sine punctatione supra i possiderum vestigio et h. l. et Cor. 1, 1, 10 in cod. A scriptum esse dicit, minus recte eundem Goth. ita scriptum, nunquam enim hoc nomen hifflabum est ita, et si vocalis diphthongam officiant.

Du Kaurinþium ·a·

- 1, 12 — ik im pavlaus ip ik apaulions ip ik keþins ip ik xristaus. disdailiþs ist.
 13 ibai pavlus ushramiþs varþ in izvara aiþþau in namin pavlaus daupidai veseiþ.
 14. 15 aviliudo guþa ei ainnohun izvara ni daupida niba krispu jah gau. ei was ni
 16 qiþai þatei in meinamma namin daupidedjau. ik daupida auk jaþ - þans stai-
 17 fanaus gadaukans. þata anþar ni vaiþ ei ainnohun daupidedjau. niþ - þan in-
 sandida mik xristus daupjan ak vilamerjan. ni in snutrein vaurdis ei ni
 18 lausjaidau galga xristaus. unte þata vaurd galgins þaim fralusnandam dvaliþa
 19 ist ip þaim ganisandam mahts guþs ist. gameliþ ist auk. fraqistja snutrein
 20 þize snutrane jah frodein þize frodane uskiusa. war handugs. war bokareis.
 21 war sokareis þis aivis. ni dvala gatavida guþ handugein þis fairwaus. unte
 auk in handugein guþs ni kunnaida sa fairvus þairh handugein guþ. galei-

Ad Corinthios I.

1, 12. — ego sum Pavli, verum ego Apollois, verum ego Cefae, verum ego Christi. 13. Divisus est? num Paulus crucifixus fuit propter vos aut in nomine Pavli baptizati essetis? 14. Gratias - ago deo, quod unum vestrum non baptizavi praeter Crispum et Gaium, 15. ut quis non dicat, quod in meo nomine baptizarem. 16. Ego baptizavi enim etiam hos Stefani domesticos; hoc aliud non scio, quod unum baptizarem. 17. Neque vero misit me Christus baptizare, sed praedicare, non in sapientia verbi, ut non inanis - redderetur crux Christi. 18. Nam hoc verbum crucis his pereuntibus stultitia est, verum his salvis potentia dei est. 19. Scriptum est enim: perdo sapientiam horum sapientium et prudentiam horum prudentium reprobo. 20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi disputator huius aevi? Non stultam fecit deus sapientiam huius mundi? 21. Quia enim in sapientia dei non cognovit hic mundus per sapientiam deum, pla-

Adnotatio.

<p>1, 12. <i>pavlaus</i>] sic cod. A; Cast. + <i>pavlus</i> (vid. ad L. 1, 54). 1, 13. <i>ist</i>] Goth. ° <i>Xristotós</i>. 1. <i>gaus</i>] <i>ad Rom.</i> 1, 16. <i>ik</i>] ego, ° gr. omn. — <i>gadaukans</i>] hanc vocem dubiae originis et significationis Cast. cum <i>dauhts</i> (coena) comparatam per <i>commensales</i> convertit, Mssm. <i>gadaukans</i>, qui eadem porta</p>	<p>utuntur, legere mavult; gr. omn. <i>oikov</i>. — <i>þata</i>] hoc, ° gr., Goth. c. codd. <i>to</i> legit, sic 2, 13, 11. cf. Eph. 6, 10. Philipp. 3, 1. — <i>ainnohun</i>] Goth. c. codd. ° <i>állon</i>. 1, 18. <i>ganisandam</i>] Goth. c. codd. ° <i>hμiv</i>. 1, 21. <i>ni</i>] cod. A et Cast. ‡ <i>nis ni</i> (sonne non).</p>
--	---

kaida guþa þairh þo dvaliþa þizos vailamereinaiſ ganasjan þans galaubjan-
 22. 23 dans. unte iudaieis taikne bidjand iþ krekos handugein sokjand. iþ veis mer-
 24 jam iesu ushramidana iudaium gamarzein iþ þiudom dvaliþa. iþ þaim gala-
 25 þodam iudaie jah þiudo xristu guþs maht jah guþs handugein. unte so
 4, 2.3 dvaliþa guþs handugozei mannam — — ei was triggvs bigitaidau. aþþan mis
 in minnistin iſt ei fram izvis ussokjaidau aiþþau fram manniskamma daga.
 4 akei nih mik silban ussokja. nih vaiht auk mis silbin miþvait akei ni in
 5 þamma garaihtiþs im. iþ saei ussokeiþ mik frauja iſt. þannu nu ei faur mel
 ni stojaiþ. unte qimai frauja. saei jah galiuhteiþ analaugn riqizis jah galiuh-
 6 teiþ runos hairtane jaþ-þan hazeins vairþiþ warjammeh fram guþa. aþþan
 broþrjus. þairhgaleikonda in mis jah apaulkon in izvara ei in ugkis ganimaiþ
 ni ufar þatei gameliþ iſt fraþjan. ei ains faur ainana ana anþarana ufblesans
 7 ni sijai. was auk þuk ussokeiþ. wauþ-þan habais. þatei ni namt. aiþþau
 8 jabai andnamt. wa wopis sve ni nemeis. ju sadai sijuþ. ju gabigai vaurþuþ.

cuit deo per hanc stultitiam huius praedicationis servare hos credentes. 22. Nam Iudaei signa petunt, verum Graeci sapientiam quaerunt; 23. verum nos praedicamus Iesum crucifixum, Iudaeis offensionem, 24. verum gentibus stultitiam, verum his vocatis Iudaeorum et gentium Christum, dei potentiam et dei sapientiam. 25. Nam haec stultitia dei sapientior hominibus — 4, 2. — ut quis fidellis inveniatur. 3. At mihi in minimo est, ut a vobis aestimer aut ab humano die, sed ~~me~~ ^{quidem} me ipsum aestimo, 4. neque quidquam enim mihi ipsi conscius - sum, sed non in hoc iustificatus sum, verum qui aestimat me, dominus est. 5. Itaque nunc ut ante tempus non iudicetis, donec veniat dominus, qui et illustrat absconditum tenebrarum et illustrat consilia cordium, et tum laus fit cuique a deo. 6. At, fratres, transferuntur in me et Apollo propter vos, ut in nobis comperiat, non supra quod scriptum est sentire, ut unus pro uno adversus alterum inflatus non sit. 7. Quis enim te aestimat? quid autem habes, quod non accepisti? aut si accepisti, quid gloriaris, ut non acceperis? 8. Iam saturi estis, iam divites facti - estis,

1, 22. unte] Goth. ° xai.

1, 23. iesu] Iesum, gr. omn. Χριστόν. — iudaium] Goth. ° μέν.

1, 24. iudaie] Goth. ° τε, vid. ad L. 2, 16.

1, 25. handugozei] sic legendum est, Cast. ‡ handugo; in cod. A spatium syllabam zeī capiens superest, sed nullum literarum vestigium.

4, 2. was triggvs] ~ gr. omn.; ceterum Cast. ‡ ikiggvs.

4, 3. ussokjaidau] sic cod. A; Cast. ‡ ussokjaida.

4, 5. ei] ut, particula otiosa, nam μή h. l. non coniunctio (ut non), sed adverbium (ne) est,

hoc autem = ni. — ni] Goth. c. codd. ° zi. — vairþiþ] sic cod. A; Cast. ‡ vairþaiþ. — warjammeh] sic cod. A; Cast. ‡ wakjizumnah.

4, 6. aþþan] Goth. ° ταῦτα, aut þo librarii oscitantia excidit, quod þairhgaleikonda plurali probari videtur, qui numerus non habens, quo referatur, nimium offendit. Fortasse etiam aut pro aþþan legendum est þo þan, aut þairhgaleikoda pro þairhgaleikonda, quod graecus textus (μετεσχηματισία) postulare nobis videtur; neque tamen hoc probato þo abesse debet. — ganimaiþ] Ulf. c. codd. ° τό. — ufar] Cast. ‡ ufak. — ana anþarana] gr. omn. post sijai.

4, 7. jabai] Goth. c. cod. d ap. Mi. ° xai.

P. d. o. Ad. i. p. 171.

offblasans sijai] inflat, gr. omn. godioōtib

inu uns þiudanodeduþ jah vainei þiudanodedeiþ. ei jah veis izvis miþþiuda-
 9 noma. man auk þei guþ uns apaustauluns spedistans ustaiknida svasve dau-
 þubljans unte fairveitl vaurþum þizai manasedai jah aggilum jah mannam.
 10 veis dvalai in xristaus iþ jus frodai. veizuþ-þan unmahteigai iþ jus svinþai.
 11 juzuþ - þan vulþagai iþ veis unsverai. und þo nu weila jah hugridai jah
 12. 5, þaursidai jah naqadai jah kaupatidai jah ungastþanai. jah — — ju gastau-
 3. 4 ida sve andvairþs þana sva þata gataujandan. in namin frauþins unsaris iesuis
 xristaus samaþ gagaggandam izvis jah meinamma ahmin miþ mahtai frauþins
 5 unsaris iesuis xristaus atgiban þana svaleikana unhulþin du qisteinai leikis ei
 6 ahma ganisai in daga frauþins iesuis. ni goda woftuli izvara. ni vituþ þatei
 7 leitil beistis allana daig gabeisteiþ. ushrainaiþ þata fairnjo beist. ei sijaiþ
 niuþis daigs svasve sijaiþ unbeistjodai. jah auk paska unsara ufsniþans ist
 8 faur uns xristus. þannu dulþjam ni in beista fairnjamma niþ-þan in beista
 9 balvaveseins jah unseleins ak in unbeistein unvammeins jas-sunjos. gamelida
 10 izvis ana þizai aipistaulein. ni blandaiþ izvis horam. ni þaim horam þis

sine nobis regnastis et utinam regnaretis, ut etiam nos vobis simul regnemus. 9. Existimo enim, quod deus nos apostolos ultimos ostendit, sicut morti addictos, nam spectaculum facti sumus huic mundo et angelis et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum, verum vos prudentes; nos quidem impotentes, verum vos robusti; vos quidem nobiles, verum nos inhonorati, 11. usque hanc nunc horam et esurientes et sitientes et nudi et colaphizati et instabiles, 12. et — 5, 3. — nunc iudicavi, ut praesens hunc sic hoc facientem, 4. in nomine domini nostri Iesu Christi, simul congregatis vobis et meo spiritu, cum potentia domini nostri Iesu Christi 5. tradere hunc talem diabolo ad perditionem carnis, ut spiritus servetur in die domini Iesu. 6. Non bona gloria vestra; nonne scitis, quod paucum fermenti totam massam fermentat? 7. Expurgate hoc vetus fermentum, ut sitis nova massa, sicut sitis infermentati, et enim pasca nostrum immolatus est pro nobis Christus. 8. Itaque festum celebramus non in fermento vetere, neque autem in fermento nequitiae et malitiae, sed in azymo sinceritatis et veritatis. 9. Scripsi vobis in hac epistola: ne misceatis vos scortatoribus, 10. non his scortatoribus huius

4, 8. *vainei*] Goth. c. codd. ° *ye*.

4, 9. *apaustauluns*] sic cod. A; Cast. ‡ *apaustaulans*.

4, 10. *frodai*] Goth. ° *ἐν Χριστῷ*, nisi potius aciem Cast., qui vel syllabam *ai* cognoscere non potuit, etiam in *xristau* (i. e. in *xrau*) in fine lineae posita effugerunt. — *þan*] utr. quidem, ° gr. omn.

4, 11. *hugridai*] pro *huggridai* (J. 6, 35), cf. tamen ad Mc. 10, 37.

5, 4. *samaþ gagaggandam*] Cast. ‡ ict., sic

etiam 7, 5. 14, 26; vid. ad Mc. 9, 25. cf. ad Cor. 2, 7, 3.

5, 7. *ushrainaiþ*] sic cod. A, *Goth. þ ushrainaiþ* ‡ pro *ushrainaiþ* vel *ushrainaiþ*. — *unbeistjodai*] expectaveris *unbeistidai* (vid. vs. 6), neque tamen nostram formam vitiosam esse iudicamus, nam in —*jon* desinit etiam *auhjon*. — *ufeniþans ist*] gr. omn. ante *xristus*.

5, 9. *blandaiþ*] misceatis, gr. omn. *συμμιχθῆναι*.

5, 10. init. Goth. c. codd. ° *xal*. — *ai*] Goth. ° *πάντως*. — *jah*] et, gr. *ἦ*. — *þan*] h. l. respondens graeco *ἀρα* pro *þannu* positum est; idem

fairwaus aiþþau þaim faihufrikam jah vilvam aiþþau galiugam skalkinondam.
 11 unte skuldedeiþ þan us þamma fairwau usgaggan. iþ nu sai melida izvis ni
 blandan. jabai was broþar namnids sijai hors aiþþau faihufriks aiþþau galiu-
 gam skalkinonds aiþþau ubilvaurds aiþþau afdrugja aiþþau vilvs. þamma
 12 svaleikamma ni miþmatjan. wa mik jah þans uta stojan. niu þans inna
 13 jus stojiþ iþ þans uta guþ stojiþ. usnimiþ þana ubilan us izvis silbam.
 6, 1 gadars was izvara viþra anþarana staua habands stojan fram invindaim jah
 7, 5 ni fram — — izvara misso niba þau us gaqissai wo weilo. ei uhteigai sijaiþ
 fastan jah bidan. þaþroþ-þan samaþ gavandjaiþ ei ni fraisai izvara satana in
 6. 7 unghobainais izvaraizos. þatuþ-þan qiþa gakunnands ni bi haitjai. iþ viljau
 allans mans visan ste mik silban. akei warjizuh svesa giba habaiþ fram
 8 guþa sums sva sumsuh sva. aþþan qiþa þaim unqenidam jah viduvom. goþ
 9 ist im jabai sind sve ik. iþ jabai ni gahabaina sik. liugandau. batizo ist
 10 auk liugan þau intundnan. iþ þaim liugom haftam anabiuda ni ik ak frauja

mundi aut his avaris et rapacibus aut idolis servientibus, nam deberetis utique ex hoc mundo exire.
 11. Verum nunc ecce scripsi vobis non misceri, si quis frater nominatus sit scortator aut avarus aut
 idolis serviens aut maledicus aut violentus aut rapax, cum hoc tali non simul-edere. 12. Quid me
 etiam hos foris iudicare? nonne hos intra vos iudicatis? 13. verum hos foris deus iudicat? Tollite hunc
 improbum e vobis ipsis. 6, 1. Audet aliquis vestrum contra alium iudicium habens indicare apud iniustos
 et non apud — 7, 5. — vos invicem, nisi forte e consensu aliquam horam, ut otiosi sitis ieiunare et
 precari, deinde autem una convertatis, ut non tentet vos Satana propter intemperantiam vestram. 6. Hoc
 vero dico noscens, non secundum mandatum. 7. Verum volo omnes homines esse uti me ipsum,
 sed quisque proprium donum habet a deo, alius sic, alius sic. 8. At dico his coelibibus et
 viduis: bonum est iis, si manent, uti ego; 9. verum si non contineant se, nubant; melius est
 enim nubere, quam uri. 10. Verum his matrimoniis iunctis praecipio, non ego, sed dominus,

infra 15, 14 pro þau, quod in cod. A falso legi-
 tur, reponendum esse censemus.

6, 11. *faihufriks*] hanc vocem cum omisisset
 librarius, supra lineam addidit, indeque etiam fa-
 ctum est, ut vox *aiþþau* (aut) semel desit (CAST.),
 cf. ad J. 12, 42. Nos *aiþþau* in textu posuimus,
 quod sensus requirit.

5, 12. *wa*] Goth. ° *γάρ*. — *mik*] sic cod. A
 recte, nam supplendum est *kara* sive *kar-ist* (M.
 27, 4), cui accusativus iungi solet, vid. J. 10, 13;
 locorum M. 8, 29. Mc. 1, 24 all. (*wa uns jah
 þus*) alia est ratio.

6, 1. *þaua habands*] gr. ante *viþra*.

7, 5. *niba*] Goth. ° *τι*; fortasse *μητι* legit. —

I.

fastan jah] ieiunare et, ° gr. — *bidan*] vid. ad
 Rom. 9, 3. — *samaþ gavandjaiþ*] vid. ad 5, 4;
 ceterum Cast. † *samiþ*; pro *ητε* autem Goth. c.
 codd. sine dubio *συνέχεσθε* legit.

7, 7. *iþ*] verum, gr. *γάρ*, sic 11, 31. —
sve] Goth. ° *καί*. — *giba habaiþ*] ~ gr.

7, 8. *ist im*] ~ gr. omn. — *ik*] Goth. c.
 cod. k ap. Mi. *εγώ* pro *καγώ* legit.

7, 9. *liugandau*] sic cod. A, est autem forma me-
 dii, qua Goth. h. l. (*γαμησάτωσαν*), uti *atsteigadan*
 Mc. 15, 32 et M. 27, 42 (*καταβάτω*) utitur, quam-
 quam gr. activis formis utantur; ceterum vid. ad
 J. 13, 35. — *ist auk*] ~ gr. omn.

7, 10. *liugom haftam*] Cast. † ict.

11 qenai fairra abin ni skaidan. iþ jabai gaskaidnai. visan unliugaidai aiþþau du
 12 abin seinamma aftra gagavairþjan. jah aban qen ni fraletan. iþ þaim anþa-
 raim ik qipa ni frauja. jabai was broþar qen aigi ungalaubjandein jah so
 13 gaviþja ist bauan miþ imma. ni afletai þo qen. jah qens. soei aig aban un-
 14 galaubjandan jah sa gaviþja ist bauan miþ izai. ni afletai þana aban. veihaida
 ist qens so ungalaubjandein in abin jah gaveihaidis ist aba sa ungalaubjands in
 15 qenai. aiþþau barna izvara unhrainja veseina iþ nu veiha sind. iþ jabai sa
 ungalaubjands skaidiþ sik. skaidai. nist gaþivaidis broþar aiþþau svistar in
 16 þaim svaleikaim. aþþan in gavairþja laþoda uns guþ. wa nuk-kant þu
 qinon. ei aban ganasjais. aiþþau wa kannt. guma. þatei qen þeina ganasjais.
 17 ni ei warjammeþ svasve gadailida guþ. ainwarjammeþ svasve galaþoda guþ sva
 18 gaggai. jah sva in allaim aikklesjom anabiuda. bimaitans galaþoþs varþ

mulieri a marito non seiungere; 11. verum si seiungatur, esse coelibis aut ad maritum suum rursus recon-
 ciliari; et maritum mulierem non dimittere. 12. Verum his aliis ego dico, non dominus: si quis frater
 mulierem habeat non-credentem et haec volens est habitare cum eo, ne dimittat hanc mulierem, 13. et
 mulier, quae habet maritum non-credentem et hic volens est habitare cum ea, ne dimittat hunc maritum.
 14. Sanctificata est mulier haec non-credens in marito et sanctificatus est maritus hic non-credens in muliere;
 alioquin filii vestri impuri essent, verum nunc sancti sunt. 15. Verum si hic non-credens seiungit se, seiungat;
 non-est in-servitutem-redactus frater aut soror in his talibus, at in pace vocavit nos deus. 16. Quid nunc scis, tu
 mulier, ut maritum serves, aut quid scis, vir, ut mulierem tuam serves? 17. Non ut cuique sicut impertit
 deus, unumquemque sicut vocavit deus, sic eat. Et sic in omnibus ecclesiis praecipio. 18. Circumcisus vocatus fuit

7, 11. *jabai*] Goth. ° *kal.* — *visan* — *gaga-*
vairþjan] manere — reconciliari, *μενετω* — *κατα-*
λαγητω, cf. M. 5, 24. — *aban*] expectaveris
abin (vid. vs. 10), pendet enim ab *anabiuda*.

7, 12. *þo qen*] hanc mulierem, gr. omn. *αυτην*.

7, 13. *þana aban*] hunc maritum, gr. *αυτον*.

7, 14. Colon, in quo mulier sanctificari dicitur,
 gr. omn. ponunt post alterum, in quo maritus di-
 citur; ceterum Goth. ab initio ° *γαρ*. — *aiþþau*
 Goth. *αρα* omittitur videtur, nam *aiþþau* *επει* soli
 respondet, vid. 15, 29 et ad Rom. 11, 22.

7, 16. *nuk - kant*] cave cum Mssm. Skeir.
 p. 59 pro exemplo geminationis consonantium ha-
 beas, quam figuram sic nusquam reperies, potius
 assimilatio est pro *nuk kant*, in quo *nuk* quaeren-
 tis est, vid. Mc. 12, 9 (*wa nuk*) J. 18, 37 (*an*
nuk). Idem statuendum est de *dul - leitilai* Cor.
 2, 7, 8, scriptum est enim pro *dul leitilai*, *uh*
 autem encliticum respondet graeco *και*, cf. ad J.

18, 26. In reliqua exempla a Mssm. J. l. alligata,
 valent ea, quae ad M. 5, 37 adnotavimus. — *þu*
qinon] sic cod. A; Cast. ‡ *qenon*, omisso *þu* pro-
 nomine. Observa autem insolitam vocativi formam
 pro *qino*; ceterum de *þu*, quod vocativis addi so-
 let, vid. L. 6, 20. — *ganasjais*] pr. cod. A et Cast.
 ‡ *ganasjas*. — *kannt*] sic cod. A et Cast. pro
 solito *kant*; veremur ne forma duplicato a errore
 librarii effecta sit. — *þeina*] tuam, ° gr. omn. sic
 Goth. saepius possessivo pronomine pro articulo
 graeco utitur, vid. 2, 12, 7. M. 8, 20. Mc. 1,
 41. L. 18, 13. J. 14, 31. Gal. 5, 24.

7, 17. *ni ei*] non dubium est, quin Goth.
 ellipticum sensum particularum *εὶ μή* non perspe-
 xerit, nam quod ipse scripsit (non ut), sensu ca-
 ret. — *warjammeþ*] sic cod. A; Cast. ‡ *warji-*
zummeþ. — *guþ*] pr. deus, gr. *κύριος*. — *ain-*
warjizoh] sic edidit Cast., sed non dubitamus,
 quin falso pro *ainwarjanoh* legerit. — *allaim*
aikklesjom] ~ gr. omn. praeter cod. i ap. Mi.

codice domus imperato Cast. ainwarjizoh scriptum
esse sibi videtur dicit, quae lectio si vera est, Goth.
ἑαυτων pro γενουσ νευτρο habuit

19 was. ni ufrakjai. miþ faurafillja galaþoþs varþ was. ni himaitai. þata bimait
 20 ni vaihts ist jah þata faurafilli ni vaihts ist ak fastubnja anabusne guþs. war- *þyl. þv. 4. 164.*
 21 jizuh in laþonai. þizaiei laþoþs vas. in þizai sijai. skalks galaþoþs vast. ni
 22 karos. akei þauhjabai freis magt vairþan. mais brukei. saei auk in frauþin hai-
 tans ist skalks. fralets frauþins ist. samaleiko saei freis haitada. skalks ist
 23 xristaus. vairþa galaubamma usbauhtai sijuþ. ni vairþaiþ skalkos mannam.
 24 warjizuh in þammei galaþoþs vas. broþrjus. in þamma gastandai at guþa.
 25 aþþan hi maujos anabusn frauþins ni haba. iþ ragin giba sve gaarmaiþs fram
 26 frauþin du triggvys visan. man nu þata goþ visan in þizos andvairþons þaurf-
 27 tais. þatei goþ ist mann sva visan. gabundans is qenai. ni sokei lausjan. ga-
 28 lausiþs is qenai. ni sokei qen. aþþan jabai nimis qen. ni fravaurhtes. jah
 jabai liugada mavi. ni fravaurhta. iþ aglon leikis gastaldand þo svaleika. iþ
 8, 9 ik izvis freidja — — vairþai þaim unmahteigam. jabai auk was gasaiwiþ
 10 þuk þana habandan kunþi in galiuge stada anakumbjandan. niu miþvissei is
 11 siukis visandins timrjada du galiugagudam gasaliþ matjan. fraqistniþ auk sa
 12 unmahteiga ana þeinamma vitubnja broþar. in þize xristus gasvalt. aþþan

aliquis, ne attrahat; cum praeputium vocatus fuit aliquis, ne circumcidat. 19. Haec circumcisio non quidquam est, et hoc praeputium non quidquam est, sed observatio praeceptorum dei. 20. Quisque in vocatione, qua vocatus fuit, in hac sit: 21. servus vocatus fuisti, ne cures, sed tametsi potes liber fieri, magis utere; 22. qui enim in domino vocatus est servus, manumissus domini est; similiter qui liber vocatur, servus est Christi. 23. Pretio magno redempti estis; ne fiat servi hominibus. 24. Quisque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc stet apud deum. 25. At de virginibus praeceptum domini non habeo; verum consilium do uti misericordiam - nactus a domino ad fidelis existendum. 26. Existimo igitur hoc bonum esse propter praesentem necessitatem, quod bonum est viro sic esse. 27. Coniunctus es mulieri, ne quaere solvere; solutus es muliere, ne quaere mulierem; 28. at si ducis mulierem, non peccasti, et si nubit virgo, non peccavit; verum afflictionem carnis habent haec talia. Verum ego vobis parco — 8, 9. — fiat his impotentibus; 10. si enim quis videt te, hunc habentem cognitionem in idolorum loco incumbentem, nonne conscientia eius, debilis existentis aedificatur ad idolis sacrificatum edendum. 11. Perit enim hic impotens in tua cognitione frater, propter quem Christus mortuus - est. 12. At

7, 17. *blmaddat] circumcidat, pro circumcidatum, cf. ad 10, 29.*

7, 18. *was] gr. omn. utroque loco ante galaþoþs.*

7, 19. *ni vaihts] pr. cod. A et Cast. † ni vaiht ni vaihts, de quibus ni vaihts e glossa, vitiouam lectionem ni vaiht (vid. ad Mc. 7, 15) emendante, in textam illatam esse videtur.*

7, 22. *samaleiko] Goth. c. codd. ° kal.*

7, 23. *galaubamma] magno, ° gr. omn., Goth. c. Vulg.; vid. ad J. 12, 3.*

7, 26. *ist] est, ° gr. omn. — mann] Goth. ° to.*

7, 28. *jabai] Goth. ° kal. — nimis qen] Goth. c. codd. λάβης γυναικα pro γήμης legit. — fravaurhta] Cast. † fravaurhta.*

8, 10. *galiuge stade] Cast. † ict.*

8, 11. *auk] enim, gr. omn. kal. — broþar] gr. omn. ante ana. — þize] vid. ad L. 10, 5.*

8, 12. *aþþan] Goth. ° ouτω. — broþrams] Goth. c. cod. G ° kal.*

fravaurkjandans vīpra broþrums slahandans ize gahugd siuka du xristau fra-
 13 vaurkeiþ. duþþe jabai mats gamarzeiþ broþar. ni matja mimz aiv. ei ni
 9, 1 gamarzjau broþar meinana. niu im apaustaulus. ni im freis. niu iesu xristau
 2 fraujan saw. niu vaurstv meinata jus sijup in fraujin. jabai anþaraim ni im
 apaustaulus. aiþþau izvis im. unte sigljo meinaizos apaustauleins jus sijup.
 3. 4 meina andahafts vīpra þans mik ussokjandans þat-ist. ibai ni habam valdufni
 5 matjan jah drigkan. iba ni habam valdufni svistar qinon bituhan svasve þai
 6 anþarai apaustauleis jah broþrjus frauþins jah kefas. þau ainzu ik jah barna-
 7 bas ni habos valdufni du ni vaurkjan. was drauhtinoþ svesaim annom wan.
 was satjip veinatriva jah akran þize ni matjai. was haldiþ aveþi jah miluks
 8 þis aveþjis ni matjai. iba bi mannan þata qiþa aiþþau jah vitop þata qiþiþ.
 9 in vitoda auk mosezis gameliþ ist. ni faurmuljais auhsau þriskaidai. ni þatei

peccantes contra fratres, percutientes eorum conscientiam imbecillam, contra Christum peccatis. 13. Ideo si cibus sollicitat fratrem, non edo carnem unquam, ut non sollicitem fratrem meum. 9, 1. Nonne sum apostolus? non sum liber? nonne Iesum Christum dominum vidi? nonne opus meum vos estis in domino? 2. Si aliis non sum apostolus, tamen vobis sum, nam sigillum mei apostolatus vos estis. 3. Mea defensio contra hos me petentes hoc est. 4. Num non habemus potestatem edere et bibere? 5. num non habemus potestatem sororem uxorem circumducere, sicut hi alii apostoli et fratres domini et Cefae? 6. An unusne ego et Barnabas non habemus potestatem ad non operandum? 7. Quis militat propriis stipendiis unquam? quis plantat vitem et fructum horum non edat? quis pascit gregem et lac huius gregis non edat? 8. Num secundum hominem hoc dico aut etiam lex hoc dicit? 9. In lege enim Mosis scriptum est: ne alliges - os bovi trituranti, non quod

8, 13. broþar] pr. Goth. c. codd. ° μού. — gamarzjau] gr. omn. post meinana.

9, 1. niu] pr. sic cod. A; Cast. ‡ nih. — apaustaulus — freis] ~ gr. — frauþan] Goth. ° ημῶν. — vaurstv] cod. A et Cast. ‡ vausstv.

9, 2. aiþþau] vid. ad 2, 4, 16. — sijup] Goth. c. codd. ° ἐν χυλίῳ.

9, 3. þat - ist] exemplum constructionis germanicarum linguarum propriae, cuius generis aliud ad Mc. 6, 3 adnotavimus.

9, 5. svasve] Goth. c. codd. ° καί.

9, 7. satjip] sic cod. A; Cast. ‡ sateiþ. — akran] fructum, gr. ἐκ τοῦ καρποῦ. — matjai] pr. Goth. c. codd. ° ἡ. — miluks] errant ii, qui miluks pro accusativo formae neutrius habent, est enim genere femininum, ut in omnibus affinis linguis (vid. Grim. III. 463), ad eorumque numerum pertinet, quae genitivo formam nominativi conservant (Grim. I, 610, 2); h. l. autem est genitivus casus, quem partitivum vocant, sic 11, 28 þis klai-

bis matjai. J. 6, 26 et 50; omnibus his locis, sicut nostro, gr. ἐξ praepositionem addunt.

9, 8. mannan] sic cod. A; Cast. ‡ manna. — aiþþau] Goth. ° οὐχί, qua particula omissa Goth. sensui male consuluit; sunt quidem codd., qui etiam omittant, ii autem pro ea ei particulam habent.

9, 9. vitoda] gr. post mosezis. — þriskaidai] sic in cod. A scriptum esse, Cast. affirmat; primum autem male habet forma passiva pro activa, deinde ut passivum dari possit, alia participii forma, þriskans (vid. Grim. II. 40 et III. 431) esse debet; denique apud auhsus nomen masculinum idem genus adiectivi exspectabatur; omnino þriskandin scribendum erat. Ceterum in margine cod. A haec variae lectionis vestigia cognoscuntur: ... munþ a.. þr... quae Cast. ex loco gemino Tim. 1, 5, 18 supplenda esse arbitratur: ni faurvaipjais munþ auhsans þriskandin, i. e. ne obliges os bovi trituranti. — andin, quum Cast. propter lituram membranae ad-

19. 20 bi auhsum us.. — — ei managizans gageigaidedjau. jah varþ iudaium sve
 judaius ei judaiuns gageigaidedjau. þaim uf vitoda sve uf vitoda ni visands
 21 silba uf vitoda ak uf anstai ei þans uf vitoda gageiggaidedjau. þaim vitoda-
 lausam sve vitodalaus ni visands vitodis laus guþa ak in vitoþ xristaus. ei
 22 gageiggau vitodalausans. vas þaim unmahteigam sve unmahteigs ei unmahtei- *171. Gr. S. 268.*
 23 gans gageiggaidedjau. allaim vas all ei waiva sumans ganasjau. þatuþ-þan
 24 tauja in aivaggeljis ei gadaila is vairþau. niu vitoþ þatei þai in spraud rin-
 nandans allai rinnand. iþ ains nimiþ sigislaun. sva rinnaiþ ei garinnaiþ.
 25 iþ wazuh saei haifstjan sniviþ allis sik gaparbiþ. aþþan eis ei riurjana vaip
 26 nimaina. iþ veis unriurjana. aþþan ik nu sva rinna ni du unvisamma. sva
 27 jiuka ni sve luftu bliggvands. ak leik mein vlijza jah anapiva ibai an-
 10, 1 þaraim merjands silba uskusans vairþau. ni viljau izvis unvitans. broþr-
 jus. þatei attans unsarai allai uf milhmin vesun jah allai marein þairh-

de bovis — 19. — ut plures lucrarer. 20. Et factus - sum Iudaeis ut Iudaeus ut Iudaeos lucrarer; his sub lege ut sub lege, non existens ipse sub lege, sed sub gratia, ut hos sub lege lucrarer; 21. his legem - non - habentibus ut legem - non - habens, non existens lege liber dei, sed in legem Christi, ut lucrer legem - non - habentes; 22. fui his imbecillis ut imbecillus, ut imbecillos lucrarer; omnibus fui omne, ut fortasse quosdam servarem. 23. Hoc autem facio propter evangelium, ut particeps eius fiam. 24. Nonne scitis, quod hi in stadium currentes omnes currunt, verum unus accipit praemium; sic curratis, ut consequamini. 25. Verum quisque qui luctari contendit, omni se abstinet; at ii, ut corruptibilem coronam accipiant, verum nos incorruptibilem. 26. At ego nunc sic curro non ad incertum, sic pugno non ut aërem verberans; 27. sed corpus meum castigo et in - servitutum - redigo, ne aliis praedicans ipse reprobatus fiam. 10, 1. Non volo vos incios, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare trans-

dere omisisset, ipsi nos addidimus. — þatei] quod, ° gr. omn. — auhsum] Cod. A, et Cast. † auhsun.
 9, 19. gageigaidedjau] cod. A marg. gastai-
 staldjau (possiderem).

9, 20. gageigaidedjau] cod. A et Cast. † gageigaidau. — ak uf anstai] sed sub gratia, ° gr. omn., Goth. c. August., teste Millio. — gageiggaidedjau] sic cod. A, uti vs. 21 et 22.

9, 21. vitodis laus] Cast. † ict. — in vitoþ] in legem, in vitoda (in lege) dici debebat. — gageiggau] cod. A marg. gavandidedjau (converterem).

9, 22. waiva] fortasse, gr. omn. πάντως, cui gr. voci lectio marginalis vailla (bene) haud aptius respondet; qui waiva convertit, sine dubio pro πάντως in codice suo πώς legit, cf. Rom. 11, 14.

9, 24. spraud] sic cod. A transpositione lite-

rarum pro spaurd, vid. J. 6, 19, 11, 18. — allai] Goth. ° mén.

9, 25. haifstjan sniviþ] pugnare contendit, gr. omn. αγωνιζόμενος, eadem ubertate dicendi loquitur ULF. J. 12, 18 idjedun gamotjan (ύπίντησεν). 13, 38 afaikis kunnan (άπαρνήση); simili Mc. 12, 4 gaaviskodedun jah haubiþ vundan brahtedun (εκεφαλαίωσαν), infra 15, 10 arbatidida jah usavida (εκοπίασα). Philipp. 3, 16 ei samo hugjaima jah samo fraþjaima (τὸ αὐτὸ φρονεῖν). cf. ad M. 9, 8 et 23. — [eis] Goth. c. codd. ° oiv.

9, 26. rinna] Goth. ° ós. — si sve] ~ gr. omn.

9, 27. leik mein] ~ gr. omn. — vlijza] gr. omn. ante leik.

10, 1. viljau] Goth. ° γάρ.

[gaparbiþ] fuit enim 17, 31 superius legendum esse gapaibaþ, nec possimus, quin et assensuimus. cf. Rom. 1, 8, 2.

2. 3 iddjedun. jah allai in mose daupidai vesun in milhmin jah in marein. jah
 4 allai pana saman mat ahmeinan matidedun jah pata samo dragk ahmeino
 15. 16 drugkun — — ..daim qipa. domeip jus patei qipa. stikls piupiqissais. panei
 gaveiham. niu gamaindups blopis frauins ist. hlaifs. panei brikam. niu ga-
 17 maindups leikis frauins ist. unte ains hlaifs ain leik pai managans sium.
 18 paiei auk allai ainis hlaibis jah ainis stiklis brukjam. saiwiþ israel bi leika.
 19 niu pai matjandans hunsla gamainjandans hunslastada sind. wa nu qipam.
 20 patei þo galiugaguda wa sijaina aipþau patei galiugam saljada wa sijai. ni
 patei þo galiugaguda vaihts sijaina. ak patei saljand piudos. skohslam saljand
 21 jan-ni guþa. ni viljau auk izvis skohslam gadailans vairþan. ni maguþ stikl
 frauins drigkan jah stikl skohsle. ni maguþ biudis frauins fairaihan jab-
 22. 23 biudis skohsle. þau inaljanom fraujan. ibai svinþozans imma sium. all binah.
 24 akei ni all daug. all mis binauht ist. akei ni all timreiþ. ni ainshun sein
 25 sokjai ak anþaris warjizuh. all patei at skiljam frabugjaidau. matjaiþ ni vaiht
 26. 27 andhruskandans in miþviseins. frauins ist auk airþa jah fullo izos. ip jabai

ierunt, 2. et omnes in Mose baptizati fuerunt in nube et in mari, 3. et omnes hunc eundem cibum spiri-
 tualem ederunt 4. et hunc eundem potum spiritualement biberant — 15. — (scient)ibus loquor; iudicate vos,
 quod dico; 16. calix benedictionis, quem sanctificamus, nonne communicatio sanguinis domini est? panis,
 quem frangimus, nonne communicatio carnis domini est? 17. Nam unus panis, una caro hi multi sumus,
 qui enim omnes uno pane et uno calice utimur. 18. Videte Israel secundum carnem, nonne hi edentes
 victimas participes altaris sunt. 19. Quid igitur dicimus? quod haec idola aliquid sint, aut quod idolis im-
 molatur aliquid sit; 20. non quod haec idola quidquam sint, sed quod immolant gentes, daemoniis immolant
 et non deo. Non volo enim vos daemoniis socios fieri. 21. Non potestis calicem domini bibere et cali-
 cem daemoniorum; non potestis mensae domini participes - esse et mensae daemoniorum. 22. An aemula-
 mur dominum; num fortiores eo sumus? 23. Omne licet, sed non omne conducit; omne mihi concessum est, sed
 non omne aedificat; 24. non ullus suum quaerat, sed alterius quisque. 25. Omne quod apud carnifices vendatur,
 edatis non quidquam examinantes propter conscientiam; 26. domini est enim terra et plenitudo eius. 27. Verum si

10, 4. jah] Goth. c. cod. 2 ap. Mi. ° pávtes.
 10, 15. ..daim] fragmentum vocis *fródaim*,
 nti Cast. recte supplevit.

10, 16. frauins] pr. domini, gr. omn. Χρι-
 στοῦ. — hlaifs] panis, gr. τὸν ἄρτον, vid. ad
 Mc. 12, 10. — frauins] sec. domini, gr. Χριστοῦ.

10, 17. paiei] qui, gr. omn. οἱ ad pávtes
 pertinens, pro quo Goth. oī legisse videtur, sed
 ista lectio sensum pervertit. — jah ainis stiklis]
 et uno calice, ° gr.

10, 19. qipam] dicimus, gr. omn. φημι. —
 saljada] sic cod. A; Cast. ‡ saljida.

10, 20. ni — sijaina] non — sint, ° gr. omn.
 — patei] sec., id graeco ἄ respondet, praecedens
 ὅτι Goth. omisit. — skohslam gadailans] ~ gr.
 omn.

10, 21. fairainan] sic Cast. edidit; in cod. A
 iterum inspecto *fairannan* scriptum, sed lectio du-
 plicis n incerta esse ei videtur.

10, 23. mis] mihi, ° gr.

10, 24. warjizuh] quisque, ° gr.

10, 26. ist] est, ° gr. omn.

was laþo izvis þize ungalaubjandane jah vileiþ gaggan. all þatei faurlagjaidau
 28 izvis. matjaiþ ni vaiht andsitandans bi gahugðai. iþ jabai was qiþai þatei ga-
 liugam gasahiþ ist. ni matjaiþ in jainis þis bandvjandins jah þuhtu. frauþins
 29 ist auk airþa jah fullo izos. þuhtuþ-þan qiþa ni silbins ak anþaris. duwe
 30 auk frijei meina stojada þairh ungalaubjandins þuhtu. jabai ik anstai and-
 31 nima. duwe anaqiþaidau in þize ik aviliudo. jappþe nu matjaiþ jappþe drig-
 32 kaiþ jappþe wa taujiþ. allata du vulþau guþs taujaiþ. unuþbrikandans sijaiþ
 33 jah iudatum jah þiudom jah aikklesjon guþs. svasve ik allaim all leika ni
 11, 1 sokjands þatei mis bruk sijai ak þatei þaim managam ei ganisaina. galeikon-
 2 dans meinai vairþaiþ svasve ik xristaus. hazjuþ-þan izvis. broþrjus. þei allata
 mein gamunandans sijuþ jas - svasve anafalh izvis anabusnins gafastaip.
 3 viljaup-þan izvis vitan þatei allaize abne haubiþ xristus ist. iþ haubiþ qi-
 4 nons aba. iþ haubiþ xristaus guþ. wazuh abne bidjands aiþþau praufetjands
 5 gahulidamma haubida gaaiviskoþ haubiþ sein. iþ woh qinono bidjandei aiþþau
 praufetjandei andhulidamma haubida gaaiviskoþ haubiþ sein. ain auk ist jah

quis vocet vos horum non-credentium et vultis ire, omne, quod adponatur vobis, edatis, non quidquam reponentes propter conscientiam. 28. Verum si quis dicat, quod idolis immolatum est, ne edatis propter illum hunc indicantem etiam conscientiam: domini est enim terra et plenitudo eius; 29. conscientiam autem dico non ipsius, sed alterius. Cur enim libertas mea iudicatur per non-credentis conscientiam? 30. Si ego gratia accipio, cur blasphemem propter quae ego gratias ago? 31. Sive igitur editis, sive bibitis, sive quid facitis, omne ad gloriam dei faciatis. 32. Offendiculo - carentes sitis et Iudaeis et gentilibus et ecclesiae dei, 33. sicut ego omnibus omne placeo, non quaerens, quod mihi utile sit, sed quod his multis, ut serventur. 11, 1. Imitatores mei fiatis, sicut ego Christi. 2. Laudo autem vos, fratres, quod omne meum recordantes estis et sicut tradidi vobis praecepta observatis. 3. Volo autem vos scire, quod omnium virorum caput Christus est, verum caput mulieris vir, verum caput Christi deus. 4. Quisque virorum precans aut praedicens obvelato capite dehonestat caput suum; 5. verum quaeque mulierum precans aut praedicens detecto capite dehonestat caput suum; unum enim est et

10, 28. was] Goth. c. codd. ° *ūmiv*. — þatei] quod, gr. omn. *τοῦτο*. — þuhtu] Goth. accusativum male posuit, nam non pendet a *bandvjandins*, ut existimavisse videtur, sed ab *in*, quapropter *þuhtaus* scribendum fuit. — frauþins — izos] domini — eius, ° gr., qui habent *ist*, est, uti vs. 26 omittunt.

10, 29. ungalaubjandins] infidelis, gr. *ἄλλης*.
 10, 30. andnima] cod. A marg. *brukja* (utor), vid. vs. 17.

10, 33. ik] ego, gr. omn. *καγώ*; sic 11, 1. cf. ad 7, 8, 16, 4. — allaim all] ~ gr.

11, 1. galeikondans meinai] pro *galeikonds meinai* (vid. M. 5, 47. L. 20, 43. J. 11, 11. Rom. 12, 20. Philipp. 3, 18. Neh. 6, 16.) aut *galeikondans mis* (M. 5, 46. L. 6, 27), nam si participia activa cum significatione naturam substantivorum accipiunt, aliter flecti solent (vid. Grim. I. 1017, II), sin solitam flectendi formam sequuntur, casum verbi ipsius secum habent. Sed uti nostro loco Philipp. etiam 3, 17 *miþgaleikondans meinai* legitur. — ik] vid. ad 10, 33.

11, 3. viljaup - þan] Cast. † *vilja upþan*; ceterum vid. ad M. 5, 37.

6 pata samo þizai biskabanon. unte jabai ni huljai sik qino skabaidau. iþ jabai
 21 agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban. gahuljai haubiþ sein — — seinamma
 22 faursnivip du matjan jah þan sums gredags sumzuþ-þan drugkans ist. ibai
 gardins ni habaiþ du matjan jah drigkan. þau aikklesjon guþs frakunnuþ jah
 gaaiviskop þans unhabandans. wa qiþau izvis. hazjau izvis. in þamma ni
 23 hazja. unte ik andnam at frauin þatei jah anafalh izvis þatei frauja iesus in
 24 pizaiei naht galeviþs vas. nam hlaif jah aviliudonds gabrak jah qaþ. nimip.
 matjiþ. pata ist leuk mein pata in izvara gabrukano. pata vaurkjaiþ du mei-
 25 nai gamundai. sva samaleiko jah stikl afar nahtamat qiþands. sa stikls
 so niujo triggva ist in meinamma bloþa. þata vaurkjaiþ sva ufta sve drig-
 26 kaiþ du meinai gamundai. sva ufta auk sve matjaiþ þana hlaif jaþ-þana
 27 stikl drigkaiþ dauþau frauins gakannjaiþ. unte qimai. eiþan wazuh saei mat-
 jip þana hlaif aiþþau drigkai þana stikl frauins unvairþaba frauins. skula
 28 vairþip leikis jah bloþis frauins. aþþan gakiusai sik silban manna jah sva
 29 þis hlaibis matjai jaþ-þis stiklis drigkai. saei auk matjiþ jah drigkiþ unvairþaba.

hoc idem huic tonsae. 6. Nam si non velet se mulier, tondeatur; verum si turpe est mulieri ad radendum aut fondendum, obvelet caput suum — 21. — suum praeoccupat ad edendum et quidem alius famelicus alius autem ebrius est. 22. Num domos non habetis ad edendum et bibendum? aut ecclesiam dei contemnitis et dehonestatis hos non-habentes? Quid dicam vobis? Laudem vos? in hoc non laudo; 23. nam ego accepi a domino, quod etiam tradidi vobis, quod dominus Iesus in qua nocte proditus fuit, sumsit panem 24. et gratias - agens fregit et dixit: sumite, edite, hoc est corpus meum hoc propter vos fractum; hoc faciatis ad meam memoriam! 25. Sic similiter etiam calicem post coenam dicens: hic calix hoc novum testamentum est in meo sanguine; hoc faciatis tam saepe quam bibatis, ad meam memoriam. 26. Tam saepe quam edatis hunc panem et hunc calicem bibatis, mortem domini nuntietis, donec veniat. 27. Itaque quicumque qui edunt hunc panem aut bibit hunc calicem domini indigne domino, reus fit corporis et sanguinis domini. 28. At probet se ipsum homo et sic de - hoc pane edat et de - hoc calice bibat, 29. qui enim edit et bibit indigne,

11, 6. *qino*] Goth. c. cod. 9 et verss. ° *xal.* — *ist*] est, ° gr. omn. — *du kapillon*] Cast. ‡ *ict.* — *haubiþ sein*] caput suum, ° gr. omn.; sufficiebat dicere *sik*.

11, 21. *du matjan*] pro *ἐν τῷ φαγεῖν* Goth. c. codd. *ἐπὶ τῷ φαγεῖν* legiisse videtur. — *þan*] sic cod. A; Cast. ‡ *þau*.

11, 22. *ibai*] Goth. ° *γάρ.* — *qiþan izvis*] ~ gr.

11, 23. *in pizaiei naht*] in qua nocte, in nullo gr. (*ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ*) haec attractio, vid. ad L. 1, 20.

11, 24. *nimip matjiþ*] accipite, edite, ° gr.; ceterum miramur Goth. more suo non scripasisse

nimip matjiduh, vid. infra ad 16, 13. — *mein*] gr. ante *ist*, Goth. c. cod. e ap. Mi.

11, 25. *sva*] sic, additum verbo *samaleiko* abundat, id enim solum graeco *ὡσαύτως* respondet, vid. Mc. 12, 21 sq. L. 20, 31. — *qiþands*] sic cod. A; Cast. ‡ *qitands*.

11, 26. *dauþau*] pro *dauþu*, vid. ad Mc. 7, 32.

11, 27. *eiþan*] Cast. ‡ *div.*, vid. ad J. 9, 41. — *þana*] sec., Cast. ‡ *þna.* — *frauins*] sec. domini, ° gr.

11, 28. *sik silban*] gr. omn. post *manna*.

11, 29. *drigkiþ*] Cast. ‡ *drigriþ.* — *matjiþ*] sec., Goth. ° *xai tivsu*.

30 staua sis silbin matjīþ ni domjands leik frauþins. duþþe in izvis managai
 31 siukai jah unhailai jag-gaslepand ganohai. iþ jabai silbans uns stauide-
 12, 10 deima. ni þau — — sumammuh skeireins razdo. þatuþ-þan all vaurkeiþ
 11. 12 ains jah sa sama ahma daileiþ sundro warjammeh svasve vili. sve leik raih-
 tis ain ist iþ liþuns habaiþ managans. þaiþ-þan liþjus allai us leika þamma
 13 ainamma managai visandans ain ist leik. sva jah xristus. jah auk in ainamma
 ahmin veis allai du ainamma leika daupidai sium jaþþe judaieis jaþþe þiu-
 dos jaþþe skalkos jaþþe frijai jah allai ainamma ahmin dragkidai sijum.
 14. 15 jaþ-þan leik nist ains liþus ak managai. jabai qiþai fatus þatei ni im han-
 16 dus. ni im þis leikis nih at þamma leika. nist us þamma leika. jabai qiþai
 auso þatei ni im augo. ni im þis leikis. ni at þamma leika. nist us þamma
 17. 18 leika. jabai all leik augo. war hliuma. jabai all hliuma. war dauns. iþ nu
 19 guþ gasatida liþuns ainwarjanoh iþe in leika svasve vilda. iþ veseina þo alla

iudicium sibi ipsi edit non discernens corpus domini. 30. Ideo in vobis multi infirmi et aegroti et dormiunt multi; 31. verum si ipsos nos iudicemus, non utique — 12, 10. — alii interpretatio sermonum. 11. Hoc autem omne operatur unus et hic idem spiritus, impertit seorsim cuique, sicuti vult. 12. Uti corpus quidem unum est, verum membra habet multa, haec autem membra omnia e corpore hoc uno, multa existentia, unum est corpus, sic etiam Christus. 13. Et enim in uno spiritu nos omnes ad unum corpus baptizati sumus, sive Iudaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes uno spiritu potati sumus. 14. Et vero corpus non est unum membrum, sed multa; 15. si dicat pes, quod non sum manus, non sum huius corporis, neque ad hoc corpus: non est ex hoc corpore? 16. Si dicat auris, quod non sum oculus, non sum huius corporis, non ad hoc corpus: non est ex hoc corpore? 17. Si omne corpus oculus, ubi auditus? si omne auditus, ubi olfactus? 18. Verum nunc deus collocavit membra unumquodque eorum in corpore, sicut voluit; 19. si essent haec omnia

11, 31. iþ] verum, gr. γάρ.

12, 11. þatuþ — all] ~ gr. omn. — daileiþ] impertit, gr. omn. διαίρουν.

12, 12. leik raihtis] ~ gr. omn. — iþ] verum, gr. καί. — allai] gr. omn. ante þaiþ. — se] ex, ° gr.

12, 13. allai] sec., Goth. c. codd. ° εις.

12, 15. nih — leika] neque in hoc corpore, Goth. hoc et sequente versu sensum textus gr. omnino non intellexit; παρὰ τοῦτο enim formulam nihilominus significantem interpretatus est, quasi τὸ σῶμα supplendum esset, et interrogationem a nist demum incipit. Sensus autem ei esse videtur hic: non sum manus, ergo non sum pars corporis, neque igitur ad corpus pertineo: nonne tamen e corpore pendet? Cast. nih at þamma leika glossam ad ni

þis leikis esse existimans, versionem vulgatam secutus esse videtur, et sic Goth. illud παρὰ τοῦτο omisisse putandus est.

12, 16. init. Goth. c. codd. ° καί. — ni at þamma leika] vid. ad vs. 15.

12, 18. nu] vid. ad Rom. 7, 6.

12, 19. iþ] verum, gr. omn. εἰ δέ; si quis est, qui iþ pro graeco εἰ positum esse censeat, quod in evangeliorum interpretatione saepius factum esse vidimus, is meminerit, tum non solum δέ, quod propter sensum gr. omn. habent, omissum, sed etiam omnium illorum locorum, in quibus iþ = εἰ invenitur, aliam rationem esse, vid. L. 7, 39. 10, 13. 19, 42. J. 8, 19. 11, 32. 15, 24. 18, 36. Quam ob causam librarii culpa jabai (si) excidisse nobis videtur.

20. 21 ains lipus; war leik. ip nu managai lipjus ip ain leik. niþ - þan mag augo
 qiban du handau. þeina ni þarf. aipþau aftra haubip du fotum. igggara ni
 22 þarf. ak mais filu þaiei þugkjand lipive leikis lasivostai visan þaurfta sind
 13, 1 — — aipþau klismo klismjandei. jah jabai habau praufetjans jah vitjau
 2 allaize runos jah all kumþi jah habau alla galaubein svasve fairgunja miþ-
 3 satjau ip friapva ni habau. ni vaihts im. jah jabai fraatjau allos aihtins mei-
 nos jah jabai atgibau leik mein ei gabrannjaidau ip friapva habau. ni vaiht
 4 botos mis taujau. friapva usbeisneiga ist. sels ist. friapva ni aljanof. friapva
 5 ni flauteip. ni ufblesada. ni aiviskof, ni sokeip sein ain. ni ingramjada nih
 6. 7 mitof ubil nih faginof invindipai. miþfaginof sunjai. allata þulaip. allata
 8 galaubeip. all veneip. all gabeidip. friapva aiv ni gadriusip ip japþe praufetja
 9 gatairanda. japþe razdos gaweiland. japþe kunþi gataurnip. suman kunnun
 10 suman praufetjam. biþe qimip þatei ustauhan ist. gataurnip þata us dailai.

unum membrum, ubi corpus? 20. Verum nunc multa membra, verum unum corpus. 21. Neque autem potest oculus dicere ad manum: tui non egeo; aut iterum caput ad pedes: vestri non egeo; 22. sed magis multo, quae videntur membrorum corporis infirmissima esse, necessaria sunt — 13, 1. — aut tintinnabulum tinniens; 2. et si habeam profetias et sciam omnium mysteria et omnem cognitionem et habeam omnem fidem, sic - ut montes transponam, verum amorem non habeam, non quidquam sum; 3. et si cibum distribuam omnes facultates meas et si dem corpus meum, ut urar, verum amorem habeam, non quidquam utilitatis mihi faciam. 4. Amor patiens est, probus est; amor non aemulatur, amor non se - ostentat, non inflatur, 5. non indecore - se - gerit, non quaerit suum solum, non irritatur, neque cogitat malum, 6. neque gaudet iniquitate, 7. congaudet veritati, omne perfert, omne credit, omne sperat, omne sustinet. 8. Amor nunquam non excidit, verum sive praedictiones, tolluntur; sive sermones, cessant; sive scientia, destruitur; 9. modo novimus, modo praedicimus. 10. Quum venit, quod perfectum est, destruitur hoc ex parte.

12, 20. *managai*] Goth. c. codd. ° *μέν*.

12, 21. *þan*] autem, ° gr.

12, 22. *mais filu*] ~ gr. omn. — *þaiei þugkjand*] sic cod. A; Cast. ‡ *þai þugkjand*. — *þaurfta*] fortasse in cod. A *þaurftai* scriptum est, quod constructio postulat; si recte habet lectio edita, comparatur Rom. 11, 33 *unuspilloda sind stauos*, vid. ad Neh. 6, 16.

13, 1. *klismo klismjandei*] sic cod. A; Cast. ‡ *klismoklis moandei*; Mssm. (Skeir. Gloss. p. 144) ‡ *klismo klismoandei*.

13, 2. *praufetjans*] profetias, sic in cod. A scriptum esse, Cast. testatur; mirum est, quod id nomen *praufetja*, *praufetjins* pro *praufetjos* flectitur. Ceterum gr. omn. *προφητεϊαν*. — *allaize*] omnium, gr. omn. *πάντα* ad *μυστήρια* pertinens et post *μυστήρια* quidem. — *jah*] ult. Goth. ° *έάν*.

13, 3. *ei gabrannjaidau*] cod. A marg. *ei*

wop.. (sic scribendum est, non *wop*, uti Cast., nam est *wop* fragmentum verbi *wopau*), quo glossator lectionem codicum quorundam graecorum *καυχῶμαι* pro vulgata *καυθήσωμαι* indicare voluit. — *friapva*] cod. A ‡ ° *μή* (*μή*).

13, 5. *ni sokeip sein ain*] cod. A marg. *ni inaljanof sein ain* (non studet suo uni), ubi Cast. recte adnotat, glossatorem *ζηλοῖ* pro *ζητεῖ* legisse, quod autem in nullo cod. gr. invenitur. Ceterum *ain* (uni) ° gr. omnia. — *nih*] nec, gr. omnia. *οὐ*, sic vs. seq.

13, 6. *niþ*] vid. ad vs. 5. — *miþfaginof*] Goth. ° *δέ*.

13, 9. *suman*] pr., Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *kunnun*] sic cod. A; Cast. ‡ *runnum*; ceterum Goth. postea ° *καί*.

13, 10. *biþe*] Goth. ° *δέ*. — *ist*] Goth. c. codd. ° *τότε*. — *gataurnip*] gr. omnia. post *δαιλαί*.

11 þan vas niuklahs. sve niuklahs rodida. sve niuklahs froþ. sve niuklahs mītoda.
 12 biþe varþ vair. barniskeins aflagida. saiwain nu þairh skuggvan in frisahtai
 iþ þan andvairþi viþra andvairþi. nu vaiþ us dailai. þan ufkunna — —
 14, 20 barniskai sijaiþ akei fraþjam fullaveisai sijaiþ. in vitoda gamehþ ist þatei
 21 in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja managein þizai jan - ni sva
 22 andhausjand mis. qiþiþ frauja. svaei nu razdōs du bandvai sind ni þaim
 galaubjandam ak þaim ungalaubjandam. iþ praufetja ni þaim ungalaubjandam
 23 ak þaim galaubjandam. jabai gaqimiþ alla aikklesjo samana jah rodjand raz-
 dom allai. atuþ - þan gaggand inn jah unveisai aiþþau ungalaubjandans. niu
 24 qiþand þatei dvalmoþ. iþ jabai allai praufetjand. iþ innatgaggai was ungalaub-
 25 jands aiþþau unveis. gasakada fram allaim. ussokjada fram allaim. þo ana-
 laugnjona hairtins is svikunþa vairþand. þanuh driusands ana andavleizn in-
 26 veitiþ guþ gateihands þatei bi sunjai guþ in izvis ist. wa nu ist. broþrjus.
 þan samar garinnaiþ. warjizuh izvara psalmon habaiþ. laisein habaiþ. andhu-
 27 lein habaiþ. skerein habaiþ. razda habaiþ. allata du timreinai vairþai. jaþþe razdai

11. Quum essem puer, ut puer locutus - sum, ut puer sapi, ut puer cogitavi; quum fierem vir, puerilitates deposui. 12. Videmus nunc per speculum in aenigmate, verum tum faciem contra faciem. Nunc scio ex parte, tum cognosco — 14, 20. — pueri sitis, sed mentibus perfecti sitis. 21. In lege scriptum est, quod in aliis sermonibus et labiis aliis loquor multitudini huic et non sic exaudiunt me, dicit dominus. 22. Itaque ergo sermones ad signum sunt, non his credentibus, sed his non-credentibus; verum praedictiones non his non-credentibus, sed his credentibus. 23. Si convenit omnis ecclesia una et loquuntur sermonibus omnes, ad autem veniunt intro etiam nescientes aut non-credentes, nonne dicunt, quod insanitis? 24. Verum si omnes praedicunt, verum intret quis non-credens aut nesciens, refutatur ab omnibus, quaeritur ab omnibus. 25. Haec occulta cordis eius manifesta fiunt, et cadens in faciem adorat deum nuntians, quod secundum veritatem deus in vobis est. 26. Quid nunc est, fratres? quum una convenitis, quisque vestrum canticum habet, doctrinam habet, revelationem habet, interpretationem habet, linguam habet, omne ad aedificationem fiat. 27. Sive lingua

13, 11. *biþe*] Goth. c. codd. ° *ðé*. — *barniskeins aflagida*] ~ gr. omn. praeter cod. 7 ap. Mi.

13, 12. *saiwan*] Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *þan*] sec. Goth. ° *ðé* (*iþ*), nisi ea omissio librarii errore facta est, cui *dailaiþan* illud *iþ* etiam continere videretur.

14, 20. *akei*] sed, gr. omn. *ðé*; sic *akei* pro *ðé* Goth. raro utitur, cf. Eph. 4, 28 ubi *ak* = *ðé*.

14, 21. *jah*] Goth. ° *év*.

14, 22. *nu*] igitur, ° gr. omn., sic 15, 58.

14, 23. *jabai*] Goth. c. codd. ° *οὐν*. — *alla aikklesjo*] ~ gr. omn. — *rodjand* — *allai*] ~ gr.

omn. — *atuþ - þan gaggand*] vid. ad Mc. 14, 44. — *jah*] sec. etiam, ° gr. omn. praeter cod. f ap. Mi.

14, 25. *þanuh*] Goth. c. codd. ° *οὐν*; ceterum *þanuh* pro *xal* poni, ad M. 9, 2 probavimus. — *guþ*] gr. ante *bi*.

14, 26. *samar garinnaiþ*] vid. ad 5, 4. — *skerein - razda*] in cod. A super vocem *skerein* adest litera *b*, super vocem *razda* litera *a* ad indicandum haec verba transponenda esse (CAST.), uti gr. omn. habent. Ceterum pro *skerein* rectius 12, 10 *skerein* legitur propter *skrein*.

15, 1 was rodjai bi tvans aip̄hau maist prins jah — — aþþan kannja izvis. bro-
 þrjus. þatei aivaggeli. þatei merida izvis. þatuh jah andnemuþ in þammei jah
 2 standiþ. þairh þatei jah ganisiþ. in wo sauþo vailamerida izvis. skuluþ ga-
 3 munan. niba svare galaubideduþ. atgaf auk izvis in frumistjam. þatei andnam
 4 ei xristus gasvalt faur fravaurhtins unsaros afar bokom jaþ-þatei ganavi-
 5 stroþs vas jaþ-þatei urrais þridjin daga afar bokom jaþ-þatei ataugids iist
 6 kefin jah afar þata þaim ainlibim. þaþroh gasaiwans iist managizam þau
 [fifhundam] taihun tevjam broþre suns. þizeei þai managistans sind und hita.
 7 sumaiþ-þan gasaizlepun. þaþroh þan ataugida sik iakobau þaþroþ-þan apau-
 8 staulum allaim. iþ spedistamma allaize svasve usvaurpai ataugida sik jah
 9 mis. ik auk im sa smalista apaustaule ikei ni im vairþs ei haitaidau apau-
 10 staulus. duþe ei vrak aikklesjon guþs. aþþan anstai guþs im saei im. jas-so

quis loquatur secundum duos, aut maxime tres et — — 15, 1. At indico vobis, fratres, quod evangelium, quod praedicavi vobis, quod etiam accepistis, in quo etiam statis, 2. per quod etiam servamini, in quam rationum praedicavi vobis, debetis recordari, nisi temere credidistis. 3. Dedi enim vobis in primis, quod accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum libros, 4. et quod sepultus fuit et quod surrexit tertio die, secundum libros, 5. et quod visus est Cefae et post hoc his undecim; 6. deinde visus est pluribus quam [quingentis] decem cohortibus fratrum simul, quorum hi plurimi sunt usque hodiernum, quidam autem dormiunt. 7. Deinde autem ostendit se Iacobo, deinde autem apostolis omnibus, 8. verum ultimo omnium, sicut abiecto, ostendit se etiam mihi. 9. Ego enim sum hic minimus apostolorum, ego - qui non sum dignus, ut vocer apostolus, propterea quod persecutus - sum ecclesiam dei. 10. At gratia dei sum, qui sum, et haec

15, 1. þatei] pr. quod, ° gr. omn., Goth. autem aliter atque gr. sic construit: *kannja izvis þatei aivaggeli — skuluþ gamunan* (indico vobis, ut evangelium—debeat recordari), legit enim vs. 2 pro *ei katéxete* c. codd. *ῥφείλετε κατέχειν*. *Gamunan* cum accusativo positum habes etiam supra 11, 2, 7, 15. Mc. 14, 72. — *þatuh*] pro *þatei* (quod), vid. ad J. 18, 26.

15, 2. *skuluþ gamunan*] vid. ad vs. 1.

15, 3. *þatei*] Goth. ° *kal*.

15, 5. *jah afar þata*] et post hoc, gr. *εἶτα*. — *ainlibim*] undecim, gr. *δωδεκα*.

15, 6. *þau*] Cast. ‡ *þan*. — (*fifhundam*) *taihun tevjam*] Cast. ‡ ict. Nemo est, quin glossam h. l. in textum illatam esse videat. Quum enim Goth. *πεντακοσίους* numerum indefinitum imitans expressisset per *taihun tevjam* i. e. decem ordinibus l. manipulis (cf. infra vs. 23, ubi *teva* = *τάγμα*); glosator *πεντακοσίους* ad verbum convertens aut *taihun tevjam* explicans, in margine *fifhundam*

(sic pro solito *fifhundam*) addidit, quae glossa deinde a librario codicis A in textu posita est. Msam. (Skeir. Gloss. p. 166) *fifhundamtaihun - tevjam* scribens et formam *tevis* (ordinarius) ponens, quid sibi velit, nescire nos confitemur; nisi forte de discipulis ordinariis, i. e. rite in discipulorum numerum receptis accipi voluit, at ea interpretatio vix habet, quo comprobetur; et quid tandem de *fifhundamtaihun*, inepta numeralium compositione, fiat? — *þan*] Goth. c. codd. ° *xai*.

15, 7. *þaþroþ-þan*] Goth. pro *εἶτα* c. codd. suis *ἔπειτα* legisse videtur, ei enim particulae *þaþroþ-þan* respondere solet, quamquam etiam infra vs. 24 *εἶτα* = *þaþroþ-þan* legitur.

15, 8. *usvaurpai*] Cast. ‡ *usvaukpai*.

15, 9. *haitaidau*] sic cod. A; Cast. ‡ *haitaidau*. — *duþe ei*] Cast. ‡ *du þeei*.

15, 10. *saei*] qui, gr. omn. *ὁ*, quod Goth. non imitatum esse eo magis miramur, quum aliis locis vel praeter graecorum auctoritatem secundum usum

ansts is in mis halka ni varþ ak managizo im allaim arbaidida jah usaivida
 11 aþþan ni ik ak ansts guþs miþ mis. iþ jaþþe ik jaþþe jainai sva merjam
 12 jah sva galaubideduþ. þande nu xristus merjada þatei urrais us dauþaim.
 13 waiva qiþand sumai in izvis þatei usstass dauþaim nist. iþ jabai usstass dau-
 14 þaim nist. nih xristus urrais. aþþan jabai xristus ni urrais. svare þau jas - so
 15 mereins unsara jah so galaubeins unsara lausa. biþ - þan gitanda galiugaveit-
 vods guþs. unte veitvodidedum hi guþa þatei urraisida xristu. þanei ni urrai-
 16. 17 sida. jah jabai auk dauþans ni urreisand. nih xristus urrais. iþ jabai xristus
 ni urrais. svare jah so galaubeins izvara ist jan - nauh sijuþ in fravaurhtim
 18. 19 izvaraim. þanuh jaþ - þai gaslepandans in xristau fragistnodedun. jabai in
 þizai libainai ainai in xristau venjandans sijum þatainei. armostai sium allaize
 20 manne. iþ nu þande xristus urrais us dauþaim anastodeins gaslepandane vaur-
 21 þans. unte auk þairh mannan dauþus jah þairh mannan usstass dauþaize.

gratia eius in me pauper non fuit, sed plus iis omnibus laboravi et sustinui, at non ego, sed gratia dei cum me. 11. Verum sive ego, sive illi sic praedicamus et sic credidistis. 12. Si igitur Christus praedicatur, quod resurrexit e mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quod resurrectio mortuis non est? 13. Verum si resurrectio mortuis non est, neque Christus resurrexit; 14. at si Christus non resurrexit, temere utique etiam haec praedicatio nostra et haec fides nostra inanis. 15. In autem veniuntur falsi testes dei, nam testati sumus de deo, quod resuscitavit Christum, quem non resuscitavit; 16. et si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit; 17. verum si Christus non resurrexit, temere etiam haec fides vestra est et adhuc estis in peccatis vestris. 18. Utique etiam hi dormientes in Christo perierunt. 19. Si in hac vita sola in Christum sperantes sumus modo, miserimi sumus omnium hominum. 20. Verum nunc si Christus resurrexit e mortuis, initium dormientium factus; 21. quod enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum;

germanicarum linguarum in eiusmodi formulis neutro utatur, vid. ad 9, 3 et Mc. 6, 3. — *halka*] Goth. pro *keni* c. codd. suis *πτωχη* legisse, probamus ex Gal. 4, 9. — *arbaidida jah usaivida*] laboravi et sustinui, gr. omn. *ἐκοπιᾶσα*, vid. ad 9, 25.

15, 11. *iþ*] verum, gr. *οὖν*, sic L. 15, 28 ubi cave Ulf. *οὖν* legisse opineris, nam, uti Sch. recte adnotat, illo loco quoque c. codd. *δέ* legit; *iþ* = *οὖν* vix usquam invenies.

15, 12. *urrais*] gr. omn. post *dauþaim*. — *dauþaim*] sec. mortuis, gr. omn. *νεκρῶν*, sic vs. seq.

15, 14. *svare*] de adverbis vice adiectivorum positus vid. ad L. 19, 37. — *þau*] vid. ad 5, 10. — *jah*] gr. *δέ καί*. — *lausa*] gr. omn. ante *jah*.

15, 15. *biþ - þan gitanda*] vid. ad Mc. 14, 44. Ceterum Goth. c. codd. *ο καί*. — *urraisida*]

sec., Goth. c. codd. *ο ἔπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται*.

15, 16. *jah*] et, *ο* gr. omn.

15, 17. *svare*] vid. ad vs. 14. — *jah*] etiam, *ο* gr. omn. — *ist jan*] est et, *ο* gr.

15, 18. *þanuh*] vid. ad Rom. 7, 3.

15, 19. *ainai*] sola, *ο* gr., cf. ad L. 5, 35. — *in xristau*] gr. post *sijum*. — *armostai*] miserimi, gr. omn. *ἐλεινώτεροι*. — *sium*] gr. omn. post *manne*.

15, 20. *þande*] si, *ο* gr. omn., sed sequente *vaurþans* participio ea particula addi debet; *vaurþans* (factus) autem *ο* gr., alii legunt *ἐγένετο*; cum Goth. participium solus cod. 80 ap. Griesb. habet.

22 unte svasve in adama allai gadaupnand. svak in xristau allai gaqunand. apþan
 23 warjizuh in seinai tevai. anastodeins xristus. þaprop-þan þai xristaus. þaiei
 24 in quma is. þaprop-þan andeis. þan anafilhiþ þiudinassu guþa jah attin. þan
 25 gatairiþ all reikjis jah valdufnjis jah mahtais. skal auk is þiudanon und þatei
 26 galagjiþ guþ allans sijands is uf fotuns imma. alluh auk ufhnaivida uf fotuns
 27 imma. aftumista sijands gatairada dauþus. iþ biþe qiþiþ. alla ufhnaivida sind.
 28 bairht þatei inu þana ize ufhnaivida uf ina þo alla. þanuh biþe alla gaku-
 nun sik faura imma þanuþ-þan is silba sunus gakann sik faura þamma uf-
 29 hnaivjandin uf ina þo alla ei sijai guþ alla in allaim. aiþþau wa vaurkjand
 þai dauþjandans faur dauþans. jabai allis dauþans ni urreisand. duwe þau
 30. 31 dauþjand faur ins. duwe þau veis bireikjai sijum weilo woh. daga wammeh
 gasviltandans in izvaraizos wostuljos. broþrjus. þoei haba in xristau iesu
 32 frauþin unsamma. jabai bi mannan du diuzam vaih in aifaison. wo mis
 boto. jabai dauþans ni urreisand. matjam jah drigkam. unte du maurgina
 33. 34 gasviltam. ni afairzjaindau. riurjand sidu godana gavaurdja ubila. usskavjiþ

22. nam sicut in Adamo omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. 23. At quisque in suo ordine, initium Christus, deinde autem hi Christi, qui in adventum eius, 24. deinde autem finis, quam tradit regnum deo et patri, quum destruit omne regni et potentiae et virtutis. 25. Debet enim is regnare usque quod ponit deus omnes hostes eius sub pedes ei; 26. omne enim subiicit sub pedes ei; ultimus hostis destruitur mors. 27. Verum cum dicit: omnia subiecta sunt, manifestum, quod praeter hunc, qui subiicit sub eum haec omnia. 28. Tunc quum omnia confitentur se ante eum, tunc autem is ipse filius confitetur se ante hunc subiicientem sub eum haec omnia, ut sit deus omnia in omnibus. 29. Alioquin quid operantur hi baptizati pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Cur utique baptizantur pro iis? 30. Cur utique nos periclitantes sumus horarum quaque? 31. Die quoque morientes propter vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu, domino nostro. 32. Si secundum hominem adversus bestias pugnavi in Efeso, quae mihi utilitatum, si mortui non resurgunt? Edimus et bibimus, nam ad crastinum morimur. 33. Ne sollicitemini! corrumpunt mores bonos colloquia mala. 34. Cavete

15, 22. *svak*] = *οὕτω καί*, vid. ad J. 18, 26.

15, 23. *þaiei*] qui, Goth. sine dubio c. codd. *οἱ ἐλπίζοντες* (*þaiei* — *venjand*) legit, quum autem *venjand* propter sensum addendum nunc desideretur, librarii incuria omissum esse videtur.

15, 24. *jah*] sec., Goth. cum cod. 7 ap. Mi. *ο πασαν*.

15, 25. *guþ*] deus, ° gr. omn. — *is*] sec. eius, ° gr.

15, 26. *alluh* — *imma*] gr. post *dauþus*.

15, 27. *qiþiþ*] Goth. ° *στι*.

15, 28. *alla*] pr. gr. omn. post *imma*. — *þan*] autem, gr. *καί*.

15, 29. *dauþjandans*] forma activa h. l. passivam quandam accipit significationem (se baptizare facientes) uti proxime sequens *dauþjand* (cf. Mc. 7, 4 ubi *dauþjan* = *βαπτίζεσθαι*, se lavare), sic Gal. 5, 2 *bimaitiþ* = vos circumcidere facitis. — *þau*] hoc et seq. vs. graeco *καί* in interrogatione posito respondet.

15, 30. *weilo woh*] ~ gr. omn.

15, 31. *gasviltandans*] morientes, gr. *ἀποθνήσκω*. — *in*] propter, gr. *νή*. — *broþrjus*] fratres, ° gr.

15, 33. *riurjand*] cod. A in marg. *fravard-*

izvis garaihtaba jan - ni fravaurkjaip. unkunþi guþs sumai haband. du ai-
 35 viskja izvis rodja. akei qiþiþ sums. waiva urreisand dauþans — —
 46. 47 ahmeino. sa fruma manna us airþai muldeins. sa anþar manna frauja us
 48 himina. wileiks sa muldeina. svaleikai jah þai muldeinans. wileiks sa ufarhi-
 49 minakunda. svaleikai jah þai ufarhiminakundans. jah svasve berum manlei-
 50 kan þis airþeinins. sva hairaima jah frisaht þis himinakundins. þata auk qiþa.
 broþrjus. þei leik jah bloþ þiudinassu guþs ganiman ni magun nih ziurei
 51 unriureins arbjo vairþiþ. sai. runa izvis qiþa. allai auk ni gasviltam. iþ allai
 52 inmaidjanda. suns in brawa augins in spedistin þuthaurna. þuthaurneiþ auk
 53 jah dauþans usstandand unriurjai jah veis inmaidjanda. skula ist auk þata
 54 riurjo gahamon unriurein jah þata divano gahamon undivanein. þanuþ - þan
 þata divano gavasjada undivanein. þanuh vairþiþ vaurd þata gamelido. uf-
 55 saggqiþs varþ dauþus in sigis. war ist gazds þeins. dauþu. war ist sigis þein.
 56. 57 halja. aþþan gazds dauþaus fravaurhts. iþ mahts fravaurhtais vitop. iþ
 58 guþa aviliuþ. izei gaf unsis sigis þairh frauja unsarana iesu xristu. svaei

*Þettauht ja lesa' brava'
 vora þinninam' brava'*

vobis recte et ne peccetis; ignorantiam dei quidam habent, ad pudorem vobis loquor. 35. Sed dicit quidam: quomodo resurgunt mortui? — 46. — spirituale. 47. Hic primus homo e terra pulvereus; hic alter homo dominus e coelo. 48. Qualis hic pulvereus, tales etiam hi pulverei; qualis hic coelestis, tales etiam hi coelestes; 49. et sicut portavimus imaginem huius terreni, sic portemus etiam imaginem huius coelestis. 50. Hoc enim dico, fratres, quod caro et sanguis regnum dei consequi non possunt, nec corruptio incorruptionis heres fit. 51. Ecce, mysterium vobis dico; omnes enim non morimur, verum omnes immutatur. 52. Statim in ictu oculi in ultima tuba; canit-turba enim et mortui resurgunt incorrupti et nos immutatur. 53. Debitum est enim hoc corruptibile induere incorruptionem et hoc mortale induere immortalitatem. 54. Tunc quum hoc mortale induit immortalitatem, tunc fit verbum hoc scriptum: absorpta fuit mors in victoriam. 55. Ubi est stimulus tuus, mors? 55. Ubi est victoria tua, orce? 56. At stimulus mortis peccatum, verum potentia peccati lex. 57. Verum deo gratia, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum. 58. Itaque

jand (perdunt), sic enim pro *fravaurdjand*, quod Cast. e loco omnino, uti dicit, oblitterato, male edidit, legendum est, vid. 2, 4, 16. 7, 2.

15, 34. *unkunþi*] Goth. ° *γάρ*.

15, 47. *fruma*] sic cod. A; Cast. ‡ *frums*.

15, 48. *muldeinans*] Goth. c. cod. i ap. Mi. ° *xai*. — *wileiks*] sec., hinc cod. B incipit.

15, 49. *manleikan*] sic cod. B; cod. A ‡ *mannleikan*. — *sva*] sic, ° cod. A c. gr. omn.

15; 53. *ist auk*] ~ cod. A.

15, 54. *þanuþ — undivanein*] ° cod. B; ceterum cod. A c. codd. etiam ° *τὸ φθαρτὸν — καί*, de qua omissione vid. ad Rom. 9, 15; deinde de *þanuþ - þan* vid. ad M. 9, 25; denique de *gavasjada* ad J. 13, 35. — *ufsaggqiþs*] cod. A *ufsaggqiþs*.

15, 55. *ist*] utr. est, ° gr. omn. — *gazds*] gr. omn. post *dauþu*; sic etiam mox *sigis* post *halja*. — *dauþu*] pro *dauþau*, vid. ad L. 18, 38.

15, 57. *aviliuþ*] cod. A *aviliud*. — *izei*] cod. A *ize*, cf. ad L. 3, 5. — *xristu*] cod. A *xristau*, de qua varietate vid. ad Mc. 7, 32. Ceterum cod. B

- nu. broþrjus meinai liubans. tulgjai vairþaiþ unġavagidai ufarfulljandans in vaurstva frauġins sinteino vitandans þatei arbaidis izvara nist lausa in frauġin.
- 16, 1 iþ bi gabaur þata þaim veiham svasve garaidida aikklesjom galatiais. sva
- 2 jah jus taujiþ. ainwarjanoh sabbate warjizuh izvara fram sis silbin taujai
- 3 huhjands þatei vili. ei ni biþe qimau. þan gabaur vairþai. aþþan biþe qima þanzei gakiusiþ þairh bokos. þans sandja briggan anst izvara in iairusalem.
4. 5 jah þan jabai ist mis vairþ galeiþan. galeiþand miþ mis. aþþan qima at izvis.
- 6 þan makidonja usleiþa. makidonja auk þairhġagga. iþ at izvis vaitei salja
- 7 aiþþau jah vintru visa ei jus mik gasandjaiþ þiswadah þe ik vrato. ni viljau auk izvis nu þairhleiþands saiwan. unte venja mik wo weilo saljan at izvis.
8. 9 jabai frauja fraletiþ. visuh þan in aifaison und paintekusten. haurds auk mis
- 10 usluknoda mikila jah vaurstveiga jah andastapjos managai. aþþan jabai qimai teimaupaius. saiwaiþ ei unagands sijai at izvis. unte vaurstv frauġins vaur-
- 11 keiþ svasve jah ik. ni washun imma frakunni. iþ insandjaiþ ina in

igitur, fratres mei dilecti, stabiles fiatis, immobiles, abundantes in opere domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in domino. 16, 1. Verum de collectione hac his sanctis, sicut ordinavi ecclesiis Galatiae, sic etiam vos facite. 2. Unumquemque sabbatorum quisque vestrum a se ipso faciat cogitans, quod vult, ut non, quum veniam, tum collectio fiat. 3. At quum venio, quos probatis, per literas. hos mitto, ferre gratiam vestram in Ierusalem. 4. Et autem si est mihi dignum ire, eunt cum me. 5. At venio ad vos, quum Macidoniam relinquo; Macidoniam enim transeo. 6. Verum apud vos forsitan hospitor aut etiam hiemem maneo, ut vos me deducatis, quocunque quod ego proficiscor. 7. Non volo enim vos nunc praetereuntes videre, nam spero me aliquod temporum manere apud vos, si dominus permittit. 8. Maneo autem in Efeso usque - ad pentecusten, 9. porta enim mihi aperta est magna et efficax et adversarii multi. 10. At si veniat Timotheus, videatis, ut impavidus sit apud vos; nam opus domini operatur sicut etiam ego. 11. Ne quisquam eum spernat, verum deducatis eum in

ia marg. habet *sikv*, quo quid significetur, nec Cast., nec nos eruere potuimus. V. Prolegg. p. XL. 66.

15, 58. nu] vid. ad 14, 22. — *vairþaiþ*] cod. A *vairþiþ* (fite).

16, 1. *galatiais*] cod. A *galatie* (Galatarum).

16, 2. *taujai*] cod. A *lagjai* (ponat). — *huhjands*] sic codd. et Cast. pro *huzdjands* (ἠραυ-ϱιζων). — *vairþai*] Cast. † *vairþli*.

16, 4. *mis vairþ*] ~ gr. omn.; ceterum Goth. ° *xai* (in *xamé*), cf. ad 10, 33. — *galeiþand*] gr. omn. post *mis*.

16, 5. *auk*] ° cod. B.

16, 6. *vaitei*] Cast. † div. Omnino hic vir

doctissimus significationem huius vocis non satis perspexit, opinatur enim *ni* omissum esse, ut sensus praebatur *non scio an*, quum potius elliptice dictum esse videatur pro *deus scit an* i. e. forsan, cf. J. 18, 35, et particulam *vainci*. — *þiswadah*] Cast. † bis div. — *þe*] cod. A *þei*, cf. ad L. 10, 5. — *ik*] ego, ° gr. omn.

16, 7. *venja*] cod. A † *venjan*. — *wo weilo*] ~ gr., Goth. c. codd. 2 et 7 ap. Mi.

16, 8. *visuh þan*] cod. A *visuþ - þan*.

16, 10. *saiwaiþ*] cod. A. *saiwiþ* (videte). — *unagands*] cod. A † *unagans*, cf. ad Mc. 12, 24.

16, 11. *washun*] Goth. c. codd. ° *oſv*. — *iþ*] inde usque ad vs. 22. fin. in cod. A desant.

- 12 gavairþja ei qimai at mis. usbeida auk ina miþ broþrum. aþþan bi apaulon þana broþar bandvja izvis þatei filu ina bad ei is qemi at izvis miþ broþrum jah aufto ni vas vilja ei nu qemi. iþ qimiþ. biþe uhtiug.
- 13 vakaiþ standaiduh in galaubeinai. vairaleiko taujaiþ gaþvastidai sijaiþ.
- 14, 15 allata izvar in friapvai vairþai. bidja izvis. broþrjus. vituþ gard staifanaus. þatei sind anastodeins akaije jah du andbahtja þaim veiham
- 16 gasatidedun sik. ei nu jah jus ufhausjaiþ þaim svaleikaim jah allaim
- 17 þaim gavaurstvam jah arbaidjandam. aþþan fagino in qumis staifanaus jah faurtunataus jah akaikaus. unte izvarana vaninassu þai us-
- 18 fullidedun. gaþrafstidedun auk jah meinana ahman jah izvara. ufkun-
- 19 naiþ nu þans svaleikans. goljand izvis aikklesjons asiatis. goleiþ izvis in frauin filu akvila jah prisca miþ ingardjon seinai aikklesjon. at
- 20, 21 þamei jah salja. goleiþ izvis misso in frijonai veiham. goleins mei-
- 22 nai handau pavlus. jabai vas ni frijof fraujan iesu xristu. anaþaima.

pace, ut veniat ad me, exspecto enim eum cum fratribus. 12. At de Apollo, hoc fratre, notifico vobis, quod multum oravi, ut is veniret ad vos cum fratribus, et fortasse non fuit voluntas, ut nunc veniret. Verum venit, quum opportunum. 13. Vigiletis stetisque in fide, viriliter faciat, firmi sitis; 14. omne vestrum in amore fiat. 15. Precor vos, fratres, nostis domum Stefani, quod sunt initium Acaeorum et ad ministerium his sanctis ordinarunt se, 16. ut nunc etiam vos obediat his talibus et omnibus his operariis et laborantibus. 17. At gaudeo propter praesentiam Stefani et Fortunati et Acaici, nam vestram inopiam hi suppleverunt. 18. Consolati sunt enim et meum spiritum et vestrum. Cognoscatis igitur hos tales. 19. Salutant vos ecclesiae Asiae; salutant vos in domino multum Acvila et Prisca cum inquilina sua ecclesia, apud quos etiam hospitor; 20. salutate vos invicem in osculo sancto; 21. salutatio mea manu Pavli. 22. Si quis non amat dominum Iesum Christum, anathema,

16, 12. *bandvja izvis þatei*] notifico vobis quod, ° gr. — *ina bad*] ~ gr. omn. — *is*] is, ° gr. omn.

16, 13. *standaiduh*] stetisque, graecorum asyndeton Gothus non imitans aliter atque supra 11, 23 (*nimiþ matjiþ*) imperativos hos affixa *uh* particula (cf. ad Mc. 2, 11 et J. 18, 26) iungit, sic M. 27, 65 *gaggiþ vitaiduh* (*ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε*).

16, 14. *vairþai*] Cast. ‡ *vairþa*.

16, 15. *bidja*] Goth. c. codd. ° *δέ*. — *sind*] sunt, gr. omn. *ἔστι*; Goth. ad collectivum nomen

I.

iam h. l. numeram pluralem verbi ponit, quod gr. infra demum faciunt. — *akaije*] vid. ad 2, 1, 1. 16, 16. *nu*] igitur ° gr. omn.

16, 18. *jah*] pr. et, ° gr. — *izvara*] aut Cast. aut librarii errore pro *izvarana*; *izvara* pro genitivo pluralis graecorum more positi accipere, non patitur usus sermonis gothici.

16, 19. *goleiþ*] salutant, gr. omn. *ἀσπάζονται* praeter cod. g ap. Mi. — *prisca*] gr. *πρισκίλλα*. — *at — salja*] apud — hospitor, ° gr.

16, 20. init. Goth. ° *ἀσπάζονται — πάντες*.

16, 21. *pavlus*] pro *pavlaus*, vid. ad L. 1, 54.

16, 22. *xristu*] Goth. ° *ἦτω*.

23. 24 maran aþa. ansts frauþins iesuis miþ izvis. friapva meina miþ allaim
izvis in xristau iesu. amen.

du kaurinþium ·a· ustauh.

du kaurinþium frume melida ist us filippai sve qeþun sumai. iþ mais þugkeiþ
bi silbons apaustaulaus insahtai melida visan us asiai.

maran atha. 23. Gratia domini Iesu cum vobis. 24. Amor meus cum omnibus vobis in Christo Iesu, amen.

Ad Corinthios I. explicit.

Ad Corinthios prima scripta est e Filippa, ut dixerant quidam; verum potius videtur secundum ipsius apostoli indicium scripta esse ex Asia.

16, 23. *iesuis*] Goth. c. codd. ° *Χριστοῦ*.
Subscript. ° cod. B. — *du kaurinþium ·a· us-
tauk*] Goth. c. codd. D (F G). — *du kaurinþium
frume — filippai*] quibuscum codd. Goth. conspi-
rare solet, ii alii aliunde de his addunt. Ceterum

de forma *frume* (sic in cod. A legitur, non *fruma*,
uti Cast. falso edidit) pro *frumei* scripta, vid. ad
L. 10, 5; *silbons* autem, quum ad *apaustaulaus*
referendum sit, soloecum est pro *silbins*. — *sve-
asiai*] ut—Asia ° gr. omn.

Du Kaurinþaium anþara

d u s t o d e i þ.

- 1, 1 **P**avlus apaustaulus iesuis xristaus þairh viljan guþs jah teimaþaius broþar
aikklesjon guþs þizai visandein in kaurinþon miþ allaim þaim veiham þaim
2 visandam in allai akaijai. ansts izvis jah gavairþi fram guþa attin unsaramma
3 jah frauin iesu xristau. þiuþiþs guþ jah atta frauins unsaris iesuis xristaus
4 atta bleiþeino jah guþ allaizo gaþlaihte. saei gaþrafstida uns ana allai aglon
unsarai ei mageima veis gaþrafstjan þans in allaim aglom þairh þo gaþlaiht.
5 þizaiei gaþrafstidai sijum silbans fram guþa. unte svasve ufarassus iist þulaine
xristaus in uns sva jah þairh xristu ufar filu iist jah gaþrafsteins unsara.
6 aþþan jaþþe þreihanda in izvaraizos gaþlaihtais jah naseinai þizos vaurstvei-

Ad Corinthios altera incipit.

1, 1. Pavlus apostolus Iesu Christi per voluntatem dei et Timotheus frater ecclesiae dei huic existenti in Corintho cum omnibus his sanctis his existentibus in omni Acaea; 2. gratia vobis et pax a deo, patre nostro et domino Iesu Christo; 3. venerandus deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum et deus omnium consolationum, 4. qui consolatus est nos in omni sollicitudine nostra, ut possimus nos consolari hos in omnibus sollicitudinibus per hanc consolationem, qua requieti sumus ipsi a deo. 5. Nam sicut abundantia est passionum Christi in nobis, sic etiam per Christum super multum est etiam consolatio nostra. 6. At sive tribulamur propter vestram consolationem et salutem hanc effica-

Adnotatio.

Haec epistola integra codice B continetur, maximam partem etiam cod. A.

Inscript. *kaurinþaium*] sic h. l. et in subscriptione huius epistolae pro *kaurinþium*, uti iam Cast. recte adnotavit; in cod. A, ubi illud nomen invenitur, per *i* et sic in cod. B quoque 6, 11 *kaurinþius* rectius scribitur; cum *iudaius*, *nazoraicus* aliisque in *aius* innixis nominibus conferri non debet *kaurinþaius*, quia illas formas graecae (*Ἰουδαῖος*, *Ναζοραῖος*) praecerunt. — *anþara*]

Goth. c. codd. ° *ἐπιστολή*. — *dustodeiþ*] incipit, ° gr. omn. Pro *dustodeiþ* in inscriptionibus evangeliorum Marci et Lucae et epistolae ad Ephesios *anastodeiþ* legitur.

1, 1. *allaim*] gr. omn. post *veiham*. — *akaijai*] sic cod. B pro *akajai*, vid. 9, 2; sic etiam 1, 16, 15 *akaije* legitur pro *akaje*, vid. infra 11, 10.

1, 5. *jah*] pr. etiam, ° gr.

1, 6. *jaþþe gaþrafstjanda* — *naseinai*] gr. ante *þizos vaurstveigons* et ° *jak naseinai*.

gons in stivitja þizo samono þulaine þozei jah veis vinnam jah vens unsara
 gatulgida faur izvis. jafþe gaþrafstjanda in izvaraizos gaþlaihtais jah nasei-
 7 nais. vitandans þatei svasve gadailans þulaine sijuþ jah gaþlaihtais vairþiþ.
 8 unte ni vileima izvis unveisans. broþrjus. hi aglon unsara þo vaurþanon uns
 in asiai. unte ufarassau kauridai vesum ufar maht svasve skamaidedeima uns
 9 jah liban. akei silbans in uns silbam andahaft dauþaus habaidedum. ei ni
 sijaima trauandans du uns silbam ak du guþa þamma urraisjandin dauþans.
 10 izei us svaleikaim dauþum uns galausida jah galauseiþ. du þammei venide-
 11 dum ei galauseiþ. at hilpandam jah izvis bi uns bidai ei in managamma
 12 andvairþja so in uns giba þairh managans aviliudodau faur uns. unte woftuli
 unsara so ist veitvodei miþvisseins unsaraizos. þatei in ainfalþein jah hlutrein
 guþs ni in handugein leikeinai ak in anstai guþs usmetum in þamma fair-
 13 wau iþ ufarassau at izvis. unte ni alja meljam izvis alja þoei anakunnaiþ
 14 aiþþau jah ufkunnaiþ. aþþan venja ei und andi ufkunnaiþ. svasve gakunnai-
 deduþ uns bi sumata. unte woftuli izvara sijum svasve jah jus unsara in
 15 daga frauins iesuis xristaus. jah þizai trauainai vilda faurþis qiman at izvis

cem in tolerantiam harum earundem passionum, quas etiam nos patimur et spes nostra stabilita pro
 vobis; sive requiescimus propter vestram consolationem et salutem, 7. scientes, quod sicut socii passionum
 estis, etiam consolationis fitis; 8. nam non volumus vos inscios, fratres, de sollicitudine nostra hac facta
 nobis in Asia, nam supramodum gravati fuimus super facultatem, adeo - ut taederet nos etiam vivere.
 9. Sed ipsi in nobis ipsis responsionem mortis habuimus, ut non simus fidentes in nos ipsos, sed in deum
 hunc suscitantem mortuos, 10. qui a talibus mortibus nos liberavit et liberat, in quo speravimus, quod
 liberat. 11. In adiuvantibus etiam vobis pro nobis precatione, ut in multa praesentia haec in nobis dona-
 tio per multos grate - commemoretur pro nobis; 12. nam gloria nostra hoc est testimonium conscientiae
 nostrae, quod in simplicitate et sinceritate dei, non in sapientia carnali, sed in gratia dei versati - sumus
 in hoc mundo, veram supramodum apud vos. 13. Nam non alia scribimus vobis, sed quae legitis aut etiam
 cognoscitis; at spero, quod usque finem cognoscitis, 14. sicut cognovistis nos de quodam, nam gloria vestra
 sumus, sicut etiam vos nostra in die domini Iesu Christi. 15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos,

1, 7. *sijuþ*] gr. omn. ante *þulaine*; ceterum
 Goth. ° *oúτω*. — *vairþiþ*] fitis, ° gr. omn.

1, 8. *unveisans*] inscios, scil. *visan*. — *sva-
 sve*] inde usque 4, 10 *unsaramma* etiam in cod. A
 leguntur. — *svasve* — *liban*] cod. A *svasve af-
 svagvidai veseima jal - liban* (adeo - ut haesi-
 tantes essemus etiam vivere) „indicatur tamen et
 altera lectio in margine sic ... *maide* ... iterumque
 inferius in eodem margine *skamaidedeima*.“ CAST.

1, 9. *sijaima trauandans*] ~ gr. omn.

1, 10. *svaleikaim dauþum*] talibus mortibus,
 gr. *τηλικούτου θανάτου*. — *uns galausida*] ~ gr.
 omn. — *ei*] Goth. ° *καὶ ἔτι*.

1, 11. *in managamma andvairþja*] in multa
 praesentia, gr. *ἐκ πολλῶν προσώπων*.

1, 12. *hlutrein*] sic codd. h. l. et 2, 17 *hlu-
 triþai*. 7, 11 *hlutrans*; Cast. ‡ *hautrein*, *hautri-
 þai*, *hautrans*. — *usmetum*] cod. A *usmeitum*.

1, 13. *alja*] sec. = *ἀλλ' ἢ*, cf. Mc. 9, 8
 ubi etiam pro *ἀλλὰ* varia lectio *ἀλλ' ἢ* est. — *ei*] Goth. c. codd. ° *καὶ*.

16 ei anþara anst habaidedeiþ. jah þairh izvis galeiþan in makidonja jah aftra
 17 af makidonjai qiman at izvis jah fram izvis gasandjan mik in iudaia. þatuf-
 þan nu mitonds ibai aufto leihtis bruhta. aiþþau þatei mito. bi leika þagk-
 18 jau ei ni sijai at mis þata ja ja jah þata ne ne. aþþan triggvs guþ ei þata
 19 vaurd unsar þata du izvis nist ja jah ne. unte guþs sunus iesus xristus. saei
 in izvis þairh uns vailamerjada þairh mik jah silbanu jah teimaupaiu. nih
 20 varþ ja jah ne ak ja in imma varþ. waiva managa gahaita guþs in imma
 21 þata ja. dupþe jah þairh ina amen guþa du vulþau þairh uns. aþþan sa ga-
 22 þvastjands unsis miþ izvis in xristau jah salbonds uns guþ jah sigljands uns
 23 jah gibands vadi ahman in hairtona unsara. aþþan ik veitvod guþ anahaita
 24 ana meinai saivalai ei freidjands izvara þanaseiþs ni qam in kaurinþon. ni
 þatei frauinoma izvarai galaubeinai ak gavaurstvans sijum anstais izvaraizos.

ut alteram gratiam haberetis, 16. et per vos ire in Macidoniam et rursus a Macedonia venire ad vos et a vobis deducere me in Iudaeam. 17. Hoc vero igitur cogitans, num fortasse levitate usus - sum aut quod cogito, secundum carnem putem, ut non sit apud me hoc sane sane! et hoc minime minime! 18. At fidelis deus, quod hoc verbum nostrum, hoc ad vos, non - est sane et minime; 19. nam dei filius, Iesus Christus, qui in vobis per nos praedicatur, per me et Silbanum et Timotheum, non factus - est sane et minime, sed sane in eo factum - est. 20. Quam multae promissiones dei in eo hoc sane, ideo etiam per eum amen deo ad gloriam per nos. 21. At hic confirmans nos cum vobis in Christo et ungens nos deus 22. et signans nos et dans pignus spiritum in corda nostra. 23. At ego testem deum invoco contra meam animam, quod parcens vobis amplius non veni in Corinthum, 24. non quod imperamus vestrae fidei, sed adiutores sumus gratiae vestrae,

1, 14. *svasve*] pr. Goth. ° *κατ.* — *xristaus*] ° cod. A c. gr.

1, 15. *faurþis — izvis*] ~ gr.

1, 16. *jah þairh*] cod. A *jaþ — þairh.* — *makidonja*] cod. A *makaidonja*, sic idem 2, 13 paulo infra et 7, 5 *makaidonjai*; quam varietatem lectionis non inde natam esse existimamus, uti Castil., quod Graecis et *Μακηδονία* et *Μακεδονία* scribere mos fuisset, quarum formarum alteram cod. B per *makidonja* (quia Ulfilae aetate η uti i pronomiatum esset), alteram cod. A per *makaidonja* reddidisset; neutiquam enim Graeci illis formis promiscue utebantur, sed *Μακηδονία* metri rationibus expostulatum apud solos poetas invenitur; potius *makidonja* formam insolentiorum esse iudicamus, nec quidquam in promptu est, cum quo comparari possit, praeter *aggiljus* et *aggeljus* (ἄγγελιοι).

1, 17. *ni*] non, ° cod. A c. gr. omn.

1, 18. *nist*] non est, gr. οὐκ ἐγένετο. — *jah ne*] cod A *jan - ne*.

1, 19. *vailamerjada*] cod. A *merjada.* — *teimaupaiu*] sic recte cod. A; cod. B † *teimaiþaiu.* — *nih*] cod. A *ni.* — *jah ne*] cod. A *jan - ne*.

1, 20. *waiva*] Goth. ° γάρ. — *dupþe — ina*] ideo — eum, gr. καὶ ἐν αὐτῷ; ceterum pro *jah þairh* cod. A *jaþ — þairh*.

1, 21. *unsis*] cod. A *uns.* — *salbonds*] cod. A † *salbonsd*.

1, 22. *ahman*] spiritum, gr. omn. πνεύματος pendens a *vadi*, c. Goth. patres esse Latinos, qui eandem lectionem sequantur, Mill. testatur.

1, 24. *frauinoma*] sic recte cod. A; cod. B † *frauiona.* — *anstai*] gratiae, gr. χάρις, Goth. c. codd. 37 et 71 χάριτος legentibus consentit.

2, 1 unte galaubeinai gastopn̄. ap̄pan gastaūida p̄ata silba at mis ei aftra in
 2 saurgai ni qimau at izvis. unte jabai ik gaurja izvis jah was ist saei gailjai
 3 mik nibai sa gaurida us mis. jah p̄ata silbo gamelida izvis ei qimands
 saurga ni habau. fram p̄amei skulda faginon gatrauands in allaim izvis p̄atei
 4 meina faheds allaize izvara ist. ap̄pan us managai aglon jah aggvip̄ai hair-
 tins gamelida izvis p̄airh managa tagra ni p̄oei saurgai p̄ ak ei friap̄va kun-
 5 nei p̄. p̄oei haba ufarassau du izvis. ap̄pan jabai was gaurida. ni mik gaurida
 6 ak bi sumata ei ni anakaurjau allans izvis. ganah p̄amma svaleikamma anda-
 7 beit p̄ata fram managizam. svaei p̄ata andaneip̄o izvis mais fragiban jah
 8 gaplaih̄an. ibai aucto managizein saurgai gasigḡgai sa svaleiks. inuh p̄is bidja
 9 izvis tulgjan in imma friap̄va. dup̄pe gamelida ei ufkun̄nau kustu izvarana.
 10 sijaidu in allamma ufhausjandans. ap̄pan p̄ammei wa fragibi p̄ jah ik. jah
 11 p̄an ik jabai wa fragiba. fragiba in izvara in andvairp̄ja xristaus. ei ni gali-

nam fide stetit. 2, 1. At statui hoc ipsum apud me, ut iterum in moerore non veniam ad vos; 2. nam si ego contristo vos, et quis est qui delectet me, nisi hic contristatus a me? 3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut veniens moerorem non habeam, de quibus debui gaudere, confidens in omnibus vobis, quod meum gaudium omnium vestri est. 4. At e multa afflictione et angore cordis scripsi vobis per multas lacrimas, non ut moereatis, sed ut amorem cognoscatis, quem habeo abundanter ad vos. 5. At si quis contristavit, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. 6. Sufficiens huic tali vituperium hoc a pluribus, 7. adeo - ut hoc contrarium vos magis donetis et consolemini, ne forte pluri moerore absumatur hic talis. 8. Propter hoc precor vos firmare in eo amorem. 9. Ideo scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, sitisne in omni obedientes. 10. At cui quid donatis, etiam ego; et enim ego si quid dono, dono propter vos in facie Christi, 11. ut non deci-

2, 1. *p̄ata — mis*] hoc ipsum apud me, gr. omn. ἐμαυτῷ τοῦτο, in quo non solum transpositio verborum, verum etiam Gothum interpretari, quasi τὸ αὐτὸ (l. τοῦτο αὐτὸ) ἐμοὶ legisset, notandum est. — *qimau*] gr. post *izvis*.

2, 2. *nibai*] cod. A *niba*.

2, 3. *jah p̄ata*] cod. A *ja p̄ - p̄ata*. — *p̄ata silbo*] gr. post *izvis*. — *faheds*] cod. A *fahēps*.

2, 4. *ak ei*] Cast. † ict., ceterum *ei* gr. omn. post *friap̄va*. — *friap̄va*] cod. A *frijap̄va*.

2, 7. *izvis mais*] ~ gr. — *jah gaplaih̄an*] cod. A *jag - gaplaih̄an*.

2, 8. *inuh p̄is*] cod. A *inu p̄ - p̄is*.

2, 9. *dup̄pe*] Goth. ° γὰρ καὶ. — *sijaidu*] sitisne, gr. omn. εἰ ἐστὲ (et ἐστὲ quidem post *ufhausjandans*); sic Goth. εἰ indirectae interrogationis fere solet reddere, vid. M. 27, 49. Mc. 10, 2, 15, 86.

2, 10. *fragiba*] sec. gr. ante *jabai*; ceterum Goth. c. Tertull. ° δ (ψ) et pro *fragiba* cod. A bis *fragaf* (donavi) legit.

2, 11. *galiginondau*] *galiginon* Grim. W. J. XLVI. p. 193 a *ligan* proficisci et *insidiari* significare dicit; recordantes autem, quod ad Mc. 9, 20 docuimus, verba in *-inon* desinentia non ad verba, sed ad substantiva referri, an vir doctissimus recte viderit, adhuc dubitamus; accedit quod secundum graecum textum (πλεονεκτηῖν) verbum non *insidiari*, sed *decipere* aut *sibi facere* significans requiritur. Cui significationi accommodatus videbatur *galiginondau*, quod autem quum in utroque cod. legi Cast. neget, aliud emendandi periculum fecimus, fortasse enim *gaaiginondau* legendum est, quod verbum quamquam nullo alio loco invenitur, tamen recte ab *aigin* (possessio) ducitur et nostrum *eignen* est, eo autem melius vix aliud graeco

- 12 ginondau fram satanin. unte ni sijum unvitandans munins is. aþþan qimands in trauadai in aivaggeþjon xristaus jah at haurdai mis uslukanai in frauþin ni habaida gaweilain ahmin meinamma. in þammei ni bigat teitaum broþar mei-
13. 14 nana. ak tvistandands imma galaip in makidonja. aþþan guþa aviliud þamma sinteino ustaiknjandin hroþeigans uns in xristau jah daun kunþjis seinis
- 15 gabairhtjandin in allaim stadim þairh uns. unte xristaus dauns sijum voþi guþa
- 16 in þaim ganisandam jah in þaim fragistnandam. sumaim auk dauns dauþaus du dauþau. sumaimuþ - þan dauns us libainai du libainai jah du þamma was
- 17 vairþs. unte ni sijum sve sumai maidjandans vaurd guþs ak us hlutriþai ak
- 3, 1 svasve us guþa in andvairþja guþs in xristau rodjam. duginnam aftra uns silbans anafilhan aiþþau ibai þaurbum sve sumai anafilhis boko du izvis
- 2 aiþþau us izvis anafilhis. aipistaule unsara jus sijuþ gamelida in hairtam un-
- 3 saraim kunþa jah anakunnaida fram allaim mannam. svikumþ þatei sijuþ

pianuē a Satana, nam non sumus inscū cogitatione eius. 12. At veniens in Troadem ad evangelium Christi et in porta mihi reclusa in domino, non habui requiem spiritui meo, in quo non inveni Titum, fratrem meum, 13. sed valedicens ei ivi in Macidoniā. 14. At deo gratias - ago huic semper efficienti victores nos in Christo et odorem notitiæ suæ manifestanti in omnibus locis per nos; 15. nam Christi odor sumus bonus deo in his salvatis et in his perditis; 16. aliis quidem odor mortis ad mortem, aliis autem odor ex vita ad vitam et ad hoc quis aptus? 17. nam non sumus ut quidam corrumpentes verbum dei, sed e sinceritate, sed sicut e deo in facie dei in Christo loquimur. 3, 1. Incipimus iterum nos ipsos commendare? aut num egemus, ut quidam, commendationis literis ad vos aut e vobis commendationis? 2. Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris cognita et lecta ab omnibus hominibus. 3. Manifestum, quod estis

πλεονεκτεῖν respondet, idque indicare videtur etiam glossa codicis A *gafaihondau* ductum a *faihu* (divitiarum) et idem valens, quod *bifaihondau* (πλεονεκτεῖν, vid. 7, 2. 12, 17. 18. Thess. 1, 4, 6). Ceterum distinctio literarum *a* et *l* in codd. gothicis iisque rescriptis difficillima est. — *unvitandans* —is] ~ gr. omn.

2, 12. *aivaggeþjon*] cod. A *aivaggeþjons* c. gr. qui διὰ τὸ εὐαγγέλιον legunt.

2, 13. *tvistandands imma*] cod. A *tvistandands im* (iis), c. gr. omn. (ἀντοῖς); ceterum cf. ad Gal. 5, 20, ubi aliter *tvistassei* duplici *s* in cod. B, simplici in cod. A scriptum est. — *makidonja*] vid. ad 1, 16.

2, 14. *aviliud*] cod. A. *aviliuþ*. — *gabairhtjandin*] cod. A *gabairhtjandin*, sic Tit. 1, 3 *abairhida*. — *þairh uns*] cod. A c. gr. omn. ante *in*.

2, 15. *xristaus*] cod. A ° þ. — *voþi*] Cast. antea pro praepositione (*in*) habentem erravisse, iam Grim. W. J. XLVI. p. 208 vidit, quum enim *σὺωδία*

interpretandum esset, *dauns* autem in universum odorem significaret, restabat *ev*, quod Goth. addito *voþi* (dulcis, iucundus) adiectivo reddidit, cf. Eph. 5, 3 *du daunai voþjai* (εἰς ὁσμὴν εὐωδίας); ceterum vid. ad Neh. 6, 16. — *fragistnandam*] cod. A marg. *fralusnandam*.

2, 16. *auk*] ° cod. A. — *dauþaus*] cod. A c. codd. *us dauþau*. — *us libainai*] e vita, gr. ζωῆς. — *jak du*] cod. A *jad - du*.

2, 17. *sijum*] cod. A *sium*. — *sve*] cod. B ° þ. — *ak*] Goth. c. codd. ° *ως*. — *hlutriþai*] vid. ad 1, 12. [*sumai*] quidam, *gr. aut vult ad an / dourr.*

3, 2. *jus sijuþ*] cod. B ‡ *jusijuþ*, sic Gal. 2, 8 *vaurstveigatavida* et cod. A infra 4, 5 *unskalkans*, cf. Mc. 10, 44.

3, 3. *svikumþ*] manifestum, cod. A *svikumþai* (manifesti), graeco accommodatum; lectio recepta constructionem germanicarum linguarum propriam praebet, cf. ad Mc. 6, 3. — *sijuþ*] cod. A *siuþ*. — *svartizla*] quid codd. vere habeant, magna est dis-

- aipistaule xristaus andbahtida fram uns inna gamelida ni svartzila ak ahmin guþs libandins ni in spildom staineinaim ak in spildom hairtane leikeinaim.
4. 5 aþþan trauain svaleika habam þairh xristu du guþa. ni þatei vairþai sijaima þagkjan wa af uns silbam svasve af uns silbam ak so vairþida unsara us
- 6 guþa ist. izei jah vairþans brahta uns andbahtans niujaizos triggyvos ni bokos
- 7 ak ahmins. unte boka usqimip ip ahma gapiujip. aþþan jabai andbahti dauþaus in gameleinim gafrihahtip in stainam varþ vulþag. svaei ni mahtedeina sunjus israelis fairveitjan du vlita mosezis in vulþaus vlitis is þis gataurnan-
8. 9 dins. waiva nei mais andbahti ahmins vairþai in vulþau. jabai auk andbahti
- 10 vargiþos vulþus. und filu mais ufarist andbahti garaihteins us vulþau. unte
- 11 ni vas vulþag þata vulþago in þizai halbai in ufarassaus vulþaus. jabai auk
- 12 þata gataurnando þairh vulþu. und filu mais þata visando in vulþau. haban-
- 13 dans nu svaleika ven managaizos balþeins brukjaima. jah ni svasve moses lagida hulistr ana andavleizn duþe ei ni fairveitidedeina sunjus israelis in
- 14 andi þis gataurnandins. ak afdaubnodedun fraþja ize. unte und hina dag þata

epistola Christi ministrata a nobis, intus scripta non atramento, sed spiritu dei viventis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordium carnalibus. 4. At fiduciam talem habemus per Christum ad deum, 5. non quod digni simus cogitare quid a nobis ipsis, sicut a nobis ipsis, sed haec dignitas nostra a deo est, 6. qui etiam dignos reddidit nos ministros novi testamenti, non literae, sed spiritus; nam litera perdit, verum spiritus vivum - facit. 7. At si ministerium mortis in scriptis insculpta in lapidibus fuit gloriosum, adeo - ut non possent filii Israël intueri in faciem Mosis propter gloriam faciei eius hanc cessantem, 8. quomodo nonne magis ministerium spiritus fiat in gloria. 9. Si enim ministerium damnationis gloria, in multo magis abundat ministerium iustitiae e gloria. 10. Nam non fuit gloriosum hoc gloriosum in hoc dimidio propter abundantiam gloriae; 11. si enim hoc cessans per gloriam, in multo magis hoc existens in gloria. 12. Habentes igitur talem spem multa fiducia utamur, 13. et non sicut Moses posuit velamentum in faciem ut non intuerentur filii Israël in finem huius cessantis; 14. sed obduratae sunt mentes eorum, nam ad hodiernum diem hoc

senso: Cast. ipse ediderat † *svartzizai*, nunc nobis indicavit emendandum esse in *svartzila*; Mssm. Bair. Ann. 1834 p. 325 in altero cod. *svartzizai*, in altero *svartzila*, ad Skeir. autem p. 182 *svartzizai* (an in cod. B?) legi dicit. Ex his indiciis si coniecturam facere nobis licet, in cod. A *svartzila*, cod. B autem *svartzilai* scriptum esse videtur. Grim. quum W. J. XLVI. p. 203 *svartzizai* aut *svartzizvai* coniecisset, Gram. III. 526 etiam *svartzilai* proposuit. — *hairtane*] cordium, gr. omn. καρδια.

3, 5. *af uns silbam*] pr. gr. ante *þagkjan*. — *svasve af uns silbam*] cod. A ° †, vid. ad R. 9, 15. — *ist*] est, ° gr. omn.

3, 7. *vulþag*] gloriosum, gr. omn. ἐν δόξῃ,

pro quo Goth. nisi sermonem suo more variavit (vid. vs. seq.), ἐν δόξῃ legisse videtur. — *mahtedeina*] cod. B (et Cast.) † *mahtedeina*, vid. ad Gal. 4, 5 et ad M. 5, 31. — *fairveitjan*] gr. omn. ante *sunjus*.

3, 8. *nei*] pro *ni* aut *ni*, hoc uno loco invenitur, nec suspicione caret.

3, 9. *andbahti*] pr. cod. A *andbahtja* (ministerium) c. codd. (τῆ διακονία). — *us*] ex, cod. A c. ~~cod.~~ in.

3, 10. init. Goth. ° *xai*.

3, 13. *jah ni*] cod. A *jan - ni*. — *moses*] cod. A *mosez*. — *andavleizn*] Goth. ° ἐαυτοῦ.

3, 14. *afdaubnodedun*] cod. A in marg. ga-

samo hulistr in anakunnainai þizos fairnjons triggvos visip unandhulip. unte
 15 in xristau gatairada. akei und hina dag miþþanei siggvada moses. hulistr
 16 ligip ana hairtin ize. aþþan miþþanei gavandeip du frauin. afnimada þata
 17 hulistr. aþþan frauja ahma ist. aþþan þarei ahma frauins. þaruh freihals ist.
 18 aþþan veis allai andhulidamma andvairþja vulþu frauins þairhsaiwandans þo
 samon frisaht ingaleikonda af vulþau in vulþu svasve af frauins ahmin.
 4, 1 duppe habandans þata andbahti svasve gaarmaidai vaurþum ni vairþaima
 2 usgrudjans ak afstoþum þaim analaugnjam aiviskjis ni gaggandans in varein
 nih galiug taujandans vaurd guþs ak bairhtein sunjos ustaiknjandans uns
 3 silbans du allaim miþvisseim manne in andvairþja guþs. aþþan jabai ist ga-
 4 hulida aivaggeljo unsara. in þaim fralusnandam ist gahulida. in þaim ei guþ
 þis aivis gablindida fraþja þize ungalaubjandane ei ni liuhtjai im liuhadein
 5 aivaggeljons vulþaus xristaus. saei ist frisahts guþs ungasaiwanins. aþþan ni

~~velamentum~~ velamentum in lectione huius veteris testamenti manet non-revelatum, nam in Christo cessat.
 15. Sed ad hodiernum diem dum legitur Moses, velamentum iacet in corde eorum; 16. at dum convertit
 ad dominum, demitur hoc velamentum. 17. At dominus spiritus est; at ubi spiritus domini, ibi libertas
 est. 18. At nos omnes revelata facie gloriam domini persipientes hac eadem imagine transformamur
 a gloria in gloriam, sicut a domini spiritu. 4, 1. Ideo habentes hoc ministerium, sicut misericordiae-
 participes facti-sumus, non fiamus segnes, 2. sed abstinimus his occultis dedecoris non ambulantes in
 astutia, neque mendosum facientes verbum dei, sed manifestatione veritatis commendantes nos ipsos
 ad omnes conscientias hominum in facie dei. 3. At si est velatum evangelium nostrum, in his
 perditis est velatum, 4. in quibus deus huius seculi obcaecavit mentes horum non-credentium,
 ut non incendat iis lucem evangelii gloriae Christi, qui est imago dei invisibilis. 5. At non

blindnodedun (obcaecatae sunt). — *þata* Cast. †
þaþa.

3, 15. *dag*] diem, ° gr. omn. praeter cod. c
 ap. Mi. — *ligip*] gr. omn. post *ize*.

3, 17. *freihals*] cod. A *freijhals*. — *ist*] sec.
 est, ° gr. omn.

3, 18. *frisaht*] Cast. † *frisath*; de accusativo
 Graecorum more posito, vid. ad J. 11, 44. — *ah-*
min] sic recte cod. A; cod. B † *ahmins*.

4, 1. *andbahti*] cod. A *andbahtei*. — *vair-*
þaima] cod. A *vairþam*. — *usgrudjans*] sic codd.;
 Cast. † *ustrudjans*, sic vs. 16, vid. ad L. 18, 1.

4, 2. *nih*] cod. A *ni*.

4, 3. *jabai*] Goth. c. codd. ° *xai*.

4, 4. *guþ*] adest punctum ad ostendendum hoc
 verbum separandum esse a sequentibus (CAST.), ut
 illud τοῦ αἰῶνος τούτου non referatur ad θεός,

I. [° gr. omnes; lectio codicis B. e. patr. lat. conspirat.

sed ad ἀπίστων, quomodo contendunt etiam omnes,
 qui contra Manichaeos et Marcionitas rem habue-
 runt (MILL.) — *im*] iis, ° gr. — *liuhadein*] sic
 cod. B et Cast.; nisi eodem mendo, quo 8, 8, s
 finale excidit, aut pro accusativo casu (ut non in-
 cendat lucem evangelii sc. deus) aut pro dativo (ut
 non luceat luce evangelii sc. deus) accipiendum est;
 neutrum adiectivi *liuhadeins* (M. 6, 22) haberi
 posse vix credimus. Pro *liuhadein* cod. A *liuha-*
deins legit, quod cave nominativum esse cen-
 seas, nam substantiva in *-eins* innixa, a verbis
 nascuntur, est potius genitivus vocis *liuhadei* (vid.
 vs. 6), quae sola forma statuenda est, de *liuhaþ*
 formata. Genitivus autem pendet a *ni* particula, si
 ita dici licet, cf. M. 9, 36 *ni habandona hairdeis*.
 Mc. 12, 19 *barne ni bileiþai*. L. 2, 7 *ni vas im*
rumis. — *ungasaiwanins*] ° cod. A c. gr.

uns silbans merjam ak iesu xristu fraujan iþ uns skalkans izvarans in iesuis.
 6 unte guþ saei qaþ ur-riqiza liuhaþ skeinan. saei jah liuhtida in hairtam
 unsaraim du liuhadein kunþjis vulþaus guþs in andvairþja iesuis xristaus.
 7 aþþan habandans þata huzd in airþeinaim kasam ei ufarassus sijai mahtais
 8 guþs jah ni us unsis, in allamma þraihanai akei ni gaaggvidai. andbitanai
 9 akei ni afslauþidai. vrikanai akei ni bilipanai. gadrausidai akei ni fra-
 10 qistidai. sinteino dauþein frauþins iesuis ana leika unsaramma — uskunþa
 11 sijai. sinteino veis libandans in dauþu atgibanda in iesuis ei jah libains iesuis
 12 svikunþa vairþai in riurjamma leika unsaramma. svaei nu dauþus in uns
 13 vaurkeiþ iþ libains in izvis. habandans nu þana saman ahman galaubeinains
 bi þamma gamelidin. galaubida in þizei jah rodida jah veis galaubjam in
 14 þizei jah rodjam vitandans þatei sa urraisjands frauþan jah unsis þairh iesu
 15 urraiseiþ jah fauragasatþiþ miþ izvis. þatuh þan allata in izvara ei ansts ma-
 16 nagnandei þairh managizans aviliud ufarassjai du vulþau guþa. inuh þis ni
 vairþam usgrudjans akei þauhjabai sa utana unsar manna fravardjada. aþþan

nos ipsos praedicamus, sed Iesum Christum dominum, verum nos servos vestros propter Iesum. 6. Nam
 deus, qui dixit e tenebris lucem splendore, qui etiam illuxit in cordibus nostris ad lucem scientiae gloriae
 dei in facie Iesu Christi. 7. At habentes hunc thesaurum in terrenis vasibus, ut abundantia sit virtutis
 dei et non e nobis. 8. In omni vexati, sed non angore-pressi; haerentes, sed non territi; 9. perse-
 cutionem-passi, sed non relictii; deiecti, sed non perditii, 10. semper mortem domini Iesu in corpore
 nostro — manifesta sit. 11. Semper nos viventes in mortem tradimur propter Iesum, ut etiam
 vita Iesu manifesta fiat in corruptibili corpore nostro. 12. Igitur nunc mors in nobis operatur,
 verum vita in vobis. 13. Habentes nunc hunc eundem spiritum fidei secundum hoc scriptum: cre-
 didi propter quod etiam locutus - sum, et nos credimus, propter quod etiam loquimur, 14. scientes
 quod hic suscitans dominum etiam nos per Iesum suscitatur et constituit cum vobis. 15. Hoc
 vero omne propter vos, ut gratia abundans per plures gratiam augeat ad gloriam deo.
 16. Propter hoc non finis segnes, sed etiamsi hic extra noster homo corrumpitur, attamen

4, 5. iesu xristu] ~ gr. omn. — uns skal-
 kans] vid. ad 3, 2.

4, 6. ur - riqiza] sic codd. pro us riqiza,
 quod genus assimilationis consonantium alias in sola
 verborum compositione locum habet. — jah] etiam,
 ° gr. omn., Goth. c. vers. Arm.

4, 7. habandans] habentes, gr. omn. ἔχομεν.
 — sijai mahtais] ~ gr. omn.

4, 8. akei] pr., ° cod. B.

4, 10. frauþins] domini, ° gr. — unsaramma]
 nostro ° gr. Post hoc verbum desunt in cod. A
 duae paginae (textum hinc usque ad 5, 1 gatimur-

jon continentes); librarius autem codicis B in errorem
 inductus repetitione verborum leika unsaramma in
 eodem versu, omisit ea, quibus Goth. graeca περι-
 φέροντες ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ
 σώματι ἡμῶν interpretatus erat, vid. ad Rom. 9, 15.

4, 11. sinteino] Goth. ° γάρ.

4, 12. nu] nunc, ° gr. omn.

4, 13. jah] pr. etiam, ° gr. omn.

4, 14. frauþan] Goth. ° Ἰησοῦν.

4, 16. usgrudjans] vid. ad vs. 1. — aþþan]
 h. l. = ἀλλὰ, Grim. igitur III. 275 minus recte
 docet pro ἀλλὰ neque iþ nec aþþan poni debere,

17 sa innuma ananiujada daga jah daga. unte þata andvairþo weilawairb jah
 weihþt aglons unsaraizos bi ufarassau aiveinis vulþaus kaurein vaurkjada unsis
 18 ni fairveitjandam þizei gasaiwanane ak þizei ungasaiwanane. unte þo gasai-
 5, 1 wanona riurja sind iþ þo ungasaiwanona aiveina. vitum auk þatei jabai air-
 þeina unsara gards þizos hleiþros gatairada. ei gatimrjon us guþa habam
 2 gard unhanduvaurhtana aiveinana in himinam. unte jah in þamma svogatjam
 3 bauainai unsarai þizai us himina ufarhamon gairnjandans. jabai sveþauh jah
 4 gavasidai ni naqadai bigitaindau. jah auk visandans in þizai hleiþrai svo-
 gatjam kauridai. ana þammei ni vileima afhamon ak anahamon ei frasin-
 5 daidau þata divano fram kbainai. aþþan saei jah gamanvida uns du þamma
 6 guþ. saei jah gaf unsis vadi ahman. gatrauandans nu sinteino jah vitandans
 7 þatei visandans in þamma leika afhaimjaí sijum fram frauin. unte þairh
 8 galaubein gaggam ni þairh siun. aþþan gatrauam jah valjam mais usleiþan
 9 us þamma leika jah anahaimjaim visan at frauin. inuh þis usdaudjam jappþe

hic interior renovatur die et die. 17. Nam hoc praesens momentaneum et leve tristitiae nostrae ad abun-
 dantiam aeternae gloriae onus operatur nobis 18. non intuentibus haec visibilia, sed haec invisibilia, nam
 haec visibilia corrumpibilia sunt, verum haec invisibilia aeterna. 5, 1. Scimus enim, quod si terrena
 nostra domus huius tabernaculi evertitur, quod aedem a deo habemus, domum non-manu-factam aeternam
 in coelis. 2. Nam etiam in hoc deploramus habitationem nostram hanc e coelo induere cupientes, 3. si
 tamen etiam induti non nudi inveniamur. 4. Et enim existentes in hoc tabernaculo deploramus onerati,
 in quo non volumus exuere, sed induere, ut absorbeatur hoc mortale a vita; 5. at qui etiam effecit nos
 ad hoc deus, qui etiam dedit nobis pignus spiritum. 6. Confidentes nunc semper et scientes, quod exi-
 stentes in hoc corpore peregrini sumus a domino; 7. nam per fidem imus, non per visum. 8. At confidi-
 mus et optamus potius exire ex hoc corpore et domestici esse apud dominum. 9. Propter hoc studemus sive

uti h. l. etiam infra 11, 6 et sine dubio aþþan 1,
 9, 2 pro aibþau legendum est, ut Cast. iam suspi-
 catus est. Ponitur autem aþþan pro ἀλλά prae-
 gresso jabai vel þauhjabai (etsi) et significat
 tamen, attamen. — innuma] sic sine dubio in
 codice legitur, uti Rom. 7, 22. Eph. 3, 16. vid. ad
 Col. 1, 29; Cast. † innuna pro quo Grim. W. J.
 l. l. p. 187 innana scribendum esse putavit.

4, 17. weilawairb jah] momentaneum et, ° gr.
 — weihþt] sic cod. B; Grim. W. J. l. l. p. 212 sq.
 leiht coniecit, quae coniectura loco 1, 17 probatur,
 ubi leihts = ἐλαφρία. — ufarassau] Goth. c.
 codd. f et g ap. Mi. ° eis ὑπερβολήν. — aiveinis
 vulþaus kaurein] aeternae gloriae pondus, gr. omn.
 αἰώνιον βάρος δόξης.

4, 18. fairveitjandam] Goth. ° ἡμῶν (msis)

fortasse propter praecedens unsis, ad quod refert
 participium. — sind] sunt, ° gr. omn.

5, 1. airþeina] sic cod. B; Cast. † airteina;
 ceterum notandum est ad gards verbum masculi-
 num nunc adiectivum femininum poni, vid. ad Neh.
 6, 16. — ei] quod, ° gr. vid. ad J. 13, 29. —
 us] incipit cod. A.

5, 3. jah] ° cod. A.

5, 5. jah] etiam, ° gr. omn.; cod. A. jag. —
 ahman] spiritum, gr. omn. πνεύματος.

5, 8. anahaimjaim] dativus, in quo Cast. of-
 fendisse videtur et quem Grim. W. J. l. l. p. 188 fal-
 sum esse iudicat, recte habet, pendet enim a val-
 jam sc. unsis (optamus nobis).

5, 9. inuh] cod. A. inuhþ; ceterum Goth. ° καί,
 vid. ad J. 18, 26. — jappþe] sec., cod. A. † þe.

10 anahaimjai jaþþe afhaimjai vaila galeikan imma. unte allai veis ataugjan
 skul dai sijum faura stauastola xristaus ei ganimai warjizuh þo svesona leikis
 11 afar þamei gatavida jaþþe þiuþ jaþþe unþiuþ. vitandans nu agis frauþins
 mannans fullaveisjam iþ guþa svikunþai sijum. aþþan venja jah in miþ-
 12 visseim izvaraim svikunþans visan uns. ni ei aftra uns silbans uskannjaima
 izvis ak lev gibandans izvis woftuljos fram uns ei habaiþ viþra þans in and-
 13 vairþja wopandans jah ni hairtin. unte jaþþe usgeisnodedum guþa jaþþe ful-
 14. 15 lafraþjam izvis. unte friapva xristaus dishabaiþ uns domjandans þata þatei
 ains faur allans gasvalt. þannu allai gasvultun. jah faur allans gasvalt ei þai
 libandans ni þanaseiþs sis silbam libaina ak þamma faur sik gasviltandin jah
 16 urreisandin. sva ei veis fram þamma nu ni ainuohun kunnun bi leika. iþ
 jabai ufkunþedum bi leika xristu akei nu ni þanaseiþs ni kunnun ina.
 17 sva ei jabai wo in xristau niuja gaskafts. þo alþjona usliþun. sai. vaurþun
 18 niuja alla. aþþan alla us guþa þamma gafriþondin unsis þairh xristu jah
 19 gibandin uns andbahti gafriþonais. unte sveþauh guþ vas in xristau manaseþ
 gafriþonds sis ni rahnjands im missadedins ize jah lagjands in uns vaurd

domestici sive peregrini bene placere ei. 10. Nam omnes nos apparere debiti sumus coram tribunali Christi, ut accipiat quisque haec propria corporis, secundum quae fecit sive bonum sive malum. 11. Scientes igitur timorem domini hominibus suademus, verum deo cogniti sumus. At spero etiam in conscientiis vestris cognitos esse nos, 12. non ut iterum nos ipsos commendemus vobis, sed occasionem dantes vobis gloriae a nobis, ut habeatis adversus hos in facie gloriantes et non corde. 13. Nam sive attoniti - sumus, deo; sive sobrii - sumus, vobis; 14. nam caritas Christi continet nos, 15. aestimantes hoc, quod unus pro omnibus mortuus - est, utique omnes mortui - sunt et pro omnibus mortuus - est, ut hi viventes non amplius sibi ipsis vivant, sed huic pro se morienti et resurgenti. 16. Igitur nos ab hoc nunc non ullum cognoscimus secundum carnem, verum si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc non amplius non cognoscimus eum; 17. igitur si qua in Christo nova creatura, haec vetusta transierunt, ecce, facta - sunt nova omnia; 18. at omnia e deo hoc reconciliante nos per Christum et dante nobis ministerium reconciliationis. 19. Nam quidem deus fuit in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans iis peccata eorum et ponens in nobis verbum

5, 10. *svesona*] propria, gr. omn. *δική*, Goth. c. verss. *īdīa* legit.

5, 11. *svikunþans*] cognitos, quasi antea *venjam* scriptum esset; post *venja* exspectandum erat *svikunþana* — *mik*.

5, 12. *ei*] ut, ° gr. omn., pro quo Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *uskannjaima*] cod. A marg. *anafilhaima*, idem significans. — *uns*] sec. cod. A *unsis*. — *jah ni*] cod. A *jan - ni*, addens c. codd. *in*.

5, 15. *þatei*] Goth. c. codd. ° *εἰ*. — *sis*] cod. A ° *ἡ*. — *libaina*] sic cod. A; cod. B *ἡ libainai*.

5, 16. *jabai*] Goth. c. codd. ° *καί*. — *ni þanaseiþs ni*] vid. ad J. 16, 21. — *ina*] eum, ° cod. A c. gr. omn.

5, 18. *unsis*] Goth. ° *ἐαντιῶ*, fortasse scriptum erat *unsis sis*, aut *uns sis*, vid. vs. seq., cf. ad Rom. 9, 15 et Cor. 2, 3, 2. — *þairh*] Goth. c. codd. ° *ἰησοῦ*. — *jah*] cod. A *jag*. — *uns*] cod. A *unsis*.

20 gafriþonais. faur xristu nu airinom. sve at guþa gaþlaihandin þairh uns. bid-
 21 jam faur xristu gagavairþnan guþa. unte þana izei ni kunþa fravaurht. faur
 6, 1 uns gatavida fravaurht ei veis vaurþeima garaihtei guþs in imma. gavaurst-
 2 vans jah þan bidjandans ni svarei anst guþs niman izvis. mela auk qipþ
 andanemjamma andhausida þus jah in daga naseinaiis gahalp þeina. sai nu
 3 mel vaila andanem. sai nu dags naseinaiis. ni ainhun þannu in vaihtai giban-
 4 dans bistiggg ei ni anavammjaidau andbahti unsar. ak in allamma ustaikn- *S. Gamm. J. 197. a.*
 jandans uns sve guþs andbahtos in stivitja managamima in aglom in nauþim
 5 in aggvipom in slahim in karkarom in unsutjam in arbaidim in vokainim in
 6 lausqiprein in svikniþai in kunþja in laggamodeim in selein in ahmin vei-
 7 hamma in friapvai unhindarveisai in vaurda sunjos in mahtai guþs þairh
 8 vepna garaihteins taihsvona jah hleidumona þairh vulþu jah unsverein þairh
 9 vajamerein jah vailamerein sve airzjandans jah sunjeinai sve unkunþai jah
 ufkunnaidai sve gasviltandans jah sai libam sve talzidai jah ni afdauþidai sve
 10 saurgandans iþ sinteino faginondans sve unledai iþ managans gabigjandans
 11 sve ni vaiht andhandans jah allata disnimandans. munþ unsar usluknoda du

reconciliationis. 20. Pro Christo igitur legati - sumus; ut in deo exhortante per nos, precamur pro Christo reconciliari deo. 21. Nam hunc, qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos fieremus iustitia dei in eo. 6, 1. Adiutores etiam vero precantes non temere gratiam dei accipere vultis, 2. tempore, enim dicit, accepto audivi te et in die salutis adiuvi te; ecce nunc, tempus bene acceptum, ecce nunc dies salutis. 3. Non ullam utique in quoquam dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum; 4. sed in omni praebentes nos ut dei ministris in patientia multa, in tristitiis, in necessitatibus, in angustiis, 5. in plagis, in carceribus, in turbis, in laboribus, in vigiliis, in ieiunio, 6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in probitate, in spiritu sancto, in caritate non-ficta, 7. in verbo veritatis, in virtute dei per arma iustitiae dextra et sinistra, 8. per gloriam et infamiam, per maledictionem et benedictionem, ut seducentes et veri, ut ignoti et cogniti, 9. ut morientes et ecce vivimus, ut docti et non mortui, 10. ut moerentes, verum semper gaudentes, ut pauperes, verum multos locupletantes, ut non quidquam habentes et omne continentes. 11. Os nostrum apertum - est ad

5, 20. *bidjam*] cod. A c. codd. *bidjandans* (precantes). — *gagavairþnan*] reconciliari, gr. *καταλλάγητε*, cf. ad M. 5, 24.

5, 21. *izei*] cod. A *ize*. — *gatavida fravaurht*] ~ gr. omn.

6, 1. *jah*] cod. A *jaþ*. — *bidjandans*] precantes, gr. *παρακαλοῦμεν*. — *svarei*] cod. A *svare*.

6, 2. *mela—qipþ*] ~ gr. omn. nisi fortasse haec verba transponenda sunt, cf. ad L. 9, 36. — *andanem*] sic recte cod. A; cod. B ꝥ *andanem*.

6, 3. *þannu*] utique, ° cod. A c. gr. omn. — *bistiggg*] sic cod. A, teste Mssm. B. A. p. 325,

non uti Cast. adnotat *bistuggq*; cod. B ꝥ *bistiuggei* (uti Cast. dicit, non *bistiuggei*, ut edidit) aut *bistiggei*, ut Mssm. Skeir. p. 182 indicat, ceterum illud *ei* ex repetitione earundem vocum ortum est, vid. ad 10, 12. — *unsar*] nostrum, ° gr.

6, 5. *lausqiprein*] ieiunio, gr. omn. *νηστείας*.

6, 6. *friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

6, 8. *init*. cod. A addit *jak* (et).

6, 10. *vaiht aikandans*] sic codd., uti Grim. W. J. 1. 1. p. 188 iam pridem coniecerat; Cast. ꝥ *vaihtai handans*.

6, 11. *munþ*] pro *munþs*, L. 1, 64. 6, 45. —

12 izvis. kāurinþias. hairto unsar urrunnoda. ni þreihanda jus in uns ip þrei-
 13 handa in hairþram izvaraim. aþþan þata samo andalauni. sve frastim qifa.
 14 urrunnaiþ jah jus. ni vairþaiþ gajukana ungalaubjandam. unte wo dailo
 15 garaihtein miþ ungaraihtein aiþþau wo gamainduþe liubada miþ riqiza. wouh
 þan samaqisse xristau miþ bailiama aiþþau wo daile galaubjandin miþ un-
 16 galaubjandin. wouh þan samaqisse alhs guþs miþ galinagam. unte jus alhs
 guþs sijuf libandins. qifaþ auk guþ þatei bava in im jah inna gagga jah
 17 vairþa ize guþ jah eis vairþand mis managei. inuh þis usgaggiþ us midumai
 ize jah afskaidiþ izvis. qifaþ frauja. jah unhrainjamna ni attekaiþ jah ik
 18 andnima izvis jah vairþa izvis du attin jah jus vairþiþ mis du sunum jah
 7, 1 dauþtrum. qifaþ frauja alkvaldands. þo habandans nu gahaita. liubans. hrain-
 jam unais af allamma bisauleino leikis jah ahmins ustiuhandans veiþiþa in
 2 agisa guþs. gamoteima in izvis. ni ainummehun gaskoþum ni ainnohun

vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum - est. 12. Non premimini vos in nobis, verum premimini in visceribus vestris. 13. At hanc eandem remunerationem, uti filiis dico, dilatatam premimini vos. 14. Ne fiat socii non-credentibus, nam quae participationum iustitiae cum iniustitia aut quae societatum luci cum tenebris? 15. Quis autem sensuum Christo cum Beliamo aut quae partium credenti cum non-credente? 16. Quis autem sensuum templi dei cum idolis? nam vos templum dei estis viventis. Dicit enim deus, quod habitet in iis et intro eo et fio eorum deus et ii fiunt mihi populus. 17. Propter hoc exite e medio eorum et separate vos, dicit dominus, et impurum ne attingatis et ego accipio vos 18. et fio vobis ad patrem et vos fitis mihi ad filios et filias, dicit dominus omnipotens. 7, 1. Has habentes igitur promissiones, cari, purificamus nos ab omni sordium corporis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei. 2. Locum - inveniamus in vobis, non ullum laesimus, non ullum

urrunnoda] sic cod. A; cod. B *urrunnoda* (Cast. † *urrunnada* quia in cod. extrema verbi pars perspicue legi non potest) infra vs. 13 idem cod. recte *urrunnaiþ*, vid. ad L. 8, 24.

- 6, 12. *jus*] vos, ° gr. omn.

6, 14. *miþ*] pr. cum, gr. omn. καί. — *aiþþau*] ant, gr. δέ.

6, 15. *wouh þan*] cod. A *wouþ - þan*, sic vs. seq. — *bailiama*] forma *bailiam* pro graeco Βαίλιαρ aut Βαίλιαλ Castillionaeo, quia omni etymologiae auctoritate careat, omnino reiicienda videtur, nos defendi posse illam iudicamus, nam si Goth. Βαίλια, quod latini auctores habent, legit, addite *m* proferre poterat *bailiam*, potissimum quum terminatio a vocali incipiens adderetur; sic *axleimis* et *salamis* pro τοῦ Ἐολί et Σαλά scripsit, cf.

nauelis pro τοῦ Νῶε. An nominativo *bailiam*, *axleim*, *salam* scripturus fuisset dubitamus.

6, 16. *wouh þan*] vid. ad vs. 15. — *alhs*] pr. templi, concinnitas sermonis *alk* dativum requirit, nec est dubium, quin Goth. ita scripserit, librarius autem formula *alhs guþs* in sequentibus deceptus etiam h. l. eam posuit. — *sijuf*] cod. A *sivþ*. — *auk*] enim, gr. καθὼς. — *inna gagga*] Cast. † ict., *inna* particula cum verbis non componitur, neque quia quietem (vid. 1, 5, 12) non motum significat, h. l. cum *gagga* componi potest, dicit enim apostolus, se in iis circumire, versari.

6, 17. *inuh þis*] cod. A *inuhþ - þis*.

7, 1. *habandans nu*] ~ gr. omn. — *bisamleino*] sic recte cod. A, cod B transpositione litterarum *s* et *l* male *bilauseino*, cf. *bisauljan* Tit. 1, 15 et *bisaulman* J. 18, 28.

3 fravardidedum ni ainnobun bifaihodedum. ni du gavargeinai qiba. sauraqab
 4 auk þatei in haictam unsaraim sijuþ du gasviltan jah samana liban. managa
 mis trauains du izvis. managa mis woftuli faur izvis. usfullips im gaplaihtais.
 5 usarfullips im fahedais in allaizos managons aglons unsaraizos. jah auk qi-
 mandam unsis in makidonjai ni vaiht habaida gaweilainais leik unsar ak in
 6 allamma anapragganai utana vaihjons immana agisa. akei sa gaplaihands hnai-
 7 vidaim gaprastida uns guþ in qumaa teitaus. appan ni þatainei in qumaa is ak
 jah in gaplaihtai þizaei gaprastips vas ana izvis gateihands uns izvara gair-
 nein izvarana gaunoþa izvar eljan faur mik svaei mis mais faginon varþ.
 8 unte jabai gaurida izvis in þaim bokom. ni idreigo mik jah jabai idreigoda.
 gasaiwa auk þatei, so aipistawle jaina jabai dul-leitilai weilai gaurida izvis.
 9 nu fagino. ni unte gauridai vesuþ ak unte gauridai vesuþ du idreigai. saur-
 10 gaideduþ auk hi guþ ei in vaihtai ni gasleipjaindau tus unsis. unte so hi guþ

corrupimus, non ullum decepimus. 3. Non ad condemnationem dico, praedixi enim quod in cordibus nostris estis ad moriendum et una vivendum. 4. Multa mihi confidentia ad vos, multa mihi gloriatio pro vobis, impletus sum consolatione, impletus sum gaudio propter omnem multam tristitiam nostram. 5. Et enim venientibus nobis in Macidonium non quidquam habuit requiei corpus nostrum, sed in omni vexati, extra certamina, intus timores. 6. Sed hic consolans humiles consolatus est nos deus in adventu Titi, 7. at non solum in adventu eius, sed etiam in consolatione, qua admonitus fuit in vobis, nuntians nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestrum studium pro me, adeo - ut mihi magis gaudere factum - esset. 8. Nam si contristavi vos in his literis, non poenitet me et si poenituit, video enim, quod haec epistola illa si ad paucum tempus contristavit vos, 9. nunc gaudeo, non quia contristati fuistis, sed quod contristati fuistis ad poenitentiam. Moerulistis enim secundum deum, ut in quoquam non castigemini a nobis, 10. nam hic secundum deum

7, 3. *sijuþ*] sic recte cod. A; cod B sine sensu *sjum*. — *gasviltan*] cod. A *mipgasviltan* (simul mori, *συναποθαινεῖν*), utraque lectio codd. graecorum auctoritate comprobatur. — *jah samana liban*] cod. A *jas-samana* (‡) *liban*, Cast. ‡ ict. *samanaliban* (vid. ad Mc. 9, 25).

7, 4. *managons*] multam, ° gr. omn.

7, 5. *makidonjai*] cod. A *makaidonjai*, vid. ad 1, 16.

7, 6. *gaplaihands*] sic recte cod. A; cod. B ‡ *gaplaihands*, vid. ad Mc. 12, 24.

7, 7. *izvarana*] exspectaveris *izvara* ad *gaunoþa* relatum; Grim. W. J. L. p. 193 ut *izvarana* recte habeat, *gaunoþa* librarii mendam esse indicat pro *gaunoþ*, nobis ad eos solecismos pertinere videtur, de quibus ad Neh. 6, 16 diximus. — *varþ*] fieret, ° gr. omn.

7, 8. *jabai*] Goth. c. cod. c ap. Mi. ° *xai*. — *þaim*] ° cod. A. — *jah jabai*] gr. om. *ei xai*, formula hoc verberum ordinis invenitur etiam 12, 11, quum L. 18, 4 *jabai jah* legatur. — *gasaiwa auk*] cod. A *unte gasaiwa* (nam video). — *dul-leitilai*] cod. A *du leitilai*; lectio recepta, quod iam Cast. adnotavit, pro *duh leitilai* (vid. ad Cor. 1, 7, 16), cui inest *xai* particula (-*ai*); nam etsi ad J. 18, 26 *uh* encliticum pro *xai etiam* significante particula poni posse negavimus, tamen eos locos excipimus, quibus *xai* cum *ei* coniungitur, his enim Goth. *jah* aut plane omittit, aut ante *jabai* ponit (vid. supra), unde his locis Goth. in illo *xai* gravem quandam sensum non potuisse apparet. *Cast. unum lectulak (manara) ° ger. omnes usque Neh. 8, 28, Philom. 15 addit. dicitur autem Philo.*

7, 9. *saurgaideduþ*] sic recte cod. A; cod. B ‡ *saurgideduþ*. — *in*] ° cod. A.

7, 10. *so*] ° cod. A. — *gatulgida*] cod. A

saurga idreiga du ganistai gatulgidai ustuhada ip his fairwaus saurga dauþu
 11 gasmiþoþ. saiw auk silbo þata hi guþ saurgan izvis welauda gatavida izvis
 usdaudein akei sunjon akei unverein akei agis akei gairnein akei aljan akei
 12 fraveit. in allamma ustaiknideduþ izvis hlutrans visan þamma toja: aþþan
 jabai melida ni in þis anamahtjandins ni in þis anamahtidins ak du gabairht-
 jan usdaudein unsara. þoei faur izvis habam vipra izvis in andvairþja guþs.
 13 inuh þis gabrafstidai sium aþþan ana gabrafsteinai unsarai filaus mais fagino-
 dedum ana fahedai teitau. unte anaweilaiþs varþ ahma is fram allain izvis.
 14 unte jabai wa imma fram izvis wairwop. ni gaaviskops varþ ak svasve allata
 izvis in sunjai rodidedum sva jah woftuli unsara so du teitau sunja varþ.
 15 jah brusts is ufarassau du izvis sind gamunandins þo allaize izvara ufhousein
 16 sve miþ agisa jah reiron andnemuþ ina. fagino nu unte in allamma gatraua
 8, 1 in izvis. aþþan kannja izvis. broþrjus. anst guþs þo gibanon in aikkleþjon
 2 makidonais. þatei in managamma kustau aglons managduþs fahedais ize jah
 3 þata diupo unledi ize usmanagnoda du gabein ainfaþeins ize. unte bi mahtai

moeror poenitentiam ad salutem firmam efficit, verum huius mundi moeror mortem parat. 11. Vide enim
 ipsum hoc secundum deum moerere vos quantam perfecit vobis sollicitudinem, sed defensionem, sed indi-
 gnationem, sed timorem, sed desiderium, sed studium, sed vindictam; in omni praestitistis vos puros esse
 hoc opere. 12. At si scripsi non propter hunc iniuria-afficientem, non propter hunc iniuria-affectum,
 sed ad ostendendum sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus erga vos in facie dei. 13. Propter
 hoc moniti sumus, at in consolatione nostra multo magis gavisi-sumus de gaudio Titi, nam refectus fuit
 spiritus eius ab omnibus vobis. 14. Nam si quid ei de vobis gloriatus sum, non pudore-affectus fui, sed
 sicut omne vobis in veritate locuti-sumus, sic etiam gloriatio nostra haec ad Titum veritas fuit, 15. et
 viscera eius abundanter ad vos sunt reminiscens hoc omnium vestrum obsequium, ut cum timore et tremore
 suscepistis eum. 16. Gaudeo igitur, nam in omni confido in vos. 8, 1. At notifico vobis, fratres, gra-
 tiam dei hanc datam in ecclesia Macedoniae, 2. quod in multo experimento tristitiae multitudo gaudii eorum
 et haec profunda paupertas eorum abundavit ad divitias simplicitatis eorum; 3. nam secundum virtutem

gatulgida ad *idreiga* relatum, quum *gatulgidai*
 ad *ganistai* referendum sit. — *ustuhada*] vid. ad
 J. 13, 35.

7, 11. *saiw*] cod. A † *saiwa* (video). — *hlutrans*
 sic codd.; Cast. † *haustrans*, vid. ad 1,
 12. — *visan*] Goth. c. codd. ° *ev*.

7, 12. *jabai*] Goth. ° *xal*. — *melida*] Goth.
 ° *þmtr*.

7, 13. *inuh þis*] cod. A *inuh-þis*. — *sium*]
 cod. A *sijum*. — *aþþan*] at, ° gr.; Goth. conspirat
 cum iis codd., qui *de* h. l. ponunt et infra post

πισπισοτερωσ (*filaus*) omittunt. — *ana*] pr. ° cod.
 A. — *unsarai*] nostra, gr. *ὑμῶν*.

7, 14. *izvis*] gr. omn. post *rodidedum*. °

7, 15. *jah brusts*] cod. A *jab-brusts*. — *ina*]
 sic recte cod. A; cod B † *ine*.

7, 16. *nu*] igitur, ° gr.

8, 1. *kannja*] notifico, gr. *γωφιζουεν*. —
aikklesjon] sic cod. B; cod. A omnino melius cum
 gr. om. *aikklesjom* (ecclesiis).

8, 2. *jah þata*] cod. A *jaþ-þata*.

[du teitau] ad *teitau*, gr. *de* *teitau*; Goth. c. codd. *teitau*

4 veitvodja jah ufar maht silbaviljos vesun: miþ managai usblófeinai bidjándans *vgl. Jo. 6. 118. unten.*
 5 uns niman anst seina jah gamainein andbahtjis in þans veihans: jah ni svasve
 venidedum ak sik silbans atgebun frumist frauin. þaproh þan uns þairh vil-
 6 jan guþs. svaei bedeima teitaun ei svasve faura dustodida. svah ustiuhai in
 7 izvis jah þo anst. akei sve raihtis in allamma managniþ galaubeinai jah
 vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein jah ana þizai us izvis in uns friap-
 8 vai ei jah in þizai anstai managnaip. ni svasve frauinonds qiþa izvis ak in
 9 þizos anþaraize usdaudeins jah izvaraizos friapvos airkniþa kiusands. unte
 kunnuþ anst frauins unsaris iesuis xristaus þatei in izvara gaunledida sik
 10 gabigs visands ei jus þamma is unledja gabeigai vairþaip. jah ragin in
 þamma giba. unte þata izvis batizo ist. juzei ni þatainei viljan ak jah tau-
 11 jan dugunnuþ af fairnin jera. ip nu sai jah taujan ustiuhaiþ ei svasve faura-

testor et supra virtutem voluntarii fuerunt, 4. cum multa exhortatione precantes nos accipere gratiam suam et communicationem ministerii in hos sanctos. 5. Et non sicut speravimus, sed se ipsos dederunt primum domino, deinde autem nobis per voluntatem dei, 6. adeo - ut precaremur Titum, ut sicut antea incepit, sic perficiat in vos etiam hanc gratiam. 7. Sed uti quidem in omni abundantis, fide et verbo et cognitione et in omni sollicitudine et in hac e vobis in nos caritate, ut etiam in hac gratia abundetis. 8. Non sicut dominans dico vobis, sed propter hanc aliorum sollicitudinem etiam vestrae caritatis sinceritatem probans. 9. Nam cognoscitis gratiam domini nostri Jesu Christi, quod propter vos pauperum - fecit se dives existens, ut vos hac eius paupertate divites fiatis. 10. Et consilium in hoc do, nam hoc vobis melius est, vos - qui non solum velle, sed etiam facere incepistis a praecedente anno. 11. Verum nunc ecce etiam facere perficiatis, ut sicut ad-

8, 3. *silbaviljos*] quod adverbiumne esset (uti *aljaleikos* Philipp. 3, 15), an adiectivum, quum Cast. dubitasset, Grim. W. J. p. 202 et Gram. III. 596 pluralem substantivi, esse recte monuit, rectius autem pro *silbavilis* formam *silbavileis* posuisset, vid. Gram. I. 599 sq. — *vesun*] fuerunt, ° gr. omn.

8, 4. *usbloteinai*] cod. B † *usbloþeinai*. — *niman*] accipere, ° gr., qui habent cum *uns* post *veihans* ponunt; Ulf. c. Ambrst. — *seina*] suam, ° gr. omn. cf. ad 1, 7, 16.

8, 5. *jah ni*] cod. A *jan - ni*. — *þaproh þan*] cod. A *þaprohþan*, ceterum gr. omn. *καί*; Goth. c. verss. lat., cf. tamen L. 4, 9, ubi *þaproh* = *καί*.

8, 7. *raihtis*] hac particula *περ* encliticum redditur, sic L. 1, 1 *unte raihtis* (*επειδηπερ*). 18, 14 *þau raihtis* (*ηπερ*). — *in*] sec. in, ° gr. omn.

— *ana*] in, ° gr. omn. — *friapvai*] cod. A *fri-
jaþvai*.

8, 8. *svasve frauinonds*] sicut dominans, gr. omn. *κατ' επιταγήν*; Goth. c. Vulg. — *izvis*] vobis, ° gr. omn. — *usdaudeins*] sic recte cod. A, cod. B † *usdaudein*. — *friapvos*] cod. A *fri-
jaþvos*.

8, 9. *gabeigai*] cod. A *gabigai*.

8, 10. *jah ragin*] cod. A *jar-ragin*. — *vil-
jan-taujan*] ∞ cod. A c. gr. omn.; cod. B cum vers. Syr. et Arab. (ab ea, quam edidit Walton prorsus diversa, exstante in bibliotheca Ambrosiana in cod. pentaglotto epistolas Pauli continente. CAST.). Ceterum Goth. ° *ró* utr., sic vs. seq.

8, 11. *faurais*] adest, ° gr. omn. — *du*] sec. ad, gr. *τό*; Goth. c. cod. n ap. Mi. et verss. lat. *του* legit. — *habaiþ*] habetis, cod. A *habai* (habeat) c. vers. Copt.

12 ist muns du viljan sva jah du ustiuhan us þammei habaiþ. jabai auk vilja
 13 in gagraiftai ist. svasve habai. vaila andanem ist. ni svasve ni habai. ni sva
 14 auk ei anþaraim þusila iþ izvis aglo ak us iþnassau. in þamma nu mela
 izvar ufarassus du jainaize þarbom. ei jah jainaize ufarassus vairþai du izva-
 15 raim þarbom ei vairþai iþnassus. svasve gameliþ ist. saei filu ni managizo
 16 jah saei leitil ni favizo. aþþan aviliud guþa. izei gaf þo samon usdaudein
 17 faur izvis in hairto teitaus. unte raihtis bida andnam aþþan usdaudoza vi-
 18 sands silba viljands galaiþ du izvis. jaþ-þan miþsandidedum imma broþar.
 19 þizei hazeins in aivaggeljons and allos aikklesjons. aþþan ni þat-ain ak jah
 gateviþs fram aikklesjom miþ gasinþam uns miþ anstai þizai andbahtidon
 20 fram uns du frauþins vulþau jah gairnein unsarai. bivandjandam þata iþai
 21 was uns fairinodedi in digrein þizai andbahtidon fram uns. garedandans auk
 22 goda ni þatainei in andvairþja guþs ak jah in andvairþja manne. insandide-
 dum þan miþ im broþar unsarana. þanei gakausidedum in managaim ufta

est animus ad cupiendum, sic etiam ad perficiendum, ex quo habetis. 12. Si enim voluntas in parate est, sicut habeat, bene acceptum est, non sicut non habeat. 13. Non sic enim ut aliis quies, verum vobis tristitia, sed ex aequalitate; 41. In hoc nunc tempore vestra abundantia ad illorum inopias, ut etiam illorum abundantia fiat ad vestras inopias, ut fiat aequalitas, 15. sicut scriptum est: qui multum, non plus et qui paucum, non minus. 16. At gratia deo, qui dedit hanc eandem sollicitudinem pro vobis in cor Titi, nam quidem precem accepit, 17. at sollicitior existens ipse volens profectus est ad vos, 18. et autem misimus - cum eo fratrem, cuius laus propter evangelium per omnes ecclesias. 19. At non hoc solum, sed etiam ordinatus ab ecclesiis inter socios - peregrinationis nobis cum gratia hac ministrata a nobis ad domini gloriam et promittitudinem nostram, 20. devitantibus hoc, ne quis nos vituperaret in abundantia hac ministrata a nobis. 21. Curantes enim bona non solum in facie dei, sed etiam in facie hominum. 22. Misimus autem cum iis fratrem nostrum, quem probavimus in multis saepe

8, 12. vilja] sic codd., Cast. † viljan. — gagraiftai] sic Grim. W. J. p. 192 et Gram. III. 614 recte coniecit (cf. L. 2, 1) et Mssm. B. A. p. 325 dicit in cod. altero ita scriptum esse videri, quum alter hac parte mutilatus sit; Cast. gagrai. . . tai. — svasve] Goth. * ἰάν et paullo post c. codd. τῆς. — ist] sec. est, ° gr. omn.

8, 13. sva] sic, ° gr. omn., nisi Goth. saei interiecta auk particula diremit; de simili tmesi vid. ad L. 1, 20.

8, 15. managizo — favizo] plus — minus, gr. omn. ἐπλεόνασε — ἠλαττόνησε. — jah saei] cod. A jas-saei.

8, 16. aviliud] cod. A aviliuþ. — izei] cod. A izē. — faur izvis] cod. B ° †.

8, 17. silba viljands] Cast. † ict.

8, 18. jaþ-þan] cod. B (?) † gaf-þan, cod. A (?) † gaf þan. — þizei] cod. A † þizai. — im] s. fr. v. 1. propter, gr. omn. ἐν (in).

8, 19. miþ gasinþam] inter socios, cod. A c. gr. omn. miþgasinþa (consocius). — du] Goth. c. codd. ° αὐτοῦ.

8, 20. bivandjandam] devitantibus, ad proxime praecedens uns relatum, cod. A bivandjandans (devitantes) c. gr. omn., ad sequentia pertinens, cf. ad 4, 18. — digrein] sic in cod. A posteriorem manum recte emendasse pro digryin (quod in cod. B legitur et prima manu etiam in cod. A scriptum fuit), iam Grim. W. J. p. 194 indicavit.

8, 21. guþs] dei, gr. κυρίου.

usdaudana visandan aþþan nu sai filaus mais usdaudozan trauainai managai
 23 in izvis. jappe bi teitu. saei ist gaman mein jah gavaurstva in izvis jappe
 24 broþrjus unsarai apaustauleis aikklesjono vulþus xristaus. aþþan ustaiknein
 friapvos izvaraizos jah unsaraizos woftuljos faur izvis in im ustaiknjandans
 9, 1 in andvairþja aikklesjono. aþþan bi andbahti. þatei rahtoda du veihaim. ufjo
 2 mis ist du meljan izvis. unte varit gairnein izvara. þizaiei fram izvis wopa
 at makidonnim. unte axaja gamanvida ist fram fairnin jera jah þata us izvis
 3 aljan gavagida þans managistans izei. aþþan fauragasandida broþruns ei wof-
 tali unsara so fram izvis ni vaurþi lausa in þizai halbai ei svasve qap ga-
 4 manvidai sijaiþ. ibai jabai qimand miþ mis makidoneis jah bigitand izvis
 unmanvjans. gaaviskondau veis. ei ni qiþau jus. in þamma stomin þizos
 5 woftuljos. naudipaurft nu man bidjan broþruns ei galeiþaina du izvis jah
 fauragamanyjaina þana fauragahaitanan aivlaugian izvarana þana manyjan

sollicitum existentem, at nunc ecce multo magis sollicitiorem confidentia multa in vos; 23. sive pro Tito, qui est socius meus et adiutor in vos; sive fratres nostri, apostoli ecclesiarum, gloria Christi. 24. At ostensionem caritatis vestrae et nostrae gloriationis de vobis in iis exhibentes in praesentia ecclesiarum. 9, 1. At de ministerio, quod pertinuit ad sanctos, superfluum mihi est ad scribendum vobis; 2. nam scio promittitudinem vestram, qua de vobis glorior ad Macidones, nam Achaja praeparata est a praecedente anno, at haec ex vobis aemulatio concitavit hos plurimos eorum. 3. At praemisi fratres, ut gloriatio nostra haec de vobis non fieret inanis in hoc dimidio, ut, sicut dixi, praeparati sitis, 4. ne si veniunt cum me Macidones et inveniunt vos imparatos, pudeat nos, ut non dicam vos, in hac confirmatione huius gloriationis. 5. Necessitatem igitur pute rogare fratres, ut eant ad vos et praeparent hanc promissam eulogiam vestram hanc paratam

8, 22. *usdaudana*] sic recte cod. A, cod. B † *usdauda*. — *filaus mais*] de qua ubertate loquendi vid. ad M. 6, 26; cod. A *filu*.

8, 23. *jah gavaurstva*] cod. A *jag-gavaurstva*; ceterum *gavaurstva* gr. omn. post *izvis*. — *vulþus*] cod. A *vulþaus* (gloriae) c. Veles. et versa. latt. ap. Mill. nisi *vulþaus* pro *vulþus* scriptum est, vid. ad Mc. 7, 32.

8, 24. *friaþvos*] cod. A *frijaþvos*. — *ustaiknjandans*] ostendentes, gr. ἐνδείξασθε.

9, 1. *aþþan*] Goth. aut *μὲν* aut *γάρ* omittit, utramque enim graecam particulam per *aþþan* reddit; veri tamen est similis, eum *μὲν* omisisse: primum quia *γάρ* in omnibus iis codd. legitur, quibuscum alius etiam locis consentire solet; deinde quia *δέ* vs. 3 illi *μὲν* oppositum, iterum per *aþþan* convertit, nullus autem nobis innotuit locus,

ubi *μὲν* — *δέ* per *aþþan* — *aþþan* redditum esset, sed aut *μὲν* aut *δέ* respondet; accedit, quod Goth. *μὲν* saepius omittit, cf. 11, 4. — *du meljan*] Cast. † ict.; ceterum Goth. c. codd. *τοῦ* pro *τό* legit, cf. 8, 11.

9, 2. *wopa*] glorior, cod. A *wopam* (gloriamur). — *makidonnim*] sic cod. B pro *makidonim*, vid. ad Gal. 5, 15. — *axaja*] cod. A *akaja*, utrumque recte habet, sic *pasxa*, *zaxurias* et *paska*, *zakarias* scribitur. — *gavagida*] cod. A *usvagida*, idem significans. — *izei*] eorum, ° cod. A c. gr. omn.

9, 4. *jah bigitand*] cod. A *jab-bigitand*. — *unmanvjans*] cod. A † *unmanvjands*, vid. ad L. 10, 2. — *gaaviskondau*] cod. A † *gaaviskonda*. — *þizos woftuljos*] huius gloriationis, ° gr. et cod. A ° *þizos*.

6 visan svasve vailačias jah ni svasve bifaihon. patuþ-þan saei saiþ us ga-
 þagkja. us gaþagkja jah sneiþiþ jah saei saiþ in þiupeinai. us þiupeinai jah
 7 sneiþiþ. warjizuh svasve fauragahugida hairtin ni us trigon aiþþau us nauþai.
 8 unte hlasana giband frijoþ guþ. aþþan mahteigs iist guþ alla anst ufarassjan
 in izvis ei in allamma sinteino allis ganauhan habandans ufarassjaiþ in
 9 allamma vaurstve godaize. svasve gameiþ iist. tahida gaf unledaim. usvaurhts
 10 is visiþ du aiva. aþþan sa andstaldands fraiva þana saiandan jah hlaiba du
 mata andstaldiþ jah managjai fraiv izvar jah vahsjan gatauþai akrana us-
 11 vaurhtais izvaraizos. in allamma gabignandans in allai ainfalþein. sei vaur-
 12 keiþ þairh uns aivxaristian guþa. unte andbahti þis gudjinassaus ni þatainei
 iist usfulljando gaidva þize veihane ak jah ufarassjando þairh managa aviliuda
 13 guþa. þairh gakust þis andbahtjis mikiljandans guþ ana ufhouseinai anda-
 haitis izvaris in aivaggeljon xristaus jah in ainfalþein gamainduþais du im
 14 jah du allaim jah iizei bidai faur izvis gairnjandans izvara in ufarassau an-
 15 stais guþs ana izvis. aviliud guþa in þizos unusspillodons is gibos. aþþan ik
 10, 1 silba pavlus bidja izvis bi qairrein jah mukamodein xristaus. ikei ana and-

esse uti benedictionem et non uti deceptionem. 6. Hoc autem qui serit e parsimonia, e parsimonia etiam metit, et qui serit in benedictione, e benedictione etiam metit. 7. Quisque sicut praedestinavit corde non e dolore aut e necessitate, nam hilarem datorem amat deus. 8. At potens est deus omnem gratiam augere in vobis, ut in omni semper omnis sufficientiam habentes abundetis in omni operum bonorum, 9. sicut scriptum est: dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aevum. 10. At hic donans semine hunc serentem etiam pane ad cibum donat et augeat semen vestrum et crescere faciat fructus iustitiae vestrae. 11. In omni locupletati, in omni simplicitate, quae operatur per nos eucharistiam deo; 12. nam ministerium huius muneris non solum est implens inopiam horum sanctorum, sed etiam augens per multas gratias deo. 13. Per experimentum huius ministerii glorificantes deum in obedientia confessionis vestrae in evangelium Christi et in simplicitate communicationis ad eos et ad omnes 14. et eorum prece pro vobis desiderantes vos in abundantia gratiae dei in vobis. 15. Gratia deo propter hoc inenarrabile eius donum. 10, 1. At ego ipse Pavlus rogo vos per humanitatem et lenitatem Christi, ego - qui in fa-

9, 5. jah ni] cod. A jan-ni.

9, 6. saiþ] utr., cod. A saijiþ. — us gaþagkja] utr., Cast. † ict. — þiupeinai] benedictione, gr. εὐλογία; ceterum Goth. pro priore ἐπι c. codd. ἐν legisse videtur, de altero utrum ἐπι an ἐξ legerit, non satis liquet.

9, 7. nauþai] hinc usque ad (andkulei)mins
 12, 1 in cod. A deest. — giband] Cast. hanc formam falsam pro gibandan esse dicens, errat, vid. Grim. L. 1017.

9, 8. iist] est, ° gr. omn.

9, 9. usvaurhts] cod. B † usvaurts, vid. ad M. 5, 15.

9, 13. in] sec. in, ° gr. omn.

9, 15. aviliud] Goth. c. codd. ° δέ. — unusspillodons] cod. B † unusspillidons, vid. Rom. 11, 33; i pro o aliquoties falso a librariis scriptum esse, ad L. I, 23 vidimus.

10, 1. ik silba] ~ gr. omnia. — im] sum ° gr. omnia. — aljar visands] Cast. † ict., sic vs. 11.

2 augi raihtis hauns im in izvis apþan aljar visands gatraua in izvis. apþan
 bidjam ei ni andvairþs gatrauau trauainai. þizaiei man gadaursan ana sumans
 3 þans mumandans uns sve bi leika gaggandans. in leika auk gaggandans ni bi
 4 leika drauhtinom. unte vepna unsaris drauhtinassaus. ni leikeina ak mahteiga
 5 guþa du gataurþai tulgiþo. mitonins gatairandans jah all hauhiþos ushafanai-
 zes vipra kunþi guþs jah frahinþandans all fraþje jah in ufhausein xristaus
 6 tiuhandans jah manvuba habandans du fraveitan all ufarhauseino. þan usfull-
 7 jada izvara ufhauseins. þo bi andvairþja saiwiþ. jabai was gatrauaiþ sik
 silban xristaus visan. þata þagkjai aftra af sis silbin ei svasve is xristaus
 8 sva jah veis. apþan sveþauh jabai wa managizo wopam bi valdufni unsar.
 þatei atgaf frauja unsis du timreinai jah ni du gataurþai izvarai ni gaaivis-
 9. 10 konda. ei ni þugkjaima sve þlahsjandans izvis þairh bokos. unte þos raihtis
 bokos qiþand kaurjos sind jah svinþos iþ qums leikis lasivs jah vaurd fra-
 11 kunþ. þata þagkjai sa svaleiks þatei wileikai sium vaurda þairh bokos aljar
 12 visandans svaleikai jah andvairþai vaurstva. unte ni gadaursum domjan unsis

cie quidem humilis sum in vobis, at alias existens confido in vos. 2. At rogamus, ut non praesens confidam fiducia, qua puto audere in quosdam hos putantes nos ut secundum carnem ambulantes, 3. in carne enim ambulantes non secundum carnem militamus; 4. nam arma nostrae militiae non carnalia, sed potentia deo ad eversionem munimentorum, 5. opiniones evertentes et omne altitudinis elatae contra scientiam dei et capientes omne mentium et in obedientiam Christi ducentes 6. et parate habentes ad ulciscendum omne inobedientiarum, quum expletur vestra obedientia. 7. Haec de facie videtis? Si quis confidit se ipsum Christi esse, hoc opinetur rursus a se ipso, ut sicut is Christi, sic etiam nos. 8. At quidem si quid plus gloriamur de potentia nostra, quam dedit dominus nobis ad aedificationem et non ad eversionem vestram, non erubescimus, 9. ut non videamur ut terrentes vos per literas; 10. nam hae quidem literae, dicunt, graves sunt et fortes, verum adventus corporis infirmus et verbum despectum. 11. Hoc opinetur hic talis, quod quales sumus verbo per literas alias existentes, tales etiam praesentes opere; 12. nam non audemus iudicare nos

10, 2. *bidjam*] cod. B † *bidjan*, graecis accommodatum esset, si *bidja* (rogo) legeretur. — *gatrauau*] cod. B † *gatraiau*, Castillionaeo (Gloss. p. 64) *ai* pro *au* scriptum esse videbatur, ut duplicatio eiusdem diphthongi vitaretur; quam defendendi rationem ut sapientibus probaverit, admodum veremur.

10, 4. *unsaris drauhtinassaus*] ~ gr. omn.

10, 5. *jah*] tert. et, ° gr. omn. — *tiuhandans*] ducentes, ° gr.

10, 8. *sveþauh jabai*] quidem si = *ἐάν τε*, ut Goth. *hal* omisisse videatur; *sveþauh* reddendis encliticis inservit aliis etiam locis, vid. Rom. 8, 9

sveþauh jabai = *εἴτε*; pro *sveþauh* ita saepius *raihtis* ponitur, vid. ad 8, 7; — *za* a Goth. plerumque exprimi non solere, ad L. 2, 16 comprobavimus. — *wa managizo*] ~ gr. — *gaaiviskonda*] erubescimus, gr. omn. *αἰσχυνθήσομαι*.

10, 9. *þugkjaima*] videamur, gr. *δόξω*. — *þlahsjandans*] terrentes, gr. *ἐκφοβεῖν*.

10, 10. *qiþand*] dicunt, gr. omn. *φησι*; Goth. c. Vulg. — *sind*] sunt, ° gr. omn. — *qums*] sic cod. B; Cast. † *quma*.

10, 11. *aljar visandans*] vid. ad vs. 1.

10, 12. *unsis silbans*] nos ipsos, ° gr. omn. — *du þaim*] ad hos, gr. omn. *πρὸς τῶν*. — *sik*]

silbans aiþþau gadomjan uns du þaim sik silbans anafilhandam ak eis in sis
 silbam sik silbans mitandans jah gadomjandans sik silbans du sis silbam ni
 13 fraþjand. iþ veis — ak bi mitaþ garaideinai. þoei gamat unsis guþ mitaþ
 14 fairrinnandein und jah izvis. ni auk svasve ni fairrimandans und izvis ufar-
 assau ufþanjam uns. unte jah und izvis gasniumidedum in aivaggeljon xri-
 15 staus. ni inu mitaþ wopandans in framabjaim arbaidim aþþan ven habam at
 vahsjandein galaubeinai izvarai in izvis mikilnan bi garaideinai unsarai du ufar-
 16 assau. ufarjaina izvis aivaggeljon merjan ni in framabjaim arbaidim du manvjaim
 17. 18 wopan. aþþan sa wopands in franjin wopai. unte ni saei sik silban gasvikun-
 11, 1 þeiþ. jains ist gakusans ak þanei frauja gasvikunþeiþ. vainei usþulaidedeiþ
 2 meinaizos leitil wa unfrodeins akei jah usþulaiþ mik. unte aljanonds izvis
 guþs aljana. gavadjoda auk izvis ainamma vaira mauja svikna du usgaban
 3 xristau. aþþan og ihai aucto svasve vaurms aivvan uslutoda filudeisein seinai
 4 riurja vairþaina fraþja izvara af ainfalþein jah sviknein þizai in xristau. jabai

ipso aut comparare nos cum his se ipsos commendatibus, sed ii in se ipsis se ipsos metientes et comparantes se ipsos cum se ipsis non intelligunt. 13. Verum nos — sed secundum mensuram regulae, quam mensus — est nobis deus, mensuram pertinentem usque — ad etiam vos. 14. Non enim, sicut non pertinentes usque — ad abundanter extendimus nos, nam etiam usque — ad vos contendimus in evangelio Christi. 15. Non sine mensura gloriantes in alienis laboribus, at spem habemus in crescente fide vestra in vobis augeri secundum regulam nostram ad abundantiam, 16. ultra vos evangelium praedicare, non in alienis laboribus ad parata gloriari: 17. at hic glorians in domino gloriatur, 18. nam non qui se ipsum commendat, ille est probatus, sed quem dominus commendat. 11, 1. Utinam pateremini meae paucum aliquid stultitiae, sed etiam patiamini me; 2. nam aemulans vos dei aemulatione, respondi enim vos uni viro, puellam castam ad exhibendam Christo. 3. At timeo, ne forte sicut serpens Evvan decepit dolo suo, corruptae fiant mentes vestrae a simplicitate et castitate hac in Christo. 4. Si

cod. B † *sik sik*; idem verbum librariorum negligentia mendose repetitum saepius invenitur, sic supra 6, 3 *ei ei*, infra 12, 6 *aiþþau aiþþau*, cf. ad J. 9, 41; etiam plura verba, uti Eph. 6, 9, ubi *jak jus frauþans* in cod. A bis scripta sunt.

10, 13. *veis*] initio versiculi desunt verba respondentia his textus graeci οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχῆσόμεθα; amanuensis enim in transcribendo integram lineam omisit, quamque postea vidisset, sensum omnino constare non posse, vocem *veis* (nos) supra lineam addidit (cast.), cf. ad 4, 10. — *fairrinnandein*] pertinentem, gr. omn. ἐπιπέσει.

10, 14. *und*] sec., gr. omn. ante *unte*.

10, 15. *habam*] habemus, gr. omn. ἔχοντες.

10, 16. *ufarjaina*] sic cum Cast. ict. dedimus, fortasse rectius div. scribendum est *ufar jaina*, uti

11, 5 *ufar mikil* (ἐπερλίαν). — *arbaidim*] laboribus, gr. omn. κανόνι, quod nunc legitur e versa praecedente huc pervenisse videtur.

10, 18. *gakusans*] cod. B † *gakusands*, vid. ad L. 10, 2.

11, 1. *meinaizos* — *unfrodeins*] meae — insipientiae, gr. μου—ἀφροσύνη et wa (τι) ° gr.

11, 2. *aljanonds*] aemulans, gr. omn. ζηλώ, Goth. c. verss. latt. — *du usgaban*] Cast. † ict.; ceterum sine dubio pro *usgaban*, quod perspicue in eod. legi Cast. ait, *usgaban* legendum est, vid. Rom. 12, 1.

11, 3. *seinai*] Goth. c. codd. ° ούτω. — *jak sviknein*] et castitate, ° gr.

11, 4. *jabai*] Goth. ° μέν. — *veis*] nos, ° gr. omn. — *akman*] cod. B † *alma*; iam Cast. ve-

nu sa qimanda anþarana iesu mereiþ. þanei veis ni meridedum. aiþþau
 ahman anþarana nemuþ. þanei ni nemuþ. aiþþau aivaggeljon anþara. þoei
 5 ni andnemuþ. vaila usþulaideduþ. man auk ni vaihtai mik minuzo gataujan
 6 þaim ufar mikil visandam apaustaulum. jabai unhrains im vaurda akei ni
 7 kunþja. aþþan in allamma gabairhtida in allaim du izvis. aiþþau ibai fra-^{lyl. Gr. v. 139. v. 2.}
 vaurht tavidā mik silban haunjands ei jus ushauhjaindau. unte arvjo guþs
 8 aivaggeljon merida izvis. anþaros aikklesjons birauboda nimands andavizn du
 izvaramma andbahtja jah visands at izvis jah usbaista ni ainnohun kaurida.
 9 unte þarbos meinos usfullidedun broþrjus qimandans af makidonai jah in
 10 allaim unkaureinom izvis mik silban fastaida jah fasta. ist sunja xristaus in
 11 mis. unte so woftuli ni faurdammjada in mis in landa akaje. in wis. unte ni
 12 frijo izvis. guþ vaiht. iþ þatei tauja jah taujan haba ei usmaifau inkon þize
 13 viljandane inilon ei in þammei wopand. bigitaindau svasþe jah veis. unte þai
 svaleikai galiugaapaustauleis vaurstvjans hindarveisai gagaleikondans sik du

igitur hic veniens alium Iesum praedicat, quem nos non praedicavimus; aut spiritum alium accepistis, quem non accepistis; aut evangelium aliud, quod non recepistis; bene passi - estis. 5. Puto enim non quoquam me minus facere his supra multum existentibus apostolis. 6. Si impurus sum verbo, sed non scientia, at in omni me - manifestavi in omnibus ad vos. 7. Aut num peccatum feci me ipsum humilians, ut vos exaltemini, quod nequidquam dei evangelium praedicavi vobis? 8. Alias ecclesias spoliavi, accipiens obsonium ad vestrum ministerium et exsistens apud vos et egenus non ullum gravatus - sum; 9. nam egestates meas suppleverunt fratres venientes a Macedonia et in omnibus non - molestis vobis me ipsum servavi et servo. 10. Est veritas Christi in me, nam haec gloriatio non obstruitur in me in terra Acaeorum; propter quid? 11. Quia non amo vos? Deus scit. 12. Verum quod facio et facere habeo, ut excidam occasionem horum cupientium occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut etiam nos. 13. Nam hi tales falsi - apostoli operarii dolosi assimilantes se ad

ram lectionem in textu posuit, uti mox *aivaggeljon* pro codicis B falsa lectione *aivaggeljo*. — ^{namq[ue] fid.}

11, 5. *visandam*] existentibus, ° gr. omn. — ^{ad. v. 2.}
apaustaulum] cod. B † *apaustum*, vid. ad J. 18, 15.

11, 6. *jabai*] Goth. ° *ðè xai*. — *im*] sum, ° gr. omn. — *gabairhtida*] manifestavi sc. me, gr. *φανερωθέντες*; fortasse *gabairhtidai* (manifestati) legendum est.

11, 7. *ibai*] num, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg. (namquid).

11, 8. *izvis*] *vis*, quod cod. B habet, falsum esse nobis videtur; eodem errore librarius cod. A 5, 9 *þe* pro *jaþþe* posuit; Grimmio W. J. p. 214 lectio codicis non prorsus contemnenda esse videba-

tur, sed iam Cast. *izvis* in textum recepit. → *ainnohun kaurida*] ~ gr. omn.

11, 9. *in allaim unkaureinom*] in omnibus non-molestis; Cast. et Grim. (W. J. p. 199 et Gram. III. 136) *unkaureinom* pro adverbio habentes, errant, nam ut adverbium esse posse concedatur, sed et Castillionaeo forma eius insolita videtur esse, nec Grim. alio exemplo comprobare potuit: tamen constructio verborum repugnat, nam quum *in allaim* pro gr. *ἐν παντί* Goth. nunquam ponat, fieri non potest, quin ad *unkaureinom*, dativum pluralis (cf. Grim. I. 605), retulerit; gr. omn. *ἀβαρή*, quod non est neutrum, absolute positum, sed masculinum ad sequens *ἐμαυτόν* pertinens.

- 14 apaustaulum xristaus jah nist sildaleik. unte silba satana gagaleikōþ sik
 15 aggillau liuhadis. nist mikil jabai andbahtos is gagaleikond sik sve andbahtos
 16 garaihteins. þizeei andeis vairþiþ bi vaurstvam ize. aftra qiþa ibai was mik
 muni unfrodana. aiþþau vaila þau sve unfrodana nimaip mik ei jah ik leitil
 17 wa wopau. þatei rodja. ni rodja bi frauin ak sve in unfrodein in þamma
 18. 19 stomin þizos woftuljos. unte managai wopand bi leika jah ik wopa. unte
 20 azetaba usþulaiþ þans unvitans frodai visandans. usþulaiþ jabai was izvis
 gaþivaip. jabai was fraitiþ. jabai was usnimiþ. jabai was in arbaidai briggip.
 21 jabai was izvis in andavleizn slahip. bi unsveripai qiþa sve þatei veis siukai
 veseima. ip in þammei we was anananþeiþ. in unfrodein qiþa. gadars jah
 22 ik. haibraieis sind jah ik. israeleiteis sind jah ik. fraiv abrahamis sind jah
 23 ik. andbahtos xristaus sind. svasve unvita qiþa. mais ik. in arbaidim mana-
 24 gizeim. in karkarom ufarassau. in slahim ufarassau. in dauþeinim ufta. fram

apostolos Christi; 14. et non - est mirum, nam ipse Satana assimilat se angelo lucis; 15. non - est magnum, si ministri eius assimilant se, ut ministri iustitiae, quorum finis fit secundum opera eorum. 16. Iterum dico, ne quis me cogitet insipientem, alioquin bene quidem uti insipientem accipiatis me, ut etiam ego paucam quid glorier. 17. Quod loquor, non loquor secundum dominum, sed uti in insipientia in hac substantia huius gloriae. 18. Quia multi gloriantur secundum carnem, etiam ego glorior; 19. nam libenter patimini hos inscios, prudentes existentes; 20. patimini, si quis vos servos - facit, si quis deorat, si quis capit, si quis in laborem ducit, si quis vos in faciem caedit. 21. Secundum ignominiam dico, uti quod nos aegroti essemus, verum in quo quidem quis audet, in imprudentia dico, audeo etiam ego; 22. Hebraei sunt, etiam ego; Israelitae sunt, etiam ego; semen Abrahamis sunt, etiam ego; 23. ministri Christi sunt, sicut inscius dico, magis ego; in laboribus pluribus, in carceribus abundanter, in plagis abundanter, in mortibus saepe. 24. A

11, 14. *nist*] non est, gr. omn. *oû*, sic vs. 15. — *aggillau*] sic cod. B pro *aggilau*, vid. ad Gal. 5, 15.

11, 15. *nist*] vid. ad vs. 14. — *mikil*] Goth. c. codd. ° *oûv*. — *jabai*] Goth. c. cod. 9 ap. Mi. ° *xai*. — *bi*] cum hoc loco foramen membranae lacunam effecerit, Cast. hanc voculam de coniectura addidit.

11, 16. *unfrodana*] pr., Goth. ° *eiþai*, cf. ad Rom. 15, 8. — *vaila þau*] bene quidem, gr. omn. *xáv*, cui particulae, *etiam si* significanti, illud *vaila þau* parum accommodatum esse videtur; si lectio genuina est, Gotho *xáv* male intellectum et pro *xai* *áv* acceptum significare visum est nostrum *doch*, *wohl*, *wenigstens* (cf. Luc. 16, 4); sed etiam sic *vaila* otiosum est, nisi pro synonymo *þau* particulae addito haberi potest, quod ut possit veremur, certe locos eum usum probantes desideramus; quan-

dam significationis similitudinem habet *vaila* Cor. 1, 9, 12 marg. codicis A pro *πάντως* positum.

11, 20. *usþulaiþ*] Goth. ° *γάρ*. — *in arbaidai briggip*] in laborem ducit, quae circumlocutio quamquam graeco *ἐπαίρεται* non ad verbum respondet, tamen nemo nobis persuadebit, Gothum fortasse *ἐπηρεάζει* legisse, nam neque ullus gr. hoc verbum hoc loco legit, neque si legeret, eius significationem verba gothica probe exprimerent.

11, 21. *we*] nisi librarii errore pro *wa* scriptum est, quod pronomen Goth. saepius contra gr. auctoritatem addit (vid. 12, 6 et 18), pro gr. *ὅν* positum esse iudicandum est; at si exceperis *weh* (*modo*, Gal. 6, 12. Philipp. 1, 27), haec particula nullo alio loco invenitur, neque unquam *áv* post relativa pronomina positum a Goth. reddi solet.

11, 23. *svasve*] sicut, ° gr. omn., Goth. c.

25 iudaium fimf sinþam fidvortiguns ainamma vanans nam. þrim sinþam vandum
 usbluggvans vas. ainamma sinþa stainiþs vas. þrim sinþam usfarþon gatavida
 26 us skipa. naht jah dag in diupipai vas mareins. vratodum ufta. bireikeim
 awo. bireikeim vadedjane. bireikeim us kunja. bireikeim us þiudom. birei-
 keim in baurg. bireikeim in auþidai. bireikeim in marein. bireikeim in
 27 galiugabroþrum. aglom jah arbaidim. in vokainim ufta. in gredau jah þaur-
 28 stein. in lausqipreim ufta. in friusa jah naqadein. inuh þo afar þata arbaiþs
 29 meina seiteina. saurga meina allaim aikklesjom. was siukiþ jah ni siukau.
 30 was afmarzjada jah ik ni tundnau. jabai wopan skuld sijai. þaim siukeins
 31 meinaizos wopau. guþ jah atta frauþins iesuis wait sa þiuþeiga. du aivam þatei
 32 ni liuga. in damaskon fauramaþleis þiudos araitins þiudanis vitaida baurg
 33 damaskai gafahan mik viljands. jah þairh augadauro in snorjon athahans vas
 12, 1 and baurgsvaddjau jah unþaþlah handuns is. wopan binah akei ni batizo
 2 ist. jah þan qima in siunins jah andhuleinins frauþins. wait mannan in xristau
 faur jera fidvortaihune jaþþe in leika ni wait. jaþþe inuh leuk ni wait. guþ

Iudaeis quinque vicibus quadraginta uno carentes accepi, 25. tribus vicibus virgis caesus fui; una vice lapidatus fui, tribus vicibus egressionem feci e nave, nocte et die in profunditate fui maris; 26. itineribus saepe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis e genere, periculis a gentilibus, periculis in urbe, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis - fratribus; 27. afflictionibus et laboribus, in vigiliis saepe, in fame et siti, in ieiuniis saepe, in frigore et nuditate. 28. Sine his post hoc labor meus sempiternus, cura mea omnibus ecclesiis. 29. Quis aegrotat, et non aegrotem? Quis sollicitatur, et ego non urar? 30. Si gloriari debitum sit, his infirmitatis meae glorier. 31. Deus et pater domini Iesu scit, hic benedictus in saecula, quod non mentior. 32. In Damasco praepositus gentis Aetae regis custodivit urbem Damascenam, comprehendere me volens, 33. et per fenestram in laqueo demissus fui per murum et effugi manus eius. 12, 1. Gloriari oportet, sed non melius est, et enim venio in visiones et revelationes domini. 2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim sive in corpore, non scio, sive sine corpore, non scio, deus

Vulg. — *karkarom* — *slahim*] ~ gr. omn.; Goth. c. Vulg.

11, 25. *mareins*] maris, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg.

11, 27. init. Goth. c. codd. ° *éy*. — *aglom* — *arbaidim*] afflictionibus — laboribus, ~ gr. omn. et *κόπω* — *μόχθω* singulari numero habent. — *naqadein*] sic cod. B; Cast. ‡ *naqadin*.

11, 28. *meina*] sec. meus, ° gr. omn. — *seiteina*] sic cod. B pro *sinteina* (M. 6, 11); Grim. W. J. p. 202 illud *seiteins* lectionem vitiosam esse indicat, quia elisiones *n* consonantis gothica lingua non patitur.

11, 29. *tundnau*] sic cod. B; Cast. ‡ *tundvjan*.

I.

11, 31. *frauþins*] Goth. c. codd. ° *ἡμῶν*. — *sa*] Goth. ° *ἄν*.

11, 32. *baurg damaskai*] civitatem damascenam, gr. omn. *Δαμασκηῶν πόλιν*, Cast. *dama-skai* formam esse adiectivam quum nesciret, *dama-skaie* legi maluit.

11, 33. *handuns*] cod. B ‡ *handus*.

12, 1. *wopan* — *ist*] gloriari est, gr. *καυχᾶσθαι ὃν ὁδὸν συμφέρει μοι*, pro quibus Goth. c. vers. Syr. legit: *καυχᾶσθαι δεῖ ἀλλ' ὁδὸν συμφέρει*. — *andhuleinins*] pergit cod. A.

12, 2. *fidvortaihune*] cod. B ‡ *vidvortaihune*, cod. A *·id*. Ceterum hanc miram numeralis verbi constructionem, Cast. quum Glossar.

3 vaiť. fravulvanama þana svaleikana und þridjan himin. jah vaiť þana svalei-
 4 kana mannan jaþþe in leika jaþþe inuh laik nih vaiť. guþ vaiť. þatei fravul-
 vans varþ in vagg jah hausida unqepja vaurda. þoei ni skulda sind mann
 5 rodjan. faur þana svaleikana wopa iþ faur mik silban ni vaiht wopa niba in un-
 6 mahtim meinaim. aþþan jabai viljau wopan. ni sijau unvita. unte sunja qiþa. iþ
 freidja. ibai was in mis wa muni. ufar þatei gasaiwiþ aipþau gahauseiþ wa us
 7 mis. jah bi filusnai andhuleino ei ni ufarhafnau. atgibana ist mis hauto leika mei-
 8 namna aggilus satanins ei mik kaupastedi ei ni ufarhugjau. bi þatei þrim sinþam
 9 fraujan baþ ei afstoþi af mis. jah qaþ mis. ganah þuk ansts meina. unte
 mahts in siukeim ustiuhada. filu gabaurjaba nu mais wopa in siukeim mei-
 10 naim ei ufarhleiprjai ana mis mahts xristaus. in þizei mis galeikaiþ in siu-
 keim in anamahtim in nauþim in vrekeim in þreihslam faur xristu. unte
 11 þan siuka. þan mahteigs im. varþ unvita wopands. jus mik gabaidideduþ.
 aþþan ik skulds vas fram izvis gakannjan. unte ni vaihtai mins habaida

scit, abreptum hunc talem ad tertium coelum; 3. et scio hunc talem hominem sive in corpore, sive sine corpore, non scio, deus scit, 4 quod abreptus fuit in paradysum et audivit ineffabilia verba, quae non debita sunt homini dicere. 5. De hoc tali glorior, veram de me ipso non quidquam glorior, nisi in impotentiis meis. 6. At si volo gloriarı, non sim inscius, nam veritatem dico, verum parco, ne quis in me quid cogitet, supra quod videt aut audit, quid ad me. 7. Et secundum ubertatem revelationum, ut non efferar, datus est mihi stimulus carni meae, angelus Satanae, ut me colaphizet, ut non superbiam. 8. Secundum quod tribus vicibus dominum rogavi, ut abstereret a me; et dixit mihi: 9. sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitatibus perficitur. Valde libenter igitur magis glorior in infirmitatibus meis, ut habitet super me virtus Christi, 10. in qua mihi placet in infirmitatibus, in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; nam quum aegrotō, tum potens sum. 11. Factus - sum inscius glorians, vos me coegistis, at ego debitus fui a vobis commendari, nam non quoquam minus habui

p. 78 sq. altero loco Gal. 2, 1 confirmasset, nunc ibi veram codicis lectionem *bi fidvortaihus jera* edidit, quam ob causam et h. l. deletō illo *e finali fidvortaihus* legendum, et Grim. W. J. p. 207 *fidvortaihune* accusativum nescimus quem neutrias pluralis statuere frustra ausum esse existimamus. — *inuh*] cod. A *inu*, sic vs. seq.

12, 3. *inuh*] cod. A *inu*, idem mox *ai* pro *aih*.

12, 5. *vaihts*] quidquam, ° gr. omn.

12, 6. *wa*] quid, ° gr. omn. — *saiwiþ*] Goth. c. codd. 6 et 9 ap. Mi. ° *us*. — *aipþaus*] cod. A. ‡ *aipþau aipþau*, vid. ad 10, 12.

12, 7 *knuto*] cod. A *hnuþo* et in margine *gairu*. — *meinaumna*] meae, ° gr. omn.

12, 8. *fraujan*] sic cod. A; cod. B ‡ *frauja*.

12, 9. *mahts*] Goth. c. codd. ° *μου*. — *siukeim*] infirmitatibus, cod. A c. gr. omn. *siukein* (infirmitate).

12, 10. *þreihslam*] sic cod. A; cod. B. *þleihs-lam* (sic enim legitur, non *þleihsam*, uti Caet. in adnotatione ad h. l. neque *þleihsam*, uti Mssm. ad Skeir. p. 182 dicit); lectionem autem codicis A nunc praetulimus, quod in *þreihan* verbo habet, quo comprobetur, quum *þleihs* omni comprobatione careat; etiam Grim. l. l. p. 187 lectionem cod. B librarii errore natam esse existimat.

12, 11. *wopands*] glorians, ° gr. — *jaht jabai*] ~ gr. omn., vid. ad 7, 8.

12 þaim ufar filu apaustaulum jah jabai ni vaihts im. aiþþau sveþauh taikneis
 13 apaustaulaus gatavidos vaurþun in izvis in allai þulainai taiknim jah faura-
 14 tanjam jah mahtim. wa auk ist. þize vanai veseiþ ufar anþaros aikklesjons.
 14 niba þatei ik silba ni kaurida izvis. fragibiþ mis þata skapis. sai þridjo þata
 15 manvus im qiman at izvis jah ni kaurja izvis. unte ni sokja izvaros aihntins
 15 ak izvis. ni auk skulun barna fadreinam huzdjan ak fadreina barnam. aþþan
 16 ik gabaurjaba fraqima jah fraqimada faur saivalos izvaros. sveþauh ei ufar-
 16 assau izvis frijonds minz frijoþda. aþþan sai nu ik ni kaurida izvis ak vi-
 17 sands aufto listeigs hindarveisein izvis nam. ibai þairh wana þizeei insandida
 18 du izvis bifaihoda izvis. baþ teitu jah miþinsandida imma broþar. ibai wa
 18 bifaihoda izvis teitus. niu þamma samin ahmin iddjedum. niu þaim samam
 19 laistim. aftra þugkeiþ izvis ei sunjoma uns viþra izvis. in andvairþja guþs
 20 in xristau rodjam. þatuþ - þan all. liubans. in izvaraizos gatimreinais. unte og

his super multum apostolis, etiam si non quidquam sum. 12. Praeterea quidem signa apostoli facta fuerunt in vobis in omni patientia, signis et prodigiis et virtutibus. 13. Quid enim est, quo carentes fueritis prae aliis ecclesiis, nisi quod ego ipse non molestavi vos? 14. Ignoscite mihi hanc iniuriam. Ecce, tertium hoc paratus sum venire ad vos et non molesto vos, nam non quaero vestras possessiones, sed vos; non enim debent filii parentibus opes colligere, sed parentes filiis. 15. At ego libenter insumo et insumor pro animis vestris; tamen ut abundanter vos amans minus amer. 16. At ecce nunc, ego non molestavi vos, sed existens fortasse astutus dolo vos cepi. 17. Num per aliquem, quorum misi ad vos, decepi vos? 18. Rogavi Titum et misi - cum eo fratrem; num quid decepit vos Titus? Nonne hoc eodem spiritu ambulavimus? nonne his iisdem vestigiis? 19. Iterum videtur vobis, quod defendimus nos adversus vos? In facie dei in Christo loquimur, hoc autem omne, cari, propter vestram aedificationem; 20. nam metuo,

12, 12. *aiþþau sveþauh*] praeterea quidem, sic uterque cod.; gr. solummodo μέν, ut *aiþþau* abundet; sunt quidem codd., qui aliter legunt, nulli autem earum lectionum gothicum *aiþþau* accommodatum est; nam si Goth. ἀλλ' ἢ cum aliquot aliis legisset, sine dubio *alja* scripsisset (vid. ad 1, 13). Cast. qui in codd. lectione etiam offendit, *aþþan sveþauh* coniecit, quo quidem graecum πλὴν convertitur Luc. 19, 37. Philipp. 3, 26. cf. Rom. 9, 6, et nisi verbis graecis plane congruit, tamen sensum non pervertit. *Aiþþau sveþauh* sic coniunctum nullo alio loco invenitur. — *apaustaulaus*] cod. A *apaustaulus*, de qua varietate vid. ad L. 1, 54. — *þulainai*] Goth. c. codd. ° év.

12, 13. *þize*] vid. ad L. 10, 5. — *ik silba*] ~ gr. omn.

12, 14. *jah ni*] cod. A *jan - ni*.

12, 15. *gabaurjaba*] ~~et in mar-~~ *la þaleiko* et in mar-

gine lectionem codicis B habet. — *sveþauh ei*] tamen ut, gr. omn. εἰ καί. — *minz*] cod. A *mins*.

12, 16. *aþþan sai nu*] at ecce nunc, quasi Goth. ἄλλο δέ legisset, vid. 8, 22. cf. ad Rom. 7, 6; sed quum gr. omn. ἔστω δέ legant, fortasse *siai* (*sijai*) scribendum est, sic etiam Grim. Gram. III. 247 iudicat. Ceteram *nu* ° gr. omn. — *aufto*] fortasse, ° gr. omn.

12, 17. *þairh wana*] per aliquem, gr. omn. *τινα* — *ði avtoþ*; Goth. c. Vulg.

12, 18. *imma*] eo, ° gr. omn. praeter cod. d ap. Mi. — *wa*] Goth. aut contra gr. auctoritatem addit (vid. ad 11, 21), aut pro μήτι legit *μή τι*. — *laistim*] cod. B † *laustim*, vid. Skeir. 40, 19. 45, 9.

12, 19. *þugkeiþ*] sic recte cod. A; cod. B † *þukeiþ*. — *sunjoma*] sic recte cod. A; cod. B † *sunjodama*; ceterum *sunjoma uns* gr. omn. post *izvis*. — *þatuþ - þan*] hoc autem, gr. τὰδε; Goth. c. codd. τὰ δέ legit.

ibai aufto qimands ni svaleikans sve viljau higitau izvis jah ik bigitaidau izvis svaleiks sve ni vileiþ mik. ibai aufto þvairheins aljan juukos bihaita
 21 birodeinos haifsteis bifaiha ufsvalleinos drobnans. ibai aftra qimandan mik guþ gahaunjai at izvis jah qaino managans þize faura fravaurkjandane jah ni idreigondane ana unhrainiþai. þoei gatavidedun. horinassau jah aglaitja.
 13, 1 þridjo þata qima at izvis. ana munþa tvaddje veitvode jah þrije gastandai
 2 all vaurde. fauraqap jah aftra fauragateiha svasve andvairþs anþamma sinþa jah aljaþro nu melja þaim faura fravaurkjandam jah anþaraim allaim
 3 þatei jabai qima. aftra ni freidja. unte kustu sokeiþ þis in mis rodjandins
 4 xristaus. saei ni siukeiþ in izvis ak mahteigs ist in izvis. aþþau jabai ushramiþs vas us siukein akei libaiþ us mahtai guþs. jah auk siukam in imma
 5 akei libam miþ imma us mahtai guþs in izvis. izvis silbans fraisiþ. sijaidu in galaubeinai. silbans izvis kauseiþ. þauh niu kunnuþ izvis þatei iesus xri-

ne forte veniens non tales quam volo, inveniam vos et ego inveniar vobis talis, quam non vultis me, ne forte irae, aemulatio, animositates, rixae, obrectationes, insusurrations, deceptiones, inflationes, seditio- nes; 21. ne iterum venientem me deus humiliet apud vos et deplem multos horam antea peccantium et non poenitentium ob impuritatem, quam fecerunt, fornicationem et impudicitiam. 13, 1. Tertium hoc venio ad vos; in ore duorum testium et trium stet omne verborum. 2. Praedixi et iterum praenuntio, sicuti praesens, altera vice et absens nunc scribo his antea peccantibus et aliis omnibus, quod si venio, iterum non parco. 3. Nam experimentum quaeritis huius in me loquentis Christi, qui non aegrotat in vobis, sed potens est in vobis. 4. At si crucifixus fuit ex imbecillitate, sed vivit e virtute dei; et enim aegrotamus in eo, sed vivimus cum eo e virtute dei in vobis. 5. Vos ipsos tentate, sitisne in fide; ipsos vos probate, an nonne cognoscitis vos, quod Iesus Chri-

12, 20. *mik*] me, ° gr. omn. — *aljan*] aemulatio, gr. ζήλοι, sic Gal. 5, 20. — *haifsteis*] cod. B † *hafsteis*, vid. Rom. 13, 13. Skeir. 44, 22 all. — *bifaiha ufsvalleinos*] ° cod. B, addidimus e cod. A; quorum verborum prius (cui Cast. *b* initialem literam, in cod. evanidam, recte addidit) gr. omn. omittunt, hoc omn. agnoscunt; ceterum de *bifaiha* notandum est, nunc esse formam neutralem *bifaih*, quum aliis locis *bifaiho* esse solet.

12, 21. *guþ*] gr. omn. post *gahaunjai*; ceterum Goth. c. codd. ° μού et proxime praecedens *με*. — *jah ni*] cod. A *jan - ni*. — *þoei gatavidedun*] gr. omn. post *aglaitja*; postea Goth. ° καί. — *aglaitja*] sic cod. A; cod. B † *aglaiteino*, pro quo *aglaiteinom*, Massmanni coniectura, laudari non potest, quia forma nominativi non *aglaiteins*, sed *aglaitei* (Mc. 7, 22. Eph. 4, 19. cf. ad Cor. 2, 4, 4) est; si *aglaitein* scriptum esset, lectionem haberemus veram, genitivo autem nunc locus non est.

13, 1. *jah þrije*] cod. A *jaþ - þrije*. — *gastandai*] cod. A *gastandiþ* (stat).

13, 2. *aftra*] iterum, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. — *melja*] scribo, ° gr.

13, 3. *sokeiþ þis*] sic recte cod. A et Cast; cod. B † *sokeiþis*, vid. ad 3, 2. — *in izvis*] gr. omn. ante *ni*. — *siukeiþ*] cod. A *siukiþ*.

13, 4. *jabai*] cod. A c. gr. addit *jak* (etiam). — *auk*] cod. A c. gr. addit *veis* (nos).

13, 5. *izvis*] pr. ° cod. A. — *fraisiþ*] sic cod. A; cod. B *fragiþ*; illam lectionem cum Grim. W. J. p. 210 praeferendam esse iudicavimus, quia non solum forma *fragan* inaudita est, verum etiam, si Gothica esset, non eum sensum praerberet, quem gr. textus habet. — *sijaidu*] Cast. † *sigaidu*. — *þauh*] cod. A *þau*. — *izvis*] tert. ° cod. B. — *ibai*] cod. A *nibai* (stat).

6 stus in izvis ist. ibai aufto ungakusanai sijup. apban venja ei kunneip patei
 7 veis ni sijum ungakusanai. apban bidja du gupa ei ni vaiht ubilis taujaiþ ni
 ei veis gakusanai þugkjaima ak ei jus þata godo taujaiþ ei veis ungakusanai
 8. 9 þugkjaima. ni auk magum wa vipra sunja ak faur sunja. apban faginom
 þan veis siukam ip jus svinþai sijup. þizuh auk jah bidjam izvaraizos
 10 ustauhtais. dupþe þata aljapro melja ei andvairþs harduba ni taujau bi val-
 11 dufnja. þammei frauja fragaf mis du gatimreinai jah ni du gataurþai. þata
 anþar. broþrjus. faginop ustauhanai sijaiþ gaþrafstidai sijaiþ samo fraþjaiþ
 gavairþi taujandans sijaiþ jah guþ gavairþeis jah friarþvos vairþiþ miþ izvis.
 12. 13 goljaiþ izvis misso in frijonai veiþai. goljand izvis þai veiþaus allai. ansts
 frauþins unsaris iesuis xristaus jah friarþva guþs jah gaman ahmins veiþis
 miþ allaim izvis. amen.

du kaurinþaium anþara ustauh.

du kaurinþium ·b· meliþ ist us filippai makidonais.

stus in vobis est? nunc forte improbat estis. 6. At spero, ut cognoscatis, quod nos non sumus improbat. 7. At precor ad deum, ut non quidquam mali faciatis, non ut nos probati videamur, sed ut vos hoc bonum faciatis, ut nos improbat videamur. 8. Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. 9. At gaudemus, quum nos aegrotamus, verum vos validi estis; hoc enim etiam oramus, vestram perfectionem. 10. Ideo hoc absens scribo, ut praesens dure non faciam secundum potestatem, quam dominus dedit mihi ad aedificationem et non ad destructionem. 11. Hoc ceterum, fratres, gaudete, perfecti sitis, confisi sitis, idem sentiat, pacem facientes vobis et deus pacis et caritatis sit cum vobis. 12. Salutate vos invicem in osculo sancto; salutant vos hi sancti omnes. 13. Gratia domini nostri Iesu Christi et caritas dei et communio spiritus sancti cum omnibus vobis, amen.

Ad Corinthios altera explicat.

Ad Corinthios II. scriptum est e Filippa Macedoniae.

13, 6. *ei — patei*] cod. A *þatei — ei. — sijum*] cod. A *sium*.

13, 7. *vaiht — taujaiþ*] ~ gr. omn.; Goth. c. Vulg. — *gakusanai*] cod. A *ungakusanai* (improbat) c. cod. Lincoln. ap. Mill. — *ak ei*] Cast. † ict. — *ei veis*] ut nos, gr. omn. *ἡμεῖς δὲ ὡς*, quos sequitur cod. A, qui *ip veis sve* (verum nos uti) legit. — *þugkjaima*] videamur, gr. omn. *ὤμεν*.

13, 8. *magum*] sic codd.; Cast. † *mageim*.

13, 9. *sijup*] cod. A *siup*.

13, 10. *harduba*] cod. A *hardaba*, utrumque recte habet, sic *glagvaba* et *glagvuba* dicitur. — *frauja*] gr. omn. post *mis*. — *jah ni*] cod. A *jan-ni*.

13, 11. *þata*] vid. ad I, 1, 16. — *gaþrafstidai sijaiþ*] ° cod. B, addidimus e cod. A, et quum

gr. omn. habeant, veremur, ne in illo cod. librarii oscitantia exciderit, vid. ad Rom. 9, 15. — *samo*] expectavimus *þata samo*, quod *sama* addito articulo = *ὁ αὐτός*, eo omisso autem = *εἷς*, vid. ad Mc. 10, 8. — *gavairþeis*] vid. ad L. 1, 23; ceterum *gavairþeis — friarþvos* ~ gr., et cod. A *friarþvos*.

13, 12. *frijonai veiþai*] ~ gr.

13, 13. *unsaris*] nostri, ° cod. A cum gr. — *friarþva*] cod. A *friarþva*. — *ahmins veiþis*] ~ gr. omn. — *amen*] amen, ° gr.

Subscript. *du — ustauh*] ° gr. omn.; ceterum pro *kaurinþaium anþara* habet cod. A *kaurinþium ·b·*. Quae post *ustauh* usque ad finem sequuntur, e cod. A addidimus: omittunt ea gr.; qui habent, addunt *διὰ τίτου καὶ Λουκᾶ* et alii alia.

D u G a l a t i m.

1, 1 **P**avlus apaustaulus ni af mannam nih þairh mannan ak þairh iesu xristu
 2 jah guþ attan. i ze urraisida ina us dauþaim. jah þai miþ mis allai broþrjus
 3 aikklesjom galatiais. ansts izvis jah gavairþi fram guþa attin jah frauþin un-
 4 saramma iesu xristau. i ze i gaf sik silban faur fravaurhtins unsaros ei uslau-
 sidedi uns us þamma andvairþin aiva ubilin hi viljin guþs jah attins unsaris.
 5. 6 þammei vulþus du aivam amen. sildaleikja ei svasve sprauto afvandjanda af
 7 þamma laþondin izvis in anstai xristaus du anþaramma aivaggelja. þatei nist
 anþar. alja sumai sind þai drobjandans izvis jah viljandans invandjan aivag-
 20 geli xristaus. — — aþþan þatei melja izvis. sai in andvairþja guþs ei ni
 21. 22 liuga. þaþro qam ana fera saurais jah kileikiais. vasuþ - þan unkunþs vlita
 23 aikklesjom iudaias þaim in xristau. þatainei hausjandans vesun þatei saei

A d G a l a t a s.

1, 1. Pavlus, apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum et deum patrem, qui resuscitavit eum e mortuis, 2. et hi cum me omnes fratres ecclesiis Galatiae. 3. Gratia vobis et pax a deo patre et domino nostro Iesu Christo, 4. qui dedit se ipsum pro peccatis nostris, ut liberaret nos ex hoc praesenti aevo malo secundum voluntatem dei et patris nostri, 5. cui gloria in saecula, amen. 6. Miror, quod sicut celeriter avertimini ab hoc vocante vos in gratiam Christi ad aliud evangelium, 7. quod non est aliud, nisi quidam sunt hi conturbantes vos et volentes pervertere evangelium Christi. — — 20. at quod scribo vobis, ecce in facie dei, quod non mentior. 21. Deinde veni in regionem Sorae et Ciliciae, 22. fui autem ignotus vultu ecclesiis Iudaeae his in Christo; 23. modo audientes fuerunt, quod qui

A d n o t a t i o.

Inscript. Epistola abrupte incipit sine titulo.
CAST.

1, 1—2, 17 leguntur in cod. B et 1, 22—2, 8 etiam in cod. A.

1, 4. *andvairþin*] sic legendum est, nam *ana-vairþin*, quod cod. B praebet et Cast. recepit, quum *futuro* significet, sensum pervertit; *ἐνεστώς*

per *andvairþs* convertitur Rom. 8, 38. Cor. 1, 7, 26.

1, 5. *aivam*] Goth. c. codd. ° *τῶν αἰώνων*.

1, 6. *svasve*] sicut, sic cod. B mendose pro *sva* (*οὕτω*).

1, 22. *unkunþs*] incipit cod. A.

1, 23. *þatainei*] Goth. ° *δέ*.

24 vrak uns simle. nu mereiþ galaubein. þœi suman brak. jah in mis mikili-
 2, 1 dedun guþ. þaþro bi fidvortaihun jera usiddja aftra in iairusaulyma miþ
 2 barnabin ganimands miþ mis jah teitu. uzuþ-þan iddja bi andhuleinai jah
 ussok im aivaggeli. þatei merja in þiudom iþ sundro. þaimei þuhta ibai svare
 3 rinnau aiþþau runnjau. akei nih teitus sa miþ mis kreks visands baiddiþ vas
 4 bimaitan. aþþan in þize ufsluþandane galiugabroþre. þaiei innuþsluþun bi-
 niuhsjan freihals unsarana. þanei aihum in xristau iesu. ei unsis gaþivaide-
 5 deina. þaimei ni weilohun gakunþedum ufhnavein ei sunja aivaggeljons ga-
 6 standai at izvis. aþþan af þaim þugkjandam visan wa. wileikai simle vesun.
 ni vaiht mis vulþris ist. guþ mans andvairþi ni andsitþ. aþþan mis þai
 7 þugkjandans ni vaiht anainsokun. ak þata viþravairþo gasaiwandans þatei
 8 gatrauida vas mis aivaggeljo faurafilljis svasve paitrau bimaitis. unte saei
 vaurstveig gatavida paitrau du apaustaulein bimaitis. vaurstveig gatavida jah

persecutus est nos aliquando, nunc praedicat fidem, quam olim fregit, 24. et in me glorificarunt deum.
 2, 1. Deinde ad quatuordecim annos exii iterum in Ierusalem cum Barnaba, sumens cum me etiam
 Titum. 2. Ex autem ivi secundum revelationem et enarravi iis evangelium, quod praedico in gentilibus,
 verum seorsim, quibus visum est, ne temere curram aut cucurrerim, 3. sed neque Titus, hic cum me Grae-
 cns existens, coactus fuit circumcidi. 4. At propter hos subintroductos falsos fratres, qui irrepserunt, ex-
 plorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos servos redderent, 5. quibus non
 aliquamdiu cessimus submissione, ut veritas evangelii stet apud vos. 6. At ab his videntibus esse aliquid, quales
 aliquando fuerunt, non quidquam mihi mains est; deus hominis faciem non moratur, at mihi hi videntes non quid-
 quam insuper addunt, 7. sed hoc contrarium conspicientes, quod creditum fuit mihi evangelium praeputii, sicut
 Petro circumcisionis. 8. Nam qui efficaciam fecit Petro ad apostolatam circumcisionis, efficaciam fecit etiam

1, 24. in mis] gr. omn. post mikilidedum. — mikilidedun] cod. A melidedun (scripserunt).

2, 1. þaþro] cod. A þaþroh. — fidvortaihun] sic cod. A et Cast.; cod. B † di. pro vid. vid. Cor. 2, 12, 2 et sic litera maiorem numerum indicans minori semper antepositur, sive jah additur, sive non. Ceterum quod olim Cast. Glossar. Corinth. p. 78 sq. in cod. fidvortaihone jera legi dixerat, in errore erat inductus, quod quum librarius fidvortaihonejera jera scripsisset, postea — ejera — abradendo deleverat; cf. ad Cor. 2, 12, 2. — usiddja aftra] ~ gr. — miþ mis] cum me, ° gr. omn.

2, 2. uzuþ - þan iddja] vid. ad Mc. 14, 44. — þiudom] cod. A þiudos (gentes), vid. vs. 8.

2, 4. þize] cod. A et Cast. þizei, cf. ad L. 3, 5. — freihals] cod. A freijhals.

2, 5. ni] cod. A nih. — weilohun] sic recte

cod. A; cod. B † weilohum. — gastandai] cod. A marg. þairhvisai (permaneant).

2, 6. vulþris] sic cod. B adverbio comparativi, vid. Grim. III. 590 sq.; cod. A vulþrais, genitivo vulþrs substantivi, cf. Cor. 1, 13, 3 ni vaiht botos mis taujav. Ceterum ex hoc loco miserum illud maisve aþrizans M. 6, 26 in mais vulþrizans emendari posse videtur, et aut litura membranae oculos nostros sefellit, aut librarius erravit. — andvairþi] gr. omn. ante guþ. — andsitþ] cod. A † andsitaiþ et in marg. glossam nimiþ (accipit) habet.

2, 7. viþravairþo] cod. A † viþraþo.

2, 8. vaurstveig gatavida] sic utr. cod. A et in marg. vaurhta (effecit); cod. B utr. † vaurstveigatavida, vid. ad Cor. 2, 3, 2. — paitrau] cod. A paitru, vid. ad L. 1, 54. — þiudos] cod. A desinit.

9 mis in þiudos. jah ufkunnandans anst þo gibanon mis paitrus jah iakobus
 jah iohannes. þaiei þuhtedun sauleis visan. taihsvons atgebun mis jah barnabin
 10 gamaineins. svaei veis du þiudom iþ eis du bimaita. þatainei þizei unledane
 11 ei gamuneima. þatei usdauida. þata silbo taujan. aþþan þan qam paitrus
 12 in antiokjai in andvairþi imma andstop. unte gatarhiþs vas. unte faurþizei
 gemeina sumai fram iakobau. miþ þiudom matida. iþ biþe gemun. ufslaup
 13 jah afskaiskaid sik ogands þans us bimaita. jah miþlitidedun imma þai an-
 14 þarai iudaieis svaei barnabas miþgatauhans varþ þizai litai ize. ake biþe
 usgasaw þatei ni raihtaba gaggand du sunjai aivaggeljons. qaþ du paitrau
 faura allaim. jabai þu iudaius visands þiudisko libais jah ni iudaivisko. waiva
 15 þiudos baidis iudaiviskon. veis raihtis iudaieis visandans jah ni us þiudom
 16 fravaurhtai. aþþan vitandans þatei ni vairþiþ garaihts manna us vaurstvam
 vitodis alja þairh galaubein iesuis xristaus. jah veis in xristau iesua galaubi-
 dedum ei garaihtai vairþaima us galaubeinai xristaus iesuis jah ni us vaurst-
 vam vitodis. unte ni vairþiþ garaihts us vaurstvam vitodis ainhun leike. aþþan
 17 jabai sokjandans ei garaihtai domjaindau in xristau bigitanai sijum jas-silbans

mihi in gentiles, 9. et cognoscentes gratiam hanc datam mihi Petrus et Iacobus et Iohannes, qui visi sunt columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis, sicut nos ad gentiles, verum ii ad circumcisionem, 10. modo horum pauperum ut recordemur, quod studui, hoc ipsum facere. 11. At quum venit Petrus in Antiochiam in facie ei adsteti, quod reprehensus fuit. 12. Nam priusquam venirent quidam a Iacobo, cum gentilibus coenatus est, verum quum venirent, erepsit et segregavit se timens hos e circumcisione 13. et simularunt - cum eo hi alii Iudaei, adeo - ut Barnabas simul - abreptus fieret hac simulatione eorum. 14. Sed quum conspicerem, quod non recte ambulant ad veritatem evangelii, dixi ad Petrum ante omnes: si tu, Iudaeus existens, gentiliter vivis et non iudaice, quomodo gentiles cogis iudaizare? 15. Nos enim Iudaei existentes et non e gentilibus peccatores; sed scientes, quod non fit iustus homo ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi, etiam nos in Christum Iesum credidimus, ut iusti fiamus e fide Christi Iesu et non ex operibus legis; nam non fit iustus ex operibus legis unum corporum. 17. At si quaerentes, ut iusti iudicemur in Christo, inventi simus et ipsi

2, 9. paitrus — iakobus] gr. Ἰακώβος — Κηφῶς. — veis] Goth. c. codd. ° μέν.

2, 10. þatei] Goth. ° καί.

2, 11. gatarhiþs] cod. B † gaþarhiþs, vid. M. 27, 16. Col. 2, 15. Skeir. 44, 22; eundem eiusdem librarii errorem Cor. 2, 8, 4 animadvertimus, cf. ad Mc. 2, 9.

2, 12. ogands] cod. B † ogans, vid. ad Mc. 12, 24.

2, 13. imma] Goth. c. verss. et Patr. latt. ° καί. — svaei] Goth. c. Complut. ° καί. — ize] gr. ante þizai, Goth. c. codd. f et d ap. Mi.

2, 14. ake] pro akei, cf. ad L. 10, 5.

2, 15. raihtis] enim, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. — iudaieis visandans] Iudaei existentes, gr. omn. φύσει Ἰουδαῖοι.

2, 16. iesuis] sec., ° gr. — ni vairþiþ garaihts] gr. post vitodis; ceterum de garaihts, masculino genere ad ainhun leike subiectum neutrius generis relato, vid. ad Neh. 6, 16.

2, 17. sokjandans] pergit cod. A. — in] desinit cod. B. — þannu] gr. omn. ἄρα, pro quo veremur ne Goth. ἄρα falso legerit, huic enim par-

- 18 fravaurhtai. þannu xristus fravaurhtais andbahts. nis-sijai. unte jabai þatei
 19 gatar. þata aftra timrja. missataujandan mik silban ustaiknja. unte ik þairh
 20 vitop vitoda gasvalt ei guþa libau. xristau miþushramiþs varþ iþ liba. nu ni
 þanaseiþs ik. iþ libaiþ in mis xristus. aþþan þatei nu liba in leika. in galau-
 beinai liba sunus guþs þis frijondins mik jah atgibandins sik silban faur
 21 mik. ni faurqiþa anstai guþs. unte jabai þairh vitop garaihtei. aiþþau jah
 3, 1 xristus svare gasvalt. o unfrodans galateis. was izvis afhugida sunjai ni uf-
 hausjan. izvizei faura augam iesus xristus faurameliþs vas in izvis ushramiþs.
 2 þat-ain viljau vitan fram izvis. uzu vaurstvam vitodis ahman nemuþ þau uzu
 3 gahauseinai galaubeinai. sva unfroþans sijuþ. anastodjandans ahmin nu leika us-
 4. 5 tiuhiþ. sva filu gavunnuþ svare. aþþan jabai svare. saei nu andstaldiþ izvis ahmin
 jah vaurkeiþ mahtins in izvis uzu vaurstvam vitodis þau uzu gahauseinai
 6. 27 galaubeinai. svasve jah abraham galaubida guþa — — sva managai auk sve
 28 in xristau daupidai vesuþ. xristau gahamodai sijuþ. nist judaius nih kreks.
 nist skalks nih freis. nist gumakund nih qinakund. unte allai jus ain sijuþ
 29 in xristau iesu. aþþan þande jus xristaus. þannu abrahamis fraiþv sijuþ jab-bi

peccatores, utique Christus peccati minister? Ne sit! 18. Nam si quid everti, hoc iterum aedifico, maleficum me ipsam statuo. 19. Nam ego per legem legi mortuus - sum, ut deo vivam. 20. Christo con crucifixus fui, verum vivo, nunc non amplius ego, verum vivit in me Christus. At quod nunc vivo in carne, in fide vivo filii dei huius amantis me et tradentis se ipsum pro me. 21. Non contemno gratiam dei, nam si per legem iustitia, sane etiam Christus frustra mortuus - est. 3, 1. O insipientes Galatae! quis vos obcaecavit veritati non obedire? vos - quibus ante oculos Iesus Christus coram - scriptus fuit, in vobis crucifixus? 2. Hoc unum volo scire a vobis, exne operibus legis spiritum accepistis, an exne auditu fidei. 3. Sic insipientes estis? incipientes spiritu nunc carne perficitis? 4. Tam multum perpeSSI - estis frustra? At si frustra. 5. Qui igitur donat vos spiritu et operatur virtutes in vobis, exne operibus legis, an exne auditu fidei? 6. Sicut etiam Abraham credidit deo — — 27. Tam multi enim, quam in Christo baptizati fuistis, Christo vestiti estis. 28. Non - est Judaeus, neque Graecus; non - est servus, neque liber; non est masculus, neque femina, nam omnes vos unum estis in Christo Iesu. 29. At si vos Christi, ergo Abrahami semen estis et secundum

ticalae þannuh respondet, ἄρα autem L. 18, 8 per u encliticum interrogativum redditum est.

2, 18. missataujandan] cod. A et Cast. † missataujandin.

2, 20. nu] nunc, ° gr. omn. — sunus] sic cod. A et Cast. pro sunaus, vid. ad L. 1, 54.

2, 21. aiþþau jah] sane etiam, gr. omn. ἄρα; sic aiþþau in enuntiatorum conditionalium altero membro sequente indicativo modo etiam Cor. 1, 9, 2 legitur, ubi gr. ἀλλὰγε habent, cf. ad Cor. 2, 4, 16.

3, 1. sunjai ni ufhausjan] veritati non obedire, ° gr.

3, 4. aþþan jabai] at si, gr. omn. εἴγε, ut γε particula per aþþan translata sit, cf. L. 18, 5 ubi per iþ reddita est.

3, 6. jah] etiam, ° gr.

3, 28. ain] unum, gr. εἷς; Goth. c. codd. Ʒv legisse videtur, cf. J. 10, 30, 17, 22.

- 4, 1 gahaitam arbjan. aþþan qiþa svalaud melis sve arbinumja niuklahs ist. ni
 2 und vaiht iusiza ist skalka frauja allaize visands. akei uf raginjam ist jah
 3 fauragaggam und garehsn attins. sva jah veis þan vesum barniskai. uf stabim
 4 þis fairwaus vesum skalkinondans. iþ biþe qam usfulleins melis. insandida
 5 guþ sunu seinana vaurþanana us qinon vaurþanana uf vitoda ei þans uf
 6 vitoda usbauhtedi ei sunive sibja andnimaina. aþþan þatei sijup jus sunjus
 guþs. insandida guþ ahman sunaus seinis in hairtona izvara hropjandan. abba
 7 fadar. svaei ni þanaseiþs is skalks. þande sunus jah arbja guþs þairh xristu.
 8 akei þan sveþauh ni kunnandans guþ þaim þoei vistai ni sind guþa skalki-
 9 nodeduþ. iþ nu sai ufkunnandans guþ maizuþ-þan gakunnaidai fram guþa
 waiva gavandideduþ izvis aftra du þaim unmahteigam jah halkam stabim.
 10 þamei aftra iupana skalkinon vileiþ. dagam vitaiþ jah menoþum jah melam
 11. 12 jah aþnam. og izvis ibai svare arbaididedjau in izvis. aþþan vairþaiþ sve ik.
 13 unte jah ik sve jus. broþrjus. bidja izvis. ni vaiht mis gaskoþuþ. vituþ þatei

promissiones heredes. 4, 1. At dico: tantum temporis, quam heres parvulus est, non in quoquam melior est servo, dominus omnium existens, 2. sed sub tutoribus est et praefectis usque ad statutum - tempus patris. 3. Sic etiam nos quum fuimus parvuli, sub elementis huius mundi fuimus servientes; 4. verum quum venit finis temporis, misit deus filium suum factum e muliere, factum sub lege, 5. ut hos sub lege redimeret, ut filiorum communitatem acciperent. 6. At quod estis vos filii dei, misit deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem: abba pater! 7. Itaque non amplius es servus, si filius et heres dei per Christum. 8. Sed tum quidem non scientes deum his, quae natura non sunt numina, serviistis; 9. verum nunc ecce cognoscentes deum, magis autem cogniti a deo, quomodo convertistis vos iterum ad haec imbecilla et misera elementa, quibus iterum denuo servire vultis? 10. Dies observatis et menses et tempora et annos? 11. Timeo vos, ne frustra laboraverim in vobis. 12. At fiatis, ut ego, nam etiam ego ut vos, fratres. Oro vos, non quidquam mihi nocuistis. 13. Scitis, quod

3, 29. *gahaitam*] promissiones, gr. omn. ἐπι-
 αγγελίαν. — *arbjan*] cod. A † *abrjans*.

4, 3. *uf* — *fairwaus*] cod. A marg. *uf tugg-
 lam* (sub sideribus), hae voces potius pro glosse-
 mate quam pro varia lectione habendae sunt, nam
 Augustinus cum aliis Patribus pro *elementis mundi*
 hic intelligunt *astra*. CAST.

4, 5. *usbauhtedi ei*] Cast. † *usbauhtidedi ei*,
 quod si vere in cod. scriptum est, librarius eodem
 modo lapsus est, uti L. 9, 40 et Cor. 2, 3, 7 (vid.
 ad Luc. 1. l.); quum autem ultimas duas literas in-
 certas esse Cast. fateatur, fortasse *usbauhtide* (pro
ushauhtedi, cf. ad L. 14, 29) *þeci* ille scripsit.
 — *sunive sibja*] Cast. † ict.

4, 6. *jus*] vos, ° gr. omn. — *guþs*] dei, ° gr.
 — *izvara*] vestra, gr. ἡμῶν (*unsara*).

4, 7. *skalks*] Goth. ° ἀλλ' *viós* — ☚ (*ak
 sunus* ☚); eam omissionem librarii culpa (vid. ad
 Rom. 9, 15) factam esse, iam Cast. vidit, quod
 autem dicit illum *ei ðè viós* omisisse, errat.

4, 8. *vistai ni*] ~ gr. — *skalkinodeduþ*] gr.
 omn. ante *þaim*; Goth. c. Vulg.

4, 9. *iþ nu sai*] vid. ad Rom. 7, 6.

4, 10. *melam*] quum gr. omn. *καιρός* nu-
 mero plurali legant, Cast. quamquam propter lituram
 membranae *melam* an *mela* legatur, dignoscere non
 potuit, tamen quin recte edidisset, dubitare non debebat.

4, 11. *arbaididedjau*] Cod. A et Cast. † *ar-
 baididedjau*, vid. ad J. 18, 36.

4, 12. *aþþan*] at, ° gr. omn.

4, 13. *vituþ*] Goth. c. codd. ° *ðé*. — *siukein*]
 cod. A marg. *unmaht* (impotentiam).

14 þairh siukein leikis aivaggelida izvis þata frumo jah fraistubnjai ana leika
 meinamma ni frakunþeduþ ni andspivuþ ak sve aggelu guþs andnemuþ mik
 15 sve xristu iesu. wileika vas nu audagei izvara. veitvodja auk izvis þatei
 16 jabai mahteig vesi augona izvara usgrabandans atgebeiþ mis. iþ nu sve
 17 sijands izvis varþ sunja gateihands izvis. aljanond izvis ni vaila ak usletan
 18 izvis vileina ei im aljanof. aþþan goþ ist aljanon in godamma sinteino jan-ni
 19 þatainei in þammei ik sijau andvairþs at izvis. barnilona meina. þanzei aftra
 20 fita. unte gabairhtjaidau xristaus in izvis. aþþan vilda qiman at izvis nu jah
 21 inmaidjan stibna meina. unte afslauþiþs im in izvis. qiþiþ mis jus uf vitoda
 22 viljandans visan þata vitoþ niu hauseiþ. gameliþ ist auk þatei abraham tvans
 23 aihta sununs. ainana us þiujai jah ainana us frijai. akei þan sa us þiujai bi leika

per imbecillitatem carnis praedicavi vobis hoc prius 14. et tentationem in carne mea non sprevisis, non respuestis, sed ut angelum dei accepistis me, ut Christum Iesum. 15. Qualis fuit igitur beatitudo vestra? Testor enim vobis, quod si possibile esset, oculos vestros effodientes daretis mihi. 16. Verum nunc uti odiens vos factus - sum veritatem nuntians vobis? 17. Student vobis non bene, sed excludere vos volunt, ut iis studeatis. 18. At bonum est studere in bono semper et non modo, in quo ego sim praesens apud vos. 19. Pueri mei, quos iterum gigno, donec manifestetur Christus in vobis; 20. at volui venire ad vos nunc et mutare vocem meam, nam conterritus sum in vobis. 21. Dicite mihi, vos sub lege volentes esse, hanc legem nonne auditis? 22. Scriptum est enim, quod Abraham duos habuit filios, unum e serva et unum e libera; 23. sed quidem hic e serva secundum carnem

4, 14. *fraistubnjai*] Goth. c. codd. ° *μου*.

4, 15. *vas nu*] ~ gr. omn. — *vesi*] esset, ° gr. omn.

4, 16. *iþ nu sve*] verum nunc uti, gr. omn. *ἔστε*.

4, 18. *ist*] est, ° gr. omn.

4, 19. *þanzei*] pergit cod. B. — *gabairhtjaidau*] manifestetur, gr. omn. *μορφωθή*; Goth. teste Cast. c. vers. Aethiop. *ἠνερωθή* legit. Cod. A in marg. nonnulla verba sunt scripta, de quibus Cast. adhibita multa opera fere haec legere potuit: *d...laudjai gafrisak...naim* et quae ita explevit: *du laudjai gafrisakhtnaim*. Sed primum non debebat glossam vocare, quae est varia lectio, qua librarius vel ai quis alius graecum *μορφωθή* ad verbum reddere voluit; neque deinde illa explendi ratio nobis placet, non solum quia sensum probum non habet, verum etiam quia sic signum ad marginem spectans post *izvis* positum esse debet, quod supra *gabairhtjaidau* recte pictum est; denique Caestillionaei interpretatio vel suae lectionis (*ad abundantiam deformatis*) prorsus falsa est. Res autem

ita habere videtur: *μορφοῦσθαι* qui interpretari voluit, verbis uti debebat, quibus sensus inesset *in formam redigi*, idque fecit scribens: *du ludjai gafrisakhtnai in (izvis)* i. e. ad speciem conformetur in (vobis) sc. Christus. *Ludja*, cuius verbi, proprie *πρόσωπον* (M. 6, 17) significantis, synonymon *υἱός* Philipp. 2, 7 pro *μορφή* quoque ponatur, etiam ipsum pro graeco *μορφή* adhiberi potest. Pro *ludjai* qui audacius agere velit, etiam *skautjai* conicere potest, nam *gubaskaunei* et *ibnaskaunis* Philipp. 2, 6 et 3, 21 Goth. pro *θεοῦ μορφή* et *σύμορφος* utitur. *Laudjai* quo comprobetur, nihil habet, certe ei nunc locus non datur, si Cast. cum Grim. III. 46 — *lauds* suffixum quantitatis significationem habere existimat. — *xristaus*] sic cod. B; cod. A et Cast. *xristus*, de qua codd. varietate vid. ad Mc. 7, 32.

4, 21. *niu hauseiþ*] cod. A marg. *niu usuggvuhþ* (nonne legistis), c. *ἄντα*. (*οὐκ ἀναγιγνώσκετε*).

4, 22. *aihta sununs*] ~ gr. omn.

4, 23. *leika*] desinit cod. A. — *gahaita*] non est pluralis, uti Cast censet, nam sic *gahaitam* di-

24 gabaurans vas. iþ sa us frijai bi gahaita. þatei sind aljaleikaidos. þos auk
 sind tvos triggvos. aina raihtis af fairgunja seinai in þivadv bairandei. sei iist
 25 agar. seina fairgumi iist in arabia gamarko þizai nu iairusalem iþ skalkinoþ
 26 miþ seinaim barnam. iþ so iupa iairusalem frija iist. sei iist aiþei unsara.
 27 gameliþ iist auk. sifai stairo so unbairandei. tarmeijah hropei so ni fitandei.
 28 unte managa barna þizos auþjons mais þau þizos aigandeins aban. aþþan
 29 veis broþrjus bi isakis gahaita barna sium. akei þan svasve sa bi leika ga-
 30 baurana vrak þana bi ahmin. svah jah nu. akei wa qiþiþ þata gamelido. us-
 vairp þizai þiujai jah þamma sunau izos. unte ni nimiþ arbi sunus þiujos
 31 miþ sunau frijaizos. þannu nu broþrjus ni sijum þiujos barna ak frijaizos.
 5, 1 þammei freihalsa uns xristus frijans brahta. standaþ nu. ni aftra skalkinas-
 2 saus jukuzja usþulaþ. sai ik pavlus qiþa izvis þatei jabai bimaitiþ. xristus
 3 izvis nist du botai. aþþan veitvodja wammeh manne bimaitanaize þatei skula

natus fuit, verum hic e libera secundum promissionem; 24. quod sunt aliter-placentes, hae enim sunt duo testamenta, una quidem a monte Sina in servitutem ferens, quae est Agar; 25. Sina mons est in Arabia confinis huic nunc Ierusalem, verum servit cum suis filiis. 26. Verum haec sursum Ierusalem libera est, quae est mater nostra. 27. Scriptum est enim: gaudeat sterilis haec non-pariens, erumpe et clama haec non gignens, nam multi filii huius desertae magis quam huius habentis virum. 28. At nos, fratres, secundum Isaci promissionem filii sumus. 29. Sed tum sicut hic secundum carnem natus persecutus est hunc secundum spiritum, sic etiam nunc. 30. Sed quid dicit hoc scriptum? Elice hanc servam et hunc filium eius, nam non accipit hereditatem filius servae cum filio liberae. 31. Itaque igitur, fratres, non sumus servae filii, sed liberae. 5, 1. Qua libertate nos Christus liberos fecit. Stetis igitur; ne iterum servitutis iugum patiamini. 2. Ecce ego Pavlus dico vobis, quod si circumciditis, Christus vobis non est ad utilitatem. 3. At testor cuique hominum circumcisorum, quod reus

cendum erat, vid. 3, 29; sed datus singularis, quem etiam gr. omn. habent.

4, 24. *aljaleikaidos*] sic cod. B, id quum *aliter placentes* significet, sensus autem *allegorice dictae* postulet, *aljaleikodos* exspectandum erat.

4, 25. init. Goth. c. codd. ° τὸ γὰρ Ἄγαρ. — *gamarko*] confinis, gr. *συστοιχεῖ δέ.* — *iþ*] Cast.

legit *gub* (i. e. *gþ*), quia spatium maius ei esse videbatur, quam inter *i* et *þ* esse deberet; quum autem ductum superiorem literae *g* exiliorem esse et incertum ipse fateatur, et sensus *gub* omnino non patiat, *iþ* autem ad reddendum γὰρ necessarium sit, non dubitamus in cod. exaratum esse, quod edidimus. — *seinaim barnam*] ~ gr. omn.

4, 27. *auþjons*] sic cod. B; Cast. ‡ *auþjos*. — *þau*] sic cod. B; Cast. ‡ *þan*.

4, 28. *bi isakis gahaita*] secundum Isaci (i. e. Isaco factam) promissionem, gr. omn. κατὰ Ἰσαάκ, ἐπαγγελίας (pendens a sequente τέκνα).

4, 29. *þan svasve*] ~ gr. omn. — *svah jah*] sic cod. abundante, ut videtur, aut *jah* aut —*h* enclitico (vid. ad J. 18, 26), cf. tamen infra 6, 7 *þatuh jah*.

5, 1. *þammei freihalsa*] qua libertate, gr. τῆ ἐλευθερίᾳ ἧ, cf. ad L. 1, 20. — *nu*] igitur, ° gr., pro quo Goth. omittit καί, quod gr. omn. habent. — *skalkinassaus jukuzja*] ~ gr. omn.

5, 2. *bimaitiþ*] circumciditis, i. e. vos circumcidere facitis, vid. ad Cor. 1, 15, 29.

5, 3. *veitvodja*] Goth. c. codd. ° πάλιν. — *wammeh*] cod. B et Cast. ‡ *wamme*, cf. ad Mc. 15, 6.

4 ist all vitoþ taujan. lausai sijuþ af xristau. juzei in vitoda garaihtans qiþiþ
 5 izvis. us anstai usdrusuþ. aþþan veis ahmin us galaubeinai venais garaihteins
 6 beidam. unte in xristu iesu nih bimait vaiht gamag nih faurafilli ak galau-
 7 beins þairh friarþva vaurstveiga. runnuþ vaila. was izvis galatida sunjai ni
 8. 9 ufhausjan. so gakunds ni us þamma laþondin izvis ist. leitil beistis allana
 10 daig distairiþ. ik gatraua in izvis in frauin þatei ni vaiht alþis hugjiþ aþþan
 11 sa drobjands izvis sa bairaiþ vargiþa. sawazuh saei sijai. aþþan ik broþrjus
 jabai bimait merjau. duwe þanamais vrikada. þannu gatauran ist marzeins
 12. 13 galgins. vainei jah usmaitandau þai drobjandans izvis. jus auk du freihalsa
 laþodai sijuþ. broþrjus. þatainei ibai þana freihals du leva leikis taujaiþ ak
 14 in friarþvos ahmins skalkinoþ izvis misso. unte all vitoþ in izvis in ainamma
 15 vaurda usfulljada in þamma. frijos newundjan þeinana sve þuk silban. iþ
 jabai izvis misso beitiþ jah fairrinoþ. saiwiþ ibai fram izvis misso fraqi-

est omnem legem facere. 4. Liberi estis a Christo, vos - qui in lege iustos dicitis vos; e gratia excidistis; 5. at nos spiritu e fide spem iustitiae expectamus. 6. Nam in Christo Iesu neque circumcisio quidquam valet, neque praeputium, sed fides per amorem operans. 7. Cucurristis bene; quis vos impedivit veritati non parere? 8. Haec persuasio non ex hoc vocante vos est. 9. Paucum fermentum omnem massam corrumpit. 10. Ego confido in vos in domino, quod non quidquam alius cogitatis, at hic perturbans vos hic ferat damnationem, quicumque qui sit. 11. At ego, fratres, si circumcisionem praedicam, cur adhuc persecutionem - patiar? Utique perdita est sollicitatio crucis. 12. Utinam etiam excidantur hi perturbantes vos. 13. Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, modo ne hanc libertatem ad occasionem carnis faciatis, sed propter amorem spiritus servite vobis invicem. 14. Nam omnis lex in vobis in uno verbo impletur in hoc: ames propinquum tuum, ut te ipsum. 15. Verum si vos invicem mordetis et incusatis, videte, ne a vobis invicem occi-

5, 4. *garaihtans qiþiþ izvis*] Cast. postquam dixit Gothum *iusti* pro *iustificati* convertisse, deinde interpretatus est *dicit vobis* sc. Christus, addiditque *qiþiþ izvis* in graecis et latinis ceterisque verss. omnibus deesse et videri ea verba e glossa in textum illata; sed miramur virum doctum non sensitisse, quam probe Goth. *δικαιοῦσθε* reddiderit per *garaihtans qiþiþ izvis* i. e. iustos dicitis vos; cf. *garaihtana gateihan* = *δικαιοῦν* L. 18, 14.

6, 6. *xristu*] pro *xristau*, vid. ad L. 1, 54.

5, 8. *gakunds*] Cast. qui *gaku(nd)s* edidit, potius *gak(un)ds* edere debebat, nam *un* literae in cod. non comparent; eum autem evanidas recte restituisse non dubium est, etiamsi *gakunds* nullo alio loco invenitur. — *laþondin*] cod. B et Cast. † *laþodin*. — *ist*] est, ° gr. omn.

5, 9. *beistis*] cod. B et Cast. † *beitis*. — *distairiþ*] corrumpit, gr. *ζυμοί*, pro quo Goth. c. codd.

et Vulg. *δολοῖ* legit; *ζυμοί* per *gabeisteiþ* reddendum erat, vid. Cor. 1, 5, 6.

5, 10. *sa*] sec. hic, ° gr. omn. — *bairaiþ*] sic cod. B et Cast. pro *bairai*, vid. ad Thess. 1, 4, 14.

5, 11. *bimait*] Goth. c. codd. ° *ετι*. — *þanamais*] Cast. † div. — *gatauran*] sic cod. B et Cast. † pro *gataurana*, nisi soloecismus est, quos permultos ad Neh. 6, 16 adnotavimus; cf. ad Eph. 3, 10.

5, 13. *leikis*] carnis, gr. *σαρκι*. — *taujaiþ*] faciatis, ° gr. omn. praeter cod. G (*δῶτε*) et Vulg. (*detis*). — *ahmins*] spiritus, ° gr.

5, 14. *in izvis*] in vobis, ° gr.

5, 15. *fairrinoþ*] incusatis, gr. omn. *καταεσθίετε*, Goth. c. verss. et Patrr. latt. Ceterum pro *fairrinoþ* rectius scriberetur *fairinoþ*; sed liquidae literae saepius a librariis mendose duplicantur, sic

16. 17 ~~maindau.~~ aþþan qþa ei ahmin gaggaiþ jah lustu leikis ni ustiuhaif. unte leik gairneiþ viþra ahman iþ ahma viþra leik. þo nu sis misso andstandand ei 18 ni þiswah þatei vileiþ. þata taujaiþ. aþþan jabai ahmin tiuhanda. ni sijuþ 19 uf vitoda. aþþan svikunþa sind vaurstva leikis. þatei ist horinassus kalki- 20 nassus unhrainiþa aglaitei galiugagude skalkinassus lubjaleisei fiapvos haif- 21 steis aljan hatiza jiuokos tvisstasseis biodeinos hairaiseis neiþa maurþra drug- kaneins gabauros jah þata galeiko þaim. þatei faurqiþa izvis sve ju faura- qap þatei þai þata svaleik taujandans þiudangardjos guþs arbjans ni vairþand. 22 iþ akran ahmins ist friapva faheþs gavairþi usbeisnei selei bleiþei galaubeins 23. 24 qairrei gahobains sviknei. viþra þo svaleika nist vitoþ. iþ þaiei sind xristaus. 25 leik sein ushramidedum miþ vinnom jah lustum. jabai libam ahmin. ahmin 26 jah gaggam. ni vairþaima flautandans misso ushaitandans. misso in neiþa vi- 6, 1 sandans. broþrjus. jabai gafahaidau manna in wizai missadede. jus þai ahmei- nans gaþvastjaiþ þana svaleikana in ahmin qairreins. atsaiwands þuk silban

damini. 16. At dico, ut spiritu ambuletis et cupiditatem carnis non perficiatis. 17. Nam caro cupit contra spiritum, verum spiritus contra carnem. Haec igitur sibi invicem resistunt, ut ne quodcumque quod vultis, hoc faciatis. 18. At si spiritu ducimini, non estis sub lege. 19. At manifesta sunt opera carnis, quod est adulterium, scortatio, impuritas, lascivia, 20. idolorum servitus, veneficium, inimicitiae, rixae, aemulatio, irae, animositates, dissentiones, obtrectiones, haereses, 21. invidiae, homicidia, ebrietates, comes- sationes et hoc simile his, quod interdico vobis, sicut iam antedixi, quod hi hoc tale facientes regni dei heredes non fiunt. 22. Verum fructus spiritus est amor, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, 23. mansuetudo, continentia, castitas; contra haec talia non est lex. 24. Verum qui sunt Christi, carnem suam crucifigunt cum affectibus et cupiditatibus. 25. Si vivimus spiritu, spiritu etiam ambulemus. 26. Ne fiamus gloriantes invicem provocantes, invicem in invidia existentes. 6, 1. Fratres, si deprehendatur homo in aliquo peccatorum, vos hi spirituales corrigatis hunc talem in spiritu lenitatis, considerans te ipsum,

Cor. 1, 7, 18 *kannt.* 2, 9, 2 *makidonnim.* Philipp. 4, 15 *ainnohun.* Cor. 2, 11, 14 *aggillau.* L. 2, 46 *allh.* Thess. 1, 5, 8 *nassainais;* nec rectius, aliis locis altera liquida omittitur, id quod maxime factum est in voce *fullnan* vid. ad L. 2, 21.

5, 16. *ei]* ut, ° gr. omn.

5, 17. *iþ]* pergit cod. A.

5, 19. *horinassus]* adulterium, ° gr.

5, 20. *aljan]* aemulatio, gr. omn. ζηλοῖ, sic Cor. 2, 12, 20. — *tvisstasseis]* sic cod. B; cod. A *tvisstasseis,* cf. ad Mc. 3, 13 et Cor. 2, 3, 2. — *biodeinos]* obtrectiones, ° gr. omn., Goth. e loco parallelo Cor. 2, 12, 20 huc traxisse videtur.

5, 21. *drugkaneins]* sic codd.; etiam Rom. 13, 13 ubi cum Cast. *dragkameim* edidimus, codice

denno inspecto *drugkameim* scriptum esse docemur, ~~aliquo in druckameim emendari, sicut non dubitamus.~~ — *faurqiþa]* sic codd. et Cast. ‡ pro *faura- qiþa* (antedico). — *ju* iam, gr. omn. καί. — *sva- leik taujandans]* sic cod. A; cod. B teste Cast. *svaleik tatauandans,* sed aut *svaleikata taujandans,* aut *svaleik gatauandans* scriptum esse suspicamur.

5, 22. *friapva]* sic cod B; cod. A et Cast. *friapva.* — *faheþs]* cod. A *faheds.* — *sviknei]* castitas, ° gr.

5, 24. *sein]* suam, ° gr.

6, 1. *jabai]* Goth. c. codd. ° καί. — *atsai- wands]* attendens; cod. A *andsaiwands* (respiciens), quarum lectionum utraque habet, quo commendetur. — *ibai]* sic cod. B; cod. A et Cast. *iba,* cf. Cor. 2, 2, 2.

2 ibai jah þu fraisaizau. izvaros misso kauriþos bairiþ jah sva usfulleiþ vitoþ
 3 xristaus. iþ jabai þugkeiþ was wa visan. ni vaiht visands. sis silbin fraþja-
 4 marzeins ist. iþ vaurstv sein sitbins kiusai warjizuh jah þan in sis silbin
 5 woftulja habai jah ni in anþamma. warjizuh auk svesa baurþein bairiþ.
 6. 7 aþþan gamainjai sa laisida vaurda þamma laisjandin in allaim godaim. ni
 vairþaiþ airzjai. guþ ni bilaikæda. manna auk þatei saiþ. þatuh jah sneiþiþ.
 8 unte saei saiþ in leika seinamma. us þamma leika jah sneiþiþ riurein. iþ
 9 saei saiþ in ahmin. us ahmin jah sneiþiþ libain aiveinon. aþþan þata godo
 taujandans ni vairþaima usgrudjans. unte at mel svesata sneiþam ni afmain-
 10 dai. þannu nu þandei mel habam. vaurkjam þiuþ viþra allans þishun viþra
 11 svesans galaubeinai. sai wileikaim bokom izvis gamelida meinai handau.
 12 sva managai sve vileina samjan sis in leika. þai nauþjand izvis bimaitan. ei
 13 weh vrakja galgins xristaus ni vinnaina. nih þan sveþauh þai izei bimait-
 tanai sind vitoþ fastand ak vileina izvis bimaitan ei in izvaramma leika wo-

ne etiam tu tenteris. 2. Vestra invicem onera feratis et sic impletis legem Christi. 3. Verum si putat quis quid esse, non quidquam existens, sibi ipsi sollicitatio est. 4. Verum opus suum ipsius probet quisque et tum in se ipso gloriam habeat et non in alio. 5. Quisque enim propriam sarcinam fert. 6. At communicet hic institutus verbo huic instituenti in omnibus bonis. 7. Ne fiatis erronei; deus non illuditor; homo enim quod serit, hoc etiam metit. 8. Nam qui serit in carne sua, ex hac carne etiam metit interitum; verum qui serit in spiritu, e spiritu etiam metit vitam aeternam. 9. At hoc bonum facientes non fiamus aegnes, nam ad tempus proprium metimus non defatigati. 10. Utique igitur, quum tempus habemus, operamur bonum erga omnes, maxime erga familiares fide. 11. Ecce, qualibus literis vobis scripsi mea manu. 12. Tam multi quam volunt placere sibi in carne, hi cogunt vos circumcidere, ut modo persecutionem crucis Christi non patiantur. 13. Neque ~~autem~~ quidem hi qui circumcisi sunt, legem servant, sed volunt vos circumcidere, ut in vestra carne glo-

6, 3. þugkeiþ] sic cod. B; cod. A et Cast. þugkiþ, cf. Cor. 2, 13, 3. — wa visan] ~ gr. omn. — vaiht] h. l. et vs. 15 pro vaihts, vid. ad Mc. 7, 15. — sis — ist] cod. A marg. variam lectionem habet, quam evanidam Cast. sic legit: *sik silban uslutonds ist* (se ipsum decipiens est), cf. Tit. 1, 10 ubi *lutonds* = *φροναπάρτης*.

6, 4. silbin] Goth. c. verss. ° *μόνον*. — woftulja] Cast. numerum pluralem esse existimans et *gloriationes* convertens errat, nam *woftuli* genere non neutrum, sed femininum esse constat. — ni] cod. A ° ‡.

6, 5. baurþein] sic cod. B; cod. A *baurein*; ceterum in cod. A recte *bairiþ* legitur, non *bauriþ*, uti Cast. in adnotatione edidit.

6, 6. godaim] Cast. in cod. A *is* (eius) addi-

tum esse videtur, sed propter lituram membranae perspicue cognoscere non potuit.

6, 7. manna] gr. omn. post *saiþ*. — *saiþ þatuh*] cod. A et Cast. *saiþiþ þata*.

6, 8. *saiþ*] utr. cod. A et Cast. *saiþiþ*. — *jah*] utr. etiam, ° gr. omn.; Goth. priore loco c. Vulg.

6, 9. *sneiþam*] cod. A ‡ *sneiþa* (meto).

6, 11. *izvis*] cod. A et Cast. post *gamelida*, gr. omn. ante *bokom*.

6, 12. *ei weh*] ut modo, ~ gr. omn. cf. Philipp. 1, 27. — *vrakja*] cod. A et Cast. *vraka*, qua lectione, si genuina est, confirmatur *vrakom* Mc. 10, 30, quod aliquando an rectum esset, dubitavimus.

6, 13. *nih*] cod. A et Cast. *niþ*. — *sveþauh*]]

14 paina. iþ mis ni sijai wopan in ni vaihtai niba in galgin frauþins unsaris
 15 iesuis xristaus. þairh þanei mis fairwau ushramiþs ist jah ik fairwau. unte
 16 nih bimait vaiht ist ni faurafilli ak nuþa gaskafts. jah sva managai sve þizai
 garaideinai galaistans sind. gavairþi ana im jah armaio jah ana israela guþs.
 17 þanamais arbaide ni ainshun mis gansjai. unte ik stakins frauþins unsaris
 18 iesuis xristaus ana leika meinamma baira. ansts frauþins unsaris iesuis xri-
 staus miþ ahmin izvaramma broþrjus. amen.
 du galatim ustauh.

rientur. 14. Verum mihi ne sit gloriari in non quoquam, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo. 15. Nam neque circumcisio quidquam est, non praeputium, sed nova creatura, 16. et tam multi quam hanc regulam sequuti sunt, pax super eos et misericordia et supra Israellem dei. 17. Amplius labores ne ullus mihi praebeat, nam ego notas domini nostri Iesu Christi in corpore meo fero. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres, amen.

Ad Galatas explicit.

quidem, ° gr. omn. — *izei*] cod. A et Cast. *ize*.
 — *sind*] Goth. ° *avvol*.

6, 14. *in ni vaihtai*] in non quoquam, ° gr.
 omn. — *fairwau*] sic cod. B; cod. A et Cast.
fairwau, vid. ad Mc. 7, 32.

6, 15. *unte*] Goth. c. codd. ° *en Xristiþ*
 ° *Ihesou*. — *vaiht*] vid. ad vs. 3.

6, 17. *mis*] gr. omn. ante *ni*. — *unsaris*] ne-
 stri, ° gr. omn.; cf. ad Cor. 1, 7, 16. — *xristaus*]
 Christi, ° gr. omn.

Subscript. ° gr. omn.

Aipistaule Pavlaus du Aifaisium

a n a s t o d i þ.

1, 1 **P**avlus apaustaulus xristaus iesuis þairh viljan guþs þaim veiham þaim vi-
2 sandam in aifaison jah triggvaim in xristau iesu. ansts izvis jah gavairþi
3 fram guþa attin unsamma jah frauin iesu xristau. þiuþiþs guþ jah atta
4 frauins unsaris iesuis xristaus. izei gapiuþida uns in allai þiuþeinai ahmei-
5 nai in himinakundaim in xristau. svasve gavalida unsis in imma faur gasa-
6 tein fairwaus ei sijaima veis veihei jah unvammai in andvairþja is in friap-
7 vai. fauragarairoþ uns du sunive gadedai þairh iesu xristu in imma bi lei-
8 kainai viljins seinis. du hazeinai vulþaus anstais seinazos. in þizaiei ansteigs
9 vas uns in þamma liubin sunau seinamma. in þammei habam faurbauht fralet

Epistola Pavli ad Efesios incipit.

1, 1. Pavlus, apostolus Christi Iesu per voluntatem dei, his sanctis his existentibus in Efeso et fidelibus in Christo Iesu. 2. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo. 4. Sicut elegit nos in eo ante constitutionem mundi, ut simus nos sancti et maculis - vacui in facie eius in caritate. 5. Decevit nos ad filiorum adoptionem per Iesum Christum in eo secundum placitum voluntatis suae 6. ad laudem gloriae gratiae suae, in qua gratus fuit nobis in hoc caro filio suo, 7. in quo habemus redemptionem, remissionem

Adnotatio.

Inscriptionem, quae deest in cod. B, addidimus e cod. A. — *aipistaule pavlaus*] ~ gr. — *anastodip*] incipit, ° gr. omn. Ceterum quod Cast. Specim. p. 35 supra inscriptionem sigla A. F. legi dicit, inter has literas I litura membranae excidisse videtur et scriptam fuisse AIF, quibus literis librarius titulum epistolae, quadam pictura ornatum, exhibere voluit, vid. Tab. II.

I.

1, 1. *xristaus iesuis*] ~ gr. omn.

1, 4. *unsis*] cod. A *uns*. — *veis*] nos, ° cod. A. — *friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

1, 5. *sunive gadedai*] Cast. † ict. — *imma*] cod. A c. gr. omn. *ina* (eum).

1, 6. *sunau seinamma*] filio suo, ° gr.

36

8 fravaurhte þairh bloþ is bi gabein vulþaus anstais is. þoei ufarassau ganohida
 9 in uns in allai handugein jah frodein kannjan unsis runa viljins seinis bi vil-
 10 jin. saei fauragaleikaida imma du fauragaggja usfulleinai mele aftra usfulljan
 11 alla in xristau þo ana himinam jah ana airþai in imma. in þammei hlauts
 gasatidai vesum fauragaredanai bi viljin guþs þis alla in allaim vaurkjandins
 12 bi muna viljins seinis. ei sijaima veis du hazeinai vulþaus is þai fauraven-
 13 jandans in xristau. in þammei jah jus gahausjandans vaurd sunjos aivaggeli
 ganistais izvaraizos þammei galaubjandans gasiglidai vaurþuþ ahmin gahaitis
 14 þamma veihin. izei ist vadi arbjis unsaris du faurbauhtai gafreideinai du
 15 hazeinai vulþaus is. duþþe jah ik gahausjands izvara galaubein in frauin
 16 iesu xristau jah friapva in allans þans veihans unsveibands aviliudo in izvara
 17 gamand vaurkjands in bidom meinaim ei guþ frauins unsaris iesuis xristaus
 atta vulþaus gibai izvis ahman handugeins jah andhuleinai in afkunþja
 18 seinamma. inliuhtida augona hairtins izvaris ei viteiþ jus wa ist vens laþo-

peccatorum per sanguinem eius secundum divitias gloriae gratiae eius, 8. quam abundanter concessit in nos in omni sapientia et prudentia, 9. notificare nobis mysterium voluntatis suae secundum voluntatem, quae ante-placuit ei 10. ad institutionem impletionis temporum, iterum implere omnia in Christo haec super coeles et super terram in eo, 11. in quo sors collocati fuimus, praedestinati secundum voluntatem dei huius omnia in omnibus operantis secundum cogitationem voluntatis suae, 12. ut simus nos ad laudem gloriae eius hi antesperantes in Christo, 13. in quo etiam vos audientes verbum veritatis, evangelium salutis vestrae, cui credentes consignati fuistis spiritu promissionis hoc sancto, 14. qui est pignus haereditatis nostrae ad redemptionem conservationis ad laudem gloriae eius. 15. Ideo etiam ego audiens vestram fidem in domino Iesu Christo et amorem in omnes hos sanctos, 16. non-cessans gratias-dico propter vos mentionem faciens in precibus meis, 17. ut deus domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in cognitione sua, 18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis vos, quid est spes voca-

1, 7. þairh bloþ is] gr. omn. ante fralet. — vulþaus] gloriae, ° gr. omn.

1, 9. kannjan] notificare, gr. γνωστας. — viljin] Goth. c. codd. ° αυτου. Ceterum pro bi— imma in margine codicis A legitur: ana leikainai (Cast. † leikeinai, quia propter lituram a et e literas dignoscere non potuit) þoei garaidida in imma (i. e. in placito, quod proposuit in eo) quod graecis accommodatum est; notandus tamen usus ana praepositionis pro bi positae, cuius alterum exemplum frustra quaesivimus.

1, 10. jah] cod. A jaþ - þo (et haec) c. gr. omn.

1, 11. þammei] Goth. ° καί. — guþs] dei,

° gr. — in allaim] in omnibus, ° gr. omn.; Goth. e vs. 23 hac intulisse videtur.

1, 13. sunjos] cod. A † sunjus. — þammei] sec., Goth. c. codd. ° καί.

1, 14. izei] cod. A saei. — arbjis] codd. et Cast. † arbjos, vid. vs. 18. — gafreideinai] cod. A marg. ganistais (salutis).

1, 15. izvara] vestram, gr. omn. την καρδίας. — xristau] Christo, ° gr. omn. — friapva] cod. A frijaþva.

1, 16. unsveibands aviliudo] non cessans gratias ago, gr. omn. ου παύμαι εχαριστων, cf. ad Mc. 2, 23. — gamand] Goth. c. codd. ° ύμων.

1, 18. inliuhtida] cod. B † inliuhtida. — wa] quid, gr. τίς, Goth. c. codd. τί legit. — is]

19 nais is. wileiku gabei vulþaus arbjis is in veihaim. jah wa ufarassus miki-
 leins mahtais is in uns þaim galaubjandam bi vaurstva mahtais svinþeins is.
 20 þatei gavaurhta in xristau urraisjands ina us dauþaim jah gasatida in taihs-
 21 von seinai in himinam ufaro allaize reikje jah valdufnje jah mahte jah frau-
 þinassive jah allaize namne namnidaize ni þatainei in þamma aiva ak jah in
 22 þamma anavairþin. jah all ufhnaivida uf fotuns imma jah ina atgaf haubiþ
 23 ufar alla aikklesjon. sei ist leuk is fulko þis alla in allaim usfuljandins.
 2, 1.2 jah izvis visandans dauþans missadedim jah fravaurhtim izvaraim. in þamei
 simle iddjedup bi þizai aldai þis aivis bi reik valdufnjis luftaus ahmins þis
 3 nu vaurkjandins in sunum ungalaubeinai. in þamei jah veis allai usmetum
 suman in lustum leikis unsaris taujandans viljans leikis jah gamitone jah
 4 vesum vistai barna hatizis svasve jah þai anþarai. iþ guþ gabeigs visands in
 5 armahairtein in þizos managons frijaþvos in þizaiei frijoda uns jah visan-
 dans uns dauþans fravaurhtim miþgaqivida uns xristau. anstai sijum ganasidai

tionis eius, quale divitiarum gloriae haereditatis eius in sanctis 19. et quid abundantia eminentiae virtutis eius in nobis his credentibus secundum opus virtutis potentiae eius, 20. quod operatus est in Christo suscitans eam e mortuis et collocavit ad dextram suam in caelis 21. supra omnia imperia et potestates et virtutes et dominationes et omnia nomina nominata non solum in hoc seculo, sed etiam in hoc futuro, 22. et omne humiliavit sub pedes ei et eam dedit caput super omnia ecclesiae, 23. quae est corpus eius, plenitudo huius omnia in omnibus implevit. 2, 1. Et vos existentes mortuos sceleribus et peccatis vestris, 2. in quibus olim ambulastis secundum hanc aetatem huius seculi, secundum principem potestatis aeris spiritus huius nunc operantis in filiis incredulitatis, 3. in quibus etiam nos omnes versati sumus olim in cupiditatibus carnis nostri facientes voluntates carnis et cogitationum et fuimus natura filii irae, sicut etiam hi alii. 4. Verum deus dives existens in misericordia propter hunc magnum amorem, in quo amavit nos, 5. et existentes nos mortuos peccatis convivificavit nos Christo; gratia sumus servati

pr., Goth. c. codd. ° *xal*. — *wileiku*] sic codd.; mira est enclisis u interrogativi in verbo interrogativo; fortasse *wileika* legendum est.

1, 19. *in uns*] cod. A marg. *in izvis* (in vos) c. codd., quos Goth. fere solet sequi.

1, 20. *himinam*] coelis, gr. *ἐπουρανίους*.

1, 22. *all*] omne, cod. A *alla*, quod est gr. *πάντα* respondet, aut *πάντα* lectioem aliquot codicum.

2, 1. *izvaraim*] vestris, ° gr.

2, 2. *aivis*] seculi, cod. A *fairwans* (mundi). — *sunum*] cod. B † *suman*.

2, 3. *viljans*] voluntates, cod. A marg. *lustuns* (voluptates) cum Clar. lat. et Ambros. — *vesum*] cod. B *visum*, haec nova scribendi ratio notanda

est iuxta *veisi*, *veicis*, *veisun* vid. ad J. 11, 32. — *vistai barna*] ~ gr. — *hatizis*] sic legendum est, vid. 4, 31. L. 3, 7. Skeir. 51, 19; cod. B (non A, uti Cast. adnotat) *hatizis* et post hanc vocem supra lineam signum ε literae graecae non ab-simile, quod nullo alio loco inventum est; cod. A (non B) *hatizis*, non *hatizos*, uti Cast. in adnotatione indicat. Ceterum cod. A marg. *us sateinai* (1. *ussateinai*) *urrugkai* i. e. ab origine reprobati.

2, 4. *gabeigs*] cod. A *gabigs*. — *frijaþvos*] Goth. c. codd. ° *αἰτῶν*.

2, 5. *uns*] sec. nos, ° gr. omn. — *sijum*] sumus; cod. A c. gr. omn. *sijaþ* (estis).

6 jah miþurraisidai jah miþgasatidai in himinakundaim in xristau iesu.
 7 ei ataugjai in aldim þaim anagaggandeim ufarassu gabeins anstais seinaiþos in
 8 selein hi uns in xristau iesu, unte anstai sijup ganasidai þairh galaubein jah
 9. 10 þata ni us izvis ak guþs giba ist. ni us vaurstvam ei was ni wopai ak is
 sijum taui gaskapanai in xristau iesu du vaurstvam godaim. þoei fauraga-
 11 manvida guþ ei in þaim gaggaima. dupþe gamuneip þatei jus þiudos simle
 in leika vesup namnidans unbimaitanai fram þizai namnidon bimait in leika
 12 handuvaurht. unte vesup þan in jainamma mela inuh xristau framþjai us-
 metis israelis jah gasteis gahaite trausteis ven ni habandans jah gudalausai in
 13 manasedai. ip nu sai in xristau iesu jus juzei simle vesup fairra. vaurþuþ
 14 newa in bloþa xristaus. sa auk ist gavairþi unsar. saei gatavida þo ba du
 15 samin jah miþgardavaddju faþos gatairands. fjaþva. ana leika seinamma vitoþ
 anabusne garaideinim gatairands ei þans tvans gaskopi in sis silbin du ainamma
 16 niujamma mann vaurkjands gavairþi jah gafriþodedi þans bans in ainamma

6. et conresuscitati et concollocati in coelestibus in Christo Iesu, 7. ut ostendat in aetatibus his accedentibus abundantiam divitiarum gratiae suae in bonitate secundum nos in Christo Iesu. 8. Nam gratia estis servati per fidem et hoc non ex vobis, sed dei donum est; 9. non ex operibus, ut quis non gloriatur, 10. sed eius sumus opus creati in Christo Iesu ad opera bona, quae praeparavit deus, ut in his eamus. 11. Ideo recordamini, quod vos gentiles olim in carne fuistis, nominati non-circumcisi ab hac nominata circumcisio in carne manu-facta. 12. Nam fuistis tum in illo tempore sine Christo alienati conversatione Israelis et hospites promissionum foederis, spem non habentes et impii in mundo. 13. Verum nunc ecce in Christo Iesu vos, vos-qui olim fuistis procul, facti-estis prope in sanguine Christi. 14. Hic enim est pax nostra, qui fecit haec ambo ad unum et parietem-intergerinum sepi destruens, 15. inimicitiam, in carne sua legem praeceptorum regulis destruens, ut hos duos crearet in se ipso ad unum novum hominem, faciens pacem, 16. et reconciliaret hos ambos in uno

2, 6. *miþurraisidai* — *miþgasatidai*] conresuscitati — concollocati, quae pluralia ad praecedens *sijum* sunt referenda; cod. A cum gr. omn. *miþurraisida* — *miþgasatida* (conresuscitavit — concollocavit).

2, 7. *aldim*] cod. A † *aldaim*.

2, 8. *sijup*] cod. A *siup*. — *ak*] sed, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. et Patr. latt. — *ist*] est, ° gr. omn.

2, 10. *sijum*] cod. A *sium*. — *godaim*] cod. A marg. *þiubeigaim*.

2, 11. *þiudos simle*] ~ gr. omn. — *vesup*] fuistis, ° gr. omn.; cod. A aute *in*. — *namnidans*] cod. A *þai* articulum addit. — *fram* — *bimait*] *fram þizai* — *handuvaurht* interpretandum esse.

ab ea (pente) quae dicitur circumcisio in carne manufacta? sane mira loquendi ratio, in qua non solum nominativus post *þizai namnidon* offendit, sed etiam quod femininum participii substantivo neutro appositum est; quodammodo comparari potest Mc. 3, 16 *gasatida seimona namo þaitrus* pro *þaitru*; vid. L. 1, 13. M. 9, 9.

2, 12. *þan*] tum, ° gr. omn. — *inuh*] cod. A *inn*. — *xristau*] pro *xristu*, accusativum enim *inuh* praepositio postulat. — *gahaite trausteis*] promissionum foederis, gr. τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας.

2, 13. *vaurþuþ newa*] ~ gr.; Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi.

2, 15. *anabusne*] Goth. c. cod. e ap. M. ° *én*.

17 leika guþa þairh galgan afslahands fjaþva in sis silbin, jah qimands vaila-
 18 merida gavairþi izvis juzei fairra jah gavairþi þaim izei newa. unte þairh
 19 ina habam atgagg bajops in ainamma ahmin du attin. sai nu ju ni sijuþ ga-
 steis jah aljakonjai ak sijuþ gabaurgjans þaim veiham jah ingardjans guþs
 20 anatinridai ana grunduvaddjau apaustaule jah praufete at visandin auhu-
 21 mistin vaihstastaina silbin xristau iesu. in þammei alla gatimrjo gagatiloda
 22 vahseiþ du alh veihei in frauþin. in þammei jah jus miþgatinridai sijuþ du
 3, 1 bauainai guþs in ahmin. in þizozei vaihtais ik pavlus bandja xristaus iesuis
 2 in izvara þiudo. jabai sveþauh hausideduþ fauragaggi guþs anstais. sei gibana
 3 ist mis in izvis. unte bi andhuleinai gakannida vas mis so runa sve faura-
 4 gamelida in leitilamma. duþþe ei siggvandans mageiþ fraþjan frodein meinai
 5 in runai xristaus. þatei anþaraim aldim ni kunþ vas sunum manne svasve
 6 nu andhuliþ ist þaim veiham is apaustaulum jah praufetum in ahmin. visan
 þiudos gaarbians jah galeikans jah gadailans gahaitis is in xristau iesu þairh
 7 aivaggeljon. þizozei varþ andbahts ik bi gibai anstais guþs þizai gibanon mis

corpore deo per crucem occidens inimicitiam in se ipso. 17. Et veniens praedicavit pacem vobis, vos - qui procul, et pacem his, qui prope. 18. Nam per eum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. 19. Ecce nunc iam non estis hospites et alienigenae, sed estis cives his sanctis et domestici dei, 20. aedificati in fundamento apostolorum et profetarum in existente summo angulari - lapide ipso Christo Iesu, 21. in quo omne aedificium compositum crescit ad templum sanctum in domino, 22. in quo etiam vos coaedificati estis ad domicilium dei in spiritu. 3, 1. Propter quam rem ego Paulus victus Christi Iesu propter vos gentiles; 2. si quidem audistis institutionem dei gratiae, quae data est mihi in vos. 3. Nam secundum revelationem notificatum fuit mihi hoc mysterium, ut ante - scriptum in parvo. 4. Ideo ut legentes possitis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. 5. Quod aliis aetatibus non notum fuit filiis hominum, sicut nunc revelatum est his sanctis eius apostolis et profetis in spiritu: 6. esse gentiles cohaereditates et unicorporales et participes promissionis eius in Christo Iesu per evangelium, 7. cuius factus - sum minister ego secundum donum gratiae dei, hoc datum mihi

2, 16. *afslahands*] cod. B † *afslahans*, vid. ad Mc. 12, 24. — *sis silbin*] se ipso, gr. *αὐτῷ*.

2, 17. *gavairþi*] sec. pacem, ° gr. — *izei*] cod. A *ize*; ceterum de ellipsi *sind* verbi vid. ad Rom. 12, 2.

2, 19. *ju*] ° cod. A. — *aljakonjai*] sic codd. pro *aljakunjai*, vid. ad L. 4, 13. — *sijuþ*] sec. estis, ° gr.

2, 20. *anatinridai*] desinit cod. A. — *xristau iesu*] ~ gr. omn.

3, 1. *þizozei vaihtais*] quam rem, gr. omn. *τοῦτου*; sic Goth. saepius contra graec. auctorita-

tem relativo utitur ad coniungenda singula enuntiata, vid. 5, 6 *þoei* (*ταῦτα γάρ*) Cor. 2, 12, 8 *bi þatei* (*ὕπὲρ τοῦτου*). M. 27, 46 *þatei ist* (*τοῦτ' ἐστὶ*).

3, 2. *guþs anstais*] ~ gr.

3, 4. *siggvandans mageiþ*] ~ gr. omn.

3, 5. *is apaustaulum*] ~ gr. omn. praeter cod. d ap. Mi.

3, 6. *iesu*] Iesu, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg.

3, 7. *ik*] ego, ° gr. omn. praeter cod. m ap. Mi. qui ante *andbahts* habet. — *gibai*] sic cod. B; Cast. † *gibos*.

8 bi toja mahtais iis. mis þamma undarleijin allaize þize veihane atgibana varþ
 9 ansts so in þiudom vilamerjan þo unfairlaistidon gabein xristaus jah inliuht-
 jan allans. wileik þata fauragaggi runos þizos gafulginons fram aivara in
 10 guþa þamma alla gaskapjandin. ei kanniþ vesi nu reikjam jah valdufnjam
 11 in þaim himinakundam þairh aikklesjon so managfalþo handugei guþs bi
 12 muna aive. þanei gatavida in xristau iesu frauin unsaramma. in þammei
 13 habam balþein freihals atgagg in trauainai þairh galaubein iis. in þize bidja.
 ni vairþaiþ usgrudjans in aglom meinaim faur izvis. þatei ist vulþus izvar.
 14. 15 in þis biuga kniva meina du attin frauins unsaris iesuis xristaus, us þammei
 16 all fadreinis in himina jah ana airþai namnjada. ei gibai izvis bi gabein vul-
 þaus seinis mahtai gasvinþnan þairh ahman seinana in innuman mannan.

secundum opera virtutis eius, 8. mihi huic infimo omnium horum sanctorum data fuit gratia haec in gen-
 tilibus praedicare has investigabiles divitias Christi 9. et illuminare omnes, qualis haec dispensatio mysterii
 huius absconditi a saeculis in deo hoc omnia creante, 10. ut notificata esset nunc imperiis et potestatibus
 in his coelestibus per ecclesiam haec varia sapientia dei 11. secundum constitutionem saeculorum, quam fecit
 in Christo Iesu, domino nostro, 12. in quo habemus fiduciam, libertatem, accessum in confidentia per fidem eius,
 13. propter quod precor, ne fiat lassus in afflictionibus meis pro vobis, quod est gloria vestra. 14. Propter hoc
 flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, 15. e quo omne paternitatis in coelo et super terram
 vocatur, 16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, vi confirmari per spiritum suum in internum hominem,

3, 8. undarleijin] sic cod. B; Mssm. B. A. p. 1038 coniecit undarleikin, quae coniectura nobis mirifice placet prae illa, quam Grim. W. J. LXX p. 48 proposuit undarlegjin (subiacenti), nam ipse Grim. monet, significationem verbi in undar positum esse, cf. 4, 9 undaraists, quae superlativi forma, uti graecum κατώτατος, ex adverbio effecta est. — [þize] hornum, ° gr. — unfairlaistidon] haec Massmanni l. l. indicata coniectura, codicis denuo inspecti auctoritate comprobatur; Cast. ‡ unfairrastidon.

3, 9. in] pergit cod. A.

3, 10. kanniþ] quum ad handugei (aut ad praecedens runa) referendum sit, kannida scribendum fuit, uti infra 4, 7 gibana ist ansts; sed ut h. l., sic etiam Gal. 5, 11 gatauran ist marzeins pro gataurana legitur, cf. ad Neh. 6, 16. — managfalþo] cod. A. filufaihu et in marg. managna.. (quod noli cum Cast. managnando, sed managnandei explere) managei i. e. abundans multitudo, quo quid glossator explicare voluerit, incertum est, nisi forte duae lectiones (managnandei handugei et managei handugeins) coniunctae sunt. Managei autem, si recte coniecimus, nunc pro managduþs (abundantia) ponitur, quum aliis locis significet multitudinem, quae numerari possit. Ceterum ex illa codi-

cis A. lectione discimus, Grim. I. 722 non ita recte auguratum esse, adiectivorum in —us exeuntium formam concretam convenire cum eadem adiectivorum in —is terminantium; nam secundum illam doctrinam nunc filufaiþjo scriptum esse debebat. Si vero Grim. recte coniecit, aut filufaihu pro adverbio habendum est, uti filu L. 6, 5 (vid. ad L. 19, 37), aut filufaihus scribendum, vid. L. 6, 6 handus þaus, Grim. I. 721 Anm. 1.

3, 12. freihals] libertatem, ° cod. B c. gr. omn. (praeter cod. D); addidimus e cod. A, qui e libris latinis hausit, quorum lectio comparatur cum cod. D ἐν τῷ ἐλευθερωθῆναι addente. Ceterum Goth. καί ante atgagg omittit.

3, 13. vairþaiþ usgrudjans] fiat lassus, gr. omn. oratione obliqua ἐκκακείν; ceterum de usgrudjans vid. ad L. 18, 1.

3, 15. himina] coelo, gr. omn. οὐρανοῖς, praeter codd. c d k ap. Mi.

3, 16. gasvinþnan — in innuman mannan] corroborari — in interiorum hominem; cod. A omni gr. auctoritate destitutus insvinþjan — innuman mannan i. e. corroborare interiorum hominem. Ceterum Cast. ‡ innuman, vid. ad Coloss. 1, 29.

17. 18 bauam xristu þairh galaubein in hairtam izvaraim. ei in friapvai gavaurhtai jah gasukdai mageiþ gafahan miþ allaim þaim veiham. wa sijai braidei jah 19 laggei jah hauhei jah diupei. kunnan þo ufarassau mikilon þis kunþjis 20 friapva xristaus ei fullnaiþ du allai fullon guþs. apþan þamma mahteigin ufar all taujan maizo þau bidjam aiþþau fraþjam bi mahtai þizai vaurkjan- 21 dein in uns. imma vulþus in aikklesjon in xristau iesu in allos aldins aive 4, 1 amen. bidja nu izvis ik bandja in frauin vairþaba gaggan þizos laþonais. 2 þizaiei laþodai sijuþ. miþ allai hauneinai jah qairrein miþ usbeisnai usþulan- 3 dans izvis misso in friapvai. usdaudjandans fastan ainamundiþa ahmins in ga- 4 bundjai gavairþeis. ain leuk jah ains ahma svasve atlaþodai sijuþ in aina ven 5. 6 laþonais izvaraizos. ains frauja aina galaubeins aina daupeins ains guþ jah 7 atta allaize. saei ufar allaim jah and allans jah in allaim uns. iþ ainwarjam- 8 meh unsara atgibana ist ansts bi mitaþ gibos xristaus. in þizei qiþiþ. usstei-

17. habitare Christum per fidem in cordibus vestris, 18. ut in caritate facti et fundati possitis capere cum omnibus his sanctis, quid sit latitudo et longitudo et altitudo et profunditas, 19. cognoscere hanc abundanter magnam huius cognitionis caritatem Christi, ut impleamini ad omnem plenitudinem dei. 20. At huic potenti super omne facere plus quam precamur aut intelligimus secundum vim hanc operantem in nobis, 21. ei gloria in ecclesia in Christo Iesu in omnes aetates saeculorum, amen. 4, 1. Precor nunc vos, ego ligatus in domino, digne ambulare hac vocatione, qua vocati estis, 2. cum omni humilitate et humanitate, cum longanimitate, ferentes vos invicem in caritate, 3. studentes observare consensum spiritus in vinculo pacis. 4. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in unam spem vocationis vestrae; 5. unus dominus, una fides, unus baptismus, 6. unus deus et pater omnium, qui super omnes et per omnes et in omnibus nobis. 7. Verum unicumque nostrum data est gratia secundum mensuram doni Christi, 8. propter quod dicit: adscen-

3, 18. ei] gr. omn. post *gasulidai*. — *friapvai*] cod. A *frijaþvai*. — *gavaurhtai*] facti, gr. omn. ἐξῆλιζωμένοι; Cast. in eo verbo offendit, quia evidenter a *vaurts* (radix) derivandum fuerit et *Mssm. gavaurtsidai* scribendum esse existimat; nos lectionem utriusque cod. consensu firmatam non condemnaverimus, satis habentes lectorem commonefacere loci Cor. 1, 16, 2 ubi pro *huzdjands*, quod textus ratione habita exspectabatur, *huhjands* legitur. — *sijai*] sit, ° gr. omn. — *jah laggei*] cod. A *jal-laggei*. — *hauhei* — *diupei*] ~ gr.

3, 19. *kunnan*] Goth. ° *te*, vid. ad L. 2, 16. — *friapva*] cod. A *frijaþva*. — *fullnaiþ*] cod. A *fulnaiþ*, cf. ad L. 2, 21. — *du*] ad, cod. A *in* (in).

3, 20. *þau*] sic codd.; Cast. ‡ *þan*. — *bidjam*] cod. A ‡ *bidjan*. — *uns*] cod. A *unsis*.

3, 21. *imma*] cod. A *immuh* (eique), sic in

eadem clausula Rom. 11, 36. — *in aikklesjon*] cod. A post *iesu*. — *aldins*] Goth. c. codd. ° τοῦ αἰῶνος.

4, 1. *sijuþ*] cod. A *siuþ*.

4, 2. *friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

4, 4. *svasve*] Goth. c. codd. ° *xal*.

4, 6. *saei*] de ellipsi *ist* verbi in sententia relativa vid. ad Rom. 12, 2; ceterum hic cod. B desinit.

4, 8. *ussteigands*] in marg. cod. A legitur *psalmo*... indicans haec verba desumpta esse a libro psalmodum (68, 19), quod unicum occurrit citatorum bibliorum in gothicis exemplum. CAST. — *ushunþ*] sic legendum est pro *ushunþ*, quod cod. A et Cast. habent; veram lectionem etiam Grim. W, J. l. l. p. 48 invenit.

.9 gands in hauþiþa ushanþ hunþ jah atubgaf gibos mannam. þatuþ - þan usstaig
 10 wa ist niba þatei jah atstaig faurþis in undaraisto airþos. saei atstaig. sa ist
 11 jah saei usstaig ufar allans himinans ei usfullidedi allata. jah silba gaf su-
 mans apaustauluns sumanzuþ - þan praufetuns sumansuþ - þan aivaggelistans
 12 sumansuþ - þan hairdjans jah laisarjans du ustaubein veihaize du vaurstva
 13 andbahtjis du timreinai leikis xristaus. unte garinnaima allai in ainamundiþa
 galaubeinai jah ufkuþjis sunus guþs du vaira fullamma du mitaþ vahstaus
 14 fullons xristaus. ei þanaseiþs ni sijaima niuklahai usvagidai jah usvalugidai
 in wammeh laiseinai liuteis manne in fludeisein du listeigon usvandjai air-

dens in altitudinem cepit captivitatem et dedit dona hominibus. 9. Hoc autem adscendit, quid est, nisi quod etiam descendit antea in inferius terrae? 10. Qui descendit, hic est etiam, qui adscendit super omnes coelos, ut impleret omne, 11. et ipse dedit alios apostolos, alios autem profetas, alios autem evangelistas, alios autem pastores et magistros 12. ad perfectionem sanctorum ad opus ministerii, ad aedificationem corporis Christi, 13. donec perveniamus omnes in consensum fidei et cognitionis filii dei ad virum perfectum, ad mensuram incrementi plenitudinis Christi, 14. ut amplius non simus infantes agitati et circumlati in quoque doctrinae, nequitiae hominum, in astutia ad fraudulentam devitationem erro-

4, 9. *faurþis*] Cast. † div.; ceterum ° gr. — *undaraisto*] sic cod. A; Cast. † *undarnisto*; ceterum Goth. ° *μέρη*. — *airþos*] quid cod. A, unde Cast. *airþais* edidit, vere habeat, propter membranae lituram incertum est, sed neque Cast. formam evidenter falsam rescribere, neque Grim., censuram illius libri agens, tacendo probare debbat.

4, 11. *apaustauluns*] sic sine dubio in cod. A pro *apaustaulans*, Cast. lectione, scriptum est; suspicamur id memores loci Cor. 1, 4, 9 ubi illam editam lectionem falsam esse auctoritas codicis denuo inspecti docuit.

4, 13. *sunus*] pro *sunans*, vid. ad L. 1, 54. — *vaira fullamma*] cod. A marg. lectionem variam habet, de qua Cast. legere posse sibi visus est *guma...ma*; an vero recte legerit, ipse dubitat, quum *guma* dativus, qui casus requiritur, esse non possit.

4; 14. *niuklahai*] sic cod. A; Cast. † *niuklahsai*. — *usvalugidai*] Grim. l. l. p. 48 probabili coniectura *usvalvidai* legere mavult, monemus tamen, lectionem editam codicis A denuo inspecti auctoritate confirmari. — *in*] pr. in, ° gr. omn. — *wammeh*] manifesto librarii errore verbum voci graecae *ἀνέμω* respondens excidit; id esse censet Cast. *luftau*, quod propter idem initium ante *liuteis* facile a librario

omitti potuerit; Grim. l. l. rectius *vinda*, quo verbo Gothus gr. *ἀνεμος* reddere soleat, supplet aut *vinde*, qui genitivus pluralis a *wammeh* pendeat. — *listeis*] sic cod. A teste Cast., sed ut forma illa secundum Cast. doctrinam probari possit, quod posse negamus, certe sensus genitivum non patitur; est potius legendum *liutein* (in quoque [vento l. ventorum] doctrinae, nequitia hominum); *s* et *s* literas in codd. saepius permutari, ad M. 7, 23 adnotavimus. Ceterum *in* suo loco movere et ante *liutein* ponere, quod vult Grim., nobis non necessarium esse videtur, propterea quod praepositiones primo loco positae, altero omitti possunt et tertio demum repeti opus est, vid. M. 8, 9. Mc. 6, 56. — *filudeisein du listeigon usvandjai*] haec nostra coniectura codicis A auctoritate confirmata est; Cast. † *filudeiseinai listeigo us vandjai*, quam editam lectionem Grim. l. l. p. 49 fere totam probavit, sed ea comprobatione iudicii sui subtilitatem nunc non probavit; nam primum *filudeiseinai* non vera, sed falsa forma est, vid. Cor. 2, 11, 3 et cf. ad Cor. 2, 4, 4; deinde *us vandjai*, quod pro *πρὸς μεθόδεια* positum esse ille dicit, si lectio genuina esset, aliquid aliud significaret; denique *listeigo* si recte sic legeretur, non otiose vel e glossa additum esset, quasi idem quod *us vandjai* valens, sed *listeigon* adiectivum ad *usvandjai* positum eum efficit sensum, quem habet *μεθόδεια*, cf. infra 6, 11, ubi *lists* = *μεθόδεια*.

15 seins. iþ sunja taujandans in frijapvai vahsjaima in ina þo alla. ize ist haubiþ
 16 xristus. us þammei all leuk gagatiloþ gagahastiþ þairh allos gavissims and-
 staldis bi vaurstva in mitaþ ainis warjoh fero usvahst. leukis taujiþ du tim-
 17 reinai seinai in frijapvai. þata nu qiþa jah veitvodja in frauin ei þanaseiþs
 18 ni gaggaiþ svasve jah anþaros þiudos gaggand in usvissja hugis seinis. riqi-
 zeinai gahugdai visandans framapjai libainais guþs in unvitjis þis visandins
 19 in im in daubiþos hairtane seinaze. þaiei usvenans vaurþanai sik silbans
 20 atgebun aglaitein in vaurstvein unhrainiþos allaizos in faihufrikein. iþ jus ni
 21 sva ganemuþ xristu. jabai sveþauh ina hausideduþ jah in imma uslaisidai
 22 sijuþ. svasve ist sunja in iesu. ei aflagjaiþ jus bi frumin usmeta þana fairnjan
 23 mannan þana riurjan bi lustum afmarzeinai. anuþ - þan niujaiþ ahmin fraþjis
 24 izvaris jah gahamoþ þamma niujin mann þamma bi guþa gaskapanin in ga-
 25 raihtein jah veihiþai sunjos. in þizei aflagjandans liugn rodjaiþ sunja warjiz-
 26 uh miþ newundjin seinamma. unte sijuþ anþar anþaris liþus. þvairhaiþ - þan
 27 sijaiþ jah ni fravaurkjaiþ. sunno ni disiggqai ana þvairhein izvara. ni gibiþ

ris, 15. verum veritatem facientes in caritate crescimus in eum haec omnia, qui est caput Christus,
 16. e quo omne corpus compactum, connexum per omnia vincula auxilii secundum opus in mensura unius
 quarumque partium augmentum corporis facit ad aedificationem suam in caritate. 17. Hoc nunc dico et
 testor in domino, ut amplius non ambuletis, sicut etiam alii gentiles ambulant, in vanitate sensus sui;
 18. tenebricosi intellectu existentes, alienati - a vita dei propter inscientiam, hanc existentem in iis, propter
 surditatem cordium suorum, 19. qui desperantes facti se ipsos dederunt impudicitiae, in operationem im-
 munditiae omnis, in avaritiam. 20. Verum vos non sic accepistis Christum; 21. si tamen eum audivistis et in
 eo edocti estis, sicut est veritas in Iesu, 22. ut deponatis vos secundum primam conversionem hunc vete-
 rem hominem, hunc corruptibilem secundum cupiditates deceptionis. 23. Re - autem novetis spiritu mentis
 vestrae 24. et induatis hunc novum hominem, hunc secundum deum creatum in iustitia et sanctitate veritatis.
 25. Propter quod deponentes mendacium loquamini veritatem quisque cum propinquo suo, nam estis alter al-
 terius membrum. 26. Irati autem sitis et ne peccetis; sol ne occidat super iram vestram; 27. ne date

4, 16. *gagahastiþ*] locus in cod. oblitteratus est; *gagahastiþ*, quod Cast. edidit, vocem gothicam non esse, iam Mssm. et Grim. l. l. p. 49 indicaverunt et veram lectionem coniectura invenerunt; ceterum Grim. etiam, quum gr. omn. ante illud verbum *xai* ponant, hanc particulam in *gagahastiþ* latere existimans *jah gahastiþ* legere maluit; quum vero prior huius verbi pars in cod. perspicuae legi posse videatur et particula copulativa sic omitti soleat (vid. 3, 12), *gagahastiþ* retinere voluimus.

4, 17. init. pergit cod. B.

4, 19. *usvenans vaurþanai*] desperantes facti,

I.

gr. ἀπηληγότες. — *faihufrikein*] cod. A ‡ *fai-
hufaikein*.

4, 23. *anuþ - þan niujaiþ*] vid. ad Mc. 14, 44.

4, 24. *jah gahamoþ*] cod. A *jag - gahamoþ*.

4, 25. *sijuþ*] estis, cod. A c. gr. omn. *sijum* (sumus).

4, 26. *þvairhaiþ - þan*] vid. ad M. 5, 37; ceterum *þan* (autem) ° gr. omn. — *disiggqai*] pro hac codicis B lectione cod. A rectius *disiggqai*, de qua varietate vid. ad Mc. 3, 13.

4, 27. *ni gibiþ*] ne date, cod. A et Cast. c. gr. *nih gibaiþ* (nec detis).

37

28 staþ unhulþin. sæci hlefi. þanascþs ni hlifai ak mais arbaidjai vaurkjands
 29 svesaim handum þiuþ ei habai dailjan þaurbandin. ainþun vaurde ubilaize us
 munþa izvaramma ni usgaggai ak þatei goþ sijai du timreimai galaubeinaiis ei
 30 gibai anst hausjandam. jah ni gaurjaiþ þena veiþan ahman guþs. þammei gasi-
 31 glidai sijuþ in daga uslauseinaiis. alla baitrei jah hatis jah þvairhei jah hropi jah
 32 vajamereins afvairpaidau af izvis miþ allai unseleia vairþaiduh miþ izvis
 misso seljai armahairtai fragibandans izvis misso svasve guþ in xristau fragaf
 5, 1. 2 izvis. vairþaiþ nu galeikondans guþa sve barna liuba jah gaggaiþ in friapvai
 svasve jah xristus frijoda uns jah atgaf sik silban faur uns hunsl jah sauþ
 3 guþa du daunai vopjai. aþþan horinassus jah allos unhrainiþos aiþþau faihu-
 4 frikei nih namnjaidau in izvis. svasve gadob ist veiþaim. aiþþau dvalavaurdei
 5 aiþþau saldra. þoei du þaurftai ni fairrinnand. ak mais aviliuda. þata auk
 viteiþ kunnandans þatei ^{wa}alizu hors aiþþau unhrains aiþþau faihufriks. þatei

locum diabolo. 28. Qui furatus - sit, amplius ne furetur, sed potius laboret operans propriis manibus bonum, ut habeat impertiri egenis; 29. ullum verborum malorum ex ore vestro ne exeat, sed quod bonum sit ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus. 30. Et ne contristetis hunc sanctum spiritum dei, quo signati estis in die liberationis; 31. omnis amaritudo et animositas et ira et clamor et maledictio abiciatur a vobis cum omni improbitate 32. fiatque cum vobis invicem boni, misericordes, condonantes vobis invicem, sicut deus in Christo condonavit vobis. 5, 1. Fiat igitur ^{similes deo}similes deo, uti filii cari, 2. et ambuletis in caritate, sicuti etiam Christus amavit nos et dedit se ipsum pro nobis sacrificium et victimam deo ad odorem bonum. 3. At adulterium et omnes immunditiae aut avaritia ne-quidem nominetur in vobis, sicut decorum est sanctis, 4. aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad necessitatem non pertinent, sed potius gratiae. 5. Hoc enim scite cognoscentes, quod quisque adulter aut impurus aut avarus, quod

4, 28. ak] sed, cod. A iþ (verum), vid. ad Cor. 1, 14, 20. — svesaim] propriis, ° gr. — þiuþ] gr. ante svesaim.

4, 29. sijai] sit, ° gr. omn. — galaubeinaiis] fidei, gr. χριστίας.

4, 30. veiþan ahman] ~ gr. omn. — þammei] cod. A c. gr. omn. in þammei.

4, 31. hropi] cod. A hropei.

4, 32. vairþaiduh] fiatque, gr. γλυσθη δὲ l. οὖν, quam utramque particulam a Goth. per *uh* suffixum interdum reddi, ad Joh. 18, 26 adnotavimus. — svasve] Goth. ° *xal*.

5, 2. friapvai] cod. A frijaþvai.

5, 3. namnjaidau] desinit cod. A. Notandum est autem, Gothum praecedentibus compluribus subiectis, in iisque uno plurali (*allos unhrainiþos*), verbum in singulari numero posuisse, quod non textu

graeco (ὁνομαζέσθω), qui omnia subiecta singularia habet, inductus fecisse existimandus est, quum etiam Neh. 5, 18 *lamba gavalida saiks jah gaisa gamanvida vas* (gr. ἐβύρωτο) *mis* scripserit. — *gadob*] sic cod. B; Cast. + *gadof*.

5, 4. init. Goth. ° ἢ ἀισχρότης, quod sine ullo dubio librarii errore excidit propter repetitionem particulae *aiþþau*, vid. ad Rom. 9, 15. — *aiþþau*] pr. aut, gr. *xal*.

5, 5. *alizu*] sic cod. B (*al'izu*); sed neque quod ipsi edidimus, nec *allu*, quod Cast., probari potest, nec Grim. l. l. p. 50 proposita coniectura *alls* hac verborum structura locum habet; est enim sententia negativa, quae neque *alls*, neque *wazak*, quod legere alicui in mentem venire possit, patitur; *ainþun* unum est, quod, nisi audacior videatur conatus, recte habet; hoc in iisdem sententiis pro

ist galingagude skalkinassaus. ni habaiþ arbi in þindangardjai xristaus jah
 6 guþa. ni manna izvis uslusto lausaim vaurdam. þairh þoei qimiþ hatis guþa
 7. 8 ana sinum ungalaubeinai. ni vairþaiþ nu gadailans im. vesuþ auk suman
 9 riqiz. iþ nu liubaþ in frauin. sve barna liuhadis gaggaiþ. aþþan akran liu-
 10 hadis ist in allai selein jah garaihtein jah sunjai. gakiusandans þatei sijai
 11. 17 vailagaleikaip frauin jah ni gamainjaiþ vaurstvam riqizis — — duþþe ni
 18 vairþaiþ unfrodai ak fraþjandans. va sijai vilja frauins. jah ni anadriggaiþ
 19 izvis veina. in þammei ist usstiurei. ak fulkaip in ahmin rodjandans izvis in
 psalmom jah hazeinim jah saggvina ahmeinain siggvandans in hairtam izva-
 20 raim frauin. aviliudondans sinteino fram allaim in namia frauins unsaris
 21 iesais xristaus attin jah guþa. ufhausjandans izvis misso in agisa xristaus.
 22. 23 qenes seinaim abnam ufhausjaina svasve frauin. unte vair ist haubiþ qenais
 24 svasve jah xristus haubiþ aikklesjons jah is ist nasjands leikis. akei svasve

est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et dei. 6. Ne homo vos concupiscat inani-
 bus verbis, per quae venit ira dei super filios incredulitatis. 7. Ne fiat nunc socii iis. 8. Fuistis
 enim aliquando tenebrae, verum nunc lumen in domino, uti filii luminis ambuletis. 9. At fructus
 luminis est in omni probitate et iustitia et veritate. 10. Probantes, quod sit bene-placitum domino
 11. et ne communicetis operibus tenebrarum — — 17. ideo ne fiat imprudentes, sed prudentes, quid
 sit voluntas domini, 18. et ne inebrietis vos vino, in quo est luxuria, sed impleamini in spiritu,
 19. loquentes vobis in psalmis et laudibus et cantibus spiritualibus, canentes in cordibus vestris do-
 mino, 20. gratias - agentes semper de omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi patri et deo,
 21. obedientes vobis invicem in timore Christi. 22. Uxores suis maritis obediant, sicut domino, 23. nam
 vir est caput uxoris, sicuti etiam Christus caput ecclesiae et is est servator corporis, 24. sed sicuti

παῖς ponitur etiam supra 4, 29 et Gal. 2, 16. —
 þatei — skalkinassaus] quod — servitus, gr. ὄς
 ἐστὶν εἰδωλολάτρης. Miramur, hic Grim. l. l. skal-
 kinassaus pro genitivo partitivo ab ist pendente ha-
 buisse (quod est cultus sc. pars, quod ad cultum
 pertinet) quae interpretandi ratio et textui graeco
 plane adversatur et simplicitatis laude caret; pe-
 tius ita statuendum est, skalkinassaus insolentiere
 forma positum esse pro skalkinassaus, cuius varieta-
 tis exempla ad Mc. 7, 32 collegimus, et Goth. cum
 codd. et veras. lat., quibuscumq. fere conspirat, ὅ
 ἐστὶν εἰδωλολατρεία legisse.

5, 6. uslusto] sic cod. B, quod librarii men-
 dum esse suspicamur pro uslusto, nam hoc respon-
 det graeco ἀπατάτω, vid. Rom. 7, 11. Cor. 2,
 11, 3. Timoth. 1, 2, 14. Skeir. 38, 3, 15; luston
 autem, quod ἐπιθυμείν significat, h. l. senari non

accommodatum est. — þoei] quae, gr. omn. ταῦτα
 γάρ, vid. ad 3, 1.

5, 7. vairþaiþ nu] ~ gr. omn.

5, 9. ist] est, ° gr. omn.

5, 11. vaurstvam] Goth. ° ἀκάρποις. — ri-
 qizis] desinit cod. B.

5, 17. pergat cod. A. — sijai] sit, ° gr. omn.

5, 18. anadriggaiþ] vid. ad L. 5, 39. —
 usstiurei] sic cod. A; Cast. + usiurei.

5, 19. in] pr. in, ° gr. — siggvandans] Goth.
 c. codd. ° καὶ ψάλλοντες. — hairtam] cordibus,
 gr. καρδία.

5, 20. attin — guþa] ~ gr.

5, 22. qenes] sic cod. A. h. l. et vs. 24 pro
 qeneis, cf. ad L. 10, 5. — ufhausjaina] obediant,
 gr. ὑποτάσσεται.

5, 23. jah] nec. et, ° gr.

25 aikklesjo ufhauseiþ xristu. sváh qenes abnam seinaim in allamma. jus vairos frijoþ qenins izvaros svasve jah xristus frijoda aikklesjon jah sik silban at-
 26. 27 gaf faur þo. ei þo gaveihadedi gabrainjands þvahla vatins in vaurda. ei ustauhi silba sis vulþaga aikklesjon ni habandein vamme aiþþau maile aiþþau
 28 wa svaleikaize ak ei sijai veiha jah unvarnna. sva jah vairos skulun frijon seinos qenins sve leika seina. sein silbins leik frijoþ. saei seina qen frijoþ
 29 jah sik silban frijoþ. ni auk manna wanhun sein leik fjaida ak fodeiþ ita
 6, 8 jah varmeiþ svasve jah xristus aikklesjon. — — taujiþ þiuþis. þata ganimiþ
 9 at frauin jafþe skalks jafþe freis. jah jus frauans þata samo taujaiþ vifra ins fraletandans im wotos vitandans þatei im jah izvis sama frauja ist in
 10 himinam jah viljahalþei nist at imma. þata nu anþar broþrjus meinai in-
 11 svinþjaiþ izvis in frauin jah in mahtai svinþeins is. gahamoþ izvis sarvam
 12 guþs ei mageiþ standan vifra listins unhulþins. unte nist izvis brakja vifra leik jah bloþ ak vifra reikja jah valdufnja vifra þans fairwu habandans

ecclesia obedit Christo, sic mulieres maritis suis in omni. 25. Vos viri, amate uxores vestras, sicuti etiam Christus amavit ecclesiam et se ipsum dedit pro hac, 26. ut hanc sanctificaret purificans lotionem aquae in verbo, 27. ut exhiberet ipse ~~sibi~~ gloriosam ecclesiam non habentem macularum, aut naevorum, aut quid talium, sed ut sit sancta et immaculata: 28. sic etiam viri debent amare suas uxores, uti corpora sua. Suum ipsius corpus amat, qui suam uxorem amat et se ipsum amat. 29. Non enim homo unquam suam carnem odit, sed nutrit eam et calefacit, sicuti etiam Christus ecclesiam. — 6, 8. — facit boni, hoc accipit a domino sive servus, sive liber. 9. Et vos, domini, hoc idem faciatis adversus eos, remittentes iis comminationes, scientes, quod iis et vobis unus dominus est in coelis et benevolentia - immerita non - est apud eum. 10. Hoc igitur alterum, fratres mei, corroboretis vos in domino et in virtute corroborationis eius. 11. Induite vos armis dei, ut possitis stare adversus dolos diaboli; 12. nam non - est vobis lucta contra carnem et sanguinem, sed contra imperia et potestates, contra hos mundum tenentes

5, 24. *xristu*] pro *xristau*, vid. ad L. 1, 54. — *abnam seinaim*] ~ gr.

5, 25. *jus*] vid. ad L. 6, 20.

5, 27. *ak ei*] Cast. † ict., nam gr. omn. ἅλλ' ἴνα legunt, cf. ad Cor. 2, 2, 4.

5, 28. *jah*] pr. etiam, ° gr. — *vairos skulun*] ~ gr. — *leika seina*] ~ gr. — *sein silbins leik frijoþ*] suum ipsius corpus amat, ° gr. omn.; Goth. c. vers. lat. a Sabat. edita. Ceterum pro *silbins* Cast. † *siabins*. — *frijoþ*] sec., gr. omn. ante *seina*. — *jah*] sec. et, ° gr. omn.

5, 29. *sein*] sic cod. A; Cast. † *seina*. — *ita*] gr. omn. post *varmeiþ*. — *aikklesjon*] desinit cod. A.

6, 8. pergīt cod. B.

6, 9. *jah jus frauans*] haec in cod. B † bis scripta sunt, vid. ad Cor. 2, 10, 12. — *fralētandans*] pergīt cod. A. — *im*] pr. iis, ° gr. omn. — *wotos*] comminationes, gr. omn. ἀπειλήν. — *im jah izvis*] iis et vobis, gr. καὶ ὑμῶν αὐτῶν. — *sama*] unus, gr. omn. ὁ.

6, 10. *nu*] igitur, ° gr. omn. — *insvinþjaiþ*] sic recte cod. A; cod. B † *insvinjaiþ*.

6, 11. *unhulþins*] sic cod. B; cod. A et Cast. *diabulans* (diabuli).

6, 12. *izvis*] vobis, gr. ἡμῖν. — *leik* — *bloþ*] ~ gr. omn.; Goth. c. Vulg. — *jah*] sec. et, gr. πρὸς.

13 riqizis þis víþra þe ahmeinona unseleins in þaim himinakundam. dupþe ni-
 14 mip sarva guþs ei mægeiþ andstandan in þamma daga ubilin jah in allamma
 15 gapaidodai brunjon garaihteins jah gaskohai fotum in manviþai aivaggeljons
 16 gavairþjis. ufar all andnimandans skildu galaubeinai. þammei maguþ allos
 17 arwaznos þis unseljins funiskos afwapjan. jah hilm naseinai nimaiþ jah
 18 meki ahmins. þatei ist vaurd guþs. þairh allos aihtronins jah bidos aihtron-
 19 dans in alla mela in ahmin jah du þamma vakandans sinteino in allai us-
 20 daudein jah bidom fram allaim þaim veiham jah fram mis ei mis gibaidau
 21 vaurd in usluka munþis meinis in balþein kannjan runa aivaggeljons. faur
 22 þoei airino in kunavedom ei in izai gadaursjau sve skuljau rodjan. ei jus
 23 viteiþ wa bi mik ist. wa ik tauja kanneiþ izvis allata tukeikus sa liuba
 22 broþar jah triggva andbahts in frauþin. þanei insandida du izvis dupþe ei
 23 kunneiþ wa bi ugk ist jah gaprastjai hairtona izvara. gavairþi broþrum

J. J. J. 80. 4. 1.

tenebrarum harum, contra haec spiritualia improbitatis in his coelestibus. 13. Ideo capite arma dei, ut possitis resistere in hoc die malo et in omni operantes stare. 14. Stetis igitur cincti lumbos vestros veritate et induti lorica iustitiae 15. et calceati pedibus in praeparatione evangelii pacis, 16. super omne accipientes scutum fidei, quo potestis omnia tela huius mali ignea extinguere, 17. et galeam salutis sumatis et gladium spiritus, quod est verbum dei, 18. per omnes rogationes et preces rogantes in omnia tempora in spiritu et ad hoc vigilantes semper in omni studio et precibus de omnibus his sanctis 19. et de me, ut mihi detur verbum in apertione oris mei in fiducia notificare mysterium evangelii, 20. pro quo legatus - sum in catenis, ut in eo audeam, ut debeam loqui, 21. ut vos sciatis, quid secundum me est; quid ego facio, notificat vobis omne Tucidus, hic carus frater et fidelis minister in domino, 22. quem misi ad vos ideo, ut cognoscatis, quid secundum nos est et consoletur corda vestra. 23. Pax fratribus

6, 14. *hupins*] lumbos, gr. omn. ὀσφύν; ceterum vid. ad Joh. 11, 44; num vero Cast. et Grim. l. l. p. 50 *brunjon* recte pro accusativo habuerint, admodum dubitamus; nam partem, in qua quid fit, Goth. c. graecis in accusativo ponere solet quidem, rem, qua quid fit, non solet; nos pro dativo habemus, licet Vulg. graecos secuta sit, quia verba induendi, vestiendi, semper cum dativo rei, si additur accusativus personae aut verbum in passivo ponitur, construantur; et insuper vid. Thess. 1, 5, 8 *gahamodai brunjon jah hilma*.

6, 16. *unseljins*] sic cod. A; cod. B et Cast. *unseleins*, quae lectio vix digna erat, quam Grim. l. l. p. 51 defendere studeret.

6, 18. *alla mela*] omnia tempora, gr. omn.

παντὶ καιρῷ, pro *alla* fortasse *allamma* scriptum fuit, id autem gr. accommodatum esset. — *vakandans*] cod. A *duvakandans*. — *sinteino*] semper, ° gr. — *in allai*] ° cod. A. — *bidom*] precibus, gr. omn. δεήσει.

6, 19. *vaurd*] desinit cod. A. — *meinis*] ^{de}cod. B; Cast. ‡ *meinai*.

6, 20. *kunavedom*] catenis, gr. omn. ἀλύσει. *skuljau*] cod. B ‡ *skulja*.

6, 21. *ei*] Goth. ° δέ et καί, deinde *jus* c. codd. ante *viteiþ* ponit. — *ik*] ego, ° gr. omn. — *kanneiþ* — *allata*] ~ gr. omn.

6, 22. *ugk*] brevior forma pro *ugkis*, uti *uns* pro *unsis*.

24 jah friapva miþ galaubeinai fram guþa attin jah frauþa iesu xristau. ansts
miþ allaim. þaiei frijond frauþan unsarana iesu xristu in unriurein. amen.

du aifaisium ustauh.

et caritas cum fide a deo patre et domino Iesu Christo. 24. Gratia cum omnibus, qui amant do-
minum nostrum Iesum Christum in incorruptione, amen.

Ad Ephesios explicit.

6, 24. *amen*] amen, ° gr.

Subscript. ° gr.; Goth. c. cod. D.

D u F i l i p p i s i u m .

1, 14 — ...tans broþre in frauin gatrauandans bandjom meinaim mais gadaursan
15 unagandans vaurd guþs rodjan. sumai raihtis jah in neiþis jah haifstais.
17 sumai þan in godis viljins xristu merjand. sumai þan in friapvai vitandans þatei
16 du sunjonai aivaggeljons gasatiþs im. iþ þatei us haifstai xristu merjand. ni
18 sviknaba munandans sik aglons urraisjan bandjom meinaim. wa auk.
þandei allaim haidum jappe inilon jappe sunjai xristus merjada. jah in þamma
19 fagino akei jah faginion duginna. unte vait ei þata mis gagaggiþ du ganistai
20 þairh izvara bida jah andstald ahmins xristaus iesuis bi usbeisnai jah venai

Ad Filippisios.

1, 14. — (pluri)mos fratrum in domino confidentes vinculis meis plus audere non-timentes, verbum dei loqui. 15. Alii quidem et propter invidiam et contentionem; alii autem propter bonam voluntatem Christum praedicant, 17. alii autem in caritate scientes, quod ad defensionem evangelii constitutus sum. 16. verum qui e contentione Christum praedicant, non sincere, putantes se afflictiones excitare vinculis meis. 18. Quid enim? dum omnibus modis sive praetextu, sive veritate Christus praedicatur, et in hoc gaudeo, sed etiam gaudere incipio, 19. nam scio, quod hoc mihi convenit ad salutem per vestram precationem et auxilium spiritus Christi Iesu, 20. secundum expectationem et spem

Adnotatio.

Quae de hac epistola supersunt, omnia in cod. B continentur, quae etiam in cod. A leguntur, suo loco indicabitur.

Inscript. deest; ceterum nos *filippisium*, non *filippesium*, quam scriptionem aliquis propter gr. *Φιλιππίσιος* expectaverit, edidimus e 4, 15 ubi id nomen proprium legitur.

1, 14. ...tans] fragmenta vocis *managistans*, uti explendum esse Cast. recte monet. — *guþs*] dei, ° gr.

1, 15. *haifstais*] cod. B et Cast. ‡ *haifstais*. — *þan*] Goth. c. cod. d ap. Mi. ° *caþ*.

1, 17. *iz*] *iz*, gr. *omni*. *iz*.

1, 16. *iþ þatei*] verum qui, gr. *ὅμν. οἱ δέ*; *subaudiendum est et si* [si] lectio codicis B proba est, quod non dubitamus, *ubi infra 1, 29.* post *ni sviknaba* est supplendum *merjand*; sed veremur, ne Goth. ipse h. l. eodem modo erraverit, quo Cor. 1, 10, 17 ubi etiam inter *oþ* et *oþ* non recte *distinxit*] — *aglons*] afflictiones, gr. *ὀμν. ἀλλήλων*. — *urraisjan*] excitare, gr. *ἐπιφέρειν*.

1, 18. *þandei*] dum, gr. *πλήν*; Goth. c. Vulg. — *duginna*] vid. ad L. 6, 25.

1, 19. *xristaus iesuis*] ~ gr. *ὀμν.*

meinam. unte ni in vaihtai gaaviskoþs vairþa ak in allai trauainai sve sinteino jah nu mikiljada xristus in leika meinamma jaþþe þairh 21 libain jaþþe þairh dauþu. aþþan mis liban xristus ist jah gasviltan ga- 22 vaurki. iþ jabai liban in leika þata mis akran vaurstvis ist jah wa þau 23 valjau. ni kann. aþþan dishabaiþs us þaim tvaim þanuh lustu habands and- 24 letnan jah miþ xristau visan. und filu mais batizo ist. aþþan du visan in 25 leika þaurftizo in izvara. jah þata triggvaba vaiþ þatei visa jah þairhvisa at allaim izvis du izvarai framgahtai jah fahedai galaubeinai izvaraizos 26 ei woftuli izvara biauknai in xristau iesu in mis þairh meinana qum aftra 27 du izvis. weh þatainei vairþaba aivaggeljons xristaus usmitaiþ ei jaþþe qimau jah gasaiwau izvis jaþþe aljaþro gahausjau bi izvis þatei standiþ in ainamma ahmin ainai saivalai samana arbaidjandans galaubeinai aivaggeljons. 28 jah ni in vaihtai afagidai fram þaim andastajam. þatei ist im ustaikneins 29 fralustais iþ izvis ganistais jah þata fram guþa. izvis fragiban ist faur xristu 30 ni þatainei du imma galaubjan ak jah þatei faur ina vinnan. þo samon haifst 2, 1 habandans. þoei gasaiwiþ in mis jah nu hauseiþ in mis. jabai wo nu gaþraf-

meas, nam non in re confusus fio, sed in omni fiducia, uti semper, etiam nunc magnificatus Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. 21. At mihi vivere Christus est et mori lucrum. 22. Verum si vivere in corpore hoc mihi fructus operis est et quid fortasse optem, non novi; 23. at coartatus ex his duobus: tunc cupiditatem habens solvi et cum Christo esse, per multum magis melius est; 24. at ad existendum in carne, magis -necessarium propter vos. 25. Et hoc fideliter scio, quod maneo et permaneo apud omnes vos ad vestrum progressum et gaudium fidei vestrae, 26. ut gloriatio vestra crescat in Christo Iesu in me per meum adventum rursus ad vos. 27. Certe solum digne evangelio Christi versemini, ut sive veniam et videam vos, sive aliunde audiam de vobis, quod statis in uno spiritu, una anima simul laborantes fidei evangelii 28. et non in re deterriti ab his adversariis, quod est iis demonstratio perditionis, verum vobis salutis, et hoc a deo. 29. Vobis datum est pro Christo non solum ad eum credere, sed etiam quod pro eo pati, 30. hanc eandem contentionem habentes, quam videtis in me et nunc auditis in me. 2, 1. Si quae igitur consola-

1, 21. *ist*] est, ° gr., sic vna. seqq.

1, 22. *ist*] vid. ad vs. 21. — *þau*] fortasse, ° gr. omn.

1, 23. *dishabaiþs*] coartatus, gr. omn. *ovv-éxouai*. — *þanuh*] tunc, ° gr. omn., nec sensui est accommodatum; si quis pro articulo haberi malit, ne sic quidem locus difficultate caret; nam articuli hic usus probari vix potest. — *habands*] Goth. c. codd. ° *eiþ*. — *filu*] Goth. c. codd. ° *ýáφ*. — *ist*] vid. ad vs. 21.

1, 24. *du visan*] Cast. † ict.

1, 25. *þairhvisa*] permaneo, gr. *συμπαρομεινω*. — *izvaraizos*] vestrae, ° gr. omn.; Goth. c. Syr. et Aethiop. verss. cf. etiam ad Cor. 1, 7, 16.

1, 27. *weh*] certe, ° gr. omn.; cf. Gal. 6, 12. — *qimau* — *gasaiwau*] veniam — videam, gr. omn. *ἐλθων* — *ιδων*. *Calaman* *þollus* *post gahausjan* *vid.*

1, 28. *afagidai*] gr. omn. ante in.

1, 29. *init*. Goth. ° *öti*. — *þatei*] *manifesto* *enere pro þata*.

steino in xristau jabai wo gaþlaihte friarþvos jabai wo gamainduþe ahmins
 2 jabai wo mildiþo jah gableiþeino. usfulleiþ meina fahed ei þata samo hug-
 3 jaip þo samon friarþva habandans samasaivalai samararþjai. ni vaiht bi haif-
 stai aipþau lausai haubeinai ak in allai hauneinai gahugdais anþar anþarana
 4 manands sis aushman. ni þo seina warjizuh mitondans ak jah þo anþaraize
 5. 6 warjizuh. þata auk fraþjaidau in izvis. þatei jah in xristau iesu. saei in guþa-
 7 skaunem visands ni vulva rahnida visan sik galeiko guþa. ak sik silban
 8 uslausida vlit skalkis nimands in galeikja manne vaurþans jah manaulja bigi-
 tans sve manna. gahaunida sik silban vaurþans ufhausjands attin und —
 22. 23 — þatei sve attin barn miþskalkinoda mis in aivaggeljon. þanuh nu venja
 24 sandjan. biþe gasaiwa. wa bi mik ist suns. aþþan gatraua in frauin þammei
 25 jah silba sprauto qima. aþþan þarb munda aipafradeitu broþar jah gavaurstvan

manudjai? cf. manul

tionum in Christo, si quod solatiorum caritatis, si quae communitatum spiritus, si quae lenitatem et misericordiarum, 2. explete meam gaudium, ut hoc idem cogitetis hanc eandem caritatem habentes, unanimes, idem-sentientes; 3. non quidquam secundum contentionem aut inanem exaltationem, sed in omni humilitate mentis alter alterum existimans se altiore; 4. non haec sua quisque considerantes, sed etiam haec aliorum quisque. 5. Hoc enim sentiatur in vobis, quod etiam in Christo Iesu, 6. qui in divina-forma existens non rapinam ratus est esse se similiter deo, 7. sed se ipsum inanem fecit, formam servi assumens, in similitudine hominum factus 8. et habitu inventus, ut homo; humiliavit se ipsum factus obediens patri usque — 22. — quod ut patri filius conservivit mihi in evangelio. 23. Hunc igitur spero mittere, quum video, quid de me est, statim. 24. At confido in domino, quod etiam ipse cito venio. 25. At necessarium existimavi Epafroditum, fratrem et cooperarium

2, 3. in allai] in omni, ° gr. omn. — *gahugdais* vid. ad Coloss. 3, 12. — *sis aushman*] ° gr. omn.; ceterum de *aushman* vid. ad J. 15, 18.

2, 4. *warjizuh*] sec. Cast. † *warwizuh*, ceteram gr. *ἕναστοι*.

2, 5. *fraþjaidau*] cod. B et Cast. † *fraiþjaidau*.

2, 6. *guþaskaunem*] Cast. nec div. edere debet, nec lectionis ita comparatae explicationem conari; ceterum rectius *gudaskaunem* (cf. *gudafaurhts*, *gudalans*, al.) scribendum esse, ille recte adnotat, cf. tamen *guda* J. 10, 34 et *guþa* Gal. 4, 8. — *galeiko*] similiter, gr. omn. *ἴσα*; hinc Cast. Excurs. ad h. l. p. 63, sqq. Gothorum arianismum demonstrari posse recte docet; Mæsm. Skeir. p. 73 in eo errat, quod *galeiks* et *samaleiks*, voces diversae significationis, nam altera graeco *ὁμοιος*, altera *ἴσος* respondet, pro synonymis habet; *galeiks* significationem aequalitatis habere non posse, cognoscitur e Skeir. p. 37, 6 *ni ibna nih galeiks*

(non aequalis, nec similis quidem). 46, 17 *ni ibnon ak galeika sverifa usgiban* (non aequalem, sed similem honorem tribuere.

2, 8. *attin*] patri, ° gr. omn.; Goth. c. Ambrst.

2, 22. *miþskalkinoda*] gr. omn. *ὄν* — *ἐδούλευσεν*.

2, 23. *þanuh*] Goth. ° *μέν*.

2, 24. *þammei*] Cast. a librario mendose pro *þatei* scriptum esse existimans, errat; est enim hic locus in iis, ubi Goth. particulae relativae *ei*, quum gr. sola coniunctione *ὅτι* utantur, pronomem demonstrativum a verbo enuntiatu primarii pendens praefigit; si igitur nunc dicit *gatraua þammei*, id ponit pro *gatraua þamma ei* (confido in eo, quod — *darauf dass*); sic L. 15, 6 *fagiþþ miþ mis þammei bigat* (*ὅτι εὐρον, darüber dass*) Mc. 4, 38 *niu kara þuk þizei fragistnam* (*ὅτι ἀπολλύμεθα, dessen dass*) 7, 18. 16, 4. J. 6, 5.

2, 25. *þarb*] sic cod. B et Cast; Specim. p. 12 † *þari*, Mæsm. Skeir. p. 169 † *þarbi*. —

jah gahlaian meinana ip izvarana apastulu jah andbaht þaurftais meinaizos
 26 sandjan du izvis. unte gairnjands vas allaise izvara jah unvuaands in þizei
 27 hawsidedup. ina siukan. jah auk siuks vas newa dauþau akai guþ ina gaar-
 maida. aþþan ni þatainei ina ak jah mik ei gaurcin ana gaurcin ni habau.
 28 smiumundos nu insandida ina ei gasaiwandans ina aftra faginoþ jah ik hla-
 29 soza sijau ufmunnands wa bi izvis ist. andnimaiþ nu ina in frauin miþ allai
 30 fahedai jah þans svaleikans sverans habaiþ. unte in vaurstvis xristaus und
 dauþu atnewida ufarmunnonds saivalai seinai ei usfullidedi izvar gaidv bi
 3, 1 mein andbahti. þata anþar broþrjus meinai faginoþ in frauin þo samaona izvis
 2 meljan mis sveþauh ni latei ip izvis þvastifa. saiwiþ þans hundans saiwiþ þans
 3 ubilans vaurstvjans saiwiþ þo gamaitanon. aþþan veis sijum bimeit veis ahmin
 guþa skalkinondans jah wopandans in xristau iesu jah ai in leika gatranam.
 4 jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai was anþar þugkeiþ trauan

et socium meum, verum vestrum apostalum et ministrum necessitatis meae, mittere ad vos. 26. Nam cupidas fecit omnium vestri et moestus, propter quod audivistis, eum aegrotare; 27. et enim aegrotus fecit prope mortem, sed deus eius misertus est; at non solum eius, sed etiam mei, ut moerorem super moerorem non habeam. 28. Studiosus tunc misi eum, ut videntes eum rursus gaudeatis et ego hilarior sim recordans, quid de vobis est. 29. Excipiat igitur eum in domino cum omni gaudio et hoc talis honoratos habeatis; 30. nam propter opus Christi usque ad mortem propinquavit, obliviscens animae suae, ut expleret vestram inopiam secundum meam ministrum. 3, 1. Hoc aliud, fratres mei, gaudete in domino; haec eadem vobis scribere, mihi quidem non molestia, verum vobis securitas. 2. Videte hos canes, videte hos malos operatores, videte hanc concisionem. 3. At nos sumus circumcisio, nos spiritu deo servientes et gloriantes in Christo Iesu et non in carne confidimus. 4. Et autem ego habens fiduciam etiam in carne, si quis alius putat fidere

izvarana] cod. B et Cast. † izvana; veram lectionem Cast. iam ad Specim. p. 12 indicavit. — apastulu] sic cod. B pro solito apastantu cf. L. 6, 13.

2, 26. in] incipit cod. A. — þizei] cod. A þike. — ina siukan] eum aegrotare, gr. *δτι ησθενησε*.

2, 27. þatainei ina] ~ gr. omni.

2, 28. smiumundos] quod Cast. adnotat, Gothica adverbis positivi gradus pro comparativo graeco uti, errat; nam smiumundos est adverbium comparativi gradus, vid. Grimm. III. 396, 1, quum adverbium positivi smiumundo sit, vid. Mc. 6, 25 et L. 1, 39. — gasaiwandans ina] ° cod. A. — ufarmunnands — Est] recordans — est, ° gr. omni., neque in ulla versione aut Patre vestigium huius adstantamenti reperimus. Cast. in adnotatione ad Specim. h. l. M. 9; 23 et L. 1, 3 comparavit, ulii

Goth. similia additamenta sponserit; sed nunc de illis locis tacendo illam prioris editionis adnotationem ipse improbavisse videtur, idque merito; nam quae illis locis praeter gr. auctoritatem adduntur, eorum est alia ratio.

2, 29. habaiþ] sic recte cod. A et Cast; cod. B † haibaip.

2, 30. ufarmunnonds] gr. παραβουλευσάμενος. — seinai] suae, ° gr. — gaidv] sic in codd legi, non gahiv, uti Cast. in Specim. ediderat, iam Msam. Skeir. p. 182 indicavit. — andnimaiþ] *αποδεξασθαι*, *αποδεξασθαι* est, gr. omni. *αποδεξασθαι*.

3, 1. izvis meljan]. ~ gr. omni.

3, 3. sijum] cod. A *vium*. — veis] sec. nos, gr. omni. *oi*. — jah ai] cod. A *jan - ai*. — gatranam] confidimus, gr. omni. *πεποιθότες*; ceteram cod. A *gatranam*, quam lectionem Cast. defendi quoque posse astatuat.

[3, 2. þo gamaitanon] *Γοθμ. I, 206, 17, 529* falso pro *gamath* dictam esse constat ab interpretibus, qui *κατασπερ* pro participio *habuisse*, quod ei via aliquis occiderat.

5 in leika. ik mais. bimsit ahtaudogs us knodai israelis kunjis baineiameinis
 6 haibraius us haibraium bi vitoda fareisaius. bi aljana vrakjands aikklesjon.
 7 bi garaihtein pizai sei in vitoda ist. visands usfairina, akei patei vas mis
 8 gavaurki. patuh rahnida in xristaus sleipa visan. apþan sveþauh all domja
 sleipa visan in ufarassaus kunþjis iesuis xristaus frauþins meinis. in þizei
 allamma gasleipþis in jah domja smarnos visan allata ei xristau du ga-
 9 vaurkja habau jah bigitaidau in imma ni habands meina garaihtein þo us
 vitoda ak þairh galaubein iesuis xristaus. sei us guþa ist garaihte ana galau-
 10 beinai du kunnan ina jah maht usstassais is jah gamainduþ þulaine is. miþ-
 11.12 kauriþs vas dauþau is. ei waiva gaqimau in usstassai us dauþaim. ni þatei
 ju andnemjau aiþþau ju garaihts gadomiþs sijau. apþan ik afargagga ei ga-
 13 fahau. in þammei gafahans varþ fram xristau. broþrjus ik mik silban ni þau
 14 man gafahan. apþan ain sveþauh þaim afta ufarmunnonds iþ du þaim þoei

in carne, ego magis. 5. Circumcisione octiduannus, e gente Israelis, generis Beniaminis, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Farisaeus, 6. secundum aemulationem persequens ecclesiam, secundum iustitiam hanc, quae in lege est, existens irreprehensus. 7. Sed quod fuit mihi lucrum, hoc arbitratus sum propter Christum damnatum esse. 8. At tamen omne iudico damnatum esse propter abundantiam cognitionis Iesu Christi, domini mei, propter quem omni punitus sum et iudico quisquillas esse omne, ut Christum ad lucrum habeam 9. et inveniar in eo non habens meam iustitiam hanc e lege, sed per fidem Iesu Christi, quae e deo est iustitia super fidem 10. ad cognoscendum eum et viam resurrectionis eius et societatem dolorum eius; cooneratus fui morte eius, 11. ut quomodo veniam in resurrectionem e mortuis, 12. non quod iam acceperim aut iam iustus iudicatus sim, at ego sequor, ut capiam, in quo captus fui a Christo. 13. Fratres, ego me ipsum non quidem puto capere, 14. at unum quidem horum retro obliviscens, verum ad haec, quae

3, 5. *bimsit*] accusativi graeco more, sed h. l. contra gr. auctoritatem positi, nunc novum genus (vid. ad Eph. 6, 14) habemus; gr. *περιτομή*, pro quo credi Goth. *περιτομή* nominativum cum Patribus graecis legisse, *ahtaudogs* adiectivum genere masculinum velat. — *anþar þugkeiþ*] ~ gr.

3, 5. *baineiameinis*] cod. A *bainiameinis*.

3, 6. *usfairina*] sic codd., aliis locis est *unfairina*, vid. Coloss. 1, 22. Thess. 1, 3, 13. 5, 23; de permutatione literarum *n* et *a* diximus ad M. 7, 23.

3, 7. *gavaurki*] *lucrum*, gr. omn. *κέρδη*. — *visan*] *esse*, ° gr. omn.

3, 8. *apþan sveþauh*] Goth. c. codd. ° *μὲν οὖν*. — *all domja*] ~ gr. omn. — *kunþjis*] sic codd.; Specim. ‡ *kunþjos*. — *iesuis xristaus*] ~ cod. A c. gr. omn., sic vs. seq. — *allata*] omne,

° gr. omn. — *xristau*] pro *xristu*, vid. ad Mc. 7, 32.

3, 9. *þo*] cod. A pronomen h. l. omissum post *ak* inserit. — *iesuis xristaus*] ~ cod. A, ceterum *iesuis* ° gr.; Goth. c. codd. b e 4 ap. Mi.

3, 10. *miþdauþiþs*] cooneratus, gr. *συμμορ- [gamainduþ] Cast. φούμενος*. — *vas*] *fui*, ° gr. omn. *þoaimi* ‡ *gamaindai*

3, 11. *waiva*] sic codd.; Specim. ‡ *wa swa*. — *we*] e, ° gr.

3, 12. *garaihte gadomiþs sijau*] iustus iudicatus sim, gr. *τεταλειωμαι*. — *ik*] *ego*, ° cod. A c. gr. omn. — *ei*] Goth. c. codd. ° *καί*. — *gafahan*] sic cod. A; cod. B et Cast. ‡ *gafahan*. — *þammei*] Goth. c. codd. ° *καί*.

3, 13. *þau*] *quidem*, ° gr. omn.; cod. A *nauh* c. codd. *is*, qui *οὐπω* legunt.

3, 14. *afta*] sic codd., non *aftra*, uti Massm. Skcir. p. 182 in *is scriptum esse dicit*.

faura sind mik uffänjands bi mundrein afargagga afar sigislauna þizos iupa
 15 laþonais guþs in xristau iesu. sva managai nu sve sijaima fullavitans. þata
 16 hugjaima jah jabai wa aljaleikos hugjiþ. jah þata izvis guþ andhuljiþ. aþþan
 sveþauh du þammei gasnevum ei samo hugjaima jah samo fraþjaima. samon
 17 gaggan garaideinai. miþgaleikondans meinai vairþaiþ broþrjus jah mundof
 18 izvis þans sva gaggandans svasve habaiþ frisaht unsis. unte managai gag-
 gand. þanzei ufta qaf izvis iþ nu jah gretands qiþa þans fijands galgins xri-
 19 staus. þizeei andeis vairþiþ fralusts. þize guþ vamba ist jah vulþus in skan-
 20 dai ize. þaiei airþeinaim fraþjand. iþ unsara bauains in himinam ist. þaproci
 21 jah nasjand usbeidam fraujan iesu xristu. saei inmaideiþ leika hauneinai
 unsaraizos du ibnaskaunjamma leika vulþaus seinis bi vaurstva. unte mag
 4, 1 jah ufhnaijvan sis alla. svaei nu broþrjus meinai liubans jah lustusamans.
 2 faheþs jah vaips meus sva standiþ in frauin. aiodian bidja jah syntykein

ante sunt, me extendens secundum scopum sequor post praemium huius superne vocationis dei in Christo Iesu. 15. Tam multi igitur quam simus perfecti, hoc sentiamus, et si quid aliter sentitis, etiam hoc vobis deus revelat. 16. At tamen, ad quod pervenimus, ut idem sentiamus et idem cogitemus, eadem ire regula. 17. Coimitatores mei fiatis, fratres, et observate vobis hos sic euntes, sicut habetis exemplum nos. 18. Nam multi eunt, quos saepe dixi vobis, verum nunc etiam flens dico hos osores crucis Christi, 19. quorum finis fit perditio, horum deus venter est et gloria in dedecore eorum, qui terrestria cogitant; 20. verum nostra habitatio in coelis est, unde etiam servatorem exspectamus dominum Iesum Christum, 21. qui immutat corpus humilitatis nostrae ad conformatum corpori gloriae suae, secundum opus; nam potest etiam subiicere sibi omnia. 4, 1. Itaque igitur, fratres mei cari et desiderati, gaudium et corona mea, sic state in domino. 2. Eodiam rogo et Syntycean

3, 15. *sijaima*] simus, ° gr. omn. — *wa*] addimus e cod. A, quum gr. omn. habeant; abesse tamen etiam poterat, vid. ad M. 25, 40. — *izvis guþ*] ~ gr. omn. — *andhuljiþ*] sic in cod. A quamquam oblitterato scriptum fuisse videtur, uti textus (*ἀποκαλύψει*) postulat pro *andhugjiþ*, lectione codicis B sine dubio falsa.

3, 16. *ei* — *fraþjaima*] ut — cogitemus, ° gr.; ceterum vid. ad Cor. 1, 9, 25. — *samon* — *garaideinai*] haec in cod. B (non A, uti Cast. adnotat) et apud Cast. omissa e cod. A hic posuimus; gr. ° *garaideinai*.

3, 17. *miþgaleikondans meinai*] vid. ad Cor. 1, 11, 1. — *jah mundof*] cod. A *jam - mundof*.

3, 19. *þizeei*] cod. A *þizeei*. — *vairþiþ*] fit, ° gr. omn. — *þize*] sic cod. B; cod. A et Cast. c. gr. omn. *þizeei* (quorum). — *ist*] est, ° gr. omn. — *vulþus*] cod. A *vulþaus*, vid. ad Mc. 7, 32.

3, 21. *leika*] pr. veremur, si Cast. recte legit, ne librarii mendo pro *leik* accusativo, quem postulat verbi *inmaidjan* constructio, sit scriptum. — *du ibnaskaunjamma leika*] haec verba ita construantur, ut *leika* ab *ibnaskaunjamma* pendeat, non cum eo sit coniungendum; *du ibnaskaunjamma* enim praedicati loco ponitur, quod *du* praepositione addita saepissime indicari, notum est; neque ita, uti Cast. voluit, Gotham *εις σύμμορφον* legere opus est opinari, legit ille potius, uti vulgo editur. — *vulþaus*] sic cod. A et Cast.; cod. B † *vusþaus*.

4, 1. *nu*] igitur, ° gr. omn. — *frauin*] Goth. ° *ἀγαπητοί*.

4, 2. *aiodian*] scribendum fait *aivandian* ad reddendum *Εὐόδιαν*, cf. *aiuxaristia*, *aiulangia*, *paraskaiue*, all.; at cf. *agnustus* pro *augustus*; nec desunt verba, in quibus e breve Gothus per e,

3 bidja þata samo fraþjan in frauin. jai jah þuk valiso bidja gajuko niþais
 þos þozei miþarbaididedun mis in aivaggeljon miþ klemaintau jah anþaraim
 4 gavaurstvam meinaim. þizeei namna sind in bokom libainais. nunu nu fagi-
 5 noþ in frauin sinteino. aftra qiþa faginof. anavilje izvara kunþa siai allaim
 6 mannam. frauja newa ist. ni vaihtai maurnaiþ ak in allai bidai jah aihtro-
 7 nai miþ aviliudam bidos izvaros kunþos sijaina at guþa. jah gavairþi guþs.
 8 þatei ufarist all ahane. fastaiþ hairtona jah leika izvara in xristau iesu.
 þata anþar broþrjus þiswah þatei ist sunjein þiswah þatei gariud þiswah
 þatei garaiht þiswah þatei veih þiswah þatei liubaleik þiswah þatei vai-
 9 lameri. jabai wo godeino. jabai wo hazeino. þata mitof. þatei jah galaiside-
 duþ izvis jah ganemuþ jah gahausideduþ jah gasewuþ in mis. þata taujaiþ
 10 jah guþ gavairþeis sijai miþ izvis. aþþan faginoda in frauin mikilaba. unte
 ju wan gapihuþ du faur mik fraþjan. ana þammei jah froþuþ aþþan ana-
 11 latidai vaurpuþ. ni þatei bi þarbai qiþau. unte ik galaisida mik. in þaimei im

rogo hoc ~~scilicet~~ cogitare in domino; 3. sane etiam te, optate rogo socie, iuva has, quae collaborave-
 runt mihi in evangelio cum Clemente et aliis operatoribus meis, quorum nomina sunt in libris vitae.
 4. Itaque nunc gaudete in domino semper, iterum dico, gaudete! 5. Modestia vestra cognita ait omnibus
 hominibus, dominus prope est. 6. Non rem curetis, sed in omni prece et rogatione cum gratiis preces
 vestrae cognitae sint apud deum, 7. et pax dei, quae superat omne mentium, servat corda et corpora
 vestra in Christo Iesu. 8. Hoc aliud, fratres, omne quod est verum, omne quod verecundum,
 omne quod iustum, omne quod sanctum, omne quod iucundum, omne quod laudabile, si quae
 bonitatum, si quae laudum, hoc cogitate; 9. quod etiam docuistis vos et accepistis et audi-
 vistis et vidistis in me, hoc faciatis et deus pacis sit cum vobis. 10. At gavisus - sum in
 domino valde, nam iam aliquando crevistis ad pro me cogitandum; in quo etiam cogitastis,
 at occupati fuistis. 11. Non quod secundum inopiam dicam, nam ego docui me, in quibus sum,

quod ω longo respondere solet, etiam exprimit; fortasse in eius libro *Εὐωδία* scriptum fuit, quod quidem in aliis factum esse videmus. — jah] cod. A jas.

4, 3. bidja] gr. omn. ante jah. — valiso — gajuko] ~ gr. — miþarbaididedun mis] gr. omn. post aivaggeljon. — miþ] Goth. c. codd. ° xai. — klemaintau] cod. A klaimaintau, citra solitam η vocalem reddendi consuetudinem, vid. ad M. 8, 28; ceterum Cast. ‡ klemaintaii et klaimaintaii. — sind] sunt, ° gr. omn.

4, 4. nunu nu] itaque nunc, ° gr. omn.; ceterum alteram harum particularum librarii incuria ab-undare suspicamus.

4, 5. anavilje] sic codd. pro anaviljei, vid.

ad L. 10, 5. — siai] cod. A (?) sijai. — ist] est, ° gr. omn.

4, 6. allai] quasi Goth. legit πᾶση; ἐν παντί esse debet in allamma. — aihtromai] Cast. ‡ aihtkonai. — aviliudam] gratiis, gr. omn. εὐχαριστίας, singulari numero.

4, 7 ufarist] desinit cod. A. — hairtona] Goth. ° ὑμῶν. — leika] corpora, gr. νοήματα.

4, 8. veih] sanctum, Goth. c. verss. latt. ἀγια pro ἀγνά legisse videtur. — godeino] Goth. c. verss. ° xai.

4, 9. gavairþeis] vid. ad L. 1, 23.

4, 10. du] ad fraþjan pertinet, vid. ad Rom. 11, 11.

12 ganohiꝑs visan. lais jah haunjan mik lais jah ufarassu haban. in allamma jah in allaim usꝑroꝑiꝑs im jah sads vairꝑan jah gredags jah ufarassau haban
 13. 14 jah ꝑarbos ꝑulan. all mag in ꝑamma insvinꝑjandin mik xristau. aꝑꝑan sve-
 15 ꝑauh vaila gatavideduꝑ gamainja briggandans meina aglon. aꝑꝑan vituꝑ jah jus filippisius ꝑatei in anastodeinai aivaggeljons ꝑan usiddja af makidonai. ni ainnohum aikklesjono mis gamainida in raꝑjon gibos jah andanemis alja
 16 jus afnai. unte jah in ꝑaissalauneikai jah ainamma sinꝑa jah tvaim andavizn
 17 mis insandideduꝑ. ni ꝑatei gasokjau giba ak gasokja ak... —

sufficiens esse; 12. scio etiam humiliare me, scio etiam abundantiam habere, in omni et in omnibus initiatus sum et satur fieri et famelicus et abundantiam habere et inopiam pati, 13. omne possum in hoc corroboranti me Christo. 14. At tamen bene fecistis communem reddentes meam afflictionem. 15. At scitis etiam vos, Philippisii, quod in initio evangelii, quum exii a Macedonia, non ulla ecclesiarum mihi communicavit in ratione doni et accepti, nisi vos soli. 16. Nam etiam in Thessalonice et una vice et duabus com meatum mihi misistis, 17. non quod quaeram donum, sed quaero fru(ctum) —

4, 12. *ufarassau*] pro *ufarassu*, vid. supra et cf. ad Mc. 7, 32.

4, 13. *xristau*] Christo, ° gr.

4, 14. *gamainja briggandans*] Cast. ‡ ict.

4, 15. *ainnohum*] sic cod. B et Cast. falso pro

ainnohun, vid. ad Gal. 5, 15. — *aikklesjono mis*] ~ gr. oma.

4, 16. *tvaim*] Goth. c. codd. ° *eiꝑ*.

4, 17. *ak...*] fragmentum vocis *akras*, uti Cast. recte explevit.

D u K a u l a u s s a i m.

1, 6. 7 — in sunjai. svasve ganemuþ af aipafrin þamma liubin gaskalkja unsa-
8 ramma. saei ist triggva faur izvis andbahts xristaus iesuis. saei jah gakan-
9 nida uns izvara friaþva in ahmin. duppe jah veis fram þamma daga ei hau-
sidedum ni weilaidedum faur izvis bidjandans jah aihtrondans ei fullnaiþ
10 kunþjis viljins is in allai handugein jah frodein ahmeinai. ei gaggaiþ vair-
þaba frauþins in allamma þatei galeikai. in allamma vaurstve godaize akran
11 bairandans in ufkunþja guþs in allai mahtai gasvinþidai bi mahtai vulþaus
12 is in allai usþulainai jah usbeisnai miþ fahedai eviliudondans attin saei la-
13 þoda izvis du dailai hlautis veiþaize in liuhada. saei galausida izvis us val-

A d C o l o s s e n s e s.

1, 6. — in veritate; 7. sicut accepistis ab Epafra, hoc dilecto conservitio nostro, qui est fidus pro vobis minister Christi Iesu, 8. qui etiam notificavit nobis vestrum amorem in spiritu. 9. Ideo etiam nos ab hoc die, quo audivimus, non cessavimus pro vobis orantes et precantes, ut impleamini cognitione voluntatis eius in omni sapientia et prudentia spirituali, 10. ut eatis digne domino in omni, quod placeat, in omni operum bonorum fructum ferentes in scientia dei, 11. in omni potentia corroborati secundum potentiam gloriae eius, in omni patientia et longanimitate cum gaudio, 12. gratias-agentes patri, qui vocavit vos ad partem sortis sanctorum in luce, 13. qui liberavit vos e pote-

A d n o t a t i o.

1, 6. in sunjai] incipit cod. B.

1, 7. svasve] Goth. c. codd. ° kai. — iesuis] ° gr. omn.; Goth. c. Vulg.

1, 9. þamma daga ei] sic pro þammei daga (ἦς ἡμέρας), uti loquitur Cor. 1, 11, 23. Gal. 5, 1. vid. tamen ad L. 1, 20.

1, 10. ei gaggaiþ] ut eatis, gr. omn. περὶ-

παῖσαι (ὑμᾶς), cf. 4, 6. — vairþaba] incipit cod. A. — bairandans] Goth. ° kai αυξανόμενοι. — in] tert. in, ° gr.

1, 12. saei laþoda] qui vocavit, gr. ἰκανώσαντι. — izvis] vos, gr. ἡμᾶς. — liuhada] Cast. ‡ liuhadaí.

1, 13. izvis] vos, gr. ἡμᾶς.

14 dufnja riqizis jah atnam in þiudangardja sunaus friapvos seinaios. in þammei
 15 habam faurbauht fralet fravaurhte. saei ist frisahts guþs ungasaiwanis fru-
 16 mabaur allaizos gaskaftais. unte in imma gaskapana vaurþun alla in himina
 jah ana airþai þo gasaiwanona jah þo ungasaiwanona japþe sitlos japþe frau-
 jinassjus japþe reikja japþe valdufnja. alla þairh ina jah in imma gaskapana
 17. 18 sind. jah is ist faura allaim jah alla in imma ussatida sind. jah is ist hau-
 biþ leikis aikklesjons. saei ist anastodeins frumabaur us dauþaim ei sijai in
 19 allaim is frumadein habands. unte in imma galeikaida alla fullon bauan
 20 jah þairh ina gafriþon alla in imma gavairþi taujands þairh bloþ galgins is
 21 þairh ina japþe þo ana airþai japþe þo ana himinam. jah izvis simle visan-
 22 dans framapidans jah fijands gahugdai in vaurstvam ubilaim. iþ nu gafri-
 þodai in leika mammons is þairh dauþu du atsatjan izvis veihans jah un-
 23 vammans jah unfairinans faura imma. jabai sveþauh þairhvisiþ in galaubeinai
 gapvastidai jah gatulgidai jah ni afvagidai af venai aivaggeljons þoei hausi-
 deduþ sei merida ist in alla gaskaft þo uf himina. þizoei varþ ik pavlus

state tenebrarum et accepit in regnum filii amoris sui, 14. in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, 15. qui est imago dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae. 16. Nam in eo creata fuerunt omnia in caelo et super terram, haec visibilia et haec invisibilia sive throni, sive dominationes, sive regna, sive potestates, omnia per eum et in eo creata sunt. 17. Et is est ante omnia et omnia in eo composita sunt, 18. et is est caput corporis ecclesiae, qui est principium, primogenitum: e mortuis, ut sit in omnibus is primatum tenens. 19. Nam in eo placuit omnem plenitudinem habitare, 20. et per eum reconciliare omnia in eo, pacem faciens per sanguinem crucis eius: per eum, sive haec super terram, sive haec super coelos. 21. Et vos quondam existentes alienatos et inimicos sensu in operibus malis, 22. verum nunc reconciliati in corpore carnis eius per mortem ad exhibendum vos sanctos et immaculatos et inculpato ante eum; 23. si quidem permanetis in fide firmati et stabiliti et non moti a spe evangelii, quod audivistis, quod praedicatum est in omnem creaturam hanc sub coelo, cuius factus - sum ego Paulus

1, 14. *fravaurhte*] cod. B et Cast. † *fravaurhte*, cf. ad M. 5, 15; codex A h. l. oblitteratus est.

1, 15. *ungasaiwanis*] sic (pro usitatore *ungasaiwanis*, vid. Cor. 2, 4, 4) in cod B; cod. A plane delecticius est. CAST.

1, 16. *himina*] coelo, cod. A c. gr. omn. praeter h. sp. Mi. *himinam* (caelis); ceterum Goth. etiam *zá* cum codd. omisisse videtur. — *jah þo*] cod. A *japþ - þo*.

1, 20. *imma*] eo, Goth. c. verss. latt. *αὐτόν* pro *αὐτόν* legisse videtur, sic vs. 22. — *ana*] sec. super, Goth. c. codd. *ἐπί* legit.

1, 21. *nu*] vid. ad Rom. 7, 6. — *gafriþodai*] reconciliati, gr. *ἀποκατήλαξεν*.

1, 22. *mammons*] carnis, sic Castillionaeo in cod. B scriptum esse videtur; cod. A h. l. adeo est exesus, ut inde alterius lectionem confirmare non ausus sit. Quum Cor. 1, 8, 13 *κρέας*, verbum cognatae significationis, per *mimz* translatum sit, codd. acrius inspicienti aut h. l. aut Corinth. l. l. lectionem erutum iri speramus, quae verba forma sibi similia exhibebit. — *is*] vid. ad vs. 20.

1, 23. *in*] pr. in, ° gr. — *gapvastidai - gatulgidai*] ~ cod. A.

24 andbahts. nu fagino in þaimei vinna faur izvis jah usfullja gaidva aglono
 25 xristaus in leika meinamma faur leuk is. þatei ist aikklesjo. þizezei varþ ik
 andbahts bi ragina guþs. þatei giban ist mis in izvis du usfulljan vaurd guþs.
 26 runa sei gafulgina vas fram aivam jah fram aldim iþ nu gasvikunþida varþ
 27 þaim veiham is. þaimei vilda guþ gakannjan gabein vulþaus þizos runos in
 28 þindom. þatei ist xristus in izvis vens vulþaus. þanei veis gateiham talzjan-
 dans all manne jah laisjandans all manne in allai handugein ei atsatsjaima
 29 all mame fullavitan in xristau iesu. du þammei arbaidja usdaudjands bi
 2, 11 vaurstva þatei innane usvaurkeiþ in mis in mahtai. — — fravaurhte leikis
 12 in himaita xristaus. miþganavistrodai imma in daupeinai. in þizezei jah miþ-
 13 urrisuþ þairh galaubein vaurstvis guþs. saei urraisida ina us dauþaim. jah
 izvis dauþans visandans missadedim jah unbimaita leikis izvaris miþgaqivida
 14 miþ imma fragibands uns allos missadedins. afsvairbands þos ana uns vad-

minister. 24. Nunc gaudeo, in quibus patior pro vobis et expleo quae-desunt afflictionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia, 25. cuius factus-sum ego minister secundum constitutionem dei, quae data est mihi in vos ad explendum verbum dei, 26. mysterium, quod absconditum fuit a saeculis et ab aetatibus, verum nunc manifestatum fuit his sanctis eius, 27. quibus voluit deus notificare divitias gloriae huius mysterii in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae, 28. quem nos praedicamus admonentes omne hominum et decentes omne hominum in omni sapientia, ut exhibeamus omne hominum perfectum in Christo Iesu, 29. ad quod laboro certans secundum opus, quod intus operatur in me in virtute. 2, 11. — — peccatorum carnis in circumcissione Christi. 12. Consepulti ei in baptismo, in quo etiam consurrexistis per fidem operis dei, qui suscitavit eum e mortuis 13. et vos mortuos existentes delictis et praeruptio carnis vestrae convivificavit cum eo, ignescens nobis omnia delicta, 14. obliterans haec de nobis chi-

1, 24. usfullja] expleo, Goth. c. codd. ἀνα-
 πληρῶν pro ἀναναπληρῶν legisse videtur. — gaidva]
 Cast. † gaidul.

1, 26. nu] vid. ad Rom. 7, 6.

1, 27. gabein] divitias, gr. τίς ὁ πλοῦτος.
 — þatei] quod, gr. ὅς.

1, 28. iesu] Iesu, ° gr.

1, 29. þammei] Goth. ° καί. — bi] desinit
 cod. B. — vaurstvi] Goth. ° αὐτοῦ. — innana
 usvaurkeiþ] sic e certa coniectura edidimus; Cast.
 postquam edidit innana vaurkeiþ, iterum inspecto
 codice innu...svaurkeiþ scriptum esse ei vi-
 detur, quamquam locus oblitteratus sit. Usvaurk-
 jan enim pro simplici vaurkjan etiam Eph. 6,
 13 invenitur; deinde innana, quod superstites
 reliquiae suadeant et quod ab Cast. Rom. 7, 22. Cor.
 2, 4, 16 et Eph. 3, 16 editum est, propterea in
 textu non posuimus, quia, uti Grim. W. J. LXX.

I.

p. 31 loco epistolae ad Ephesios divina conie-
 ctura invenit, non sic, sed innuna (interior) in
 codd. legitur; neque igitur innuna adverbii forma
 esse potest, sed innana vel inna, quod Grim.
 omisit, qui l. l. Cor. 2, 4, 16 sa innuna sibi pro-
 bavit et eodem modo dictum esse existimavit, quo
 quod sequitur sa utana. Hac occasione usi etiam
 Rom. 7, 22 innumin pro innunin scribendam esse
 monemus. — mahtai] desinit cod. A.

2, 11. fravaurhte] peccatorum ° gr.; pergit cod. B.

2, 13. visandans] Goth. c. codd. ° ἐν. —
 miþgaqivida] Goth. c. codd. ° ὁμας.

2, 14. ana] cod. B † ama. — seinaim] suis,
 ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. — þatei vas] ex-
 spectavimus þizezei vensum propter vadjabokos;
 quum Goth. graeca ὁ ἦν ὑπεραντίον ad praecedens
 χειρόγραφον referenda esse, non satis diligenter re-
 putavisset, ei graeci textus imitatio nunc erroris sui

jabokos raginam seinaim. p̄atei vas andaneip̄o uns jah p̄ata usnam us midu-
 15 mai ganagljands ita du galgin. andhamonds sik leika reikja jah valdufnja
 16 gatarhida balp̄aba gablaupjands þo bairhtaba in sis. ni manna nu izvis bi-
 domjai in mata aip̄pau in dragka aip̄pau in dailai dagis dulþais aip̄pau ful-
 17 hpe aip̄pau sabbatum. p̄atei ist skadus þize anavairþane ip̄ leuk xristaus.
 18 ni washun izvis gajiukai viljands in hauneinai jah blotinassau aggile. p̄atei ni
 19 saw ushafjands sik svare ufblesans fram fraþja leikis seinis jah ni habands
 haubip̄. us þammei all leuk þairh gavissins jah gabindos auknando jah þei-
 20 hando vahseip̄ du vahstau guþs. jabai gasvultuþ miþ xristau af stabim þis
 21 fairwaus. wa þanaseip̄s sve qivai in þamma fairwau urredip̄. ni teikais ni
 22 atsnarpjais ni kausjais. p̄atei ist all du riurein. þairh p̄atei is brukjaidau bi
 23 anabusnim jah laiseinim manne. þoei sind sveþauh vaurd habandona handu-
 geins þuhtaus in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leikis ni in

rographa decretis suis, quod fuit contrarium nobis, et hoc tulit e medio, affigens id ad crucem, 15. exuens se carne regna et potestates defamavit audacter abrogans haec palam in se. 16. Ne homo nunc vos iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi aut pleniluniorum aut sabbatis, 17. quod est umbra horum futurorum, verum corpus Christi. 18. Ne quisquam vos palma - fraudet volens in humilitate et cultu angelorum, quod non vidit extollens se frustra inflatus a mente carnis suae 19. et non habens caput, ex quo omne corpus per nexus et ligaturas auctum et alitum crescit ad incrementum dei. 20. Si mortui - estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid amplius ut vivi in hoc mundo decernitis? 21. Ne tangas, ne adedas, ne gustes, 22. quod est omne ad corruptionem, per quod id adhibeatur secundum praecepta et doctrinas hominum, 23. quae sunt quidem rationem habentia sapientiae opinionis in observatione et humilitate cordis et non - temperatione corporis, non in

causa fait; idque ei non semel tantum accidit. — *usnam*] cod. B et Cast. † *usman*. — *galgin*] cod. B per compendium *ggin* exaratum habet.

2, 15. *leika*] carne, ° gr., qui habent (σάρκα), emittunt τὰς ἀρχάς et eorum ratio verba coniungendi prorsus alia est, uti e versione latina nostra cognosci potest; c. Goth. vers. Syr. et Patr. latt. conspirant. — *gablaupjands þo bairhtaba*] abrogans haec palam, gr. omn. θραμβέουσας αὐτοῦς; αὐτός c. Goth. cod. k ap. Mi. legit.

2, 16. *dagis*] diei, ° gr. omn. — *fullipe*] pleniluniorum, gr. omn. νομηνίας; quum et novilunia et plenilunia Germanis sacra haberentur tempora (cf. Tacit. German. 11. Caes. de bell. Gall. 1, 50. Grimm deutsche Mythol. p. 404 sqq.), mirari aliquis potest, cur interpres nunc contra graeci textus auctoritatem plenilunia posuerit; sed inde ple-

nilunia noviluniis solemniora fuisse discimus, quod ipsum etiam apud Saxones fuisse, Beda de temporum ratione cap. 13 indicat. — *sabbatum*] sabbatis, gr. omn. σαββάτων vel σαββάτω.

2, 20. *þis*] cod. A pergit. — *þanaseip̄s*] adhuc, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. Vulg. et Patr. latt.

2, 21. *ni*] see. et tert., cod. A *ni*. — *atsnarpjais* — *kausjais*] ~ gr. omn.

2, 22. *laiseinim*] sic codd.; Cast. † *laiseinim*.

2, 23. *sveþauh vaurd*] ~ gr. omn. — *þuhtaus*] opinionis, ° gr. omu.; Goth. hoc additamento perversam vel ineptam sapientiam indicare voluisse videtur. — *fastubnja*] observatione, gr. ἐθελοθρησκεία. — *hairtins*] cordis, ° gr.; sunt quidem codd., qui τοῦ νοῦς addant, sed vid. ad 3, 12. — *unfreideinai*] sic cod. A; cod. B et Cast. † *unfreidoi*, vid. ad Rom. 9, 30.

3, 1 sveriþo wizai du soþa leikis. jabai nu miþurrisuþ xristau. þoei iupa sind
 2 sokeiþ. þarei xristus ist in taihsvai guþs sitands. þaimei iupa sind fraþjaiþ
 3 ni þaim þoei ana airþai sind. unte gadauþnodeduþ jah libains izvara gaful-
 4 gina ist miþ xristau in guþa. þan xristus svikunþs vairþiþ libains izvara.
 5 þanuh jah jus bairhtai vairþiþ miþ imma in vulþau. dauþeiþ nu liþuns izva-
 rans þans þaiei sind ana airþai horinassu unhrainein vinnon lustu ubilana jah
 6 faihugeironi. sei ist galiugagude skalkinassus. þairh þoei qimiþ hatis guþs ana
 7 sunum ungalaubeinai. in þaimei jah jus iddjeduþ simle. þan libaideduþ in
 8 þaim. iþ nu aflageiþ jah jus þo alla hatis þvairhein unselein anaqiss aglaiti-
 9 vaurdein. us munþa izvaramma ni usgaggai. ni liugaiþ izvis misso afslaupt-
 10 jandans izvis þana fairnjan mannan miþ tojam is jah gahamoþ niujamma
 11 þamma ananividin du ufkunþja bi frisahtai þis saei gaskof ina. þarei nist
 kreks jah iudaius. bimaht jah faurafilli. barbarus jah skyþus. skalks jah freis.
 12 ak alla jah in allaim xristus. gahamoþ izvis nu sve gavalisai guþs veihans
 jah valisans brusts bleiþein armahairteiu selein haunein a... qairrein usbeis-

honor aliquo ad saturitatem carnis. 3, 1. Si igitur consurrexistis Christo, quae supra sunt, quaerite, ubi Christus est in dextra dei sedens; 2. quae supra sunt, cogitate, non haec, quae super terram sunt; 3. nam mortui - estis et vita vestra abscondita est cum Christo in deo. 4. Quum Christus manifestus fit, vita vestra, tunc etiam vos manifesti fitis cum eo in gloria. 5. Occidite igitur membra vestra haec, quae sunt super terram, adulterium, impuritatem, libidinem, cupiditatem malam et avaritiam, quae est idolorum servitus; 6. per quae venit ira dei super filios incredulitatis, 7. in quibus etiam vos ivistis olim, quum vixistis in his. 8. Verum nunc deponite etiam vos haec omnia: iram, animositatem, improbitatem, convicium, impudicum - sermonem; ex ore vestro ne exeat. 9. Ne mentiamini vobis invicem, exuentes vobis hunc antiquum hominem cum factis eius 10. et vestite novo, hoc renovato ad cognitionem secundum imaginem huius, qui creavit eum. 11. Ubi non - est Graecus et Iudaeus, circumcisio et praepntium, barbarus et Scythus, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus. 12. Induite vobis igitur, ut electi dei sancti et electi, viscera, commiserationem, misericordiam, probitatem, humilitatem m(entis), mansuetudinem, patien-

3, 1. þarei] cod. A þar (ibi).

3, 4. izvara] vestra, gr. ἡμῶν. — þanuh] sic codd., nec B þannu, nec A þannuh, uti Cast. edidit et adnotavit. — miþ imma] gr. ante bairhtai.

3, 5. horinassu] cod. A horinassau, vid. ad Mc. 7, 32. — vinnon] cod. A vinna. — ubilana] sic recte cod. A; cod. B † ubila. — sei] [neque praecedenti faihugeironi, quod genere est neutrum, neque sequenti skalkinassus masculino illud pronominis femininum accommodatum est; idem vitium Goth. iterum committit, quod ad 2, 14 notavimus]

3, 8. nu] vid. ad Rom. 7, 6. — izvaramma] desinit cod. A. — ni usgaggai] ne exeat, ° gr. omn. praeter cod. G. Goth. conspirat cum loco parallelo Eph. 4, 29.

3, 10. gahamoþ] vestite, gr. omn. ἐνδυσάμενοι.

3, 11. jah] tert. et quart. et, ° gr.

3, 12. bleiþein] commiserationem, gr. omn. οἰκτιρμοῦ vel οἰκτιρῶν; quod deinde Goth. armahairteiu (misericordiam) addit, ° gr. omn. et glossam ad verbum bleiþein in textum illatam esse iudicamus. — a...] praeter hanc literam Cast. propter

13 nein. þulandans izvis misso jah fragibandans silbans. jabai vas vīþra vana
 14 habai fairina svasve jah xristus fragaf izvis sva jah jus taujaiþ. aþþan ufar
 15 alla friaþva. sei ist gabindi ustauhtais. jah gavairþi guþs svignjaiþ in hairtam
 izvaraim. in þammei jah laþodai vesuþ in ainamma leika jah aviliudondans
 16 vairþaiþ. vaurd xristaus bauai in izvis gabigaba. in allai handugein jah fro-
 dein ahmeinai laisjandans jah talzjandans izvis silbans psalmom hazineim
 17 saggvam ahmeinaim in anstai siggvandans in hairtam izvaraim frauþin. all
 þiswah þatei taujaiþ in vaurda aiþþau in vaurstva. all in namin frauþins iesuis
 18 aviliudondans guþa attin þairh ina. jus qinons ufhausjaiþ vairam izvaraim
 19 sve gaqimiþ in frauþin. vairos frijoþ qenins izvaros jah ni sijaiþ baitrai
 20 vīþra þos. barna ufhausjaiþ fadreinam bi all. unte þata vaila galeikaiþ ist
 21 in frauþin. jus attans ni gramjaiþ barna izvara du þvairhein ei ni vairþaina

tiam, 13. tolerantēs vos invicem et condonantes ipsi; si quis adversus quem habeat querelam, sicut etiam Christus condonavit vobis, sic etiam vos faciatis. 14. At super omnia amorem, qui est vinculum perfectionis; 15. et pax dei exsulet in cordibus vestris, in quo etiam vocati fuistis in uno corpore et grati fiatis; 16. verbum Christi habitet in vobis largiter, in omni sapientia et prudentia spirituali docentes et admonentes vos ipsos psalmis, laudibus, cantibus spiritualibus in gratia caentes in cordibus vestris domino. 17. Omne quodcumque quod faciatis in verbo aut in opere, omne in nomine domini Iesu grati deo patri per eum. 18. Vos uxores, pareatis viris vestris, ut convenit in domino; 19. viri, amate uxores vestras et ne sitis acerbi contra has; 20. filii, pareatis parentibus secundum omne, nam hoc bene placitum est in domino; 21. vos patres, ne sollicitetis filios vestros ad animositatem, ut non fiant

lituram membranae nihil conspicere potuit; in annotatione *ahins* supplendum esse suspicans, verum tetigisse nobis videtur, nam sic *ταπεινοφροσύνη* etiam Philipp. 2, 3 per *hauneins gahugdais* et supra 2, 23 per *hauneins hairtins* convertitur, quorum altero loco codd. *τοῦ νοός* additum habent, cui voci, aut si Gothus non legit, eius sensui optime respondet, uti *gahugds* et *hairto*, sic *aha*, vid. Philipp. 4, 7. Tit. 1, 15.

3, 13. *vīþra*] Cast. ‡ *vīþka*. — *tauþjaiþ*] faciatis, ° gr.

3, 14. *alla*] Goth. ° *τούτοις*.

3, 15. *guþs*] dei, gr. *Χριστοῦ*. — *svignjaiþ*] vid. ad Thessal. 1, 4, 14.

3, 16. *jah frodein ahmeinai*] et prudentia spirituali, ° omn. gr. et verss.; efficitur hoc additamento, nisi ex alio loco huc translatum est, amplificatio notionis, cuius figurae exempla ad Cor. 1,

9, 25 collegimus; *ahmeinai* autem h. l. Goth. ex eodem fonte hausisse videtur, unde 1, 28 codd. graeci et verss., quibuscum Goth. fere semper consentire solet, *πνευματικῆ* duxerunt. — *psalmom*] Goth. c. codd. et h. l. et ante *saggvam* ° *xai*. — [*frauþin*] domino, gr. *θεῷ*.

3, 17. init. et deinde post *guþa* Goth. c. codd. ° *xai*.

3, 18. *jus*] vos, vid. ad L. 6, 20. — *izvaraim*] vestris, ° gr., cf. ad Cor. 1, 7, 16.

3, 19. *izvaros*] vestras, ° gr.

3, 20. *ist*] gr. ante *vaila*.

3, 21. *du þvairhein*] errat Cast. dicens *ds þvairhein* superfluum esse, quia *gramjan* proprie *ἐρεθίζειν* significet; nam quod additum est *ds þvairhein* (ad iram) verbo *gramjan* (sollicitare), eo comprobatur Goth. non *ἐρεθίζετε*, sed c. codd. *παροργίζετε* legiisse.

[*saggvam*] *die cod. B. Cast. ‡ saggvam*.

22 in unlustau. þevisa ufhausjaiþ bi all leika frauþam ni in augam skalkiuon-
 23 dans sve mannam samjandans ak in ainfalþein hairtins ogandans guþ. þiswah
 24 þatei taujaiþ us saivalai vaurkjaiþ sve frauþin ni mannam vitandans þatei af
 25 frauþin nimip andalauni arbjis. unte frauþin xristau skalkinoþ. sa auk ska-
 4, 1 þuila andnimip þatei skoþ jah nist viljahalþei at guþa. jus frauþans garaiht
 jah ibnassu þevisam atkunnaip vitandans þatei aihuþ jah jus frauþan in himi-
 2. 3 nam. bidai haftjandans izvis vakandans in izai in aviliudam. bidjandans sa-
 mana jah bi uns ei guþ uslukai unsis haurd vaurdis du rodjan runa xristaus
 4. 5 in þizei jah gabundans im. ei gabairhtjau þo svasve skuljau rodjan. in han-
 6 dugein gaggaiþ du þaim uta þata mel usbugjandans. vaurd izvar sinteino in
 anstai salta gasuqoþ siai ei viteip waiva skuleip ainwarjammeh andhafjan.
 7 þatei bi mik ist all gakanneip izvis tykekus sa liuba broþar jah triggva and-
 8 bahts jah gaskalki in frauþin. þanei insandida du izvis duþþe ei kunnjai wa
 9 bi izvis ist jah gabrafstjai hairtona izvara mip aunisimau þamma liubin jah
 triggvin broþr. saei ist us izvis. þaiei all izvis gakannjand þatei her ist.

sic. cod. B.

V. J. J. 268 ?

in aegritudine; 22. servi, pareatis secundum omne corpore dominis, non in oculis servientes, ut hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes deum. 23. Quodcumque quod faciatis, ex animo operemini ut domino, non hominibus, 24. scientes, quod a domino accipitis mercedem hereditatis, nam domino Christo servitis. 25. Hic enim noxius accipit, quod nocuit, et non est favor apud deum. 4, 1. Vos domini iustitiam et aequitatem servis praestate, scientes, quod habetis etiam vos dominum in coelis. 2. Rogationi adiungentes vos, vigilantes in ea in gratibus: 3. rogantes simul etiam pro nobis, ut deus aperiat nobis ostium verbi ad dicendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, 4. ut manifestem hoc, sicuti debeam loqui; 5. in sapientia eatis ad hos foris, hoc tempus redimentes. 6. Verbum vestrum semper in gratia sale conditum sit, ut sciatis, quomodo debeatis unicuique respondere. 7. Quod secundum me est, omne notificat vobis Tyceus, hic carus frater et fidus minister et conservitium in domino, 8. quem misi ad vos ideo, ut cognoscat, quid de vobis est, et consoletur corda vestra, 9. cum Onisimo, hoc caro et fido fratre, qui est e vobis, qui omne vobis notificant, quod hic est.

3, 22. *leika frauþam*] Cast. † ict., nam *leika* respondet graeco κατά σάρκα, quod quidem addita *bi* praepositione reddendum erat, et aegre etiam *þaim* articulum desideramus (*þaim bi leika frauþam*). — *guþ*] deum, gr. κύριον.

3, 23. init. Goth. c. codd. ° καὶ πᾶν. — *frauþin*] Goth. ° καὶ. [aust. l. omni, gr. δ.

3, 25. [*viljahalþei*] cod. B et Cast. † *viljahalþein*, vid. Eph. 6, 9. — *at guþa*] apud deum, ° gr.

4, 1. *aihuþ*] gr. omn. post *jus*.

4, 2. *haftjandans*] adiungentes, gr. omn. προσκαρτεροῦντες, praeter cod. Colb. 7 ap. Mill. — *aviliudam*] gratibus, gr. omn. ἐνχαριστία.

4, 4. *svasve*] pergīt cod. A.

4, 5. *þata*] ° cod. A.

4, 6. *izvar*] Cast. † *izvak*. — *gasuqoþ*] sic codd., nec cod. A *gasukoþ*, uti Cast. adnotavit; in cod. Arg. bis (Mc. 9, 50. L. 14, 34) *gasupon* eodem sensu legitur. — *siai*] cod. A *sijai*, quod gr. omn. omittunt. — *ei viteip*] ut sciatis, gr. omn. σιδέσαι; Goth. c. Vulg.

4, 7. *tykekus*] cod. A *tykeikus*.

4, 9. *liubin* — *triggvin*] ~ gr. — *þaiei*] qui, ° gr.; Goth. c. cod. D *oi*.

10 goleiþ izvis areistarkus sa miþfrahunþana mis jah markus gadiliggs barnabins.
 11 du þanei nemuþ anabusnins. jabai qimai at izvis. andnimaiþ ina. jah iesus
 saei haitada justus þaiei sind us bimaita. þai ainai gavaurstvans sind þiudangard-
 12 jos guþs. þaiei vesun mis du gaþrafsteinai. goleiþ izvis aipafras sa us izvis skalks
 xristaus sa sinteino usdaudjands bi izvis in bidom ei standaiþ allavaurstvans jah
 13 fullavitans in allamma viljin guþs. veitvodja auk imma þatei habaiþ manag aljan
 14 bi izvis jah du þans þaiei sind in laudeikaia jah iairaupaulein. goleiþ izvis lukas
 15 leikeis sa liuba. goleiþ þans in laudeikaia broþruns jah nymfan jah þo ingard-
 16 jon is aikklesjon. jah þan ussiggvaidau at izvis so aipistaule. taujaiþ ei jah in
 17 laudekaion aikklesjon ussiggvaidau jah þoei iist us laudekaion jus ussiggvaid. jah
 18 qiþaiþ arkippau saiw þata andbahti þatei andnamt in frauþin ei ita usfulljais. go-
 19 leins meinai handau pavlaus. gamuneiþ meinaizos bandjos. ansts miþ izvis amen.
 du kaulaussaim ustauh.

10. Salutatus vos Aristarcus, hic conceptivus mihi et Marcus, consobrinus Barnabae, de quo accepistis mandata, si veniat ad vos, accipiatis eum; 11. et Iesus, qui vocatur Justus, qui sunt e circumcissione. Hi uni cooperatores sunt regni dei, qui fuerunt mihi ad consolationem. 12. Salutatus vos Epafra, hic e vobis servus Christi, hic semper certans de vobis in precibus, ut stetis omnoperantes et perfecti in omni voluntate dei; 13. testor enim ei, quod habet multum studium pro vobis et de his, qui sunt in Laudicea et Ieropola. 14. Salutatus vos Lucas, medicus hic carus; 15. salutate hos in Laudicea fratres et Nymfan et hanc inquilinam eius ecclesiam. 16. Et quum legatur apud vos haec epistola, faciatis, ut etiam in Laudicea ecclesia legatur, et quae est e Laudicea, vos legatis 17. et dicatis Arcippo: vide hoc ministerium, quod accepisti in domino, ut id impleas. 18. Salutatio mea manu Pavli. 19. Mementote mei vinculi. Gratia cum vobis, amen.

Ad Colossenses explicet.

4, 10. *areistarkus*] cod. A. † *ariastarkus*. — *du*] notandus est novus usus huius praepositionis, cum accusativo positae, praeter hunc locum etiam vs. 13; valet autem utroque loco idem, quod *bi* (pro), quapropter ii loci non ad confirmandam opinionem afferri possunt, etiam J. 16, 32 *seina* accusativum a *du* pendentem esse; ad illum enim locum haec significatio non pertinet.

4, 11. *sind*] sunt, ° gr. — *þiudangardjos*] regni, gr. omn. *εις τὴν βασιλείαν*.

4, 12. *sa*] sec. hic, ° gr. omn. — *allavaurstvans* — *fullavitans*] ~ gr. omn. et Goth. c. codd. *πεπληροφορημένοι* pro *πεπληρωμένοι* legit.

4, 13. *manag aljan*] multam aemulationem, gr. *πολὴν πόνον*. — *du*] pro, ° gr. omn.; cete-

rum vid. ad vs. 10. — *sind*] desinit cod. A. — *jah*] sec. Goth. ° *τῶν ἐν*.

4, 14. *liuba*] Goth. ° *καὶ λιυβᾶς*.

4, 16. *laudekaion*] sic scribendum est pro mendosa codicis B lectione *laudekaiom*. — *þoei*] nisi sic errore librarii pro *soei* (i. q. *sei*) scripta est, div. *þo ei* (hanc quae) legendum, vid. ad L. 1, 20. — *laudekaion*] sec. Goth. c. Vulg. ° *ἵνα καὶ*. — *ussiggvaid. jah*] (Cast. † *ussiggvaidjau*, [in eo enim erravit, quod pro *jah* sequentis versus non perspicue cognito *jau* legit, idque praecedenti verbo falso addidit.]

4, 19. *bandjos*] vinculi, gr. omn. *δεσμῶν*. — *amen*, ° gr.

Subscriptio. Nullus gr. eam uti Goth. habet; ceterum pro *kaulaussaim* in cod. per compendium *kaussaim* scriptum est.

Du þaissalauneikim ·a·

2, 10 — jah guþ waiva veiþaba jah garaihtaba jah unfairinodaba izvis þaim
11 galaubjandam vesum. svasve vituþ ainwarjanoh izvara sve atta barna seinā
12 bidjandans izvis jah gaþlaihandans jah veitvodjandans du gaggau izvis vair-
13 þaba guþs. saei laþoda izvis du seinai þiudangardjai jah vulþau. duþe jah
veis aviliudom guþa unsveibandane. unte nimandans at uns vaurd hauseināis di. c. B.
guþs andnemuþ ni svasve vaurd manne ak svasve iist sunjaba vaurd guþs.

Ad Thessalonicos I.

2, 10. — — et deus, quam sancte et iuste et irreprehensibiliter vobis his credentibus fuimus, 11. sicut scitis unumquemque vestrum, uti pater filios suos rogantes vos et consolantes 12. et testantes ad eundam vos digne deo, qui vocavit vos ad suum regnum et gloriam. 13. Ideo etiam nos gratias-agimus deo indesinenter, nam accipientes a nobis verbum auditus dei accepistis non sicuti verbum hominum, sed sicuti est vere verbum dei,

Adnotatio.

Fragmenta huius epistolae in cod. B leguntur; cod. A inde a 5, 22 usque ad finem solummodo habet.

Inscriptionem supplevimus e Philipp. 4, 16, ubi þaissalauneika, Thessalonicos oppidi nomen invenitur.

2, 10. waiva] quam (πῶς), gr. ὡς. — veiþaba] sancte, Goth. fortasse c. cod. F ἀγίως pro ὁσίως legit, nam veihs graeco ἅγιος respondet, vid. tamen Tit. 1, 8 ubi quoque pro ὁσίως ponitur.

2. 11. vituþ] Goth. ὡς (πῶς).

2, 13. unsveibandane] sic in cod. B iterum iterumque inspecto legi Cast. testatur et ipse pro forma feminina adiectivi (immo participii) habet; pugnat autem haec viri docti sententia et contra formandi leges, quae unsveibandei postulant, et contra constructionem verborum, nam ad veis referendum masculinum pluralis esse debebat. Nobis videtur mendum librarii esse pro unsveibandans, vid. 5, 17 unsveibandans bidjaiþ (ἀδελφίτως προσεύχεσθε). Eph. 1, 16 unsveibands aviliudo (ὁ παύομαι ἐνχαριστῶν). — at uns] gr. omnia post

14 þatei jah vaurkeiþ in izvis juzei galaubeiþ. jus auk galeikondans vaurþuþ
 broþrjus aikklesjom guþs þaim visandeim in iudaia in xristau iesu. unte
 þata samo vunnuþ jah jus fram izvaraim inkunjam svasve jah veis fram
 15 iudaium. þaiei jah frauþin usqemun iesua jah svesaim praufetum jah uns fra-
 16 vrekun jah guþa ni galeikandans jah allaim mannam andaneipans sind. var-
 jandans uns du þiudom rodjan ei ganisaina du usfulljan seinos fravaurhtins
 17 sinteino. aþþan snauh ana ins hatiss guþs und andi. aþþan veis broþrjus
 gaainanaidai af izvis du mela weilos andvairþja ni hairtin ufarassau sniumi-
 18 dedum andaugi izvara gasaiwan in managamma lustau. unte vildedum qiman
 at izvis ik raihtis pavlus jah ainamma sinþa jah tvaim jah analatida uns
 19 satana. wa auk ist unsara vens aiþþau faheþs aiþþau vaips woftuljos. niu jus
 20 in andvairþja frauþins unsaris iesuis xristaus in is quma. jus auk siuþ vulþus
 3, 1 unsar jah faheþs. in þizei ju ni usþulandans þanamaiss galeikaida uns ei bili-
 2 þanai veseima in aþeinim ainai. jah insandidedum teimaupaiu broþar unsa-
 rana jah andbaht guþs in aivaggeljon xristaus ei izvis gatulgjai jah bidjai
 3 hi galaubein izvara. ei ni ainshun afagjaidau in þaim aggyiþom. silbans auk

quod etiam operatur in vobis, vos - qui creditis. 14. Vos enim imitatores facti - estis, fratres, ecclesiis dei his existentibus in Iudaea in Christo Iesu; nam hoc idem passi - estis etiam vos a vestris popularibus, sicuti etiam nos ab Iudaeis, 15. qui etiam dominum occiderunt Iesum et proprios profetas et nos persecuti - sunt et deo non placentes et omnibus hominibus adversarii sunt, 16. arcentes nos ad gentiles loqui, ut servarentur, ad explendum sua peccata semper. At properavit super eos ira dei usque finem. 17. At nos, fratres, orbat i a vobis ad tempus horae, facie non corde abundantia properavimus vultum vestrum conspicere in multa cupiditate. 18. Nam volumus venire ad vos ego quidem Paulus et una vice et daabus, et impedivit nos Satana. 19. Quid enim est nostra spes aut gaudium aut corona gloriationis? Nonne vos in facie domini nostri Iesu Christi in eius adventu? 20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium. 3, 1. Propter quod non sustinentes amplius placuit nobis, ut relictis essemus in Athenis soli, 2. et misimus Timotheum, fratrem nostrum et ministrum dei in evangelio Christi, ut vos confirmaret et oraret secundum fidem vestram, 3. ut non ullus absterreatur in his angustiis, ipsi enim

hauseinai; Goth. c. Vulg. — svasve] pr., ° gr. omn.; Goth. c. verss. — vaurkeiþ] sic scribendum est pro vaurkei, codicis B et Cast. lectione.

2, 14. veis] nos, gr. omn. ἀπόλοι.

2, 15. svesaim] proprios, gr. τοῦς.

2, 16. guþs] dei, ° gr.

2, 17. izvara] ad andaugi pertinens soloecē pro izvar dictam est; pro genitivo plurali haberi, sermonis gothici usus vetat.

2, 18. unte] nam, gr. δὲ.

2, 19. ist] est, ° gr. omn. — niu] nonne, gr. omn. ἢ οὐχὶ καὶ; Goth. c. Vulg.

3, 1. ju — þanamaiss] de hac loquendi ubertate vid. ad L. 15, 19, sufficebat enim ju si ad reddendum graecum μηκέτι, vid. v. 5.

3, 2. andbaht] ministrum, gr. συναγωγόν. — izvis gatulgjai] ~ gr. omn. — bidjai] Goth. c. codd. ° ἰμαῖς.

4 vituþ þatei du þamma ratidai sijum. jah auk þan vesum at izvis. fauraqepum
 izvis þatei anavairþ vas uns du vinnan agliþos svasve jah varþ jah vituþ.
 5 dupþe jah ik ju ni usþulands insandida du ufkunnan galaubein izvara ibai
 6 aufto usfaisraisi izvis sa fraisands jah svare vairþai arbaiþs unsara. aþþan nu
 at qimandin teimaupaiu at unsis fram izvis jah gateihandin uns galaubein
 friapva izvara jah þatei gaminþi unsar habaiþ god sinteino gairnjandans
 7 unsis gasaiwan svasve jah veis izvis. inuh þis gaþrafstidai sijum broþrjus
 8 fram izvis ana allai nauþai jah aglon unsarai in izvaraizos galaubeinai. unte
 9 sai libam. jabai jus gastandip in frauin. wa auk avilude magum usgildan
 frauin guþa bi izvis ana allai fahedai. þizaiei faginom in izvara faura guþa
 10 unsaramma. naht jah daga ufarassau bidjandans ei gasaiwaþma andvairþja
 11 izvara jah ustiuhaima vaninassu galaubeinai izvaraizos. aþþan silba guþ
 jah atta unsar jah frauja unsar iesus xristus garaihtjai vig unsarana du izvis.
 12 aþþan izvis frauja managjai jah ganohnan gataujai friapvai in izvis misso
 13 jah allans svasve jah veis in izvis du tulgian hairtona izvara unfairinona in

scitis, quod ad hoc constituti sumus. 4. Et enim quum fuimus apud vos, praediximus vobis, quod futurum fuit nobis ad patiendum afflictiones, sicuti etiam factum est, et scitis. 5. Ideo etiam ego iam non sustinens nisi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos hic tentans et frustra fiat labor noster. 6. At nunc in veniente Timotheo ad nos a vobis et narrante nobis fidem, amorem vestrum et quod memoriam nostram habetis bonam semper, cupientes nos videre, sicuti etiam nos vos, 7. propter hoc consolationem habentes sumus, fratres, a vobis in omni necessitate et afflictione nostra propter vestram fidem. 8. Nam ecce vivimus, si vos statis in domino. 9. Quid enim gratiarum possumus retribuere domino deo de vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos coram deo nostro. 10. Nocte et die abundantia precantes, ut videamus facies vestras et expleamus defectum fidei vestrae. 11. At ipse deus et pater noster et dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. 12. At vos dominus augeat et redundare faciat amore in vos invicem et omnes, sicuti etiam nos in vos, 13. ad confirmandum corda vestra inculcata in

3, 3. *ratidai*] Cast. sine ullo dubio recte *sati-dai* coniecit, vid. Philipp. 1, 17, ubi Goth. pro *κείμαι gasatiþs im* quoque utitur.

3, 4. *vesum*] gr. omn. post *izvis*.

3, 5. *usþulands*] cod. B et Cast. ‡ *usþulans*, vid. ad Mc. 12, 24.

3, 6. *teimaupaiu*] pro *teimaupaiou*, vid. ad L. 1, 54. — *galaubein*] Goth. ° *kal.* — *habaiþ*] gr. omn. ante *gaminþi*.

3, 7. *nauþai — aglon*] ~ gr. ° *ἄνευ*, gr. omn. ° *ἄνευ*. c. Vulg.

L

3, 9. *usgildan*] gr. omn. praeter cod. f ap. Mi. post *guþa*. — *frauin guþa*] domino deo, gr. aut *θεῷ* aut *κυρίῳ* habent, uti Mi. adnotat.

3, 10. *andvairþja izvara*] facies vestras, gr. omnia. *ὄμων τὸ πρόσωπον*; Vulg. c. Goth. pronomen substantivo postpositum. — *ustiuhaima*] sic cod. B; Cast. ‡ *usþiuhaima*. — *vaninassu*] sic cod. B; Cast. ‡ *vanona þis*.

3, 12. *jah*] sec. Goth. ° *siþs*.

3, 13. *hairtona izvara*] ~ gr. omn.; Goth.

veihīpai faura guþa jah attin unsaramma in quma frauins unsaris iesuis
 4, 1 kristaus miþ allaim þaim veiham seinaim. þannu nu broþrjus anahaitam
 bidai izvis jah bidjam in frauin iesua ei svasve andnemuþ at uns waiva
 2 skuluþ gaggan jah galeikan guþa svasve jah gaggiþ jah gaaukaiþ mais. vituþ
 3 auk wamos anabusnins atgebum izvis þairh fraujan iesu kristu. þata auk
 4 ist vilja guþs veihiþa izvara ei gahabaiþ izvis af kalkinassau. ei viti war-
 5 jizuh izvara gastaldan sein kas in veihiþai jah sveriþai. ni in gairunja lu-
 6 staus svasve jah þiudos. þozei ni kunnun guþ. ei was ni ufargaggai ni bi-
 failh.. — broþar seinana. unte fraveitands frauja ist allaise svasve jah faura-
 7 qepum izvis jah veitvodidedum. ni auk laþoda uns guþu unhrainiþai ak
 8 veihiþai. inuh þis nu saei utbrikiþ. ni mann utbrikiþ ak guþa saei gaf ahman
 9 seinana veiñana izvis. aþþan bi broþrulubon ni þaurbum meljan izvis. unte

sanctitate coram deo et patre nostro in adventu domini nostri Iesu Christi cum omnibus his sanctis suis. 4, 1. Itaque igitur, fratres, rogamus prece vos et precamur in domino Iesu, ut sicuti accepistis a nobis, quomodo debetis ambulare et placere deo, sicuti etiam ambulatis, etiam augeatis plus. 2. Scitis enim, qualia praecepta dedimus vobis per dominum Iesum Christum. 3. Hoc enim est voluntas dei, sanctitas vestra, ut detineatis vos ab fornicatione, 4. ut sciat quisque vestrum possidere suum vas in sanctitate et honore, 5. non in passione cupiditatis, sicuti etiam gentiles, qui non noverunt deum, 6. ut quis non transgrediat neque decipiat) — fratrem suum, nam vindex dominus est omnium, sicuti etiam praediximus vobis et testati sumus. 7. Non enim vocavit nos deus in immunditiam, sed in sanctitatem. 8. Propter hoc igitur qui spernit, non hominem spernit, sed deum, qui dedit spiritum suum sanctum vobis. 9. At de fraterno amore non opus habemus scribere vobis, nam

4, 1. þannu] itaque, gr. omn. (τὸ) λοιπόν. — ei] ut, ° gr. — svasve jah gaggiþ] sicuti etiam ambulatis, ° gr.; Goth. c. codd., qui καθὼς καὶ περιπατεῖτε legunt; neque igitur svasve pro *sva* positum esse cum Cast. statuere opus est. — jah] quart. et: ἔνα, quod h. l. habent gr., Goth. c. codd. supra post *iesua* posuit.

4, 2. kristu] Christum, ° gr. omn. praeter codd. a et d. sp. Mi.

4, 3. ei gahabaiþ] ut detineatis, gr. omn. ἀπέχεσθαι; Goth. c. Vulg. sic vs. seq. graecum εἰδέναι per *ei viti* reddidit. — kalkinassau] cod. B ‡ kalkinassaus, nam *af*-praepositio tertium casum postulat; locorum, quorum ad M. 27, 57 mentionem fecimus, alia est ratio et idem vitium a librario codicis B commissum iam supra Cor. 2, 3, 18 (*af ahmins*) animadvertimus, ubi A recte *af ahmins* habet.

4, 4. gastaldan] gr. omn. post *kas*.

4, 6. ni] neque, gr. omn. καὶ. — bifailh...] Cast. edidit *bifailhodai* in ...s, ex quibus posterioribus literis *tois*, pro *tojis* dictum, efficit; quam coniecturam (nam praeter *bifailh*, quod edidimus, nihil fere certo cognosci posse ipse confitetur) an cuiquam probaverit, dubitamus, et nunc ipse fortasse ei patrocinium renuntiavit. Nos legimus *bifailho* (in) *wamma toje*, i. e. decipiat (in) aliquo operam, ut cum vers. Armen., cum qua Gothum saepius concinere vidimus, τῷ pro τῷ legerit. — ist] est, ° gr. omn. — allaise] omnium, gr. omn. ἀεὶ πάντων τούτων.

4, 8. inuh] sic cod. B; Cast. ‡ iþ. — saei] sec., Goth. c. codd. ° καὶ. — izvis] vobis, gr. εἰς ἡμᾶς.

4, 9. broþrulubon] sic cod. B; Rom. 12, 10 *broþralubon* legitur. — þaurbum] opus habemus, gr. χρῆσαν ἔχετε, cf. 5, 1.

10 silbans jus at guþa uslaisidai sijuf du frijon izvis misso. jah auk taujip þata
 in allans broþruns in allai makidonai. aþþan bidjam izvis broþrjus biauþnan
 11 mais jah biarbaidjan anaqal jah taujan svesa jah vaurkjan handum izvaraim
 12 svasve jah izvis anabudum. ei gaggaiþ gafehaba du þaim þaiei uta sind jah
 13 ni ainishun wis þaurbeiþ. aþþan ni vileima izvis unveisans broþrjus bi þans
 14 anaslepandans ei ni saurgaiþ sve þai anþarai þaiei ni haband ven. unte jabai
 galaubjam þatei iesus gasvalt jah usstoþ. sva jah guþ þans þaiei anasaislepun
 15 þairh iesu tiuhaiþ miþ imma. þatuþ-þan izvis qiþam in vaurda frauþins
 þatei veis þai libandans þai bilaibidans in quma frauþins ni bisnivam faur
 16 þans anaslepandans. unte silba frauja in haitjai in stibnai arkaggilaus jah in
 þuthaurna guþs dalaf atsteigiþ af himina jah dauþans þai in xristau usstan-
 17 dand faurþis. þaþro þan veis þai libandans þai afifnandans suns miþ imma
 fravilvanda in milhman du gamotjan frauþin in lustau jah framvigis miþ
 18.5,1 frauþin vairþam. svaci nu þrafsteiþ izvis misso in þaim vaurdam. aþþan bi

ipsi vos a deo edocti estis ad amandum vos invicem; 10. et enim facitis hoc in omnes fratres in omni Macedonia; at oramus vos, fratres, augeri plus 11. et studere requiei et facere propria et operari manibus vestris, sicuti etiam vobis praecepimus, 12. ut ambuletis honeste ad hos, qui foris sunt, et non ullius aliquo egeatis. 13. At non volumus vos inscios, fratres, de his obdormiscentibus, ut non moereatis, uti hi alii, qui non habent spem. 14. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est et resurrexit, sic etiam deus hos, qui obdormiverunt, per Iesum agit cum eo. 15. Hoc autem vobis dicimus in verbo domini, quod nos hi viventes, hi relictii in adventu domini non praevenimus ante hos obdormiscentes. 16. Nam ipse dominus in iussu, in voce arcangeli et in tuba dei deorsum descendit a caelo et mortui hi in Christo resurgunt antea. 17. Deinde autem nos hi viventes hi relictii statim cum eo rapimur in nubibus ad occurrendum domino in aere et perpetuo cum domino fimus. 18. Adeo nunc consolamini vos invicem in his verbis. 5, 1. At de

4, 11. *vaurkjan*] Goth. c. codd. ° *idiau*. — *jah*] quart. etiam, ° gr. omn. praeter cod. f et a ap. Mi.

4, 12. *gafehaba*] sic cod. B denuo inspectus; nos olim *garedaba* (vid. Rom. 13, 13) scriptum esse coniectabamus. — *ni ainishun wis*] non ullius aliquo, gr. omn. *μηδενός*; Goth. c. Vulg.

4, 13. *unveisans*] sc. *visan*, vid. ad Rom. 15, 8. — *broþrjus*] Cast. ‡ *broþrus*. — *sve*] Goth. ° *kaí*.

4, 14. *tiuhaiþ*] quum non solum h. l. *tiuhaiþ*, sed etiam Gal. 5, 10 *bairaiþ* et Coloss. 3,

15 *svignjaiþ* legatur, pro quibus formis, si indicativi case debent, *tiuhaiþ*, *bairaiþ*, *svignjaiþ*, si coniunctivi, *tiuhai*, *bairai*, *svignjai* secundum regulas formationis scribendam fuit, nunc non dubium est, quin illa forma coniunctivi cum addito *þ*, a sermone evangeliorum aliena, posteriore aetate inducta sit et ita adhibita, ut pro graeco futuro aut imperativo poneretur.

4, 16. *haitjai*] sic cod. B; Cast. ‡ *kaí jah*. — *þai*] hi, ° gr. omn.

4, 17. *imma*] eo, gr. omn. *αὐτοῖς*; Goth. c. Slav. 5. — *jah*] Goth. ° *ούτω*.

4, 18. *nu*] igitur, ° gr. omn.

2 þo þeihsa jah mela broþrjus ni þaurbum ei izvis meljaima. unte silbans
 3 gaaggvo vituþ þatei dags frauþins sve þiubs in naht sva qimiþ. þan qipand
 gavairþi jah tulgiþa. þanuh unveniggo ins ^{scripsit} ~~blissoþ~~ fralusts svasve sair qipu- sic
 4 haftons jah unþaþliuhand. aþþan jus broþrjus ni sijup in riqiza ei sa dags
 5 izvis sve þiubs gafahai. unte allai jus sunjus liuhadis sijup jah sunjus dagis
 6 ni siup nahts ni riqizis. þannu nu ni slepaima sve þai anþarai ak vakaima
 7 jah varai sijaima. unte þaiei slepand. naht slepand jah þaiei drugkanai vair-
 8 þand. nahts drugkanai vairþand. iþ veis dagis visandans unskavai sijaima
 gahamodai brunjon. galaubeinai jah friapvos jah hilma venai nasseinai.
 9 unte ni satida uns guþ in hatis ak du gafreideinai ganistais þairh frauþan
 10 unsarana iesu xristu. saei gasvalt faur uns ei jappe slepaima jappe va-
 11 kaima samana miþ imma libaima. inuh þis þrafsteiþ izvis misso jah timr-

his momentis et temporibus, fratres, non egemus, ut vobis scribamus, 2. nam ipsi accurate scitis, quod dies domini, uti fur in nocte, sic venit. 3. Quum dicunt: pax et securitas, tunc repente eos supervenit interitus, sicuti dolor gravidae et effugiant. 4. At vos, fratres, non estis in tenebris, ut hic dies vos uti fur capiat; 5. nam omnes vos filii lucis estis et filii diei non estis noctis, non tenebrarum. 6. Itaque ergo non dormiamus, uti hi alii, sed vigilemus et sobrii simus; 7. nam qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii fiunt, noctu ebrii fiunt; 8. verum nos diei existentes sobrii simus, induti lorica fidei et amoris et galea, spe salutis; 9. nam non posuit nos deus in iram, sed ad acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum, 10. qui mortuus est pro nobis, ut sive dormiamus, sive vigilemus simul cum eo vivamus. 11. Propter hoc consolamini vos invicem et aedifi-

5, 1. þaurbum — meljaima] gr. *χρησαν ἔχετε* — *γράφεται*; Goth. c. Vulg.

5, 3. blissoþ] sic cum Cast. edidimus, quamquam codice denuo inspecto *buss..þ* cognoscere sibi videri ait, saltem an *l* post *b* scriptum sit, dubium ei videtur. Veram lectionem ex his reliquiis eruere, nobis non contigit, ne augurari quidem; sed hoc scimus, Goth. c. codd. *φανήσεται* legere non potuisse, quod verbum huic voci respondens accusativum *ins* post se poni non pateretur; potius in illa lacerata voce verbum latere putamus, quod significationem superveniendi habeat. — *fralusts*] hanc vocem in cod. B prorsus evanidam Cast. recte restituit. — *sair qipuhaftons*] sic cod. B; Cast. † *qaisv þis hafteis*, quamquam in adnotatione eam lectionem certam esse dicit. — *jah*] sec., deest *ni*, aperto librarii mendo, nisi in loco propter lituram difficili lectu, scriptum fuit *ni gaþliuhand*; *unþaþliuhand* quidem est verbum recte compositum

ipsaque graeco *ἐκφύγειν* reddendo aptissimum, vid. Cor. 2, 11, 33, sed additum sibi habere solet id, quod effugitur, is autem casus ubi omittitur, *gaþliuhan*, quod proposuimus, Goth. utitur, vid. M. 8, 33. Mc. 5, 14. 14, 50. 16, 8.

5, 5. siuþ] estis, gr. *ἐσμέν*. — *nahts*] cod. B † *naks*.

5, 6. sve] Goth. c. codd. et vers. ° *xai*.

5, 7. *nahts*] Cast. non debebat *nakti* coniicere, nam ea non est insueta, quam ipse vocat, sed falsa forma; *nahts* recte habet, vid. L. 2, 8.

5, 8. *unskavai*] e Cor. 1, 15, 34 Cast. *us-skavai* vel potius *usskavjai* legendum esse, recte monet, cf. vs. 6; *u* et *s* literas saepius permutari vidimus M. 7, 23. Mc. 6, 2. — *nasseinai*] sic cod. B pro *naseinai*, vid. ad Gal. 5, 15.

5, 10. *slepaima* — *vakaima*] ~ gr.

12 jaiþ. ainwarjizuh anþar anþarana svasve jah taujiþ. aþþan bidjam izvis
 broþrjus kunnan þans arbaidjandans in izvis jah faurstassjans izvarans in
 13 frauþin. sveraiþ ins ufarassau in friapvai in vairstvis ize jah gavairþi ha-
 14 baiþ in izvis. bidjamuþ-þan izvis broþrjus talzjaiþ þans ungatassans þrast-
 jaiþ þans grindafraþjans usþulaiþ þans siukans usbeisneigai sijaiþ vipra
 15 allans. saiwiþ ibai was ubil ana ubilamma wamma usgildai ak sinteino þiuþ
 16. 17 laistjaiþ miþ izvis misso jah vipra allans. sinteino faginoþ in frauþin. un-
 18 sveibandans bidjaiþ. in allamma aviliudop. þata auk ist vilja guþs in
 19. 20 xristau iesu in izvis. ahman ni afwopjaiþ. praufetjam ni frakunneiþ.
 21. 22 aþþan all uskiusaiþ. þatei goþ sijai gahabaiþ. af allamma vaihte ubilaizo
 23 afhabaiþ izvis. aþþan silba guþ gavairþjis gaveihai izvis allandjo jah gaha-
 lana izvarana ahman jah saivala jah leuk unfairinona in quma frauþins un-
 24. 25 saris iesuis xristaus gafastaidau. triggvs saei laþoda izvis. saei jah taujiþ. broþrjus

caus unusquisque alter alterum, sicut etiam facitis. 12. At rogamus vos, fratres, cognoscere hos laborantes in vobis et praesides vestros in domino. 13. Honorate eos abundantia in amore propter opus eorum et pacem habete in vobis. 14. Rogamus autem vos, fratres, moneatis hos incompósitos, consolemini hos pusillanimes, sustineatis hos imbecillos, longanimi sitis erga omnes; 15. videte, ne quis malum pro malo cui retribuatur, sed semper bonum sequamini cum vobis invicem et erga omnes; 16. semper gaudete in domino, 17. non cessantes orate, in omni gratias agite; 18. hoc enim est voluntas dei in Christo Iesu in vos; 19. spiritum ne exstinguite, 20. profetias ne spernite, 21. sed omne probetis, quod bonum sit, teneatis; 22. ab omni rerum malarum detinete vos, 23. at ipse deus pacis sanctificet vos omnimodis et integrum vestrum spiritum et anima et corpus inculcata in adventu domini nostri Iesu Christi servetur. 24. Fidelis qui vocavit vos, qui etiam facit; 25. fratres,

5, 12. 13. *frauþin*] Goth. ° καὶ νουθετοῦν-
 τας ὑμᾶς καί. — *sveraiþ*] honorate, gr. ἠγείσθαι
 ab ἐρωτῶμεν pendens; Goth. quum nunc impera-
 tivo utatur, ante *gavairþi habaiþ* recte addit *jah*,
 quod a gr. item recte abest. — *izvis*] vobis, gr.
 omn. ἐαυτοῖς (vobis ipsis), cf. 2, 14.

5, 14. *broþrjus*] cod. B † *broþjus*. — *unga-
 tassans*] sic cod. B; Cast. † *ungailisans*. — *usþu-
 laiþ*] sustineatis, gr. omn. ἀντέχεσθε (*andnimaiþ*,
 cf. Tit. 1, 9), Goth. videtur per errorem ἀντέχεσθε
 legisse, quod idem etiam librario codicis 74 accidit.

5, 15. *ubil ana*] Cast. † ict.; ceterum pro
ana (super) gr. omn. ἀντί, cuius praepositionis
 significationi quum *ana* non respondeat, non dubi-

tamus, quin in cod. B *und* scriptum sit, uti legitur
 Rom. 12, 17 *ni ainummekun ubil und ubilamma
 usgibands*, cf. M. 5, 38. — *laistjaiþ*] Goth. c.
 codd. ° καί.

5, 16. *in frauþin*] in domino, ° gr.

5, 18. *ist*] est, ° gr.

5, 22. *ubilaizo*] incipit cod. A.

5, 23. *jah — ahman*] quum Goth. nunc accu-
 sativum ponat, nihil est certius, quam καὶ ὁλόκλη-
 ρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα ab ἀγιάσαι pendere eum
 existimavisse, quum apud omn. gr. et verss. cum
 ψυχῇ et σῶμα ad τηρηθεῖν pertineat et no-
 minativus casus esse debeat (*jah gahaills izvar
 ahma*).

26. 27 bidjāipup-*pa* jah bi uns. gēljāp broþrums allams in gafrijomai veihai. bi-
 svāra izvis in frauþin eā assiggyaidau so aipistaule þaim veibam broþrum.
 28 ansts frauþins unsaris ĩesusu xristaus miþ izvis. amen.

oretis autem etiam pro nobis. 26. Salutetis fratres omnes in osculo sancto. 27. Obtestor vos in
 domino, ut recitetur haec epistola his sanctis fratribus. 28. Gratia domini nostri Iesu Christi cum
 vobis, amen.

5, 25. ^{jah] autem, *pa* gr. aut. ad Matth. 9, 17.} þan] ~~autem, *pa* gr. omni.~~ jah] etiam, ^o gr. pter litteram membranae non cognoscatur, tamen
 5, 27. aipistaule] cod. B c. cod. 17 ° πᾶσι; spatium ad capiendam eam sufficit.
 in cod. A etiamsi illius vocis (*allaim*) vestigia pro- 5, 28. amen] amen, ^o gr.

Du þaissalaunekaium anþara anastodeiþ.

- 1, 1 **P**avlus jah silbanus jah teimaufaius aikklesjon þaissalaunekaie in guþa attin
2 unsaramma jah frauin iesu xristau. ansts izvis jah gavairþi fram guþa attin
3 unsaramma jah frauin iesu xristau. aviliudon skulum guþa sinteino in izvara
4 broþrjus svasve vairþ ist. unte ufarvahseiþ galaubeins izvara jah mamagniþ
4 friaþva ainwarjizuh allaize izvara in izvis misso. svæci veis silbans in izvis
5 wopam in aikklesjom guþs in stivitjis izvaris jah galaubeinai in allaim
5 vrakjom izvaraim jah aglom þozei usþulaþ. taikn garaihtaizos stauos guþs
du vairþans briggan izvis þiudangardjos guþs in *þixozei jah vinnip.*
6 *sveþauh* jabai garaiht ist at guþa usgildan þaim gaþreihandam uns aggvifa.

Ad Thessalonicenses altera incipit.

1, 1. Pavlus et Silbanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in deo patri nostro et domino Iesu Christo;
2. gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Gratias-agere debemus eo semper propter vos,
fratres, sicuti dignum est; nam supercrevit fides vestra et abundat amor unius-cuiusque omnium vestrum in vos
invicem: 4. ita-ut nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis dei propter patientiam vestram et fidem in omnibus perse-
cutionibus vestris et doloribus, quos patimini; 5. exemplum iusti iudicii dei, ad dignos faciendum vos regno
dei, propter quod etiam patimini. 6. Tamen si iustum est apud deum, retribuere his tribulantibus nos angorem,

Adnotatio.

Inscript. *du þaissalaunekatum anþara*] cod. A: *du þaissalaunekaum* (sic!) *þ̄ anas[todeiþ]*; verbi *anastodeiþ*, quod e cod. A in inscriptione posuimus, literae ultimae, quas uncia inclusimus, adeo erant extinctae, ut Castillionaeus coniectura eas restitueret; cf. Prolegg. p. XXIII, 76. Ceterum in inscriptione ad epistolam priorem pro *þaissa-launekaum*, uti secundum *rumonim*, *galattim* all. scripsimus, potius *þaissalaunekaikum* scribere debebamus, (hoc enim rectius est, quam quod codd. praebent, et sic etiam in subscriptione huius epistolae legitur), atque etiam *kaw-laussatim* Col. subscr. in *kawlaussatim* mutandum esse videtur.

1, 4. *in*] pr. in, ° cod. B, addidimus e cod. A. - *stivitjis*] sic pro *stivitjons*, quod Cast. e loco penitus exeso edidit,

I.

legendum est; id autem exigit primum *þvaris*, forma neutrius, deinde quod Gothi *þþomouþn* non *stivitjon* sed *stivitt* dicunt, vid. Cor. 2, 1, 6. 6, 4. — *vrakjom*] sic codd.; Cast. \neq *vrakjam*.

1, 5. *in*] desinit cod. B; quae hinc edidit Cast. usque ad *jabai* versu sequente, ea omnia, quum membrana penitus abrasa esset, coniectura invenit; sic quoque, inquit ille, in hac et sequentibus pagellis duabus multis opus fuit coniecturis.

1, 6. *jabai*] gr. omn. *ἐπερ*; quod quum Gothus per *sveþauh jabai* reddere soleat, (vid. Rom. 8, 9. cf. Cor. 2, 10, 8), id etiam hoc loco pro simplici *jabai* scribendum esse censuimus, nam Cast. etiamsi codice iterum consulto literas

7 ƿ̅ Ʒzvis gāƿraihanaim Ʒusila miƿ uns In andhuleinai frauƷins unsaris Ʒesusis
 8 xristaus af himinam miƿ aggilum mahtais Ʒs. In funins lauhmonai gibandins
 fraveit ni kunnandam guƿ jah ni ufhausjandam aivaggeljon frauƷins unsaris
 9 Ʒesusis xristaus. Ʒaiei fralust aiveinon fram andvairƿja frauƷins jah
 10 fram vulƿau mahtais Ʒs. Ʒan qimiƿ ushauhjan Ʒn Ʒaim veiham Ʒs jah
 le ba Ʒn allaim Ʒaim galaubjandam unte galaubida Ʒst veitvo-
 11 dei unsara Ʒzvis in jainamma daga. du Ʒammei jah bidjam sinteino bi Ʒzvis ei
 Ʒzvis vairƷans briggai Ʒizos laƷonais guƿ unsar jah fulljai alla leikain ƷiuƷeinais

7. verum vobis tribulatis requiem cum nobis in revelatione domini nostri Iesu Christi de coelis cum angelis potentiae eius, 8. in ignis fulgure dantis vindictam non noscentibus deum et non obedientibus evangelio domini nostri Iesu Christi; 9. qui poenam dant, interitum aeternum, a facie domini et a gloria potentiae eius; 10. ubi venit glorificari in his sanctis eius et in omnibus his credentibus, nam creditum est testimonium nostrum vobis in illo die. 11. Ad quod etiam precamur semper pro vobis, ut vos dignos reddat hac vocatione deus noster et perficiat omne placitum bonitatis

fere nullas conspexit, tamen locum ad tot literas capiendas sufficere dicit. Aliis quidem locis *περ* encliticum gothice *raih̅tis* est (vid. ad Cor. 2, 8, 7), ut *jabai raih̅tis* quoque legi possit; quoniam autem Cast. post *jabai* nihil conspicit ad h. l. diserte dicit, coniectura *jabai raih̅tis* abstinendum est. — *Ʒst* est, ° gr. omn. — *uns*] nos, gr. omn. *ὁμᾶς*, praeter cod. B 2. ap. Mill.

1, 7. ƿ̅] verum, gr. omn. *καί*, Goth. c. vers. lat. Sabat. — *gāƿraihanaim*] Massm. M. G. A. 1840 p. 127 iniuria pro falso habet, vid. Matth. 7, 14. Cor. 2, 4, 8. neque versu proxime praecedente legitur, uti ille ait, *gāƿraihandam*, sed recte *gāƿreihandam* — *Ʒusila*] hanc vocem penitus obliteratam restitui ope Cor. 2, 8, 13. CAST. — *unsaris*] nostri, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. — *xristaus*] Christi, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi. — *h̅minam*] coelis, sic pro *h̅im̅na* (*οὐρανὸν*) in membrana exesa Castillionaeo scriptum esse videtur; mirum: nam quum in evangeliiis *οὐρανός* singularis a Gothis semper fere per *h̅im̅nos*, numero plurali, convertatur, in epistolis interpretes nostri non solum graecorum vestigia persequuntur, sed etiam praeter eorum auctoritatem pro plurali singularem ponunt, vid. ad Eph. 3, 15. et Col. 1, 16.

1, 8. *funins lauhmonas*] ignis fulgure, gr. *πυρὶ φλογός*. Goth. c. codd. *φλογὶ πυρός*, verbis transpositis, legit. Ceterum pro *lauhmonas* cum Massm. l. l. p. 126 *lauhmonas* legendum esse putamus, vid. Luc. 10, 18. 17, 24. — *gibandins*], sic pro *gibandis*, quod Cast. e loco plane exeso male edidit, legendum est.

1, 9. *Ʒaies*] Cast. duo verba inde sequentia, quae graecis verbis *διεπνείσασιν*, respondeant, quum in cod. om-

nino essent extincta, coniectando per *fravett usgiband* reddidit; quam coniecturam Massm. l. l. p. 134 iniuria laudat, nam verbum quod *ἐξδύξασιν*, i. e. ultionem, significat, idem *διεπνείσασιν*, i. e. poenam, significare non potest. Rectius Cast. pro *πείσασιν usgiband* posuit, vid. Philem. 19. Quod autem aliud verbum gothicum pro *fraveit* scriptum fuerit, difficile est dictu, nam *διεπνείσασιν* nullo alio novi testamenti loco legitur, ut inde coniectura fieri possit.

1, 10. *qimiƿ*] Cast. † *qemi* coniectura restituit; id enim verborum iunctura non admittit, quia Gothi, ubi coniunctivus aoristi graeci, pro Latinorum futuro exacto positus, exprimendus est, indicativo, rarius coniunctivo praesentis uti solent, vid. Grim. Gr. IV, 147. Sic etiam in fra 2, 3 pro *qemi* iterum *qimiƿ* vel *qimai* legendum est, quod etiam *vairƷai* probat, quod sequitur. — *ushauhjan*] fortasse *ushauhnan* legendum est, uti Cast. etiam vers. 12. edidit. — le ba] ex his singulis literis Cast. fecit *mikilein atgiban gupa*, quae significant: magnalia dare deo; eaque lectio Massmanno l. l. p. 134 placet. Sed interpres, si vere sic scripsisset, quam longe quaesumus ab auctore graeco aberravisset? et quomodo is, qui *δευμασθήνας ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι* dicitur, ab interprete magnalia dare deo in omnibus credentibus dici potest? Probabilius esset, si legeretur *mikilein haban Ʒn allaim Ʒaim galaubjandam*. — *Ʒaies*] vobis, gr. omn. *ἐφ' ὑμᾶς*. procul dubio ante *Ʒaies* praepositio *du* vel *Ʒn* excidit, quod propter sequens *f* facile fieri poterat; cave autem *ana* suppleas, hoc propter significationem adversariam hic locum non habet. — *jainamma daga*] illo die, ° gr. omn.

12 seinaižos jah vaurstv galaubeinaiš in mahtai. ei ushahnaiš namo fraujiš
 unsariš iesuiš in izviš jah juš in imma bi anstai guþš unsariš jah frau-
 2, 1 jins unsariš iesuiš xristauš. aþþan bidjam izviš broþrunš in qumiš fraujiš
 2 unsariš iesuiš xristauš jah . . gaqumþaiš unsaraizoš du imma. du ni
 sprauto vagjan izviš ahin nih drobnan nih pairh ahnan nih pairh
 vaurda nih pairh aipistaulein sve pairh uns þatei instandai
 3 daga xristauš. ni washun izviš usluto wamma haidau unte niba
 qimiþ afstass faurþiš jah andhulids vairþai manna fravaurhtaiš sunuš
 4 fralustaiš. sa andstandands jah ufarhafjands sik ufar all qiþana guþ aipþan

suae et opus fidei in potentia, 12. ut glorificetur nomen domini nostri Iesu in vobis et vos in eo secundum gratiam dei nostri et domini nostri Iesu Christi. 2, 1. At precamur vos fratres propter adventum domini nostri Iesu Christi et congregationem nostram ad eum, 2. ad non cito movendum vos mente nec terrendum, nec per spiritum nec per verba nec per epistolam, uti per nos; quod instet dies Christi. 3. Ne quis vos decipiat ullo modo, nam nisi venerit discessio prius et revelatus fiat homo peccati, filius perditionis. 4. Hic resistens et extollens se supra omne dictum deum aut

1, 11. *seinaižos*] suae, ° gr. omn., Goth. cum Vulg. et vers. arab. et aethiop.

1, 12. *iesuiš*] Goth. c. codd. ° χριστοῦ. — *unsariš*] sec., nostri, ° gr. omn., Goth. cum Sabat.

2, 1. *broþrunš*] fratres, Gothus accusativo cum *izviš* e *bidjam* pendente pro vocativo Graecorum (ἀδελφοί) utitur; Massm. l. l. p. 126 quum *broþrunš* vocativi formam esse recte negasset, id quod Cast. h. l. dixerat, non debbat idem opinari, Gothum versionibus latinis (*rogamus vos fratres*) deceptum sic convertisse, nam e graecis libris, non e latinis versionibus hausta est versio gothica, uti ipse cum Cast. iudicat l. l. p. 332. — *qumiš*] sic legendum est pro *quma*, quod Cast. repudiatis legibus grammaticis edidit; ultima enim litera in codice extincta est. — . . . *gaqumþaiš unsaraizoš*] congregationem nostram, ∞ gr. omn.; ceterum Cast. *niþgaqumþaiš* edidit, sed lectio est incerta, nec nobis gothicum *niþ* — ad exprimendum graecum ἐπι — in compositis aptum esse videtur.

2, 2. 3. *izviš ahin — washun izviš*] haec omnia adeo sunt deleta, ut magna ex parte essent divinanda; tamen literae, quae legi possunt, lectioni meae conveniunt. CAST. *izviš*] sic nos scripsimus pro soloeco *juš*, nam post *du* cum infinitivo subiectum sententiae casu accusativo ponitur, vid. Thess. 1, 2, 12 *veitvodjandans du gaggan izviš vairþaba guþš*. cf. Marc. 4, 1 *galesun sik du imma manageiþiþi, svasve ina galeiþan in skip*. — *drobnan*] ubi Gothi hoc verbo utuntur, compositum est aut *indrobnan*

(Joh. 13, 21. 14, 1. 27.) aut *gadrobnan* (Luc. 1, 12. Ioh. 12, 27.); Cast. a nobis de hoc loco interrogatus, plane nihil amplius legere se posse respondit; fortasse igitur alterutrum illorum compositorum h. l. in cod. scriptum fuit. — *vaurda*] verba, gr. omn. λόγον numero singulari, lectionem editam Cast. effinxit ex ultima litera *a*, quae sola legi potest. — *instandaiš*] huius verbi duae tantum ultimae literae supersunt, Cast. comparato loco Tim. 2, 4, 2. *instandan* coniecit, quod Massm. l. l. p. 134 iniuria comprobabat; nam ἐνεστάναι, quod h. l. convertendum erat, et ἐπιστῆναι quod Tim. 1. l. Gothus per *instandan* reddidit, res plane dissimiles significant; fortasse rectius scribitur *atgaggai*, vid. Tim. 2, 3, 1. — *xristauš*] Christi, gr. xριστοῦ. — *wamma haidau*] sic legendum est, Cast. e coniectura ≠ *wammeh*, cuius verbi primam solummodo literam cognoscere potuit; *wazuh* quod *omnis*, *quisque* significat, in eiusmodi sententiis negativis locum non habet. Ceterum cave cum Castillionaeo Gothum aliter, atque habent graeci, legisse arbitraris, nam Graecorum morem negationes duplicandi Gothi non ubique imitantur. — *niba — faurþiš*] vix apparent hic vestigia literarum. CAST. Recte explevit, praeterquam quod *qimþ* vel *qimai* pro *qemi* ponere debebat, vid. ad I, 10.

2, 4. *ufar*] supra, gr. omn. ἐπί, Goth. c. vet. lat. — *qiþana*] hoc falsum est, sive Gothus cum vetere illa lat. versione qui dicitur legit (sic *qiþanana* scribendum erat), sive ad *all* retulit (sic *qiþan* vel *qiþano* esse debebat); nos *qiþanana* praeferimus, cf. etiam Massm. l. l. p. 133. —

15. 16 allata blotinassu svaei in guþs al sitan s . . . — — unsaros. aþþan silba
 frauja unsar iesus xristus jah guþ jah atta unsar saei frijoda uns jah atgaf
 17 gaþlaiht aiveina jah ven goda in anstai. gaþrafstjai hairtona izvara jah
 3, 1 gatulgjai in allaim vaurstvam jah vaurdam godaim. þata anþar ei biðjaiþ jah
 bi unsis broþrjus ei vaurd frauþins þragjai jah mikiljaidau svasve jah at izvis.
 2 jah ei uslausjaindau af gastojanaim jah ubilaim mannam. ni auk ist allaim
 3 galaubeins. aþþan triggvs frauja saei gatulgeiþ izvis jah galausjai izvis af
 4 þamma ubilin. aþþan gatrauam in frauþin ei þatei anabudum izvis jah taujiþ
 5 jah taujan habaiþ. frauja garaihtjai hairtona izvara in friaþvai guþs jah in

omne cultum, ita - ut in dei templo sedeat — 15. — nostram. 16. At ipse dominus noster Iesus Christus et deus et pater noster, qui amavit nos et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, 17. consoletur corda vestra et confirmet in omnibus operibus et verbis bonis. 3, 1. Hoc reliquum, ut precemini etiam pro nobis, fratres, ut verbum domini currat et glorificetur, sicuti etiam apud vos, 2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus, non enim est omnibus fides. 3. At fidelis dominus, qui confirmat vos et liberet vos ab hoc malo. 4. At confidimus in domino, ut quod praecepimus vobis, etiam faciatis et facturi sitis. 5. Dominus dirigat corda vestra in amore dei et in

svaei in] nullum harum literarum vestigium deprehendo, sed locus adest. CAST. Addere etiam ille debebat *ina*, nam *svaei* post se suumque infinitivum habere solet accusativum subiecti, vid. ad vers. 2; si vet. latina et Vulg. *is* omittunt, res alia est. — *al*] sic cod. pro *alh*, uti Marc. 15, 38. vid. ad Matth. 5, 15. — *s*] Cast. edidit *sik ustaknjands*; quum autem de his nihil remanserit nisi prima littera *s*, lectio omnino dubia est, nec minus confici poterat *sve guþ*, nam gr. multi hic inserunt *ὡς θεόν*. Ceterum definit cod. A.

2, 15. *unsaros*] pergit cod. B. Cast. opinatur praecessisse *þairh atpistauleins* et Gothum plurali pro *δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν* usum esse et h. l. aliter atque Neh. 6, 17 (ubi legitur *atpistaulans*) flexisse. Nobis secus videtur; nam cur interpres h. l. plurali usus sit, nulla est causa, et *ἐπιστολή* per *atpistaule* singulari numero redditum in Pauli epistolis saepius invenitur; quum autem ad pronomen *unsaros* substantivum plurali numero requiratur, sine dubio praecessit *þairh bokos*, sic infra 3, 14 *διὰ τῆς ἐπιστολῆς* iterum per *þairh þos bokos* redditur; cf. Cor. 2, 7, 8. 3, 1.

2, 17. *hairtona izvara*] ∞ gr. omn. praeter cod. k ap. Mi.; sic infra 3, 5. ubi nullus gr. consentit. — *gatulgjai*] Goth. c. codd. ^o *ύμας*. — *vaurstvam jah vaurdam*] operibus et verbis, ∞ gr.

3, 1. *ei biðjaiþ*] ut oretis, gr. omn. *προσεύχεσθε*; sic Gal. 5, 16 pro *λέγω δὲ πνεύματι περιπατεῖτε* dicit: *aþþan qþa, ei ahnin gaggaiþ*. cf. ad Marc. 15, 36. —

jah bi unsis broþrjus] etiam pro nobis fratres, gr. omn. *ἀδελφοὶ περὶ ἡμῶν*; haec transpositio verborum etiam in Sabat. invenitur; cod. autem B \neq *broþrjous* habet.

3, 2. *af gastojanaim*] hanc lectionem Cast. cod. iterum inspecto certam esse confirmat, sed eam falsam esse multa arguunt. Primum enim, quae est haec forma participii de verbo *stojan* flexa? ea certe *stauþs* vel *stojþs* esse debet; deinde si hanc formam concedimus, qui fieri potest, ut *judicatus* dicatur, quem Graeci *ἄτιμον* vocant? Nobis potius ict. *afgastohanaim* legendum esse videtur; uti enim *ungastohans visan* Cor. 1, 4, 11 est *ἀσιταῖν*, certum locum non habere, sic *afgastohans* proprie est, qui suo loco motus est, *ἄτιμος*. Verba autem translatae significationis Gothi saepe ad verbum reddunt, sic, ut unum e multis citemus, Tim. 1, 3, 6 *νεόφυτον* Gothus *niuþana satidans* dicit. Scilicet talia sunt Castillionaeo oscitantiae interpretis, cf. eum ad vers. 7. Quam coniecturam per se spectatam qui probant, ii fortasse *ἀπό* post *δύειν* a Gotcho omisum desiderabant; sed pariter interpres praepositione *af* post verba solvendi, liberandi omissa Cor. 1, 7, 27 *galauþs is qenai* pro *ἔλθωσι ἀπὸ γυναικός* dicit. Ceterum Cast. vocem *uslausjaindau* magna ex parte extinctam probe restituit. — *ist*] est, ^o gr. omn.

3, 3. *triggvs*] Goth. ^o *ἔστ' v*.

3, 4. *anabudum*] praepimus, gr. omn. et versa. *παράγγελλομεν*.

3, 5. *frauja*] Goth. ^o *δέ*. — *hairtona izvara*] vid. ad 2, 17.

6 usþulainai xristaus. aþþan anabiudam izvis broþrjus in namin frauþins unsaris
 iesuis xristaus ei gaskaidaiþ izvis af allamma broþre wairbandane ungatassaba jah
 7 ni bi anafilham þoei andnemuþ at uns. silbans auk kunnuþ waiva skuld ist ga-
 8 leikon unsis. unte ni ungatevidai vesum in izvis ni arvjo hlaib matidedum at
 wamma ak vinnandans arbaidai naht jah daga vaurkjandans ei ni kauridedeima
 9 wana izvara. ni þatei ni habaidedeima valdufni ak ei uns silbans du frisahtai
 10 gebeima du galeikon unsis. jah auk þan vesum at izvis þata izvis anabudum
 11 ei jabai was ni vili vaurkjan ni matjai. hausjam auk sumans wairbandans in
 12 izvis ungatassaba ni vaiht vaurkjandans ak fairveitjandans. þaimuh svaleikaim
 anabiudam jah bidjam in frauþin iesua xristau ei miþ rimisa vaurkjandans
 13 seinana hlaib matjaina. aþþan jus broþrjus ni vairþaiþ usgrudjans vaila tau-
 14 jandans. iþ jabai was ni uthausjai vaurda unsamma þairh þos bokos þana
 15 gatarhjaiþ. ni blandaiþ izvis miþ imma ei gaskamai sik. jah ni svasve fijand
 16 ina rahnjaiþ ak talzjaiþ sve broþar. aþþan silba frauþa gavairþeis gibai izvis
 17 gavairþi sinteino in allaim stadim. frauþa miþ allaim izvis. so goleins meinai

patientia Christi. 6. At praecipimus vobis, fratres, in nomine domini nostri Iesu Christi, ut separetis vos ab omni fratrum ambulantium inordinate et non secundum traditiones, quae accepistis a nobis. 7. Ipsi enim nostis, quomodo debitum est imitari nos; 8. nam non inordinati fuimus in vobis, non gratis panem comedimus apud quemquam, sed patientes labore nocte et die operantes, ut non gravaremus quemquam vestrum. 9. Non quod non haberemus potestatem, sed ut nos ipsos ad exemplum daremus ad imitandum nos. 10. Et enim quum essemus apud vos, hoc vobis praecepimus, ut si quis non velit operari, non edat. 11. Audimus enim aliquos ambulantes in vobis inordinate, non quidquam operantes, sed nugae-sectantes. 12. Hisque talibus praecipimus et precamur in domino Iesu Christo ut cum silentio operantes suum panem comedant. 13. At vos fratres, ne fiat is laesi bene facientes. 14. Verum si quis non obediat verbo nostro per has literas, hunc notefis, ne misceatis vos cum eo, ut pudeat eum. 15. Et ne sicuti inimicum eum existimetis, sed doceatis uti fratrem. 16. At ipse dominus pacis det vobis pacem semper in omnibus locis. Dominus cum omnibus vobis. 17. Haec salutatio mea

3, 6. wairbandane ungatassaba] ambulantium inordinate, ∞ gr. omn., Goth. c. Vulg. — anafilham] traditiones, gr. omn. παράδοσιν. — andnemuþ] accepistis, gr. παρελάβοσαν.

3, 7. ief] pergīt cod. A.

3, 8. ni] sec., cod. A nih (neque). — vinnandans arbaidaf] patientes (in) labore, gr. omn. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ. Ceterum pro solo arbaidaf scribendum fuisse in arbaidaf, Cast. recte monet.

3, 9. gebetma] Goth. ^o ὑμῖν.

3, 10. izvis anabudam] vobis praecipimus ∞ gr. omn. — ni] sec., in cod. A locus uni literae vacat, ut

scriptum esse possit nih (nec); nullum tamen literae h vestigium. CAST.

3, 12. þaimuh] hisque, gr. omn. τοῖς δέ; sic — ut encliticum pro graeco δέ Gothus posuit Matth. 27, 44. vid. ad Ioh. 18, 26. — in frauþin] in domino, gr. διὰ τοῦ κυρίου; ceterum Goth. c. Vulg. ^o ἡμῶν.

3, 14. ni] sec., ne, gr. καὶ μή.

3, 15. ina] eum, ^o gr. omn.

3, 16. stadim] locis, gr. τόπων.

handau pavlaus þatei 1st bandvo ana allaim apistaulem meinaim. sva melja.
 18 ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ allaim izvis. amen.
 du þaissalauneikaium anþara ustauh.

manu Pavli, quod est signum in omnibus epistolis meis; sic scribo. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Ad Thessalonicenses altera explicit.

3, 17. *apistaulem meinaim*] epistolis meis, cod. B ꝛ *apistaulemmeinaim*, ut librarius non solum *m* in exitu verbi *apistaulem* propter sequentem eandem literam omiserit (sic Tim. 2, 2, 2 *þriggvaimannam* pro *þriggvaim mannam*. cf. ad Ioh. 12, 42), sed etiam pro integra terminatione — *ein* mutilatam — *em* posuerit (vid. ad Luc. 10, 5. ubi addenda sunt haec: *frume* Cor. I. subscr. *anavilje* Phil. 4, 5. *ne* Skeir. 38, 7). Ceterum cod. A h. l. exesus est et gr. omn. omittunt *meinaim* (meis). —

Subscriptio. Gr. alii aliter. — *anþara*] altera; cod. B (nam cod. A est oblitteratus) mendose *frumel* (prior). Quum enim subscriptio huius alterius ad Thessalonicenses epistolae et inscriptio prioris ad Timotheum in eadem pagella sint scriptae et librario esset scribendum: *du þaissalauneikatium anþara ustauh*. deinde: *du tetmauþau frumel dustodeiþ*, falso ille quidem supra *frumel* pro *anþara*, infra autem *ustauh* pro *dustodeiþ* scripsit; cf. ad Tim. I. inscript.

Du þeimaupaiu frumei dustodeiþ.

1, 1 **P**avlus apaustaulus xristaus iesuis bi anabusnim guþs naajandis unsaris jah
2 xristaus iesuis venais unsaraizos. þeimaupaiu valisin barna in galaubeinai
ansts armaio gavairþi fram guþa attin jah xristau iesu frauþin unsaramma.
3 svasve baþ þuk saljan in aifaison galeiþands makidonais ei faurbiudais
4 sumaim ei anþarleiko ni laisjaina. niþ-þan atsaiwaina spille jah gabaurþivaurre
andilausaize þoei soknim andstaldand mais þau timreinai guþs þizai visandein
5 in galaubeinai. aþþan andeis ist anabusnais friaþva us hrainjamma hairtin jah
6 miþvissein godai jah galaubeinai unhindarveisai. af þaimei sumai afairzidai

Ad Thimotheum prior incipit.

1, 1. Pavlus apostolus Christi Iesu secundum praecepta dei servatoris nostri et Christi Iesu, spei nostrae,
2. Thimotheo, optato filio in fide gratia, misericordia, pax a deo patre et Christo Iesu, domino nostro. 3. Sicuti
rogavi te manere in Efeso proficiscens in-Macedoniam, ut interdicas quibusdam, ut aliter non doceant, 4. neque
intendant fabulis et genealogiis interminatis, quae quaestiones praebent magis quam aedificationem dei, hanc existentem
in fide. 5. At finis est praecepti amor ex puro corde et conscientia bona et fide sincera. 6. De quibus quidam seducti

Adnotatio.

Inscriptio in cod. B solummodo legitur. — *þeimaupaiu* cod. B ꝥ *þaimaupaiu*; ceterum *þeimaupatus* pro *teimaupatus* scriptum est, sic etiam 1, 2. (vid ad 2, 10); recte autem *teimaupatus* infra 1, 18. 2, 1, 2. — *dustodeiþ* incipit, cod. B ꝥ *ustauh*, explicit; vid. ad Subscript. Thess. II.

Initium huius epistolae in utroque cod. legitur.

1, 1. *xristaus iesuis*] pr. ∞ gr. omn. praeter cod. f ap. Mi. — *anabusnim*] praecepta, gr. omn. ἐπιταγήν.

1, 2. *þeimaupaiu*] sic cod. B, cod. A rectius *þeimaupaiu*, vid. ad Luc. 1, 54. — *attin*] Goth. c. codd. ὁ ἡμῶν.

1, 3. *galeiþands*] sic recte cod. A; cod. B ꝥ *galeiþans*; sic saepius librarius codicis B lapsus est: infra vs. 9 *vitans*. 3, 4 *fauragaggans*, quo utroque loco cod. A recte *vitands* et *fauragaggands* habet; idem mendum continet etiam 2, 2, 6. ubi pro *arbatjands* scriptum est *ar-*

batjans; contra 1, 2, 13 pro *gadigands* legendum est *gadigans*, vid. ad Marc. 12, 24. — *makidonais*] cod. A *makedonais*, cf. ad Cor. 2, 1, 16. Ceterum de genitivo post verba proficiscendi posito vid. ad Luc. 15, 15.

1, 4. *andilausaize*] cod. A ꝥ *andalausaize*, vid. ad 5, 14. — *þau*] sic codd.; Cast. ꝥ *þan*. — *timreinas*] aedificationem, gr. οἰκονομίαν. — *visandeln*] existentem, ° gr. omn.; ceterum cod. A ꝥ *visandln*, uti infra 3, 4 *anaviljin* pro *anaviljein*; procul dubio sic etiam *visandln* Skeir, p. 49, 17 pro *visandeln* scriptum est.

1, 5. *aþþanandels*] cod. B ꝥ *aþþandels*, librarii enim non solum singulas literas, dupliciter scribendas, omittunt, sed etiam syllabas, sic Matth. 26, 73 *standans* pro *standandans*, sic infra 3, 13. 4, 7. 2, 1, 8. al. cf. ad 1, 17. — *ist anabusnais*] est praecepti, ∞ gr. omn. — *miþvissein*] cod. A marg. *gamundai*, recordatione.

7 usvandedun du lausavaurdein. viljandans visan vitodalaisarjos ni fraþjandans
 8 nih wa rodjand nih bi wa stiurjand. aþþan vitum þatei god ist vitoþ jabai was
 9 is vitodeigo brukeiþ. vitands þatei garaihtamma vitoþ nist satiþ ak vitodalau-
 saim jah untalaim jah unsibjaim jah fravaurhtaim jah unairknaim jah usveihaim
 10 attans bliggvandam jah aiþeins bliggvandam manns maurþjandam horam
 manns gaþivandam liugnjam ufarsvaram jah jabai wa alja þizai hailon laiseinai
 11 andstandand. sei ist bi aivaggeli vulþaus þis audagins guþs þatei gatrauaiþ ist
 12 mis. jah aviliudo þamma insvinþjandin mik xristau Iesu frauin unsaramma
 13 unte galaubjandan mik gahugida gasatjands in andbahtja. ikei faura vas
 vajamerjands jah vraks jah ufbrikands akei gaarmaiþs vas unte unvitands
 14 gatavida in ungalaubeinai. iþ ufarassiþ ansts frauins miþ galaubeinai jah
 15 friapvai þizai in xristau. triggy þata vaurd jah allaizos andanumtais vairþ

converterunt ad vaniloquium, 7. volentes esse legis-doctores, non cogitantes, nec quid loquuntur, nec de quo affirmant. 8. At scimus, quod bona est lex, si quis ea legitime utitur; 9. sciens, quod iusto lex non est posita, sed lege-solutis et contumacibus et impiis et peccatoribus et sceleratis et incestis, patres percutientibus et matres percutientibus, homines necantibus, 10. fornicariis, viros subigentibus, mendacibus, periuris et si forte alia huic sanae doctrinae resistunt, 11. quae est secundum evangelium gloriae huius beati dei, quod creditum est mihi; 12. et gratias-ago huic confortanti me Christo Iesu, domino nostro, nam credentem me existimavit ponens in ministerio, 13. ego qui prius fui blasphemans et persecutor et contumeliosus; sed misericordiam-nactus fui, nam inscius feci in incredulitate. 14. Verum abundat gratia domini cum fide et amore hoc in Christo. 15. Fidele hoc verbum et omni acceptione dignum,

1, 7. ni] cod. A nih (nec).

1, 8. vitum] scimus, cod. A vituþ (scitis). — vitodeigo] legitime, cod. A vitoda (lege, secundum legem), qui est dativus modi, uti Luc. 1, 74 unagetn aþoþwos. Errant igitur Cast. et Massm. l. l. p. 212 vitodabrukeliþ iunctim scribentes, uti erravit Cast. Col. 3, 22 leika frauþam (κατὰ σάρκα κυρτοίς) iunctim scribens, cf. infra ad 5, 14. Plane alia ratio est verborum vitodalaisarjos et svullta-vairþja, quae nobis Cast. obliicit

1, 9. vitands] cod. B ≠ vitans, vid. ad vs. 3. Ceterum Goth. ° τοῦτο, vid. ad 2, 1, 15. — vitoþ nist] (∞ cod. A. — ak] sed, gr. omn. δέ, vid. ad Cor. 1, 14, 20. — jah] sec. et quart., et, ° gr. omn. — unsibjaim] ἀνόμοις, cod. A marg. c. gr. omn. afgudaim, ἀσεβέσι. — aiþeins] desinit cod. A. — horam] Goth. ° ἀρσενοχοιταις, de ea omissione cf. Massm. l. l. p. 220.

1, 10. gaþivandam] Cast. ex loco omnino exeso ≠

gaþivandam, quod Massm. l. l. p. 134 probare non debet; sic anaptvan (δουλαγωγείν) Cor. 1, 9, 27 et gaþvan (δουλοῦν) Cor. 1, 7, 15. (καταδουλοῦν) 2, 11, 20. Gal. 2, 4. (περιπελεῖν) Tim. 1, 6, 10. nullo autem loco þitjan. — wa alja — andstandand] siquidem ea lectio certa est neque wo pro wa in cod. legitur, cave cum Cast. wa pro plurali habeas, is enim wo esse debet; potius wa est casus absolutus pro adverbio positus et significat forte, vid. Cor. 2, 12, 6. 18. Ioh. 14, 13; sic we Cor. 2, 11, 21. et Gothus pro ei te iunctim eiti legisse videtur.

1, 11. sei ist] quae est, ° gr. omn.; Goth. c. versa.

1, 14. ufarassiþ] sic Cast. loco exeso legendum esse videtur, et ufarasselþ legi posse negat, quia locus tot literis non vaeret. Nos quia graeci omn. ὑπερεπλεόνασε praeterito tempore habent, ufarassida coniecimus; fieri etiam potest, ut librarius ufarasselþ pro ufarasselþ scripserit; ufarassiþ autem prorsus falsum est. — frauins] Goth. ° ἡμῶν. — xristau] Goth. ° ἰησοῦ.

patei xristus Iesus qam in þamma fairwau fravaurhtans nasjan þizeei frumists
 16 Im Ik. akei duþe gaarmaiþs varþ ei in mis frumistamma ataugidedi xristaus
 Iesus alla usbeisnein du frisahtai þaim ize anavairþai vesun du galaubjan imma
 17 du libainai aiveinon. aþþan þiudana aive undivanjamma ungasaiwanamma
 18 ainamma frodamma guþa sverifa jah vulþus in aldins aive amen. þo anabusn
 anafilha þus barnilo teimaufaiu bi þaim faura faursnivandam ana þuk praufetjam
 19 ei driugais in þaim þata godo drauhtivitoþ. habands galaubein jah goda miþ-
 vissein þizaiei sumai afskiubandans bi galaubein naqadai vaurþun. þizeei ist
 hymainiaus jah alaiksandrus þanzei anafalh satanin ei gatalzjaindau ni vajamer-
 2, 1 jan. bidja nu frumist allis taujan bidos aihtronins liteinins aviliuda fram allaim
 2 mannam. fram þiudanam jah fram allaim þaim in ufarassau visandam ei slavandein
 3 jah sutja los bauaima in allai gagudein jah gariudja. þatuþ - þan ist god jah andanem
 4 in andvairþja nasjandis unsaris guþs. saei allans mans vili ganisan jah in ufkunþja
 5 sunjos qiman. ains allis guþ ains jah midumonds guþs jah manne manna xristus

quod Christus Iesus venit in hunc mundum, peccatores servare, quorum primus sum ego. 16. Sed ideo misericordiam-nactus fui, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad exemplum his qui futuri fuerunt ad credendum ei ad vitam aeternam. 17. At regi saeculorum immortalis, invisibilis, uni, sapienti deo, honor et gloria in aetates saeculorum, amen. 18. Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum has prius praecedentes ad te prophetias, ut milites in his hanc bonam militiam, 19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam depellentes de fide nudi facti sunt; quorum est Hymenaeus et Alexander, quos tradidi Satanae, ut doceantur non blasphemare, 2, 1. Rogo nunc primum omnis facere rogationes, preces, petitiones, gratiarum-actiones pro omnibus hominibus; 2. pro regibus, et pro omnibus his in eminentia existentibus, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. 3. Hocce enim est bonum et acceptum in facie servatoris nostri dei, 4. qui omnes homines vult servari et in cognitionem veritatis venire. 5. Unus enim deus, unus etiam mediator dei et hominum, homo Christus

1, 16. *xristaus Iesus*] ∞ gr. omn.; ceterum de *xristaus*, non mendosa quidem, uti ait Cast., sed insolita forma pro *xristus* vid. ad Marc. 7, 32. ubi adde: Gal 4, 19 *xristaus*. Marc. 10, 46 *bartemataus*. Ioh. 8, 52 et Tim. 2, 1, 10 *daupau* pro *xristus*, *bartematus*, *daupu*. — *du galaubjan*] Cast. † jct.; sic *du* cum infinitivo post *anavairþs* iterum legitur Thess. 1, 3, 4 *anavairþ vas uns du vinnan agliþos*.

1, 17. *undivanjamma*] sic pro *undivanamma*, uti esse debebat (vid. Cor. 1, 15, 53. 54. 2, 5, 4), in codice denuo inspecto legi Cast. affirmat. Utrum autem Gothus ἀθανάτων an ἀφάρτων legerit, certo dici non potest, *divans* etiam Cor. 1, 15, 54 pro φθαρτός ponitur. — *frodamma*] sapienti, °gr.; ceterum cod. B † *fridamma*. — *aldins aive*] in codice lego: *ald... dins aive*; sed prior *d* evanidum et adhuc magis literae, quae inter utrumque & intercedunt.

I.

Videtur igitur librarius literas *dins* bis scripsisse et deinde semel delevisse. CAST. Fortasse etiam scriptum fuit *allos aldins aive*, uti Eph. 3, 21. sic quidem saepius Gothus locos parallelos alterum ex altero auget.

1, 18. *faura*] prius, abundat et °gr. omn.; ceterum hinc pergit cod. A.

2, 1. *frumist*] Cast. † *fkumist*.

2, 2. *fram*] sec. pro, °gr. omn. — *jah sutja*] cod. A *jas-sutja*. — *sutja los*] sic in utroque cod. scriptum esse videri Cast. dicit; qui nobiscum divisim scribunt, eos nec *slavandein* pro substantivo, nulla auctoritate comprobato, nec *sutjalos* pro adverbio inusitato atque insuper comparativo maxime otioso habere oportet.

2, 3. *ist*] est, °gr. omn.

2, 4. *þn*] ad, cod. B ° †, addidimus e cod. A.

42

6 Iesus. sa gibands sik silban andabaht faur allans veitvodeim melam svesaim.
 7 du þammei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus sunja qiþa in xristau ni
 8 liuga laisareis þiudo in galaubeinai jah sunjai. viljau nu vairans bidjan in allaim
 9 stadim ushafjandans sviknos handuns inuh þvairhein jah tveiflein. samaleiko jah
 qinons in gafeteinai hrainjai miþ gariudjon jah mahein fetjandeins sik ni in
 10 flahom aiþþan gulþa aiþþau markreitung aiþþau vastjom galubaim. ak þatei
 11 gadob ist qinom gahaitandeim guþ blotan þairh -vaurstva goda. qino in hauþa
 12 galaisjai sik in allai ufhouseinai. iþ galaisjan qinon ni uslaubja ni frauinon
 13 faura vaira ak visan in þahainai. adam auk fruma gadigans varþ þaþroh
 14 aivva. jah adam ni varþ uslutops iþ qino uslutoda in missadedai varþ.

Iesus, 6. hic dans se ipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus propriis; 7. ad quod constitutus sum ego praeco et apostolus, veritatem dico in Christo, non mentior, doctor gentilium in fide et veritate. 8. Volo nunc, viros precari in omnibus locis, tollentes puras manus sine iracundia et disceptatione. 9. Similiter etiam mulieres in vestimento puro cum castitate et modestia ornantes se, non in torquibus aut auro aut margaritis aut vestibus pretiosis, 10. sed quod decorum est mulieribus confidentibus deum colere per opera bona. 11. Mulier in silentio doceat se in omni obedientia; 12. verum docere mulieri non permitto, non dominari coram viro, sed esse in taciturnitate. 13. Adam enim prior formatus fuit, deinde Evva; 14. et Adam non fuit seductus, verum mulier seducta in facinore fuit.

2, 6. *andabaht*] sic cod. uterque, pro quo *andabaht* exspectabas, uti iam Massm. Skeir. Gloss. p 125 iudicavit, cui Cast. h. l. assentit; sic *faurbauhts* Eph. 1, 7. 14. Col. 1, 14. Si pro *andabaht* scriptum esset *andabht*, non dubitaremus lectionem codicum probare, nam Christus etiam *ministrum* pro multis sese dedisse dici potest.

2, 7. *in xristau*] in Christo, ° gr.

2, 8. *vairans bidjan*] viros precari, ∞ gr. omn., cf. tamen cod. d ap. Mi.

2, 9. *maheia*] Massm. M. G. A. p. 127 et Grimm Gr. I. p. 40 (3. edit.) *inakein* legendum esse recte moment; idem verbum, quod h. l. *σωφρονίην* significat, infra 2, 1, 7 pro *σωφρονισμός* et Rom. 12, 16 adiectivum *inakeis* pro *σωφρονισμός* interpret usurpavit. — *gulþa*] cod. B et Cast. † *gulþ*; nimirum propter sequentem vocem *aiþþau* alterum a interdidit; cf. ad Ioh. 12, 42. Cod. A hoc loco exesus — *galubaim*] sic in utroque cod. pro usitato *galubaim*, vid. Rom 9, 21. Cor. 1, 7, 23. *flugalaubs* Ioh. 12, 3. *ungalaubs* Rom. 9, 21. Sic et minus accurate pro *au* etiam scribitur in voce *diabulus*, et saepius in terminationibus verborum, vid. ad Luc. 1, 54.

2, 10. *blotan*] cod. B et Cast. † *blohan*; cod. A exesus; vid. ad Gal. 2, 11. Sic idem librarius in eodem verbo Cor. 2, 8, 4 peccaverat, et uterque *þotmahatus* supra 1, 2 pro *leimauþatus* scripserunt; et cod. A 3, 16, *insakþaba* pro *insakþaba*.

2, 11. *hauþa*] sic in utroque cod. scriptum esse Cast affirmat; offendit autem ipsum Castillionaeum haec vox insolita, et coniecit *hauþa* (immo *hauþai*), in humilitate; sed neuter codex breviationis signum habet et *hauþa* nimis longe a sensu textus graeci aberrare nobis videtur, quam ut probare possimus; fortasse autem legendum est *in hliuþa* in auditu, i. e. audientes, cf. goth. *hliuma*, island. *hlodr*, *hlyda*; Graff IV. p. 1102.

2, 12. *galaisjan qinon*] docere mulieri, ∞ gr. — *faura*] coram, ° gr. omn., Gothus igitur formula *ni frauinon faura vaira* iudicat, feminas in concionibus coram viris nec auctoritatem sibi arrogare, nec dominari debere — *þahainai*] Cast. e cod. B (nam A h. l. plane exesus est) *þetgainai* edidit, quamquam e distincte legere non poterat; quum autem inter voces gothicas, quae quidem sunt cognitae, nulla sit, a qua recte deflecti possit (quis enim credere potest *þetgains* a *þeihan* esse et h. l. ubi de *tacturnitate* sermo est, interpretem tam diligentem *profectus* ponere?), id quod etiam ad *þagetnai* valet, quod Massm. l. 1 p. 127 coniecit: non dubitavimus, coniecturam nostram in textu ponere; *þahains* autem est a *þahan* (*σῆνᾱρ*, *σῆνᾱρ*, *σῆνᾱρ*).

2, 13. *gadigans*] cod. B † *gadigands*, cod. A extinctus; vid. ad 1, 3.

15 İþ ganisİþ þairh barne gabaurþ jabai gastandand İn galaubeinai jah friapvai jah
 3, 1 veihİþai miþ gafraþjein. triggy þata vaurd jabai was aipiskaupeins gairneİþ
 2 godis vaurstvis gairneİþ. skal nu aipiskaupus ungafairinonds visan ainaizos
 3 qenais aba andaþahts gariuds froþs gafaurš gastİgods laiseigs nih veİnnas ni
 4 slahals ak sutis airknis ni sakjis ni faihufriks seinamma garda vaila faura-
 5 gaggands barna habands ufhausjandona miþ allai anaviļjein. İþ jabai was sei-
 6 namma garda fauragaggan ni mag waiva aikklesjon guþs gakarai. nih niujan
 7 satidana İbai aufto ufarhauhiþs İn staua atdriusai unhuļþins. skal auk İs veit-
 vodİþa goda haban fram þaim uta ei ni atdriusai İn İdveit jah hlamma
 8 unhuļþins. jah sva diakaununs gariudans nih faihufrikans ni veina filu

15. Verum servatur per puerorum generationem, si manent in fide et amore et sanctitate cum modestia. 3, 1. Fidele hoc verbum; si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 2. Debet nunc episcopus integer esse, unius mulieris maritus, sobrius, pudicus, prudens, modestus, hospitalis, aptus-ad-docendum, 3. nec violentus, non plagiarius, sed mitis, pius, non litigiosus, non avarus, 4. suam domum bene administrans, pueros habens obedientes cum omni modestia. 5. Verum si quis suam domum administrare non potest, quomodo ecclesiam dei curet? 6. Neque recentem plantatum, ne forte elatus in iudicium incidat Satanae. 7. Debet enim is testimonium bonum habere ab his extra, ut non incidat in vituperationem et laqueum Satanae. 8. Et sic diaconos castos, nec avaros, non vino multum

2, 15. *friapvai*] cod. A *friþapvai*.

3, 2. *ungafairinonds*] sic forma activa in utroque codice, cum esse deberet *ungafairinoþs*, uti recte legitur 3, 10. 5, 7. 6, 14. Tit. 1, 7. et *unfairinodaba* Thess. 1, 2, 10. sed emendare nolimus, quum Tit. 1, 6 *ungafairinonds* eodem sensu repetatur. — *gariuds*] pudicus, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg., quae tamen habet post *xóσμιον*.

3, 3. *airknis*] pius, ° gr. omn.; ceterum iis, qui *airkns* optant pro *airknis*, Cast. respondet, vocem editam in utroque cod. esse dubiam, videri tamen in *is* inniti. — *sakjis*] Cast. edidit ꝥ *sakjas*, codice autem denuo inspecto, exsum quidem esse locum, sed *sakjis* legi posse dicit.

3, 4. *fauragaggands*] sic recte cod. A, *fauragaggans* autem, quod cod. B praebet, idem est mendum, quod supra ad 1, 3 notavimus, nec potest defendi, uti Castillonaeo videtur, nam participii *gaggans* longe alia est ratio. — *ufhausjandona*] desinit cod. B. — *anaviļjein*] cod. A ꝥ *anaviļjin*, vid. ad 1, 4.

3, 6. *niujan satidana*] quum *skal visan* praecessisset, Gothus *niuja satiþs*, nominativo casu, scribere debebat; sed hoc saepius interpreti accidit, ut auctoritatem textus graeci secutus a constructione recta averteretur. Sic etiam

versu 8. pro *diakaununs* scribendum erat *diakaunjus*, uti 5, 1. 2 dativi pro accusativis. Ceterum cod. A ꝥ *sattidna*, et Gothus pressius graecum *ρεόγυρος* per *niuja satiþs* convertit, nam illud non proprie de recens plantato dicitur, sed de eo, qui nuperrime coetui Christiano socius adscriptus est. — *staua*] sic legendum est; Cast. qui hoc verbum in codice legere non poterat, male *stauat* edidit, id autem ordo verborum non patitur, vid. vs. 7 *atdriusai İn İdveit*.

3, 7. *atdriusai İn İdveit*] incidat in vituperationem, ∞ gr. omn.

3, 8. *jah*] et, ° gr. omn. — *sva diakaununs*] sic diaconos, ∞ gr. omn.; ceterum de *diakaununs* accusativo, quum nominativus esse deberet, vid. ad vs. 6. — *faihufrikans*] avaros, gr. omn. *διλόγους*. — *veina filu*] notandum est, apud Gothum alia verborum structura usum, *veina* non pendere ex *filu*, uti in textu graeco est, sed ex verbo *haftjandans*; pariter infra 5, 23 *oİvþ dallyþ xqþ* per *veinis leittil brukjais*. et 2, 2, 16 *İnİ πλεϊον προκοψουσαν εσβετας* per *filu İgaggand du asgudetn* convertit *filu*; enim et *leittil* ei sunt adverbia, quapropter substantiva his locis ex verbis pendent.

- 9 haftjandans nih aglaitgastaldans. habandans runa galaubeinai in hrainjai
 10 gahugdai. jah þai þan gakiusaindan frumist jas-sva andbahtjaina ungafairinodai
 11 visandans. qinons samaleiko gariudos ni diabulos gafaurjos triggvos in allamma.
 12 diakaunjus sijaina ainafzos qenais abans barnam vaila fauragaggandans jah seinaim
 13 gardim. þai auk vaila andbahtjandans grid goda fairvaurkjand jah managa balþein
 14 galaubeinai þizai in xristau iesu. þata þus melja venjands qiman at þus sprauto.
 15 aþþan jabai sainjau ei vitais waiva skuld ist in garda guþs usmitan saei ist
 16 aikklesjo guþs libandins sauls jah tulgiþa sunjos. jah unsahþaba mikils ist gagu-
 deins runa saei gabairhtips varþ in leika garaihts gadomiþs varþ in ahmin
 ataugids varþ þaim aggilum merids varþ in þiudom galaubiþs varþ in fairwau
 4, 1 andnumans varþ in vulþau. aþþan ahma svikunþaba qiþiþ þatei in spidistaim
 dagam afstandand sumai galaubeinai atsaiwandans ahmane airziþos jah laiseino
 2 unhuþono. in liutein liugnavaurde jah gatandida habandane svesa miþvissein.

adhaerentes, nec turpe-lucrum-sectantes; 9. habentes mysterium fidei in pura conscientia. 10. Et hi vero probentur primum et sic ministrent irreprehensibiles existentes. 11. Mulieres similiter castas, non calumniatrices, sobrias, fideles in omni. 12. Diaconi sint unius mulieris mariti, pueros bene curantes et suas domos. 13. Hi enim bene ministrantes gradum bonum acquirunt et multam fiduciam fide hac in Christo Iesu. 14. Hoc tibi scribo sperans venire ad te cito; 15. at si tardem, ut scias, quomodo debitum est in domo dei conversari, quae est ecclesia dei viventis, columna et firmamentum veritatis. 16. Et impugnatè magnum est pietatis mysterium, qui revelatus fuit in carne, iustus iudicatus fuit in spiritu, conspectus fuit his angelis, nuntiatus fuit in gentilibus, creditus fuit in mundo, acceptus fuit in gloria. 4, 1. At spiritus manifeste dicit, quod in ultimis diebus deficiunt quidam a fide attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum, 2. in dolo mendacium et cauteriatam habentium suam conscientiam,

3, 9. *hrainjai*] Cast. † *hrainjon* (vid. 2, 1, 3), in codice enim nullum literarum vestigium superest.

3, 10. *jas-sva*] et sic, gr. *εἶρα*. — *visandans*] cod. A bis scriptum habet, vid. ad Cor. 2, 10, 12.

3, 11. *gafaurjos*] cod. A marg. *an...h... . . .*, procul dubio *andapantos*. CAST. Recte, vid. vs. 2.

3, 13. *grid*] Goth. ^o *éavrois*. — *galaubeinai*] fide, gr. omn. *ἐν πίστει*, ut Gothus *ἐν* omittat; probabilius autem est librarium in omisisse, quae literae eadem sunt, in quibus praecedens *balþein* innititur, sic etiam iudicat Massm. l. l. p. 138. vid. ad 1, 5.

3, 15. *usmitan*] sic cod. A; Cast. † *usmetan*.

3, 16. *unsahþaba*] cod. A † *unsahþaba*, vid. ad 2, 10. — *saei*] Castillionaeo, qui in epicrisi ad Philipp. p. 63 hoc loco *guþ* legi affirmaverat, intenta oculorum acie et membrana acidis et sapone iterum iterumque tentata, tandem apparuere tenues ductus vocis *saei*, vid. eum ad Tim.

p. 62 sq. Si autem Gothus revera ita scripsisset, in codice suo lectionem habuisset: *μυστήριον δ' ἐφανερώθη*; quum autem dicat *gabairhtips varþ* — *garaihts gadomiþs varþ* cet., fieri non potest, ut *saei* ad *runa* relatum scripserit, sed sine dubio scripsit *saei*, quod aptum est et praecedenti *mikils* et sequentibus participiis. Quod autem *saei* scripsimus, minus audacter fecimus, nam denuo confitetur Cast., locum plane exesum esse.

4, 1. pergit cod. B. — *spidistaim*] ultimis, gr. omn. *ὀστέροις* praeter cod. Colbert., sic tamen *ἄρετος* per *spidists* etiam Luc. 20, 32 convertitur. Ceterum pro *spidistaim* cod. A usitatius *speditatim* habet; Grimm (Gr. I. p. 59. 3 edit.) lectionem editam scripturae mendum pro *speditatim* esse existimat. — *dagam*] diebus, gr. omn. *καυροῖς*. — *atziþos*] erroris, gr. *πλάτος*, Goth. c. codd. *plátus* legit.

4, 2. *jah*] et, ^o gr.

3 varjandane liugos gāparban mate þanzei guþ gaskop du andniman miþ aviliudam
 4 galaubjandam jah 'ufkunnandam sunja. unte all gaskaftais guþs goþ jah ni
 5 vaiht du usvaurpai miþ aviliudam andnuman. gaveihada auk þairh vaurd guþs
 6 jah bida. þata insakands broþrum goþs vairþis andbahts xristaus iesuis alands
 7 vaurdam galaubeinai jah godaizos laiseinai þoei galaistides. iþ þo usveihona
 8 sve usalþanaizo spilla bivandei iþ þroþei þuk silban du gagudein. aþþan lei-
 keina usþroþeins du favamma ist bruks iþ gagudei du allamma ist bruks
 9 gahaita habandei libainai þizos nu jah þizos anavairþons. triggv þata
 10 vaurd jah allaizos andanumtais vairþ. duþþe allis arbaidjam jah idveitjanda
 unte venidedum du guþa libandin saei ist nasjands allaize manne þishun
 11. 12 galaubjandane. anabiud þata jah laisei. ni manna þeinai jundai frakunni
 ak frisahts sijais þaim galaubjandam in vaurda in usmeta in friarþvai in
 13 galaubeinai in svikniþai. unte qima gaumei saggva boko gaþlaihtai laiseinai.

3. prohibentium nuptias, abstinere cibis, quos deus produxit ad accipiendum cum gratiarum-actionibus credentibus et cognoscentibus veritatem. 4. Nam omne creaturae dei bonum et non res ad abiectioem, cum gratiarum-actionibus accepta; 5. sanctificatur enim per verbum dei et precationem. 6. Hoc suppeditans fratribus bonus fit minister Christi Iesu, nutritus verbis fidei et bonae doctrinae, quam assecutus -es. 7. Verum haec frivola, uti anuum fabulas, evita, verum exerce te ipsum ad pietatem. 8. Nam corporalis exercitatio ad paucum est utilis, verum pietas ad omne est utilis, promissiones habens vitae huius nunc et huius futurae. 9. Fidele hoc verbum et omni acceptione dignum. 10. Ad hoc enim laboramus et vituperamur, quia speravimus ad deum viventem, qui est servator omnium hominum, maxime credentium. 11. Praecipe hoc et doce. 12. Non homo tuam adolescentiam aspernetur, sed exemplum sis his credentibus in verbo, in conversatione, in amore, in fide, in castitate. 13. Dum venio, attende lectioni librorum, consolationi, doctrinae.

4, 3. *mate*] cod. B ꝥ *amte*; cod. A plane oblitteratus. — *aviliudam*] gratiarum actionibus, gr. omn. *εὐχαριστίας* singulari numero, sic vers. 4. et Eph. 5, 4.

4, 6. *xristaus iesuis*] (∞ gr. — *alande*] sic cod. B; cod. A *exesus*; Cast. opinatur Gothum participio activo uti, quia *ἐπιτροφεύμενος* per errorem pro medio habuerit; Massm. l. l. p. 140 librarium *alande* pro *alans* frequentī permutatione (vid. ad I, 1, 3) scripsisse; quarum opinionum neutra placet, potius forma verbi est *alan*, crescere, nutriri (Grimm. Gr. II. p. 8), cuius participium *alande* est; deinde formatur *aljan* transitivum pascere, nutrire.

4, 7. *sve usalþanaizo spilla*] quasi vetularum fabulas; *usalþans* est participium verbi *usalþan*, senescere, veralten, et *usalþana* est eine eraltete, uti apud Germanos veteres ab *ar-sive iralten* fit *ar-sive iraltet* vetula, veterosus, vid. Graff I. p. 200 sq. cf. *usvahnans* (ἡλικίαν ἔχων) Ioh. 9, 21. Miramur, quod Castill. qui *us alphanatzo* div. scribit, non vidit, hanc verborum structuram soloecam esse;

Massm. l. l. p. 131 hoc animadvertit et ne leges laedantur sermonis, *us* tanquam a librario falso loco positum ad *þroþei* trahere conatur; sed quibus haec coniectura, ingeniosa quidem, placet, iis comprobandum est, simplex *alþana γρηῶς* significare posse. *usalþanaizo* ict. etiam Grimm Gr. I. p. 41 (3. edit.) legit. — *iþ*] cod. B omittit vel potius librarius *bivandeiþroþei* scripsit pro *bivandeiþþroþei*, sic Cor. 1, 13, 12. cf. supra ad 3, 13; in cod. A admodum exeso exstare videtur.

4, 8. *gagudei*] cod. B ꝥ *gagudein*; in cod. A legi nequit. — *ist bruks*] sec., est utilis, (∞ gr. omn. praeter cod. l ap. Mi. — *gahaita*] promissiones, gr. *ἐπαγγελίαν*. — *anavairþons*] desinit cod. A.

4, 10. *allis*] Goth. c. codd. ^o *xal*; ceterum Cast. recte adnotat, *allis* hac significatione in evangeliiis saepe, in epistolis praeter hunc locum non inveniri; cf. tamen ad 6, 10.

4, 12. *manna*] sic cod. B; Cast. ꝥ *mann*. — *frisahts*] sic legendum; cod. B et Cast. ꝥ *frisaht*, ubi omissum est s

17. 18 ei þaim bi sunjai in vaurda jah laiseinai. qaþ auk gameleins auhsau
 19 þriskandin munþ ni faurvaipjais jah vairþs sa vaurstva mizdons is. bi praižby-
 terein vroh ni andnimais niba in andvairþja tvadje aiþþau þrije veitvode.
 20 Iþ þans fravaurhtans in andvairþja allaize gasak ei jah þai anþarai agis habaina.
 21 veitvodja in andvairþja guþs jah frauþins unsaris iesuis xristaus jah þize gava-
 lidane aggile ei þata fastais inu faurdomein ni vaiht taujands bi viljahalþein.
 22 handuns sprauto ni mannhun lagjais ni gamainja siais fravaurhtim framþjaim
 23 þuk silban sviknana fastais. ju ni drigkais þanama is vato ak veinis leitil
 24 brukjais in qiþaus þeinis jah þizo ufta sauhte þeinaizo. sumaize manne fra-
 vaurhteis svikunþos sind faurbisnivandeins du stauai sumaize þan jah afargag-
 25 gand. samaleiko þan jah vaurstva goda svikunþa sind jah þo aljaleikos sik
 6, 1 habandona filhan ni mahta sind. sva managai sve sijaina uf jukuzjai skal-
 kans seinans frauþans allaizos sveriþos vairþans rahnjaina ei namo frauþins

ut his in veritate 17. . . . in verbo et doctrina. 18. Dixit enim scriptura: bovi trituranti os ne capistro-obdures, et dignus hic operarius mercede eius. 19. In presbyterium accusationem ne accipias nisi in facie duorum aut trium testium; 20. verum hos peccatores in facie omnium argue, ut etiam hi reliqui timorem habeant. 21. Testor in facie dei et domini nostri Iesu Christi et horum electorum angelorum, ut hoc observes sine praeiudicio, non rem faciens secundum propensionem. 22. Manus cito ne homini imponas, ne socius sis peccatis alienis. 23. Te ipsum purum custodias; iam ne bibas amplius aquam, sed vino modice utaris propter ventrem tuum et has saepe infirmitates tuas. 24. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, propterantia ad iudicium; quorundam vero etiam subsequuntur. 25. Similiter vero etiam opera bona manifesta sunt et haec aliter se habentia; abscondi non possibilia sunt. 6, 1. Tam multi quam sint sub iugo servi, suos dominos omni honore dignos existiment, ut nomini domini

5, 17. *laisetnai*] Cast. in *laisetnai*, quum vero nullus gr. in habeat neque Cast. in cod. legere posset, sed hanc solam ob causam adderet, quod locus ei vacare videretur, nos quidem omisimus.

5, 18. *qaþ*] dixit, gr. omn. *léysi*. — *vaurstva*] Massmanno l. l. p. 126 displicet et *vaurstva* legi mavult, negans *unvaurstvos*, quod supra vs. 13 legatur, exemplo uti posse. Sane illud non potest, nec potest *allavaurstvos* Col. 4, 12. sed uti nunc *vaurstva* habemus, sic per multis locis *gavaurstva* (*συνεργός*, ó *συνεργός*) legitur, neque nos quidem illa forma offensi sumus.

5, 19. *in andvairþja*] Cast. praeter literas . . . *rp* . . nihil cognoscere potuit; pro *in* male *bi* scripsit, de quo errore etiam Massm. l. l. p. 134 monuit. Ceterum Gothus, si vere ita scripsit, a Graecorum auctoritate nimis discedit, nec propius eis accederet, si Castillionaei coniectura *ana munþa* probabilior esset; fortasse *bi veitvodþai* scribendum est. — *tvadje*] sic Cast. edidit pro *tvaddje*, quod duplex *d* locus capere non posse ei videretur.

5, 20. *þþ*] verum, ° gr.

5, 21. *unsaris*] nostri, ° gr. omn. praeter cod. 9 ap. Mi. — *viljahalþein*] pergit cod. B.

5, 22. *mannhun*] Cast. e cod. B ≠ *mannhun*, cod. A exesus; vid. Marc. 1, 44.

5, 23. *qiþaus*] cod. B marg. *suþnis*. — *þizo ufta* — *þeinaizo*] sic codd. quamquam omnis paene scriptura deleta est, et sic Massm. etiam l. l. p. 133 legendum esse censet; Cast. ≠ *þize ufte* — *þeinaize*.

5, 24. *sumaize*] sec., cod A *sumaiseh*; ceterum Goth. *τινών* cum cod. Colbert. ap. Mill. legit pro *τισθ*. *

5, 25. *þan*] autem, ° gr. omn. praeter cod. ap. Mill.

6, 1. *jukuzjai*] Massm. l. l. p. 136 comperire cupit, an vere sic legatur, quia Gal. 5, 1 idem casus *jukuzja* sit; sed vir doctus errat, illo loco *jukuzja* est accusativus; nostro autem *jukuzjai* dativus, quod utrumque recte ad formam *jukusi* redit. — *frauþins*] domini, gr. *θεοῦ*.

2 jah laiseins ni vajamerjaidau. aþþan þaiei galaubjandans haband frauans ni
 frakunneina unte broþrjus sind ak mais skalkinona unte galaubjandans sind jah
 3 liubai þaiei vailadedais gadailans sind. þata laisei jah gaþlah. jabai was alja-
 leikos laisjai jah ni atgaggai du hailaim vaurdam þaim frauins unsaris Iesuis
 4 xristaus jah þizai bi gagudein laiseinai. iþ hauþpuhts ni vaiht vitands ak siu-
 kands bi soknins jah vurdajiukos us þaimei vairþand neiþa maurþra haifsteis ana-
 5 qisseis anamindeis ubilos usbalþeins fravardidaize manne ahin at þaimei gatarniþ
 6 ist sunja hugjandane faihugavaurki visan gagudein. aþþan ist gavaurki mikil
 7 gagudei miþ ganaubin. ni vaiht auk brahtedum in þamma fairwau. bi sunjai þatei
 8 ni usbairan wa magum. aþþan habandans usfodein jah gaskadvein þaimuh ganohidai
 9 sijaima. aþþan þaiei vileina gabigai vairþan atrijsand in fraistubnja jah hlamma

et doctrinae non maledicatur. 2. At qui credentes habent dominos, ne contemnunt, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia credentes sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Hoc doce et adhortare. 3. Si quis aliter doceat et non accedat ad sana verba haec domini nostri Iesu Christi et hanc secundum pietatem doctrinam: 4. verum superbus, non quidquam sciens, sed aegrotans de quaestionibus et verbi-controversiis, ex quibus fiunt invidiae, caedes, contentiones, convicia, suspiciones malae, 5. contentiones deperditorum hominum mente, apud quos occultata est veritas, existimantium quaestum esse pietatem. 6. At est quaestus magnus pietas cum contento animo; 7. non rem enim portavimus in hunc mundum; in veritate, quod non auferre quidquam possumus. 8. At habentes alimentum et vestimentum, hisce contenti simus. 9. At qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum

6, 3. atgaggai] accedat, cod. A atgaggiþ (accedit) — laisnai] Cast. † laisenai, ipse p. 72 emendat.

6, 4. iþ] verum, ° gr. omn., Goth. c. vers. et patribus latt. — hauþpuhts] superbus, gr. omn. τεύχεται. — maurþra] caedes, ° gr. omn., nec legitur in cod. A; etiamsi enim vestigium literae a apparet, et spatium ali-quod esse videtur, tamen hoc integro illi verbo non sufficit, eamque literam Cast. a librario falso scriptam ab eodemque deletam esse existimat. Ceterum non dubium est, quin maurþra in cod. B inde sit natum, quod alii pro φρόνοι legebant ῥόνοι, quam utramque lectionem aut interpres recepit aut librarius de margine inseruit; cf. ad Eph. 2, 3. — haifsteis] sic recte cod. A; cod. B † haifstels.

6, 5. ahin] Goth. ° xal. — gatarniþ] sic cod. B pro gatarnida, cf. ad Nehem. 6, 16. Non est autem, quod Cast. mendum scriptoris pro gatairniþ (immo gataurniþ) esse suspicetur; nam praeclare habet gatarnan, si comparas tarnjan et tarnen, occulere, quibus verbis Germani superioris et medii aevi utuntur, vid. Glossarium v. Tarnjan. — gagudein] cod. B ° c. gr. ἀγισιασο ἀπὸ τῶν τοιοῦτων; in cod. A ea scripta esse videntur, sed prae nova scriptura Cast. nihil nisi literam þ cognoscere potuit.

6, 6. gavaurks] versu proxime praecedente erat faihu-
 I.

gavaurki; de hoc Gothorum more, si duo verba composita proxime sese subsequuntur, in altero particulam non repetendi sed simplex ponendi, jam ad Luc. 15, 24 diximus, addimus nuuc haec: Rom. 15, 4 *sva fltu auk sve fauragamelif varþ, du unsara laisnai gamelif varþ* (ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡρεῖαν διδασκαλίαν προεγράφη). 12, 1. 2 *vaila galeikaidana* — *galeikaib* (ἐν ἄρεστον — ἐν ἄρεστον). Cor. 1, 15, 48. 49 *sa ufarhinnakunda* — *his himinakundins* (ὁ ἐπουράνιος — τοῦ ἰπουρανίου). Thess 2, 3, 15 *svasve* — *sve* (ὡς — ὡς). Ioh. 9 31 *andhauselþ* — *hauselþ* (ακοίει — ἀκούει). 13, 14 *usrvoh* — *rvahan* (ἐν ἡνθα — ἵπτεν) 17, 25 *ufkunþa* — *kunþa* (ἴγνω — ἴγνω) Igitur Tim. 2, 3, 4 *philþonoi mǣllon ἢ φιλόδοτοι* Gothus sic convertit: *frifondans viljan setnana mats þau gurþ*; similiter Matth. 8, 32 *hairda sveins* — *hairda* (τὴν ἀγγλὴν τῶν χοίρων — ἡ ἀγγλὴ τῶν χοίρων). cf. Ioh. 10, 31 *nemun stainans ei vaurpeina* (sc. *stainam, λιθάσσει) ana ina*. Raro praecedit simplex et sequitur compositum: Cor. 1, 4, 7 *nant* — *andnant* (ἔλαβες — ἔλαβες). 2, 3, 2. 3 *gamelida* — *inna gamelida* (gr. bis ἑγγεγραμμένη).

6, 7 *bi sunjai*] in veritate (ἀληθές), gr. δῆλον.

6, 8. *usfodein* — *gaskadvein*] alimentum — vestimentum, gr. διατροφῆς — σκεπάσματα.

6, 9. *hlamma*] Cast. et Massm. l. l. p. 202 iniuria

unhulþins jah lustuns managans unautjans jah skapulans þaiei saggjand mans
 10 in fravardein jah fralust. vaurts allaize ubilaize ist faihugeiro þizozei sumai
 gairnjandans afairzidai vaurþun af galaubeinai jah sik silbans gaþivaidedun
 11 sairam managaim. iþ þu jai manna guþs þata þliuhais iþ laistjais garaihtein
 12 gagudein galaubein friapva þulain qairrein. haifstei þo godon haifst galaubei-
 nais undgreip libain aiveinon du þizaiei laþoþs is jah andhaihaist þamma godin
 13 andahaita in andvairþja managaize veitvode. anabiuda in andvairþja guþs þis
 gagiujandins alla jah xristaus iesuis þis veitvodjandins uf paunteau peilatau
 14 þata godo andahait. fastan þuk þo anabusn unvamma ungfairinoda und qum
 15 frauþins unsaris iesuis xristaus. þanei in melam svesaim taikneiþ sa audaga
 16 jah ains mahteiga jah þiudans þiudanondane jah frauþa frauþinondane. saei ains
 aih undivanein jah liuhaþ bauiþ unatgaht þanei saw manne ni ainshun nih sai . . . —

diaboli et cupiditates multas inutiles et noxias, quae demergunt homines in interitum et deperditionem. 10. Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam cupientes abducti fuerunt a fide et se ipsos subiecerunt doloribus multis. 11. Verum tu profecto, homo dei, hoc fugias, verum secteris iustitiam, pietatem, fidem, amorem, patientiam, mansuetudinem; 12. pugna hanc bonam pugnam fidei, apprehende vitam aeternam, ad quam vocatus es et confessus - es hanc bonam confessionem in praesentia multorum testium. 13. Iubeo in praesentia dei huius vivificantis omnia et Christi Jesu huius testantis sub Ponteo Pilato hanc bonam confessionem, 14. observare te hoc praeceptum immaculatum, irreprehensibile usque ad adventum domini nostri Iesu Christi, 15. quem in temporibus suis ostendit hic beatus et unus potens et rex regnantium et dominus dominantium, 16. qui unus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem, quem vidit hominum non unus neque vi[dere]. . . .

pro dativo habent, cuius verbi nominativum Massm. p. 219 *hlams* (sic!) facit; accusativum esse structura verborum et h. l. et supra 3, 7 perspicue docet; dubium autem est, sitne forma ipsa *hlamm* neutra (tum utitur Gothus plurali), an *hlamma* feminina; de verbis linguarum cognatarum vid. Graff IV. 557. Gr. II. 33. — *unhulþins*] diaboli, ° gr. — *unautjans*] inutiles, gr. ἀνοήτους, Goth. c. codd. et versa. ἀνοήτους. — *saggjand*] Cod. A *sagjand*.

6, 10. *vaurts*] Goth. ° γάρ; sed fieri potuit, ut librarius *allis* omiserit propter sequens *allatse*, cf. ad Rom. 9, 15. — *faihugeiro*] Massm. l. l. p. 139 legendum esse censet *faihugeironi*, uti Col. 3, 5; nobis e contrario Col. 3, 5 *faihugeironi* ex nostro loco in *faihugeiron* mutandum esse videtur; nam forma feminina esse debet, uti illo loco pronomem *sei* et hoc loco *þizozei* monstrat. — *gaþivaidedun*] subiecerunt, gr. omn. περιέπειραν.

6, 11. *jaþ*] profecto, ° gr. omn., vid. Rom. 9, 18. 20. — *friapva*] cod. A *frijapva*.

6, 12. *libain aiveinon*] vitam aeternam, ∞ gr. omn.

6, 13. *anabiuda*] Goth. ° sol c. codd. ap. Mill. — *andvairþja*] desinit cod. A. — *paunteau*] sic indubitate in cod. B legi Cast. affirmat, expectabamus aut *pauntias*, uti scriptum est Matth. 27, 2. Luc. 3, 1. aut *pauntjas*; lectio codicis ferri posset, si nomen graecum illi viro Ποντιεύς esset, quum autem Πόντιος appelletur, librarius sine dubio — *eau* pro — *jau* falso scripsit; sic librarii negligentia *e* et *j* permutata sunt etiam Cor. 2, 8, 20 et Nehem. 6, 18.

6, 14. *qum*] sic cod. B; Cast. † *quma*.

6, 15. *in*] in, ° gr. omn. — *taikneiþ*] sic cod. B; Cast. † *taikniþ*. — *jah*] sec. et, ° gr. omn.

6, 16. *jah*] et, ° gr. — *manne ni ainshun*] hominum non unus, ∞ gr. omn.

Du Teimaupaiu anpara.

- 1, 1 **P**avlus apaustaulus iesuis xristaus pairh viljan guþs bi gahaitam libainais þizos
2 in xristau iesu. teimaupaiu liubin barna ansts armaio gavairþi fram guþa
3 attin jah xristau iesu frauin unsaramma. aviliudo guþa meinamma þammei
skalkino fram fadreinam in hrainjai gahugdai waiva unsveibando haba bi
4 þuk gaminþi in bidom meinaim naht jah daga. gairnjands þuk gasaiwan
5 gamunands tagre þeinaize ei fahedais usfullnau. gamaudein andnimands
þizos sei ist in þus unliutons galaubeinai sei bauaida faurþis in avon þeinai
6 lauðja jah aiþein þeinai aivneika. aþþan traua þatei jah in þus. in þizozei
vaihtais gamaudja þuk anaqiujan anst guþs sei ist in þus pairh analagein handive

Ad Timotheum altera.

1, 1. Pavlus apostolus Iesu Christi per voluntatem dei secundum promissiones vitae huius in Christo Iesu,
2. Timotheo, dilecto filio. Gratia, misericordia, pax a deo patre et Christo Iesu domino nostro. 3. Gratias-ago deo
meo, cui servio a parentibus in pura conscientia, quomodo indesinenter habeo de te memoriam in precibus meis nocte
et die. 4. Cupiens te videre, recordans lacrimarum tuarum, ut gaudio explear, 5. memoriam accipiens huius, quae
est in te infucatae fidei, quae habitavit prius in avia tua Loide et matre tua Eynice; at confido, quod etiam
in te. 6. Propter quam rem admoneo te, resuscitare gratiam dei, quae est in te per impositionem manuum

Adnotatio.

Inscript. In cod. A nulla inscriptio legitur; in cod. B initium usque ad vs. 5 deest; igitur inscriptionem de coniectura addidimus.

1, 1. *gahaitam*] promissiones, gr. omn. *ἐπαγγελίας*.
1, 3. *aviliudo*] Cast. † *aviliuao*. — *meinamma*] meo
° gr. — *unsveibando*] Cast. opinatur, Gothum h. l. neutro uti, quemadmodum Graeci, nimirum *ἀδιάλειπτον*, usi sint; sed vir doctus non vidit, *ἀδιάλειπτον* non neutrum, sed femininum idque ad *μελέων* referendum esse; Gothum autem neutro eam ob causam uti, quia *gaminþi* eius generis est. Quod si non ad *gaminþi* referretur, dicendum erat *unsveibands aviliudo*, uti legitur Eph. 1, 16 cf. Theas. 1, 5, 17 *unsveibandans bidjaiþ*. Qua opportunitate usi monemus, etiam Theas. 1, 2, 13 pro *unsveibandanei*, quod Castillionaei auctoritate freti edidimus, scribendum esse *unsveibandans*, eamque lectionem, a nobis jam pridem coniectura inventam, Cast. in codice iterum inspecto invenit. — *þuk*] sic cod. A; Cast. † *þus*.

1, 4. *tagre þeinaize*] Cast. e loco plane deleticio male *þeinaize tagre* edidit.

1, 5. *lauðja*] sic cod. A, nos malumus *lauðjai*; ceterum Gothus pro *Λοιδί* legisse videtur *Λοιδί*, quia graecum o gothice per *au* exprimi solet, quamquam etiam *au* pro graeco *ω* ponitur: *adauneikam Ἀδωνικάμ* Eedr. 2, 13. *dauripatus Δωρι-σ. Δωρόθεος* Calend. Goth. *nauel Nōē* Luc. 17, 27. *prastauria πραιτωρίον* Ioh. 18, 33. *trauada Τρωάς* Cor. 2, 2, 12. Tim. 2, 4, 13. *trakauneitidus Τραχωνίτις* Luc. 3, 1. — *atvnetka*] ab ultimis literis duabus huius vocis cod. B incipit, librarius autem pro *ka* male *ra* scripsit. Ceterum pro *atvneika* optamus *aivneikai*. — *aþþan*] Cast. † *þan*, nam *þan* si significat *δέ*, in initio enuntiatii non ponitur, et Cast. ipse *aþþan* legendum esse existimat, nam ante *þan* in utroque codice locus literis duabus vacat.

1, 6. *analagetn*] sic cod. B; cod. A *lagetn*, sic 1, 5, 22 *χειρας ἐπιτιθεῖναι* Gothus per simplex *lagjan handuns* convertit.

7 meinaizo. unte ni gaf unsis guþ ahman faurhteins ak mahtais jah friapvos jah
 8 inaheins. ni nunu skamai þuk veitvodiþos frauþins unsaris iesuis nih meina
 9 bandjins is ak miþarbaidei aivaggeljon bi mahtai guþs þis nasjandins uns jah
 laþondins laþonai veihai ni bi vaurstvam unsaraim ak bi seinai leikainai jah
 10 anstai sei gibana ist unsis in xristau iesu faur mela aiveina. iþ gasvikunþida
 nu þairh gabairhtein nasjandis unsaris iesuis xristaus gatairandins raihtis dauþau
 11 iþ galiuhtjandins libain jah unriurein þairh aivaggeljon. in þoei gasatiþs im
 12 ik merjands jah apaustaulus jah laisareis þiudo. in þizozei fairinos jah þata
 vinna. akei nih skama mik unte vai wamma galaubida jah gatraua þammei
 13 mahteigs ist þata anafilh mein fastan in jainana dag. frisaht habands hailaize
 vaurde þoei at mis hausides in galaubeinai jah friapvai in xristau iesu.
 14. 15 þata godo anafilh fastai þairh ahman veihana saei bauiþ in uns. vaist þatei

mearum; 7. nam non dedit nobis deus spiritum timoris, sed virtutis et amoris et sobrietatis. 8. Ne igitur pudeat te testimonii domini nostri Iesu, neque mei vincti eius, sed collabora evangelio secundum virtutem dei, 9. huius servantis nos et vocantis vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum placitum et gratiam, quae data est nobis in Christo Iesu ante tempora aeterna, 10. verum manifestata nunc per apparitionem servatoris nostri Iesu Christi, destruentis quidem mortem, verum illuminantis vitam et perpetuitatem per evangelium, 11. in quo positus sum ego praedicans et apostolus et doctor gentilium; 12. propter quam causam etiam hoc patior; sed nec pudet me, nam scio, cui credidi, et confido, quod potens est hoc traditum meum servare in illum diem. 13. Delineationem habens sanorum verborum, quae apud me audivisti in fide et amore in Christo Iesu, 14. hoc bonum traditum serva per spiritum sanctum, qui habitat in nobis. 15. Scis, quod

1, 7. *friapvos*] cod. A *frtjapvos*.

1, 8. *nunu*] cod. A \neq *nu*, nam inter *nu* et *nunu* in sententiis prohibitivis hoc interest, quod *nunu* post negationem ipsam collocatur: Matth. 10, 26 et 31 *ni nunu ogetiþ isvis ins*. Rom. 14, 15 *ni nunu mata þeinamma jainamma fraqtstjais*. 14, 20 *ni nunu in mattis gatair vaursto guþs*; *nu* autem inter se ipsum et negationem verbum interpositum habet: Matth. 6, 8 *ni galeikoh nu þatm*. 6, 31 *ni maurnaip nu qibandans*. Rom. 14, 13 *ni þanamais nu uns misso stojaima*. Eph. 5, 7 *ni vaiþaiþ nu gadailans in*. Col. 2, 16 *ni manna nu isvis bidomjai in mata*. — *iesuis* ° gr., qui habent, *Χριστόν* addunt.

1, 9. *laþondins*] cod. A *laþondins uns*, vocantis nos, cum edit. Aldin. apud Mill. —

1, 10. *dauþau*] sic pro *dnupu* cod. B; cod. A obliteratus est, vid. ad Tim. 1, 1, 16. — *aivaggeljon*] sic cod. A, ut speramus, qui h. l. exesus est; cod. B \neq *aivaggejon*.

1, 12. *þammef*] pro *þatet* (*ἔτι*), vid. ad Phil. 2, 24. ubi adde: Marc. 16, 4 *gaumidedun þammei afvaltiþs ist*

sa stains. Luc. 17, 15 *gaumjands þammei hrains varþ*. Dicitur etiam Luc. 10, 20 *þamma ni faginoh ei þai ahmans isvis ufhausjand*. *iþ faginod in þammei cet.* (*ἐν τούτῳ μὴ χαίρειτε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῶν ὑποτάσσεται, χαίρειτε δὲ ἔτι κτλ.*) — in *jainana dag*] cod. B et Cast. \neq in *jainamma dag*; in cod. B enim *daga* scriptum esse videtur, a autem in terminatione librarius quum propter sensum delevisset, praecedens pronomen emendare neglexit.

1, 13. *habands*] habens, gr. *ἔχει*, Goth. c. cod. German. ap. Mill. — *friapvai*] cod. A *frtjapvai*; inter *friapvai* et *in* in cod. A vacuus locus est, in quo articulus *þisai* (*ἱ)*] scriptum fuisse videtur, quem cod. B omnino omittit.

1, 14. *bauþ*] vid. ad Rom. 7, 18.

1, 15. *vaist*] cod. B et Cast. \neq *vaitts*, cod. A extinctus; sic librarii literas saepe temere transponunt, cf. Marc. 14, 13. Ceterum Goth. ° *ioðio*, nisi forte librarius *þata* propter sequens *þatei* negligenter omisit; idem fac-

afvandededun sik af mis allai þaiei sind in asiai. þizei Ist fygailus jah airmo-
 16 gaineis. gibai armaion frauja auneiseifauraus garda unte ufta mik anaprafstida
 17 jah naudibandjo meinaizo ni skamaida sik. ak qimands in rumai usdaudo sokida
 18 mik jah bigat. gibai frauja imma bigitan armahairtein at frauin in jainamma
 2, 1 daga jah wan filu mais in aifaison andbahtida mis vaila þu kant. þu nu barn
 2 mein valiso insvinþei þuk in anstai þizai in xristau Iesu jah þoei hausides at
 mis þairh managa veitvodja vaurda guþs þo anafilh triggvaim mannam þaiei
 3 vairþai sijaina jah anþarans laisjan. þu nu arbaidei sve gods gadrauhts xristaus
 4 iesuis. ni ainshun drauhtinonds frauin dugavindiþ sik gavaurkjam þizos aldais
 5 ei galeikai þammei drauhtinoþ. jah þan jabai haifsteiþ was ni veipada
 6 niba vitodeigo brikþ. arbaidjands airþos vaurstvja skal frumist akrane

averterunt se a me omnes, qui sunt in Asia; horum est Fygelus et Ermogenes. 16. Det misericordiam dominus Onesifori domui, nam saepe me consolatus est et vinculorum meorum non puduit eum, 17. sed veniens in Romam sollicitè quaeavit me et invenit; 18. det dominus ei invenire misericordiam apud dominum in illo die et quam multum magis in Efeso subministravit mihi, bene tu scias. 2, 1. Tu igitur, fili mi dilecte, confirma te in gratia hac in Christo Iesu, 2. et quae audivisti a me per multa testimonia verba dei, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei sint etiam alios docere. 3. Tu igitur labora uti bonus miles Christi Iesu. 4. Non unus militans domino implicat se negotiis huius vitae, ut placeat, cui militat. 5. Et vero si certat quis, non coronatur, nisi legitime luctatur. 6. Laborans terrae cultor debet primum fruges

tum est 1, 1, 9. — þizes] horum, sic in cod. B, codex autem A obliterated esse pergit; ceterum graecum ὧν per þizeei reddendum erat, nec dubitamus, quin interpres sic scripserit, librarius autem duplex e negligentia semel tantum posuerit, vid. 2, 17. — [fygailus] gr. φύγελλος. — airmogaineis] sic Gothus pro Ἐρμωγένους suppresso spiritu aspero pronuntiavit, sic infra 2, 17 ymainatus, quum 1, 1, 20 recte hymainatus scripsisset. Notandum etiam est, in eodem nomine proprio graecum o parvum per gothicum o longum exprimi, cf. ad Phil. 4, 2.

1, 16. garda] sic cod. B; Cast. † gardin.

1, 17. usdaudo] sollicitè, gr. σπουδαίετον.

1, 18. frauja imma] dominus ei, ∞ gr. omn. — mais] magis, hoc adverbium hoc loco positum sensum plane perturbat, quum autem paulo infra vaila positivus pro βέλτιον comparativo legatur illud mais, a librario falso loco scriptum ante aut post vaila collocandum esse existimamus. Ceterum h. l. cod. A adeo extinctus est, ut, ubi haec pagina finiatur, Castillionaeo plane dubium sit; pergit autem demum 2, 21.

2, 1. valiso] dilecte, ° gr. omn.

2, 2. veitvodja vaurda guþs] testimonia verba dei, gr. omn. μαρτύρων. Gothum potius μαρτυρίων legisse vi-

deri, iam Cast. recte adnotavit; vaurda guþs, quae omnino abundant, sine dubio librarius e margine, ubi a glossatore posita erant, huc inseruit, de qua re diximus ad Cor. 1, 15, 6 et Prolegg. XX, 59. Ceterum Cast. † ict. veitvodjavaurda, Massm. l. l. p. 211 et 212 modo iunctim, modo divisim scribit, et ubi dividit veitvodja ei adiectivum esse videtur; si autem sic statuitur, quid guþs, additamento otiosissimo, fiet? — triggvaim mannam] cod. B † triggvaimannam, vid. ad Thess. 2, 3, 17.

2, 3. xristaus iesuis] ∞ gr.

2, 4. frauin] domino, graeci alii omittunt, alii τῷ θεῷ legunt; Goth. τῷ κυρίῳ in libro suo legit. — gavaurkjam þizos aldais] negotiis huius vitae. ∞ gr. omn. — galeikai þammei drauhtinoþ] placeat cui militat, gr. omn. τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.

2, 6. arbaidjands] cod. B † arbaidjans, vid. ad 1, 1, 3. — airþos vaurstvja] terrae cultor, gr. omn. γεωργός; quod si Cast. dicit, Gothis nomen agricolae non fuisse, quod rudes fuissent et pecudes sequi, eum Massm. l. l. p. 219 sq. optime confutat et patribus nostris rei agrariae cognitionem fortissime vindicat; modo ne agricolam bauman sive akrannan vocibus barbaricis nominasset, para-

7. 8 andniman. fraþei þatei qiþa. gibip auk þus frauja fraþi us allaim. gamuneis
 9 xristu iesu urrisanana us dauþaim us fraiva davidis bi aivaggeljon meinai. In
 10 þizaiei arbaidja und bandjos sve ubiltojis. akei vaurd guþs nist gabundan. Inuh
 þis all gaþula bi þans gavalidans ei jah þai ganist gatilona sei Ist in xristau
 11 iesu miþ vulþau aiveinamma. triggy þata vaurd jabai miþgadauþnodedum jah
 12. 13 miþlibam. jabai gaþulam jah miþþiudanom. jabai afaikam jah Is afaikiþ uns. jabai ni
 14 galaubjam jains triggyvisiþ afaikan sik silban ni mag. þizei gamaudei veitvodjands
 in andvairþja frauþins. vaurdam veiþan du ni vaihtai daug niba usvalteinai þaim
 15 hausjondam. usdaudei þuk silban gakusanana usgiban guþa vaurstvjana unaiviskana
 16 raihtaba raidjandan vaurd sunjos. Iþ þo dvalona usveihona lausavaurdja bivande
 17 unte filu gaggand du afgudein. jah vaurd ize sve gund vuliþ. þizeei vesun ymai-

percipere. 7. Intellige, quod dico; dat enim tibi dominus intelligentiam ex omnibus. 8. Recordare Christum Iesum resuscitatum e mortuis e semine Davidis secundum evangelium meum, 9. in quo laboro usque-ad vincula, uti maleficus; sed verbum dei non est vincum. 10. Propterque id omne patior de his electis, ut etiam hi salutem assequantur, quae est in Christo Iesu cum gloria aeterna. 11. Fidele hoc verbum, si commortui-sumus, etiam cumvivimus; 12. si patimur, etiam cumregnamus; si non-agnoscimus, etiam is non-agnoscit nos; 13. si non credimus, ille fidelis manet, renuntiare sibi ipsi non potest. 14. Horum recordare testificans in facie domini; verbis contendere ad non quidquam prodest nisi (ad) subversionem his audientibus. 15. Stude te ipsum probatum exhibere deo operatorem inconfusibilem, recte constituentem verbum veritatis. 16. Verum hos ineptos, profanos inanes-sermones devota, nam multum eunt ad impietatem, 17. et verbum eorum uti pus fervet; quorum fuerunt Yme-

tum enim erat *vaurstvja*, quod Marc. 12, 1. Luc. 20, 9. Ioh. 15, 1 *γεωργόν* significat.

2, 7. *gibiþ*] dat, gr. *δῶν*, Goth. c. eodd. *δῶσει* legit. — *us allaim*] ex omnibus, gr. omn. *ἐν πᾶσιν*.

2, 8. *xristu iesu*] *~* gr. omn.

2, 11. *jabaiþ*] Goth. *⁰ γάρ*.

2, 13. *afaikan*] Goth. c. eodd. *⁰ γάρ*.

2, 14. *vaurdam* — *hausjondam*] verbis — audientibus, Gothus sensum magis quam verba textus graeci secutus est, convertit enim quasi legisset: *λογωμαχεῖν (γάρ) εἰς οὐδέν χρησίμου ἐν μὴ ἐπὶ κτλ.* Ceterum *hausjondam* non mendose scriptum est pro *hausjandam*, uti Cast. opinatur, nam vid. ad Luc. 5, 15.

2, 15. *gakusanana*] sic cod. B; Cast. *‡ gaktusanana*.

2, 16. *dvalona, usveihona*] ineptos, profanos, gr. omn. solummodo *βεβήλους*. — *lausavaurdja*] Massmanno l. i. p. 126 dubium esse videtur, quia 1, 1, 6 *lausavaurdei* legatur, sed utrumque recte habet; *lausavaurdja* hoc loco est a *lausavaurdi*, quam formam etiam *andavaurdi* Luc. 2, 47. Ioh. 19, 9 et *gavaurdi* Cor. 1, 15, 33 habent; *lausavaurdei* autem formatum est uti *aglaitivaurdei* Col. 3, 8. *dvalavaurdei* Eph. 5, 4. *fluvaurdei* Matth. 6, 7. — *unte* —

afgudein] nam — impietatem, Cast. qui, ut fere solet, hoc loco inique, ne dicamus maligne de linguae gothicae virtutibus loquitur, sensum horum verborum plane non perspexit, vid. autem quae adnotavimus ad 1, 3, 8. Nam praepositio *enl* a Gotho non omissa, sed per *du* reddita et ad *afgudein* posita est, neque si vere abesset, Cast. dicere debebat, per *unte* posse reddi, id quod Massm. l. i. p. 134 iam animadvertit; neque *und flū* h. l. dici potest, nam hoc, nisi cum *mais* iunctum, ante comparativum non invenitur, vid. Luc. 18, 39. Cor. 2, 3, 9. Phil. 1, 23.

2, 17. *gund vuliþ*] Cast. *‡ gun svulþ*, cod. B *gun. vuliþ*, litera inter *n* et *v* omnino deleta; quum igitur *gun*, *kund* apud Germanos veteres et *gund* apud Anglo-saxones pus, saniem significet (Graff IV. 219); deinde *svulan* gothicum non sit, *vulan* autem iam Rom. 12, 11 inveniat, non dubitamus lectionem nostram pro certa habere, neque multum afit, quin Massmann. qui l. i. p. 201 *guns vuliþ* coniecit, et Grimm, qui Gram. I. 564 (3. edit.) *gunds vuliþ* optavit, rectam lectionem invenirent. — *vesun*] fuerunt, gr. omn. *ἔσι*; pariter cum duobus subiectis singularibus verbum plurale ponitur Luc. 2, 43 *vissedun Iosef jah aipei*, gr. *ἔγω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ*. — *ymai-*

18 natus jah filetus. þaiei bi sunja usvissai usmetun qþandañs usstass ju vaurþana
 19 jah galaubein sumaize usvaltidedun. aþþan tulgus grunduvaddjus guþs standiþ
 habands sigljo þata. kunþa frauja þans þaiei sind is jah astandai af unselein wazuh
 20 saei namnjai namo fraujsins. aþþan in mikilamma garda ni sind þatainei kasa gulþeina
 jah silubreina ak jah triveina jah digana jah suma du sverain sumuþ- þan du unsve-
 21 rain. aþþan jabai was gahrainjai sik þizei vairþiþ kas du sveriþai gaveihaiþ bruk
 22 frauin du allamma vaurstve godaize gamanviþ. aþþan juggans lustuns þliuh iþ
 laistei garaihtein galaubein friaþva gavairþi miþ þaim bidai anahaitandam fraujan us
 23 hrainjamma hairtin. iþ þos dvalons jah untalons soknins bivandei vitands þatei
 24 gabairand sakjons. iþ skalks fraujsins ni skal sakan ak qairrus visan viþra allans
 25 laiseigs usþulands in qairrein talzjands þans andstandandans niu wan gibai im
 26 guþ idreiga du ufkunþja sunjos. jah usskavjaindau us unhulþins vruggon

naeus et Filetus, 18. qui circa veritatem secreti versati sunt, dicentes, resurrectionem iam factam et fidem quorundam subverterunt. 19. At firmum fundamentum dei stat, habens signaculum hoc: novit dominus hos qui sunt eius, et: diacedat ab impietate quisque, qui nominet nomen domini. 20. At in magna domo non sunt solum vasa aurea et argentea, sed etiam lignea et fictilia et quaedam ad honorem, quaedam autem ad contumeliam. 21. At si quis mundat se his, fit vas ad honorem sanctificatum, utile domino ad omne operum bonorum paratum. 22. At juveniles cupiditates fuge, verum sequere justitiam, fidem, amorem, pacem cum his prece invocantibus dominum ex puro corde; 23. verum has ineptas et stultas quaestiones devita, sciens, quod proferunt concertationes. 24. Verum servus domini non debet concertare, sed mansuetus esse adversus omnes, docibilis, patiens, 25. in mansuetudine docens hos adversantes, num forte det iis deus poenitentiam ad cognitionem veritatis, 26. et respiscant ex diaboli tendicula,

natus] vid. ad 1, 15; Cast. edidit *ymainatus*, dicit autem in codice super *i* non duo tantum, sed tria puncta posita esse videri. Sed neque scriptores horum codicum in mediis verbis puncta scribere, neque Gothi sonum *ai* in his nominum terminationibus pronuntiando distrahere solent. Fortasse illa puncta maculae membrana fortuito factae sunt, cf. Massm. Skeir. p. 17.

2, 18. *sunja*] cod. B et Cast. † *sunjat*, quod satis inepte dictum esset, non enim *κατὰ τὴν ἀλήθειαν* sed *περὶ τὴν ἀλήθειαν* aberraverunt. Orta autem codicis lectio e terminatione verbi sequentis *usvissai*, vid. Skeir. p. 33, 10 *miþ bairreins þvatrhains*, pro *bairretn*. cf. Cor 2, 3, 18 cod B *af fraujsins ahmins* pro *ahmin*. Skeir. 40, 20 *du daupeinats garehnats* pro *garehnat*, ubi librarius terminatione praecedente in errorem inductus est. — *galawbeta* — *usvaltidedun*] fidem — subverterunt, ∞ gr. omn.

2, 20. *sverain* — *unsverain*] Massm. l. l. p. 132 recte dicit, hanc codicis lectionem falsam et aut *sverainat* — *unsverainat*, aut *sverain* — *unsverain* legendum esse;

nam de accusativo post *du* praepositionem posito, ad exemplum Col. 4, 10. 13. h. l. cogitari non debet.

2, 21. *gavethatþ*] Goth. ^o *kat.* - *du*] pergitt cod. A.

2, 22. *friaþva*] cod. A *frjapva*. — *bidai anahaitandam*] prece invocantibus, gr. solummodo *ἐπικαλουμένων*, sic Rom. 10, 13. cf. Thess. 1, 4, 1. — *fraujan*] ita recte in cod. A; in cod. B dubito an legam *frauja*, quod mendum librarii. CAST.

2, 25. *andstandandans*] resistentes, gr. *ἀντιδιατιθέμενους*, Goth. c. codd. *ἀντικειμένους* legit, vid. 1, 1, 10. Gal. 5, 17. Thess. 2, 2, 4. — *ni uan*] Castillonaeo videtur Luc. 4, 11 *wan ni* (immo *ei wan ni*) eadem significatione dici, qua h. l. *ni uan*; nobis non idem videtur, sed Gothus sensum, utroque loco diversum, optime perspexit, id quod eius translatio utriusque loci diversa comprobatur.

2, 26. *usskavjaindau*] sic cod. B; cod. A *usskarjaindau*. Lectionem codicis B cum Castillonaeo praeferimus propterea, quod Gothus etiam Cor. 1, 15, 34 *ἐκνήγετε* per *usskarjan sik* et Thess. 1, 5, 8 *νήγωμεν* per

- 3, 1 fram þammei gafahanai tiuhanda afar Is viljin. aþþan þata kunneis ei In spedistaim
 2 dagam atgaggand jera sleidja. jah vairþand mannans sik friondans faihugairnai
 bihaitjans hauhhairtai vajamerjandans fadreinam unghawairbai launavargos unairknai
 3 unhunslagai unmildjai fairinondans unghabandans sik unmanariggvai unseljai
 4 fralevjandans untilamalskai ufbaulidai frijondans viljan seinana mais þau guþ
 5. 6 habandans hivi gagudeins iþ maht izos invidandans. jah þans afvandeis. unte us
 þaim sind þaiei sliupand in gardins jah frahunþana tiuhand qineina afhlaþana
 7 fravaurhtim þoei tiuhanda du lustum missaleikaim. sinteino laisjandona sik ni
 8 aiv wanhun in ufkunþja sunjos qiman mahteiga. aþþan þamma haidau ei jannis
 jah mambres andstoþun moseza sva jah þai andstandand sunjai mannans fravaur-
 9 þanai ahin uskusanai bi galaubein. akei ni þeihand du filusnai unte unviti ize svikunþ

a quo capti ducuntur post eius voluntatem. 3, 1. At hoc cognoscas, quod in ultimis diebus accedunt anni difficiles, 2. et fiunt homines se amantes, pecuniae-cupidi, jactatores, superbi, maledici, parentibus non-obedientes, ingrati, impii, 3. non-libantes, non-diligentes, calumniantes, non-continentes se, inmanfueti, bonorum-inimici, 4. prodentes, protervi, inflati, amantes voluntatem suam magis quam deum, 5. habentes speciem pietatis, verum virtutem eius negantes; etiam hos devita. 6. Nam ex his sunt, qui irrepunt in domos et captivas agunt mulierculas oneratas peccatis, quae aguntur ad cupiditates varias, 7. semper docentes se, non tempore ullo in cognitionem veritatis venire potentes. 8. At hoc modo quo Iannis et Mambres restiterunt Mosi, sic etiam hi resistunt veritati, homines deperditii mente, reprobati de fide. 9. Sed non proficiunt ad multitudinem, nam insipientia eorum manifesta

usskavat stjaima convertit; lectionem codicis A, quae Massmanno l. l. p. 138 203 valde arridet et quam (allato veterosaxon. *scerian*) *ordinare, ornare* explicat, ferremus, si h. l. mentio ordinationis vel ornatus cuiusdam (ex diaboli tendiculis) sensui apta esset. Passivi autem pro activo cum *sik* positi simile exemplum invenies Cor. 1, 15, 33 *ni afairzjaindau* (irret euch nicht!). — *fram þammei gafahanai tiuhanda*] a quo capti ducuntur, gr. omn. ἐξωγαμημένοι ὑπ' αὐτοῦ, Goth. c. Vulg.; ceterum cod. A pro *tiuhanda* praebet *habanda* (tenentur). — *afar*] post, gr. omn. εἰς.

3, 1. *jera*] anni, gr. omn. *καιροί*.

3, 2. *jah*] et, gr. *γάρ*. — *friondans*] cod. A *frijondans* et in marg. *seinaigairnai*, perperam pro *seinaigairnai*, sic idem cod. Tit. 1, 10 *lausavaurdai* pro *lausavaurdai*; hoc mendum e terminatione sequentium ortum est; aut quum librarius eiusdem codicis Tim. 1, 1, 4 *andlausatse* pro *andlausatse* male scripserit, fere adducimur, ut suspicemur, hunc hominem verba nonnumquam scripserit, uti os vulgi ea indistincte pronuntiaret. Ceterum etiam div. *seina gairnai* scribendum est, nam cum pronominibus verba

componi non solent. — *hauhhairtai*] cod. B ≠ *hauhairtai*. — *unairknaf*] cod. A *unairknans*.

3, 3. *unhunslagai, unmildjai*] non-libantes, non-diligentes, ∞ gr. — *unmanariggvai*] cod. A ≠ *unmanariggvai*. —

3, 4. *frijondans viljan seinana*] amantes voluntatem suam, gr. omn. *φιλήθονοι*, quod est *voluptatem* amantes; Castillionaeo probabile videtur, Gothum latinas versiones sequentem in iis pro *voluptatem* legisse *voluntatem*; cf. ad Eph. 2, 3. — *þau*] Cast. ≠ *þan*.

3, 5. *jah þans*] cod. A *jap-þans*.

3, 6. *þaief*] sic recte cod. A; cod. B et Cast. ≠ *þoet*, quae. — *du lustum*] ad cupiditates, gr. omn. *ἐπιθυμίας*, casu instrumentali; ceterum pro *lustum* cod. A ≠ *lustus-tum*, cf. ad Ioh. 9, 41.

3, 7. *ni*] non, cod. A c. gr. omn. *jan-ni, καὶ μή*.

3, 8. *þamma* — *ef*] vid. ad Luc. 1, 20 et ad Col. 1, 9. cf. Rom. 9, 20 et ad Luc. 10, 5. — *jannis*] cod. A *jannes*. — *mambres*] gr. *Ἰαμβρης*.

3, 9. *svikunþ*] cod. A marg. *gatarhiþ*, famosa. —

10 vairþiþ allaim svasve jah jainaize vas. Iþ þu galaista is laiseinai meinai usmeta
 11 muna sidau galaubeinai usbeisnai friapvai þulainai. vrakjom vunnim wileika
 mis vaurþun in antiaukiai in eikaunion in lystros wileikos vrakos usþulida jah *s. 5i. 5. 72.*
 12 us allaim mik galausida frauja. jah þan allai þaiei vileina gagudaba liban in
 13 xristau iesu vrakos vinnand. Iþ ubilai mannans jah liutai þeihand du vairsizin
 14 airzjai jah airzjandans. Iþ þu framvairþis visais in þaime galaisides þuk jah
 15 gatrauida sind þus vitands at wamma ganamt. jah þatei us barniskja veiþos
 bokos kunþes þos mahteigons þuk usfratvjan du ganistai þairh galaubein þo in
 16 xristau iesu. all boko gudiskaizos ahmateinai jah þaurftos du laiseinai du
 17 gasahtai du garaihteinai du talzeinai in garaihtein. ei ustauhans sijai manna
 4, 1 guþs du allamma vaurstve godaize gamanviþs. veitvodja in andvairþja guþs
 jah frauþins xristaus iesuis saei skal stojan qivans jah dauþans bi qum is

fit omnibus sicuti etiam illorum fuit. 10. Verum tu sectator es doctrinae meae, vitae-rationi, proposito, mori, fidei, longanimitati, amori, patientiae, 11. persecutionibus, passionibus, qualia mihi facta-sunt in Antiochia, in Iconio, in Lystris, quales persecutiones passus-sum et ex omnibus me liberavit dominus. 12. Et autem omnes, qui volunt pie vivere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur. 13. Verum mali homines et simulatores proficiunt ad peius, errantes et errare-facientes; 14. verum tu porro manea, in quibus docuisti te et (quae) credita sunt tibi, sciens a quo accepisti, 15. et quod a pueritia sacros libros nosti hos valentes te instruere ad salutem per fidem hanc in Christo Iesu. 16. Omne librorum divinae spirationis et utiles ad doctrinam, ad vituperationem, ad instructionem, ad institutionem in iustitia, 17. ut perfectus sit homo dei ad omne operum bonorum paratus. 4, 1. Testificor in facie dei et domini Christi Iesu, qui debet iudicare vivos et mortuos in adventu eius,

jah] etiam, ^ocod. B, in cod. A supra lineam scriptum est.

3, 10. *galaista is*] Cast. et Massm. l. l. p. 138 *galatstais*, quod ab utroque librario male pro *galatstjais* scriptum esse illi opinantur; sed quid quaesumus coniunctivus hoc loco et hac verborum structura significat, quum textus graecus perfectum habeat? Lectioni nostrae fides datur e Gal. 6, 16 *sva managai sve þizai garaihteinai galatstans sind*, *δοκιμὴ τῶν κληθέντων τούτων στοιχείουσι*. Marc. 1, 36 *jah galatstans vaurþun imma, xal xateðiwξαν avrov*. Ceterum cod. A marg. † *galatstides* pro *galatstides* (secutus es). — *laiseinai meinai*] doctrinae meae, ∞ gr. omn. — *sidau*] mori, ^ogr. omn. — *friapvai*] cod. A *friþapvai*.

3, 11. *lystros*] quum haec forma dativi non gothica sit, interpres graeca forma usus esse videtur, quod eum saepius fecisse inter omnes constat, sic *fairusaulymon*, *gasaufylakio*, *þoman* al.; o autem posuit pro graeco *oi*, quia haec vocalis linguam gothicam plane deficit; *Bépoia* igitur in Calend. Goth., per *batrauþja* redditur. — *vrakos*] cod. A *vrakjos*, cf. ad Gal. 6, 12. — *usþulida*] sic uterque cod. † pro *usþulida*.

I.

3, 13. *du vairsizin*] cod. A marg. *du ubelamma* (sic pro *ubilamma*, vid. ad Luc. 8, 17), ad malum. — *airzjai jah airzjandans*] errantes et errare facientes, ∞ gr. omn.; Goth. cum Vulg.

3, 14. *framvairþis*] porro (non *constans*, uti Cast. interpretatur), ^ogr. omn. — *jah*] sic cod. B; in cod. A utrum *jan* an *jau* scriptum sit, Cast. discernere non potuit.

3, 15. *usfratvjan*] sic eodd. pro *usfrapjan* aut *usfrapvan*, uti Castillionaeo videtur.

3, 16. *garaihteinai* — *garaihtein*] Cast. vult notari, *garaihteins* hoc versu et graeco *ἐνανόρθωσις* et *δικαιοσύνη* respondere; sed errat ille quidem, nam *garaihteinai* sensu transitivo a *garaihteins*, *garaihtein* autem sensu intransitivo a *garaihtei* est.

3, 17. *manna guþs*] homo dei, ∞ gr. omn.; Goth. cum Vulg.

4, 1. *frauþins*] domini, ^ogr. — *xristaus iesuis*] ∞ gr. — *bi*] in, gr. *xal*. — *qum*] Massmanno l. l. p. 204 dativus, elisione ortus, esse videtur, cuius mirae coniecturae nulla est necessitas, nam *bi* etiam aliis locis sic cum accusativo ponitur. — *is*] pr., Goth. ^o*xal*.

44

2 þiudinassu is. merei vaurd stand uhteigo unuhteigo gasak gaþlaih gawotei in
 3 allai usbeisnai jah laiseinai. vairþiþ mel þan haila laisein ni usþuland ak du
 4 seinaim lustum dragand sis laisarjans suþjondans hausein. aþþan af sunjai
 5 hausein afvandjand iþ du spillam gavandjand sik. iþ þu andaþahts sijais in
 6 allaim arbaidei vaurstv vaurkei aivaggelistins andbahti þein usfullei. aþþan
 7 ik ju hunsljada jah mel meinaizos disvissais atfst. haifst þo godon haifstida run
 8 ustauh galaubein gafastaida. þapro þan galagiþs ist mis vaips garaihteins þanei
 usgibiþ mis frauja in jainamma daga sa raihta staua. aþþan ni þatainei mis ak
 9. 10 jah allaim þaiei frijond qum is. sniumei qiman at mis sprauto. unte demas
 mis bilaiþ frijonds þo nu ald jah galaiþ du þaissalauneikai krispus du galatia
 11 teitus du dalmatia. lukas ist miþ mis ains marku andnimands brigg miþ þus
 12 silbin unte ist mis bruks du andbahtja. aþþan tykeiku insandida in aifaison.
 13 hakul þanei bilaiþ in traunadai at karpau qimands atbair jah bokos þishun maim-
 14 branans. alaiksandrus aizasmiba managa mis unþiuþa ustaiknida. usgildiþ imma

regno eius; 2. praedica verbum, insta opportune, importune, vitupera, adhortare, increpa in omni patientia et doctrina. 3. Flet tempus, quum sanam doctrinam non patiuntur, sed ad suas cupiditates acervant sibi doctores titillantes auditum, 4. at a veritate auditum avertunt, verum ad fabulas convertunt se. 5. Verum tu sobrius sis in omnibus, labora, opus operare evangelistae, ministerium tuum exple. 6. At ego nunc sacrificor et tempus mei discessus adest. 7. Pugnam hanc bonam pugnavi, cursum finivi, fidem servavi; 8. inde autem imposita est mihi corona iustitiae, quam dat mihi dominus in illo die, hic iustus iudex; at non solum mihi, sed etiam omnibus, qui amant adventum eius. 9. Festina venire ad me celeriter; 10. nam Demas me deseruit amans hanc nunc vitam et profectus est ad Thessalonicem, Crispus ad Galatiam, Titus ad Dalmatiam; 11. Lucas est cum me unus; Marcum excipiens duc cum te ipso, nam est mihi utilis ad ministerium. 12. At Tycecum misi in Efesum. 13. Penulam, quam reliqui in Troade apud Carpum, veniens adfer et libros, maxime membranas. 14. Alexander ferrarius-faber multis me malis affectis; remunerat ei

4, 2. stand] cod. A instand. — uhteigo] sic rectius cod. A, cod. B ohteigo, cf. ad Luc. 4, 13. — gaþlaih gawotei] adhortare, increpa, ∞ gr.

4, 3. vairþiþ] Goth. *yap. — dragand sis] acervant sibi, ∞ gr.; ceterum cod. A gadragand, coacervant. — suþjondans] cod. A suþjandans, cf. ad 2, 14. Ceterum Goth. h. l. sensum magis quam verba sequitur; suþjondans enim est accusativus ad laisarjans referendus et interpretandum est: quaerunt magistros, qui aures suas delectent.

4, 4. init. Goth. *xal.

4, 6. disvissais] discessus, cod. A marg. gamalteinats, dissolutionis.

4, 8. þapro þan] inde autem, cod. A þaprok, inde.

— vaips garaihteins] corona iustitiae, ∞ gr. omn. — raihta] cod. A garaihta, quod multo frequentius est, cf. tamen ad Rom. 9, 33.

4, 10. jah] cod. A jag-. — krispus] sic cod. B cum Syr.; cod. A kreskus, cum gr. — teitus du dalmatia] Titus ad Dalmatiam, °cod. B.

4, 11. miþ mis ains] cum me unus, ∞ gr. — andbahtja] desinit cod. B.

4, 13. hakul] sic in cod. A, quod Massm. l. l. p. 127 sq. coniectura invenit; Cast. † hakga.

4, 14. alaiksandrus] cod. A † alataiksandrus, de qua falsa syllabarum repetitione vid. ad Ioh. 9, 41. — usgildiþ] retribuit (ἀποδώσει), gr. ἀποδῶν.

15 frauja bi vaurstvam Is. þammei jah þu vitai filu auk andstoþ unsaraim vaur-
16 dam. in frumiston meinai sunjonai ni manna mis miþvas ak allai mis biliþun.
ni rahnjai... — —

dominus secundum opera eius; 15. quem etiam tu cave, multum enim restitit nostris verbis. 16. In prima mea defensione non homo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt; ne impute[tur] — —

4, 16. *miþvas*] cod. A ꝥ *miþvasa*. — *nf*] Goth, *αὐ-
τοις* aut omisit, aut post *λογισθεῖν* in codice suo invenit,

quamquam in nullo eorum librorum, quos habemus, sic legitur.

Du Teitau *anastodeiþ*.

- 1, 1 **P**avlus skalks guþs iþ .apaustaulus iesuis xristaus bi galaubeinai gavalidaize
2 guþs jah ufkunþja sunjos sei bi gagudein ist. du venai libainais aiveinons
3 þoci gahaihait unliugands guþ faur mela aiveina. iþ atbairhtida mela svesamma
vaurd sein in mereinai sei gatrauida ist mis bi anabusnai nasjandis unsaris
4 guþs. teitau valisin barna bi gamainjai galaubeinai ansts jah gavairþi fram
5 guþa attin jah xristau iesu nasjand unsaramma. in þizoei vaihtais bilaiþ þus
in kretai in þize ei vanata atgaraihtjais jah gasatjais and baurgs praiþbytairein
6 svasve ik þus garaidida. jabai was ist ungasairinonds ainaizos qenais aba barna
7 habands galaubeina ni in usqissai usstiureins aiþþau unyawairba. skaluf- þan

Ad Titum incipit.

1, 1. Pavlus servus dei, verum apostolus Iesu Christi, secundum fidem electorum dei et cognitionem veritatis, quae secundum pietatem est, 2. ad spem vitae aeternae, quam promisit non-mentiens deus ante tempora aeterna, 3. verum manifestavit tempore proprio verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum servatoris nostri dei, 4. Tito, dilecto filio, secundum communem fidem, gratia et pax a deo patre et Christo Iesu servatore nostro. 5. Propter quam rem reliqui te in Creta, propter haec ut defectum corrigas et constituas per urbes presbyterium sicuti ego tibi ordinavi. 6. Si quis est integer, unius feminae maritus, filios habens fideles, non in diffamatione luxuriae aut non-obedientes. 7. Debetque enim

Adnotatio.

Fragmenta huius epistolae usque ad 1, 10 in cod. B, 1, 9—2, 1 in cod. A leguntur et jam edita sunt in Specim. Ufilae partium ineditarum, Mediol. 1819 p. 18 sq.

Inscript. *anastodeiþ*] de hoc verbo nihil nisi litera prima in codice superest. CAST. cf. Prolegg. p. XXIII.

1, 3. *atbairhtida*] sic cod. B; Specim. † *atbairhida*. — *mela svesamma*] tempore proprio, gr. omn. *καιροῖς ἰδίοις*.

1, 4. *vallein*] sic cod. B; Specim. † *validin*, hoc enim est *optato* (vid. Cor. 2, 5, 8. Phil. 1, 22.), *γνήσιος* autem convertitur per *valis*, vid. Phil. 4, 3. Tim. 1,

1, 2. cf. 2, 2, 1. Col. 3, 12. — *galaubeinai*] sic cod. B; Specim. † *galaubeinats*. — *jah*] pr., gr. *ἔλεος*. — *xristau iesu*] gr. *κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ*.

1, 5. *þizoei vaihtais*] quam rem, gr. omn. *τούτου*. — *in þize ei*] propter haec ut, gr. omn. *ἵνα*; ceterum Cast. † ict. *þizeet*; sic etiam Neh. 5, 18 *in þize ei ni div*. scribendum est. — *vanata*] sic cod. B; Specim. † *van[an]*. — *and*] sic cod. B; Specim. † *ana*. — *praiþbytairein*] presbyterium, gr. omn. *πρεσβυτέριος*, Goth. c. Latin. — 1, 6. *ungasairinonds*] vid. ad Tim. 1, 3, 2.

aipiskaupus ungfairinoþs visan sve guþs fauraggja ni hauhairts ni bihaitja
 8 ni þvairhs ni veinnas ni slahals ni aglaitgastalds. ak gastigods bleiþs andaþahts
 9 garaihts veihs gaþaurbs. andanemeigs bi laiseinai vaurdis triggvis ei mahteigs
 10 sijai jah gaþlaihan in laiseinai hailai jaþ-þans andstandandans gasakan. sind auk
 11 managai ungfawairbai lausavaurdai lutondans þishun þai us bimaita. þanzei skal
 gasakan þaiei gardins allans usvaltjand laisjandans þatei ni skuld ist in faihu-
 12 gairneins. qaþ auk sums ize sves ize praufetus kretes sinteino liugnans ubila
 13 biarja vambos latos. so ist veitvodei sunjeina in þizozei fairinos gasak ins
 14 wassaba ei hailai sijaina in galaubeinai. ni atsaiwandans judaiviskaize spilli
 15 jah anabusne manne afvandjandane sis sunja. aþþan all hrain hrainjaim iþ
 bisaulidaim jah ungalaubjandam ni vaiht hrain ak bisaulida sind ize jah
 16 aha jah miþvissei. guþ andhaitand kunnan iþ vaurstvam invidand andasetjai

episcopus irreprehensus esse, uti dei dispensator, non superbus, non iactator, non iracundus, non vinolentus, non percussor, non turpis-lucri-studiosus; 8. sed hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, modestus, 9. curans secundum doctrinam verbum fidele, ut potens sit et consolari in doctrina sana et hos reluctantes arguere. 10. Sunt enim multi non-obedientes, vaniloqui, seducentes, maxime hi ex circumcissione, 11. quos debet arguere; qui domos totas subvertunt, docentes quod non debitum est propter luci-turpis-cupiditatem. 12. Dixit enim quidam eorum, proprius eorum propheta: Cretes semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri. 13. Hoc est testimonium verum, propter quam causam argue eos severe, ut sani sint in fide, 14. non spectantes iudaicas fabulas et praecepta hominum avertentium sibi veritatem. 15. At omne purum puris, verum maculatis et infidelibus non quidquam purum sed maculata sunt eorum et mens et conscientia. 16. Deum confitentur nosse, verum operibus negant, abominabiles

1, 7. *ni bihaitja*] non iactator, °gr. omn.; ceterum Specim. † *ni bihatja*; neque significat *bihaitja* iurgiosus, uti Cast. Specim. p. 30 convertit, neque iracundus (*ὀργυλος*), uti Massm. Skeir. Gloss. p. 137 interpretatur, sed *ἀλαζών*, iactator, vid. Tim. 2, 3, 2, e quo loco gemello illud *ni bihaitja* huc ductum esse videtur.

1, 8. *gaþaurbs*] sic cod. B; Cast. † *gataurbs*, Specim. † *gaþair[d]s*.

1, 9. *vaurdis*] incipit cod. A. — *vaurdis triggvis*] verbum fidele, ∞ gr. omn.; ceterum pro *triggvis*, recta lectione codicis B, cod. A † *triggvs*, Specim. † *traiggvs*.

1, 10. *managas*] Goth. c. codd. °*xal*. — *lausavaur-das*] cod. A † *lausatvaurðai*, vid. ad Tim. 2, 3, 2; ceterum Goth. °*xal*. — *þishun*] desin. cod. B.

1, 11. *gardins allans*] domos totas, ∞ gr. omn.

1, 12. *auk*] enim, °gr.; Goth. aut cum cod. *d* ap. Mi. γὰρ, aut cum cod. F et G *ðé* legit, sic *auk* pro graeco

ðé legitur Rom. 8, 10. Cor. 1, 10, 20. 15, 50; cf. *auk jah* pro *ðé xal* Cor. 1, 1, 16. 2, 13, 9. — *kretes*] sic cod. pro *kretels*, cf. ad Luc. 10, 5 et Theasal. 2, 3, 17. — *biarja*] sic cod. A; Specim. † *unbiarja*, cf. Grim. Gz. I, 39 (3. edit.) Ceterum quum haec verba versum heroicum, quem Paulus apostolus ab Epimenide vate desumpserit (vid. Blomf. ad Callim. Iov. 8), efficere inter omnes constet, Massm. l. l. p. 224 etiam verba gothica in eiusmodi versum comperere studuit; fecit autem hunc:

kretos (sic!) | *sintei* - | *no* [ga]- | *liugnans* | *ubila* | *biar*- | *ja*.
 Medius fidius nae, versus bellissimus!

1, 13. *ist*] gr. omn. ante *sunjeina*. — *wassaba*] sic nunc Cast. edidit, quum Specim. † *brussaba* edidisset, duae enim literae priores in cod. exesae sunt; *wassaba* adverbium firmatur ex substantivo *wasset*, *ἀνοσιμία*, Rom. 11, 22. *brussaba* autem nihil habet, quo probetur.

1, 14. *spillif*] sic cod. A pro *spille*, vid. Rom. 7, 5. Grimm I, 36. °). — *afvandjandane sis sunja*] *sis* non

2, 1 visandans jah ungalaubjandans jah du allamma vaurstve godaize uskusanai. Ip
 pu rodei patei gadof ist pizai hailon laiseinai — —

existentes et non-credentes et ad omne operum bonorum reprobati. 2, 1. Verum tu loquere, quod decens est huic
 sanæ doctrinae — —

abundat, uti Cast. existimat, sed addito *sis* Gothum verba
 media reddere, etiam Massm. l. l. p. 125 recte monet.

1, 16. *uskusanai*] cod. A marg. *ungakusanai*, quod
 etiam graeco ἀδόκιμος respondet, vid. Cor. 2, 13, 5 sqq.

Du Filemana.

11. 12 — İþ nu þus jah mis bruks. þanuh insandida. İþ þu ina þat-ist meinos brusts
13 andnim. þanei İk vilda at mis gahaban ei faur þuk mis andbahtidedi İn band-
14 jom aivaggeljons. İþ İnu þein ragin ni vaiht vilda taujan ei ni svasve bi
15 nauþai þiuþ þein sijai ak us lustum. aufto auk duþe afgaf sik du weilai ei
16 aiveinana İna andnimais. ju ni svasve skalk ak ufar skalk broþar liubana
17 ussindo mis İþ wan filu mais þus jah İn leika jah İn frauĵin. jabai nu mik
18 habais du gamana anduim þana sve mik. İþ jabai wa gaskoþ þus aiþþau skula
19 İst þata mis rahnei. İk pavlus gamelida meinai handau İk usgiba ei ni qiþau
20 þus þatei jaþ-þuk silban mis skula İs. jai broþar İk þeina niutau İn frauĵin

A d F i l e m o n e m.

11. — verum nunc tibi et mihi utilis. 12. Huncce misi; verum tu eum, id est mea viscera, excipe; 13. quem ego volui apud me retinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis evangelii. 14. Verum sine tuo consilio non quidquam volui facere, ut non sicuti secundum necessitatem bonum tuum sit, sed ex animi-promittudinibus. 15. Forsitan enim ideo detulit se ad tempus, ut aeternum eum excipias, 16. iam non sicuti servum, sed supra servum, fratrem dilectum, maxime mihi, verum quam multo magis tibi et in carne et in domino? 17. Si igitur me habes ad socium, excipe hunc uti me. 18. Verum si quid nocuit tibi aut debitor est, hoc mihi imputa. 19. Ego Pavlus scripai mea manu, ego reddo, ut non dicam tibi, quod et tui ipsius mihi debitor es. 20. Profecto, frater, ego te fruar in domino;

Adnotatio.

Quae de hac epistola supersunt, in solo cod. A continentur.

11. þanuh] Cast. existimat, Gothum pro *þv* legisse *oþv*; sed huius coniecturae nulla est necessitas, þanuh pro þanei dictum est, uti saepius, vid. ad Ioh. 18, 26. ubi adde Luc. 16, 20. 17, 12. — insandida] misi, gr. ἀνετημψα.

12. meinos brusts] mea viscera, cod. A marg. *meina h[atr]þra*, quod idem significat; literas *atr*, cum membranae parte abscissas, Cast. probe restituit, vid Cor. 2, 6, 12.

14. þiuþ þein stjaf] cod. A et Cast. † þiuþeinsstjaf,

modo omisa litera *þ* propter sequentem eandem (vid. ad Marc. 10, 44), modo falso duplicata litera *s*. — *us lustum*] cod. A marg. *gabaurjaba* (libenter), quod saepius pro ἡδέως positum est, vid. Marc. 6, 20. 12, 37. 14, 65. Cor. 2, 12, 9. 15.

19. þuk silban mis skula İs] notandum est, ad skula İs, pariter atque nos hodieque loquimur, accusativum esse positum, quasi illud esset verbum transitivum; Rom. autem 13, 8. *ni ainummehun vaihtais skulans stjafþ*, res debita genitivo ponitur. De accusativis, similiter ita positis, cf. Grimm Gr. IV, 755 sqq.

21 anaþrafstei meinos brusts in xristau. gatrauands ufhouseinai þeinai gamelida
 22 þus vitands þatei jah ufar þatei qiþa taujis. bijandzup-þan manvei. mis
 23 salihþvos venja auk ei þairh bidos izvaros fragibaidau izvis. goleiþ þuk aipafras
 sa miþfrahunþana mis in xristau iesu — —

refice mea viscera in Christo. 21. Confidens obsequio tuo scripsi tibi, sciens, quod etiam supra quod dico facis. 22. Simulque vero para mihi hospitium; spero enim, ut per preces vestras doner vobis. 23. Salutatur te Epafra, hic conceptivus mihi in Christo Iesu — —

22. *bijandzup-*] unde hoc verbum ductum sit et quid vere significet, adhuc dubium est. Cast. Spec. p. 31 comparat anglosax. *biþeondan*, angl *beyond* et convertit per *praeterea*; Grimm Gr. III, 127 *) a verbo *þijan* (i. e. praeterire, transire, progredi) ducit, et genitivum participii anomalum esse et pro adverbio positum *pariter, ulterius, praeterea* significare, existimat. Si *bijands* vere est participium, quod non dubitamus, etiam nominativus esse potest, (Grimm autem genitivum aut pluralis accusativum esse

putat), ad subiectum enuntiati referendus, hoc sensu: *pergens, addens* para mihi hospitium; sic pro adverbis graecis Gothus participia ponit: Cor. 1, 16, 10 *ei teinþaþatus unagands stjai at izvis*, gr. ἀπόβως γένηται. Thess. 1, 2, 13 *veis avilludom guþa unsveþbandans* (sic pro edito *unsveþbandane* in cod. legitur) gr. ἀδιαλείπτως. sic 5, 17. Aliis autem locis *þma*, quod gr. h. l. habent, gothice est *samana* Ps. 53, 3. Col. 4, 3. Thess. 1, 5, 10. aut *suns* Thess. 1, 4, 17.

**FRAGMENTA
VETERIS TESTAMENTI.**

I. Psalmorum fragmentum.

53, 2. 3 ... saei fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandedun, samana unbrukjai vaurþun.

53, 2. .. qui intelligat aut requirat deum. 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti - sunt.

Adnotatio.

Psalm. Si Gothi reliquos veteris testamenti libros in sermonem suum conversos habebant, (vid. Prolegg. p. X sq.) etiam librum Psalmorum (*bokos psalmo* Luc. 20, 42. cf. Eph. 4, 8 cod. A marg.) translatum iis fuisse, certum putari posse existimamus, maxime quum *Sunja* et *Frithila*, sacerdotes gothici, iis operam suam impendisse ferantur (Massm. Skeir. p. 88 *). Illius quidem psalmorum translationis nunc nulla habemus fragmenta; nam illorum locorum, qui inde in novo testamento allegantur, interpretatio ducta est non e psalmorum libro ipso, sed e graeco novi testamenti textu, vid. Eph. 4, 8. ubi Gothus cum Apostolo dicit: *vesteigandis in haukþra ushanþ lunþ jah atuhgaf gibos mannam.* quum Psalm. 68, 19 *ἀναβῆς εἰς ἕψος ἡχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν· ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις* dicatur. Sic Ioh. 13, 18 *saei matida miþ mis hlaiþ ushof ana mik fairna seina.* ubi Ulfilas recedens et ab hebr. et a Septuag. (Ps. 41, 10) e textu graeco

Evangelistae hausit. Luc. 20, 42 *gaþ frauja du frauþn meinamma: sit af talhevon meinai, unte ik galagfa sþands þeinans fotubaurd fottoc þeinatse.* ubi Evangelista cum Septuaginta (Ps. 110, 1) omnibus verbis concinit. Nam certum est, interpretationem veteris testamenti a Gothis non e codice hebraico factam esse, sed ex illa translatione graeca, maxime ex eo illius textu, quem Complutensis editio continet, aut ex Vulgata, versione latina, quae cum textu Complutensi ex eodem fonte fluxit; vid. Prolegg. p. XXIII. In huius sententiae fidem afferri potest etiam nostrum fragmentum Psalmi 53, 2. 3., quod edidimus e Skeir. p. 37. id enim a verbis hebraicis discrepans cum LXX concinit. Ad singula verba huius fragmenti nihil est notandum, nisi Massmannum p. 37. versionem graecam pressius sequentem pro *intelligat* — *requirat* — minus accurate est (immo sit) *intelligens* — *requirens* convertisse.

II. Fragmentum libri Esdrae.

2, 8. 9. 10 hunda ·m·e· sunjus zaxxaias ·w·j· sunive banauis ·x·m·b·
 11. 12. 13 sunive babavis ·x·k·g· sunive asgadis þusundi ·w·u·q· sunive adauneika-
 14. 15. 16 mis ·x·j·q· sunive baggeisis tva þusundja ·j·q· sunive addin ·v·n·d· sun-
 17. 18 jus ateiris sunaus aizakeiñs niuntehund jah ·h· sunive bassaus ·t·l·g· sunive

2, 8. . . . (non)genti XLV; 9. filii Zachchaei DCCLX; 10. filiorum Banavi DCXLII, 11. filiorum Babavis DCXXIII; 12. filiorum Asgadis mille DCCLXXVI; 13. filiorum Adonicamis DCLXVI; 14. filiorum Baggeais duo millia LXVI; 15. filiorum Addinis CDLIV; 16. filii Atiris, filii Ezechie nonaginta et VIII; 17. filiorum Bassi CCCXXXIII; 18. filiorum

Adnotatio.

Esdr. 2, 8—27 versus adhuc ineditos Castillionaeus nobis edendos liberalissime tradidit, de codicis autem conditione haec scribit: „mirum in hac pagella numeri a textu graeco saepius discrepant, quum pagella iam edita passim concordent. Nonnunquam quidem fieri potuit, ut male legerim, sed hoc plus quam semel et iterum mihi accidisse vix crediderim, nam summam in lectione curam adhibui. Idem dicendum est de nominum scriptura et quod Gothus pro graeco *viol* (*sunjus*) etiam genitivum *sunivoe* vid. ad vs. 10) et *vairos* ponit, quae certo sunt certiora. Nolo tamen dissimulare, pagellam omnem ita esse rescriptam (cf. Prolegg. p. XXXIV), ut lineae recentioris scripturae lineis veteribus impositae sint, neque illarum ulla pars perspicue appareat.“ Versus 28—42 iam editi sunt in Specim. p. 2.

2, 9. *zaxxaias*] Sept. Ζαχχαί, Vulg. Zachai, Goth. quasi legisset in codice suo Ζαχαίου, hoc enim respondet formae editae, vid. L. 19, 2. 5. Fortasse secundum Compl. Ζαχαία scribendum est Ζαχαίης, cf. ad vs. 16.

2, 10. *sunive*] filiorum, sic nunc et in sequentibus saepius Gothus pro nominativo utitur genitivo, de quo usu post numeralia vid. Grimm. IV, 741 sq. — *banauis*] Castillionaeo in cod. *baggaus* scriptum esse videbatur; lectionem editam postulat Sept. Βαρουί, cf. hebr. et Vulg. *Bani*. Si Gothus Compl. secutus est, pro *banauis* scripsit *banaiñs*, illa enim habet *Bavéa*.

2, 11. *babavis*] cod. † *babaavis*, litera *a* falso duplicata, cf. Tim. 2, 4, 14, sic etiam vs. 25 *kareiaþlaretm* legendum est pro lectione cod. *kareiaþlaretm*.

2, 12. *þusundi*] Cast. legit *þusund*, sed rectam lectionem in cod. existere speramus, literula enim *i* legitis

aciem oculorum facile effugere potest. — *u·q·*] LXXVI, gr. et Vulg. εἴκοσι δύο (*·k·b·*).

2, 13. *adauneikamis*] quia Sept. habent Ἀδωνικάμ, exspectabas *adoneikamis*, sed vid. ad Tim. 2, 1, 5.

2, 14. *baggeisis*] sic legit Cast., sed sine dubio falsum; Sept. Βαγούδ, Vulg. et hebr. *Begvai*, fortasse h. l. scriptum est l. *baggaus*. — *·j·q·*] LXVI, Sept. et Vulg. LVI (*·n·q·*).

2, 15. *þusundja*] notandum est, *þusundi*, quod aliis locis genere est feminino, h. l. neutrorum flexionem sequi; pariter Islandis *þusund*, autem uti femininum inflexum, postea neutrum factum est, vid. Gr. I, 764. — *addin*] mirum est, quod forma sine terminatione posita est, exspectabas *addinis*; attamen infra vs. 21 etiam *baþþlaem* pro *baþþlaemis*.

2, 16. *sunjus*] sic legendum est, cod. † *sunaus*, quod mendum, si vere ita scriptum est, ex eodem verbo sequenti ortum est. — *sunaus aizakeiñs*] filii Ezechie, hebraicum עֲזֵכִיָּהוּ, quod Sept. ad verbum per τῶν Ἐζεχίᾱ et Vulg. per: *qui ex Ezechia erant*, dederunt, Gothus scriptoris cogitationem optime assecutus et voluntatem interpretatus probe convertit. Ceterum pro *aizakeiñs* Cast. † *aizakeiñs*; nomina propria in — *a* desinentia, gothice flectuntur, uti emendavimus, vid. 35 *sainnains*. 40 *odueñs*. Neh. 6, 18 *saikainelñs*, *ateirñs*, *barakeiñs*, al. propterea etiam mutandum erat vs. 18 *foris* in *forins*, et 36 *aiddunns* in *aidduñs*. — *niuntehund*] sic legendum est, cod. † *niunhund*; cave autem legendum esse existimes *niunhunda*, nam non nongenti erant illi, sed nonaginta.

2, 17. *·l·g·*] XXXIII, gr. et lat. XXIII (*·k·g·*).

19. 20. 21 forins ·r·i·b· sunive assaumis ·s·k·g· sunive gabairis ·v·e· sunive baiþ-
 22. 23. 24 laem ·r·k·g· sunive naitofapeis ·r·m·q· sunive anaþoþis ·r·k·h· sunive
 25. 26 asmopis ·r·n·h· vairos kareiapiareim jah kafairi jah berop ·w·m·g· vairos
 27. 28 rama jah gabaa ·x·i·b· vairos makmas ·r·k·b· vairos baiþilis jah aai ·s·k·g·
 29. 30. 31 vairos nabavis ·n·b· sunjus makeibis ·r·n·q· sunjus aillamis anþaris þu-
 32. 33 sundi ·s·n·d· sunjus eiramis ·t·k· sunjus lyddomaeis jah anos ·w·k·e· sunjus
 34. 35 eiaireikons ·t·m·e· sunjus sainnaïns ·g· þusundjos ·x·l· jah gudjans sunjus
 36. 37 aidduïns us garda iesuis niunhunda ·u·g· sunjus aimmeirins þusundi ·n·b·

Iorae CXII; 19. filiorum Assomis CCXXIII; 20. filiorum Gaberis XCV; 21. filiorum Bethlemis CXXIII; 22. filiorum Netofathis CXXXXVI; 23. filiorum Anathothis CXXVIII; 24. filiorum Asmothis CLVIII; 25. viri Cariathiarim et Caferi et Beroth DCCXLIII; 26. viri Rama et Gabaa DCXII; 27. viri Macmas CXXII; 28. viri Bethilis et Aai CCXXIII; 29. viri Nabavis LII; 30. filii Macebis CLVI; 31. filii Ellamis alterius mille CCLIV; 32. filii Eramis CCCXX; 33. filii Lyddomais et Anois DCCXXV; 34. filii Iericonis CCCXLV; 35. filii Sennae III millia DCXXX; et sacerdotes: 36. filii Edduae ex domo Iesus nongenti LXXIII; 37. filii Emmirae mille LII;

2, 18. forins] Cast. † fortis; vid. ad vs. 16. Cast. in hoc codice et saepius pro n legit, vid. praecipue ad Neh. 5, 18.

2, 20. ·v· de hoc signo, non litera, sed episemo, graeco κόππα respondente et numerum nonagenarium significante, in Grammatica exponitur; interea cf. Buttman Gr. Gr. I. p. 12. Anm. 5. Matthiae Gr. Gr. I. p. 22. 24. Schneider Formenl. d. Lat. Spr. I. p. 322. et de forma episemi graeca, gothicae simili, Bast ad Gregor. Cor. p. 82. Cast. non satis curate distinguens scribit u. Pariter Gothi altero episemo ʀ, quod graece σαμν̄ s. σάν vocatur, ad significandum nongentenarium numerum utuntur, vid. Prolegg. XI. pro quo signo, quum infra vs. 36 niunhunda numerale positum sit, Cast existimavit, Gothos hunc numerum non nisi numerali verbo exprimere.

2, 21. baiþlaem] cod. † baaiþlaem; pro terminatione — em debet esse — ain; sed sic gothicum e longum pro brevi e graeco etiam in tertius Rom. 16, 22 (Τέριος). fared L. 3, 37 (Ιαρέθ) ponitur. Ceterum quod baiþlaem sine terminatione dicitur, vid. ad vs. 15.

2, 22. naitofapeis] Sept. Vulg. Νετωρά, Goth. c. Complut. Νετωράθ. — ·r·m·q·] CXXXXVI, Sept. et Vulg. πενήκοντα ξξ (·n·q·).

2, 24. ·r·n·h·] CLVIII, Sept. et Vulg. τεσσαράκοντα τρεῖς (·m·q·).

2, 25. vairos] viri, Sept. et Vulg. virol. sic vs. 26 et 29. — kareiapiareim] vid. ad vs. 11. — kafairi] sic Cast. legit; sed sine dubio falsum est pro kafra, nam Sept. Χα-μια et Vulg. Cephtia habent.

2, 26. vairos] vid. ad vs. 25. — ·t·b·] XII, Sept. et Vulg. εἴκοσι εἷς (·k·a·).

2, 28. aaf] sic Cast. edidit, sed ea lectio neque cum Sept. (Aia) neque cum Complut. (A) concinit, fortasse legendum ai, cf. ad vs. 11. — ·s·] CC, Sept. τετρακισίοι (·v·); Goth. cum Complut.

2, 29. vairos] vid. ad vs. 25.

2, 31. aillamis anþaris] Ellamis alterius, Sept. ἑλλά-μαρ. Goth. c. Complut. Ceterum pro aillam expectabatur ellam, sed vid. ad M. 8, 28.

2, 32. eiramis] Sept. ἑράμ; Goth. c. Complut. Ἡράμ. ceterum cod. et Cast. † cetramis.

2, 33. lyddomaeis] an hoc rectum sit, dubitamus, certe neque cum Sept. (Λοδαδι), neque cum Complut. (Λοδαδιδ) concinit. — anos] gr. ὄνω.

2, 35. sainnaïns] Cast. Spec. † ainnaïns, librarius enim s ab initio praetermisit, quia verbum praecedens in eandam literam desinebat, vid. ad Mc. 10, 44; ceterum — ñns, punctis distinctum, Cast. nunc in cod. legit.

2, 36. aidduïns] Cast. † aidduite, nam gr. ἰεθουά, vid. ad vs. 16. — us garda] ex domo, gr. τῷ οἴκῳ, Vulg. in domo; cf. vs. 40 et ad vs. 16. — iesuis] h. l. librarius scriptio compendiarie (tuīe) non utens omnes literas scripsit, quod hanc ob causam fecit, quia h. l. non de Iesu Christo agitur, sed de alio homine cognomini, sic vs. 40 et Col. 4, 11. Sic etiam gup in plurali (Zahn ad Ioh. 10, 34) et frauja, ubi non de Christo dicitur, plene scribuntur.

38. 39. 40 sunjus fallasuris þusundi ·s·m·z· sunjus Iareimis þusundi ·i·z· jah laivvei-
 41 teis sunjus Iesuis jah kaidmeielis us sunum oduciñs ·u·d· sunjus asabis
 42 liuparjos ·r·n·h· sunjus dauravarde sunjus saillaumis jah sunjus ater....

38. filii Fallasuris mille CCXLVII; 39. filii Iarimis mille XVII; 40. et Levitae: filii Iesuis et Cedmeielis de filiis Oduiae LXXIV; 41. filii Asabis, cantores, CLVIII; 42. filii ianitorum; filii Sellomis et filii Ater...

2, 38. *fallasuris*] sic edidit Cast., gr. Φασούρ aut Φασσούρ, quod gothice est *fassuris*; lectio codicis, in quo *a* et *l* difficile distinguuntur, eodem modo orta esse videtur, quo supra *baaaiþlaem* pro *baiþlaem*.

2, 39. *Iareimis*] Sept. Ἰράμ, Goth. cum Vulg. *Hartm* (Complut. Χαρμ) legisse videtur. — ·i·z·] XVII Sept. ἔντᾶ, Goth. c. Complut.

2, 40. *Kaidmeielis*] gr. καδμηήλ, Goth. c. Vulg. (*Cedmeiel*).

2, 41. *sunjus asabis liuparjos*] filii Asabis cantores, Sept. Vulg. hebr. of ᾄδοντες viol Ἀσάφ. — ·n·h·] LVIII, Sept. Vulg. hebr. ἔλκοσι ὀκτώ (·k·h·).

2, 42. *sunjus*] sec., cod. † *sunus*, quod iam Cast. Spec. recte monuit. — *jah*] et, °Sept. et Vulg.

III. Fragmentum libri Nehemiae.

5, 13 jah qaþ alla gamainþs amen jah hazidedun fraujan jah gatavidedun þata
 14 vaurd alla so managei. jah fram þamma daga ei anabaup mis ei veisjau fau-
 ramapleis ize in Iudaia fram jera ·k· und jer ·l· jah anþar artarksairksaus

5, 13. et dixit omnis coetus: amen! et laudaverunt dominum et fecerunt hoc verbum omnis hic populus. 14. Et ab hoc die, quo praecepit mihi, ut essem praefectus eorum in Iudaia ab anno XX. usque ad annum XXX. et alterum Artarxerxis

Adnotatio.

Nehem. Hoc fragmentum editum est in Specim. p. 4—6.
 5, 13. *alla gamainþs*] paulo post Goth. dicit *alla so managei*, qui usus articuli post *alls* ponendi frequentior est (Grimm. IV, 391), tamen vid. Mc. 11, 18 *alla managei*. Grimm. IV, 515. — *tavidedun*] fecerunt, Sept. Vulg. hebr. *fecit*; sic Gothus post nomina collectiva verbo plurali uti solet, vid. Grimm. IV, 191. — *þata vaurd — managei*] (omnes libri; ceterum *alla* (omnis) ° omnes.

5, 14. *jah*] pr. et, °Sept.; Goth. c. Compl. (*xalys*). — *þamma daga ei*] vid. ad L. 1, 20. — *ei veisjau fauramapleis*] Cast. † *ei veisi du fauramapleis*, vid. Lðbe Beitr. zur Textbericht, der Skeir, p. 35). Ceterum Sept.

scribunt: εἰναί εἰς ἄρχοντα, quod est gothice *visan du fauramapþa*, vid. Col. 4, 11 *þatei vesun mis du gabraþsteinai*; et propter hanc differentiam et quod *ei* post *anabudan* ponit pro infinitivo, quem praebent Gr. et quo Gothus cum Graecis post hoc verbum omnibus aliis locis uti solet, vix est dubium, quin Gothus e Vulg. (*ut essent dux*) converterit. — *in Iudaia*] in Iudaea; omnes libri *in γῆ Ἰουδα*, quod est in *Iudataland*, vid. Mc. 1, 5. cf. L. 3, 1. — *und*] Sept. hebr. *xal Is*; Goth. c. Vulg. — *anþar*] Cast. † *·b·n·þ[is]*, uti nos edidimus, in cod. scriptum esse videri, Cast. ipse nunc dicit; certe aliter scribi non potest. — *artarksairksaus*] Sept. hebr. Ἀρταρξερξᾶ; Goth.

þiudanis ·i·b· jera ik jah broþrjus meinai hlaif fauramaþleis meinis ni matidedum.
 15 Iþ fauramaþljós þaiei veisun faura mis kauridedun þo managein jah nemun at
 im hlaibans jah vein jah nauþpanuh silubris sikle ·m· jah skalkos ize frauþino-
 16 dedun þizai managein; Iþ ik ni tavidá sva faura andvairþja agisis guþs. jah
 vaurstv þizos baurgsvaddjaus ni svinþida jah þaurp ni gastaistald jah þivos
 17 meinai jah allai þai galisanans du þamma vaurstva. jah iudaieis jah þai faura-
 maþljós ·r· jah ·n· gumane jah þai qimandans at unsis us þiudom þaim bisun-
 18 jane unsis ana biuda meinamma andnumanai veisun. jah vas fraquman dagis
 wizuh stiur ·a· lamba gavalida ·q· jah gaitse-gamanvida vas mis. jah bi ·i· dagans
 gaf vein allai þizai filusnai [jah allai þizai managein] jah *allamma þo alla* hlaif

regis, XII annos, ego et fratres mei panem praefecturae meae non comedimus. 15. Verum praefecti, qui fuerunt ante me, gravarunt hunc populum et acceperunt ab illis panes et vinum et etiam argenti siclorum XL, et servi eorum imperaverunt huic populo; verum ego non feci sic coram facie timoris dei. 16. Et opus hujus muri non prohibui et agrum non acquisivi et servi mei et omnes hi collecti ad hoc opus. 17. Et Iudaei et hi praefecti C et L virorum et hi proficentes ad nos ex gentibus his circum nos ad mensam meam excepti erant. 18. Et erat consumtum die quovis bos I, arietes electi VI et hircus paratus erat mihi, et in X dies dedi vinum omni huic multitudini [et omni huic populo] et omni hanc omnem panem

c. Vulg. — *þiudanis*] regis, ^oSept.; Goth. c. Compl. — *·i·b· jera*] XII annos, (∞) omn. libri. — *hlaif — matidedum*] panem — comedimus, Sept. βλαν αυτων ουκ εφαγον. Goth. c. Compl. αρτον της ηγεμονιας μου ουκ εφαγομεν.

5, 15. Iþ — *managein*] verum — populum, Sept. και τας βλας τας πρωτας, αλ προ εμου εβαρουναν εν αυτοις. Goth. c. Compl. οι δε αρχοντες οι εμπροσθεν μου εβαρουναν επι τον λαον. — *hlaibans — vein*] panes — vinum, Sept. Vulg. εν αρτοις — εν οινω, nimirum ad verbum reddentes hebr. כֶּמֶן; Goth. probe convertit. — *jah nauþpanuh*] et etiam, gr. εσχατον. — *sikle*] siclorum, Sept. δισδραχμα, Goth. c. Compl. σικλους. — *skalkos — frauþinodedum*] servi — imperaverunt, Sept. εκτειναγμενοι — εξουσιάζονται, Goth. c. Compl. τα παιδάρια — εκυρτευσαν. — *guþs*] dei, sic Goth. cum Sept. et Vulg., quamquam Compl. κυριου.

5, 16. *vaurstv — svinþida*] opus — prohibui, Goth. contempta auctoritate Complut. (εν εργα του τελους τουτων εκρατησα) et Vulg. (quin potius in opere muri aedificavi), ad Sept. propius accedit, qui convertunt: εν εργα του τελους τουτων ουκ εκρατησα. — *jah*] pr. et, ^oSept.; Goth. c. Vulg. et hebr. — *jah þivos meinai*] et servi mei, ^oSept.; Goth. c. Complut., omittit autem *ikei (jatnar)* post *galisanans*, quod omnes habent, et cum Sept. et Vulg. legit *epi* pro *dia*.

5, 17. *jah þai fauramaþljós*] et hi praefecti, ^oSept.; Goth. c. Compl.; sed praeter hanc auctoritatem cum Sept. post. ·r· inserit *jah* (et). — *þaf*] sec. hi, ^o omnes gr. et lat. — *andnumanai veisun*] excepti erant, ^oSept. et hebr., cf. Vulg. quae erant addit.

5, 18. *vas fraquman*] erat consumtum, Goth. neque cum gr. et hebr. (γινόμενον), neque cum Vulg. (parabatur) concinit. — *wizuh*] quovis, omn. μαν (ainis), sed probe Gothus convertit. — *·a·*] Goth. c. hebr. ^oκαλ. — *gavalida ·q·*] (∞) omn. libri. — *gaitse*] sic cod. teste Cast., expectabas *gaitja*. — *dagans*] ^oGoth. εν πασι, inserit autem *allai* ante *þizai filusnai* et *gaf* (dedi) ante *vein*, contra omnium auctoritatem, nisi quod Vulg. infra *tribuebam* addit. — *filusnai*] sic cod., Cast. † *flussiai*. Ceterum quum quae subsequuntur, *jah allai þizai managein* (et omni huic populo), in nullo alio libro legantur, non est dubium, quin duas lectiones in textu mixtas habeamus, quarum altera (*filusnai, πληθει*) textui graeco magis accommodata est, ubi ad multitudinem vini refertur, de qua in textu sermo est; altera autem (*managein*) magis consentit cum ratione, qua interpres sensum scriptoris accepit. Rectius esset, si legeretur *all in þizai filusnai*. — *jah allamma þo alla hlaif*] sic edidit Cast., sed certo falsa est lectio; quid enim primum *allamma* significat et cui verbo textus respondet? deinde *hlaifs* est genere masculinum, non femininum; tum si articulus cum *alls* junctus ponitur, locum

fauramaþleis meinis ni sokida in þize ei ni kauridedjau þo managein In þaim
6, 14 vaurstvam — — — . . . te þaiei þrafstidedun mik. jah ustanhana varþ so
15.16 baurgsvaddjus ·e· jah ·k· daga menops aitulis ·n· dage jah ·b· jah varþ
sve hausidedun fiands unsarai allai jah ohtedun allos þindos þos bisunjane
unsis jah atdraus agis In ausona ize abraba jah ufkunþidun þatei fram guþa
17 unsaramma varþ usfulliþs þata vaurstv. jah in dagam jainaim managai veisun

praefecturae meae non quaeivi, propter haec, ut non gravarem hunc populum in his operibus . . . — 6, 14. — (prophetarum, qui exhortati sunt me. 15. Et perfectus erat hic murus V. et XX. die mensis Elulis L diebus et II. 16. et factum est, ubi audiverunt inimici nostri omnes, et timuerunt omnes gentes hae circum nos, et cecidit timor in aures earum vehementer et cognoverunt quod a deo nostro fuit perfectum hoc opus. 17. Et in diebus illis multi erant

habet aut post *alls*, aut si praecedit, *alls* post substantivum ponitur, vid. Grimm IV, 515 sq. postremo si vera esset lectio edita, interpres, quae in graec. (*καὶ σὺν τοῦτοις*) et Vulg. (*insuper et*) sunt, minus curate, ne dicamus sine sensu convertisset. Accedit autem, quod in codice

non *allamma*, sed *alla* scriptum est, quod Castillionaeo oempendium pro *allamma* esse videbatur. Si consideramus textum Vulgatae, quam Gothus contemta graecorum auctoritate non semel sequitur, abest apud Gothum *et alia multa, insuper et* (*καὶ σὺν τοῦτοις*), id autem facili negotio etiam nostro restituere possumus, si pro soloeca lectione edita scribimus *jah alla miþ þaim jah* (et omnia; cum his etiam. — *hlaiþ*] panem, Sept. ἄριτους; Goth. c. Complut. — *fauramaþleis meinis*] praefecturae meae, Sept. τῆς βλας; Goth. c. Complut. τῆς ἡγεμονίας μου. — *in þize — vaurstvam*] propter haec — operibus, Gothus sensum magis, quam verba scriptoris sequitur, propius tamen ad graec. (ὅτι βαρεῖα ἡ δουλεία ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον) quam ad Vulg. (*valde enim attenuatus erat populus*) accedit. Ceterum de *þize ei* div. scribendo vid. ad Tit. 1, 5.

6, 14. . . . *te] þrafstede* Cast. recte explet. — *þrafstidedun*] si vere ita in cod. scriptum est, interpres sensum scriptoris plane pervertit; nam Noadia et alii prophetae, Nehemiam non consolati nec hortati sunt, (id quod significat *þrafstidedun*), sed potius omnem operam impendebant, ut eius consilium muri aedificandi impedirent, igitur erant *φοβερίζοντες*, id autem gothice est *þlahsidedun*, vid. Cor. 2, 10, 9. *ei ni þugkjaima sve þlahsjandans izvis þairh bokos* (ἐκφοβεῖν ὑμᾶς).

6, 15. *daga*] die, ^o Sept. et hebr.; Goth. c. Vulg. — *menops aitulis*], Cast. *men* . . ., quod literas sequentes propter membranae fissuram legere non potuit; explevimus e textu graeco (Ἐλοὺλ μηνός) vel potius e Vulg. transpo-

sitis verbis *mensis Elul* praebente. — *dage jah ·b·*] ∞ om.

6, 16. *allaf*] sic legendum est, Cast. † *allans*, nimirum praeter *all* . . . nihil cognosci potest. Neque igitur opus est coniectura minus felici Grimmii IV, 516. qui opinatur, Gothum in libro suo πάντας legisse, qui accusativus ab *hausidedun* pendeat. Ceterum *allaf* om. libri habent ante *fiands*. — *jah*] sec. et, notanda constructio, quam omissa Vulg. auctoritate, cum Sept. communem habet; sic *jah* in apodosi saepius ponitur, cf. ad M. 8, 14. — *ausons*] aures, Sept. hebr. ὀφθαλμοῖς, quapropter Cast. *ausons* mendum librarii pro *augona* esse censet. — *abraba*] Sept. hebr. post *agis* ponunt. — *ufkunþidun*] sic cod. pro uitato *ufkunþedun*, vid. ad L. 8, 56. — *usfulliþs*] sic cod. uti Massm. Sk. p. 182 monuit, Cast. † *usfullþs*. Lectio autem codicis offensionem habet, quod *usfulliþs*, genere masculinum, ad *vaurstv* subiectum genere neutrum pertinet; sic vero saepius, maxime si praedicatum praecedit. Gal. 2, 16 *vairþiþ garaihts ainþun letke*. Skeir. 40, 14. *naudþaurfts vas jah gadob — anþar* (genere neutrum); aliter neutrum praedicati ad nomina feminina refertur: Gal. 5, 11 *gatauran ist marzeins*. Eph. 3, 10 *kanniþ vesi — so handuget*; aut masculinum, maxime si substantiva in-s innituntur, uti Rom. 7, 8 et 11 *lev nitands fravaurhts*. Quod Sk. 49, 17 legitur *visandn vaihtat*, id pro *visandn* esse, ad Tim. 1, 1, 4 monuimus. Praeter participia etiam adiectiva et pronomina possessiva a nominibus suis genere saepe differunt, de qua re in Grammatica exponemus.

6, 17. *managai — im*] multi — eos, Gothus et a graec. (ἀπὸ πολλῶν ἐπιτιμῶν Ἰουδα ἐπιστολαὶ ἐπορευόντιο πρὸς Τωβίαν καὶ αἱ Τωβία ἡχογονο πρὸς αὐτούς) et a Vulg. (*multae optimatum Iudaeorum epistolae mittebantur ad Tobiam et a Tobia veniebant ad eos*) discrepans, tamen

pize reikjane iudaie þaiei sandidedun aipistulans du tobeiin jah tobeias du im.
 18 managai auk in iudaia ufaiþjai veisun imma, unte megs vas saikaineiins sunaus
 aieirins jah ioanan sunus is nam dauhtar maisaullamis sunaus barakeiins du
 19 qenai. jah rodidedun du imma — — in andvairþja meinamma, jah vaurda
 7, 1 meina spillodedun imma jah aipistulans insandida tobeias ogjan mik. jah varþ
 sve gatimrida varþ so baurgsvaddjus jah gasatida haurdins jah gaveisodai
 2 vaurþun dauravardos jah liuþarjos jah laivveiteis. jah anabauþ ananiin
 broþr meinamma jah ananeiin fauramaþlja baurgs iairusalems. unte sa vas vair
 3 sunjeins jah ogands fraujan ufar managans. jah qaþ im ni uslukaindau daurons
 iairusalems und þatei urrinnai sunno — —

horum regum Iudaeorum, qui miserunt epistolas ad Tobiam et Tobias ad eos. 18. Multi enim in Iudaea inrati erant ei, nam gener erat Seceniae, filii Efrae, et Ioanan, filius eius, duxit filiam Mesollamis, filii Baraciae, uxorem. 19. Et locuti sunt ad eum (pertinentia) in praesentia mea, et verba mea nuntiarunt ei, et epistolas misit Tobias, terrere me. 7, 1. Et factum est, ubi aedificatus fuit hic murus, et posui valvas et recensiti fuerunt ianitores et cantores et Levitae: 2. et praecepi Ananiae, fratri meo, et Ananiae, praefecto urbis Ierusalemis, nam hic erat vir verax et timens dominum super multos; 3. et dixi eis, ne aperiantur portae Ierusalemis usque dum oriatur sol. — —

brevi et eleganti sermone cogitationem scriptoris optime assecutus est.

6, 18. *ufaiþjai*] Cast. *ufaiþei* edidit, quod Grimm Gr. I, 59 (3. edit.) pro *ufaiþiai* accipiendum esse existimat; sed ne sic quidem illa lectio recte habet, nam unde *ufaiþiai* esse debet? Lectio nostra et formae integritate commendatur, et quod *j* et *e* saepius a librariis permutantur, cf. ad Tim. I, 6, 13. accedit ut Cast. ipse nunc confiteatur, dubium esse, utrum *ufaiþei* an *ufaiþiai* scriptum sit. — *ateirins*] Gr. Ἰσραήλ, Vulg. *Area*, cum quo Goth. fortasse legit et *aireiins* scripsit, cum literarum falsa transpositione cf. ad Ioh. 18, 36. Cum Vulg. etiam *ioanan* legit, pro quo Gr. Ἰωάννῃν habent.

6, 19. *du imma* — —] Cast. *du* modo edidit et locum adeo oblitteratum esse dicit, ut quae deinde sint scripta, legi non possint, videri autem supplenda verba, quae significant τὰ συμφέροντα αὐτῷ, quae legantur in Complut. Postea Massm. Skeir. p. 182 post *du* legit

imma, reliqua explicare non potuit. Quae autem cum ita sint et *du imma* a verbo oblitterato pendere debeat, verbum illud significationem graeci συμφέρον habere non potest, nam his verbis (*dugan*, *batizo vtsan*) praepositio *du* iungi non solet (alia enim est ratio Tim. 2, 2, 14 *du valhtai ni daug*); sed potius significationem minus definitam, v. c. pertinere, et ipsum esse potest *fairrinnan*, quod cum *du* iungunt Gothi, Eph. 5, 4. Sic quidem Gothus a Complut. (καί γε τὰ συμφέροντα αὐτῷ ἔλεγεν) et Vulg. (*sed et laudabant eum*) aliquanto differt et propius ad Sept. (καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἦσαν λέγοντες) accedit, sed sic saepius inter utrumque textum medius est, cf. ad 5, 16. — *ogjan*] sic cod.; Cast. ≠ *otjan*.

7, 2. *broþr*] sic cod.; Cast. ≠ *broþri*. — *iairusalems*] Ierusalemis, gr. ἐν Ἱερουσαλήμ. — *vas*] erat, omn. libr. ὄς, sed sunt inter graecos, qui ἦν legant. — *ufar*] super, Sept. παρά, Goth. c. Complut. *inþer*.

Addenda atque emendanda.

I. In prolegomenis.

- p. IX. Ad ea, quae initio de Ulfilae aetate et vita verbis paucis narravimus, nunc ex libello a Knustio Parisiis invento et a Waitzio descripto et edito (*Ueber das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hannover 1840, 4) haec addimus: Ulfilas, circiter annum 318 natus, praetervectus reliquos gradus ecclesiasticos anno 348 e lectore episcopus Gothorum factus est. 355 cum multis suorum e regione transdanubiana emigravit et sub Haemi radicibus consedit. Constantinopoli autem, in quam urbem jam anno 360 profectus esset et quam anno 388 hoc consilio revisisset, ut contemptam condemnatamque suorum fidem defenderet, morbo correptus obiit. Vide libr. laud. p. 34 seqq. In eodem libello p. 17 etiam testamentum fidei continetur, quod Ulfilas moribundus fecit.
- XIII. l. 30 lege: *gudilub*, pro *gupilub*, et l. 32 *Gudilub* pro *Guthilub*. Ceterum Massm. (Die goth. Urkund. von Neapel u. Arezzo, Wien 1838. p. 18) pro *frabauhta boka* male junctim scribit *frabauhtaboka* (sic esse debebat *frabauhāboka*), neque propterea eius interpretatio verborum huius monumenti probari potest.
- XIV. l. 7 pro nostra lege nostrae.
- XV. l. 12 sq. Quae Castillionaeo auctore de loco Tim. 1, 3, 16 diximus, falsa sunt, vide adnotationem ad hunc ipsum locum; neque, praesertim cognito libro illo a Waitzio edito, ullum relinquitur dubium, quin Gothi fuerint Ariani, vid. Waitz. p. 40 sqq. 56.
- — col. I. Nota *) delenda est, vid. nostra: Beiträge zur Textberichtigung der Skeir. p. 41 sq.
- XIX. Testimonia duplicis recensionis in evangelio Lucae videntur esse etiam haec: 9, 34 ante lectionem marginalem *at im in milhnam atgaggandam* legitur *jaħ*, quod otiosum esse ad h. l. diximus; fortasse illud *jaħ* non pertinet ad textum sed est glossatoris, quo indicare volebat *legi etiam at im in m. a.* Pariter 17, 6. *aiphau jus jabai* explicandum est; verba ea prius in margine scripta fuisse et ad *jabai* pertinuisse videntur, et glossator dicere volebat: *jabai aut* (i. e. *aiphau*) *addito pronomine jus jabai*, ut vera sit huius loci lectio: *jabai* (sive *jus jabai*) *habaidedeih galaubein sve kawno sinaps. qiheth du bainabagma cet.*
- XX. l. 1 post obviorem *adde*: et verborum usitatorum diversa significatio ^{57b}).
- — col. I l. 10 post 56 *adde*: *mid* in compositione verborum.
- — col. I l. 17 post *olere*) *adde*: *usratajan* 8, 24 pro *uratajan*.
- — col. I l. 23 post *manasedai adde*: *qetns* 1, 5, 17, 32. *dupet* 7, 7. *visscis* 19, 22.
- — col. 2 ante notam 58) *adde*: 57^b) *aftra ta õptow* 9, 62. *gabrafsteins āfpeis* 4, 19. *fraletan ānoστειλιν* 4, 19. *fragþan āðereiv* 7, 30 h. l.
- XXI. Epistolarum duplicem recensionem in cod. A et B contineri Cast. ad Tim. 1, 2, 6 negat, quod cod. A *plerumque* cum cod. B concinat. Sane sunt loci, ubi uterque codex eandem continent lectionem, quamquam qui locos a Castillionaeo citatos diligenter examinat, eorum numerum multo minuendum esse videbit; sed esse etiam, eosque non „*admodum paucos*,” uti Cast. ait, quibus discrepent, quis intelligens atque prudens negabit? Has autem lectionis diversitates nuncupavimus vestigia recensionis duplicis vel revisionis, non versionis plane novae, uti Cast. nos intellexisse videtur. Neque nobis, nos errasse, Castillionaeus tam facile persuasit, quam Massmanno MGA. 1840. p. 137.

**

- p. XXI. col. 2 l. 3 adde: Ceterum in textu evangelii Iohannis singularia fere haec inveniuntur: *duhpe* pro *dupe* (quod etiam 6, 65, 8, 47 legitur) aut *duppe*, vid. Glossar. voc. *hata*; usus frequentissimus particularum *panuh* et *panuh* pro graeco *δέ* et *καί*, vid. Glossar. hh. vv.; *uh* encliticum et *ize* relativum ad reddenda participia graeca, vid. Glossar. voc. — *uh* et Grammat. ubi de participio agitur; usus particulae *ih* in sententiis adversativis, ubi textus graecus non agnoscit, vid. ad Ioh. 6, 58; usum particulae *ih* pro graeco *εἰ* conditionali Iohannes cum Luca communem habet.
- XXIII. col. 2. not. 76 pro „alteram — incipit“ lege: alteram, ad Ephesios, ad Thessalonicenses alteram, ad Timotheum priorem (ad h. l.) et ad Titum; abrupte incipiunt epistolae ad Galatas et, quia cod. A inscriptiones et subscriptiones non habet, ad Timotheum altera.
- — col. 2 not. 78 post *Colossenses* adde: ad Thessalonicenses alteram.
- XXIV. — 1 l. 8 post *Cor.* adde: 1, 15, 58.
- — — 1 l. 11 post *Thess.* 1, 3, 1 adde: *Philem.* 12.
- — — 1 l. 30 post (11) adde: ad 6, 11 *ih* (12).
- — — 2 l. 2 fin. adde: 2, 3, 6 *e* (5). 16 *q* (6). *Tim.* 1, 2, 1 *d* (4). 5, 3 *ta* (11). 6, 11 *ts* (17). 2, 2, 14 *e* (5). 4, 1 *h* (8).
- XXVIII. l. 26 pro syriaca lege syriacam.
- XXXII. l. 29 pro 1678 lege 1690.
- XXXIII. l. 12 pro „et fragmenta — Philemonem“ lege: alterius ad Thessalonicenses 1, 1—2, 4, 3, 7 — fin. epistolae; prioris ad Timotheum 1, 1—9. 18—4, 8. 5, 4—6, 13. alterius ad Timotheum 1, 1—18. 2, 21—4, 16. *Tit.* 1, 9—2, 1. *Philem.* 11—23.
- — l. 24 pro „deinde fragmenta — Titum,“ lege: alterius ad *Thessalon.* 1, 1—5. 2, 16 — fin. epistolae; prioris ad Timotheum 1, 1—3, 5. 4, 1—5, 10. 5, 21—6, 16. alterius ad *Tim.* 1, 5—4, 11. ad *Titum* 1, 1—10.
- XXXIV. l. 4 pro 28 sqq. lege: 8—42.
- XXXV. col. 2 l. 31 adde: Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Thessalonicenses secundae, ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, quae supersunt etc. edidit C. O. Castillionaeus Mediol. 1839.
- XXXVI. l. 23 pro *wh* lege: *hw*.

II. I n t e x t u.

- p. 2 l. 7 pro *ih* lege *ih*.
- — — 15 — *stauin* — *stauin*.
- 11 — 16 — *piwaduh* — *piwaduh*.
- 13 — 14 — *panuh* l. *panuh*.
- 17 — 11 — *gardavaldand* l. div. *garda valdand* (vid. ad *Tim.* 1, 5, 14).
- 27 — 12 marg. adde 66.
- 55 — 14 pro *afgaggandam* l. *atgaggandam*.
- 95 — 7 — *piuh epilloda* l. ict. *piuh epilloda*.
- 98 — 9 — *valla merjan* l. ict. *vallamerjan*.
- 100 — 17 — eodem l. idem.
- 109 — 7 et 8 — *nihpan* l. div. *nih pan*.
- 114 — 10 — *stauides* l. *stauides*.
- 121 — 9 — *nihpan* l. div. *nih pan*.
- 127 — 17 — *guh* l. *guh*.
- 132 — 9 — *gardavaldands* l. div. *garda valdands* (vid. Addend. ad p. 17, 11).
- 156 — 1 — *du* l. *pu*.
- 198 — 3 — *stotuh* l. *stopuh*.
- 207 — 9 — *innunin* l. *innunin* (vid ad *Col.* 1, 29).
- 210 — 7 — *andstandi* lege *andstandi* (cf. ad *Cor.* 2, 13, 3).
- 213 — 6 — *andjans* l. *andjans* (Cast. Addend. ad *Thess.* II. p. 65).
- 214 — 7 — *vast* l. *vast* (Cast. Addend. p. 65).
- 219 — 7 — *dragkamein* l. *drugkamein* (vid ad *Gal.* 5, 21).

- p. 221 l. 10 primum post numerum 22 pone 23, deinde pro *gafus* l. *gatus*.
 — 222 — 4 pro *gafu* l. *gatu* (nam *i* sine punctis in codice A scriptum esse Cast. dicit).
 — 224 — 11 — *ushrainaiþ* l. *ushrainciþ* (sic enim cod. A vere habet; Cast. Add. p. 66).
 — 226 — 9 — *kant* l. *kantt* (nam sic utroque loco in cod. legitur; Cast. Add. p. 66).
 — — 11 — *ainwarjizoh* l. *ainwarjatoh* (vid. Cast. Add. p. 66).
 — 228 — 11 — *þai* l. *þa*.
 — 230 — 11 — *fairatnan* l. *fairathan* (sic cod., Cast. Add. p. 66).
 — 253 — 7 — *bistiggq* l. *bistuggq* (vid. Cast. Add. p. 67).
 — 258 — 2 — *gagrefitai* l. *gagrestai* (vid. Cast. Add. p. 67).
 — — 9 — *ana* l. *and* (sic in cod. B scriptum esse videri Cast. in Add. p. 68 dicit, dum in cod. A *ana* videatur; sed *and* solum est rectum).
 — 267 — 8 — *frjonda* l. *frjoda*.
 — 272 — 11 — *baidis* l. *baidets* (sic cod., Cast. Add. p. 69).
 — 290 — 13 — *alizu* l. *wasu* (sic, omisso *h* in fine, in cod. scriptum esse nunc Cast. Add. p. 69 dicit).
 — 305 — 9 — *vauratv þatet innana* l. *vaurstva sei inna* (sic Cast. nunc in cod. legit, vid. Add. p. 70).
 — 308 — 7 — *sagvum* l. *sagvum* (sic in cod., Cast. Add. p. 70).
 — 309 — 5 — *skapaila* l. *skapula* (sic cod. B, Cast. Add. p. 71).
 — 311 — 5 — *unsveibandanei* l. *unsveibandans* (sic cod. B, Cast. Add. p. 71).
 — 314 — 10 sq. pro *in unhrainþa ak in velþiþa* l. *du unhrainþai ak du velþiþai* (sic cod., Cast. Add. p. 71).
 — 316 — 3 pro *blissop* l. *biqimþ* (sic cod., Cast. Add. p. 71).

III. In versione latina.

- p. 11 l. 9 *pro sustulit lege tulit*.
 — 12 — 7 — *ventibus* l. *ventis*.
 — 30 — 10 — *ut — imperet et obediant* l. *quod — imperat et obediunt*.
 — 36 — 4 — *pro se* l. *apud eum*.
 — 39 — 6 — *nostis* l. *noveritis*.
 — 55 — 9 — *audite* l. *audiatis*.
 — 64 — 4 — *Bartimaei* l. *Bartimaeus*.
 — 68 — 3 — *caput* l. *capite*.
 — 72 — 5 *post huius adde iam*.
 — — 6 *pro cognoscitis* l. *cognoscite*.
 — 92 — 4 — *tum* l. *autem*.
 — 97 — 11 — *attollunt* l. *tenent*.
 — 121 — 10 — *in omni* l. *per omne*.
 — 124 — 11 — *propter quod* l. *in quo*.
 — 143 — 8 — *permolestet* l. *affligat*.
 — 159 — 3 — *super* l. *in*.
 — 160 — 9 — *descendit* l. *descendi*.
 — 178 — 8 — *die* l. *diem*.
 — 185 — 7 — *domine* l. *dominus*.
 — 186 — 12 — *noctu* l. *nox*.
 — 189 — 2 — *servatis* l. *servate*.
 — 192 — 7 — *excusationes rectius excusationem leges*.
 — 210 — 10 — *possibile, sustinens — patientia, l. validum, patiens — longanimitate*.
 — 211 — 1 — *hunc non-dilectum dilectum, l. haec non-dilecta dilecta*.
 — 214 — 5 sq. *pro fuisti — de his ramis, l. factus es — contra hos ramos*.
 — 219 — 8 et 11 *pro enim* l. *quidem*.
 — 220 — 13 *pro de Christo Iesu* l. *secundum Christum Iesum*.
 — 223 — 5 — *ne quidem* l. *neque*.
 — 229 — 6 — *stadio* l. *stadium*.

- p. 232 l. 10 *pro* edidit lege edit.
 — 237 — 5 — veniuntur l. venimur.
 — 240 — 4 comma post *litteras* dele et post *probatis* pone.
 — 247 — 1 *pro* cogitationis lege cogitationum.
 — 253 — 6 — ministros l. ministri.
 — 254 — 2 — dilatate l. dilatamini.
 — 269 — 1 — nisi l. num.
 — 270 — 7 — regiones l. regionem.
 — 272 — 2 — sicut l. ut.
 — 279 — 10 — autem l. enim.
 — 284 — 6 — circumcissione l. circumcisio.
 — 290 — 6 — similes deo l. imitantes deum.
 — 292 — 3 — se gloriosum ecclesiae non habenti, l. sibi gloriosam ecclesiam non habentem.
 — 300 — 4 — vos l. vobis.
 — 304 — 5 — principium primogenitum l. principium, primogenitus (vid. Grimm Gr. IV, 469).
 — 308 — 6 — grati l. gratificantes.
 — 315 — 7 — autem l. enim.
 — 316 — 9 — aedificate l. aedificetis.

IV. In adnotationibus.

- p. 2 col. 1 lin. 6 del. *omn.*
 — — — 2 — 3 post. *retnuit* adde: postea autem DM. p. 25 et Gr. I, 43 (3. edit.) *tibr* coniecit, quod etiam Etmüller HLZ. 1838 No. 224 (in censura editionis nostrae) legendum esse existimat, sed vid. ad Glossar. v. *Aibr.*
 — 3 — 1 — 17 post *Ulf.* adde: c. cod. 6 (uti Scholzius notat).
 — 7 — 2 — 2 vide quae de *maisve aprisans* monuimus ad Gal. 2, 6.
 — 9 — 2 — 6 post *loco* adde: c. codd.
 — 10 — 1 — 2 pro *is* lege *is*.
 — 12 — 2 — 7 pro *pluralis* leg. masculinum.
 — 13 — 1 — 2 post *χοιρους* adde: *haidra*] sec., Ulf. ^o τῶν χοιρῶν, quod sine dubio in codice suo legit, vid. de eiusmodi omissionibus ad L. 15, 24 et ad Tim. 1, 6, 6.
 — 14 — 2 — 2 post 72 adde: Ioh. 13, 36 *andhaffands qab*. De simili notionis amplificatione vid. ad Cor. 1, 9, 25.
 — 15 — 2 — 4 potius videtur *bipeh* tantum abundare, *han jah* autem significare *xat*, uti Thes. 1, 5, 25.
 — 16 — 2 — 18 post 32 adde: *ut*] foras, ^o gr. *omn.* —
 — 17 — 1 — 1 post 31 adde: Grimm DM. p. 553 pro *unhulpo* legendum esse videtur *unhulpa*, sed vid. Glossar. h. v.
 — 18 — 1 — 1 post 29 adde: *bugjanda*] emuntur, gr. *omn.* πωλείται, quod est *frabugjanda*. Deinde post *gr.* adde: *omn.*
 — 19 — 1 — 12 post *invenisse* adde: nam quod Gal. 2, 1 graecum *διὰ* per *bi* redditur, idem est in temporis significatione, neque cum nostro loco comparari potest. Neque medetur loco Etmüller l. l. si *bi siponjam* cum *qab* conjungit, nam sic quoque *bi* debet significare *per*, quod non significat, et *qihan bi ainana* est dicere *de* aliquo.
 — 21 — 1 — 17 post *asgom* adde: *ǰdreigodedetna*] rectius scriberetur *gǰdreigodedetna*, uti Luc. 10, 13 scriptum est.
 — 25 — 1 — 4 post 16 adde: *han*] Goth. ^o τότε, *hanuh*, quod fortasse a librario propter praecedens *han* omissionem est.
 — — — 2 — — adde: 27, 44 *patuh*] hoc, gr. *omn.* τὸ δέ, fortasse hoc δέ latet in *uh* enclitico, cf. ad Ioh. 18, 26 et ad Eph. 4, 32.
 — 29 — 1 — 8 post *uslukanans* adde: (quod placet Grimm Gr. IV, 26 et Etmüller l. l.).
 — — — 2 — 15 pro 15 lege 14.
 — 36 — 2 ad 3, 16. 17. primum diximus: pro *patrus* secundum regulas grammaticas scribendum fuit *patru*, id Etmüll. l. l. dubitare non debebat; quod Grimm Gr. IV, 622 dicit, recte habet de *haitan* et *vopjan*, non de *namnjan*, neque dubitamus, quin Gr. GGA. 1836 p. 1792 ubi dicit: nach den

Wörtern *namjan* wird immer der Nominativ construiert, de passivo cogitaverit. Nos autem recte adnotasse de *patrus*, etiam L. 6, 14 loco gemello comprobatur, dicitur illic *paneī jah namnida patru*. Deinde vs. 17 pro *īakobau et iohanne* dativis propter sensum *īakobu* et *īohannen* accusativos optabamus; pendere posse hos dativos a *gasatida*, quum subsequatur *īah gasatida im*, non cogitavimus, et si Ettmülleri sententia de hoc loco recta est, facere non possumus, quin Ulfilam sensui parum consuluisse dicamus.

- p. 37 col. 1 lin. 5 post *avroū* adde: *usgatīþs*] Grimm Gr. IV, 26 *usgetīþs* emendandum esse censet, vid. Glossar. v. *Geisan*.
 — 41 — 1 — 3 post *omn.* adde: praeter cod. *e* ap. Mi.; is autem praecedentia aliter atque Gothus legit.
 — 42 — 1 — 11 post 31 adde: Luc.
 — — — 2 — 16 Hanc emendationem nostram, quam etiam Ettmüll. l. l. probavit et quae adeo certa est, ut omnes intelligentes assentire debeant, tamen Graff Aldh. Sprachsch. V, 36 sprexit et — quis credat? — editionum vitiosam lectionem (cf. etiam Bopp Vocaliam. p. 102 *) tenet, neque ei *usgalīþun* h. l. sensum pervertere videtur; quam quidem opinionem ei profecto nemo invidet!
 — 43 — 1 adde: 5, 21 *faura*] dicendum erat *faur*, vid. Gr. Gr. IV, 785. neque debebat hic vir doctissimus defendere *faura* citato loco L. 9, 47. cuius loci plane alia est ratio, quum enim *faur* sit nostrum an, an etwas hin, *faura* est vor, bei.
 — 45 — 1 lin. 4 pro 3 leg. 5.
 — 46 — 1 — 4 sq. pro *gaunaurjan* lege *gaunaurjam*.
 — 50 — 1 — 10 post posuit adde: *þammes*] quod, vid. ad Phil. 2, 24.
 — 51 — 1 — 7 usque 9 delenda sunt verba, quae parenthesi inclusimus.
 — 56 — 2 — 4 adde: *gavairþīþ*] proicit, gr. *θήσει*, Ulf. c. cod. 12 ap. Mi.
 — — — — 14 pro *valnon*, *afwapnon*, *gasfullnon* l. *volnan*, *afwapnan*, *gasfullnan*.
 — 59 — 1 — 11 adde: ceterum Ulf. pro *ārvūseie* cum codd. *ārvūseia* vel *ārvūþēseia* legit.
 — 62 — 2 — 1 de *vraka*, forma genuina, vid. ad Gal. 6, 12.
 — — — — 7 adde: *īah*] pr., Ulf. ^o *īr*.
 — 64 — 2 — 13 pro 8 leg. 3.
 — 65 — 1 — 4 adde: *attīuhits*] sine dubio falsum est et legendum *attīuhats*, uti 14, 13 *gaggats*. cf. 1, 17 *hīrjats*.
 — 67 — 1 post l. 3 adde: 11, 30. *andhafēiþ*] expectabās *andhafīþ*, cf. Grimm Gr. I, 846 sq.
 — 68 — 1 lin. 9 adde: *haubīþ vundan*] Grimm Gr. II, 578. IV, 623 legit ict. *haubīþvundan*, quod potius esse debet *haubīdavundan*; *vundan* est accusativus formae debilioris a *vunds*, *haubīþ* autem accusativus, quem dicunt absolutum, vid. ad Ioh. 11, 44. igitur *haubīþ vundan* est capite saucium l. vulneratum, quod Heliand 149, 1 dicitur *an that hobīd vund*.
 — — — — 12 ^z omn. — Mi. " delenda sunt. ?
 — 69 — 2 — 7 alia eiusmodi vitia notata vid. ad Tim. 1, 1, 3.
 — 71 — 2 — 5 post *ns*] adde: pr.
 — — — — 8 post erat) adde: aut librarii incuria *īabai* post *īah* intercidit.
 — 72 — 2 post l. 3 adde: *frabugjan*, St. † *farbugjan*.
 — 76 — 1 ante *īnþam* adde: *ve*] ut, gr. *οὔ* aut *δ*, Ulf. c. codd. *ώς*.
 — 78 — 1 post l. 4 adde: *attauhun*] duxerunt, gr. *φέρουσι*, Ulf. c. codd. *ἄγουσι*.
 — 79 — 1 lin. 11 post 12 adde: Gal. 5, 16. *qīþa ei ahmīn gaggaiþ*. cf. Thess. 2, 3, 1. *þata anþar ei bīdīatþ*.
 — — — 2 — 1 post *als* adde: sic Thess. 2, 2, 4.
 — 80 — 2 — 14 pro *afar sabbate* fort. legendum est ict. *afarsabbate*, uti olim in partibus quibusdam Germaniae dies Martis (Dienstag) *aftermontag* vocabatur, vid. Grimm DRA. p. 820.
 — 83 — 1 — 4 Gr. IV, 192 mavult scribere *bīdjandans*, sed sunt codd., qui *προσδεχόμενον* habent.
 — 84 — 1 — 2 post *daga ei* adde: alia vide notata ad Tim. 2, 3, 8.
 — 89 — 2 — 4 adde: *īu*] iam, gr. omn. *δή*, Ulf. *ἦδη* legisse videtur, vid. Prolegg. p. XXVII.
 — 90 — 1 — 2 adde: *sis*] Grimm postquam Gr. IV, 30 in *sik* mutandum suasit, deinde p. 943 defendi dativum posse existimat; id recte quidem, sed Tit. 1, 14 comparare non debebat; illo enim loco *afvandjandana sis sunja* est avertentium sibi veritatem pro a se veritatem; hoc autem loco Gothus c. codd. longe plerisque *ἐπιστρέψαν* legisse videtur, ut *sis* sit ad se, ad greges suos; cf. Luc. 18, 11 *standands sis σταθεῖς πρὸς αὐτόν*.
 — 91 — 2 — 4 adde: *soh*] Ulf. c. codd. *καὶ αὐτῆ* legisse videtur, vid. ad vs. 37.

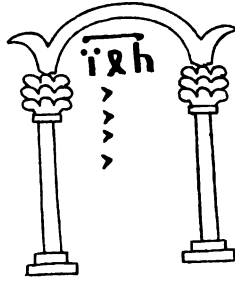
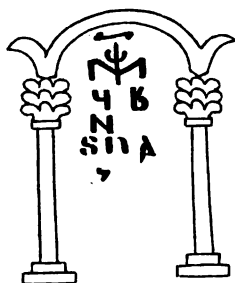
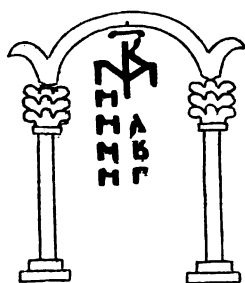
- p. 92 col. I lin. 6 *tvalib vlntruns*] Grimm Gr. II, 959 legit ict. *tvalibvlntruns*, idque repetit IV, 652 *) quia si nostra verborum illorum direntio recta esset, *tvalibins vlntruns* dicendum fuisset; sed eiusmodi accusativus, quem iam Zahn ad Ioh. 6, 70 optabat, nusquam reperitur, nec reperietur.
- — — 2 — 2 post 10, 5 adde: *aftra*] iterum, ° gr. oma.
- — — — 9 adde: vid. ad Gal. 5, 15.
- 97 — 1 adde: 4, 1 in *aupida*] in deserto, gr. *εις την ξερημον*.
- 98 — 1 — 14 „sicuti — *tindan*“ delenda sunt.
- — — 2 — 6 adde: *gaprafstein*] consolatione, gr. omn. *αφρσει*.
- 100 — 1 — 3 pro *hropida* l. *ufhropida*.
- 102 — 2 — 5 post 60 adde: scribitur etiam *subjan* et *subjon* Tim. 2, 4, 3.
- 103 — 2 post l. 9 adde: 5, 26 *gasatwam*] videmus, gr. omn. *ειδομεν*.
- 116 — 2 lin. 9 adde: ceterum gr. omn. *oi*, cf. Prolegg. p. XXVII l. 33.
- 118 — 1 — 1 et 2 pro *rumnada* l. *rumnoda*.
- 123 — 2 — 4 *usqiman*] vid. Grimm Gr. IV, 943.
- 124 — 2 — 2 adde: *pas*] hi, gr. omn. *oi*, cf. Prolegg. p. XXVII l. 33.
- 128 — 2 — 19 post *patainei* adde: alia vide not. ad Thess. 2, 3, 17.
- 133 — 2 — 9 post bellum adde: sic quoque Grimm Gr. IV, 105 interpretatur, et de duplicatione literae *n* comparari possunt, quae adnotavimus ad Gal. 5, 15.
- 136 — 2 — 6 adde: alia eiusmodi dicta collegimus ad Tim. 1, 6, 6.
- 137 — 1 — 2 adde: *uf*] foras, ° gr. omn. vid. Mth. 9, 32.
- 139 — 2 — 8 post *omn.* adde: *sah*] hicque, gr. omn. *ος*, vid. ad Ioh. 18, 26.
- 140 — 1 — 14 cf. supra p. I. Add. ad Prolegg. XIX.
- 142 — 1 — 2 de *sunus* recte iudicat Ettmüller l. l. p. 583 scriptum est enim propter sequens *mans* pro *sunus*, cf. ad Cor. 2, 6, 16 et nostra: Beiträge zur Textberichtigung etc. der Skeireins p. 53; sic fortasse etiam Sk. p. 48, 7 pro *attins* — *veitvodeins* legendum est *attins veitvodei*.
- 143 — 2 — 16 pro „*ip*“ verum, ° gr. omn. leg. *ip svepauh*] est pro gr. *πλήν*, vid. ad 19, 27.
- 148 — 2 — 7 in adnotatione ad 19, 20 non debebamus dicere, *sums* hoc solo loco pro gr. *ερεος* positum esse, est etiam 14, 20.
- 149 — 1 — 2 adde: *vissela*] pro *visses*, vid. Prolegg. p. XX.
- 157 — 2 — 2 pro 28 leg. 18.
- 170 — 1 — 5 adde: *daupau*] vid. ad Luc. 9, 27.
- 172 — 1 — 2 adde: *sael*] Ulf. ° *ποτε*.
- 173 — 1 — 8 adde: *vas ip*] fui, verum, gr. *ων*; Goth. c. codd. *ημην καi*.
- — — 2 — 9 pro „Skeir. 38, 7.“ leg. *allis* Marc. 12, 25.
- 176 — 1 — 14 pro 15. leg. 16.
- — — 2 — 1 post *omn.* adde: praeter cod. 235.
- — — — 7 delend. *omn.* et ante *patribus* adde: cod. L. Ev. 15.
- 178 — 2 post l. 1 adde: 11, 9 in *dag*] in diem, gr. omn. *εν τη ημερα*, quod gothice est in *daga*, vid. Rom. 13, 13; cf. ad Eph. 6, 18.
- — — — lin. 5 pro 15 leg. 13.
- 180 — 1 — 2 pro *veisi* leg. *veisjau*.
- 183 — 1 adde: 12, 20 *piudo pize urrinnandane*] Grimm Gr. IV, 586 male interpretatur, nam *pize urrinnandane* non ad *piudo* pertinet, sed est genitivus quem vocant partitivum: erant autem inter excurrentes quidam gentilium.
- — — — l. 5 post *ad* adde: Luc.
- 186 — 2 — 3 post *habam* adde: cf. Mc. 12, 19.
- 198 — 2 — 5 adde: *kajastn*] Massm. Skeir. p. 59 +) errore librarii pro *kajastns* scriptum esse opinatur, sed errat ipse vir doctus, nam sic Gothi dativo pro genitivo uti solent.
- 207 — 1 — 5 post 9 adde: Tim. 2, 1, 14.
- — — 2 — 2 adde: Grimm Gr. IV, 78 et 763 *vainags* emendat, sed si literarum ductus respiciantur, *vainaks*, quod nos coniecimus, probabilius est.
- 209 — 1 — 9 adde: pro *usbida* Grimm IV, 101 audacius *usbidja* scribit.

- p. 210 col. 2 lin. 4 del. *omn.* (nam Goth. c. gr. legit *ouu*). *daus*
 — 212 — 1 — 8 pro „Cast. — excidere“ leg.: sic cod. A syllabis *us da* supra lineam scriptis (*urraistidaupain*) quod quum Cast. initio noa animadvertisset, illud *urraist* edidit.
 — 213 — 1 — 1 adde *aiphau*] aut, gr. *omn.* *δέ*, quapropter fortasse *aphan* legendum est.
 — — — 6 Cast. codice denuo inspecto pro *andais* legit *andins*, igitur adnotatio nostra delenda est; *andins* autem, si vere ita scriptum est, ad *ands*, formam adhuc incognitam, pertinet.
 — — — 2 — 3 adde: Massmannus pro *fnuh þiudom* probabiliter coniecit in *unþiudom*.
 — — — 2 — 9 pro „cod. A et Cast.“ leg.: sic, uti videtur, cod. A recte; Cast. etc.
 — 214 — 1 — post l. 3 adde: 11, 15 *gabef*] divitiarum, gr. *omn.* *καταλλαγή*, quod est *gafriþona*; hoc *gabef fairwau* fortasse errore librarii ortum est ex *gabef fairwau* vs. 12. Deinde etiam pro *wes andanunfts* rectius dicendum erat *wo andanunfts*.
 — — — 2 — 8 ante *sic* adde: *sec.*,
 — 215 — 1 — 6 adde: ceterum pro *vilþeis* Grimm Gr. IV, 526 legere suadet *vilþetns*, formam inauditam.
 — 216 — 2 — 20 adde: *galeikaþ*] vid. ad Tim. 1, 6, 6.
 — 217 — 1 — 10 adde: pro *hauhiþa* Grimm IV, 695 *hauhiþai* optat, quod post *frakþan* dativus sequi solet; solet quidem, sed etiam accusativum secum habet, vid. Phil. 4, 2.
 — 219 — 1 — 3 adde: *þamma*] *sec. hoc*, gr. *omn.* *ἐν τῷ*.
 — 220 — 1 post l. 2 adde: 14, 12. *usgibiþ*] reddit, gr. *δώσει*; Ulf. c. codd. *ἀποδώσει*.
 — — — 2 — 10 ante *auk* adde: *gameliþ varþ*] scriptum fuit, gr. *omn.* *προεργάση*, vid. ad Tim. 1, 6, 6.
 — 223 — 2 — 10 Cast. codice denuo reviso nunc Add. p. 66 dicit, *þairhgaleikonða* quidem in codice scriptam esse, sed literam *n* minus evidentem esse quam reliquas, ita ut librarius ipse eam delevisse videatur.
 — — — — 12 post *ufak* adde: *ufblesans stfa*] inflatus sit, gr. *omn.* *φυσιοῦσθε*.
 — 226 — 1 — 3 post 24 adde: ceterum *aftra* ° gr. *omn.*
 — — — 2 — 3 postquam Cast. nobis indicavit, pro edito *qenon* se legere in cod. *þu qnon*, in Add. p. 66 retractat sententiam, dicens, voci *þu* locum quidem vacare, sed eum esse vacuum; in errorem se esse inductum stria nigra orta e solutione atramenti ab acidis facta. Ettmüller in censura Ulfilae nostri p. 584 de h. l. agens longe a vero errat; nam *þu qnono*, quod ille coniecit, Gothi non dicunt.
 — 227 — 1 adde: 7, 17. *bimaitaf*] circumcidat, pro circumcidatur, cf. ad 15, 29.
 — 229 — 1 lin. 2 pro „cod. A et Cast.“ leg.: sic cod. A; Cast.
 — — — 2 — 11 ante *eis* adde: *gabarþiþ*] Grimm IV, 31 suspicatur legendum esse *gabarþaþ*, nec possumus, quin ei assentiamus, cf. Tim. 1, 4, 3.
 — 232 — 2 — 1 pro *matjiduþ* leg. *matjiduh*.
 — 240 — 1 — 2 adde: vid. tamen Prolegg. p. XXI, 66.
 — 245 — 2 — 4 pro: „cod. A; cod B“ leg.: cod. B; cod. A.
 — 247 — 2 — 11 adde: *sumaf*] quidam, gr. aut *πολλοί* aut *λοιποί*.
 — 248 — 2 — 3 ante *cod. B* adde: sic cod. A; et pro *mahtedidctna* leg. *mahtededeina*.
 — 249 — 1 — 11 post *vairþam* adde: (fimus) c. omnibus fere gr.
 — 251 — 1 — 6 *innuna* vere in cod. legitur, vid. Cast. Add. p. 67.
 — 253 — 1 — 12 haec adnotatio nostra, auctoritate Massmanni nimis confidentium, secundum Castill. Add. p. 67 sic scribenda est: *bistuggq*] sic cod. B, in quo tamen *ei* bis scriptum est; cod. A *bistugg*.
 — 255 — 2 — 15 adde: ceterum *leitllai* (paucum) ° gr. *omn.*, neque Ioh. 5, 35. Philem. 15 additur; dicitur autem Skeir. p. 47, 3 *du leitllamma mela*.
 — 256 — 2 — 3 adde: *du teitau*] ad Titum, gr. *ἐπὶ Τίτου*; Goth. c. codd. *πρὸς Τίτρον*.
 — 259 — 2 — 14 adde: *qihau*] dicam, gr. *λέγωμεν*.
 — 263 — 1 — 2 adde: *nenuþ*] pr. accepistis, gr. *omn.* *λαμβάνετε*; quod praeteritum nos male habet, sed non ab interprete, sed a librario, cuius oculi ad sequens idem verbum aberrarent, scriptum esse videtur.
 — 274 — 2 — 1 et 2 dele *ðè* et *þ*.
 — 275 — 2 — 19 pro „c. codd.“ lege c. verss.
 — 278 — 2 — 1 pro „inspecto — dubitamus“ lege: inspecto *drugkanetm* scriptum esse docemur; librarius enim *dragkanetm* scripserat, cognito autem errore ipse *a* in *u* mutavit. Cast. Add. p. 65.
 — 283 — 1 — 7 „quod aut gr. — codicum“ delenda sunt.
 — — — — 14 pro „cod. A“ lege: cod. B.

- p. 283 col. 2 lin. 7 pro *hattz(o?)* leg. *hattze*; vid. Cast. Add. p. 68.
- 284 — 1 — 10 ante *sijem* adde: *ak]* sed, gr. omn. *γάρ*, vid. ad Ioh. 16, 27.
- — — 2 init. Grimm. GGA. 1836 p. 1792 et Gr. IV, 591 recte monet *fram ptzai* — *handwaurht* interpretandum esse: ab ea (gente) quae dicitur „circumcisio in carne manufacta.“
- — — — 6 pro 19 l. 9.
- 293 — 2 — 6 pro „cod. B et Cast.“ leg.: sic cod. B; Cast.
- 295 — 1 post l. 11 adde: 1, 17 *fn]* in, gr. omn. *tx*.
- — — 2 — 2 pro „si lectio — distinxit“ leg. subaudiendum est *stnd*, uti infra 1, 29.
- 296 — 2 — 7 adde: ceterum Gothus post *gahauszau* ⁰ *τά*.
- — — — 9 pro „manifesto — *pata*“ subaudi *ist*, cf. supra Add. ad 1, 16.
- 298 — 1 — 3 pro „cod A“ lege cod. B.
- — — 2 — 11 adde: *mein]* meum, obiective accipiendum est, gr. omn. *πρός με*.
- — post 12 adde: 3, 2 *ho gamaitanon]* Grimm II, 845. IV, 527 falso pro *gamait* dictum esse censet ab interprete, qui *κατατομήν* pro participio habuisset, quod ei vix aliquis crediderit.
- 299 col. 1 lin. 1 pro 3, 4 leg. 3, 5. Ceterum pro *btmait* Grimm IV, 53 scribendum esse opinatur, *btmatmait*; cuius emendationis laudatorem certo habebit neminem.
- — — 2 — 6 ante *mihkawrihs* adde: *gamaindup]* Cast. Specim. † *gamaindaiþ*.
- 307 — 1 — 7 pro „neque — notavimus“ scribendum est: vid. ad Tim. 1, 6, 10.
- 309 — 1 — 8 ante *viljahalþei* adde: *auk]* enim, gr. *δέ*.
- 310 — 2 — 9 pro „Cast. — addidit“ lege: cod. B et Cast. † *usstiggvaidjau*.
- 313 — 1 — 10 ante *naupai* adde: *fram]* a, gr. omn. *ἐφ’*.
- 318 — 1 — 1 pro „*han* — omn.“ lege: *han jah]* autem etiam, pro gr. *καί*, uti Matth. 9, 17.

ΕΙΡΑΝΑΝΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΔΑΝ:
 ΝΙΗΛΛΙΣΙΣΤΟΑΡΦΝΑΓΙΝΙΣΨΑ
 ΤΕΙΝΙΓΑΒΑΙΚΗΤΣΑΙΔΑΝ. ΝΙΗΥΑΚΨ
 ΑΝΑΛΛΙΓΝΑΚΕΙΣΥΙΚΙΝΨΥΑΙΚΨΑΓ
 ΣΑΒΑΙΘΑΣΗΑΒΑΙΑΝΣΑΝΑΗΑΝΣ
 ΣΑΝΑΑΝΑΓΑΗΑΝΣΑΙ:
 ΣΑΗΑΨΑΝΙΜΣΑΙΟΙΨΟΑΗΑΝΣΕΙΨ
 ΙΝΨΙΖΑΙΕΙΜΙΤΑΨΜΙΤΙΨΜΙΤΑΔΑ
 ΙΖΥΙΣ. ΣΑΗΒΙΑΝΚΑΔΑΙΖΥΙΣΨΑΙΜ
 ΓΑΛΑΝΒΣΑΝΔΑΜ: ΠΝΤΕΨΙΣΟΑΜ
 ΜΕΗΣΑΕΙΗΑΒΑΙΨΓΙΒΑΔΑΙΜΜΑ.
 ΣΑΗΣΑΕΙΝΙΗΑΒΑΙΨΣΑΗΨΑΤΕΙΗΑ
 ΒΑΙΨΑΡΝΙΜΑΔΑΙΜΜΑ:
 ΣΑΗΑΨΣΥΑΙΣΤΨΙΠΔΑΝΓΑΚΑΙ
 ΓΨΣΣΥΑΣΥΕΣΑΒΑΙΜΑΝΝΑΥΑΙΚΠΙΨ
 ΕΚΑΙΥΑΝΑΔΙΚΨΑΣΑΗΣΑΕΠΙΨΣΑΗ
 ΠΚΚΕΙΣΙΨΝΑΗΤΣΑΗΔΑΓΑ. ΣΑΗ
 ΨΑΤΑΕΚΑΙΥΚΕΙΝΨΣΑΗΑΙΠΔΙΨ
 ΣΥΕΝΙΥΑΙΤΙΣ. ΣΙΑΒΑΝΚΑΙΚΨΑ
 ΔΚΚΑΝΒΑΙΚΙΨΕΚΠΗΙΣΓΚΑΣ.

ΕΙΡΑΝΑΝΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΔΑΝ:
 ΝΙΗΛΛΙΣΙΣΤΟΑΡΦΝΑΓΙΝΙΣΨΑ
 ΤΕΙΝΙΓΑΒΑΙΚΗΤΣΑΙΔΑΝ. ΝΙΗΥΑΚΨ
 ΑΝΑΛΛΙΓΝΑΚΕΙΣΥΙΚΙΝΨΥΑΙΚΨΑΓ
 ΣΑΒΑΙΘΑΣΗΑΒΑΙΑΝΣΑΝΑΗΑΝΣ
 ΣΑΝΑΑΝΑΓΑΗΑΝΣΑΙ:
 ΣΑΗΑΨΑΝΙΜΣΑΙΟΙΨΟΑΗΑΝΣΕΙΨ
 ΙΝΨΙΖΑΙΕΙΜΙΤΑΨΜΙΤΙΨΜΙΤΑΔΑ
 ΙΖΥΙΣ. ΣΑΗΒΙΑΝΚΑΔΑΙΖΥΙΣΨΑΙΜ
 ΓΑΛΑΝΒΣΑΝΔΑΜ: ΠΝΤΕΨΙΣΟΑΜ
 ΜΕΗΣΑΕΙΗΑΒΑΙΨΓΙΒΑΔΑΙΜΜΑ.
 ΣΑΗΣΑΕΙΝΙΗΑΒΑΙΨΣΑΗΨΑΤΕΙΗΑ
 ΒΑΙΨΑΡΝΙΜΑΔΑΙΜΜΑ:
 ΣΑΗΑΨΣΥΑΙΣΤΨΙΠΔΑΝΓΑΚΑΙ
 ΓΨΣΣΥΑΣΥΕΣΑΒΑΙΜΑΝΝΑΥΑΙΚΠΙΨ
 ΕΚΑΙΥΑΝΑΔΙΚΨΑΣΑΗΣΑΕΠΙΨΣΑΗ
 ΠΚΚΕΙΣΙΨΝΑΗΤΣΑΗΔΑΓΑ. ΣΑΗ
 ΨΑΤΑΕΚΑΙΥΚΕΙΝΨΣΑΗΑΙΠΔΙΨ
 ΣΥΕΝΙΥΑΙΤΙΣ. ΣΙΑΒΑΝΚΑΙΚΨΑ
 ΔΚΚΑΝΒΑΙΚΙΨΕΚΠΗΙΣΓΚΑΣ.

C.PCSCHÖNEMANN

Ζ ΠΝΣΠΚΑΛΛΑΖΠΚΙΣ·ΦΠΖΠΝΔΙ
·Ζ·Μ·Ζ·ΖΠΝΣΠΖΙΑΚΕΙΜΙΣ·ΦΠΖΠΝ
ΔΙ·Ι·Ζ

ψ ✱ β. ΑΤΜΑΚ †
ΓΙΝΨΑΝΥΑΙΚΨΑΝΑΝΑΓΑΚΠΝΙΝΕ
ΜΙΝ ΑΛΛΑΙΨΑΙΓΠΣΣΑΝΣΣΑΗΨΔΙ Γ

Ε. ΔΙΠΙΣΤΑΠΛΑΠΛΥΣ.

ΑΠΑΙΨΑΙΣΠΜΑΝΑΣΤΩΔΙΨ
ΤΑΥΑΠΣΑΠΑΣΤΑΠΛΑΠΣΧΑΠΣ
ΠΙΣ ΨΑΙΚΗΥΙΑΣΑΝΓΨΣ·ΨΑΙΜ
ΡΕΙΗΑΜΨΑΙΜΥΙΣΑΝΔΑΜΙΝΑΙΨΑΙΣΩΝ

Υ. ΚΑΜΕΙΝΑΜΜΑΒΑΙΡΑ: ΔΗΕΤΣ
ΒΙΝΣΠΝΣΑΡΙΕΠΠΕΨΑΠΠΕΜΙΨ
ΑΗΜΙΝΙΖΥΑΡΑΜΜΑΒΡΕΨΡΣΠΣ
Α Μ Ε Ν

Ζ. ΣΑΗΔΑΠΨΔΙΜ
 ΓΚΑΠΣΙΝΧΨ
 ΪΨΨΠΘΑΣΤΡΣΙΣ
 ΒΚΧΨΑΚΨΕΙΝΑΝΑ
 ΔΙΨΨΑΠΣΑΗΨΠΘΑΓΚΑΚΑΤ

C.P.C.SCHÖNEMANN

C.P.SCHÖNEMANN

ALTENBURGI ET LIPSIAE

IN LIBRARIA SCHNUPHASIANA (C. R. STAUFFERI).

1	2	3	4	5	6	7	8	9
BIBLE. Gothic. 1843.							Call Number	
AUTHOR							307	
TITLE							Gothic	
							1843u	
							v.1	
							cop.1	

BIBLE. Gothic. 1843.	307
	Gothic
	1843u
	v.1
	cop.1

